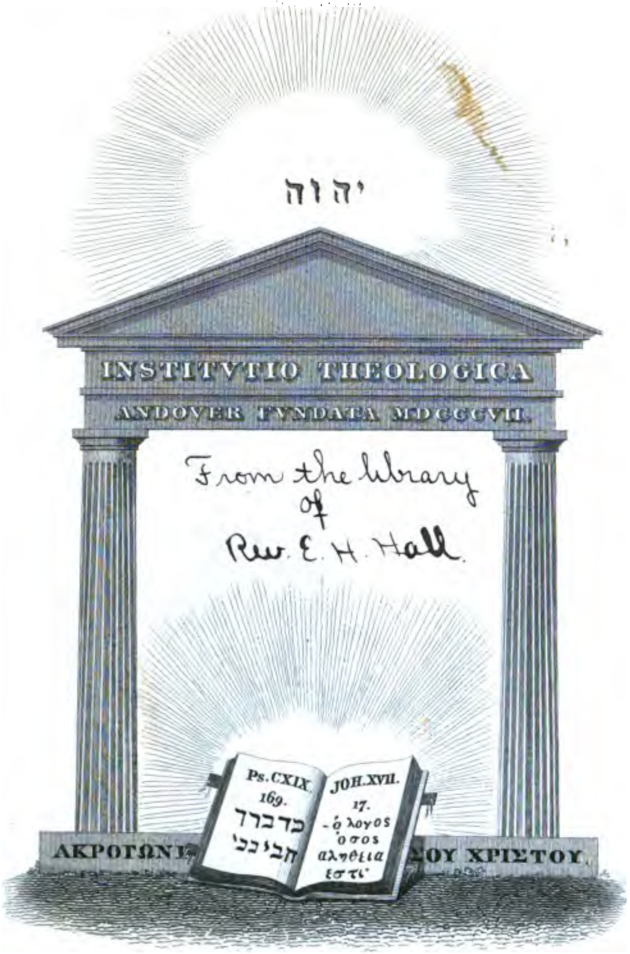

יהוה
INSTITVTIO THEOLOGICA
ANDOVER FVNDATA MDCCCVII.
From the library of Rev. E. H. Hall.
Ps. CXIX. 169.
JOH. XVII. 17.
ὁ λογος ὁ σος αληθεια εστι·
ΑΚΡΟΓΩΝΙ
ΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

Frederic D. Allen,

PHILONIS JUDAEI

OPERA OMNIA.

TEXTUS EDITUS

AD FIDEM OPTIMARUM EDITIONUM.

VOL. VI.

CONTINENS LIBB. DE INCORRUPTIBILITATE MUNDI, IN FLACCUM, DE VIRTUTIBUS ET LEGATIONE AD CAIUM, DE MUNDO, FRAGMENTA. TUM SEQUUNTUR SCRIPTA EX ARMENIA LINGUA LATINE REDDITA, AC PRIMUM QUIDEM PRAETER PRAEFATIONEM EDITORIS LIPSIENSIS QUAESTIONES IN GENES. LIBB. I. II.

LIPSIAE
SUMTIBUS E. B. SCHWICKERTI.
1829.

BIBLIOTHECA SACRA

PATRUM ECCLESIAE GRAECORUM.

PARS II.

PHILONIS JUDAEI OPERUM OMNIUM

TOM. VI.

LIPSIAE
SUMTIBUS E. B. SCHWICKERTI.
1829.

ΦΙΛΩΝΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥ
ΠΕΡΙ
ΑΦΘΑΡΣΙΑΣ ΚΟΣΜΟΥ.

DE
INCORRUPTIBILITATE MUNDI.

Exponuntur variae variorum de hac re opiniones, quas ad tria genera revocare licet; alii enim mundum neque ortum neque interiturum, alii et ortum et corruptibilem, alii denique creatum quidem, sed non periturum affirmant (1 — 3). Huic placito etiam adhaesit Plato (4), patremque eius Hesiodum fuisse putant; sed longe antiquior Hesiodo Moses hoc idem Iudaeos docuit (5). Aeternitatem mundi praeter ceteros praestantissime ita demonstravit Critolaus Peripateticus, ut vel Stoicorum aliqui in eandem sententiam ire argumentorum vi cogerentur (6 — 11). Non perit, disputat ille inter alia, mundus, neque terra, quippe quae medium et aptissimum locum teneat, in quo moveri non potest (12); deus quoque sine consilio vel temere agere videretur, si, quod fecit, temere perderet (13); cum perituro mundo interiret etiam totum terrestrium genus; fieri igitur non potest ut pereat (14). Et quod tempus ingenitum est, sequitur denique ut mundus etiam sit ingenitus (15). Haec Critolaus. Boëthus philosophus idem demonstravit hoc nisus argumento, quod mundum neque comburi (16 — 18), neque post combustionem semet ipsum instaurare posse docerent (19 — 21). Neque vero mundus corrumpitur, quod alii somniarunt, aut additione, aut subtractione, aut transpositione, aut alteratione (22). Neque etiam officit aeternitati mundi, quod terrae superficies sit inaequalis, quod mare passim recedit, ita ut comminui videatur, quod singulae universi partes corrumpuntur, et speciatim quod animalia terrestria intereunt, ut argumentis clarissimis docuit Theophrastus (23 — 27).

---

487 §. 1. Ἐπὶ μὲν παντὸς ἀδήλου καὶ σπουδαίου 938
M. πράγματος θεὸν καλεῖν ἄξιον, διότι ἀγαθός ἐστι γε- P.
νέτης, καὶ οὐδὲν ἄδηλον παρ᾽ αὐτῷ τὴν ὅλων ἀκρι-
βεστάτην ἐπιστήμην εἰληχότι· πρὸς δὲ τὸν ὑπὲρ
ἀφθαρσίας τοῦ κόσμου λόγον ἀναγκαιότατον. Οὔτε
γὰρ ἐν αἰσθητοῖς παντελέστερόν τι τοῦ κόσμου, οὔτε
ἐν νοητοῖς θεοῦ τελεώτερον. Ἀεὶ δὲ αἰσθήσεως ἡγε-
μὼν νοῦς, καὶ νοητὸν αἰσθητοῦ, τὰ δὲ τῶν ὑπη-
κόων παρ᾽ ἡγεμόνος τε καὶ ἐπιστάτου πόνος φιλο-
πευστεῖν, οἷς ἐμπέφυκε πόθος ἀληθείας πλείων. Εἰ
μὲν οὖν ἐνασκηθέντες τοῖς φρονήσεως καὶ σωφρο-
σύνης καὶ πᾶσιν ἀρετῆς δόγμασιν, ἀπεῤῥιψάμεθα
τὰς ἐκ παθῶν καὶ νοσημάτων κηλῖδας, οὐκ ἂν ἴσως
ἀπηξίωσεν ὁ θεὸς ἄκρως κεκαθαρμέναις καὶ φαιδρυ- 939
ναμέναις αὐτοειδῶς ψυχαῖς ἐπιστήμην τῶν οὐρα- P.
νίων, ἢ δι᾽ ὀνειράτων, ἢ διὰ χρήσεων, ἢ διὰ ση-
μείων, ἢ τεράτων ὑφηγεῖσθαι. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοὺς
ἀφροσύνης καὶ ἀδικίας, καὶ τῶν ἄλλων κακιῶν ἀνα-
488 μαξάμενοι στοχασμοὺς καὶ τύπους δυσεκπλύτους
M. ἔχομεν, ἀγαπᾶν χρὴ, καὶ ἂν εἰκόσι δι᾽ αὐτῶν μίμη-
μά τι τῆς ἀληθείας ἀνευρίσκωμεν. Ἄξιον οὖν τοὺς
ζητοῦντας, εἰ ἄφθαρτος ὁ κόσμος, — ἐπειδὴ καὶ φθο-
ρὰ καὶ κόσμος τῶν πολλαχοῦ λεγομένων ἐστὶν, —
ἑκάτερον πρῶτον ἐρευνῆσαι τῶν ὀνομάτων, ἵνα καθ᾽
ὃ σημαίνεται νυνὶ καὶ τέτακται, διαγνῶμεν. Καὶ
οὐχ ὅσα δηλοῦνται καταριθμητέον, ἀλλ᾽ ὅσα πρὸς
τὴν παροῦσαν διδασκαλίαν χρήσιμα.

§. 2. Λέγεται τοίνυν ὁ κόσμος καθ᾽ ἓν μὲν
πρῶτον σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἄστρων κατὰ πε-
ριοχὴν γῆς, καὶ τῶν ἐπ᾽ αὐτῆς ζώων καὶ φυτῶν·
καθ᾽ ἕτερον δὲ μόνος οὐρανός. Εἰς ὃν ἀπιδὼν
Ἀναξαγόρας πρὸς τὸν πυνθανόμενον, ἧς ἕνεκα αἰ-
τίας τὰ πολλὰ πειρᾶται διανυκτερεύειν ὕπαιθρος,
ὑπεκρίνατο, τοῦ τὸν κόσμον θεάσασθαι, τὰς χορείας
καὶ περιφορὰς τῶν ἀστέρων αἰνιττόμενος. Κατὰ

δὲ τρίτον, ὡς δοκεῖ τοῖς Στωϊκοῖς, διήκουσα ἄχρι τῆς ἐκπυρώσεως οὐσία τις ἢ διακεκοσμημένη, ἢ ἀδιακόσμητος, ἧς τῆς κινήσεώς φασιν εἶναι τὸν χρόνον διάστημα. Νῦν δέ ἐστιν ἡ σκέψις περὶ τοῦ κόσμου τοῦ κατὰ τὸ πρῶτον σημαινόμενον, ὃς ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐξ ὧν συνέστηκε. Λέγεται μέντοι καὶ φθορὰ ἥ τε πρὸς τὸ χεῖρον μεταβολή· λέγεται δὲ καὶ ἡ τοῦ ὄντος ἀναίρεσις παντελὴς, ἣν καὶ ἀνύπαρκτον ἀναγκαῖον λέγειν. Ὥςπερ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος οὐδὲν γίνεται, οὐδ' εἰς τὸ μὴ ὂν φθείρεται. Ἐκ τοῦ γὰρ οὐδαμῇ ὄντος ἀμήχανόν ἐστι γενέσθαι τι, τό τε ὂν ἐξαπολεῖσθαι ἀνήνυστον καὶ ἄπαυστον. Καὶ ὁ τραγικὸς,

...... θνήσκει δ' οὐδὲν
τῶν γινομένων, διακρινόμενον δ'
ἄλλο πρὸς ἄλλου
μορφὴν ἑτέραν ἀπέδειξεν.

Οὐδέ γε οὕτως ἐστὶν εὔηθες τὸ ἀπορεῖν, εἰ ὁ κόσμος εἰς τὸ μὴ ὂν φθείρεται, ἀλλ' εἰ δέχεται τὴν ἐκ τῆς διακοσμήσεως μεταβολὴν, τὰς ποικίλας μορφὰς στοιχείων τε καὶ συγκριμάτων εἰς μίαν τε καὶ τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἀναλυθεὶς, ἢ ὥςπερ ἐν τοῖς θλάσμασι καὶ τοῖς κατάγμασι δεξάμενος παντελῆ σύγχυσιν.

489 §. 3. *Τριτταὶ δὲ περὶ τοῦ ζητουμένου γεγόνασι*
M. *δόξαι, τῶν μὲν ἀΐδιον τὸν κόσμον φαμένων, ἀγένη-*
τόν τε καὶ ἀνώλεθρον· τῶν δὲ ἐξ ἐναντίας γενητόν τε
καὶ φθαρτόν. Εἰσὶ δὲ οἱ παρ' ἑκατέρων ἐκλαβόντες,
τὸ μὲν γενητὸν παρὰ τῶν ὕστερον, παρὰ δὲ τῶν
πρότερον τὸ ἄφθαρτον. μικτὴν δόξαν ἀπέλιπον, γε- 940
νητὸν καὶ ἄφθαρτον οἰηθέντες εἶναι αὐτόν. Δημό- P.
κριτός μεν οὖν καὶ Ἐπίκουρος καὶ ὁ πολὺς ὅμιλος τῶν ἀπὸ τῆς στοᾶς φιλοσόφων, γένεσιν καὶ φθορὰν ἀπολείπουσι τοῦ κόσμου, πλὴν οὐχ ὁμοίως. Οἱ μὲν γὰρ πολλοὺς κόσμους ὑπογράφουσιν, ὧν τὴν μὲν γένεσιν ἀλληλοτυπίαις καὶ ἐπιπλοκαῖς ἀτόμων ἀνατιθέασι, τὴν δὲ φθορὰν ἀντικοπαῖς καὶ προσρά-

ξεσι τῶν γεγονότων. Οἱ δὲ Στωϊκοὶ κόσμον ἕνα, γενέσεως δ' αὐτοῦ θεὸν αἴτιον, φθορᾶς δὲ μηκέτι θεὸν, ἀλλὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τοῖς οὖσι πυρὸς ἀκαμάτου δύναμιν, χρόνων μακραῖς περιόδοις ἀναλύουσαν τὰ πάντα εἰς ἑαυτὴν, ἐξ ἧς πάλιν αὖ ἀναγέννησιν κόσμου συνίστασθαι προμηθείᾳ τοῦ τεχνίτου. Δύναται δὲ κατὰ τούτους ὁ μέν τις κόσμος ἀΐδιος, ὁ δέ τις φθαρτὸς λέγεσθαι. Φθαρτὸς μὲν, ὁ κατὰ διακόσμησιν, ἀΐδιος δὲ, ὁ κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν παλιγγενεσίαις καὶ περιόδοις ἀθανατιζόμενος οὐδέποτε ληγούσαις. Ἀριστοτέλης δὲ, μήποτ' εὐσεβῶς καὶ ὁσίως ἐπιστάμενος, ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον ἔφη τὸν κόσμον εἶναι. Δεινὴν δὲ ἀθεότητα κατεγίνωσκε τῶν τὰ ἐναντία διεξιόντων, οἳ τῶν χειροκμήτων οὐδὲν ᾠήθησαν διαφέρειν τοσοῦτον ὁρατὸν θεὸν, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τὸ ἄλλο τῶν πλανήτων καὶ ἀπλανῶν, ὡς ἀληθῶς περιέχοντα πᾶν θεῖον· ἔλεγέ τε ὡς ἔστιν ἀκούειν, καὶ κατακερτομῶν, ὅτι πάλαι μὲν ἐδεδίει περὶ τῆς οἰκίας, μὴ βιαίοις πνεύμασιν, ἢ χειμῶσιν ἐξαισίοις, ἢ χρόνῳ, ἢ ῥᾳθυμίᾳ τῆς ἁρμοττούσης ἐπιμελείας ἀνατραπῇ· νυνὶ δὲ φόβον ἐπικεκρεμάσθαι μείζονα πρὸς τῶν τὸν ἅπαντα κόσμον τῷ λόγῳ καθαιρούντων. Ἔνιοι δὲ οὐκ Ἀριστοτέλη τῆς δόξης εὑρετὴν λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν Πυθαγορείων τινάς· ἐγὼ δὲ καὶ Ὀκέλλου συγγράμματι Λευκανοῦ γένος ἐπιγραφομένῳ περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως ἐνέτυχον, ἐν ᾧ ἀγένητόν τε καὶ ἄφθαρτον οὐκ ἀπε-
490 φαίνετο μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἀποδείξεων κατεσκεύαζε
M. τὸν κόσμον εἶναι.

§. 4. Γενητὸν δὲ καὶ ἄφθαρτόν φασιν ὑπὸ Πλάτωνος ἐν Τιμαίῳ δηλοῦσθαι, διὰ τῆς θεοπρεποῦς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ λέγεται πρὸς τοὺς νεωτέρους θεοὺς ὑπὸ τοῦ πρεσβυτάτου καὶ ἡγεμόνος, "Θεοὶ θεῶν, ὧν ἐγὼ δημιουργὸς πατήρ τε ἔργων, ἄλυτα ἐμοῦ γε θέλοντος. Τὸ μὲν οὖν δὴ δεθὲν πᾶν λυτόν: τό γε μὴν καλῶς ἁρμοσθὲν καὶ ἔχον εὖ λύειν

ἐθέλειν, κακοῦ. Διὸ καὶ ἐπείπερ γεγένησθε, ἀθάνατοι μὲν οὐκ ἐστὲ οὐδὲ ἄλυτοι τὸ πάμπαν· οὔτι γε μὴν λυθήσεσθέ γε, οὐδὲ τεύξεσθε θανάτου μοίρας, 941 P. τῆς ἐμῆς βουλήσεως μείζονος ἔτι δεσμοῦ καὶ κυριωτέρου λαχόντες ἐκείνων, οἷς ὅτε ἐγίγνεσθε συνεδεῖσθε." Τινὲς δὲ οἴονται σοφιζόμενοι κατὰ Πλάτωνα γενητὸν λέγεσθαι τὸν κόσμον, οὐ τῷ λαβεῖν γενέσεως ἀρχὴν, ἀλλὰ τῷ εἴπερ ἐγίγνετο, μὴ ἂν ἑτέρως, ἢ τὸν εἰρημένον συστῆναι τρόπον, ἢ διὰ τὸ ἐν γενέσει καὶ μεταβολῇ τὰ μέρη θεωρεῖσθαι. Βέλτιον δὲ καὶ ἀληθέστερον ὑπονοεῖν τὸ πρότερον, οὐ μόνον ὅτι διὰ παντὸς τοῦ συγγράμματος, πατέρα μὲν καὶ ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τὸν θεοπλάστην ἐκεῖνόν φασιν, καλλίεργον δὲ καὶ ἔγγονον τουτονὶ τὸν κόσμον, ἀπ' ἀρχετύπου καὶ νοητοῦ παραδείγματος μίμημα αἰσθητὸν, πάνθ' ὅσα ἐκεῖνο νοητὰ περιέχοντα αἰσθητὰ ἐν αὑτῷ, τελειοτάτου πρὸς νοῦν τελειότατον ἐκμαγεῖον πρὸς αἴσθησιν. Ἀλλ' ὅτι καὶ Ἀριστοτέλης ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ Πλάτωνος, διὰ τὴν τῆς φιλοσοφίας αἰδῶ μηδὲν ἂν ψευσάμενος, καὶ διότι πιστότερος οὐδεὶς ὑφηγητὴς γνωρίμου μαρτυρεῖν, καὶ μάλιστα τοιούτου, ὃς οὐ πάρεργον ἔθετο παιδείαν ἀψικόρῳ ῥαθυμίᾳ, προςυπερβάλλειν δὲ σπουδάσας τὰς τῶν παλαιῶν εὑρέσεις ἔνια τῶν ἀναγκαιοτάτων εἰς ἕκαστον φιλοσοφίας μέρος καινοτομήσας προςεξεύρετο.

§. 5. Πατέρα δὲ τοῦ Πλατωνικοῦ δόγματος ἔνιοι νομίζουσι τὸν ποιητὴν Ἡσίοδον, γενητὸν καὶ ἄφθαρτον οἰόμενοι τὸν κόσμον ὑπ' ἐκείνου λέγεσθαι, γενητὸν μὲν, ὅτι φησὶν,

Ἤτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεί·

ἄφθαρτον δὲ, ὅτι διάλυσιν καὶ φθορὰν οὐ μεμήνυκεν αὐτοῦ. Χάος δὲ ὁ μὲν Ἀριστοτέλης τόπον οἴεται εἶναι, ὅτι τὸ δεξόμενον ἀνάγκη προϋποκεῖσθαι σώματι, τῶν δὲ Στωϊκῶν ἔνιοι τὸ ὕδωρ, παρὰ τὴν χύσιν τὸ ὄνομα πεποιῆσθαι νομίζοντες. Ὁποτέρως δ'

ἂν ἔχοι, τὸ γενητὸν εἶναι τὸν κόσμον ἐναργέστατα παρ' Ἡσιόδῳ μεμήνυται. Μακροῖς δὲ χρόνοις πρότερον ὁ τῶν Ἰουδαίων νομοθέτης Μωϋσῆς, γενητὸν
491 καὶ ἄφθαρτον ἔφη τὸν κόσμον ἐν ἱεραῖς βίβλοις —
M. εἰσὶ δὲ πέντε — ὧν τὴν πρώτην ἐπέγραψε γένεσιν, ἐν ᾗ ἄρχεται τὸν τρόπον τοῦτον, "Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος" *). Εἶτα προελθὼν ἐν τοῖς ἔπειτα μηνύει πάλιν, ὅτι ἡμέραι καὶ νύκτες, καὶ ὧραι καὶ ἐνιαυτοὶ, σελήνη τε καὶ ἥλιος, οἳ χρόνου μετρήσεως φύσιν ἐδέξαντο, μετὰ τοῦ παντὸς οὐρανοῦ μοίρας ἀθανάτου λαχόντες διατελοῦσιν
ἄφθαρτοι. Τοὺς δὲ ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον κατα- 942
σκευάζοντας λόγους, ἕνεκα τῆς πρὸς τὸ ὁρατὸν αἰ- P.
δοῦς, τακτέον προτέρους, οἰκείαν ἀρχὴν λαβόντας. Ἅπασι τοῖς φθορὰν ἐνδεχομένοις αἰτίαι διτταὶ τῆς ἀπωλείας, ἡ μὲν ἐντὸς, ἡ δὲ ἐκτὸς προϋπόκεινται· Σίδηρον οὖν καὶ χαλκὸν καὶ τὰς τοιουτοτρόπους οὐσίας εὕροις ἂν ἀφανιζομένας ἐξ ἑαυτῶν μὲν, ὅταν ἑρπηνώδους νοσήματος τρόπον ἰὸς ἐπιδραμὼν διαφάγῃ· πρὸς δὲ τῶν ἐκτὸς, ὅταν ἐμπιπραμένης οἰκίας, ἢ πόλεως συναναφλεχθεῖσαι τῇ πυρὸς βιαίῳ ῥιπῇ διαλύθωσιν. Ὁμοιοτρόπως δὲ καὶ ζώοις ἐπιγίνεται τελευτὴ, νοσήσασι μὲν ἐξ ἑαυτῶν, ὑπὸ δὲ τῶν ἐκτὸς σφαττομένοις ἢ καὶ λευομένοις ἢ ἐμπιπραμένοις, ἢ θάνατον οὐ καθαρὸν τὸν δι' ἀγχόνης ὑπομένουσιν. Εἰ δὲ φθείρεται καὶ κόσμος, ἐξ ἀνάγκης ἤτοι ὑπό τινος τῶν ἐκτὸς, ἢ πρός τινος τῶν ἐν αὐτῷ φθαρήσεται δυνάμεων. Ἀμήχανον δὲ ἑκάτερον. Ἐκτὸς μὲν γὰρ οὐδέν ἐστι τοῦ κόσμου, πάντων εἰς τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ συνερανισθέντων. Οὕτω γὰρ εἷς τε ἔσται καὶ ὅλος, καὶ ἀγήρως· εἷς μὲν, διὰ τὸ ἀπολειφθέντων τινῶν, ἕτερον ἂν τῷ νῦν ὄντι γενέσθαι ὅμοιον· ὅλος δὲ, ἕνεκα τοῦ σύμπασαν τὴν οὐσίαν

---

*) Gen. 1, 1.

εἰς αὐτὸν ἐξαντλῶσθαι· ἀγήρως δὲ καὶ ἄνοσος, ἐπειδὴ τὰ νόσοις καὶ γήρᾳ σώματα ἁλωτὰ, θερμότησι καὶ ψυχρότησι καὶ ταῖς ἄλλαις ἐναντιότησι προςεμπιπτούσαις ἔξωθεν ἰσχυρῶς ἀνατρέπεται, ὧν οὐδεμία δύναμις ἀποδρᾶσα κυκλοῦται καὶ ἐπιτίθεται παθῶν, μηδενὸς ἀποστάντος μέρους, ὁλοκλήρων ἐγκατειλημμένων εἴσω. Εἰ δὲ ἄρα τί ἐστιν ἐκτὸς, πάντως ἂν εἴη κενὸν, ἢ ἡ ἀπαθὴς φύσις, ἣν ἀδύνατον παθεῖν τι ἢ δρᾶσαι. Καὶ μὴν οὐδὲ ὑπό τινος αἰτίας διαλυθήσεται τῶν ἐντὸς αὐτοῦ. Πρότερον μὲν ἐπειδὴ τοῦ ὅλου τὸ μέρος καὶ μεῖζον ἔσται καὶ κραταιότερον, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτατον. Ὁ γὰρ
492 κόσμος ἀνυπερβλήτῳ κράτει χρώμενος ἄγει τὰ
M. πάντα μέρη πρὸς μηδενὸς αὐτῶν ἀγόμενος. Ἔπειτα, διότι διττῶν οὐσῶν φθορᾶς αἰτιῶν, τῆς μὲν ἐντὸς, τῆς δὲ ἐκτὸς, ἃ τὴν ἑτέραν οἴεται ὑπομένειν, δεκτικὰ καὶ τῆς ἑτέρας ἐστὶ πάντως. Σημεῖον δὲ, βοῦς καὶ ἵππος καὶ ἄνθρωπος, καὶ τὰ παραπλήσια ζῶα, διότι πέφυκεν ἀναιρεῖσθαι ὑπὸ σιδήρου καὶ νόσῳ τελευτήσει. Χαλεπὸν γὰρ, μᾶλλον δὲ ἀδύνατον εὑρεῖν, ὃ τὴν νοητὴν ἔξωθεν αἰτίαν πεφυκὸς ὑπομένειν, τῆς φθορᾶς ἄδεκτον ἔσται **, ὑποστῆναι καθ᾽ ἑαυτὸν, ἡνίκα κόσμος οὐκ ἦν. Τὸ γὰρ μὴ ὑπάρχον οὐδὲ κινεῖται, διάστημα δὲ κοσμικῆς κινήσεως ἐδείχθη ὁ χρόνος ὤν. Ἀνάγκη τοίνυν ἑκάτερον ἐξ ἀϊδίου ὑφιστάναι, γενέσεως ἀρχὴν μὴ λαβόντα, 943
τὰ δὲ διαφθορᾶς ἀνεπίδεκτα. Τάχα τις εὑρεσιλογῶν P.
Στωϊκὸς ἐρεῖ, τὸν χρόνον ἀποδεδόσθαι διάστημα τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως, οὐχὶ τοῦ νῦν ἰδίᾳ κεκοσμημένου μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν ἐπινοουμένου. Πρὸς ὃν λεκτέον, "Τὴν ἀκοσμίαν, ὦ γενναῖε, μετατιθεὶς τὰ ὀνόματα, κόσμον καλεῖς. Εἰ γὰρ οὗτος ὃν ὁρῶμεν ἐτύμως καὶ προςφυέστατα κόσμος κέκληται, διατεταγμένος καὶ διακεκοσμημένος, ἅτ᾽ ἀπ᾽ ἀνθρώπου τέχνης ἀκρότητι, τὴν πρὸς πῦρ αὐτοῦ μεταβολὴν δεόντως ἄν τις ἀκοσμίαν ὀνομάσαι."

§. 6. *Κριτόλαος δὲ τῶν κεχορευκότων Μούσαις τῆς Περιπατητικῆς ἐραστὴς φιλοσοφίας, τῷ περὶ τῆς ἀϊδιότητος κόσμου δόγματι συνειπὼν, ἐχρήσατο τοιαύταις πίστεσιν. "Εἰ γέγονεν ὁ κόσμος, ἀνάγκη καὶ τὴν γῆν γεγονέναι· εἰ δὲ ἡ γῆ γενητὴ, πάντως καὶ τὸ ἀνθρώπων γένος. Ἄνθρωπος δὲ ἀγέννητον, ἐξ ἀϊδίου τοῦ γένους ὑφεστὼς ὥςπερ ἐπιδειχθήσεται· ἀΐδιος ἄρα καὶ ὁ κόσμος." Τὸ δὲ ὑπερτεθὲν ἤδη κατασκευαστέον, εἰ δεῖ καὶ ἀποδείξεως τοῖς οὕτως ἐμφανέσι. Δεῖ δὲ, ὡς ἔοικεν, ἕνεκα τῶν μυθοπλαστῶν, οἳ ψευσμάτων ἀναπλήσαντες τὸν βίον, ἀλήθειαν ὑπερόριον πεφυγαδεύκασιν, οὐ μόνον πόλεις καὶ οἴκους, ἀλλὰ καὶ ἕνα ἕκαστον τοῦ κτήματος χηρεύειν βιασάμενοι, καὶ πρὸς τὸν τῆς ὁράσεως ὁλκὸν, μέτρα καὶ ῥυθμοὺς δέλεαρ εἰς ἐνέδραν ἐπινοήσαντες, οἷς ἀφράνων ὦτα καταγοητεύουσι, καθάπερ ὀφθαλμοὺς αἱ ἄμορφοι καὶ εἰδεχθεῖς ἑταῖραι περιάπτοις καὶ νόθῳ κόσμῳ, χηρείᾳ γνησίου. Λέγουσι γὰρ, ὅτι ἡ ἐξ ἀλλήλων γένεσις ἀνθρώπων, νεώτερον φύσεως ἔργον· ἀρχεγανώτερον*
493 *δὲ καὶ πρεσβύτερον, ἡ ἐκ γῆς, ἐπειδὴ πάντων*
M. *μήτηρ ἐστὶ καὶ νενόμισται. Τοὺς δὲ ᾀδομένους παρ' Ἕλλησι σπαρτοὺς λέγουσιν ἐκφῦναι καθάπερ νῦν τὰ δένδρα, τελείους καὶ ἐνόπλους γῆς παῖδας. Ὅτι δὲ μύθου πλάσμα τοῦτ' ἐστὶ, συνιδεῖν ἐκ πολλῶν ῥᾴδιον. Αὐτίκα τῷ πρώτῳ γενομένῳ ἔδει καθ' ὡρισμένα μέτρα καὶ ἀριθμοὺς χρόνων αὐξήσεως. Βαθμοὺς γάρ τινας ἡ φύσις τὰς ἡλικίας ἐγέννησε, δι' ὧν τρόπον τινὰ ἀναβαίνει καὶ κάτεισιν ἄνθρωπος. Ἀναβαίνει μὲν αὐξόμενος, κατέρχεται δὲ ἐν ταῖς μειώσεσιν. Ὅρος δὲ ὁ τῶν ἀνωτάτω βαθμῶν ἀκμὴ, πρὸς ὃν φθάσας τις, οὐκέτι πρόεισιν. Ἀλλ' ὥςπερ οἱ διαυλοδρομοῦντες ἀνακάμπτουσι τὴν αὐτὴν ὁδὸν, ὅσα παρ' ἰσχυούσης νεότητος ἔλαβεν, ἀποδιδοὺς ἐνασθενεῖ γήρᾳ. Τὸ δὲ γεννηθῆναί τινας οἴεσθαι τελείους ἐξ ἠγνοηκότων ἐστὶ νόμους φύσεως,*

θεσμοὺς ἀκινήτους. Αἱ μὲν γὰρ ἡμέτεραι γνῶμαι
προσαναματτόμεναι τὸ πλημμελὲς ἐκ τοῦ συνεζευγμέ- 944
νου θνητοῦ, τροπὰς καὶ μεταβολὰς εἰκότως ἐνδέ- P.
χονται, ἄτρεπτα δὲ τὰ τῆς τῶν ὅλων ἐστὶ φύσεως,
ἅτε πάντων ἐπικρατούσης, καὶ διὰ βεβαιότητα τῶν
ἅπαξ γνωσθέντων τοὺς ἐξ ἀρχῆς παγέντας ὅρους
ἀκινήτους διαφυλαττούσης. Εἴπερ οὖν ἐνόμιζεν ἁρ-
μόττον ἀποτίκτεσθαι τελείους, καὶ νῦν ἂν ἐτελειο-
γονεῖτο ἄνθρωπος, μὴ βρέφος, μὴ παῖς, μὴ μειρά-
κιον γινόμενος, ἀλλ' ἀνὴρ εὐθὺς ὤν, ἴσως δὲ καὶ
πρὸς ἅπαν ἀγήρως καὶ ἀθάνατος· ᾧ γὰρ μὴ αὔ-
ξησις, μηδὲ μείωσις πρόσεστιν. Αἱ μὲν γὰρ ἄχρι
τῆς ἀνδρὸς ἡλικίας μεταβολαὶ κατ' αὔξησιν, αἱ δ'
ἀπὸ ταύτης ἄχρι καὶ γήρως καὶ τελευτῆς κατὰ μείω-
σιν συνίστανται. Τῷ δὲ μὴ κοινωνοῦντι τῶν προ-
τέρων, καὶ τὰς ἑπομένας εὔλογον μὴ ἐπιγίγνεσθαι.
Τί δὲ ἐμποδὼν ἦν ἀνθρώπους καθάπερ φασὶ πρό-
τερον, καὶ νῦν βλαστάνειν; Οὔπω καὶ ἡ γῆ γεγή-
ρακεν, ὡς διὰ χρόνου μῆκος ἐστειρῶσθαι δοκεῖν·
ἀλλ' ἐν ὁμοίῳ μένει νεάζουσα ἀεὶ, διότι τετάρτη
μοῖρα τοῦ παντός ἐστι, καὶ ἕνεκα τῆς τοῦ ὅλου
διαμονῆς ὀφείλει μὴ φθίνειν, ἐπεὶ καὶ τὰ ἀδελφὰ
στοιχεῖα αὐτῆς, ὕδωρ, ἀήρ τε καὶ πῦρ, ἀγήρω
διατελεῖ. Πίστις δὲ ἐναργὴς τῆς ἀδιαστάτου καὶ
ἀϊδίου περὶ γῆν ἀκμῆς, τὰ φυόμενα. Καθαρθεῖσα
γὰρ ἢ ποταμῶν ἀναχύσεσιν, ὥςπερ φασὶν Αἴγυπτον,
ἢ τοῖς ἐτησίοις ὄμβροις, τὸν ἐκ τῆς φθορᾶς κάμα-
τον ὑπανίεται καὶ χαλᾶται, καὶ ἔπειτα διαναπαυσα-
μένη, τὴν οἰκείαν δύναμιν ἀνακτᾶται μέχρι παντε-
λοῦς ῥώμης, εἶτ' ἄρχεται πάλιν τῆς τῶν ὁμοίων
γενέσεως τροφὰς ἀφθόνους ἁπάσαις ζώων ἰδέαις
ἀναδιδοῦσα.

494 §. 7. Παρ' ὃ μοι δοκοῦσιν οὐκ ἄπο σκοποῦ
M. ποιηταὶ Πανδώραν αὐτὴν ὀνομάσαι, πάντα δωρου-
μένην, καὶ τὰ πρὸς ὠφέλειαν καὶ ἡδονῆς ἀπόλαυσιν,
οὐ τισὶν, ἀλλὰ πᾶσιν, ὅσα ψυχῆς μεμοίραται. Εἰ

γοῦν τις ἔαρος ἀκμάσαντος πτερωθεὶς ἀρθείη μετάρσιος καὶ κατίδοι τὴν ὀρεινὴν καὶ πεδιάδα, τὴν μὲν εὔχορτον καὶ χλοηφόρον, πόας καὶ χιλὸν, κριθάς τε καὶ πυροὺς, καὶ μυρίας ἄλλας σπαρτῶν φύσεις ἀναδιδοῦσαν, ἅς τε γεωργοὶ κατεβάλοντο καὶ ἃς ἀπαυτοματίζουσα ἡ τοῦ ἔτους ὥρα παρέχεται· τὴν δὲ κλάδοις καὶ φυλλάσι κατάσκιον, οἷς ἐπικοσμεῖται τὰ δένδρα, καὶ καρπῶν περιπληθεστάτην, οὐχὶ τῶν πρὸς ἐδωδὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ οἷς πόνους ἀκεῖσθαι συμβέβηκεν, — ὁ μὲν γὰρ τῆς ἐλαίας καρπὸς σώματος κάματον ἰῆται, ὁ δὲ τῆς ἀμπέλου ποθεὶς μετρίως ἐπιχαλᾷ τὰς σφοδρὰς ὀδύνας ψυχῆς — ἔτι δὲ τὰς ἀπὸ τῶν ἀνθῶν ἀναφερομένας εὐωδεστέρας αὔρας, καὶ τὰς τῶν χρωμάτων ἀμυθήτους ἰδιότητας τέχνῃ δαιμονίῳ πεποικιλμένας. Τὴν δὲ ὄψιν ἀποκλίνας ἀπὸ τῶν ἡμέρων, ἐν μέρει πάλιν ἀγρίους, 945
καὶ κέδρους, πεύκας, ἐλάτας, δρυῶν ὕψη περιμη- P.
κέστατα, τὰς ἄλλων τῶν ἀγρίων συνεχεῖς καὶ βαθείας ὕλας περιαθρήσειεν, αἳ τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν ὀρῶν καὶ τὴν πολλὴν ὅση βαθύγειος τῆς ὑπερορίας συσκιάζουσι, γνώσεται τὴν ἀνένδοτον καὶ ἀκάματον τῆς γῆς ἀεὶ νεαζούσης ἀκμήν. Ὥστ᾽ οὐδὲν ἐλαττωθεῖσα τῆς παλαιᾶς ἰσχύος καὶ νῦν ἂν, εἴγε τὸ πρότερον, ἔτικτεν ἀνθρώπους, ὑπὲρ δυοῖν τοῖν ἀναγκαιοτάτοιν· ἑνὸς μὲν, τοῦ μὴ λειποτακτεῖν τάξιν οἰκείαν, καὶ μάλιστα ἐν σπορᾷ καὶ γενέσει τοῦ χερσαίων ἁπάντων ἀρίστου καὶ ἡγεμόνος ἀνθρώπου· δευτέρου δὲ, γυναικὸς ἐπικουρίας, αἳ κύουσαι μὲν βαρυτάτοις ἄχθεσι δέκα που μῆνας βιάζονται, μέλλουσαι δ᾽ ἀποτίκτειν, πολλάκις ὠδῖσιν αὐταῖς ἀποθνήσκουσιν· ὅλως οὐκ εὐήθεια δεινὴ, μήτραν ὑπολαμβάνειν γῆν ἐγκεκολπίσθαι πρὸς ἀνθρώπων σποράν; Τὸ γὰρ ζωογονοῦν χωρίον ἐστὶ μήτρα, φύσεως, ὥς εἶπέ τις, ἐργαστήριον, ἐν ᾧ ζῶα μόνον διαπλάττεται· τὸ δὲ οὐ γῆς μέρος ἐστὶν, ἀλλὰ ζώου θήλεος δημιουργηθὲν εἰς γένεσιν, ἐπεὶ καὶ

μαζοὺς καθάπερ γυναικὶ γῇ φανέν, ἡνίκα ἀνθρωπογονεῖ προςγενέσθαι, τροφὴν ἵν᾽ ἔχωσιν οἰκείαν οἱ πρῶτοι ἀποκυηθέντες. Ἀλλὰ γὰρ οὐ ποταμὸς, οὐ πηγή τις οὐδαμοῦ τῆς οἰκουμένης ἀνθ᾽ ὕδατος μνημονεύεταί ποτε ὀμβρῆσαι γάλα. Πρὸς δὲ τούτοις, ὥςπερ γαλακτοτροφεῖσθαι χρὴ τὸ ἀρτίγονον, οὕτω καὶ τῇ δι᾽ ἀμπεχόνης σκέπῃ χρῆσθαι, διὰ τὰς ἀπὸ
495 κρυμοῦ καὶ θάλπους ἐγγινομένας τοῖς τρεφομένοις
M. ζημίας· οὗ χάριν μαῖαι καὶ μητέρες, αἷς ἀναγκαία φροντὶς ἔρχεται τῶν γεννωμένων, κατασπαργανοῦσι τὰ βρέφη. Τοὺς δὲ γηγενεῖς φύντας, πῶς οὐκ ἄν τις εὐθὺς διέφθειρε γυμνοὺς ἐαθέντας, ἢ ἀέρος κατάψυξις, ἢ ἀφ᾽ ἡλίου φλογμός; Κρυμοὶ γὰρ καὶ θάλπη κρατήσαντα νόσους καὶ φθορὰς ἀπεργάζονται. Ἐπεὶ δὲ ἅπαξ ἤρξαντο ἀλογεῖν ἀληθείας οἱ μυθοπλάσται, τοὺς σπαρτοὺς ἐκείνους καὶ ἐνόπλους ἐτερατεύσαντο ἐκφῦναι. Τίς γὰρ ἦν κατὰ γῆς χαλκουργὸς, ἢ τοσοῦτος Ἥφαιστος, ὡς αὐτίκα πανοπλίας εὐτρεπίζεσθαι; Τίς δὲ τοῖς πρώτοις γενομένοις ἰσόπαις ἦν οἰκειότης; Ἡμερώτατον γὰρ ζῶον ὁ ἄνθρωπος, λόγον δωρησαμένης φύσεως αὐτῷ γέρας, ᾧ καὶ τὰ ἐξηγριωμένα πάθη κατεπάδεται καὶ τιθασσεύεται. Πολὺ βέλτιον ἦν ἀνθ᾽ ὅπλων κηρύκιον ἀναδοῦναι, συμβατηρίων σπονδῶν σύμβολα λογικῇ φύσει, ὅπως εἰρήνην πρὸ πολέμου πᾶσι τοῖς πανταχοῦ καταγγέλλῃ.

§. 8. Τὰ μὲν οὖν τῶν ἐπιτειχιζόντων ψευδολογίαν κατὰ τῆς ἀληθείας φλυαρήματα μετρίως ἐξελήλεγκται. Χρὴ δὲ εὖ εἰδέναι, ὅτι ἐξ ἀϊδίου κατὰ διαδοχὰς ἐξ ἀνθρώπων βλαστάνουσιν ἄνθρωποι, 946
σπείροντος μὲν εἰς μήτραν ἀνδρὸς ὡςεὶ ἄρουραν, P.
γυναικὸς δὲ ὑποδεχομένης τὰ σπέρματα σωτηρίως, τῆς δὲ φύσεως ἀοράτως ἕκαστα καὶ τῶν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς διαπλαττούσης μερῶν, καὶ ὅπερ οὐκ ἴσχυε λαβεῖν ἡμῶν ἕκαστος, τοῦθ᾽ ἅπαντι τῷ γένει δωρησαμένης, τὸ ἀθάνατον. Μένει γὰρ

ἂν ἔχοι, τὸ γενητὸν εἶναι τὸν κόσμον ἐναργέστατα
παρ' Ἡσιόδῳ μεμήνυται. Μακροῖς δὲ χρόνοις πρό-
τερον ὁ τῶν Ἰουδαίων νομοθέτης Μωϋσῆς, γενητὸν
491 καὶ ἄφθαρτον ἔφη τὸν κόσμον ἐν ἱεραῖς βίβλοις —
M. εἰσὶ δὲ πέντε — ὧν τὴν πρώτην ἐπέγραψε γένεσιν,
ἐν ᾗ ἄρχεται τὸν τρόπον τοῦτον, "Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν
ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος
καὶ ἀκατασκεύαστος" *). Εἶτα προελθὼν ἐν τοῖς
ἔπειτα μηνύει πάλιν, ὅτι ἡμέραι καὶ νύκτες, καὶ
ὧραι καὶ ἐνιαυτοὶ, σελήνη τε καὶ ἥλιος, οἳ χρό-
νου μετρήσεως φύσιν ἐδέξαντο, μετὰ τοῦ παντὸς
οὐρανοῦ μοίρας ἀθανάτου λαχόντες διατελοῦσιν
ἄφθαρτοι. Τοὺς δὲ ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον κατα- 942
σκευάζοντας λόγους, ἕνεκα τῆς πρὸς τὸ ὁρατὸν αἰ- P.
δοῦς, τακτέον προτέρους, οἰκείαν ἀρχὴν λαβόντας.
Ἅπασι τοῖς φθορὰν ἐνδεχομένοις αἰτίαι διτταὶ τῆς
ἀπωλείας, ἡ μὲν ἐντὸς, ἡ δὲ ἐκτὸς προϋπόκεινται·
Σίδηρον οὖν καὶ χαλκὸν καὶ τὰς τοιουτοτρόπους οὐσίας
εὕροις ἂν ἀφανιζομένας ἐξ ἑαυτῶν μὲν, ὅταν ἑρπη-
νώδους νοσήματος τρόπον ἰὸς ἐπιδραμὼν διαφάγῃ·
πρὸς δὲ τῶν ἐκτὸς, ὅταν ἐμπιπραμένης οἰκίας, ἢ
πόλεως συναναφλεχθεῖσαι τῇ πυρὸς βιαίῳ ῥιπῇ δια-
λύθωσιν. Ὁμοιοτρόπως δὲ καὶ ζώοις ἐπιγίνεται τε-
λευτὴ, νοσήσασι μὲν ἐξ ἑαυτῶν, ὑπὸ δὲ τῶν ἐκτὸς
σφαττομένοις ἢ καὶ λευομένοις ἢ ἐμπιπραμένοις, ἢ
θάνατον οὐ καθαρὸν τὸν δι' ἀγχόνης ὑπομένουσιν.
Εἰ δὲ φθείρεται καὶ κόσμος, ἐξ ἀνάγκης ἤτοι ὑπό τινος
τῶν ἐκτὸς, ἢ πρός τινος τῶν ἐν αὐτῷ φθαρήσε-
ται δυνάμεων. Ἀμήχανον δὲ ἑκάτερον. Ἐκτὸς μὲν
γὰρ οὐδέν ἐστι τοῦ κόσμου, πάντων εἰς τὴν συμ-
πλήρωσιν αὐτοῦ συνερανισθέντων. Οὕτω γὰρ εἷς τε
ἔσται καὶ ὅλος, καὶ ἀγήρως· εἷς μὲν, διὰ τὸ ἀπο-
λειφθέντων τινῶν, ἕτερον ἂν τῷ νῦν ὄντι γενέσθαι
ὅμοιον· ὅλος δὲ, ἕνεκα τοῦ σύμπασαν τὴν οὐσίαν

*) Gen. 1, 1.

εἰς αὐτὸν ἐξαναλῶσθαι· ἀγήρως δὲ καὶ ἄνοσος, ἐπειδὴ τὰ νόσοις καὶ γήρᾳ σώματα ἁλωτὰ, θερμότησι καὶ ψυχρότησι καὶ ταῖς ἄλλαις ἐναντιότησι προςεμπιπτούσαις ἔξωθεν ἰσχυρῶς ἀνατρέπεται, ὧν οὐδεμία δύναμις ἀποδρᾶσα κυκλοῦται καὶ ἐπιτίθεται παθῶν, μηδενὸς ἀποστάντος μέρους, ὁλοκλήρων ἐγκατειλημμένων εἴσω. Εἰ δὲ ἄρα τί ἐστιν ἐκτὸς, πάντως ἂν εἴη κενὸν, ἢ ἡ ἀπαθὴς φύσις, ἣν ἀδύνατον παθεῖν τι ἢ δρᾶσαι. Καὶ μὴν οὐδὲ ὑπό τινος αἰτίας διαλυθήσεται τῶν ἐντὸς αὐτοῦ. Πρότερον μὲν ἐπειδὴ τοῦ ὅλου τὸ μέρος καὶ μεῖζον ἔσται καὶ κραταιότερον, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτατον. Ὁ γὰρ
492 κόσμος ἀνυπερβλήτῳ κράτει χρώμενος ἄγει τὰ
M. πάντα μέρη πρὸς μηδενὸς αὐτῶν ἀγόμενος. Ἔπειτα, διότι διττῶν οὐσῶν φθορᾶς αἰτιῶν, τῆς μὲν ἐντὸς, τῆς δὲ ἐκτὸς, ἃ τὴν ἑτέραν οἴεται ὑπομένειν, δεκτικὰ καὶ τῆς ἑτέρας ἐστὶ πάντως. Σημεῖον δὲ, βοῦς καὶ ἵππος καὶ ἄνθρωπος, καὶ τὰ παραπλήσια ζῷα, διότι πέφυκεν ἀναιρεῖσθαι ὑπὸ σιδήρου καὶ νόσῳ τελευτήσει. Χαλεπὸν γὰρ, μᾶλλον δὲ ἀδύνατον εὑρεῖν, ὃ τὴν νοητὴν ἔξωθεν αἰτίαν πεφυκὸς ὑπομένειν, τῆς φθορᾶς ἄδεκτον ἔσται **, ὑποστῆναι καθ' ἑαυτὸν, ἡνίκα κόσμος οὐκ ἦν. Τὸ γὰρ μὴ ὑπάρχον οὐδὲ κινεῖται, διάστημα δὲ κοσμικῆς κινήσεως ἐδείχθη ὁ χρόνος ὤν. Ἀνάγκη τοίνυν ἑκάτερον ἐξ ἀϊδίου ὑφιστάναι, γενέσεως ἀρχὴν μὴ λαβόντα, 943
τὰ δὲ διαφθορᾶς ἀνεπίδεκτα. Τάχα τις εὑρεσιλογῶν P.
Στωϊκὸς ἐρεῖ, τὸν χρόνον ἀποδεδόσθαι διάστημα τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως, οὐχὶ τοῦ νῦν ἰδίᾳ κεκοσμημένου μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν ἐπινοουμένου. Πρὸς ὃν λεκτέον, "Τὴν ἀκοσμίαν, ὦ γενναῖε, μετατιθεὶς τὰ ὀνόματα, κόσμον καλεῖς. Εἰ γὰρ οὗτος ὃν ὁρῶμεν ἐτύμως καὶ προςφυέστατα κόσμος κέκληται, διατεταγμένος καὶ διακεκοσμημένος, ἅτ' ἀπ' ἀνθρώπου τέχνης ἀκρότητι, τὴν πρὸς πῦρ αὐτοῦ μεταβολὴν δεόντως ἂν τις ἀκοσμίαν ὀνομάσαι."

§. 6. *Κριτόλαος δὲ τῶν κεχορευκότων Μού-
σαις τῆς Περιπατητικῆς ἐραστὴς φιλοσοφίας, τῷ περὶ
τῆς ἀϊδιότητος κόσμου δόγματι συνειπὼν, ἐχρή-
σατο τοιαύταις πίστεσιν. "Εἰ γέγονεν ὁ κόσμος,
ἀνάγκη καὶ τὴν γῆν γεγονέναι· εἰ δὲ ἡ γῆ γενητὴ,
πάντως καὶ τὸ ἀνθρώπων γένος. Ἄνθρωπος δὲ
ἀγέννητον, ἐξ ἀϊδίου τοῦ γένους ὑφεστὼς ὥςπερ ἐπι-
δειχθήσεται· ἀΐδιος ἄρα καὶ ὁ κόσμος." Τὸ δὲ
ὑπερτεθὲν ἤδη κατασκευαστέον, εἰ δεῖ καὶ ἀποδείξεως
τοῖς οὕτως ἐμφανέσι. Δεῖ δὲ, ὡς ἔοικεν, ἕνεκα τῶν
μυθοπλαστῶν; οἳ ψευσμάτων ἀναπλήσαντες τὸν
βίον, ἀλήθειαν ὑπερόριον πεφυγαδεύκασιν, οὐ μό-
νον πόλεις καὶ οἴκους, ἀλλὰ καὶ ἕνα ἕκαστον τοῦ
κτήματος χηρεύειν βιασάμενοι, καὶ πρὸς τὸν τῆς
ὁράσεως ὁλκὸν, μέτρα καὶ ῥυθμοὺς δέλεαρ εἰς ἐνέ-
δραν ἐπινοήσαντες, οἷς ἀφράνων ὦτα καταγοητεύ-
ουσι, καθάπερ ὀφθαλμοὺς αἱ ἄμορφοι καὶ εἰδεχθεῖς
ἑταῖραι περιάπτοις καὶ νόθῳ κόσμῳ, χηρείᾳ γνη-
σίου. Λέγουσι γὰρ, ὅτι ἡ ἐξ ἀλλήλων γένεσις ἀν-
θρώπων, νεώτερον φύσεως ἔργον· ἀρχεγονώτερον*
493 *δὲ καὶ πρεσβύτερον, ἡ ἐκ γῆς, ἐπειδὴ πάντων*
M. *μήτηρ ἐστὶ καὶ νενόμισται. Τοὺς δὲ ᾀδομένους
παρ' Ἕλλησι σπαρτοὺς λέγουσιν ἐκφῦναι καθάπερ
νῦν τὰ δένδρα, τελείους καὶ ἐνόπλους γῆς παῖδας.
Ὅτι δὲ μύθου πλάσμα τοῦτ' ἐστὶ, συνιδεῖν ἐκ πολ-
λῶν ῥᾴδιον. Αὐτίκα τῷ πρώτῳ γενομένῳ ἔδει καθ'
ὡρισμένα μέτρα καὶ ἀριθμοὺς χρόνων αὐξήσεως.
Βαθμοὺς γάρ τινας ἡ φύσις τὰς ἡλικίας ἐγέννησε,
δι' ὧν τρόπον τινὰ ἀναβαίνει καὶ κάτεισιν ἄνθρω-
πος. Ἀναβαίνει μὲν αὐξόμενος, κατέρχεται δὲ ἐν
ταῖς μειώσεσιν. Ὅρος δὲ ὁ τῶν ἀνωτάτω βαθμῶν
ἀκμὴ, πρὸς ὃν φθάσας τις, οὐκέτι πρόεισιν. Ἀλλ'
ὥςπερ οἱ διαυλοδρομοῦντες ἀνακάμπτουσι τὴν αὐ-
τὴν ὁδὸν, ὅσα παρ' ἰσχυούσης νεότητος ἔλαβεν, ἀπο-
διδοὺς ἐνασθενεῖ γήρᾳ. Τὸ δὲ γεννηθῆναί τινας
οἴεσθαι τελείους ἐξ ἠγνοηκότων ἐστὶ νόμους φύσεως,*

θεσμοὺς ἀκινήτους. Αἱ μὲν γὰρ ἡμέτεραι γνῶμαι
προσαναματτόμεναι τὸ πλημμελὲς ἐκ τοῦ συνεζευγμέ- 944
νου θνητοῦ, τροπὰς καὶ μεταβολὰς εἰκότως ἐνδέ- P.
χονται, ἄτρεπτα δὲ τὰ τῆς τῶν ὅλων ἐστὶ φύσεως,
ἅτε πάντων ἐπικρατούσης, καὶ διὰ βεβαιότητα τῶν
ἅπαξ γνωσθέντων τοὺς ἐξ ἀρχῆς παγέντας ὅρους
ἀκινήτους διαφυλαττούσης. Εἴπερ οὖν ἐνόμιζεν ἁρ-
μόττον ἀποτίκτεσθαι τελείους, καὶ νῦν ἂν ἐτελειο-
γονεῖτο ἄνθρωπος, μὴ βρέφος, μὴ παῖς, μὴ μειρά-
κιον γινόμενος, ἀλλ' ἀνὴρ εὐθὺς ὤν, ἴσως δὲ καὶ
πρὸς ἅπαν ἀγήρως καὶ ἀθάνατος· ᾧ γὰρ μὴ αὔ-
ξησις, μηδὲ μείωσις πρόςεστιν. Αἱ μὲν γὰρ ἄχρι
τῆς ἀνδρὸς ἡλικίας μεταβολαὶ κατ' αὔξησιν, αἱ δ'
ἀπὸ ταύτης ἄχρι καὶ γήρως καὶ τελευτῆς κατὰ μείω-
σιν συνίστανται. Τῷ δὲ μὴ κοινωνοῦντι τῶν προ-
τέρων, καὶ τὰς ἑπομένας εὔλογον μὴ ἐπιγίγνεσθαι.
Τί δὲ ἐμποδὼν ἦν ἀνθρώπους καθάπερ φασὶ πρό-
τερον, καὶ νῦν βλαστάνειν; Οὔπω καὶ ἡ γῆ γεγή-
ρακεν, ὡς διὰ χρόνου μῆκος ἐστειρῶσθαι δοκεῖν·
ἀλλ' ἐν ὁμοίῳ μένει νεάζουσα ἀεὶ, διότι τετάρτη
μοῖρα τοῦ παντός ἐστι, καὶ ἕνεκα τῆς τοῦ ὅλου
διαμονῆς ὀφείλει μὴ φθίνειν, ἐπεὶ καὶ τὰ ἀδελφὰ
στοιχεῖα αὐτῆς, ὕδωρ, ἀήρ τε καὶ πῦρ, ἀγήρω
διατελεῖ. Πίστις δὲ ἐναργὴς τῆς ἀδιαστάτου καὶ
ἀϊδίου περὶ γῆν ἀκμῆς, τὰ φυόμενα. Καθαρθεῖσα
γὰρ ἢ ποταμῶν ἀναχύσεσιν, ὥςπερ φασὶν Αἴγυπτον,
ἢ τοῖς ἐτησίοις ὄμβροις, τὸν ἐκ τῆς φθορᾶς κάμα-
τον ὑπανίεται καὶ χαλᾶται, καὶ ἔπειτα διαναπαυσα-
μένη, τὴν οἰκείαν δύναμιν ἀνακτᾶται μέχρι παντε-
λοῦς ῥώμης, εἶτ' ἄρχεται πάλιν τῆς τῶν ὁμοίων
γενέσεως τροφὰς ἀφθόνους ἁπάσαις ζώων ἰδέαις
ἀναδιδοῦσα.

494 §. 7. Παρ' ὃ μοι δοκοῦσιν οὐκ ἄπο σκοποῦ
M. ποιηταὶ Πανδώραν αὐτὴν ὀνομάσαι, πάντα δωρου-
μένην, καὶ τὰ πρὸς ὠφέλειαν καὶ ἡδονῆς ἀπόλαυσιν,
οὐ τισὶν, ἀλλὰ πᾶσιν, ὅσα ψυχῆς μεμοίραται. Εἰ

γοῦν τις ἔαρος ἀκμάσαντος πτερωθεὶς ἀρθείη μετάρ-
σιος καὶ κατίδοι τὴν ὀρεινὴν καὶ πεδιάδα, τὴν μὲν
εὔχορτον καὶ χλοηφόρον, πόας καὶ χιλὸν, κριθάς τε
καὶ πυροὺς, καὶ μυρίας ἄλλας σπαρτῶν φύσεις ἀνα-
διδοῦσαν, ἅς τε γεωργοὶ κατεβάλοντο καὶ ἃς ἀπαυ-
τοματίζουσα ἡ τοῦ ἔτους ὥρα παρέχεται· τὴν δὲ
κλάδοις καὶ φυλλάσι κατάσκιον, οἷς ἐπικοσμεῖται τὰ
δένδρα, καὶ καρπῶν περιπληθεστάτην, οὐχὶ τῶν
πρὸς ἐδωδὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ οἷς πόνους ἀκεῖσθαι
συμβέβηκεν, — ὁ μὲν γὰρ τῆς ἐλαίας καρπὸς σώ-
ματος κάματον ἰᾶται, ὁ δὲ τῆς ἀμπέλου ποθεὶς
μετρίως ἐπιχαλᾷ τὰς σφοδρὰς ὀδύνας ψυχῆς — ἔτι
δὲ τὰς ἀπὸ τῶν ἀνθῶν ἀναφερομένας εὐωδεστέρας
αὔρας, καὶ τὰς τῶν χρωμάτων ἀμυθήτους ἰδιότητας
τέχνῃ δαιμονίῳ πεποικιλμένας. Τὴν δὲ ὄψιν ἀπο-
κλίνας ἀπὸ τῶν ἡμέρων, ἐν μέρει πάλιν ἀγρίους, 945
καὶ κέδρους, πεύκας, ἐλάτας, δρυῶν ὕψη περιμη- P.
κέστατα, τὰς ἄλλων τῶν ἀγρίων συνεχεῖς καὶ βα-
θείας ὕλας περιαθρήσειεν, αἳ τὰ πλεῖστα καὶ μέ-
γιστα τῶν ὀρῶν καὶ τὴν πολλὴν ὅση βαθύγειος τῆς
ὑπερορίας συσκιάζουσι, γνώσεται τὴν ἀνένδοτον καὶ
ἀκάματον τῆς γῆς ἀεὶ νεαζούσης ἀκμήν. Ὥςτ' οὐ-
δὲν ἐλαττωθεῖσα τῆς παλαιᾶς ἰσχύος καὶ νῦν ἂν, εἴγε
τὸ πρότερον, ἔτικτεν ἀνθρώπους, ὑπὲρ δυοῖν τοῖν
ἀναγκαιοτάτοιν· ἑνὸς μὲν, τοῦ μὴ λειποτακτεῖν τάξιν
οἰκείαν, καὶ μάλιστα ἐν σπορᾷ καὶ γενέσει τοῦ χερ-
σαίων ἁπάντων ἀρίστου καὶ ἡγεμόνος ἀνθρώπου·
δευτέρου δὲ, γυναικὸς ἐπικουρίας, αἳ κύουσαι μὲν
βαρυτάτοις ἄχθεσι δέκα που μῆνας βιάζονται, μέλ-
λουσαι δ' ἀποτίκτειν, πολλάκις ὠδῖσιν αὐταῖς ἀπο-
θνήσκουσιν· ὅλως οὐκ εὐήθεια δεινὴ, μήτραν
ὑπολαμβάνειν γῆν ἐγκεκολπίσθαι πρὸς ἀνθρώπων
σποράν; Τὸ γὰρ ζωογονοῦν χωρίον ἐστὶ μήτρα,
φύσεως, ὡς εἶπέ τις, ἐργαστήριον, ἐν ᾧ ζῶα μόνον
διαπλάττεται· τὸ δὲ οὐ γῆς μέρος ἐστὶν, ἀλλὰ
ζώου θήλεος δημιουργηθὲν εἰς γένεσιν, ἐπεὶ καὶ

μαζοὺς καθάπερ γυναικὶ γῇ φασὶν, ἡνίκα ἀνθρω-
πογονεῖ προςγενέσθαι, τροφὴν ἵν' ἔχωσιν οἰκείαν οἱ
πρῶτοι ἀποκυηθέντες. Ἀλλὰ γὰρ οὐ ποταμὸς, οὐ
πηγή τις οὐδαμοῦ τῆς οἰκουμένης ἀνθ' ὕδατος μνη-
μονεύεταί ποτε ὀμβρῆσαι γάλα. Πρὸς δὲ τούτοις,
ὥςπερ γαλακτοτροφεῖσθαι χρὴ τὸ ἀρτίγονον, οὕτω
καὶ τῇ δι' ἀμπεχόνης σκέπῃ χρῆσθαι, διὰ τὰς ἀπὸ
495 κρυμοῦ καὶ θάλπους ἐγγινομένας τοῖς τρεφομένοις
M. ζημίας· οὗ χάριν μαῖαι καὶ μητέρες, αἷς ἀναγκαία
φροντὶς ἔρχεται τῶν γεννωμένων, κατασπαργανοῦσι
τὰ βρέφη. Τοὺς δὲ γηγενεῖς φύντας, πῶς οὐκ ἄν τις
εὐθὺς διέφθειρε γυμνοὺς ἐαθέντας, ἢ ἀέρος κατά-
ψυξις, ἢ ἀφ' ἡλίου φλογμός; Κρυμοὶ γὰρ καὶ θάλ-
πη κρατήσαντα νόσους καὶ φθορὰς ἀπεργάζονται.
Ἐπεὶ δὲ ἅπαξ ἤρξαντο ἀλογεῖν ἀληθείας οἱ μυθο-
πλάσται, τοὺς σπαρτοὺς ἐκείνους καὶ ἐνόπλους ἐτε-
ρατεύσαντο ἐκφῦναι. Τίς γὰρ ἦν κατὰ γῆς χαλ-
κουργὸς, ἢ τοσοῦτος Ἥφαιστος, ὡς αὐτίκα παντευ-
χίας εὐτρεπίζεσθαι; Τίς δὲ τοῖς πρώτοις γενομένοις
ἰσόπαις ἦν οἰκειότης; Ἡμερώτατον γὰρ ζῶον ὁ
ἄνθρωπος, λόγον δωρησαμένης φύσεως αὐτῷ γέρας,
ᾧ καὶ τὰ ἐξηγριωμένα πάθη κατεπᾴδεται καὶ τι-
θασσεύεται. Πολὺ βέλτιον ἦν ἀνθ' ὅπλων κηρύκιον
ἀναδοῦναι, συμβατηρίων σπονδῶν σύμβολα λογικῇ
φύσει, ὅπως εἰρήνην πρὸ πολέμου πᾶσι τοῖς παν-
ταχοῦ καταγγέλλῃ.

§. 8. Τὰ μὲν οὖν τῶν ἐπιτειχιζόντων ψευδολο-
γίαν κατὰ τῆς ἀληθείας φλυαρήματα μετρίως ἐξ-
ελήλεγκται. Χρὴ δὲ εὖ εἰδέναι, ὅτι ἐξ ἀϊδίου κατὰ
διαδοχὰς ἐξ ἀνθρώπων βλαστάνουσιν ἄνθρωποι, 946
σπείροντος μὲν εἰς μήτραν ἀνδρὸς ὡςεὶ ἄρουραν, P.
γυναικὸς δὲ ὑποδεχομένης τὰ σπέρματα σωτηρίως,
τῆς δὲ φύσεως ἀοράτως ἕκαστα καὶ τῶν τοῦ σώ-
ματος καὶ τῆς ψυχῆς διαπλαττούσης μερῶν, καὶ
ὅπερ οὐκ ἴσχυε λαβεῖν ἡμῶν ἕκαστος, τοῦθ' ἅπαντι
τῷ γένει δωρησαμένης, τὸ ἀθάνατον. Μένει γὰρ

εἰςαεὶ φθειρομένων τῶν ἐν εἴδει τεράστιον ὡς ἀλη-
θῶς καὶ θεῖον ἔργον. Εἰ δὲ ἀΐδιον ἄνθρωπος βρα-
χεῖα μοῖρα τοῦ παντὸς, ἀγέννητος δή που καὶ ὁ
κόσμος, ὥςτε ἄφθαρτος.

§. 9. Ἐπαγωνιζόμενος δὲ ὁ Κριτόλαος ἐχρῆτο
καὶ τοιούτῳ λόγῳ, „Τὸ αἴτιον αὐτῷ τοῦ ὑγιαίνειν
ἄνοσόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τὸ αἴτιον αὐτῷ τοῦ ἀγρυ-
πνεῖν ἄγρυπνόν ἐστιν· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ τὸ αἴτιον
αὐτῷ τοῦ ὑπάρχειν, ἀΐδιόν ἐστιν.“ Αἴτιος δὲ ὁ κό-
σμος αὐτῷ τοῦ ὑπάρχειν, εἴγε καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπα-
σιν· ἀΐδιος ἄρα ὁ κόσμος ἐστίν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ
ἐκεῖνο σκοπεῖν ἄξιον, ὅτι πᾶν τὸ γενόμενον ἐν ἀρχῇ
μὲν δὴ πάντως δεῖ ἀτελὲς εἶναι, χρόνου δὲ προϊόν-
τος, αὔξεσθαι μέχρι παντελοῦς τελειώσεως. Ὥςτε,
εἰ γέγονεν ὁ κόσμος, ἦν μέν ποτε — ἵνα καὶ ἐγὼ
χρήσωμαι τοῖς ἡλικιῶν ὀνόμασι — κομιδῇ νήπιος·
ἐπιβαίνων δὲ αὖθις ἐνιαυτῶν περιόδοις καὶ μήκεσι
χρόνων, ὀψὲ καὶ μόλις ἐτελειώθη. Τοῦ γὰρ μα-
κροβιωτάτου βραδεῖα ἐξ ἀνάγκης ἀκμή. Τὸν δὲ
496 κόσμον εἴ τις νομίζει χρήσασθαί ποτε ταῖς τοιαύ-
M. ταις μεταβολαῖς, ἀθεραπεύτῳ μανίᾳ κεκρατημένος
μὴ ἀγνοείτω. Δῆλον γὰρ, ὡς οὐ μόνον αὐτοῦ τὸ
σωματοειδὲς αὐξηθήσεται, λήψεται δὲ καὶ ὁ νοῦς
ἐπίδοσιν, ἐπεὶ καὶ οἱ φθείροντες αὐτὸν λογικὸν εἶναι
ὑπονοοῦσιν. Οὐκοῦν ἀνθρώπου τρόπον ἐν ἀρχῇ μὲν
τῆς γενέσεως ἄλογος ἔσται, περὶ δὲ τὴν ἀκμάζουσαν
ἡλικίαν λογικὸς, ἅπερ οὐ μόνον λέγειν, ἀλλὰ καὶ
ὑπονοεῖν ἀσεβές. Τὸν γὰρ τελειότατον ὁρατὸν πε-
ρίβολον, καὶ τοὺς ἐν μέρει περιέχοντα κληρούχους,
πῶς οὐκ ἄξιον ὑπολαμβάνειν ἀεὶ τέλειον κατά τε
σῶμα καὶ ψυχὴν ἀμέτοχον κηρῶν, αἷς τὸ γεννητὸν
καὶ φθαρτὸν πᾶν συνέζευκται.“

§. 10. Πρὸς δὲ τούτοις φησὶ τριττὰς αἰτίας
δίχα τῶν ἔξωθεν ὑποβεβλῆσθαι ζώοις τελευτῆς, νό-
σον, γῆρας, ἔνδειαν, ὧν οὐδεμιᾷ τὸν κόσμον ἁλωτὸν
εἶναι πεπηγέναι. Τὸ γὰρ ἐξ ὅλων τῶν στοιχείων

ὡς ἅτε μηδενὸς ὑπολειφθέντος καὶ ἀπελευθεριάζοντος μέρους βιασθῆναι· καταχρατεῖν τε καὶ τῶν δυνάμεων, ἐξ ὧν αἱ ἀσθένειαι· τὰς δὲ ὑπεικούσας ἄνοσον καὶ ἀγήρω αὐτὸν διαφυλάττειν, αὐταρκέστατόν τε αὐτὸν αὐτῷ καὶ ἀνεπιδεᾶ παντὸς γεγονέναι, μηδενὸς τῶν εἰς διαμονὴν ὑστερίζοντος, τὰς κενώσεως καὶ πληρώσεως ἐν μέρει διαδοχὰς ἀπωσάμενον, αἷς διὰ τὴν ἄμουσον ἀπληστίαν τὰ ζῶα χρῆσθαι, θάνατον
ἀντὶ ζωῆς μνώμενα, ἤ, τό γε ἀσφαλέστερον εἰπεῖν, 947
οἰκτρότερον βίον ἀπωλείας. Ἔτι τοίνυν εἰ μὲν μη- P.
δεμία φύσις ἀΐδιος ἑωρᾶτο, ἧττον ἂν ἐδόκουν, οἱ φθορὰν εἰσηγούμενοι τοῦ κόσμου, μηδὲν ἔχοντες παράδειγμα ἀϊδιότητος, τοῦ κόσμου ἄνευ προφάσεως ἀδικεῖν. Ἐπεὶ δὲ εἱμαρμένη κατὰ τοὺς ἄριστα φυσιολογοῦντας ἄναρχος καὶ ἀτελεύτητός ἐστιν, εἴρουσα τὰς ἑκάστων ἀνελλιπῶς καὶ ἀδιαστάτως αἰτίας, τί δήποτ' οὐχὶ καὶ τὴν τοῦ κόσμου φύσιν λεκτέον εἶναι μακραίωνα, τὴν τάξιν τῶν ἀτάκτων, τὴν ἁρμονίαν τῶν ἀναρμόστων, τὴν συμφωνίαν τῶν ἀσυμφώνων, τὴν ἕνωσιν τῶν διεστηκότων, τὴν ξύλων μὲν καὶ λίθων ἕξιν, σπαρτῶν τε καὶ δένδρων φύσιν, ψυχὴν δὲ ζώων ἁπάντων, ἀνθρώπων δὲ νοῦν καὶ λόγον, ἀρετὴν δὲ σπουδαίων τελειοτάτην; Εἰ δὲ ἡ τοῦ κόσμου φύσις ἀγέννητός τε καὶ ἄφθαρτος, δῆλον ὅτι καὶ ὁ κόσμος αἰωνίῳ συνεχόμενος καὶ διακρατούμενος δεσμῷ. Νικηθέντες δὲ ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἀντιδοξούντων ἔνιοι μετεβάλοντο.
497 Προσκλητικὴν γὰρ ἔχει δύναμιν τὸ κάλλος· τὸ δὲ
M. ἀληθὲς δαιμονίως ἐστὶ καλόν, ὡς τὸ ψεῦδος ἐκτόπως αἰσχρόν. Βόηθος γοῦν καὶ Ποσιδώνιος καὶ Παναίτιος, ἄνδρες ἐν τοῖς Στωϊκοῖς δόγμασιν ἰσχυκότες, ἅτε θεόληπτοι, τὰς ἐκπυρώσεις καὶ παλιγγενεσίας καταλιπόντες, πρὸς θειότερον δόγμα τὸ τῆς ἀφθαρσίας τοῦ κόσμου παντὸς ηὐτομόλησαν. Λέγεται δὲ καὶ Διογένης ἡνίκα νέος ἦν συνεπιγραψάμενος κατὰ τὸ παντελὲς τοῖς ἔνδοθεν ***. Ἐπειδὴ

τοίνυν ἡ σύνταξις, ἅτε μηδενὸς ὑπολειφθέντος μέρους ὡς βιασθῆναι, ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἐκτὸς φθαρησόμενος ἐδείχθη ὁ κόσμος τῷ μηδὲν ἔξω καταλελεῖφθαι πάντως· οὐδ' ὑπό τινος τῶν ἐν αὐτῷ, διὰ τὴν προεπιλογισθεῖσαν ἀπόδειξιν, καθ' ἣν τὸ ἁλωτὸν τῇ ἑτέρᾳ τῶν αἰτιῶν, καὶ τὴν ἑτέραν ἐπεφύκει δέχεσθαι.

§. 11. *Μαρτύρια δὲ καὶ τὰ ἐν Τιμαίῳ περὶ τοῦ τὸν κόσμον ἄνοσον εἶναι καὶ μὴ φθαρησόμενον, τάδε. "Τῶν δὲ δὴ τεττάρων, ἓν ὅλον ἕκαστον εἴληφεν ἡ τοῦ κόσμου σύστασις. Ἐκ γὰρ πυρὸς παντὸς, ὕδατός τε καὶ ἀέρος, καὶ γῆς συνέστησεν αὐτὸν ὁ συνιστὰς, μέρος οὐδὲν οὐδενὸς οὐδὲ δύναμιν ἔξωθεν ὑπολιπὼν, τάδε διανοηθείς· πρῶτον μὲν, ἵνα ὅλον ὅτι μάλιστα ζῶον τέλειον ἐκ τελείων μερῶν εἴη. Πρὸς δὲ τούτοις, ἓν, ἅτε οὐχ ὑπολελειμμένων ἐξ ὧν ἄλλο τοιοῦτο γένοιτ' ἄν· ἔτι δὲ ἵνα ἀγήρων καὶ ἄνοσον ᾖ, κατανοῶν, ὡς τὰ τῷ σώματι θερμὰ καὶ ψυχρὰ καὶ πάνθ' ὅσα δυνάμεις ἰσχυρὰς ἔχει, περιϊστάμενα ἔξωθεν καὶ προςπίπτοντα ἀκαίρως λύει, καὶ νόσους καὶ γῆρας ἐπάγοντα φθίνειν ποιεῖ. Διὰ τὴν* 948 P.
αἰτίαν καὶ τὸν λογισμὸν τόνδε, θεὸς ὅλον ἐξ ὅλων ἁπάντων τέλειον, καὶ ἀγήρων καὶ ἄνοσον αὐτὸν ἐτεκτήνατο." Τοῦτο μὲν δὴ παρὰ Πλάτωνος πρὸς τὴν ἀφθαρσίαν τοῦ κόσμου μαρτύριον εἰλήφθω. Τὸ δὲ ἀγέννητον παρὰ τῆς φυσικῆς ἀληθείας. Ἕπεται μὲν γὰρ τῷ γενομένῳ διάλυσις, ἀφθαρσία δὲ τῷ ἀγεννήτῳ· ἐπεὶ καὶ ὁ τὸ τρίμετρον ἐκεῖνο ποιήσας,

Τό τοι γενόμενον κατθανεῖν ὀφείλεται,

δοκεῖ μὴ ἄπο σκοποῦ συνθεὶς ἀκολουθίαν τῆς φθορᾶς ὧδ' ἔχειν. Ἑτέρως δέ ἐστι τοιόνδε· πάνθ' ὅσα
498 M. *τῶν συνθέτων φθείρεται, διάλυσιν εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη λαμβάνει. Διάλυσις δὲ οὐδὲν ἦν ἄρα, ἢ πρὸς τὰ κατὰ φύσιν ἑκάστων ἐπάνοδος. Ὥςτε κατὰ τὸ ἐναντίον ἡ σύνθεσις εἰς τὸ παρὰ φύσιν τὰ συνελθόντα βεβίασται, καὶ δῆτα οὕτως ἔοικεν ἀψευδέστατα*

ἔχειν. Ἄνθρωποι γὰρ ἀπὸ τῶν τεττάρων στοιχείων, ἃ δὴ ὅλα τοῦ παντός ἐστιν, οὐρανοῦ, γῆς, ἀέρος τε καὶ πυρὸς, βραχέα κατὰ φύσιν μέρη δανεισάμενοι, συνεκράθημεν. Τὰ δὲ ἀνακραθέντα τῆς κινήσεως ἐστέρηται, θερμότης μὲν τῆς ἀνωφοίτου, ψυχρότης δὲ τῆς κάτω· γεώδους καὶ βάρος ἐχούσης οὐσίας ἐπελαφρισθείσης, καὶ τὸν ἄνω τόπον ἀντιλαβούσης, ὃν τὸ γεωδέστατον τῶν ἐν ἡμῖν ἐπέσχηκε κεφαλή. Δεσμῶν δὲ φαυλότατος ὃν ἔσφιγξε βία, βίαιος, καὶ ὀλιγοχρόνιος. Ῥήγνυται μὲν γὰρ θᾶττον ὑπὸ τῶν δεθέντων, ἅτε ἀπαυχενιζόντων διὰ πόθον ὑπὸ τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως, πρὸς ἣν σπεύδοντες μετανίστανται. Κατὰ γὰρ τὸν τραγικὸν,

Χωρεῖ δ' ὀπίσω τὰ μὲν ἐκ γαίας
φύντ' ἐς γαῖαν, τὰ δ' ἀπ' αἰθερίου
βλαστόντα γονῆς εἰς οὐράνιον
πόλον ἦλθε πάλιν· θνήσκει δ' οὐδὲν
τῶν γινομένων, διακρινόμενον δ'
ἄλλο πρὸς ἄλλου
μορφὴν ἑτέραν ἀπέδειξε.

Τοῖς μὲν δὴ φθειρομένοις ἅπασι νόμος ἀναγέγραπται καὶ θεσμὸς οὗτος, ὁπότε μὲν ὑφέστηκε τὰ συνεληλυθότα ἐν τῇ κράσει, πρὸ τῆς κατὰ φύσιν τάξεως ἀταξίας μετειληφέναι, καὶ πρὸς τοὺς ἐναντίους τόπους μετανίστασθαι, ὡς τρόπον τινὰ ξενιτεύειν δοκεῖν· ὁπότε δὲ διαλύοιτο, πρὸς τὴν οἰκείαν τῆς φύσεως λῆξιν ἀνακάμπτειν.

§. 12. Ὁ δὲ κόσμος ἀμέτοχος τῆς ἐν τοῖς λεχθεῖσιν ἀταξίας ἐστίν. Ἐπεὶ φέρε θεασώμεθα. Φθειρομένου τὰ μέρη νυνὶ μὲν ἀνάγκη τετάχθαι τὴν παρὰ φύσιν ἕκαστα χώραν. Τοῦτο δὲ ὑπονοεῖν οὐκ εὐαγές. Ἀρίστην γὰρ θέσιν καὶ τάξιν ἐναρμόνιον τὰ τοῦ κόσμου μέρη πάντα εἴληχεν, ὡς ἕκαστον καθάπερ πατρίδι φιλοχωροῦν μὴ ζητεῖν ἀμείνω μεταβολήν. Διὰ τοῦτο γῇ μὲν ὁ μεσαίτατος ἀπενεμήθη τόπος, ἐφ' ἣν πάντα τὰ γεώδη καὶ ἂν ἀναῤῥίψῃς

499 καταφέρεται· τόδε δέ ἐστι σημεῖον χώρας τῆς 949
M. κατὰ φύσιν. Ἔνθα γὰρ μὴ ὑπὸ βίας ὁτιοῦν ἐνε- P.
χθὲν ἵσταται καὶ ἠρεμεῖ, τὸν οἰκεῖον εἴληχε τόπον. Ὕδωρ δὲ ἐπὶ γῆν ἀνακέχυται δεύτερον, ἀήρ δὲ καὶ πῦρ ἀπὸ τοῦ μέσου πρὸς τὸ ἄνω κεχώρηκεν, ἀὴρ μὲν τὸν μεθόριον ὕδατος καὶ πυρὸς κληρωσάμενος τόπον, πῦρ δὲ τὸν ἀνωτάτω. Διὸ καὶ ἂν ἀναψάμενος δᾶδα πρὸς γῆν καταφέρῃς, ἡ φλὸξ οὐδὲν ἧττον ἀντιβιάσεται, καὶ πρὸς τὴν φυσικὴν τοῦ πυρὸς κίνησιν ἐπικουφίσασα αὐτὴν ἀναδραμεῖται. Εἰ δὴ φθορᾶς μὲν αἴτιον ἡ παρὰ φύσιν κίνησις τῶν ἄλλων ἔχει ζώων, ἐν δὲ τῷ κόσμῳ κατὰ φύσιν ἕκαστα τῶν μερῶν διατέτακται, τὰς οἰκείας διακληρωσάμενα χώρας, ἐνδίκως ἂν λέγοιτο ὁ κόσμος ἄφθαρτος. Ἔτι τοίνυν ἐκεῖνο παντὶ δῆλον, ὅτι φύσις ἑκάστη διατηρεῖν καὶ διασώζειν, εἰ δὲ οἷόν τε εἴη, καὶ ἀθανατίζειν ἕκαστα, ὧν ἡ φύσις ἐστὶν, ἐσπούδακεν, ἡ μὲν ἐν τοῖς δένδρεσι τὰ δένδρα, ἡ δὲ ἐν τοῖς ζώοις τῶν ζώων ἕκαστον. Ἐξασθενεῖ δὲ ἡ ἐπὶ μέρους ἀναγκαίως ἄγειν πρὸς ἀϊδιότητα. Ἡ γὰρ ἔνδεια, ἢ φλογμὸς, ἢ κρυμὸς, ἢ μυρία ἄλλα τῶν εἰωθότων ἐπισυνίστασθαι κατασκήψαντα διέσεισε καὶ διέλυσε τὸν συνέχοντα δεσμὸν, καὶ τέλος κατέρρηξε. Τοιοῦτον δὲ εἰ μηδὲν ἐφήδρευεν ἔξω, καὶ ἂν ὅσον ἐφ᾽ ἑαυτῇ μικρά τε αὖ καὶ μεγάλα ἀγήρω διεφύλαττεν. Ἀναγκαῖον οὖν καὶ τὴν τοῦ κόσμου φύσιν γλίχεσθαι τῆς τοῦ ὅλου διαμονῆς. Οὐ γὰρ δὴ τῶν ἐπὶ μέρους ἐστὶ χείρων, ὡς ἀποδιδράσκουσα καὶ λειποτακτοῦσα, νόσον ἀνθ᾽ ὑγείας, καὶ φθορὰν ἀντὶ σωτηρίας παντελοῦς ἐπιχειρεῖν τεχνάζειν, ἐπειδὴ

Πασάων ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα,
ῥεῖά τ᾽ ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Ἀλλ᾽ εἰ τοῦτ᾽ ἀληθές ἐστι, φθορὰν ὁ κόσμος οὐ δέξεται. Διὰ τί; ὅτι ἡ συνέχουσα φύσις αὐτὸν ἀήττητός ἐστι κατὰ πολλὴν ἰσχύος ῥώμην, τῶν ἄλλων ὅσα βλάπτειν ἔμελλεν ἁπάντων ἐπικρατοῦσα.

Διὸ καὶ Πλάτων εὖ, „Ἀπῄει τε γάρ," φησίν", οὐδέν, οὐδὲ προσῄει αὐτῷ ποθὲν οὐδέν· οὐ γὰρ ἦν. Αὐτὸ γὰρ ἑαυτῷ τροφὴν τὴν ἑαυτοῦ φθίσιν παρέχον καὶ πάντα ἐν ἑαυτῷ καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ πάσχον καὶ δρῶν ἐκ τέχνης γέγονεν. Ἡγήσατο γὰρ αὐτὸ ὁ συνθεὶς αὔταρκες ὂν ἄμεινον ἔσεσθαι μᾶλλον ἢ προσδεὲς ἄλλων."

§. 13. Ἀποδεικτικώτατός γε μὴν καὶ ἐκεῖνος ὁ λόγος ἐστίν, ἐφ' ᾧ μυρίους οἶδα σεμνυνομένους, ὡς ἠκριβωμένῳ καὶ πάνυ ἀνεξελέγκτῳ. Πυνθάνονται γάρ, τίνος ἕνεκα τὸν κόσμον φθείρει ὁ θεός; Ἤτοι
500 γὰρ ὑπὲρ τοῦ μηκέτι κοσμοποιῆσαι, ἢ ὑπὲρ τοῦ
M. ἕτερον κατασκευάσαι. Τὸ μὲν δὴ πρότερον, ἀλλό-
τριον θεοῦ, πρὸς τάξιν γὰρ ἀταξίαν μεταβάλλειν δέον,
οὐ πρὸς ἀταξίαν τάξιν· εἶτα δέ, ὅτι καὶ μετάνοιαν 950
πάθος καὶ νόσημα δέξεται ψυχῆς. Ἔδει γὰρ μὴ κο- P.
σμοποιῆσαι τὸ παράπαν, ἢ κρίνοντα πρέπον αὐτῷ τὸ ἔργον χαίρειν τῷ γενομένῳ. Τὸ δὲ δεύτερον ἄξιον οὐ βραχείας ἐρεύνης. Εἰ γὰρ ἕτερον ἀντὶ τοῦ νῦν ὄντος κατασκευάσει, πάντως ὁ γενόμενος ἢ χείρων ἢ ὅμοιος ἢ κρείττων ἀποτελεσθήσεται, ὧν ἕκαστον ἐπίληπτον. Εἰ μὲν γὰρ χείρων ὁ κόσμος, χείρων καὶ ὁ δημιουργός· ἀμώμητα δὲ καὶ ἀνεξέλεγκτα καὶ ἀνεπανόρθωτα τὰ τοῦ θεοῦ, τελειοτάτῃ τέχνῃ καὶ ἐπιστήμῃ δημιουργηθέντα.

„Οὐδὲ" γάρ" γυνή," φασί," τοσσόνδε νόου ἐπιδεύεται ἐσθλοῦ,
ὥστε χέρειον ἑλέσθαι ἀμεινοτέρων" — —.

Ἐμπρεπὲς δὲ θεῷ τὰ ἄμορφα μορφοῦν, καὶ τοῖς αἰσχίστοις περιτιθέναι θαυμαστὰ κάλλη. Εἰ δὲ ὅμοιος, ματαιοπόνος ὁ τεχνίτης, οὐδὲν κομιδῇ νηπίων παίδων διαφέρων, οἳ πολλάκις παρ' αἰγιαλοῖς ἀθύροντες ψάμμου γεωλόφους διανιστᾶσι, καὶ ἔπειθ' ὑφαιροῦντες, ταῖς χερσὶ πάλιν ἐρείπουσι. Πολὺ γὰρ ἄμεινον τοῦ κατασκευάζειν ὅμοιον μηδὲν μήτε ἀφαιροῦντα, μήτε προστιθέντα, μήτ' αὖ πρὸς τὰ ἀμει-

νον ἢ χεῖρον μεταβάλλοντα τὸν ἐξ ἀρχῆς ἅπαξ γενόμενον κατὰ χώραν ἐᾶν. Εἰ δὲ κρείττονα δημιουργήσει, γενήσεται τότε κρείττων καὶ ὁ δημιουργὸς, ὥςθ' ἡνίκα τὸ πρότερον κατεσκεύαζε καὶ τὴν τέχνην καὶ τὴν διάνοιαν ἦν ἀτελέστερος, ὅπερ οὐδὲ θέμις ὑπονοεῖν ἐστίν. Ἴσος γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ καὶ ὅμοιος ὁ θεὸς, μήτε ἄνεσιν πρὸς τὸ χεῖρον, μήτ' ἐπίτασιν πρὸς τὸ βέλτιον δεχόμενος. Ἐπὶ δὲ τὰς τοιαύτας ἀνωμαλίας ἄνθρωποι κεχωρήκασι, πρὸς ἑκάτερον, τό τε εὖ καὶ τὸ χεῖρον πεφυκότες μεταβάλλειν, αὐξήσεσι καὶ προκοπαῖς καὶ βελτιώσεσι καὶ πᾶσι τοῖς ἐναντίοις εἰωθότες χρῆσθαι. Πρὸς δὲ τούτοις τὰ μὲν τῶν θνητῶν ἔργα ἡμῶν φθαρτὰ δεόντως ἂν γένοιτο, τὰ δὲ τοῦ ἀθανάτου κατὰ τὸν ἐοικότα λόγον ἄφθαρτα δήπου. Τῇ γὰρ φύσει τῶν τεχνιτῶν εὔλογον τὰ δημιουργηθέντα ἐξομοιοῦσθαι.

§. 14. *Καὶ μὴν ἅπαντί που καὶ ἐκεῖνο δῆλον, ὅτι φθειρομένης μὲν τῆς γῆς ἀνάγκη καὶ τὰ χερσαῖα τῶν ζώων καθ' ὅλον τὸ γένος ἀπόλλυσθαι· φθειρομένου δὲ ὕδατος, τὰ ἔνυδρα, καὶ ἀέρος μέντοι καὶ πυρὸς, τὰ ἀεροπόρα καὶ πυρίγονα. Κατ' ἀνάλογον οὖν εἰ φθείρεται ὁ οὐρανὸς, φθαρήσεται μὲν καὶ ἥλιος καὶ σελήνη, φθαρήσονται δὲ οἱ λοιποὶ πλάνητες, φθαρήσονται δὲ οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες,*
501 *ὁ τοσοῦτος αἰσθητῶν θεῶν εὐδαίμων τὸ πάλαι*
M. *νομισθεὶς στρατός. Ὃ δὴ γένοιτ' ἂν οὐδὲν ἕτερον ἢ θεοὺς φθειρομένους ὑπονοεῖν· ἴσον γάρ ἐστι τῷ καὶ ἀνθρώπους ἀθανάτους ὑπονοεῖν. Καίτοι ἐν ἀτίμων* 951
συγκρίσει τοῦτ' ἂν εὕροις σκοπῶν εὐλογώτερον ἐκείνου, P.
χάριτι θεοῦ ὄν. Θνητὸν μὲν γὰρ ἀθανασίας μεταλαχεῖν εἰκός ἐστιν, ἀφθαρσίαν δὲ θεοὺς ἀποβαλεῖν ἀδύνατον, καὶ ἂν αἱ ἀνθρώπων σοφίαι κακομανῶσι. Καὶ μὴν οἵ τε τὰς ἐκπυρώσεις καὶ τὰς παλιγγενεσίας εἰσηγούμενοι τοῦ κόσμου νομίζουσι καὶ ὁμολογοῦσι τοὺς ἀστέρας θεοὺς εἶναι, οὓς τῷ λόγῳ διαφθείρειν οὐκ ἐρυθριῶσιν. Ἔδει γὰρ ἢ μύδρους διαπύρους

ἀποφήνασθαι, καθάπερ ἔνιοι τῶν οἷα περὶ δεσμωτηρίου φλυαρούντων τοῦ σύμπαντος οὐρανοῦ, ἢ θείας, ἢ δαιμονίας φύσεις νομίζοντας, τὴν ἁρμόττουσαν θεοῖς ἀφθαρσίαν προσομολογῆσαι. Νυνὶ δὲ τοσοῦτον δόξης ἀληθοῦς διήμαρτον, ὥςτε λελήθασιν αὐτοὺς, καὶ τῇ προνοίᾳ — ψυχὴ δέ ἐστι τοῦ κόσμου — φθορὰν ἐπιφέροντες, ἐξ ὧν ἀνακόλουθα φιλοσοφοῦσι. Χρύσιππος οὖν ὁ δοκιμώτατος τῶν παρ' αὐτοῖς ἐν τοῖς περὶ αὐξανομένου τερατεύεταί τι τοιοῦτον, καὶ προκατασκευάσας ὅτι δύο εἰδοποιοὺς ἐπὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ἀμήχανον συστῆναι φησίν· Ἔστω θεωρίας ἕνεκα, τὸν μέν τινα ὁλόκληρον, τὸν δὲ χωρὶς ἐπινοεῖσθαι τοῦ ἑτέρου ποδὸς, καλεῖσθαι δὲ τὸν μὲν ὁλόκληρον Δίωνα, τὸν δὲ ἀτελῆ Θέωνα· καὶ ἔπειτα ἀποτέμνεσθαι Δίωνος τὸν ἕτερον τοῖν ποδοῖν. Ζητουμένου δὴ πότερος ἔφθαρται, τὸν Θέωνα φάσκειν οἰκειότερον εἶναι· τοῦτο δὲ παραδοξολογοῦντος μᾶλλόν ἐστιν ἢ ἀληθεύοντος. Πῶς γὰρ ὁ μὲν οὐδὲν ἀκρωτηριασθεὶς μέρος, ὁ Θέων ἀνήρπασται· ὁ δὲ ἀποκοπεὶς τὸν πόδα Δίων, οὐχὶ ἔφθαρται; Δεόντως, φησίν. Ἀναδεδράμηκε γὰρ ὁ ἐκτμηθεὶς τὸν πόδα Δίων ἐπὶ τὴν ἀτελῆ τοῦ Θέωνος οὐσίαν, καὶ δύο εἰδοποιοὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου οὐ δύναντ' εἶναι. Τοιγαροῦν τὸν μὲν Δίωνα μένειν ἀναγκαῖον, τὸν δὲ Θέωνα ἐφθάρθαι.

Τὰ δ' οὐχ ὑπ' ἄλλων, ἀλλὰ τοῖς αὐτῶν πτεροῖς
ἁλισκόμενα

502 φησὶν ὁ τραγικός. Ἀπομαξάμενος γάρ τις τὸν τύ-
M.πον τοῦ λόγου, καὶ ἐφαρμόσας τῷ παντὶ κόσμῳ, δείξει σαφέστατα καὶ τὴν αὐτὴν φθειρομένην τὴν πρόνοιαν. Σπόπει δὲ ὧδε. Ὑποκείσθω, ὁ μὲν ὡςανεὶ Δίων ὁ κόσμος· τέλειος γάρ· ὁ δὲ ὡςανεὶ Θέων, ἡ τοῦ κόσμου ψυχὴ, διότι τοῦ ὅλου τὸ μέρος ἔλαττον. Καὶ ἀφαιρείσθω ὥςπερ ἀπὸ τοῦ Δίωνος ὁ ποὺς, οὕτω καὶ ἀπὸ τοῦ κόσμου ὅσον αὐτοῦ σωματοειδές. Οὐκοῦν ἀνάγκη λέγειν ὅτι ὁ

μὲν κόσμος οὐκ ἔφθαρται, ὁ τὸ σῶμα ἀφαιρεθεὶς, ὥςπερ οὐδὲ ὁ ἀποκοπεὶς τὸν πόδα Δίων, ἀλλ' ἡ τοῦ κόσμου ψυχὴ, ὥςπερ Θέων ὁ μηδὲν παθών. Ὁ μὲν γὰρ κόσμος ἐπ' ἐλάττονα οὐσίαν ἀνέδραμεν, ἀφαιρεθέντος αὐτῷ τοῦ σωματοειδοῦς· ἐφθάρη δὲ ἡ ψυχὴ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι δύο εἰδοποιοὺς εἶναι περὶ τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον. Ἔκθεσμον δὲ τὸ λέγειν
φθείρεσθαι τὴν πρόνοιαν· ἀφθάρτου δὲ ὑπαρχού- 952
σης, ἀνάγκη καὶ τὸν κόσμον ἄφθαρτον εἶναι." P.

§. 15. Μεγίστην μέντοι παρέχεται πίστιν εἰς ἀϊδιότητα καὶ ὁ χρόνος. Εἰ γὰρ ἀγένητος ὁ χρόνος, ἐξ ἀνάγκης καὶ ὁ κόσμος ἀγένητος. Διὰ τί; "Ὅτι ἡ φησὶν ὁ μέγας Πλάτων, ἡμέραι καὶ νύκτες, μῆνές τε καὶ ἐνιαυτῶν περίοδοι χρόνον ἔδειξαν. Ἀμήχανον δὲ πη τοῦτον συστῆναι δίχα ἡλίου κινήσεως καὶ τῆς τοῦ παντὸς οὐρανοῦ περιφορᾶς· ὥςτ' εὐθυβόλως ἀποδεδόσθαι πρὸς τῶν εἰωθότων τὰ πράγματα ὁρίζεσθαι, χρόνον διάστημα τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως. Ἐπεὶ δὲ τοῦθ' ὑγιὲς ἐστι, γίνεται ὁ κόσμος ἰσῆλιξ τοῦ χρόνου καὶ αἴτιος. Πάντων δὲ ἀτοπώτατον ὑπονοεῖν, ὅτι ἦν ποτὲ χρόνος ἡνίκα οὐκ ἦν κόσμος. Ἄναρχος γὰρ καὶ ἀτελεύτητος ἡ τούτου φύσις· ἐπεὶ καὶ αὐτὰ ταῦτα, τὸ ἦν, τὸ ποτὲ, τὸ ἡνίκα χρόνον συνεμφαίνει. Τούτῳ δὲ ἀκολουθῶν, τὸ μηδὲ χρόνον τῷ δόγματι τῆς ἐκπυρώσεως *** ὀψὲ τῆς ἡλικίας ἐνδοιάσας ἐπισχεῖν· οὐ γὰρ νεότητος, ἀλλὰ γήρως τὰ σεμνὰ, καὶ περιμάχητα διϊδεῖν, καὶ μάλισθ' ὅσα μὴ δικάζει ἡ ἄλογος καὶ ἀπατηλὴ αἴσθησις, ἀλλ' ὁ καθαρώτατος καὶ ἀκραιφνέστατος νοῦς."

§. 16. Ἀποδείξεσι δὲ οἱ περὶ τὸν Βόηθον κέχρηνται πιθανωτάταις, ἃς αὐτίκα λέξομεν. "Εἰ," φασὶ, "γενητὸς καὶ φθαρτὸς ὁ κόσμος, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τι γενήσεται· ὅπερ καὶ τοῖς Στωϊκοῖς ἀτοπώτατον εἶναι δοκεῖ. Διὰ τί; "Ὅτι οὐδεμίαν φθοροποιὸν
503 εὑρεῖν αἰτίαν ἔστιν, οὔτ' ἐντὸς, οὔτ' ἐκτὸς, ἣ τὸν
M. κόσμον ἀνελεῖ. Ἐκτὸς μὲν γὰρ οὐδέν ἐστιν, ὅτι μὴ

τάχα που κενὸν τῶν στοιχείων ἀποκριθέντων εἰς αὐτὸν ὁλοκλήρων· εἴσω δὲ οὐδὲν νόσημα τοιοῦτον, ὃ γένοιτ' ἂν αἴτιον τῷ τοσούτῳ διαλύσεως. Εἰ δὲ ἀναιτίως φθείρεται, δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἔσται ἡ γένεσις τῆς φθορᾶς· ὅπερ οὐδ' ἡ διάνοια παραδέξεται. Καὶ μὴν φασιν ὅτι γενικοὶ τρόποι φθορᾶς εἰσὶ τρεῖς, ὅ τε κατὰ διαίρεσιν, ὁ κατὰ ἀναίρεσιν τῆς ἐπεχούσης ποιότητος, καὶ ὁ κατὰ σύγχυσιν. Τὰ μὲν οὖν ἐκ διεστηκότων αἰπόλια, βουκόλια, χοροί, στρατεύματα, ἢ πάλιν ἐκ συναπτομένων σώματα παγέντα, τῇ διαστάσει καὶ διαιρέσει λύονται. Κατὰ δὲ ἀναίρεσιν τῆς ἐπεχούσης ποιότητος, ὁ μετασχηματιζόμενος κηρὸς, ἢ καὶ λεαινόμενος, ἵνα μηδὲ ἑτεροειδῆ τινὰ παράσχῃ τύπον μορφῆς. Κατὰ δὲ σύγχυσιν, ὡς ἡ παρὰ ἰατροῖς τετραφάρμακος. Αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν συνενεχθέντων ἠφανίσθησαν εἰς ἐξαιρέτου μιᾶς γένεσιν ἀποτελεσθείσης. Ποίῳ δὴ τούτων ἄξιον τὸν κόσμον φθείρεσθαι φάναι; Τῷ κατὰ διαίρεσιν; Ἀλλ' οὔτ' ἐκ διεστηκότων ἐστὶν, ὡς
τὰ μέρη σκεδασθῆναι, οὔτ' ἐκ συναπτομένων, ὡς 953
διαλυθῆναι, οὔτε τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς ἡμετέροις P.
ἥνωται σώμασι. Τὰ μὲν γὰρ ἐπικήρως τε ἐξ αὐτῶν ἔχει καὶ δυναστεύεται πρὸς μυρίων, ὑφ' ὧν βλάπτεται· τοῦ δὲ ἀήττητος ἡ ῥώμη πολλῇ τινὶ περιουσίᾳ πάντων καταχρατοῦσα. Ἀλλ' ἀναιρέσει παντελεῖ τῆς ποιότητος; Ἀλλ' ἀμήχανον τοῦτό γε. Μένει γὰρ κατὰ τοὺς τὰ ἐναντία αἱρουμένους ἡ τῆς διακοσμήσεως ποιότης ἐπ' ἐλάττονος οὐσίας, τὸ τοῦ δι** κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν. Ἀλλὰ τῷ κατὰ σύγχυσιν; Ἄπαγε. Δεήσει γὰρ πάλιν εἰς τὸ μὴ ὂν γίνεσθαι τὴν φθορὰν παραδέχεσθαι. Τοῦ χάριν; Ὅτι εἰ μὲν ἕκαστον ἐν μέρει τῶν στοιχείων ἐφθείρετο, μεταβολὴν ἐδύνατο τὴν εἰς ἕτερον δέχεσθαι. Πάντων δὲ συλλήβδην ἀθρόον κατὰ σύγχυσιν ἀναιρουμένων, ἀνάγκη ὑπονοεῖν τὸ ἀδύνατον. Ἔτι πρὸς τούτοις ἐὰν ἐκπυρωθῇ, φασὶ, τὰ πάντα, τί κατ'

ἐκεῖνον ὁ θεὸς πράξει τὸν χρόνον, ἢ τὸ παράπαν
οὐδέν; Καὶ μήποτ' εἰκότως; Νυνὶ μὲν γὰρ ἕκαστα
ἐφορᾷ καὶ πάντων οἷα γνήσιος πατὴρ ἐπιτροπεύει,
καὶ εἰ δεῖ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, ἡνιόχου καὶ κυβερνήτου
τρόπον ἡνιοχεῖ καὶ πηδαλιουχεῖ τὰ σύμπαντα ἡλίῳ,
καὶ σελήνῃ καὶ τοῖς ἄλλοις πλάνησι καὶ ἀπλανέσιν,
ἔτι δὲ ἀέρι καὶ τοῖς μέρεσι τοῦ κόσμου παριστάμενα,
καὶ συνδρῶν ὅσα πρὸς τὴν τοῦ ὅλου διαμονὴν καὶ
τὴν κατ' ὀρθὸν λόγον ἀνυπαίτιον διοίκησιν. Πάντων
504 δὲ ἀναιρεθέντων ὑπ' ἀργίας καὶ ἀπραξίας δεινῆς,
M. ἀβιώτῳ βίῳ χρήσεται. Οὗ τί γένοιτ' ἂν ἀτοπώτερον;
Ὀκνῶ λέγειν, ὃ μηδὲ θέμις εἰπεῖν, ὅτι ἀκολουθήσει
θεῷ θάνατος, εἴ γε καὶ ἠρεμία. Τὸ γὰρ ἀεικίνητον
ἐὰν ἀνέλῃς ψυχῆς, καὶ αὐτὴν πάντως συνανελεῖς.
Ψυχὴ δὲ τοῦ κόσμου κατὰ τοὺς ἀντιδοξοῦντας, ὁ θεός.

§. 17. Ἐκεῖνα δὲ οὐκ ἄξιον διαπορῆσαι, τίνα τρόπον ἔσται παλιγγενεσία πάντων εἰς πῦρ ἀναλυθέντων; Ἐξαναλωθείσης γὰρ τῆς οὐσίας ὑπὸ πυρὸς, ἀνάγκη καὶ τὸ πῦρ οὐκέτ' ἔχον τροφὴν ἀποσβεσθῆναι. Μένοντος μὲν οὖν ὁ σπερματικὸς τῆς διακοσμήσεως ἐσώζετο λόγος, ἀναιρεθέντος δὲ, συνανῄρηται. Τὸ δέ ἐστιν ἔκθεσμον, καὶ ἀσέβημα ἤδη διπλοῦν, μὴ μόνον φθορὰν τοῦ κόσμου κατηγορεῖν, ἀλλὰ καὶ παλιγγενεσίαν ἀναιρεῖν, ὥςπερ ἀκοσμίᾳ καὶ ἀπραξίᾳ καὶ τοῖς πλημμελέσι πᾶσι χαίροντος θεοῦ. Τὸν δὲ λόγον ἀκριβέστερον ὧδε διερευνητέον. Πυρὸς τριττὸν εἶδος, τὸ μὲν ἄνθραξ, τὸ δὲ φλὸξ, τὸ δὲ αὐγή. Ἄνθραξ μὲν οὖν ἐστὶ πῦρ ἐν οὐσίᾳ γεώδει, ὃ τρόπον ἕξεως πνευματικῆς πεφώλευκε καὶ ἐλλοχᾷ δι' ὅλης ἄχρι περάτων τεταμένον. Φλὸξ δέ ἐστιν ὅπερ ἐκ τροφῆς αἴρεται μετεωριζόμενον. Αὐγὴ δὲ τὸ ἀποστελλόμενον ἐκ φλογὸς, συνεργὸν ὀφθαλμοῖς εἰς τὴν τῶν ὁρατῶν ἀντίληψιν. Μέσην δὲ χώ- 954
ραν αὐγῆς τε καὶ ἄνθρακος εἴληχε φλόξ. Σβεσθεῖσα P.
μὲν γὰρ εἰς ἄνθρακα τελευτᾷ, ζωπυρουμένη δὲ
ἔχει φέγγος, ὃ τὴν καυστικὴν ἀφῃρημένον δύναμιν

ἀστράπτει. Εἰ κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν οὖν τὸν κόσμον
ἀναλύεσθαι φῶμεν, ἄνθραξ μὲν οὐκ ἂν γένοιτο,
διότι πάμπληθὲς ὑπολείψεται τοῦ γεώδους, ᾧ τὸ
πῦρ ἐγκατειλῆφθαι συμβέβηκεν. Ἀρέσκει δὲ μηδὲν
τότε τῶν ἄλλων ὑφεστάναι σωμάτων, ἀλλὰ γῆν καὶ
ὕδωρ καὶ ἀέρα εἰς ἄκρατον πῦρ ἀναλελύσθαι. Καὶ
μὴν οὐδὲ φλόξ· ἅμμα γὰρ τροφῆς ἐστίν. Μηδενὸς
δὲ καταλειφθέντος ἀτροφήσασα αὐτίκα ἀποσβεσθή-
σεται. Τούτοις ἕπεται τὸ μηδ' αὐγὴν ἀποτελεῖσθαι.
Καθ' ἑαυτὴν γὰρ ὑπόστασιν οὐκ ἔχει, ῥεῖ δὲ ἀπὸ
τῶν προτέρων ἄνθρακος καὶ φλογὸς, ἀφ' οὗ μὲν
ἐλάττων, πολλὴ δὲ ἀπὸ φλογός· χεῖται γὰρ ἐπὶ
μήκιστον. Ἐκείνων δὲ ὡς ἐδείχθη κατὰ τὴν ἐκπύ-
ρωσιν οὐκ ὄντων, οὐδ' ἂν αὐγὴ γένοιτο. Καὶ γὰρ
ἡ μεθημερινὴ πολλὴ καὶ βαθεῖα αὐγὴ, τὸν ὑπὸ γῆς
ἡλίου δρόμον ἰόντος, εὐθὺς ἀφανίζεται νυκτὶ, καὶ
505 μάλιστ' ἀσελήνῳ. Οὐ τοίνυν ἐκπυροῦται ὁ κόσμος,
M. ἀλλ' ἔστιν ἄφθαρτος. Εἰ δὲ ἐκπυρωθήσεται, ἕτερος
οὐκ ἂν γένοιτο.

§. 18. Διὸ καί τινες τῶν ἀπὸ τῆς στοᾶς ὀξυ-
δερκέστερον ἐκ μακροῦ θεασάμενοι τὸν ἐπιφερόμενον
ἔλεγχον, ἠξίωσαν ὥςπερ θανόντι κεφαλαίῳ βοηθή-
ματα προευτρεπίζεσθαι· τὰ δ' οὐδὲν ἦν ὄφελος.
Ἐπειδὴ γὰρ αἴτιον κινήσεώς ἐστι τὸ πῦρ, κίνησις δὲ
γενέσεως ἀρχὴ, γενέσθαι δὲ ἄνευ κινήσεως ὁτιοῦν
ἀδύνατον, ἔφασαν ὅτι κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν, ἐπειδὰν
ὁ νέος κόσμος μέλλῃ δημιουργεῖσθαι, σύμπαν μὲν
τὸ πῦρ οὐ σβέννυται· ποσὴ δέ τις αὐτοῦ μοῖρα
ὑπολείπεται. Πάνυ γὰρ ηὐλαβήθησαν, μὴ σβεσθέν-
τος ἀθρόου μένῃ τὰ πάντα ἡσυχάσαντα ἀδιακόσμη-
τα, τοῦ τῆς κινήσεως αἰτίου μηκέτ' ὄντος. Εὑρεσι-
λογούντων δὲ πλάσματα ταῦτ' ἐστὶ, καὶ κατὰ τῆς
ἀληθείας τεχναζόντων. Τί δήποτε; Ὅτι τὸν κόσμον
ἐκπυρωθέντα, γενέσθαι μὲν ἄνθρακι παραπλήσιον
ἀμήχανον ὡς δέδεικται, γεώδους πολλῆς ἀνθυπολει-
φθείσης οὐσίας ᾗ δεήσει τὸ πῦρ ἐλλοχᾶν. Ἴσως δὲ

*οὐκ ἐκπυρώσεως τότε κρατούσης, εἴ γε μένει τὸ
στοιχείων βαρύτατον καὶ δυσαναλώτατον ἔτι, γῆ μὴ
διαλυθεῖσα, μεταβάλλειν δὲ ἢ εἰς φλόγα, ἢ εἰς αὐ-
γὴν ἀναγκαῖον· εἰς μὲν φλόγα, ὡς ᾤετο Κλεάνθης,
εἰς δὲ αὐγὴν, ὡς ὁ Χρύσιππος. Ἀλλ' εἴτε φλὸξ
γίνεται, τραπομένη πρὸς σβέσιν ἅπαξ οὐκ μέρους,
ἀλλ' ἀθρόα σβεσθήσεται. Συνυπάρχει γὰρ ἡ τροφή·
διὸ πολλῆς μὲν οὔσης ἐπιδίδωσι καὶ χεῖται, στελλο-
μένης δὲ μειοῦται. Τεκμηριώσαιτο δ' ἄν τις ἀπὸ* 955
τῶν παρ' ἡμῖν τὸ γινόμενον. Ὁ λύχνος ὡς μέν τις P.
*ἔλαιον ἄρδει, περιφεγγεστάτην ἀποδίδωσι φλόγα.
Ἐπειδὰν δὲ ἐπίσχῃ δαπανήσας ὅσον τῆς τροφῆς
λείψανον, αὐτίκα κατεσβέσθη μηδὲν μέρος ταμιευ-
σάμενος τῆς φλογός. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο, ἀλλ' αὐγὴ
γίνεται, πάλιν ἀθρόα μεταβάλλει. Διὰ τί; Ὅτι
ὑπόστασιν ἰδίαν οὐκ ἔχει, γεννᾶται δὲ ἐκ φλογὸς, ἧς
ὅλης δι' ὅλων σβέσιν λαμβανούσης, ἀνάγκη καὶ τὴν
αὐγὴν μὴ κατὰ μέρος, ἀλλ' ἀθρόαν ἀναιρεῖσθαι.
Ὃ γὰρ πρὸς τροφὴν φλὸξ, τοῦτο αὐγὴ πρὸς φλόγα.
Καθάπερ οὖν τροφῇ συναναιρεῖται φλὸξ, καὶ αὐγὴ
φλογί· ὥστ' ἀμήχανον παλιγγενεσίαν τὸν κόσμον λα-
βεῖν, μηδενὸς ἐντυφωμένου σπερματικοῦ λόγου, πάν-
των δὲ δαπανηθέντων, τῶν μὲν ἄλλων ὑπὸ πυρὸς,
αὐτοῦ δὲ ὑπ' ἐνδείας. Ἐξ ὧν ἐστὶ δῆλον ὅτι ἀγέ-
νητος καὶ ἄφθαρτος ὢν διατελεῖ.*

§. 19. *Φέρει δὲ οὖν, ὡς φησι Χρύσιππος, τὸ
ἀναστοιχειῶσαν τὴν διακόσμησιν εἰς αὐτὸ πῦρ, τοῦ
μέλλοντος ἀποτελεῖσθαι κόσμου σπέρμα εἶναι, καὶ
ὧν ἐπ' αὐτῷ πεφιλοσόφηκε, μηδὲν ἐψεῦσθαι. Πρῶ-*
506 *τον μὲν, ὅτι καὶ ἐκ σπέρματος ἡ γένεσις, καὶ εἰς*
M. *σπέρμα ἡ ἀνάλυσις· ἔπειτα δ', ὅτι φυσιολογεῖται ὁ
κόσμος καὶ φύσις λογικὴ, οὐ μόνον ἔμψυχος ὢν,
ἀλλὰ καὶ νοερὸς, πρὸς δὲ καὶ φρόνιμος. Ἐκ τού-
των τὸ ἐναντίον οὗ βούλεται κατασκευάζεται, τὸ μη-
δέποτε φθαρήσεσθαι. Αἱ δὲ πίστεις προχειρόταται
τοῖς συνεξετάζειν μὴ ἀποκνοῦσιν. Οὐκοῦν ὁ κόσμος*

ἢ φυτῷ ἔοικεν, ἢ ζώῳ· ἀλλ' εἴτε φυτόν ἐστιν, εἴτε καὶ ζῶον, κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν φθαρεὶς, οὐδέποτε αὐτὸς αὐτοῦ γενήσεται σπέρμα. Μαρτυρεῖ δὲ τὰ παρ' ἡμῖν, ὧν οὐδὲν οὐκ ἔλαττον, οὐ μεῖζόν ποτε φθαρὲν εἰς σπέρματος ἀπεκρίθη γένεσιν. Οὐχ ὁρᾷς, ὅσαι μὲν ἡμέρων φυτῶν ὗλαι, ὅσαι δὲ ἀγρίων κατὰ πᾶν μέρος τῆς γῆς ἀνακέχυνται; Τούτων τῶν δένδρων ἕκαστον, ἄχρι μὲν ὑγιαίνει τὸ στέλεχος, ἅμα τῷ καρπῷ καὶ τὸ ὄχημα τίκτει. Μήκει δὲ χρόνων ἀφανισθὲν, καὶ ἄλλως αὐταῖς ῥίζαις φθαρὲν, οὐδέποτε τὴν ἀνάλυσιν εἰς σπέρμα ἔλαβε· τὸν αὐτὸν μέντοι τρόπον καὶ τὰ γένη τῶν ζώων, ἃ μηδὲ εἰπεῖν διὰ πλῆθος ῥᾴδιον, ἄχρι μὲν περίεστι καὶ ἡβᾷ, σπέρμα προΐεται γόνιμον· τελευτήσαντα δ' οὐδαμῇ οὐδαμῶς γίνεται σπέρμα. Καὶ γὰρ εὔηθες ἄνθρωπον ζῶντα μὲν ὀγδόῳ μέρει ψυχῆς, ὃ καλεῖται γόνιμον, πρὸς τὴν τοῦ ὁμοίου σπορὰν χρῆσθαι, τελευτήσαντα δὲ, ὅλῳ ἑαυτῷ. Θάνατος γὰρ ζωῆς οὔτι ἀνυσιμώτερος. Ἄλλως τε τῶν ὄντων οὐδὲν ἐκ μόνου σπέρματος δίχα τῆς οἰκείας τροφῆς ἀποτελεῖται. Σπέρμα γὰρ ἔοικεν ἀρχῇ. Ἀρχὴ δὲ καθ' ἑαυτὴν, 956
οὐ τελειογονεῖ. Μὴ γὰρ αὖ νομίσῃς, τὸν στάχυν P.
ἐκ μόνου τοῦ καταβληθέντος ὑπὸ γεωργῶν εἰς τὰς ἀρούρας βλαστάνειν πυροῦ· τὸ δὲ πλεῖστον εἰς αὔξησιν αὐτῶν συνεργεῖν ὑγράν τε καὶ ξηρὰν, διττὴν ἐκ γῆς τροφήν. Καὶ τὰ ἐν μήτραις μέντοι διαπλαττόμενα πέφυκεν οὐκ ἐκ μόνου ζωογονεῖσθαι σπέρματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἔξωθεν ἀρδομένης τροφῆς, ἣν ἡ κύουσα προσφέρεται. Πρὸς δὴ τί ταῦτα λέγω· ὅτι κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν σπέρμα μόνον ὑπολειφθήσεται τροφῆς μὴ ὑπαρχούσης, ἁπάντων ὅσα τρέφειν ἔμελλεν εἰς πῦρ ἀναλυθέντων. Ὥσθ' ὁ κατὰ τὴν παλιγγενεσίαν ἀποτελούμενος κόσμος, χωλὴν καὶ ἀτελῆ γένεσιν ἕξει τοῦ μάλιστα πρὸς τελείωσιν συνεργοῦντος, ᾧ καθάπερ βάκτρῳ τινὶ τὴν σπερματικὴν ἀρχὴν ἐφιδρύεσθαι συμβέβηκεν ἐφθαρμένου.

Τοῦτο δ' ἦν ἄτοπον, ἐξ αὐτῆς ἐλεγχόμενον τῆς ἐνεργείας. Ἔτι τοίνυν ὅσα λαμβάνει τὴν γένεσιν ἐκ σπέρματος, μείζονα τὸν ὄγκον ἐστὶ τοῦ πεποιηκότος, καὶ ἐν τόπῳ μείζονι θεωρεῖται. Δένδρα γοῦν οὐρανομήκη πολλάκις ἀναβλαστάνει ἐκ βραχυτάτης κέγχρου, καὶ ζῶα πιότατα καὶ περιμηκέστατα ἐξ ὀλίγου τοῦ προεθέντος ὑγροῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ μι-
507 *κρῷ πρότερον εἰρημένον συμβαίνει, κατὰ μὲν τὸν*
M. *γειτνιῶντα τῇ γενέσει χρόνον, βραχύτερα τὰ γεννηθέντα εἶναι, μεγεθύνεσθαι δ' αὖθις ἄχρι παντελοῦς τελειώσεως· ἐπὶ δὲ τοῦ παντὸς γενήσεται τὸ ἐναντίον. Τὸ μὲν γὰρ σπέρμα καὶ μεῖζον ἔσται, καὶ πλείονα τόπον ἐφέξει· τὸ δ' ἀποτέλεσμα βραχύτερον καὶ ἐν ἐλάττονι φανεῖται τόπῳ. Καὶ ὁ κόσμος ἐκ σπέρματος συνιστάμενος οὐκ ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον ἐπιδώσει πρὸς αὔξησιν, ἀλλ' ἔμπαλιν ἐξ ὄγκου μείζονος εἰς ἐλάττονα συναιρεθήσεται. Τὸ δὲ λεγόμενον ῥᾴδιον συνιδεῖν. Ἅπαν σῶμα ἀναλυόμενον εἰς πῦρ, ἀναλύεται καὶ χεῖται· σβεννυμένης δὲ τῆς ἐν αὐτῷ φλογὸς, στέλλεται καὶ συνάγεται. Πίστεων δὲ τοῖς οὕτως ἐμφανέσι πρὸς μαρτυρίαν ὡς ἀδηλουμένοις, οὐδεμία χρεία. Καὶ μὴν ὁ κόσμος ὁ πυρωθεὶς, γενήσεται μείζων, ἅτε συμπάσης τῆς οὐσίας εἰς τὸν λεπτότατον ἀναλυθείσης αἰθέρα. Ὃ μοι δοκοῦσι καὶ οἱ Στωϊκοὶ προειδόμενοι, κενὸν ἄπειρον ἐκτὸς τοῦ κόσμου τῷ λόγῳ καταλιπεῖν, ἵν' ἐπειδὴ χύσιν ἀπέραντόν τινα ἔμελλε λήψεσθαι, μὴ ἀπορῇ τοῦ δεξομένου χωρίου τὴν ἀνάχυσιν. Ὁτὲ μὲν οὖν εἰς τοσοῦτον ἐπιδέδωκε καὶ συνηύξηται, ὡς μονονουχὶ καὶ τῇ ἀορίστῳ τοῦ κενοῦ φύσει τῷ τῆς ἐλάσεως ἀπείρῳ μεγέθει συνδραμεῖν, σπέρματος ἔχει κατ' αὐτοὺς λόγον· ὁτὲ δὲ κατὰ τὴν παλιγγενεσίαν ἐκτελῆ τῶν μερῶν τῆς συμπάσης οὐσίας *** στελλομένου* 957
μὲν κατὰ τὴν σβέσιν τοῦ πυρὸς εἰς παχὺν ἀέρα, P.
στελλομένου δ' ἀέρος εἰς ὕδωρ καὶ συνίζοντος, παχυνομένου δ' ἔτι μᾶλλον ὕδατος κατὰ τὴν εἰς γῆν

τὸ πυκνότατον τῶν στοιχείων μεταβολήν. Ἔστι δὲ
ταῦτα παρὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας τῶν δυνάμεων ἀκο-
λουθίαν πράγματος ἐκλογίζεσθαι.

§. 20. Δίχα τοίνυν τῶν εἰρημένων καὶ ἐκείνῳ
χρήσαιτο ἄν τις εἰς πίστιν, ὃ καὶ τοὺς μὴ πέρα
τοῦ μετρίου φιλονεικεῖν αἱρουμένους ἐπισπάσεται.
Τῶν ἐν ταῖς συζυγίαις ἐναντίων ἀμήχανον τὸ μὲν
εἶναι, τὸ δὲ μή. Λευκοῦ γὰρ ὄντος, ἀνάγκη καὶ
μέλαν ὑπάρχειν, καὶ μεγάλου βραχὺ, καὶ περιττοῦ
ἄρτιον, καὶ γλυκέος πικρὸν, καὶ ἡμέρας νύκτα, καὶ
ὅσα τούτοις ὁμοιότροπα. Γενομένης δ' ἐκπυρώσεως,
ἀδύνατόν τι συμβήσεται. Τὸ μὲν γὰρ ἕτερον ὑπάρ-
ξει τῶν ἐν ταῖς συζυγίαις, τὸ δὲ ἕτερον οὐκ ἔσται.
Φέρε δ' οὑτωσὶ θεασώμεθα. Πάντων εἰς πῦρ ἀνα-
λυθέντων, κοῦφον μέν ἐστί τι, καὶ μανὸν, καὶ θερ-
μὸν, ἴδια γὰρ πυρὸς ταῦτα· βαρὺ δ' οὐδὲν, ἢ
ψυχρὸν, ἢ πυκνὸν, τὰ τοῖς λεχθεῖσιν ἐναντία. Πῶς
οὖν ἄν τις ἐπίσχοι μᾶλλον τὴν πεπλεγμένην ἐκ τῆς
πυρώσεως ἀκοσμίαν, ἢ τὰ φύσει συνυπάρχοντα δει-
κνὺς ἀπαρτώμενα τῆς συζυγίας; Ἡ δ' ἀλλοτρίωσις
ἐπὶ τοσοῦτον κεχώρηκεν, ὡς τοῖς μὲν ἰδιότητα
508 προσομολογεῖν, τοῖς δὲ τὸ ἀνύπαρκτον. Ἔτι τοί-
M. νυν καὶ ἐκεῖνό μοι δοκεῖ μὴ ἄπο σκοποῦ τοῖς ἰχνη-
λατοῦσι τὸ ἀληθὲς εἰρῆσθαι. Φθειρόμενος ὁ κό-
σμος ἤτοι ὑπό τινος ἑτέρας φθαρήσεται αἰτίας, ἢ
ὑπὸ θεοῦ. Ὑπ' ἄλλου μὲν οὐδενὸς τὸ παράπαν
δέξεται διάλυσιν. Οὐδὲν γάρ ἐστιν ὃ μὴ περιέχει.
Τὸ δὲ περιεχόμενον καὶ κρατούμενον ἀσθενέστερον
δήπου τοῦ περιέχοντος, ὑφ' οὗ καὶ κατακρατεῖται.
Ὑπὸ δὲ θεοῦ φθείρεσθαι λέγειν αὐτὸν, πάντων ἀνο-
σιώτατον. Ὁ γὰρ θεὸς οὐκ ἀταξίας καὶ ἀκοσμίας
καὶ φθορᾶς, ἀλλὰ τάξεως καὶ εὐκοσμίας καὶ ζωῆς,
καὶ παντὸς αἴτιος ἀνωμολόγηται τοῦ ἀρίστου παρὰ
τοῖς τὰ ἀληθῆ δοξάζουσι.

§. 21. Θαυμάσαι δ' ἄν τις τοὺς τὰς ἐκπυρώ-
σεις καὶ παλιγγενεσίας θρυλλοῦντας, οὐ μόνον ἕνεκα

τῶν εἰρημένων οἷς ἀπελέγχονται ψευδοδοξοῦντες,
ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνο μάλιστα. Τεττάρων γὰρ ὄντων
στοιχείων, ἐξ ὧν ὁ κόσμος συνέστηκε, γῆς, ὕδατος,
ἀέρος, πυρὸς, τίνος ἕνεκεν πάντων ἀποκληρωσάμενοι τὸ
πῦρ, τὰ ἄλλα φασὶν εἰς τοῦτο μόνον ἀναλυθήσεσθαι;
Δέον γὰρ, εἴποι τις ἂν, πῶς οὐκ εἰς ἀέρα ἢ ὕδωρ ἢ
γῆν; Ὑπερβάλλουσαι γὰρ καὶ ἐν τούτοις εἰσὶ δυνά-
μεις. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐξαεροῦσθαι, ἢ ἐξυδατοῦσθαι, ἢ
ἀπογεοῦσθαι τὸν κόσμον εἶπεν, ὥςτ' εἰκὸς ἦν μηδὲ
ἐκπυροῦσθαι φάναι. Χρὴ μέντοι καὶ τὴν ἐνυπάρ-
χουσαν ἰσονομίαν τῷ κόσμῳ κατανοήσαντας ἢ δεῖ-
σαι, ἢ αἰδεσθῆναι τοσούτου θείου κατηγορεῖν θά- 958
νατον. Ὑπερβάλλουσα γάρ τις τῶν τεττάρων ἀν- P.
τέκτισις δυνάμεων, ἰσότητος κανόσι καὶ δικαιοσύνης
ὅροις σταθμωμένων τὰς ἀμοιβάς. Καθάπερ γὰρ αἱ
ἐτήσιοι ὧραι κύκλον ἀμείβουσιν ἀλλήλαις ἀντιπαρα-
δέχεσθαι πρὸς τὰς ἐνιαυτῶν οὐδέ ποτε ληγόντων
περιόδους· εἰς τὸν αὐτὸν τρόπον τίθησι, καὶ τὰ
στοιχεῖα τοῦ κόσμου ταῖς εἰς ἄλληλα μεταβολαῖς, τὸ
παραδοξότατον, θνήσκειν δοκοῦντα ἀπαθανατίζεται,
δολιχεύοντα ἀεὶ, καὶ τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἄνω καὶ κάτω
συνεχῶς ἀμείβοντα. Ἡ μὲν οὖν προσάντης ὁδὸς
ἀπὸ γῆς ἄρχεται. Τηκομένη γὰρ εἰς ὕδωρ μετα-
λαμβάνει τὴν μεταβολήν· τὸ δ' ὕδωρ ἐξατμιζόμενον
εἰς ἀέρα, ὁ δ' ἀὴρ λεπτυνόμενος εἰς πῦρ. Ἡ δὲ
κατάντης ἀπὸ κεφαλῆς συνίζοντος μὲν πυρὸς κατὰ
τὴν σβέσιν εἰς ἀέρα, συνίζοντος δ' ὁπότε συνθλί-
βοιτο εἰς ὕδωρ ἀέρος, ὕδατος δὲ τὴν πολλὴν
509 ἀνάχυσιν κατὰ τὴν εἰς γῆν πυκνουμένου μεταβο-
M. λήν. Εὖ καὶ ὁ Ἡράκλειτος ἐν οἷς φησὶ, "ψυχῆς
θάνατον ὕδωρ γενέσθαι, ὕδατος θάνατον γῆν γενέ-
σθαι". Ψυχὴν γὰρ οἰόμενος εἶναι τὸ πνεῦμα, τὴν
μὲν ἀέρος τελευτὴν γένεσιν ὕδατος, τὴν δ' ὕδατος
γῆς πάλιν γένεσιν αἰνίττεται· θάνατον οὐ τὴν εἰς-
άπαν ἀναίρεσιν ὀνομάζων, ἀλλὰ τὴν εἰς ἕτερον στοι-
χεῖον μεταβολὴν, ἀπαραβλήτου δὴ καὶ συγκεχοῦς τῆς

αὐτοκρατοῦς ἰσονομίας ταύτης ἀεὶ φυλαττομένης,
ὥςπερ οὐκ εἰκὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον. Ἐπεὶ
τὸ μὲν ἄνισον ἄδικον, τὸ δὲ ἄδικον κακίας ἔγγονον·
κακία δ᾽ ἐξ οἴκου τῆς ἀθανασίας πεφυγάδευται,
θεῖον δέ τι μέγεθος ὁ κόσμος, καὶ οἶκος θεοῦ αἰ-
σθητῶν ἀποδέδεικται. Τὸ δὲ φάσκειν ὅτι φθείρεται,
μὴ συνορώντων ἐστὶ φύσεως εἱρμὸν καὶ πραγμάτων
συνηρτημένην ἀκολουθίαν.

§. 22. Προςφιλοτεχνοῦντες δέ τινες τῶν ἀΐδιον
ὑπολαμβανόντων τὸν κόσμον εἶναι, καὶ τοιούτῳ
πρὸς κατασκευὴν λόγῳ χρῶνται. Φθορᾶς τέτταρας
εἶναι τρόπους τοὺς ἀνωτάτω συμβέβηκε, πρόςθεσιν,
ἀφαίρεσιν, μετάθεσιν, ἀλλοίωσιν. Δυὰς μὲν οὖν
προςθέσει μονάδος εἰς τριάδα φθείρεται, μηκέτι μέ-
νουσα δυάς· τετρὰς δ᾽ ἀφαιρέσει μονάδος εἰς τριά-
δα. Μεταθέσει δὲ τὸ Ζ στοιχεῖον εἰς τὸ Η, ὅταν αἱ
μὲν ἐγκάρσιοι παράλληλοι πρὸς ὀρθὰς διαναστῶσιν·
ἡ δὲ πρὸς ὀρθὰς ἐπεζευγμένη, πλαγιασθεῖσα συνάψῃ
τὰς παρ᾽ ἑκάτερα. Κατ᾽ ἀλλοίωσιν δὲ μεταβάλλων
οἶνος εἰς ὄξος. Τῶν δὲ κατειλεγμένων τρόπων οὐ-
δεὶς ἐφάπτεται τοῦ κόσμου τὸ παράπαν. Ἐπεὶ καὶ τί
φῶμεν; Προςτίθεσθαί τι τῷ κόσμῳ πρὸς ἀναίρεσιν;
Ἀλλ᾽ οὐδέν ἐστιν ἐκτὸς, ὃ μὴ μέρος γέγονεν αὐτοῦ
ὅλου. Περιέχεται γὰρ καὶ κατακρατεῖται. Ἀλλ᾽ 959
ἀφαιρεῖσθαι; Πρῶτον μὲν τὸ ἀφαιρεθὲν πάλιν κό- P.
σμος ἔσται τοῦ νῦν βραχύτερος, ἔπειτα ἀμήχανον
ἔξω τι σῶμα τοῦ ὅλου διαρτηθὲν τῆς συμφυΐας
σκεδασθῆναι. Ἀλλὰ τὰ μέρη μετατίθεσθαι; Μένει
μὲν οὖν ἐν ὁμοίῳ τοὺς τόπους οὐκ ἐναλλάττοντα.
Οὐ γὰρ ἐποχήσεταί ποτε ἔτι ὕδατι πᾶσα γῆ, οὔθ᾽
ὕδωρ ἀέρι, οὔτε ἀὴρ πυρί. Ἀλλὰ τὰ μὲν φύσει
βαρέα ἐν γῇ, καὶ ὕδωρ τὸν μέσον ἐφέξει τόπον,
γῆς μὲν θεμελίου τρόπον ὑπερειδούσης, ὕδατος δ᾽
ἐπιπολάζοντος· ἀὴρ δὲ καὶ πῦρ τὰ φύσει κοῦφα τὸν
510 ἄνω, πλὴν οὐχ ὁμοίως. Ἀὴρ γὰρ πυρὸς ὄχημα
M. γέγονε, τὸ δ᾽ ἐποχούμενον ἐξ ἀνάγκης ὑπερφέρεται.

Καὶ μὴν οὐδὲ κατ' ἀλλοίωσιν φθείρεσθαι νομιστέον. Ἰσοκρατὴς γὰρ ἡ τῶν στοιχείων μεταβολή. Τὸ δ' ἰσοκρατὲς ἀκλινοῦς βεβαιότητος καὶ ἀσαλεύτου μονῆς αἴτιον, ἅτε μὴ πλεονεκτοῦν, μήτε πλεονεκτούμενον. Ὥςθ' ἡ ἀντίδοσις καὶ ἡ ἀντέκτισις τῶν δυνάμεων ἀναλογίας ἐξισουμένη κανόσιν, ὑγείας καὶ ἀτελευτήτου σωτηρίας δημιουργὸς, ἐξ ὧν ἀΐδιος ὁ κόσμος ἀποδείκνυται.

§. 23. Θεόφραστος μέντοι φησὶ "τοὺς γένεσιν καὶ φθορὰν τοῦ κόσμου κατηγοροῦντας ὑπὸ τεττάρων ἀπατηθῆναι τῶν μεγίστων, γῆς ἀνωμαλίας, θαλάττης ἀναχωρήσεως, ἑκάστων τῶν τοῦ ὅλου μερῶν διαλύσεως, χερσαίων φθορᾶς κατὰ γένη ζώων. Κατασκευάζει δὲ τὸ μὲν πρῶτον οὕτως. Εἰ μὴ γενέσεως ἀρχὴν ἔλαβεν ἡ γῆ, μέρος ὑπανεστὸς οὐδὲν ἂν ἔτι αὐτῆς ἑωρᾶτο· χθαμαλὰ δ' ἤδη τὰ ὄρη πάντα ἐγεγένητο, καὶ οἱ γεώλοφοι πάντες ἰσόπεδοι τῇ πεδιάδι. Τοσούτων γὰρ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὄμβρων ἐξ ἀϊδίου φερομένων, εἰκὸς ἦν τῶν διηρμένων πρὸς ὕψος τὰ μὲν χειμάῤῥοις ἀπεῤῥῆχθαι, τὰ δ' ὑπονοστήσαντα κεχαλάσθαι, πάντα δὲ διὰ πάντων ἤδη λελειάνθαι. Νυνὶ δὲ συνεχεῖς ἀνωμαλίαι, καὶ παμπόλλων ὀρῶν αἱ πρὸς αἰθέριον ὕψος ὑπερβολαὶ μηνύματ' ἐστὶ τοῦ τὴν γῆν μὴ ἀΐδιον εἶναι. Πάλαι γὰρ, ὡς ἔφην, ἐν ἀπείρῳ χρόνῳ ταῖς ἐπομβρίαις ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα πᾶσα λεωφόρος ἐγεγένητο. Πέφυκε γὰρ ἡ ὕδατος φύσις καὶ μάλιστα ἀπὸ ὑψηλοτάτων καταράττουσα, τὰ μὲν ἐξωθεῖν τῇ βίᾳ, τὰ δὲ τῷ συνεχεῖ τῶν ψεκάδων κολάπτουσα κοιλαίνειν, ὑπεργάζεσθαί τε τὴν σκληρόγεων καὶ λιθωδεστάτην ὀρυκτήρων οὐκ ἔλαττον. Καὶ μὴν ἥ γε θάλασσα, φασὶν, ἤδη μεμείωται· μάρτυρες δὲ αἱ νήσων εὐδοκιμώταται, Ῥόδος τε καὶ Δῆλος. Αὗται γὰρ τὸ μὲν παλαιὸν ἠφανισμέναι κατὰ τῆς θαλάσσης ἐδεδύκεσαν ἐπικλυζόμεναι, χρόνῳ δ' ὕστερον ἐλαττουμένης ἠρέμα, κατ' ὀλίγον ἀνί- 960 αχουσαι διεφάνησαν, ὡς αἱ περὶ αὐτῶν ἀναγραφεῖσαι P.

μηνύουσιν ἱστορίαι. Τὴν δὲ Δῆλον καὶ Ἀνάφην ὠνόμασαν, δι' ἀμφοτέρων ὀνομάτων πιστούμενοι τὸ λεγόμενον, ἐπειδὴ ἀναφανεῖσα δήλη ἐγένετο, ἀδηλουμένη καὶ ἀφανὴς οὖσα τὸ πάλαι. Πρὸς δὲ τού-
511 τοις μεγάλων πελαγῶν μεγάλους κόλπους καὶ βαθεῖς
M. ἀναξηρανθέντας ἠπειρῶσθαι, καὶ γεγενῆσθαι τῆς παρακειμένης χώρας μοῖραν οὐ λυπρὰν, σπειρομένους καὶ φυτευομένους· οἷς σημεῖα τὰ τῆς παλαιᾶς ἐναπολελεῖφθαι θαλαττώσεως, ψηφῖδάς τε καὶ κόγχας, καὶ ὅσα ὁμοιότροπα πρὸς αἰγιαλοὺς εἴωθεν ἀποβράττεσθαι. Διὸ καὶ Πίνδαρος ἐπὶ τῆς Δήλου φησί·

Χαῖρ', ὦ θεοδμάτα, λιπαροπλοκάμου παιδὸς
Λατοῦς ἱμεροέστατον ἔρνος,
Πόντου θύγατερ, χθονὸς εὐρείας ἀκίνητον τέρας·
ἅν τε βροτοὶ Δᾶλον κικλήσκουσι, μάκαρες δ' ἐν
Ὀλύμπῳ τηλέφατον
κυανέας χθονὸς ἄστρον.

Θυγατέρα γὰρ Πόντου τὴν Δῆλον εἴρηκε, τὸ λεχθὲν αἰνιττόμενος. Εἰ δὲ μειοῦται ἡ θάλαττα, μειωθήσεται καὶ ἡ γῆ· μακραῖς δ' ἐνιαυτῶν περιόδοις καὶ εἰςάπαν ἑκάτερον στοιχεῖον ἀναλωθήσεται. Δαπανηθήσεται δὲ καὶ ὁ σύμπας ἀὴρ, ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον ἐλαττούμενος· ἀποκριθήσεται δὲ τὰ πάντα εἰς μίαν οὐσίαν τὴν πυρός.

§. 24. Πρὸς δὲ τὴν τοῦ τρίτου κατασκευὴν κεφαλαίου χρῶνται λόγῳ τοιῷδε. Φθείρεται πάντως ἐκεῖνο, οὗ πάντα μέρη φθαρτά ἐστι· τοῦ δὲ κόσμου πάντα τὰ μέρη φθαρτά ἐστι, φθαρτὸς ἄρα ὁ κόσμος ἐστίν. Ὃ δὲ ὑπερεθέμεθα, νῦν ἐπισκεπτέον. Ποῖον μέρος τῆς γῆς, ἵνα ἀπὸ ταύτης ἀρξώμεθα, μεῖζον ἢ ἔλαττον οὐ χρόνῳ διαλύεται; Λίθων οἱ κραταιότατοι ἆρ' οὐ μυδῶσι καὶ σήπονται κατὰ τὴν ἕξεως ἀσθένειαν; — ἡ δ' ἐστὶ πνευματικὸς τόνος, δεσμὸς οὐκ ἄῤῥηκτος, ἀλλὰ μόνον δυςδιάλυτος· — θρυπτόμενοι καὶ ῥέοντες εἰς λεπτὴν τὸ πρῶτον ανα-

λύονται κόνιν, εἶθ᾽ ὕστερον δαπανηθέντες ἐξαναλύονται. Ἔτι δὲ, εἰ μὴ πρὸς ἀνέμων ῥιπίζοιτο τὸ ὕδωρ ἀκίνητον ἐαθὲν οὐχ ὑφ᾽ ἡσυχίας νεκροῦται; Μεταβάλλει γοῦν, καὶ τὸ δυςωδέστατον γίνεται, οἷα ψυχὴν ἀφῃρημένον ζῶον. Αἵ γε μὴν ἀέρος φθοραὶ παντί τῳ δῆλον. Νοσεῖν γὰρ καὶ φθίνειν καὶ τρόπον τινὰ ἀποθνήσκειν πέφυκεν. Ἐπεὶ, τί ἄν τις μὴ στοχαζόμενος ὀνομάτων εὐπρεπείας, ἀλλὰ τοῦ ἀληθοῦς εἴποι λοιμὸν εἶναι, πλὴν ἀέρος θάνατον, τὸ οἰκεῖον πάθος ἀναχέοντος ἐπὶ φθορᾷ ἁπάντων ὅσα ψυχῆς μεμοίραται; Τί χρὴ μακρηγορεῖν περὶ πυρός;
512 *Ἀτροφῆσαν γὰρ αὐτίκα σβέννυται, χωλὸν, ῆ φα-*
M.*σὶν οἱ ποιηταὶ, γεγονὸς ἐξ ἑαυτοῦ. Διὸ σκηριπτό-*
μενον ὀρθοῦται κατὰ τὴν τῆς ἀναφθείσης ὕλης μο- 961
νὴν, ἐξαναλωθείσης δ᾽ ἀφανίζεται. Τὸ παραπλήσιον P.
μέντοι καὶ τοὺς κατὰ τὴν Ἰνδικὴν δράκοντάς φασι πάσχειν. Ἀνέρποντας γὰρ ἐπὶ τὰ μέγιστα ζώων ἐλέφαντας, περὶ νῶτα καὶ νηδὺν ἅπασαν εἰλεῖσθαι, φλέβα δ᾽ ἣν ἂν τύχῃ διελόντας ἐμπίνειν τοῦ αἵματος, ἀπλήστως ἐπισπωμένους βιαίῳ πνεύματι καὶ συντόνῳ ῥοίζῳ. Μέχρι μὲν οὖν τινὸς ἐξαναλουμένους ἐκείνους ἀντέχειν ὑπ᾽ ἀμηχανίας ἀνασκιρτῶντας, καὶ τῇ προνομαίᾳ τὴν πλευρὰν τύπτοντας, ὡς καθιξομένους τῶν δρακόντων· εἶτα ἀεὶ κενουμένου τοῦ ζωτικοῦ, πηδᾶν μὲν μηκέτι δύνασθαι, κραδαινομένους δ᾽ ἑστάναι· μικρὸν δ᾽ ὕστερον καὶ τῶν σκελῶν ἐξασθενησάντων κατασεισθέντας ὑπὸ λειφαιμίας ἀποθνήσκειν· πεσόντας δὲ τοὺς αἰτίους τοῦ θανάτου συναπολλύναι τρόπῳ τοιῷδε. Μηκέτ᾽ ἔχοντες τροφὴν οἱ δράκοντες, ὃν περιέθεσαν δεσμὸν ἐπιχειροῦσιν ἐκλύειν, ἀπαλλαγὴν ἤδη ποθοῦντες. Ὑπὸ δὲ τοῦ βάρους τῶν ἐλεφάντων θλιβόμενοι πιέζονται, καὶ πολὺ μᾶλλον, ἐπειδὰν τύχῃ στερίφον καὶ λιθῶδες ἔδαφος. Ἰλυσπώμενοι γὰρ καὶ πάντα ποιοῦντες εἰς διάλυσιν ὑπὸ τῆς τοῦ πιέσαντος βίας πεδηθέντες, ἑαυτοὺς πολυτρόπως ἐν ἀμηχάνοις καὶ ἀπόροις γυ-

μνάσαντες ἐξασθενοῦσι, καθάπερ οἱ καταλευσθέντες, ἢ τείχους αἰφνίδιον ὑπενεχθέντος προκαταληφθέντες, οὐδ᾽ ὅσον ἀνακῦψαι δυνάμενοι πνιγῇ τελευτῶσιν. Εἰ δὴ τῶν μερῶν ἕκαστον τοῦ κόσμου φθορὰν ὑπομένει, δῆλον ὅτι καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν παγεὶς κόσμος ἄφθαρτος οὐκ ἔσται. Τὸν δὲ τέταρτον καὶ λοιπὸν λόγον ἀκριβωτέον. Ὧδέ φασιν· εἰ ὁ κόσμος ἀΐδιος ἦν, ἦν ἂν καὶ τὰ ζῶα ἀΐδια, καὶ πολύ γε μᾶλλον τὸ ἀνθρώπων γένος, ὅσῳ καὶ τῶν ἄλλων ἄμεινον. Ἀλλὰ καὶ ὀψίγονον φανῆναι τοῖς βουλομένοις ἐρευνᾶν τὰ φύσεως. Εἰκὸς γάρ, μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον, ἀνθρώποις συνυπάρξαι τὰς τέχνας, ὡς ἂν ἰσήλικας, οὐ μόνον ὅτι λογικῇ φύσει τὸ ἐμμέθοδον οἰκεῖον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ζῆν ἄνευ τούτων οὐκ ἔνεστιν. Ἴδωμεν οὖν τοὺς ἑκάστων χρόνους, ἀλογήσαντες τῶν ἐπιτραγῳδουμένων θεοῖς μύθων. Εἰ μὴ ἀΐδιος ἄνθρωπος, οὐδ᾽ ἄλλο τι ζῶον, ὥστ᾽ οὐδ᾽ αἱ δεδεγμέναι ταῦτα χῶραι, γῆ καὶ ὕδωρ καὶ ἀήρ, ἐξ ὧν τὸ φθαρτὸν εἶναι τὸν κόσμον δῆλόν ἐστιν.

§. 25. Ἀναγκαῖον δὲ πρὸς τὴν τοσαύτην εὑρεσιλογίαν ἀπαντῆσαι, μή τις τῶν ἀπειροτέρων ἐνδοὺς
ὑπαχθῇ, καὶ ἀρκτέον γε τῆς ἀντιῤῥήσεως ἀφ᾽ οὗ
513 καὶ τῆς ἀπάτης οἱ σοφισταί. Τὰς ἀνωμαλίας οὐκ-
M. ἐτ᾽ ἐχρῆν εἶναι τῆς γῆς, εἴπερ ἀΐδιος ἦν ὁ κόσμος.
Διὰ τί, ὦ γενναῖοι; Φήσουσι γὰρ ἕτεροι παρελθόντες, ὅτι δένδρων οὐδὲν αἱ φύσεις τῶν ὀρῶν διαφέρουσιν. Ἀλλὰ καθάπερ ἐκεῖνα καιροῖς μέν τισι φυλ-
λοῤῥοεῖ, καιροῖς δὲ πάλιν ἀνηβᾷ· — διὸ καὶ τὸ 962
ποιητικὸν εὖ εἴρηται· P.

Φύλλα τὰ μέν τ᾽ ἄνεμος χαμάδις χέει, ἄλλα δέ θ᾽ ὕλη
τηλεθόωσα φύει· ἔαρος δ᾽ ἐπιγίγνεται ὥρη.

— τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῶν ὀρῶν, τὰ μὲν ἀποθραύεται μέρη, τὰ δὲ προσθύεται. Μακροῖς δὲ χρόνοις ἡ πρόσφυσις καθίσταται γνώριμος, διότι τὰ

μὲν δένδρα ὠκυτέρᾳ χρώμενα τῇ φύσει, θᾶττον καταλαμβανομένην ἔχει τὴν ἐπίδοσιν· τὰ δ᾽ ὄρη βραδυτέρᾳ, διὸ καὶ τὰς ἐκφύσεις αὐτῶν αἰσθητὰς ὅτι μὴ χρόνῳ μακρῷ μόλις εἶναι συμβέβηκεν. Ἐοίκασί γε τὸν τρόπον τῆς γενέσεως αὐτῶν ἀγνοεῖν, ἐπεὶ καὶ ἂν ἴσως αἰδεσθέντες ἡσύχασαν. Φθόνος δ᾽ οὐδεὶς ἀναδιδάσκειν. Ἔστι δ᾽ οὔτε τι νέον τῶν λεγομένων, οὔτε ῥήμαθ᾽ ἡμῶν, ἀλλὰ παλαιὰ σοφῶν ἀνδρῶν, οἷς οὐδὲν ἀδιερεύνητον τῶν εἰς ἐπιστήμην ἀναγκαίων ἀπολέλειπται. Ὅταν τὸ κατακεκλεισμένον ἐν τῇ γῇ πυρῶδες ἄνω τῇ τοῦ πυρὸς ἐλαύνηται φυσικῇ δυνάμει, πρὸς τὸν οἰκεῖον τόπον στείχει. Καὶ ἂν τινος λάβηται βραχείας ἀναπνοῆς, ἄνωθεν μὲν συναναspᾷ πολὺ τῆς γεώδους οὐσίας, ὅσον ἂν οἷόν τε ᾖ. Ἔξω δ᾽ ἐπιγενόμενον φέρεσθαι βραχυτέραν, ἢ καὶ μέχρι πολλοῦ συμπαρελθεῖν βιασθεῖσα, πρὸς μήκιστον ἀρθεῖσα ὕψος στέλλεται ἀποκορυφουμένη, καὶ πρὸς ὀξεῖαν ἀποτελευτᾷ κορυφὴν τὸ πυρὸς σχῆμα μιμουμένη. Γίνεται γὰρ τοῦ κουφοτάτου καὶ βαρυτάτου τότε τῶν φύσει ἀντιπάλων ἀναγκαία συῤῥηξάντων διαμάχη, πρὸς τὴν οἰκείαν ἑκατέρου χώραν ἐπειγομένου, καὶ πρὸς τὸ βιαζόμενον ἀντιτείνοντος. Τὸ μὲν δὴ πῦρ συνανέλκον γῆν ὑπὸ τοῦ περὶ αὐτὴν νευστικοῦ βρίθειν ἀναγκάζεται· ἡ δὲ γῆ κατωτάτω ταλαντεύουσα τῷ τοῦ πυρὸς ἀνωφοίτῳ συνεπελαφρισθεῖσα, μετέωρος ἐξαίρεται, καὶ κρατηθεῖσα μόλις ὑπὸ δυνατωτέρας τῆς ἐπικουφιζούσης ἰσχύος, ἄνω πρὸς τὴν τοῦ πυρὸς ἕδραν ὠθεῖται καὶ ἵσταται. Τί οὖν θαυμαστὸν, εἰ μὴ τὰ ὄρη ταῖς τῶν ὑετῶν φοραῖς ἐξανήλωται τῆς συνεχούσης αὐτὰ δυνάμεως, ὑφ᾽ ἧς καὶ διανίσταται μάλα παγίως καὶ κραταιῶς ἐνειλημμένης; Λυθέντα γὰρ δεσμοῦ τοῦ συνέχοντος, εἰκὸς ἦν διαλυθῆναι καὶ πρὸς ὕδατος σκεδασθῆναι. Δυνάμει δὲ σφιγγόμενα τῇ τοῦ πυρὸς, στεγανώτερα πρὸς τὰς τῶν ὑετῶν φορὰς ἀντέχει.

514 §. 26. *Ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν λελέχθω περὶ τοῦ*
M. *τὴν ἀνωμαλίαν τῆς γῆς πίστιν οὐκ εἶναι, γενέσεως καὶ*
φθορᾶς κόσμου. Πρὸς δὲ τὸ ἀπὸ τῆς μειώσεως τῆς
θαλάττης ἐπιχειρηθὲν, ἐκεῖνο δεόντως ἂν λέγοιτο, μὴ
τὰς ἀνασχούσας νήσους αὐτὸ μόνον, μηδ᾽ εἴ τινες ἀπο-
τομαὶ κατακλυζόμεναι τὸ πάλαι, χρόνοις αὖθις ἠπει-
ρώθησαν, σκοπεῖτε. Φυσιολογίας γὰρ ἀντίπαλον φι- 963
λονεικία, τριπόθητον ἡγουμένης ἀλήθειαν ἐχνηλατεῖν. P.
Ἀλλὰ πολυπραγμονεῖται καὶ τὸ ἐναντίον· ὅσαι μὲν
ἐν ἠπείροις οὐ παράλιοι μόνον, ἀλλὰ καὶ μεσόγειαι
μοῖραι κατεποθήσαν· ὅση δὲ χέρσος θαλαττωθεῖσα
μυριοφόροις ναυσὶν ἐμπλεῖται. Τὴν περὶ τὸν ἱερώ-
τατον Σικελικὸν πορθμὸν ᾀδομένην ἱστορίαν ἀγνοεῖτε,
τὸ παλαιὸν ἠπείρῳ Ἰταλίας Σικελίαν συνάπτουσαν;
Μεγάλων δὲ τῶν παρ᾽ ἑκάτερα πελαγῶν βιαίοις
πνεύμασιν ἐξ ἐναντίας ἐπιδραμόντων, ἡ μεθόριος
ἐπεκλύσθη καὶ ἐνεῤῥάγη, παρ᾽ ἣν ἡ πόλις ἐπώνυμος
τοῦ πάθους Ῥήγιον κτισθεῖσα ὠνομάσθη, καὶ τὸ
ἐναντίον ἢ προσεδόκησεν ἄν τις ἀπέβη. Συνεζεύχθη
μὲν γὰρ τὰ τέως διεστῶτα πελάγη κατὰ τὴν σύῤῥυ-
σιν ἑνωθέντα. Ἡ δὲ ἡνωμένη γῆ τῷ μεθορίῳ πορ-
θμῷ διεζεύχθη, παρ᾽ ὃν ἤπειρος οὖσα Σικελία νῆσος
ἐβιάσθη γενέσθαι. Πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας λόγος τῆς
θαλάττης ὑπερεχούσης ἠφανίσθαι πόλεις καταπο-
θείσας. Ἐπεὶ καὶ κατὰ Πελοπόννησόν φασι τρεῖς,

Αἴγειραν, Βουράν τε καὶ ὑψηλὴν Ἑλίκειαν
τείχεσιν, ἣ τάχ᾽ ἔμελλε περὶ βρύα μύρια φύσειν,

εὐδαίμονας τὸ πάλαι γενομένας πολλῇ τοῦ πελάγους
ἐπικλυσθῆναι φορᾷ. Ἡ δὲ Ἀτλαντὶς νῆσος, ἅμα
Λιβύης καὶ Ἀσίας μείζων, ἥ φησιν ἐν Τιμαίῳ Πλά-
των, ἡμέρᾳ μιᾷ καὶ νυκτὶ, σεισμῶν ἐξαισίων καὶ
κατακλυσμῶν γενομένων, δῦσα κατὰ θαλάσσης ἐξ-
αίφνης ἠφανίσθη· γενομένη πέλαγος, οὐ πλωτὸν,
ἀλλὰ βαραθρῶδες. Οὐδὲν οὖν εἰς τὸ φθείρεσθαι
τὸν κόσμον ἡ πλασθεῖσα τῷ λόγῳ μείωσις τῇ θα-
λάττῃ συνεργεῖ. Φαίνεται γὰρ ὧν μὲν ἐξαναχωροῦ-

σα, τὰ δ' ἐπικλύζουσα. Ἐχρῆν δὲ μὴ θάτερον τῶν γινομένων, ἀλλὰ συνάμφω θεωροῦντας ἐπι-
515 κρίνειν, ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς περὶ βίον ἀμφισβητήμα-
M. σιν ὁ νόμιμος δικαστὴς πρὶν παρὰ τῶν ἀντιδίκων
ἀκοῦσαι γνώμην, οὐκ ἀποφανεῖται.

§. 27. Καὶ μὴν ὁ τρίτος λόγος ἐξ ἑαυτοῦ διελέγχεται, μὴ ὑγιῶς ἐρωτηθεὶς ἀπὸ τῆς εὐθὺς ἐν ἀρχῇ φάσεως. Οὐ γὰρ δήπουθεν, οὗ πάντα μέρη φθείρεται, φθαρτόν ἐστιν ἐκεῖνο, ἀλλ' οὗ πάντα τὰ μέρη ἅμα καὶ ἐν ταὐτῷ ἀθρόα κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον. Ἐπεὶ καὶ ἄκρον ἀποκοπεὶς τις δάκτυλον ζῆν οὐ κεκώλυται· εἰ δὲ τὴν κοινωνίαν τῶν μερῶν καὶ μελῶν πᾶσαν, αὐτίκα τελευτήσει. Τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον, εἰ μὲν συλλήβδην ἁπαξάπαντα τὰ στοιχεῖα ὑφ' ἕνα καιρὸν ἠφανίζετο, φάσκειν ἐνδέχεσθαι τὸν κόσμον φθορὰν ἦν ἀναγκαῖον. Εἰ δ' ἕκαστον ἰδίᾳ πρὸς τὴν τοῦ γείτονος μεταβάλλει φύσιν, ἀθανατίζεται μᾶλλον, ἢ φθείρεται, κατὰ τὸ φιλοσοφηθὲν ὑπὸ τοῦ τραγικοῦ,

...... θνήσκει δ' οὐδὲν
τῶν γιγνομένων, διακρινόμενον δ'
ἄλλο πρὸς ἄλλου
μορφὴν ἑτέραν ἀπέδειξε.

Παντελής γε μὴν εὐήθεια τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων 964
ἀπὸ τῶν τεχνῶν ἐξετάζεσθαι. Τῇ γὰρ περὶ τὸν P.
λόγον ἀτοπίᾳ τις ἀκολουθήσας νέον τὸν κόσμον ἀποφανεῖ κομιδῇ, μόλις πρὸ χιλίων παγέντα ἐνιαυτῶν. Ἐπεὶ καὶ οὓς παρειλήφαμεν τῶν ἐπιστημῶν εὑρετὰς, τὸν λεχθέντα τῶν ἐνιαυτῶν ἀριθμὸν οὐχ ὑπερβάλλουσιν. Εἰ δὲ δὴ καὶ λεκτέον τὰς τέχνας ἰσήλικας ἀνθρώπων γένει, μεθ' ἱστορίας φυσικῆς ἀλλ' οὐκ ἀπερισκέπτως καὶ ῥᾳθύμως λεκτέον. Ἡ δ' ἱστορία τί; Φθοραὶ τῶν κατὰ γῆν, οὐκ ἀθρόων ἁπάντων, ἀλλὰ τῶν πλείστων, δυσὶ ταῖς μεγίσταις αἰτίαις ἀνατίθενται, πυρὸς καὶ ὕδατος ἀλέκτοις φοραῖς. Κατασκήπτειν δ' ἑκατέραν ἐν μέρει φασὶν,

ἐν πάνυ μακραῖς ἐνιαυτῶν περιόδοις. Ὅταν μὲν οὖν ἔμπρησις καταλαμβάνῃ, ῥεῦμα αἰθερίου πυρὸς ἄνωθεν ἐκχεόμενον πολλαχῇ σκεδάννυσθαι, μεγάλα κλίματα τῆς οἰκουμένης ἐπιτρέχον· ὅταν δὲ κατακλυσμὸς ἅπασαν τὴν ὕδατος κατομβρίαν κατασύρῃ φύσιν, αὐθιγενῶν καὶ χειμάῤῥων ποταμῶν οὐ πλημμυρούντων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ καθεστὸς προςυπερβαλλόντων ἐπιβάσεως, καὶ τὰς ὄχθας ἢ τῇ βίᾳ παραῤῥηγνύντων, ἢ ὑπερπηδώντων ἀναβάσει τῇ πρὸς μήκιστον ὕψος· ὅθεν ὑπερβλύσαντας εἰς τὴν παρακειμένην ἀναχεῖσθαι πεδιάδα, τὴν δὲ, τὸ μὲν πρῶτον εἰς μεγάλας λίμνας διανέμεσθαι, πρὸς τὰ κοιλότερα ἀεὶ τοῦ ὕδατος συνιζοντος, αὖθις δ' ἐπιῤ-
516 ῥέοντος καὶ τοὺς μεθορίους ἰσθμοὺς κατακλύζον-
M.τος, οἷς διεκρίνοντο αἱ λίμναι, εἰς μέγεθος ἀχανοῦς πελάγους κατὰ τὴν τῶν πολλῶν ἕνωσιν ἀποκρίνεσθαι. Πρὸς δὲ μαχομένων δυνάμεων ἐν μέρει τοὺς ἐν τοῖς ἐναντίοις οἰκοῦντας τόποις ἀπόλλυσθαι, πυρὶ μὲν τοὺς ἐν ὄρεσι καὶ γεωλόφοις καὶ δυςύδροις χωρίοις, ἅτ' οὐκ ἔχοντας φύσει πυρὸς ἀμυντήριον ἄφθονον ὕδωρ· ἔμπαλιν δ' ὕδατι τοὺς παρὰ ποταμοῖς, ἢ λίμναις, ἢ θαλάττῃ. Γειτόνων γὰρ ἅπτεσθαι φιλεῖν τὰ κακὰ πρώτων ἤ γε μόνων. Κατὰ δὴ τοὺς λεχθέντας τρόπους δίχα μυρίων ἄλλων βραχυτέρων φθειρομένου τοῦ πλείστου μέρους ἀνθρώπων, ἐπιλιπεῖν ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰς τέχνας. Δίχα γὰρ τοῦ μεθοδεύοντος οὐκ εἶναι καθ' αὑτὴν ἰδεῖν τὴν ἐπιστήμην. Ἐπειδὰν δὲ αἱ μὲν κοιναὶ νόσοι χαλάσωσιν, ἄρξηται δὲ ἀνηβᾶν καὶ βλαστάνειν τὸ γένος ἐκ τῶν μὴ προκαταληφθέντων τοῖς ἐπιβρίσασι δεινοῖς, ἄρχεσθαι καὶ τὰς τέχνας πάλιν συνίστασθαι, οὐ τὸ πρῶτον γενομένας, ἀλλὰ τῇ μειώσει τῶν ἐχόντων ὑποσπανισθείσας. Ἃ μὲν οὖν περὶ ἀφθαρσίας τοῦ κόσμου παρειλήφαμεν, εἴρηται κατὰ δύναμιν· τὰς δὲ πρὸς ἕκαστον ἐναντιώσεις ἐν τοῖς ἔπειτα δηλωτέον.

ΕΙΣ ΦΛΑΚΚΟΝ.

IN FLACCUM.

Flaccus, praefectus Aegypto a Tiberio Caesare in sex annos, quinque priores mitem se gessit pacisque amantem erga subditos (1. 2). Postquam autem Caius summa rerum potitus est, ipse quoque animum honestum mutavit in deterius, coepitque gravissima cum perditis hominibus moliri, ut Caii favorem, qui ei parum aequus erat, obtineret (3. 4). Iudaeos Alexandrinis pendendos dandi consilium cepit, ut hos sibi propensos faceret, cum Agrippa Herodis regis nepos Alexandriam in patriam rediturus venisset (5). Quod cum Alexandrini sensissent, Agrippam ipsum summa petulantia publice petebant, et Iudaeos statuas deorum in proseuchis ponere coegerunt (6. 7). Mox vero Iudaeos e quatuor urbis regionibus eiecerunt, inque quintam angustissimam compulerunt, domos eorum spoliantes et ruspantes (8), ipsosque crescente furore cruciatibus data opera exquisitis enecantes (9. 10). Flaccus quoque Iudaeos Caio imperatori eo infensos reddere voluit, quod litteras eorum gratulatorias retinuit, sed frustra; mittebantur enim Caesari per Agrippam (11). Tandem, etsi sero, poenas dedit, e medio convivio eum ad supplicium rapiente Basso (12), quod iubente Caesare in gratiam Iudaeorum factum esse videtur (13). In Italiam ductus accusatores ibi invenit, qui antea eius subditi fuerant, Lamponem et Isidorum homines pessimos (14—16); quorum opera factum est, ut in insulam Andrum in exilium mitteretur (17—19). Sed non multo post ibi per satellites, quos miserat Caius Caesar, crudeliter interemtus est (20).

---

517 §. 1. Δεύτερος μετὰ Σηιανὸν Φλάκκος Ἀουΐλ- 965
M. λιος διαδέχεται τὴν κατὰ τῶν Ἰουδαίων ἐπιβουλήν, P.
σύμπαν μὲν ἀδικῆσαι τὸ ἔθνος ὥςπερ ἐκεῖνος ἄντι-
κρυς οὐ δυνηθεὶς — ἐλάττους γὰρ εἶχε τὰς εἰς
τοῦτο ἀφορμάς — ἐφ' ὅσους δ' ἔφθανεν ἀθρόους

ἀνηκέστοις περιέπειρε κακοῖς. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μέχρι δόξας ἐπιτίθεσθαι, τὴν ἐπιβουλὴν ἐξέτεινεν ἐπὶ τοὺς πανταχοῦ διὰ τέχνης τὸ πλέον ἢ δυνάμεως. Οἷς γὰρ ἰσχὺς ἐστιν οὐδαμῶς τῶν τὰς φύσεις τυραννικῶν, πανουργίαις τὰς ἐπιβουλὰς κατορθοῦσιν. Ὁ Φλάκκος οὗτος ἐν τοῖς ἑταίροις κριθεὶς παρὰ Τιβερίῳ Καίσαρι, μετὰ τὴν Σεβήρου τελευτὴν, ὃς ἐπετέτραπτο Αἴγυπτον, καθίσταται τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς χώρας ἐπίτροπος, ἄνθρωπος ἐν ἀρχῇ μυρία καλοκἀγαθίας ὅσα τῷ δοκεῖν ἐξενεγκὼν δείγματα. Πυκνός τε γὰρ ἦν καὶ συνεχὴς καὶ ὀξὺς νοῆσαι, καὶ τὰ βουλευθέντα πρᾶξαι, καὶ προχειρότατος εἰπεῖν, καὶ πρὸ τοῦ λεγομένου τὸ ἡσυχαζόμενον αἰσθέσθαι. Παντάπασιν οὖν ὀλίγῳ χρόνῳ τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον πραγματειῶν ἐθὰς γίνεται· πολύτροποι δ᾽ εἰσὶ καὶ ποικίλαι, μόλις τοῖς ἐκ πρώτης ἡλικίας τὸ ἔργον ἐπιτήδευμα πεποιημένοις γνωριζόμεναι. Περιττὸς ὄχλος ἦσαν οἱ γραμματεῖς, ἤδη πρὸς πάντα μικρὰ καὶ μεγάλα φθάνοντος αὐτοῦ ταῖς ἐμπειρίαις, ὡς μὴ μόνον ὑπερβαλεῖν, ἀλλὰ χάριν ἀκριβείας ἀντὶ γνωρίμου διδάσκαλον γεγενῆσθαι τῶν τέως ὑφηγητῶν. Καὶ ὅσα μὲν περὶ λογισμοὺς καὶ τὴν τῶν προσοδευομένων κατώρθου διοίκησιν, εἰ καὶ μεγάλα καὶ ἀναγκαῖα ἦν, ἀλλ᾽ οὐδέν γε δεῖγμα
518 ψυχῆς ὑπέφαινεν ἡγεμονικῆς. Ἃ δὲ λαμπροτέραν
M. καὶ βασιλικὴν ἐδήλου φύσιν μετὰ πλείονος παῤῥησίας ἐπεδείκνυτο. Οἷον σεμνότερον ἦγεν αὐτὸν, ἄρχοντι δὲ λυσιτελέστατον ὁ τῦφος· ἐδίκαζε τὰ μεγάλα μετὰ τῶν ἐν τέλει, τοὺς ὑπεραύχους καθῄρει, μιγάδων καὶ συγκλύδων ἀνθρώπων ὄχλον ἐκώλυεν ἐπισυνίστασθαι, τάς τε ἑταιρείας καὶ συνόδους αἳ ἀεὶ 966
ἐπὶ προφάσει θυσιῶν εἱστιῶντο τοῖς πράγμασιν ἐμ- P.
παροινοῦσαι, διέλυε τοῖς ἀφηνιάζουσιν ἐμβριθῶς καὶ εὐτόνως προσφερόμενος. Εἶτ᾽ ἐπειδὴ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἀνέπλησεν εὐνομίας, ἐν μέρει πάλιν ταῖς στρατιωτικαῖς δυνάμεσιν ἐφήδρευεν, ἐκτάττων, συγ-

D 2

κροτῶν, γυμνάζων, πεζοὺς, ἱππεῖς, τοὺς τῆς κούφης ὁπλίσεως, τοὺς ἡγεμόνας, ἵνα μὴ τὰς μισθοφορίας τῶν στρατιωτῶν ἀφαιρούμενοι πρὸς λῃστείας καὶ ἁρπαγὰς αὐτοὺς ἀλείφωσι, πάλιν τῶν στρατιωτῶν ἕκαστον, ἵνα μηδὲν ἔξω τῶν κατὰ τὴν στρατείαν περιεργάζηται, μεμνημένος, ὅτι τέτακται καὶ τὴν εἰρήνην διαφυλάττειν.

§. 2. *Ἴσως δ' ἄν τις εἴποι, "Σὺ δὲ, ὦ οὗτος, ἐγνωκὼς ἀνθρώπου κατηγορεῖν, ἔγκλημα μὲν οὐδὲν διεξῆλθες, μακροὺς δ' ἐπαίνους συνείρεις; Μὴ ἄρα παραπαίεις καὶ μέμηνας;" — "Οὐ μέμηνα, ὦ οὗτος, οὐδὲ ἠλίθιός τίς εἰμι, ὡς μὴ δύνασθαι πράγματος ἀκολουθίαν ἰδεῖν. Ἐπαινῶ τὸν Φλάκκον, οὐκ ἐπειδὴ προσῆκεν ἐχθρὸν ἐγκωμιάζειν, ἀλλ' ἵν' αὐτοῦ τὴν μοχθηρίαν ἀριδηλοτέραν παραστήσω. Τῷ μὲν γὰρ ἀγνοίᾳ τοῦ κρείττονος διαμαρτάνοντι συγγνώμη δίδοται. Ὁ δ' ἐξ ἐπιστήμης ἀδικῶν, ἀπολογίαν οὐκ ἔχει, προεαλωκὼς ἐν τῷ τοῦ συνειδότος δικαστηρίῳ."*

§. 3. *Ἑξαετίαν γὰρ τὴν ἐπικράτειαν λαβὼν πέντε μὲν ἔτη τὰ πρῶτα, ζῶντος Τιβερίου Καίσαρος, τήν τε εἰρήνην διεφύλαξε, καὶ οὕτως εὐτόνως καὶ ἐῤῥωμένως ἀφηγήσατο, ὡς τοὺς πρὸ αὐτοῦ πάντας ὑπερβαλεῖν. Τῷ δ' ὑστάτῳ, Τιβερίου μὲν τελευτήσαντος, Γαΐου δ' ἀποδειχθέντος αὐτοκράτορος, ὑφεῖναι καὶ χαλᾶν ἤρξατο τὰ πάντα, εἴ τε ἐπὶ Τιβερίου βαρύτατον πεπονθὼς πένθος — δῆλος γὰρ ἦν ὡς ἐπ' οἰκειοτάτῳ περιπαθῶν, ἔκ τε τῆς συνεχοῦς κατηφείας καὶ ἐκ τῆς τῶν δακρύων φορᾶς, ἃ καθάπερ ἀπὸ πηγῆς ἀπαύστως ἐξεχεῖτο — εἴτε καὶ κακόνους ὢν τῷ διαδόχῳ, διὰ τὸ τὴν τῶν γνησίων πρὸ τῆς τῶν θετῶν τεθεραπευκέναι μερίδα, εἴτε τῶν συνεπιθεμένων τῇ Γαΐου μητέρι, καθ' ὃν χρόνον εἶχε τὰς αἰτίας, ἐφ' αἷς ἀνῃρέθη, γεγονὼς, καὶ διὰ φόβον ἁλώσεως ἐπιλελησμένος. Καὶ μέχρι μέν τινος ἔτ' ἀντεῖχεν, μὴ κατὰ τὸ παντελὲς μεθιέμενος τὴν*

τῶν πραγμάτων ἀντίληψιν. Ὡς δ' ἤκουσε, τὸν Τι-
βερίου μὲν υἱωνὸν, κοινωνὸν δὲ τῆς ἀρχῆς ἀναιρε-
519 θέντα Γαΐου κελεύσαντος, ἀλέκτῳ πληγεὶς συμ-
M. φορᾷ, καταβαλὼν αὑτὸν ἀχανὴς ἔκειτο, τῆς διανοίας
πολὺ πρότερον ἀπειρηκυίας καὶ παρειμένης αὐτῷ.
Ζῶντος μὲν γὰρ τοῦ μειρακίου τὰ ζώπυρα τῆς ἰδίας
σωτηρίας οὐκ ἀπεγίνωσκεν, ἀποθανόντος δὲ συντε-
θνάναι καὶ τὰς οἰκείας ἐλπίδας ἔδοξεν, εἰ καὶ μικρά
τις ὑπελείπετο αὔρα βοηθείας, ἡ πρὸς Μάκρωνα
φιλία, τὰ σύμπαντα παρὰ Γαΐῳ κατ' ἀρχὰς δυνη- 967
θέντα, καὶ πλείστην μοῖραν, ὡς λόγος, εἰςενεγκάμε- P.
νον αὐτῷ πρὸς τὸ τυχεῖν τῆς ἡγεμονίας, καὶ ἔτι
μᾶλλον πρὸς τὸ σωθῆναι, πολλάκις μὲν ἐκποδὼν
ποιήσασθαι τὸν Γάϊον διανοηθέντος Τιβερίου ὡς
κακοήθη, καὶ οὐ πεφυκότα πρὸς ἀρχὴν, καὶ ἅμα
διὰ τὸν ἐπὶ τῷ υἱωνῷ φόβον· ἐδεδίει γὰρ μὴ πα-
ρανάλωμα γένηται τελευτήσαντος αὐτοῦ· πολλάκις
δὲ τοῦ Μάκρωνος τὰς ὑπονοίας ὑπεξαιρουμένου, καὶ
τὸν Γάϊον ἐπαινοῦντος ὡς ἁπλοῦν καὶ ἀπόνηρον καὶ
κοινωνικὸν, καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ μάλιστα ἡττημένον, ὡς
ἢ μόνῳ ἂν ἐθελῆσαι παραχωρῆσαι τὴν ἡγεμονίαν,
ἢ πάντως τὰ πρωτεῖα· ὑφ' ὧν ἀπατηθεὶς, ἔλαθεν
ἄσπονδον ἐχθρὸν αὑτῷ καὶ υἱωνῷ καὶ γένει, καὶ
παρακλήτῳ Μάκρωνι, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις καταλι-
πών. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Μάκρων ὁρῶν αὐτὸν ἐκδιαι-
τώμενον καὶ ἀχαλίνοις ταῖς ὁρμαῖς ἐφ' ἃ ἂν τύχῃ,
καὶ ὡς ἂν τύχῃ, χρώμενον ἐνουθέτει καὶ παρηγόρει,
νομίζων ἐκεῖνον εἶναι Γάϊον, τὸν ἡνίκα ἔτι ἔζη Τι-
βέριος ἐπιεικῆ καὶ πειθαρχικὸν, ὁ κακοδαίμων εὐ-
νοίας περιττῆς ἔδωκε τὰς ἀνωτάτω δίκας, πανοίκιος
αὐτῇ γυναικὶ καὶ τέκνοις συναναιρεθεὶς, ὡς περιττὸν
ἄχθος καὶ παρενόχλημα. Καὶ γὰρ ὁπότε πόῤῥωθεν
αὐτὸν ἀφικνούμενον ἴδοι, τοιαῦτα πρὸς τοὺς συνόν-
τας διεξῄει, "Μὴ μειδιῶμεν, κατηφιῶμεν, ὁ νου-
θετητὴς παραγίνεται, ὁ αὐθέκαστος, ὁ ἀνδρὸς τελείου
καὶ αὐτοκράτορος ἀρξάμενος νῦν εἶναι παιδαγωγὸς,

ὅτι καὶ τοὺς ἐκ πρώτης ἡλικίας ὁ καιρὸς ἀπήλασε καὶ διέζευξεν."

§. 4. Ἐπεὶ δ᾽ οὖν καὶ τοῦτον ἔγνω προανῃρημένον ὁ Φλάκκος, τὴν λοιπὴν ἐλπίδα κατὰ τὸ παντελὲς ἀναπεπτώκει, καὶ οὐκέθ᾽ ὁμοίως ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν πραγμάτων οἷός τε ἦν, ἐξασθενῶν καὶ διαῤῥέων τὴν γνώμην. Ὅταν δ᾽ ἄρχων ἀπογνῷ τὸ δύνασθαι κρατεῖν, ἀνάγκη τοὺς ὑπηκόους εὐθὺς ἀφηνιάζειν, καὶ μάλιστα τοὺς ἐκ μικρῶν καὶ τῶν τυχόντων πεφυκότας ἀνερεθίζεσθαι· ἐν οἷς τὸ Αἰγυπτιακὸν τὰ πρωτεῖα φέρεται, διὰ βραχυτάτου σπινθῆρος εἰωθὸς ἐκφυσᾶν στάσεις μεγάλας. Ἐν ἀμηχάνοις δὲ καὶ ἀπόροις γεγονὼς, ἐσφάδαζε καὶ τὰ
520 πρὸ μικροῦ πάντα ἤλλαξεν, ἅμα τῇ τοῦ λογισμοῦ
M. πρὸς τὸ χεῖρον μεταβολῇ ποιησάμενος τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν συνηθεστάτων. Τοὺς μὲν γὰρ εὔνους καὶ μάλιστα φίλους ὑφεωρᾶτο καὶ διωθεῖτο· τοῖς δ᾽ ἐξ ἀρχῆς ἀνομολογηθεῖσιν ἐχθροῖς ἐσπένδετο, καὶ συμβούλοις περὶ πάντων ἐχρῆτο. Οἱ δὲ, ἐγκότως γὰρ εἶχον, τὸ κατηλλάχθαι δοκεῖν λόγῳ μόνον ἐπιμορφώσαντες, ἔργοις δὲ κατὰ διάνοιαν ἀσύμβατα μνησικακοῦντες, καὶ ὥςπερ ἐν θεάτρῳ καθυποκρινόμενοι γνησίαν φιλίαν, ὅλον αὐτὸν συναρπάζουσι. Καὶ γίνεται ὁ μὲν ἄρχων ὑπήκοος, οἱ δ᾽ ὑπήκοοι ἡγεμόνες, 968
εἰςηγούμενοι μὲν ἀλυσιτελεστάτας γνώμας, εὐθὺς δὲ P.
ταύτας ἐπισφραγιζόμενοι. Βεβαιωταὶ γὰρ ὧν ἐβουλεύσαντο πάντων ἐγίνοντο, κωφὸν ὡς ἐπὶ σκηνῆς προςωπεῖον, ἕνεκα προσχήματος αὐτὸ μόνον παραλαμβάνοντες ἐπιγεγραμμένον ὄνομα ἀρχῆς, Διονύσιοι δημοκόποι, Λάμπωνες γραμματοκύφωνες, Ἰσίδωροι στασιάρχαι, φιλοπράγμονες, κακῶν εὑρεταὶ, ταραξιπόλιδες· τοῦτο γὰρ κεκράτηκέ πως τὸ ὄνομα. Συνταξάμενοι πάντες οὗτοι βούλευμα βουλεύουσι κατὰ τῶν Ἰουδαίων ἀργαλεώτατον, καὶ τῷ Φλάκκῳ προςελθόντες ἰδίᾳ φασὶν, "Ἔῤῥει μέν σοι τὰ ἀπὸ Τιβερίου Νέρωνος τοῦ παιδὸς, ἔῤῥει δὲ καὶ ἡ μετ᾽

ἐκεῖνον ἐλπὶς ὁ ἑταῖρός σοι Μάκρων· αἴσια δ' οὐκ ἔστι σοι τὰ ἀπὸ τοῦ κρατοῦντος, δεῖ δὴ παράκλητον ἡμᾶς εὑρεῖν δυνατώτερον, ὑφ' οὗ Γάϊος ἐξευμενισθήσεται. Ὁ δὲ παράκλητος ἡ πόλις Ἀλεξανδρέων ἐστὶν, ἣν τετίμηκεν μὲν ἐξ ἀρχῆς ἅπας ὁ σεβαστὸς οἶκος, διαφερόντως δ' ὁ νῦν ἡμῶν δεσπότης. Παρακλητεύσει δὲ, τυχοῦσά τινος παρὰ σοῦ δωρεᾶς. Μεῖζον δ' ἀγαθὸν οὐδὲν αὐτῇ παρέξεις, ἢ τοὺς Ἰουδαίους ἐκδοὺς καὶ προέμενος." Ἐπὶ τούτοις ὀφείλων ἀπώσασθαι καὶ δυσχεράναι τοὺς λέγοντας ὡς νεωτεροποιοὺς καὶ κοινοὺς πολεμίους, συνεπιγράφεται τοῖς λεχθεῖσι, καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀδηλοτέρας ἐποιεῖτο τὰς ἐπιβουλὰς, μήτ' ἴσον παρέχων καὶ κοινὸν ἀκροατὴν ἑαυτὸν τοῖς τὰς ἀμφισβητήσεις ἔχουσιν, ἀλλὰ πρὸς θάτερον ἀποκλίνων μέρος, μήτ' ἐν τοῖς ἄλλοις ἰσηγορίαν διδούς. Ἀλλὰ καὶ ὁπότε προσίοι τις τῶν Ἰουδαίων ἀποστρεφόμενος, καὶ τὸ δυςέντευκτον ἐπιτηδεύων ἐπὶ μόνων τούτων· αὖθις δὲ καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ τὴν δυςμένειαν ἐπεδείξατο.

§. 5. Προςεπέῤῥωσεν δ' αὐτοῦ τὴν ἐκ μαθήσεως τὸ πλέον, ἢ φύσεως ἐπιτετηδευμένην ἀπόνοιαν καὶ συντυχία τις τοιαύτη· Γάϊος Καῖσαρ Ἀγρίππᾳ τῷ
521 Ἡρώδου βασιλέως υἱωνῷ δίδωσι βασιλείαν τῆς
M. παππῴας λήξεως τρίτην μοῖραν, ἣν Φίλιππος τετράρχης θεῖος ὢν αὐτῷ πρὸς πατρὸς ἐκαρποῦτο. Μέλλοντι δ' ἀπαίρειν συνεβούλευσεν ὁ Γάϊος, τὸν μὲν ἀπὸ Βρεντησίου καὶ μέχρι Συρίας πλοῦν μακρὸν ὄντα καὶ καματηρὰν παραιτήσασθαι, χρήσασθαι δ' ἐπιτόμῳ τοὺς ἐτησίους ἀναμείναντι τῷ διὰ τῆς Ἀλεξανδρείας. Τάς τε γὰρ ἐκεῖθεν ὁλκάδας ταχυναυτεῖν ἔφασκε, καὶ ἐμπειροτάτους εἶναι κυβερνήτας, οἳ καθάπερ ἀθλητὰς ἵππους ἡνιοχοῦσιν, ἀπλανῆ παρέχοντες τὸν ἐπ' εὐθείας δρόμον. Ὁ δὲ πειθαρχεῖ, ὡς δεσπότῃ τε ἅμα καὶ τὰ δοκοῦντα συμφέρειν παραγγέλλοντι. Καταβὰς δ' εἰς Δικαιαρχίαν, καὶ ναῦς P.
ὑφόρμους Ἀλεξανδρίδας ἰδὼν εὐπρεπεῖς πρὸς ἀνα- 969

γωγὴν, ἐπιβὰς μετὰ τῶν ἰδίων, εὐπλοίᾳ χρησάμενος, ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις ἀνεπιφάτως καὶ ἀφωράτως κατάγεται, κελεύσας τοῖς κυβερνήταις — περὶ γὰρ δείλην ὥραν ὁ Φάρος ἀναφαίνεται — τὰ μὲν ἱστία συνάγειν, ἔξω δὲ περὶ αὐτὸν μὴ μακρὰν ἀφισταμένους θαλαττεύειν, ἄχρι τοῦ βαθεῖαν ἑσπέραν ἐπιγενέσθαι, καὶ νυκτὸς τοῖς λιμέσι προςσχεῖν, ἵν᾽ ἀποβὰς ἤδη τετραμμένων πρὸς ὕπνον, μηδενὸς ὁρῶντος, ἀφίκηται πρὸς τὸν ξενοδόχον. Ὁ μὲν δὴ μετὰ τοσαύτης αἰδοῦς ἐπεδήμησεν, βουλόμενος, εἴ πως οἷόν τε ἦν, ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ πόλει λαθὼν ὑπεξελθεῖν. Οὐ γὰρ μετὰ θέαν ἀφῖκτο τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐπιδεδημηκὼς αὐτῇ πρότερον, ἡνίκα τὸν ἐπὶ Ῥώμης πλοῦν ἐστέλλετο πρὸς Τιβέριον, ἀλλ᾽ ὁδῷ χρησάμενος ἐπιτόμῳ τῆς οἴκαδε ἀφίξεως. Οἱ δ᾽ ὑπὸ φθόνου ῥηγνύμενοι — βάσκανον γὰρ φύσει τὸ Αἰγυπτιακὸν, καὶ τὰς ἑτέρων εὐπραγίας ἰδίας ὑπελάμβανον εἶναι κακοπραγίας — καὶ ἅμα διὰ τὴν παλαιὰν καὶ τρόπον τινὰ γεγενημένην πρὸς Ἰουδαίους ἀπέχθειαν, ἤσχαλλον ἐπὶ τῷ γεγενῆσθαί τινα βασιλέα Ἰουδαίων, οὐχ ἧττον ἢ εἰ αὐτός τις ἕκαστος βασιλείαν προγονικὴν ἀφῄρητο. Καὶ τὸν ἄθλιον Φλάκκον πάλιν οἱ συνόντες ἀνηρέθιζον, εἰς τὸν αὐτὸν ἐνάγοντες καὶ προςκαλούμενοι φθόνον, "Σὴ κατάλυσίς ἐστι," φάσκοντες, "ἡ ἐπιδημία τούτου. Μείζονα τιμῆς καὶ εὐδοξίας ὄγκον ἢ σὺ περιβέβληται. Πάντας εἰς αὐτὸν ἐπιστρέφει, τὴν δορυφόρον τῶν σωματοφυλάκων στρατιὰν ὁρῶντας ἐπαργύροις καὶ ἐπιχρύσοις ὅπλοις διακεκοσμημένην. Ἔδει γὰρ ἥκειν εἰς ἐπικράτειαν ἑτέρου, δυνάμενον πλῷ χρησάμενον εἰς τὴν οἰκείαν ἀσφαλῶς παραπεμφθῆναι; Καὶ γὰρ εἰ Γάϊος ἐπέτρεπε, μᾶλλον δ᾽ ἠνάγκαζεν, ἐχρῆν ἐκλιπαρήσαντα παραιτήσασθαι τὴν ἐνθάδε ἄφιξιν, ἵνα μὴ παρευημερηθεὶς ὁ τῆς χώρας ἡγεμὼν ἀδοξῇ." Ταῦτα ἀκούων ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον ᾤδει, καὶ ἐν μὲν τῷ φανερῷ τὸν ἑταῖρον καὶ φίλον καθυπεκρί-

νετο, διὰ τὸν ἐκ τοῦ πέμψαντος φόβον, ἰδίᾳ δὲ
522 ἐζηλοτύπει καὶ ἐξελάλει τὸ μῖσος, καὶ πλαγίως
M. αὐτὸν ὕβριζεν, ἐπειδήπερ ἄντικρυς οὐκ ἐθάῤῥει. Τῷ
γὰρ ἀργοῦντι καὶ σχολάζοντι τῆς πόλεως ὄχλῳ —
πλῆθος δ' ἐστὶν ἐπιτετηδευκὸς γλωσσαλγίαν, καὶ
ἐνευκαιροῦν διαβολαῖς καὶ βλασφημίαις — ἐπιτρέπει
κακηγορεῖν τὸν βασιλέα, εἴτε ἀρξάμενος δι' ἑαυτοῦ
τῶν λοιδοριῶν, εἴτε προτρεψάμενος καὶ ἐνάγων αὐ-
τὸς διὰ τῶν ὑπηρετεῖν ταῦτα εἰωθότων. Οἱ δ' ἀφορ-
μῆς λαβόμενοι διημέρευον ἐν τῷ γυμνασίῳ χλευά-
ζοντες τὸν βασιλέα, καὶ σκώμματα συνείροντες. Πῇ 970
δὲ καὶ ποιηταῖς μίμων καὶ γελοίων διδασκάλοις χρώ- P.
μενοι, τὴν ἐν τοῖς αἰσχροῖς εὐφυΐαν ἐπεδείκνυντο,
βραδεῖς μὲν ὄντες τὰ καλὰ παιδεύεσθαι, τὰ δ' ἐναν-
τία μανθάνειν ὀξύτατοι καὶ προχειρότατοι. Διὰ τί
γὰρ οὐκ ἠγανάκτησεν, οὐκ ἀπήγαγεν, οὐκ ἐπέπληξε
τῆς αὐθάδους βλασφημίας; Εἰ δὲ μὴ βασιλεὺς ἦν,
ἀλλά τις τῶν ἐκ τῆς Καίσαρος οἰκίας, οὐκ ὤφειλε
προνομίαν τινὰ καὶ τιμὴν ἔχειν; Ἀλλὰ ταῦτα πί-
στις ἐναργὴς τοῦ συναίτιον γεγενῆσθαι τῶν βλασφη-
μιῶν Φλάκκον. Ὁ γὰρ ἐπιπλήττειν ἢ τὸ πανύστα-
τον ἐπέχειν ἂν δυνηθεὶς, εἰ μὴ κεκώλυκε, δῆλος ἦν
ἐφιεὶς καὶ ἐπιτρέπων αὐτός. Πρὸς ὅ τι δ' ἂν ὄχλος
ἀσύντακτος ἀφορμὴν λάβῃ τῶν ἁμαρτημάτων, οὐχ
ἵσταται, μέτεισι δ' ἀφ' ἑτέρων ἐφ' ἕτερα προσεπερ-
γαζόμενος ἀεί τι νεώτερον.

§. 6. Ἦν τις μεμηνὼς ὄνομα Καραβᾶς, οὐ τὴν ἀγρίαν καὶ θηριώδη μανίαν — ἄσκηπτος γὰρ αὕτη γε καὶ τοῖς ἔχουσι καὶ τοῖς πλησιάζουσιν — ἀλλὰ τὴν ἀνειμένην καὶ μαλακωτέραν. Οὗτος διημέρευε καὶ διενυκτέρευε γυμνὸς ἐν ταῖς ὁδοῖς, οὔτε θάλπος, οὔτε κρυμὸν ἐκτρεπόμενος, ἄθυρμα νηπίων καὶ μειρακίων σχολαζόντων. Συνελάσαντες τὸν ἄθλιον ἄχρι τοῦ γυμνασίου, καὶ στήσαντες μετέωρον, ἵνα καθορῷτο πρὸς πάντων, βύβλον μὲν εὐρύναντες ἀντὶ διαδήματος ἐπιτιθέασιν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ, χαμαι-

στρώτῳ δὲ τὸ ἄλλο σῶμα περιβάλλουσιν ἀντὶ χλα-
μύδος, ἀντὶ δὲ σκήπτρου βραχύ τι παπύρου τμῆμα
τῆς ἐγχωρίου καθ' ὁδὸν ἐῤῥιμμένον ἰδόντες ἀναδι-
δόασιν. Ἐπεὶ δὲ ὡς ἐν θεατρικοῖς μίμοις τὰ πα-
ράσημα τῆς βασιλείας ἀνειλήφει, καὶ διεκεκόσμητο
εἰς βασιλέα, νεανίαι ῥάβδους ἐπὶ τῶν ὤμων φέρον-
τες ἀντὶ λογχοφόρων ἑκατέρωθεν εἱστήκεσαν, μιμού-
μενοι δορυφόρους, εἶθ' ἕτεροι προςῄεσαν, οἱ μὲν
ὡς ἀσπασόμενοι, οἱ δὲ ὡς δικασόμενοι, οἱ δ' ὡς
ἐντευξόμενοι περὶ κοινῶν πραγμάτων. Εἶτ' ἐκ πε-
ριεστῶτος ἐν κύκλῳ πλήθους ἐξήχει βοή τις ἄτοπος
Μάριν ἀποκαλούντων. Οὕτως δέ φασιν τὸν κύριον
ὀνομάζεσθαι παρὰ Σύροις· ᾔδεισαν γὰρ Ἀγρίππαν
523 καὶ γένει Σύρον, καὶ Συρίας μεγάλην ἀποτομὴν
M. ἔχοντα, ἧς ἐβασίλευσε. Ταῦτα δὲ ἀκούων, μᾶλλον
δὲ ὁρῶν ὁ Φλάκκος, δεόντως ἂν ἔπραξε καὶ τὸν με-
μηνότα συλλαβὼν, καὶ καθείρξας, ἵνα μὴ παρέχῃ
τοῖς κατακερτομοῦσιν ἀφορμὴν εἰς ὕβριν τῶν βελτιό-
νων· καὶ τοὺς ἐνσκευάσαντας τιμωρησάμενος, ὅτι γε
βασιλέα καὶ φίλον Καίσαρος καὶ ὑπὸ τῆς Ῥωμαίων
βουλῆς τετιμημένον στρατηγικαῖς τιμαῖς, ἐτόλμησαν
καὶ ἔργοις καὶ λόγοις καὶ φανερῶς καὶ πλαγίως
ὑβρίζειν. Ὁ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐπέπληξεν, ἀλλ' οὐδ'
ἐπισχεῖν ἠξίωσεν, ἄδειαν καὶ ἐκεχειρίαν διδοὺς τοῖς 971
ἐθελοκακοῦσι καὶ ἐθελέχθρως ἔχουσι, προςποιούμενος P.
ἅτε ἑώρα μὴ ὁρᾷν, καὶ ὧν ἤκουε μὴ ἀκούειν. Ὅπερ
συναισθόμενος ὁ ὄχλος οὐχ ὁ καθεστὼς καὶ δημοτι-
κὸς, ἀλλ' ὁ πάντα θορύβου καὶ ταραχῆς εἰωθὼς
ἀναπιμπλάναι διὰ φιλοπραγμοσύνην καὶ ζῆλον ἀβιώ-
του βίου, καὶ τὴν ἐξ ἔθους ἀργίαν καὶ σχολὴν,
πρᾶγμα ἐπίβουλον συῤῥυέντες εἰς τὸ θέατρον ἐξ
ἑωθινοῦ, Φλάκκον ἤδη τιμῶν ἀθλίων ἐωνημένοι, ἃς
ὁ δοξομανὴς καὶ παλίμπρατος ἐλόμβανεν, οὐ κατ'
αὐτοῦ μόνου, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινῆς ἀσφαλείας ἀνε-
βόησαν ἀφ' ἑνὸς συνθήματος εἰκόνας ἐν ταῖς προς-
ευχαῖς ἀνατιθέναι, καινότατον καὶ μηδέπω πραχθὲν

εἰςηγούμενοι παρανόμημα. Καὶ ταῦτ' εἰδότες — ὀξύτατοι γὰρ τὴν μοχθηρίαν εἰσὶ — κατασοφίζονται τὸ Καίσαρος ὄνομα προκάλυμμα ποιησάμενοι, ᾧ προςάπτειν τὰ τῶν ὑπαιτίων οὐ θεμιτόν. Τί οὖν ὁ τῆς χώρας ἐπίτροπος; Ἐπιστάμενος ὅτι καὶ ἡ πόλις οἰκήτορας ἔχει διττοὺς, ἡμᾶς τε καὶ τούτους, καὶ πᾶσα Αἴγυπτος, καὶ ὅτι οὐκ ἀποδέουσι μυριάδων ἑκατὸν οἱ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν χώραν Ἰουδαῖοι κατοικοῦντες ἀπὸ τοῦ πρὸς Λιβύην καταβαθμοῦ μέχρι τῶν ὁρίων Αἰθιοπίας, καὶ ὡς ἡ πεῖρα κατὰ πάντων ἐστὶ, καὶ ὡς οὐ λυσιτελὲς ἔθη πάτρια κινεῖν· ἀμελήσας ἁπάντων ἐπιτρέπει ποιήσασθαι τὴν ἀνάθεσιν, μυρία καὶ πάντα προνοητικὰ δυνάμενος ἢ ὡς ἄρχων κελεύειν, ἢ συμβουλεύειν ὡς φίλος.

§. 7. *Ὁ δὲ, συνεχειρούργει γὰρ ἕκαστα τῶν ἁμαρτανομένων, καὶ ἀπὸ μείζονος ἐξουσίας ἀναῤῥιπίζειν καινοτέραις ἀεὶ κακῶν προςθήκαις τὴν στάσιν ἠξίου, καὶ τό γ' ἐφ' αὐτὸν ἧκον μέρος, ἅπασαν ὀλίγου δεῖν φάναι τὴν οἰκουμένην ἐμφυλίων πολέμων ἐπλήρωσεν. Οὐ γὰρ ἦν ἄδηλον ὅτι ἡ περὶ τὴν κατάλυσιν τῶν προςευχῶν φήμη, λαβοῦσα τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας, διαδοθήσεται μὲν εὐθὺς εἰς*
524 *τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ νομοὺς, δραμεῖται δ' ἀπὸ μὲν*
M. *Αἰγύπτου πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἔθνη τὰ ἑῷα· ἀπὸ δὲ*
τῆς ὑποταινίου καὶ Μαρείας, αἳ Λιβύης εἰσὶν ἀρχαὶ, πρὸς δυσμὰς καὶ ἔθνη τὰ ἑσπέρια. Ἰουδαίους γὰρ χώρα μία διὰ πολυανθρωπίαν οὐ χωρεῖ. Ἧς αἰτίας ἕνεκα τὰς πλείστας καὶ εὐδαιμονεστάτας τῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ κατά τε νήσους καὶ ἠπείρους ἐκνέμονται, μητρόπολιν μὲν τὴν Ἱερόπολιν ἡγούμενοι, καθ' ἣν ἵδρυται ὁ τοῦ ὑψίστου θεοῦ νεὼς ἅγιος· ἃς δ' ἔλαχον ἐκ πατέρων καὶ πάππων καὶ προπάππων καὶ τῶν ἔτι ἄνω προγόνων οἰκεῖν ἕκαστοι, πατρίδας νομίζοντες, ἐν αἷς ἐγεννήθησαν καὶ
ἐτράφησαν· εἰς ἐνίας δὲ καὶ κτιζομένας εὐθὺς ἦλθον P.
ἀποικίαν στειλάμενοι, τοῖς κτίσταις χαριζόμενοι. Καὶ 972

δέος ἦν, μὴ οἱ πανταχοῦ τὴν ἀφορμὴν ἐκεῖθεν λαβόντες, ἐπηρεάζωσι τοῖς πολίταις αὐτῶν Ἰουδαίοις, εἰς τὰς προσευχὰς καὶ τὰ πάτρια νεωτερίζοντες. Οἱ δὲ, οὐ γὰρ ἔμελλον ἄχρι παντὸς ἡσυχάζειν, καίτοι πεφυκότες εὖ πρὸς εἰρήνην, οὐ μόνον ὅτι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις οἱ περὶ τῶν ἐθῶν ἀγῶνες καὶ τοὺς περὶ ψυχῆς κινδύνους ὑπερβάλλουσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ μόνοι τῶν ὑφ' ἥλιον ἅμα ταῖς προσευχαῖς ἀπεστεροῦντο τὴν εἰς τοὺς εὐεργέτας εὐσέβειαν, ὃ μυρίων θανάτων ἐτετίμηντο ἄν, οὐκ ἔχοντες ἱεροὺς περιβόλους οἷς ἐνδιαθήσονται τὸ εὐχάριστον. Καὶ τοῖς ἐναντιουμένοις εἶπον ἄν, „Λελήθατε ἑαυτοὺς οὐ προστιθέντες τοῖς κυρίοις τιμὴν, ἀλλ' ἀφαιρούμενοι; Τοῖς πανταχόθεν τῆς οἰκουμένης Ἰουδαίοις ὁρμητήρια τῆς εἰς τὸν σεβαστὸν οἶκον ὁσιότητός εἰσιν αἱ προσευχαὶ ἐπιδήλως, ὧν ἡμῖν ἀναιρεθεισῶν τίς ἕτερος ἀπολείπεται τόπος ἢ τρόπος τιμῆς;" Εἰ μὲν γὰρ ἀφιέντων τῶν ἐθῶν ὀλιγωροῦμεν, τῆς ἀνωτάτω τιμωρίας δίκαιοι τυγχάνειν ἐσμὲν, μὴ παρέχοντες ἀρτίους καὶ πλήρεις τὰς ἀμοιβάς. Εἰ δὲ οὐκ ἐξὸν τοῖς ἰδίοις ὑποστέλλομεν νομίμοις, ἃ καὶ τῷ σεβαστῷ φίλον βεβαιοῦν, τί μικρὸν ἢ μέγα πλημμελοῦμεν οὐκ οἶδα, πλὴν εἰ μὴ ψέγειν τις ἐθελήσειε τὸ μὴ γνώμῃ ἑκουσίῳ παρανομεῖν, τὰς ἐκδιαιτήσεις τῶν ἐθῶν οὐ φυλαξαμένους, αἳ καὶ ἂν ἀφ' ἑτέρων ἄρξωνται, τελευτῶσι πολλάκις εἰς τοὺς αἰτίους. Ἀλλ' ὁ μὲν Φλάκκος τά τε λεκτέα ἡσυχάζων, καὶ τὰ ἡσυχαστέα λέγων, οὕτως εἰς ἡμᾶς ἐξημάρτανεν· ἐκεῖνοι δὲ, οἷς ἐχαρίζετο, τίνα γνώμην εἶχον; Ἆρά γε τὴν τῶν τιμᾶν ἐθελόντων; Εἶτα σπάνις ἦν ἱερῶν κατὰ τὴν πόλιν, ἧς τὰ πλεῖστα καὶ ἀναγκαιότατα μέρη τετεμένισται, πρὸς ἀνάθεσιν ὧν ἐβούλοντο; Τιμὴν τῶν φιλαπεχθημόνων μετὰ τέχνης ἐπιβου-
525 λευόντων, δι' ἣν οἱ μὲν ἐπηρεάζοντες οὐ δόξουσιν
M. ἀδικεῖν, τοῖς δ' ἐπηρεαζομένοις οὐκ ἀσφαλὲς ἐναντιοῦσθαι. Οὐ γάρ ἐστιν, ὦ γενναῖοι, τιμὴ καταλύειν

νόμους, ἔθη πάτρια κινεῖν, ἐπηρεάζειν τοῖς συνοικοῦσι, διδάσκειν καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ὁμοφροσύνης ἀλογεῖν.

§. 8. Ἐπειδὴ τοίνυν ἡ κατὰ τοῦ νόμου πεῖρα εὐοδεῖν ἔδοξεν αὐτῷ, τὰς προςευχὰς ἁρπάσαντι, καὶ μηδὲ τὸ ὄνομα ὑπολιπομένῳ, πάλιν ἐφ᾽ ἕτερον ἐτρέπετο, τὴν τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἀναίρεσιν, ἵν᾽ ἀποκοπέντων οἷς μόνοις ἐφώρμει ὁ ἡμέτερος βίος, ἐθῶν τε πατρίων, καὶ μετουσίας πολιτικῶν δικαίων, τὰς ἐσχάτας ὑπομένωμεν συμφορὰς, οὐδενὸς ἐπειλημμένοι πείσματος εἰς ἀσφάλειαν. Ὀλίγαις γὰρ ὕστερον ἡμέραις τίθησι πρόγραμμα, δι᾽ οὗ ξένους 978
καὶ ἐπήλυδας ἡμᾶς ἀπεκάλει, μηδὲ λόγου μεταδοὺς, P.
ἀλλ᾽ ἀκρίτως καταδικάζων. Οὗ τί ἂν εἴη τυραννίδος ἐπάγγελμα μεῖζον; Αὐτὸς γενόμενος τα πάντα, κατήγορος, ἐχθρὸς, μάρτυς, δικαστὴς, κολαστής· εἶτα δυσὶ τοῖς προτέροις καὶ τρίτον προςέθηκεν, ἐφεὶς ὡς ἐν ἁλώσει τοῖς ἐθέλουσι πορθεῖν Ἰουδαίους. Οἱ δὲ λαβόντες ἄδειαν τί πράττουσιν; Πέντε μοῖραι τῆς πόλεώς εἰσιν, ἐπώνυμοι τῶν πρώτων στοιχείων τῆς ἐγγραμμάτου φωνῆς· τούτων δύο Ἰουδαϊκαὶ λέγονται, διὰ τὸ πλείστους Ἰουδαίους ἐν ταύταις κατοικεῖν. Οἰκοῦσι δὲ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις οὐκ ὀλίγοι σποράδες. Τί οὖν ἐποίησαν; Ἐκ τῶν τεττάρων γραμμάτων ἐξῴκισαν τοὺς Ἰουδαίους καὶ συνήλασαν εἰς ἑνὸς μοῖραν βραχυτάτην. Οἱ δὲ ἐξεχέοντο διὰ τὸ πλῆθος εἰς αἰγιαλοὺς καὶ κοπρίας καὶ μνήματα, πάντων στερούμενοι τῶν ἰδίων. Ἐκεῖνοι δὲ τὰς ἐρήμους οἰκίας καταδραμόντες, ἐφ᾽ ἁρπαγὴν ἐτράποντο, καὶ ὡς ἐκ πολέμου λείαν διενέμοντο. Μηδενὸς δὲ κωλύοντος, καὶ τὰ ἐργαστήρια τῶν Ἰουδαίων συγκεκλεισμένα διὰ τὸ ἐπὶ Δρουσίλλῃ πένθος ἀναῤῥήξαντες, ὅσα εὗρον — πολλὰ δὲ καὶ ταῦτ᾽ ἦν — ἐξεφόρησαν, καὶ διὰ μέσης ἀγορᾶς ἐκόμιζον, ὡς οἰκείοις τοῖς ἀλλοτρίοις καταχρώμενοι. Τῆς δ᾽ ἁρπαγῆς ἡ ἀπραξία κακὸν ἦν βαρύτερον, τὰς μὲν ἐν-

θήκας ἀπολωλεκότων τῶν ποριστῶν, μηδενὸς δὲ ἐωμένου, μὴ γεωργοῦ, μὴ ναυκλήρου, μὴ ἐμπόρου, μὴ τεχνίτου τὰ συνήθη πραγματεύεσθαι, ὡς διχόθεν κατεσκευάσθαι πενίαν, ἔκ τε τῆς ἁρπαγῆς, ἐξουσιῶν μιᾷ ἡμέρᾳ γενομένων, καὶ περισεσυλημένων τὰ ἴδια, καὶ ἐκ τοῦ μὴ δεδυνῆσθαι πορίζειν ἐκ τῶν συνήθων ἐπιτηδευμάτων.

526 §. 9. Καὶ ταῦτα μὲν εἰ καὶ ἀφόρητα, ἀλλ' οὖν
M. τοῖς αὖθις πεπραγμένοις συγκρινόμενα οἰστά. Πενία
γὰρ χαλεπὸν μέν, καὶ μάλισθ' ὅταν κατασκευάζηται
πρὸς ἐχθρῶν, ἔλαττον δὲ τῆς εἰς τὰ σώματα ὕβρεως, καὶ ἂν ᾖ βραχυτάτη. Τοὺς δ' ἡμετέρους διὰ τὰς ὑπερβολὰς ὧν ἔπαθον οὐδ' ἂν εἴποι τις ὕβριν ἢ αἰκίαν ἐνδεδέχθαι, κυρίοις χρώμενος τοῖς ὀνόμασιν, ἀλλά μοι δοκεῖ προσρήσεων οἰκείων ἂν ἀπορῆσαι, διὰ μέγεθος κεκαινουργημένης ὠμότητος, ὡς τὰ τῶν πολεμίων μὲν κρατησάντων, ἐκ φύσεως δ' ἀσπόνδων εἰς τοὺς ἑαλωκότας συγκρινόμενα τοῖς τούτων, ἡμερώτατα ἂν εἶναι δόξαι. Χρήματα ἁρπάζουσιν ἐκεῖνοι, καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων σωμάτων, ἀλλὰ κινδυνεύσαντες εἰ ἡττήθησαν ἀποβαλεῖν τὰ οἰκεῖα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μυρίους ὧν λύτρα καταπιθέασι συγγενεῖς ἢ φίλοι, μεθίενται τῶν δοριαλώ-
των, ἴσως μὲν ἀκαμπεῖς ὄντες πρὸς ἔλεον, ἡττώ- 974
μενοι δὲ φιλαργυρίας. Ἀλλὰ τί τοῦτο; φαίη τις P.
ἄν. Τοῖς γὰρ εὖ πάσχουσιν ἀδιαφορεῖ τῆς σωτηρίας ὁ τρόπος. Ἤδη δὲ καὶ τοὺς πεσόντας ἐν τῷ πολέμῳ τῶν ἐχθρῶν ταφῆς ἀξιοῦσιν, οἱ μὲν ἐπιεικεῖς καὶ φιλάνθρωποι, ταῖς οἴκοθεν δαπάναις· οἱ δὲ τὴν ἔχθραν καὶ πρὸς τοὺς νεκροὺς ἀποτείνοντες, ὑπόσπονδα τὰ σώματα διδόντες, ὑπὲρ τοῦ μὴ τῆς τελευταίας χάριτος ἀμοιρῆσαι τῶν νομιζομένων. Ἐν πολέμῳ μὲν οἱ δυσμενεῖς ταῦτα, ἐν εἰρήνῃ δ' οἱ πρὸ μικροῦ φίλοι, θεασώμεθα ὁποῖα. Μετὰ γὰρ τὰς ἁρπαγὰς καὶ τοὺς ἐξοικισμοὺς καὶ τὰς ἐκ τῶν πλείστων μερῶν τῆς πόλεως βιαίας ἐλάσεις, καθάπερ

τειχήρεις ἐν κύκλῳ περικαθημένων ἐχθρῶν γεγονότες,
ἀπορίᾳ καὶ σπάνει δεινῇ τῶν ἀναγκαίων πιεζόμενοι,
καὶ γύναια καὶ τέκνα νήπια ὁρῶντες ἐν ὀφθαλμοῖς
παραπολλύμενα λιμῷ χειροποιήτῳ. Πάντα γὰρ τὰ
ἄλλα εὐθηνίας καὶ εὐετηρίας μεστὰ ἦν, τοῦ μὲν
ποταμοῦ ταῖς πλημμύραις τὰς ἀρούρας πλουσίως
λιμνάσαντος, τῆς δὲ πεδιάδος ὅση πυροφόρος ἀφθο-
νώτατον ὑπεργονίας τὸν τοῦ σίτου καρπὸν ἀναγού-
σης. Μηκέτι στέγειν δυνάμενοι τὰς ἐνδείας, οἱ μὲν
ἐπὶ συγγενῶν καὶ φίλων πρότερον οὐκ εἰωθότες οἰ-
κίας ἦλθον, ἔρανον αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα αἰτήσοντες·
οἱ δ᾽ ἀπὸ φρονήματος εὐγενοῦς τὴν μεταιτῶν τύ-
χην ὡς δουλοπρεπῆ καὶ ἀνελεύθερον ἐκτρεπόμενοι,
προῆλθον εἰς ἀγορὰν, οὐδενὸς ἑτέρου χάριν, ἢ τοῦ
πρίασθαι τοῖς τε οἰκείοις καὶ ἑαυτοῖς τροφὰς οἱ
δυστυχεῖς. Εὐθὺ γὰρ συναρπασθέντες ὑπὸ τῶν τὴν
ὀχλοκρατίαν ἐπιτειχισάντων δολοφονοῦνται, καὶ συ-
ρόμενοι καὶ πατούμενοι διὰ τῆς πόλεως ἁπάσης ἐξα-
ναλώθησαν, οὐδενὸς ὑπολειφθέντος μέρους, ὃ δυ-
νήσεται κοινωνῆσαι ταφῆς, μυρίους μὲν καὶ ἄλλους
πολυτρόποις κακῶν ἰδέαις ἐπιτετηδευμέναις εἰς χαλε-
πὴν ὠμότητα κατειργάσαντο καὶ διέφθειραν οἱ λε-
527 λυττηκότες ὑπ᾽ ἀγριότητος εἰς θηρίων φύσιν. Τοὺς
M. γὰρ ὅπῃ τύχοι φανέντας τῶν Ἰουδαίων, ἢ κατέλευον,
ἢ ξύλοις κατέκοπτον, οὐκ εὐθὺς ἐπὶ τὰ καιριώτατα
μέρη τὰς πληγὰς φέροντες, ἵνα μὴ θᾶττον τελευτή-
σαντες θᾶττον καὶ τὴν τῶν ὀδυνηρῶν ἀντίληψιν
ἀπόθωνται. Τῇ δὲ τῶν συμφορῶν ἀδικίᾳ καὶ ἐκε-
χειρίᾳ τινὲς ἐπινεανιευόμενοι, τῶν ἀμβλυτέρων ὅπλων
ἀλογήσαντες, ἀνελάμβανον τὰ πάντων ἀνυσιμώτατα,
πῦρ καὶ σίδηρον, καὶ πολλοὺς μὲν ξίφεσιν ἀνεῖλον,
οὐκ ὀλίγους δὲ πυρὶ διέφθειραν. Ἤδη δὲ καὶ γενεὰς
ὅλας, ἄνδρας μετὰ γυναικῶν, τέκνα νήπια μετὰ γο-
νέων ἐνέπρησαν οἱ πάντων ἀνηλεέστατοι κατὰ μέ-
σην τὴν πόλιν, μὴ γῆρας, μὴ νεότητα, μὴ παί-
δων ἄκακον ἡλικίαν οἰκτισάμενοι. Καὶ ὁπόταν

ξύλων ὕλης ἀπορήσειαν, φρύγανα συλλέγοντες 975
καπνῷ τὸ πλέον ἢ πυρὶ διέφθειρον, οἰκτρότερον καὶ P.
ἐπιμηκέστερον ὄλεθρον τοῖς δειλαίοις τεχνάζοντες,
ὧν τὰ σώματα ἡμίφλεκτα ἀναμὶξ ἔκειτο, χαλεπὴ
καὶ ὀδυνηροτάτη θέα. Εἰ δὲ καὶ περιλειφθέντες
ἐπὶ φρυγανισμὸν ἐβράδυνον, ἐπὶ τῶν ἰδίων σκευῶν
τῶν ἐκ τῆς ἁρπαγῆς ἐνεπίμπρων τοὺς δεσπότας, τὰ
μὲν πολυτελῆ νοσφιζόμενοι, τὰ δὲ μὴ πάνυ χρήσιμα
συγκαταφλέγοντες, οἷς ἀντὶ ξύλων εἰκαίων ἐχρῶντο.
Πολλοὺς δὲ καὶ ζῶντας τοῖν ποδοῖν τὸν ἕτερον ἐκ-
δήσαντες κατὰ τὸ σφυρὸν, εἷλκον ἅμα καὶ κατη-
λόων ἐναλλόμενοι, θάνατον ὠμότατον ἐπινοήσαντες,
καὶ τελευτησάντων, οὐδὲν ἧττον ἀτελεύτητα μηνιῶν-
τες, βαρυτέρας αἰκίας τοῖς σώμασιν ἐπέφερον, διὰ
πάντων, ὀλίγου δέω φάναι, τῶν τῆς πόλεως στε-
νωπῶν κατασύροντες, ἕως ὁ νεκρὸς δορὰς, σάρκας,
ἶνας, ὑπὸ τῆς τῶν ἐδάφων ἀνωμαλίας καὶ τραχύ-
τητος περιδρυφθεὶς, καὶ τῶν ἡνωμένων μερῶν τῆς
συμφυίας διαστάντων καὶ διασπαρέντων, ἀλλαχόσε
ἄλλων, ἐδαπανήθη. Καὶ οἱ μὲν ταῦτα δρῶντες
ὥσπερ ἐν τοῖς θεατρικοῖς μίμοις καθυπεκρίνοντο τοὺς
πάσχοντας· τῶν δ᾽ ὡς ἀληθῶς πεπονθότων φίλοι
καὶ συγγενεῖς, ὅτι μόνον ταῖς τῶν προσηκόντων συμ-
φοραῖς συνήλγησαν, ἀπήγοντο, ἐμαστιγοῦντο, ἐτρο-
χίζοντο· καὶ μετὰ πάσας τὰς αἰκίας ὅσας ἐδύναντο
χωρῆσαι τὰ σώματα αὐτοῖς, ἡ τελευταία καὶ ἔφε-
δρος τιμωρία σταυρὸς ἦν.

§. 10. *Πάντα δὲ διορύξας καὶ τοιχωρυχήσας ὁ*
Φλάκκος, καὶ μηδὲν μέρος τῶν Ἰουδαϊκῶν ἀμέτο-
χον ἐπιβουλῆς τῆς ἀνωτάτω καταλιπὼν, ἐπενόησεν
ἔκτοπόν τινα καὶ παρηλλαγμένην ἐπίθεσιν ὁ μεγα-
λουργὸς, ὁ καινῶν ἀδικημάτων εὑρετής. Τῆς γὰρ
ἡμετέρας γερουσίας, ἣν ὁ σωτὴρ καὶ εὐεργέτης Σε-
βαστὸς ἐπιμελησομένην τῶν Ἰουδαϊκῶν εἵλετο μετὰ
528 *τὴν τοῦ γενάρχου τελευτὴν διὰ τῶν πρὸς Μάγνον*
M. *Μάξιμον ἐντολῶν, μέλλοντα πάλιν ἀπ᾽ Αἰγύπτου*

καὶ τῆς χώρας ἐπιτροπεύειν, ὀκτὼ καὶ τριάκοντα συλλαβὼν τοὺς εὑρεθέντας ἐν ταῖς οἰκίαις εὐθὺς μὲν δῆσαι κελεύει· καὶ στείλας καλὴν πομπὴν διὰ μέσης ἀγορᾶς πρεσβύτας δεσμίους ἐξηγκωνισμένους, τοὺς μὲν ἱμᾶσι, τοὺς δὲ σιδηραῖς ἁλύσεσιν εἰς τὸ θέατρον εἰςάγει, θέαν οἰκτίστην καὶ ἀλλοτριωτάτην τῷ καιρῷ. Καὶ στάντας ἀντικρὺ ἐχθρῶν καθεζομένων πρὸς ἐπίδειξιν αἰσχύνης προςτάττει πάντας περιδυθέντας αἰκισθῆναι μάστιξιν, αἷς ἔθος τοὺς κακούργων πονηροτάτους προπηλακίζεσθαι, ὡς ἐκ τῶν πληγῶν τοὺς μὲν φοράδην ἐκκομισθέντας αὐτίκα τελευτῆσαι, τοὺς δὲ νοσήσαντας ἐπὶ πλεῖστον χρόνον εἰς ἀπόγνωσιν σωτηρίας ἐλθεῖν. Ἧς ἐπι- 976
βουλῆς τὸ μέγεθος ἐξελήλεγκται μὲν καὶ δι᾽ ἑτέρων, P.
οὐχ ἧττον δὲ καὶ διὰ τοῦ μέλλοντος λέγεσθαι σαφέστερον ἐπιδειχθήσεται. Τῶν ἀπὸ τῆς γερουσίας τρεῖς ἄνδρες, Εὐόδιος καὶ Τρύφων καὶ Ἄνδρων, ἐγεγένηντο ἐξούσιοι, πάνθ᾽ ὅσα εἶχον ἐν ταῖς οἰκίαις διαρπασθέντες ἐφόδῳ μιᾷ, οὓς οὐκ ἠγνόησε ταῦτα πεπονθότας. Ἐδηλώθη γὰρ αὐτῷ μεταπεμψαμένῳ πρότερον τοὺς ἡμετέρους ἄρχοντας, ὅσα τῷ δοκεῖν ἐπὶ καταλλαγαῖς ταῖς πρὸς τὴν ἄλλην πόλιν. Καὶ ὅμως εἰδὼς ἀκριβῶς τοὺς στερομένους τῶν ἰδίων, ἐν ὄψεσι τῶν ἁρπασάντων ἔτυπτεν, ἵν᾽ οἱ μὲν ὑπομένωσι διττὰς συμφορὰς, πενίαν ὁμοῦ καὶ ἐν τοῖς σώμασιν ὕβριν· οἱ δὲ διττὴν ἡδονὴν, ἀλλότριόν τε καρπούμενοι πλοῦτον, καὶ τῆς τῶν ἀφαιρεθέντων ἀτιμίας εἰς κόρον ἀπολαύοντες. Ἔχων τι τῶν τότε πεπραγμένων εἰπεῖν, ἐπαμφοτερίζω, μὴ ἄρα εὐτελὲς εἶναι νομισθὲν, ἐκλύσῃ τὰ μεγέθη τῶν τοσούτων. Ἔστι δ᾽ εἰ καὶ μικρὸν, ἀλλ᾽ οὐ μικρᾶς δεῖγμα κακονοίας. Τῶν μαστίγων εἰσὶ διαφοραὶ διακεκριμέναι κατὰ τὴν πόλιν πρὸς τὰ τῶν τύπτεσθαι μελλόντων ἀξιώματα. Τοὺς μὲν γὰρ Αἰγυπτίους ἑτέραις μαστίζεσθαι συμβέβηκε, καὶ πρὸς ἑτέρων, τοὺς δὲ Ἀλεξανδρέας σπάθαις καὶ ὑπὸ σπαθηφόρων Ἀλε-

ξάνδρέων. Τὸ ἔθος τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων
διετήρησαν οἱ πρὸ Φλάκκου, καὶ Φλάκκος αὐτὸς
τοὺς πρώτους χρόνους. Ἔστι γὰρ, ἔστι καὶ ἐν ἀτι-
μίᾳ βραχύ τι τῶν εἰς ἐπιτιμίαν εὑρεῖν, καὶ ἐν ὕβρει
παραφερόμενόν τι τῶν εἰς τὸ ἀνύβριστον, ὅταν τις
αὐτὰς ἐφ᾽ ἑαυτῶν ἐᾷ τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων
ἐξετάζεσθαι, μὴ προστιθεὶς οἴκοθεν ἐπίβουλον πά-
θος, ὃ πάνθ᾽ ὅσα παραμέμικται τῆς ἐπιεικεστέρας
ἰδέας, ὑφαιρεῖ καὶ διοικίζει. Πῶς οὖν οὐ παγχά-
λεπον τῶν ἰδιωτῶν Ἀλεξανδρέων Ἰουδαίων ταῖς
ἐλευθεριωτέραις καὶ πολιτικωτέραις μάστιξιν τετυ-
πτημένων, εἴ ποτε ἔδοξαν πληγῶν ἄξια ἐργάσασθαι,
529 τοὺς ἄρχοντας, τὴν γερουσίαν, οἳ καὶ γέρως καὶ
M. τιμῆς εἰσὶν ἐπώνυμοι, κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἔλαττον
τῶν ὑπηκόων ἐνέγκασθαι, καθάπερ Αἰγυπτίων τοὺς
ἀφανεστάτους καὶ ἐνόχους τοῖς μεγίστοις ἀδικήμασιν;
Ἐῶ λέγειν, ὅτι εἰ καὶ μυρία ἦσαν ἡμαρτηκότες,
ὤφειλε τὸν καιρὸν αἰδεσθεὶς τὰς τιμωρίας ὑπερθέ-
σθαι. Τοῖς γὰρ ὀρθῶς πολιτευομένοις τῶν ἀρχόν-
των, καὶ μὴ προσποιουμένοις τόλμαν, ἀλλ᾽ ὄντως
τιμῶσιν εὐεργέτας, ἔθος ἐστὶ μηδένα κολάζειν τῶν
κατακρίτων, ἄχρις ἂν αἱ ἐπιφανεῖς γενέθλιοι καὶ
πανηγύρεις αὗται τῶν ἐπιφανῶν σεβαστῶν διεξέλ-
θωσιν. Ὁ δ᾽ ἐν αὐταῖς παρηνόμει, καὶ ἐτιμωρεῖτο
τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντας. Οὐδένα ἦν αὖθις εἴπερ
ἐβούλετο κολάζειν; Ἀλλ᾽ ἔσπευδε καὶ κατήπειγεν, 977
ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν ἐναντίον ὄχλον ἀρεσκείας, ταύτῃ P.
νομίζων ἐξοικειώσεσθαι μᾶλλον αὐτὸν εἰς ὅπερ διε-
νοεῖτο. Ἤδη τινὰς οἶδα τῶν ἀνεσκολοπισμένων,
μελλούσης ἐνίστασθαι τοιαύτης ἐκεχειρίας καθαιρε-
θέντας, καὶ τοῖς συγγενέσιν ἐπὶ τῷ ταφῆς ἀξιωθῆ-
ναι καὶ τυχεῖν τῶν νενομισμένων ἀποδοθέντας. Ἔδει
γὰρ καὶ νεκροὺς ἀπολαῦσαί τινος χρηστοῦ γενεθλια-
καῖς αὐτοκράτορος, καὶ ἅμα τὸ ἱεροπρεπὲς τῆς πα-
νηγύρεως φυλαχθῆναι. Ὁ δ᾽ οὐ τετελευτηκότας
ἐπὶ σταυρῶν καθαιρεῖν, ζῶντας δ᾽ ἀνασκολοπίζε-

σθαι προσέταττεν, οἷς ἀμνηστίαν ἐπ' ὀλίγον, οὐ τὴν εἰς ἅπαν ὁ καιρὸς ἐδίδου πρὸς ὑπέρθεσιν τιμωρίας, οὐκ ἄφεσιν παντελῆ. Καὶ ταῦτ' εἰργάζετο μετὰ τὸ πληγαῖς αἰκίσασθαι ἐν μέσῳ τῷ θεάτρῳ, καὶ πυρὶ, καὶ σιδήρῳ βασανίσαι, καὶ ἡ θέα διενενέμητο. Τὰ μὲν γὰρ πρῶτα τῶν θεαμάτων ἄχρι τρίτης ὥρας ἢ τετάρτης ἐξ ἑωθινοῦ ταῦτα ἦν, Ἰουδαῖοι μαστιγούμενοι, κρεμάμενοι, τροχιζόμενοι, καταδικαζόμενοι, διὰ μέσης τῆς ὀρχήστρας ἀπαγόμενοι τὴν ἐπὶ θανάτῳ· τὰ δὲ μετὰ τὴν καλὴν ταύτην ἐπίδειξιν, καὶ ὀρχησταὶ καὶ μῖμοι καὶ αὐληταὶ, καὶ ὅσα ἄλλα σκηνικῶν ἀθύρματα ἀγώνων.

§. 11. Καὶ τί ταῦτα μηκύνω; Δευτέρα γὰρ ἐπινοεῖται πόρθησις, βουλομένου καὶ τὸ στρατευόμενον πλῆθος ἡμῖν ἐπιτειχίσαι, ξένου συκοφαντήματος εὑρέσει. Τὸ δὲ συκοφάντημα ἦν, ὡς τῶν Ἰουδαίων πανοπλίας ἐν ταῖς οἰκίαις ἐχόντων. Μεταπεμψάμενος οὖν ἑκατόνταρχον ᾧ μάλιστα ἐπίστευε, Κάστορα ὄνομα, κελεύει παραλαβόντα τῆς ὑπηκόου τάξεως ἑαυτῷ τοὺς εὐτολμοτάτους στρατιώτας ἐπισπεύδειν, καὶ ἄνευ προςρήσεως ἐπεισιόντα ταῖς τῶν Ἰουδαίων οἰκίαις ἐρευνᾶν, μή τις ὅπλων
530 ἐναπόκειται παρασκευή. Καὶ ὁ μὲν συντείνας ἔθει
M. τὸ προσταχθὲν ἐργασόμενος· οἱ δὲ τὴν ἐπίνοιαν οὐκ εἰδότες, ἀχανεῖς τὸ πρῶτον εἱστήκεσαν ὑπ' ἐκπλήξεως, γυναίων καὶ τέκνων αὐτοῖς ἐμπλεκομένων, καὶ ῥεομένων δάκρυσι, διὰ τὸν ἐπ' αἰχμαλώτοις φόβον. Ὃ γὰρ λοιπὸν τῆς πορθήσεως τοῦτ' ἀεὶ προςεδόκων. Ὡς δ' ἤκουσαν παρά τινος τῶν ἐρευνώντων που ταμιεύεσθαι τὰ ὅπλα, μικρὸν ἀνέπνευσαν, καὶ πάντα μὲν τὰ ἐν μυχοῖς ἀναπετάσαντες ἐπεδείκνυντο, τῇ μὲν ἡδόμενοι, τῇ δὲ στένοντες· ἡδόμενοι μὲν ἐπὶ τῷ διελεγχθήσεσθαι τὸ συκοφάντημα ἐξ ἑαυτοῦ, δυσχεραίνοντες δὲ, ὅτι πρῶτον μὲν αἱ τηλικαῦται διαβολαὶ κατ' αὐτῶν προπιστεύονται συντιθέμεναι πρὸς ἐχθρῶν· ἔπειτα δὲ, ὅτι

γύναια κατάκλειστα μηδὲ τῆς αὐλείου προερχόμενα,
καὶ θαλαμευόμεναι παρθένοι δι' αἰδῶ τὰς ἀνδρῶν 978
ὄψεις καὶ τῶν οἰκειοτάτων ἐκτρεπόμεναι, τότε οὐ P.
μόνον ἀσυνήθεσιν, ἀλλὰ καὶ στρατιωτικὸν δέος ἐπα-
νατεινομένοις ἐμφανεῖς ἐγένοντο. Γενομένης δ' ὅμως
ἀκριβοῦς ἐρεύνης ὅσον πλῆθος ἀμυντηρίων ὅπλων
εὑρέθη; Κράνη, θώρακες, ἀσπίδες, ἐγχειρίδια,
κοντοί, παντευχίαι σωρηδὸν προεκομίζοντο; Καὶ ἐν
μέρει τὰ ἑκηβόλα, παλτοί, σφενδόναι, τόξα, βέλη;
Τούτων ἁπλῶς οὐδέν· ἀλλ' οὐδὲ τὰ πρὸς τὴν καθ'
ἡμέραν δίαιταν ὀψαρτυτῶν αὐτάρκη μαχαιρίδια.
Ἐξ οὗ καὶ ἡ περὶ τὸν βίον εὐθὺς εὐκολία διεφαί-
νετο, πολυτέλειαν καὶ τὸ ἁβροδίαιτον μὴ προσιεμέ-
νων, ἃ πέφυκε γεννᾶν κόρον, κόρου δ' ὕβρις ἔκγο-
νον, ἡ πάντων κακῶν ἀρχή. Καί τοί γε οὐ πρὸ
πολλοῦ τῶν κατὰ τὴν χώραν Αἰγυπτίων ὁπλολογη-
θέντων ὑπὸ Βάσσου τινός, ᾧ προσέταξεν ὁ Φλάκ-
κος τουτὶ τὸ ἔργον. Ἀλλ' ἦν τότε ἰδεῖν στόλον μὲν
πολὺν νεῶν καταπεπλευκότα, καὶ ἐνορμοῦντα τοῖς
τοῦ ποταμοῦ λιμέσιν, γέμοντα παντοίων ὅπλων,
ἀχθοφόρα δ' ὑποζύγια παμπληθῆ συνδεδεμένων δο-
ράτων φορμηδὸν ἀφ' ἑκατέρας πλευρᾶς εἰς τὸ ἰσόῤ-
ῥοπον, τὰς δὲ ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου πάσας σχεδὸν
ἁρμαμάξας μεστὰς πανοπλιῶν, αἳ στοιχηδὸν ὑπὸ
μίαν ὄψιν καὶ τὴν αὐτὴν σύνταξιν ἐν κόσμῳ προῄε-
σαν. Τὸ δὲ μεταξὺ τῶν λιμένων καὶ τῆς ἐν τοῖς
βασιλείοις ὁπλοθήκης, εἰς ἣν ἔδει κατατεθῆναι τὰ
ὅπλα, δέκα σταδίων που διάστημα σύμπαν ἔχον,
τὰς τῶν ταῦτα παρασκευασαμένων οἰκίας ἄξιον ἦν
ἐρευνᾶσθαι. Πρὸς γὰρ νεωτερισμὸν ὕποπτοι πολλά-
κις ἀποστάντες ἦσαν καὶ ἔδει κατὰ μίμησιν τῶν
ἱερῶν ἀγώνων τριετηρίδας ἄγειν καινὰς ἐν Αἰγύπτῳ
συγκομιδῆς ὅπλων τοὺς προεστῶτας, ἵν' ἢ μὴ κατα-
σκευάζεσθαι φθάνωσιν, ἢ ἀντὶ πολλῶν ὀλίγα, και-
M. ρὸν οὐκ ἔχοντες εἰς ἀναχώρησιν. Ἡμᾶς δὲ τί τοι-
531 οῦτον ἔδει παθεῖν; Πότε γὰρ εἰς ἀπόστασιν ὑπω-

πτεύθημεν; Πότε δ' οὐκ εἰρηνικοὶ πᾶσιν ἐνομίσθημεν; Τὰ δ' ἐπιτηδεύματα οἷς καθ' ἑκάστην ἡμέραν χρώμεθα, οὐκ ἀνεπίληπτα, οὐ συντείνοντα πρὸς εὔνοιαν πόλεως καὶ εὐστάθειαν; Εἴ γε μὴν ὅπλα εἶχον Ἰουδαῖοι παρ' αὐτοῖς, ὑπὲρ τετρακοσίας ἀφῃρέθησαν οἰκίας, ἐξ ὧν μετανάσται ἐγένοντο, φυγαδευθέντες πρὸς τῶν τὰς οὐσίας ἁρπασάντων. Διὰ τί οὖν; Οὐχὶ καὶ τὰ παρὰ τούτοις ἠρεύνησέ τις, τοῖς εἰ καὶ μὴ ἴδια, ὅσα γοῦν ἥρπασαν ἔχουσιν. Ἀλλ' ἦν, ὡς ἔφην, ὅλον τὸ πρᾶγμα ἐπιβουλὴ τῆς ἀποτομίας Φλάκκου καὶ τῶν ὄχλων, ὧν ἀπέλαυσαν καὶ γυναῖκες. Οὐκ ἐν ἀγορᾷ γὰρ μόνον, ἀλλὰ 979
καὶ ἐν μέσῳ τῷ θεάτρῳ καθάπερ αἰχμάλωτοι συν- P.
ηρπάζοντο, καὶ ἐπὶ τὴν σκηνὴν, ἐφ' ὅτῳ δήποτε συκοφαντούμεναι παρήγοντο μετά τινος ἀφορήτου καὶ ἀργαλεωτάτης ὕβρεως. Εἶτ' ἐπειδὰν μὲν ἐγνωρίσθησαν ἑτέρου γένους, ἀπελύοντο. Πολλὰς γὰρ ὡς Ἰουδαίας ἀκριβῆ μὴ ποιούμενοι τῆς ἀληθείας τὴν ἔρευναν συνελάμβανον. Εἰ δ' ἐφάνησαν ἡμέτεραι, προσέταττον οἱ ἀντὶ θεατῶν τύραννοι καὶ δεσπόται γεγονότες, κρέα χοίρεια διδόναι κομίζοντας. Ὅσαι μὲν οὖν φόβῳ κολάσεως ἀπεγεύσαντο μηδὲν ἔτι δεινὸν προσυπομεῖναι, ἀπελύοντο· αἱ δ' ἐγκρατέστεροι, βασανισταῖς παρεδίδοντο πρὸς αἰκίας ἀνηκέστους, ὅπερ τοῦ μηδὲν ἀδικεῖν αὐτὰς σαφεστάτη πίστις ἐστὶ πρὸς τοῖς εἰρημένοις.

§. 12. Οὐ δι' αὐτοῦ δὲ μόνου, ἀλλ' ἤδη καὶ διὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐζήτει καὶ ἐπενόει κακοῦν ἡμᾶς. Τιμὰς γὰρ ὅσας οἷόν τε ἦν καὶ ἐπέτρεπον οἱ νόμοι πάσας Γαΐῳ ψηφισάμενοι καὶ ἐπιτελέσαντες ἔργοις, ἀνέδομεν τὸ ψήφισμα αὐτῷ, δεηθέντες, ἐπειδὴ πρεσβείαν αἰτησαμένοις οὐκ ἂν ἐπέτρεψεν, ἵνα διαπέμψηται δι' αὐτοῦ. Ἀναγνοὺς δὲ ἕκαστα τῶν ἐν τῷ ψηφίσματι, πολλάκις τῇ κεφαλῇ συνεπινεύσας, ὑπομειδιῶν καὶ γεγανωμένος, ἢ προσποιούμενος τὸν ἡδόμενον, "Ἀποδέχομαι πάντα ὑμᾶς", ἔφη, "τῆς

εὐσεβείας, καὶ πέμψω καθάπερ ᾐτεῖσθε, ἢ πρε-
σβευτοῦ τάξιν ἐκπλήσω, ἵν' αἴσθηται Γάϊος τῆς
ὑμετέρας εὐχαριστίας. Μαρτυρήσω δὲ καὶ αὐτὸς
ὅσα σύνοιδα τῷ πλήθει τῶν εἰς κοσμιότητα καὶ εἰς
εὐπείθειαν, προστιθεὶς οὐδέν. Ἡ γὰρ ἀλήθεια αὐ-
ταρκέστατος ἔπαινος". Ἐπὶ ταύταις ταῖς ὑποσχέσε-
σιν γεγηθότες εὐχαριστοῦμεν, ὡς ἤδη ταῖς ἐλπίσιν
ἐπανεγνωσμένου Γαΐῳ ψηφίσματος. Καὶ γὰρ ἦν
εἰκός· ἐπειδὴ πάνθ' ὅσα διὰ τῶν ὑπάρχων πέμπεται
532 μετὰ σπουδῆς, ἀνυπέρθετον ἔχει τὴν παρ' ὑμῖν
M. διάγνωσιν. Ὁ δὲ πολλὰ χαίρειν φράσας οἷς διε-
νοήθημεν, οἷς εἶπεν, οἷς ὡμολόγησεν τὸ ψήφισμα
παρ' αὐτῷ παρακατέσχεν, ἵνα μόνοι τῶν ὑφ' ἥλιον
ἀνθρώπων ἐχθροὶ νομισθῶμεν. Ταῦτ' οὐ διηγρυ-
πνηκότος ἦν ἐκ πολλοῦ καὶ περιεσκεμμένου τὴν καθ'
ἡμῶν ἐπιβουλήν, ἀλλὰ μὴ κατ' ἐπίνοιαν αὐτοσχε-
διάζοντος ἀκαίρῳ φορᾷ καὶ παραγωγῇ τινὶ λογισμοῦ;
Θεὸς δ' ὡς ἔοικεν ᾧ μέλει τῶν ἀνθρωπίνων πρα-
γμάτων, τοὺς θῶπας αὐτυῦ λόγους καὶ κεκομψευ-
μένους ἐπὶ φενακισμῷ, καὶ τὸ τῆς ἐκνόμου διανοίας
βουλευτήριον, ἐν ᾧ κατεστρατήγει προβαλλόμενος,
λαβὼν οἶκτον ἡμῶν, ἀφορμὴν οὐκ εἰς μακρὰν ἐμ-
παρέχει τοῦ μὴ ψευσθῆναι τῆς ἐλπίδος. Ἀγρίπ- 980
πας γὰρ ἐπιδημήσας ὁ βασιλεύς, διηγησαμένοις ἡμῖν P.
τὴν ἐκ Φλάκκου γενομένην ἐπιβουλήν, ἐπανορθοῦται
τὸ πρᾶγμα, καὶ ὑποσχόμενος τὸ ψήφισμα διαπέμ-
ψεσθαι, λαβὼν ὡς ἀκούομεν ἔπεμψεν ἀπολογησά-
μενος καὶ περὶ τοῦ χρόνου, ὡς οὐκ ὀψὲ μαθόντων
εὐσεβεῖν εἰς τὸν εὐεργέτην οἶκον, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς μὲν
σπουδασάντων, ἐπηρείᾳ δὲ τοῦ προεστῶτος τὴν καί-
ριον ἐπίδειξιν ἀφαιρεθέντων. Ἐπὶ δὴ τούτοις ἤρ-
ξατο κονίεσθαι κατ' αὐτοῦ ἡ ὑπέρμαχος μὲν καὶ
παραστάτις ἀδικουμένων, τιμωρὸς δ' ἀνοσίων καὶ
ἔργων καὶ ἀνθρώπων δίκη. Πρῶτον μὲν γὰρ και-
νοτάτην ὑπέμειναν ὕβριν καὶ συμφορὰν, οὐδενὶ τῶν
πάλαι γεγενημένην ὑπάρχων, ἀφ' οὗ τὴν ἡγεμονίαν

ὁ σεβαστὸς οἶκος ἀνήψατο γῆς καὶ θαλάττης. Ἔνιοι γὰρ καὶ ἐπὶ Τιβερίου καὶ ἐπὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Καίσαρος τῶν διεπόντων τὰς ἐπικρατείας, τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν εἰς δυναστείαν καὶ τυραννίδα μεθαρμοσάμενοι, τὰς χώρας ἐνέπλησαν κακῶν ἀνηκέστων, δωροδοκίαις, ἁρπαγαῖς, καταδίκαις τῶν μηδὲν ἡμαρτηκότων ἐλάσεσι καὶ φυγαῖς, τῶν δυνατῶν ἀκρίτοις ἀναιρέσεσιν· οὓς μετὰ τὸν ὁρισθέντα χρόνον τῆς ἀρχῆς, ἐπανελθόντας εἰς Ῥώμην, οἱ αὐτοκράτορες λόγον καὶ εὐθύνας τῶν πεπραγμένων ἤτουν, καὶ μάλισθ' ὁπόταν πρεσβεύσαιντο αἱ ἀδικηθεῖσαι πόλεις. Τότε γὰρ κοινοὺς παρέχοντες ἑαυτοὺς δικαστάς, ἐξ ἴσου καὶ τῶν κατηγόρων καὶ τῶν ἀπολογουμένων ἀκροώμενοι, μηδενὸς ἀκρίτου προκαταγινώσκειν ἀξιοῦντες, ἐβράβευον οὔτε πρὸς ἔχθραν, οὔτε πρὸς χάριν, ἀλλὰ πρὸς τὴν φύσιν τῆς ἀληθείας, τὰ δόξαντα εἶναι δίκαια. Φλάκκῳ δ' οὐ μετὰ τὴν ἀρχήν, ἀλλ' ἐμπροθέσμως προϋπήντησεν ἡ μισοπόνηρος δίκη, ταῖς ἀμέτροις ὑπερβολαῖς ὧν ἠδίκει καὶ παρηνόμει δυσχεράνασα.

533 §. 13. Γίνεται δ' ὁ τρόπος αὐτῷ τῆς συλλή-
M. ψεως τοιόσδε. Ὑπέλαβεν ἤδη τὸν Γάϊον περὶ ὧν ὕποπτος ἦν ἐξευμενίσθαι, τὰ μὲν ἐπιστολιμαίοις γράμμασιν, ἃ κολακείας ἦν ὑπέρμεστα, τὰ δὲ ἐν οἷς δημηγορῶν πολλάκις ἐθεράπευε, λόγους θῶπας, καὶ μακρὰς ῥήσεις πεπλασμένων ἐγκωμίων συνείρων, τὰ δὲ καὶ ἐκ τοῦ σφόδρα εὐδοκιμεῖν παρὰ τῷ πλείστῳ μέρει τῆς πόλεως. Ἔλαθε δ' αὐτὸν ἀπατῶν. Ἀβέβαιοι γὰρ αἱ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ἐλπίδες, εἰκαζόντων μὲν τὰ χρηστότερα, τὰ δὲ παλίμφημα, ὧν ἄξιοι τυγχάνειν εἰσὶ πασχόντων. Πέμπεται μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Βάσσος ἑκατοντάρχης ὑπὸ Γαΐου χειροτονηθείς, μετὰ τῆς τάξεως τῶν στρατιωτῶν, ἧς ἀφηγεῖτο. Σκάφους δ' ἐπιβὰς τῶν μάλιστα ταχυναυτούντων, ὀλίγαις ἡμέραις πρὸς τοῖς λιμέσι γί- P.
νεται τῆς Ἀλεξανδρείας κατὰ τὴν Φάρον νῆσον περὶ 981

δείλην ἑσπέραν, καὶ κελεύει τῷ κυβερνήτῃ μέχρις ἡλίου καταδύσεως ἔξω θαλαττεύειν, τεχνάζων τὸ ἀνεπίφατον, ἕνεκα τοῦ μὴ προαισθόμενον Φλάκκον, καὶ βουλευσάμενόν τι νεώτερον, ἄπρακτον αὐτῷ τὴν ὑπηρεσίαν ἐργάσασθαι. Γενομένης δὲ ἑσπέρας, ἡ μὲν ναῦς προςέσχεν, ὁ δὲ Βάσσος μετὰ τῶν ἰδίων ἀποβὰς προήει, μήτε γνωρίζων τινὰ, μήτε γνωριζόμενος ὑπό του, στρατιώτην δέ τινα τῶν ἐν τοῖς τετραδίοις φυλάκων καθ᾽ ὁδὸν εὑρὼν, κελεύει δεικνύναι τὴν οἰκίαν στρατάρχου. Τοῦτο γὰρ ἐβούλετο τὸ ἀπόῤῥητον ἀνενεγκεῖν, ἵνα καὶ ἂν δέῃ πολυχειρίας ἔχῃ τὸν συναγωνιούμενον. Πυθόμενος δ᾽ αὐτὸν ἑστιᾶσθαι παρά τινι σὺν Φλάκκῳ, μηδὲν τάχους ἀνιεὶς, συνέτεινεν ἄχρι τῆς τοῦ κεκληκότος οἰκίας. Στεφανίων ἦν τῶν Τιβερίου Καίσαρος ἀπελευθέρων παρ᾽ ᾧ κατήγοντο. Καὶ μικρὸν ἄποθεν ὑποστείλας, ἐκπέμπει τινὰ τῶν ἰδίων κατασκεψόμενον, εἰς ἀκόλουθον ἀσκήσας, σόφισμα τοῦ μηδένα συναισθέσθαι. Παρελθὼν δὲ εἰς τὸ συμπόσιον ὡς ἑνός τινος τῶν παρατυγχανόντων οἰκέτης, ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας περιαθρήσας, ἐπανελθὼν διεμήνυε τῷ Βάσσῳ. Γνοὺς δὲ τὸ περὶ τὰς εἰςόδους ἀφύλακτον, καὶ τὴν περὶ τὸν Φλάκκον ὀλιγότητα — μόγις γὰρ δέκα ἢ πεντεκαίδεκα τῶν διακονικῶν ἀνδραπόδων ἐπηκολουθήκει — σύνθημα δοὺς τοῖς περὶ ἑαυτὸν, εἰςέδραμεν ἐξαίφνης, καὶ τῶν στρατιωτῶν οἱ μὲν παρὰ τὸ συμπόσιον ἐπιστάντες ὑπεζωσμένοι τὰ ξίφη, κυκλοῦσιν αὐτὸν οὐ προειδόμενον. Ἐτύγχανε γὰρ καὶ πρόποσίν τινι διδοὺς, καὶ φιλοφρονούμενος τοὺς παρόντας. Εἰς μέσον δὲ τοῦ Βάσσου παρελθόντος, ἰδὼν εὐθὺς, ὑπ᾽ ἐκπλήξεως ἀχανὴς γίνεται, καὶ βουλόμενος ἀναστῆναι, τὴν ἐν κύκλῳ φρουρὰν θεασάμενος, ἔγνω καὶ πρὶν ἀκοῦσαι, τί βούλεται Γάϊος ἐπ᾽ αὐτῷ, καὶ τί προςτέτακται τοῖς ἥκουσι, καὶ τί παραυτίκα μελλήσει ὑπομένειν. Δεινὸς γὰρ ὁ νοῦς τὰ κατὰ μέρος ἐν χρόνῳ μακρῷ γενόμενα πάνθ᾽ ἅμα ἰδεῖν

534 καὶ πάντων ἀθρόον ἀκοῦσαι. Τῶν μὲν οὖν συν-
M. δειπνούντων ἕκαστος ἀναστὰς ὑπὸ δέους ἐπεφρίκει καὶ ἐπεπήγει, μή τις ὥρισται καὶ τοῦ συνεστιαθῆναι δίκη, φεύγειν γὰρ οὔτ' ἀσφαλὲς ἦν, οὔτ' ἄλλως ἐνεδέχετο, προκατεχομένων τῶν εἰσόδων, ὁ δὲ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Βάσσου κελεύσαντος ἀπάγεται, τελευταίαν ταύτην ἀνάλυσιν ἐκ συμποσίου ποιησάμενος. Ἔδει γὰρ ἀφ' ἑστίας ἄρξασθαι τὴν δίκην κατὰ τοῦ μυρίους ἀνεστίους οἴκους οὐδὲν ἠδικηκότων ἀνθρώπων ἐργασαμένου.

§. 14. Τοῦτο καινότατον ὑπέμεινε Φλάκκος, ἐν χώρᾳ ἧς ἀφηγεῖτο, πολεμίου τρόπον ζωγρηθεὶς,
ἕνεκά μοι δοκῶ Ἰουδαίων, οὓς ἄρδην ἀφανίσαι 982
διεγνώκει, λιμοδοξῶν. Ἐναργὴς δὲ πίστις καὶ ὁ P.
χρόνος τῆς συλλήψεως. Ἑορτὴ μὲν γὰρ ἦν πάνδημος τοῖς Ἰουδαίοις κατὰ τὴν μετοπωρινὴν ἰσημερίαν, ἐν ᾗ διάγειν Ἰουδαίοις ἔθος ἐν σκηναῖς· οὐδὲν δὲ τῶν ἐν ἑορτῇ συνόλως ἀπετελεῖτο, τῶν μὲν ἀρχόντων ἔτι καθειργμένων μετὰ τὰς ἀνηκέστους καὶ ἀφορήτους αἰκίας καὶ ὕβρεις, τῶν δὲ ἰδιωτῶν τάς τε ἐκείνων συμφορὰς ἅπαντος τοῦ ἔθνους κοινὰς νομιζόντων, καὶ ἐπὶ ταῖς ἐξαιρέτοις, ἃς ἰδίᾳ ἕκαστος ὑπέμεινεν, οὐ μετρίως κατηφιώντων. Τὰ γὰρ ἀνιαρὰ διπλασιάζεσθαι φιλεῖ μάλιστα ἐν ἑορταῖς τοῖς μὴ δυναμένοις ἑορτάζειν, στερήσει τε ἱλαρᾶς εὐθυμίας, ἣν πανήγυρις ἐπιζητεῖ, καὶ μετουσίᾳ λύπης, ὑφ' ἧς ἐξετραχηλίζοντο, μηδὲν ἄκος τῶν τοσούτων κακοπραγιῶν ἀνευρεῖν δυνάμενοι. Σφόδρα δὲ ἔχουσιν ὀδυνηρῶς, καὶ πεπιεσμένοις ἄχθει βαρυτάτῳ — συνείληντο δ' ἐν ταῖς οἰκίαις ἅτε νυκτὸς ἐπεχούσης — ἧκόν τινες ἀπαγγέλλοντες τὴν γενομένην σύλληψιν. Οἱ δ' ἀπόπειραν εἶναι νομίσαντες οὐκ ἀλήθειαν, ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τῷ κατακερτομεῖσθαι καὶ ἐνεδρεύεσθαι δοκεῖν ὠδυνῶντο. Θορύβου δ' ὄντος κατὰ τὴν πόλιν καὶ τῶν νυκτοφυλάκων ἄνω κάτω διαθεόντων,

καί τινων ἱππέων εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τάχει συντόνῳ μετὰ σπουδῆς ἀντεξελαυνόντων, τῷ τοῦ πράγματος ἀήθει κινηθέντες τινὲς, προῆλθον ἐκ τῶν οἰκιῶν κατὰ πύστιν τοῦ συμβεβηκότος. Ἐφαίνετο γὰρ εἶναί τι νεώτερον. Ὡς δ᾽ ᾔσθοντο τὴν ἀπαγωγὴν καὶ τὸν Φλάκκον ἐντὸς ἀρκύων ἤδη γεγενημένον, προτείνοντες τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν, ὕμνουν, καὶ παιᾶνας ἐξῆρχον εἰς τὸν ἔφορον θεὸν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, "Οὐκ ἐφηδόμεθα", λέγοντες, "ὦ δέσποτα, τιμωρίαις ἐχθροῦ, δεδιδαγμένοι πρὸς τῶν ἱερῶν νόμων ἀνθρωποπαθεῖν· ἀλλὰ σοὶ δικαίως εὐχαριστοῦμεν, οἶκτον καὶ ἔλεον ἡμῶν λαβόντι, καὶ τὰς συνεχεῖς
535 *καὶ ἐπαλλήλους κακώσεις ἐπικουφίσαντι". Πάν-*
M. *νυχοι δὲ διατελέσαντες ἐν ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς, καὶ ἅμα τῇ ἕῳ διὰ πυλῶν ἐκχυθέντες, ἐπὶ τοὺς πλησίον αἰγιαλοὺς ἀφικνοῦνται — τὰς γὰρ προσευχὰς ἀφῄρηντο —, καὶ ἐν τῷ καθαρωτάτῳ στάντες ἀνεβόησαν ὁμοθυμαδὸν, "Γῆν καὶ θάλασσαν, ἀέρα τε καὶ οὐρανὸν, καὶ τὰ μέρη τοῦ παντὸς, καὶ σύμπαντα τὸν κόσμον, ὦ μέγιστε βασιλεῦ θνητῶν καὶ ἀθανάτων, παρακαλέσοντες, εἰς εὐχαριστίαν τὴν σὴν ἥκομεν, οἷς μόνοις ἐνδιαιτώμεθα, τῶν ἄλλων ὅσα δημιουργεῖται, πρὸς ἀνθρώπων ἐληλαμένοι καὶ στερόμενοι πόλεως, καὶ τῶν ἐν πόλει δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν περιβόλων, ἀπόλιδες καὶ ἀνέστιοι μόνοι τῶν ὑφ᾽ ἥλιον ἐξ ἐπιβουλῆς ἄρχοντος γενόμενοι.*
Χρηστὰς ὑπογράφεις ἡμῖν ἐλπίδας καὶ περὶ τῆς 983
τῶν λειπομένων ἐπανορθώσεως, ἤδη ταῖς ἡμετέραις P.
λιταῖς ἀρξάμενος συνεπινεύειν, εἴ γε τὸν κοινὸν ἐχθρὸν τοῦ ἔθνους, καὶ τῶν ἐπ᾽ αὐτῷ συμφορῶν ὑφηγητὴν καὶ διδάσκαλον μέγα πνέοντα. Καὶ οἰηθέντα διὰ ταῦτα εὐδοκιμήσειν ἐξαίφνης καθεῖλες, οὐ πορρωτάτω γενόμενον, ἵν᾽ αἰσθόμενοι δι᾽ ἀκοῆς οἱ κακῶς πεπονθότες ἀμβλύτερον ἥσθωσιν". Ἀλλ᾽ ἐγγὺς οὑτωσὶ, μονονοὺκ ἐν ὄψει τῶν ἠδικημένων,

πρὸς τρανοτέραν φαντασίαν τῆς ἐν βραχεῖ καὶ παρ' ἐλπίδας ἐπεξόδου.

§. 15. Τρίτον δ' ἐστὶ πρὸς τοῖς εἰρημένοις, καὶ ἐκεῖνό μοι δοκεῖ θείᾳ προνοίᾳ συμβῆναι. Ἐπεὶ γὰρ ἀναχθεὶς ἀρχομένου χειμῶνος — ἔδει γὰρ αὐτὸν καὶ τῶν ἐν θαλάττῃ φοβερῶν ἀπολαῦσαι, τὰ στοιχεῖα τοῦ παντὸς ἀσεβημάτων ἀναπλήσαντα — μυρία πονηθεὶς μόλις ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν, εὐθὺς ἐκδέχονται τὰς ἐπ' αὐτῷ κατηγορίας, δύο τῶν ἐχθίστων, Ἰσίδωρός τε καὶ Λάμπων, οἳ πρὸ μικροῦ μὲν τάξιν εἶχον ὑπηκόων, δεσπότην καὶ εὐεργέτην καὶ σωτῆρα καὶ τὰ τοιαῦτα καλοῦντες· νυνὶ δ' ἀντιδίκων, οὐκ ἰσόῤῥοπον, ἀλλὰ δυνατωτέραν ἰσχὺν ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἐπιδεικνυμένων, οὐ μόνον ἕνεκα τοῦ θαῤῥεῖν τοῖς δικαίοις· ἀλλ' ὃ δὴ μέγιστον ἦν, ὅτι τὸν πρύτανιν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐχθρὸν ἑώρων ἄσπονδον αὐτῷ, μέλλοντα σχῆμα μὲν δικαστοῦ ὑποδύεσθαι, προνοίᾳ τοῦ μὴ δοκεῖν ἀκρίτου τινὸς προκαταγινώσκειν, ἔργον δὲ ἐπιδείκνυσθαι δυσμενοῦς, πρὸ κατηγορίας καὶ ἀπολογίας ἤδη τῇ ψυχῇ κατεγνωκότος, καὶ τὰς ἀνωτάτω τιμωρίας ὡρικότος ἐπ' αὐτῷ. Χαλεπὸν δ' οὐδὲν οὕτως, ὡς ὑπ' ἐλαττόνων κρείττους, καὶ πρὸς ὑπηκόων ἄρχοντάς ποτε γενομένους κατηγορεῖσθαι, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ δεσπότας ὑπ' οἰκοτρίβων ἢ ἀργυρωνήτων.

§. 16. Ἀλλ' ἦν, ὡς ἔοικεν, τοῦτο κουφότερον κακὸν, συγκρινόμενον ἑτέρῳ μείζονι. Οὐ γὰρ ἁπλῆν τινὰ τάξιν ἔχοντες ὑπηκόων, αἰφνίδιον ἐπέθεντο
536 ταῖς κατηγορίαις ἐπαποδυσάμενοι καὶ συμφρονή-
M. σαντες, ἀλλὰ καὶ τὸν πλεῖστον χρόνον τῆς ἐπιτροπῆς ἣν ἐπετρόπευσε τῆς χώρας, ἐκ πάντων οὗτοι μάλιστα αὐτῷ δι' ἀπεχθείας ἐγεγένηντο, Λάμπων μὲν ἀσεβείας τῆς εἰς Τιβέριον Καίσαρα δίκην σχὼν, καὶ ἐπὶ διετίαν τριβομένου τοῦ πράγματος ἀπειρηκώς. Ὑπερθέσεις γὰρ καὶ ἀναβολὰς ὁ δικαστὴς ἐθελοκακῶν ἐσκήπτετο, βουλόμενος καὶ ἂν ἀποφύγῃ

τὸ ἔγκλημα, τὸν γοῦν περὶ τοῦ μέλλοντος ἄδηλον φόβον πρὸς μήκιστον χρόνον ἐπικρεμάσας αὐτῷ, ζωὴν ὀδυνηροτέραν θανάτου παρασχεῖν. Εἶθ' ὕστερον καὶ ὅτε νικᾶν ἔδοξεν, εἰς τὴν οὐσίαν ἐπηρεασθῆναι φάσκων — ἠναγκάσθη γὰρ γυμνασιαρ- 984
χεῖν —, ἤτοι τῷ γλίσχρος καὶ ἀνελεύθερος εἶναι P.
περὶ τὰς δαπάνας, προφασιζόμενος τὸ μὴ κεκτῆσθαι πρὸς τοσαύτην ἀφθονίαν ἀναλωμάτων ἱκανὴν οὐσίαν, ἢ τῷ ὄντι μὴ κεκτημένος, ἀλλὰ πρὶν μὲν εἰς ἀπόπειραν ἐλθεῖν, ἐπιφάσκων τὸν πάνυ πλούσιον· ἐν δὲ τῇ δοκιμασίᾳ, μὴ φανεὶς ἄγαν πολυχρήματος ἄνθρωπος, ὅσα ἐκτήσατο σχεδὸν ἅπαντα ἐξ ἀδικημάτων περιποιησάμενος. Προςεστὼς γὰρ τοῖς ἡγεμόσιν ὁπότε δικάζοιντο, ὑπεμνηματίζετο τὰς δίκας εἰςάγων ὡς ἔχων τάξιν. Εἶτα τὰ μὲν ἀπήλειφεν, ἢ παρῄει ἑκών, τὰ δ' οὐ λεχθέντα προςενέταττεν. Ἔστι δ' ὅτε καὶ ὑπηλλάττετο μεταποιῶν καὶ μετατιθεὶς καὶ στρέφων ἄνω κάτω τὰ πράγματα, κατὰ συλλαβὴν, μᾶλλον δὲ καὶ κεραίαν ἑκάστην ἀργυρολογῶν ὁ γραμματοκύφων, ὃν πολλάκις ὁ δῆμος ἅπας ὁμοθυμαδὸν εὐθυβόλως καὶ εὐσκόπως καλαμοσφάκτην ἐξεκήρυξεν, οἷς ἔγραφε μυρίους καὶ ἀνελόντα, καὶ ζῶντας ἀθλιωτέρους καὶ ἀποθανόντων ἀπεργασάμενον, οἳ δυνάμενοι νικᾶν καὶ περιουσιάζειν, ἧτταν καὶ πενίαν ἀδικωτάτην ὑπέμειναν, ὠνησαμένων ἀμφότερα τῶν ἐχθρῶν παρ' αὐτοῦ τὰς ἀλλοτρίας οὐσίας ἐπευωνίζοντος καὶ πιπράσκοντος. Ἀμήχανον μὲν γὰρ ἦν τοὺς ἡγεμόνας τοσαύτης χώρας ἐπιτροπεύοντας, διὰ καινοτέρων ἐπειςρεόντων ἰδιωτικῶν τε καὶ δημοσίων πραγμάτων, ἁπάντων μεμνῆσθαι, καὶ ταῦτα οὐ δικάζοντας μόνον, ἀλλὰ καὶ λογισμοὺς τῶν προσόδων καὶ δασμῶν λαμβάνοντας, ὧν ἡ ἐξέτασις τὸν πλείονα τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνον ἀνήλισκεν. Ὁ δὲ φυλάττειν ἐπιτραπεὶς τὴν ἀναγκαιοτάτην παρακαταθήκην τὰ δίκαια, καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῖς γενομένας ὁσιωτάτας γνώμας, ἐνεπορεύετο

τὴν λήθην τῶν δικαστῶν, τοὺς μὲν νικᾶν ὀφείλοντας, γράφων ἐν ἡττημένοις, τοὺς δ' ἡττᾶσθαι, μετὰ τὸν ἐπάρατον μισθὸν, ἢ κυριώτερον εἰπεῖν, τὸ μίσθωμα, ἐν νενικηκόσιν.

537 §. 17. Ὁ μὲν δὴ Λάμπων τοιοῦτος ὢν ἐφειστήκει κατήγορος· ὁ δ' Ἰσίδωρος, οὐκ ἀποδέων τὴν
M. μοχθηρίαν, ἄνθρωπος ὀχλικὸς, δημοκόπος, ταράττειν καὶ συγχέειν πράγματα μεμελετηκὼς, ἐχθρὸς εἰρήνῃ καὶ εὐσταθείᾳ, στάσεις καὶ θορύβους κατασκευάσαι μὲν οὐκ ὄντας, γενομένους δὲ συγκροτῆσαι καὶ συναυξῆσαι δεινὸς, ὄχλον ἀσύντακτον καὶ πεφορημένον ἐκ μιγάδων καὶ συγκλύδων ἡρμοσμένον περὶ αὐτὸν ἔχειν ἐσπουδακὼς, ὃς εἰς μοίρας καθάπερ τινὰς συμμορίας διανενέμηται. Θίασοι κατὰ τὴν πόλιν εἰσὶ πολυάνθρωποι, ὧν κατάρχει τῆς κοινωνίας οὐδὲν ὑγιὲς, ἀλλ' ἄκρατος καὶ μέθη καὶ παροινίαι, καὶ ἡ τούτων ἔκγονος ὕβρις, σύνοδοι καὶ 985 κλῖναι προσονομάζονται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. Ἐν P. ἅπασι τοῖς θιάσοις ἢ τοῖς πλείστοις ὁ Ἰσίδωρος τὰ πρωτεῖα φέρεσθαι λέγεται ὁ συμποσίαρχος, ὁ κλινάρχης, ὁ ταραξίπολις. Εἶτα ὅταν τι βουληθῇ διαπράξασθαι τῶν ἀλυσιτελῶν, ἀφ' ἑνὸς συνθήματος ἀθρόως συνέρχονται, καὶ τὸ κελευσθὲν λέγουσι, καὶ δρῶσι. Καί ποτε τῷ Φλάκκῳ δυσχεράνας, ὅτι δόξας παρ' αὐτῷ τις εἶναι κατ' ἀρχὰς, οὐκέθ' ὁμοίως αὖθις ἐσπουδάζετο, μισθοδοτήσας τοὺς ἀλειφοβίους καὶ φωνομαζεῖν εἰωθότας, οἳ τὰς καταβοήσεις ὥσπερ ἐπ' ἀγορᾶς πιπράσκουσι τοῖς ἔχουσιν ὠνητικῶς, παρακελεύει συνελθεῖν εἰς τὸ γυμνάσιον. Οἱ δὲ πληρώσαντες αὐτὸ τοῦ Φλάκκου ἀπ' οὐδεμιᾶς προφάσεως κατηγόρουν, ἀγέννητα πλάττοντες ἐγκλήματα καὶ ψευδεῖς ῥήσεις δι' ἀναπαίστων, καὶ μακρὰς συνείροντες, ὡς καταπεπλῆχθαι μὴ μόνον Φλάκκον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τῷ παραλόγῳ, καὶ ὅπερ ἦν συμβαλεῖν, ὅτι πάντως ἔστι τις ᾧ χαρίζονται, μήτ' αὐτοί τι πεπονθότες ἀνήκεστον,

μήτε τὴν ἄλλην πόλιν εὖ εἰδότες πλημμεληθεῖσαν. Ἔπειτα βουλευομένοις ἔδοξε συλλαβεῖν τινὰς, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀκρίτου καὶ αἰφνιδίου μανίας καὶ λύττης πυνθάνεσθαι. Οἱ δὲ συλληφθέντες ἄνευ βασάνων ὁμολογοῦσι τὸ ἀληθὲς ἅμα, καὶ τὰς διὰ τῶν ἔργων πίστεις ἐφαρμόζοντες, τὸν διομολογηθέντα μισθὸν, τὸν ἤδη δεδομένον, τὸν καθ᾽ ὑποσχέσεις ὕστερον δοθησόμενον, τοὺς ἐπὶ τὴν διανομὴν αἱρεθέντας ὡςὰν ἡγεμόνας τῆς στάσεως τὸν τόπον, τὸν καιρὸν ἐν ᾧ γέγονεν ἡ δωροδοκία. Πάντων δ᾽ ὡς εἰκὸς ἀγανακτούντων καὶ τῆς πόλεως χαλεπῶς φερούσης ἔτι τὴν τῶν ἐνίων ἀγνωμοσύνην προςαναμάττεσθαι τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἔδοξε τὸ καθαρώτατον τοῦ δήμου μεταπεμψάμενον τῇ ὑστεραίᾳ παραγαγεῖν τοὺς τὸν μισθὸν ἐπινείμαντας, ἵνα καὶ τὸν Ἰσίδωρον ἀπελέγξῃ, καὶ ἀπολογήσηται περὶ τῆς αὐτοῦ πολιτείας ὡς ἀδίκως διαβληθείς.
538 *Αἰσθόμενοι δὲ τῆς παραγγελίας, οὐχ οἱ ἐν τέλει*
M. *μόνον ἧκον, ἀλλὰ καὶ σύμπασα ἡ πόλις ἔξω τοῦ μέλλοντος ἀπελέγχεσθαι μέρους, ἐπὶ τῷ μεμισθοδοτῆσθαι. Καὶ οἱ μὲν ὑπηρετήσαντες τὴν καλὴν ταύτην ὑπηρεσίαν, ἀναβιβασθέντες, ἵνα μετέωροι καὶ ἐμφανεῖς εἶεν, καὶ γνωρίζοιντο πρὸς ἁπάντων, ἤλεγχον τὸν Ἰσίδωρον, ὡς αἴτιον τῶν θορύβων καὶ τῶν βλασφημιῶν τῶν εἰς Φλάκκον γεγενημένον, οὐκ ὀλίγῳ πλήθει παρασχόντα καὶ ἀργύριον καὶ οἶνον δι᾽ αὐτόν. „Ἐπεὶ πόθεν", ἔφασκον, „ἡμῖν ἀφθονία τοσαύτη; Πένητές ἐσμεν, καὶ μόλις τὸ ἐφήμερον εἰς αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα πορίζειν δυνάμεθα. Τί δὲ καὶ δεινὸν ἐπεπόνθειμεν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, ὡς βιασθῆναι μνησικακεῖν, ἀλλ᾽ ὁ πάντων αἴτιος,* 986
καὶ δημιουργὸς, ἐκεῖνος ἀεὶ τοῖς εὖ πράττουσι βα- P.
σκαίνων, καὶ εὐνόμῳ καταστάσει πολέμιος". Ἃ γνωρίζοντες οἱ παρατυγχάνοντες — τύποι γάρ τινες ἦσαν ἀρίδηλοι καὶ χαρακτῆρες τὰ λεγόμενα τῆς τοῦ κατηγορημένου προαιρέσεως — ἀνεβόων, οἱ μὲν

ἀτιμοῦν, οἱ δὲ φυγαδεύειν, οἱ δ' αἱρεῖν. Πλείους δ' ἦσαν οὗτοι. Πρὸς οὓς καὶ οἱ ἄλλοι μετεβάλλοντο, ὡς ἅπαντας ὁμοθυμαδὸν μιᾷ φωνῇ κεκραγέναι, κτείνειν τὸν κοινὸν λυμεῶνα, τὸν ἀφ' οὗ παρῆλθε καὶ διέκυψεν ἐπὶ τὰ κοινὰ μηδὲν μέρος τῆς πόλεως ἄνοσον ἐάσαντα. Καὶ ὁ μὲν ἕνεκα τοῦ συνειδότος ἀπεδίδρασκεν ἔξω, τὴν σύλληψιν εὐλαβηθείς· ὁ δὲ Φλάκκος οὐδὲν ἐπ' αὐτῷ περιειργάζετο, νομίσας ἐκποδὼν ἑκουσίῳ γνώμῃ γεγονότος, ἀστασίαστα καὶ ἀνέριστα τὰ κατὰ τὴν πόλιν ἔσεσθαι.

§. 18. Ταῦτα ἐμήκυνα, οὐχ ὑπὲρ τοῦ παλαιῶν ἀπομνημονεύειν ἀδικημάτων, ἀλλὰ τεθαυμακὼς τὴν ἔφορον τῶν ἀνθρωπείων δίκην, ὅτι οἱ ἐξ ἀρχῆς γενόμενοι δυςμενεῖς αὐτῷ, καὶ οἷς ἐκ πάντων ἀπηχθάνετο μάλιστα, οὗτοι καὶ ἐκληρώσαντο τὴν ἐπ' αὐτῷ κατηγορίαν, εἰς ἀνίας ὑπερβολήν. Οὐ γὰρ οὕτως τὸ ἐγκαλεῖσθαί ἐστι χαλεπὸν, ὡς τὸ πρὸς ὁμολογουμένων ἐχθρῶν. Ὁ δ' οὐ κατηγορήθη μόνον, ἄρχων πρὸς ὑπηκόων καὶ ὑπὸ δυςμενῶν ἀεὶ γενομένων ἃ πρὸ μικροῦ κύριος ὢν τῆς ἑκάστου ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ κράτος ἡλίσκετο, διπλοῦν ἐκδεχόμενος κακὸν, τὸ μεθ' ἥττης γελᾶσθαι πρὸς ἐχθρῶν ἐφηδομένων, ὃ καὶ θανάτου χεῖρόν ἐστι τοῖς εὖ φρονοῦσιν. Εἶτά τις εὐφορία γίνεται κακοπραγιῶν αὐτῷ. Τῆς τε γὰρ οὐσίας ἁπάσης εὐθὺς ἐξίσταται, ἥν τε παρὰ γονέων ἐκληρονόμησε, καὶ ἣν αὐτὸς ἐκτήσατο, φιλόκοσμος ἐν τοῖς μάλιστα γεγονώς. Οὐ γὰρ ὡς
539 ἐνίων πολυχρημάτων ὁ πλοῦτος ἀργὸς ἦν ὕλη;
M. πάντα δ' ἐξητασμένα πρὸς τὸ περίεργον, ἐκπώματα, ἐσθῆτες, στρωμναὶ, ἔπιπλα, τὰ ἄλλα ὅσα οἰκίας κόσμος ἔκλογα πάντα, καὶ πρὸς τούτοις ἡ οἰκετικὴ θεραπεία ἀριστίνδην ἐπικριθεῖσα, κατά τε τὰς τῶν σωμάτων εὐμορφίας ὁμοῦ καὶ εὐεξίας, καὶ κατὰ τὸ ἄπταιστον ἐν τῷ χρειώδει τῶν ὑπηρεσιῶν. Ἐφ' ὧν γὰρ ἦσαν ἕκαστοι τεταγμένοι διέφερον, ὡς ἢ πρῶτοι

νομίζεσθαι τῶν τὰ αὐτὰ ἐπιτηδευόντων, ἢ μηδενὸς
δεύτεροι τὸ παράπαν. Ἐναργὴς δὲ πίστις, τὸ μυ-
ρίων δημοπράτων γενομένων οὐσιῶν, αἳ τῶν κατα-
κρίτων ἦσαν, μόνην τὴν Φλάκκου ταμιευθῆναι τῷ
αὐτοκράτορι, δίχα τινῶν ὀλίγων, ὑπὲρ τοῦ μὴ
παραβιασθῆναι τὸν ἐπὶ τοῖς οὕτως ἑαλωκόσι τε-
θέντα νόμον. Μετὰ δὲ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς οὐσίας,
κατέγνωστο αὐτοῦ φυγή, καὶ ἐξ ἁπάσης μὲν ἠλαύ- 987
νετο τῆς ἠπείρου — τὸ δ᾽ ἐστὶ μεῖζον καὶ ἄμεινον P.
τμῆμα τῆς οἰκουμένης —, ἐξ ἁπάσης δὲ νήσου τῶν
εὐδαιμόνων. Ἐμέλλησε γὰρ εἰς τὴν λυπροτάτην
τῶν ἐν Αἰγαίῳ, Γύαρα καλεῖται, διώκεσθαι, μὴ
παρακλήτῳ χρησάμενος Λεπίδῳ, δι᾽ ὃν ἀνθυπηλ-
λάξατο Γυάρων Ἄνδρον ἐγγύτατα κειμένην. Εἶτ᾽
ἐστέλλετο τὴν ἀπὸ Ῥώμης ἄχρι Βρεντησίου πάλιν
ὁδόν, ἣν καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐστείλατο, καθ᾽ ὃν
καιρὸν ἐκεχειροτόνητο τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς ὁμόρου
Λιβύης ἐπίτροπος, ἵν᾽ αἱ τότε θεασάμεναι πόλεις
αὐτὸν μέγα πνέοντα καὶ τὸν ὄγκον τῆς εὐτυχίας ἐπι-
δεικνύμενον, πάλιν θεάσωνται μεστὸν ἀτιμίας. Ὁ
δὲ δακτυλοδεικτούμενος τῆς ἀθρόας μεταβολῆς πιέ-
ζεται βαρυτέραις ἀνίαις, ἀεὶ κινουμένης, καὶ ζωπυ-
ρουμένης αὐτῷ τῆς συμφορᾶς νεωτέρων προσθήκαις,
ἃ καθάπερ ἐν ταῖς νόσοις ὑποτροπιάζειν ἀναγκάζει
καὶ τὰς τῶν ἀρχαίων κακοπραγιῶν ὑπομνήσεις, αἳ
τέως ἔδοξαν ἠμαυρῶσθαι.

§. 19. Περαιωσάμενος δὲ τὸν Ἰώνιον κόλπον,
ἔπλει τὴν ἄχρι Κορίνθου θάλατταν, ταῖς παράλοις
τῶν ἐν Πελοποννήσῳ πόλεων θέα γινόμενος, κατὰ
πύστιν τῆς αἰφνιδίου μεταβολῆς. Ὁπότε γὰρ ἀπο-
βαίη τῆς νεώς, συνέθεον οἱ μὲν μοχθηροὶ τὰς φύ-
σεις ἐθελοκακοῦντες, οἱ δ᾽ ἄλλοι συναλγήσοντες,
οἷς ἔθος ταῖς ἑτέρων τύχαις σωφρονίζεσθαι. Διελ-
θὼν δ᾽ ἀπὸ Λεχαίου τὸν ἰσθμὸν εἰς τὴν ἀντίπεραν
θάλατταν, καὶ καταβὰς εἰς Κεγχρεὰς τῶν Κοριν-
θίων ἐπίνειον, ἀναγκάζεται πρὸς τῶν φυλάκων ἀνα-

640 χώρησιν οὐδ᾽ ἡντινοῦν ἐνδιδόντων, εὐθὺς ἐπιβὰς
M. βραχείας ὁλκάδος ἀνάγεσθαι, καὶ πνεύματος ἐναντίου καταῤῥαγέντος, μυρία ταλαιπωρηθεὶς, μόλις ἄχρι τοῦ Πειραιῶς κατασύρεται. Λήξαντος δὲ τοῦ χειμῶνος, παραμειψάμενος τὴν Ἀττικὴν ἄχρι τῆς Σουνιάδος ἄκρας τὰς ἑξῆς λοιπὸν ἐπεραιοῦτο νήσους, τὴν Ἑλένην, τὴν Κίανον, τὴν Κύθνον, τὰς ἄλλας ὅσαι κεῖνται στοιχηδὸν ἑξῆς, μέχρι τῆς ἐφ᾽ ἣν τελευταίαν ἐλθεῖν ἔδει τὴν Ἀνδρίων, ἣν πόῤῥωθεν ἰδὼν ὁ κακοδαίμων, δακρύων τινὰ φορὰν ὥςπερ ἀπὸ πηγῆς ἐξέχει κατὰ τῶν παρειῶν, καὶ τὰ στέρνα πλήξας, πικρότατα ἀνοιμώξας, "Ἄνδρες", εἶπεν, "οἱ φύλακές μου καὶ προπομποὶ, καλήν γε χώραν Ἄνδρον οὐκ εὐτυχῆ νῆσον τῆς εὐδαίμονος Ἰταλίας ἀνθυπαλλάττομαι, Φλάκκος ὁ γεννηθεὶς μὲν καὶ τραφεὶς καὶ παιδευθεὶς ἐν τῇ ἡγεμονίδι Ῥώμῃ, συμφοιτητὴς δὲ καὶ συμβιωτὴς γενόμενος τῶν θυγατριδῶν τοῦ Σεβαστοῦ, κριθεὶς δὲ τῶν πρώτων φίλων παρὰ Τιβερίῳ Καίσαρι, καὶ τὸ μέγιστον αὐτοῦ τῶν κτημάτων, Αἴγυπτον, ἐπὶ ἑξαετίαν ἐπιτραπείς. Τίς 988
ἡ τοσαύτη μεταβολή; Νὺξ ἐν ἡμέρᾳ, καθάπερ P.
ἐκλείψεως γενομένης, τὸν ἐμὸν ἐπέσχηκε βίον. Τὴν νησίδα ταύτην τί φῶ; Πότερον φυγαδευτήριον ἐμὸν, ἢ πατρίδα καινὴν, ὑπόδρομον καὶ καταφυγὴν ἀτυχῆ; Τάφος ἂν εἴη τὸ κυριώτατον ὄνομα. Στέλλομαι γὰρ ὁ κακοδαίμων ἐγὼ τρόπον τινὰ νεκροφορῶν ἐμαυτὸν ὥςπερ εἰς ἠρίον. Ἢ γὰρ ταῖς ἀνίαις τὴν ζωὴν τὴν ἀθλίαν ἀποῤῥήξω, ἢ καὶ ἂν ἐπιβιῶναι δυνηθῶ, τὸν μακρὸν καὶ σὺν αἰσθήσει θάνατον ἐκδέξομαι". Καὶ ὁ μὲν τοιαῦτα ἀπωδύρετο· τῆς δὲ νεὼς τῷ λιμένι προςσχούσης, ἀπέβαινε πᾶς εἰς τὸ ἔδαφος νεύων, ὥςπερ οἱ θλιβόμενοι, πρὸς ἄχθους βαρυτάτου τὸν αὐχένα ταῖς συμφοραῖς πιεζόμενος, οὐδ᾽ ὅσον ἀνακῦψαι σθένων, ἢ μὴ τολμῶν διὰ τοὺς συναντῶντας, καὶ τοὺς ἐπὶ θέαν ἥκοντας, οἳ παρ᾽ ἑκάτερα τῆς ὁδοῦ προειστήκεισαν. Οἱ δὲ

παραπέμψαντες αὐτὸν ἐπὶ τὸν δῆμον ἀγαγόντες τῶν Ἀνδρίων, ἐπεδείξαντο πᾶσι, μάρτυρας ποιούμενοι τῆς εἰς τὴν νῆσον ἀφίξεως τοῦ φυγάδος. Καὶ οἱ μὲν τὴν διακονίαν ἐκπλήσαντες ἀπῄεσαν, τῷ δὲ Φλάκκῳ μηδεμίαν ὄψιν οἰκείαν ἔτι θεωμένῳ, τὸ πάθος ἐκαινοῦτο, τρανούμενον φαντασίαις ἐναργεστέραις, καὶ τὴν ἐν κύκλῳ κατανοοῦντι πολλὴν ἐρημίαν, ἧς μέσος ἀπείληπτο, κουφότερον ἐδόκει κακὸν ἡ ἐν τῇ πατρίδι βίαιος ἀναίρεσις, μᾶλλον δὲ συγ-
541 κρίσει τῶν παρόντων ἀσπαστὸν ἀγαθόν. Οὕτως
M. ἐσφάδαζεν, ὡς μηδὲν τῶν μεμηνότων διαφέρειν, ἐπήδα πολλάκις ἄνω κάτω διαθέων, τὰς χεῖρας συνεκρότει, τοὺς μηροὺς ἔπαιε, κατέβαλεν εἰς τὸ ἔδαφος αὑτὸν, ἐξεφώνει πολλάκις, "Ἐγὼ Φλάκκος εἰμὶ ὁ πρὸ μικροῦ τῆς μεγαλοπόλεως ἢ πολυπόλεως Ἀλεξανδρείας ἡγεμὼν, ὁ τῆς εὐδαιμονεστάτης χώρας ἐπίτροπος Αἰγύπτου, εἰς ὃν ἐπέστρεφον αἱ τοσαῦται μυριάδες τῶν οἰκητόρων, ὁ δυνάμεις πολλὰς πεζὰς καὶ ἱππικὰς καὶ ναυτικὰς, οὐκ ἀριθμὸν ἄλλως, ἀλλ' ὅσον δοκιμώτατον ἐν ὑπηκόοις ἔχων, ὁ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν ταῖς ἐξόδοις ὑπὸ μυρίων ὅσων παραπεμπόμενος. Ἀλλὰ μὴ φάσμα ταῦτ' ἦν, οὐκ ἀλήθεια; Καὶ κοιμώμενος ὄναρ εἶδον τὴν τότ' εὐτυχίαν, εἴδωλα κατὰ κενοῦ βαίνοντα, πλάσματα ψυχῆς, ἴσως ἀναγραφούσης τὰ μὴ ὑπάρχοντα ὡς ὄντα; Διηπάτημαι. Σκιὰ πραγμάτων ἄρ' ἦσαν, οὐ πράγματα, μιμήσεις ἐναργείας, οὐκ ἐνάργεια τρανοῦσα τὸ ψεῦδος. Ὡς γὰρ τῶν ἐν τοῖς ὀνείροις φανέντων οὐδὲν περιαναστάντες εὑρίσκομεν, ἀλλ' οἴχεται πάντα ἀθρόα διαπτάντα, οὕτως καὶ τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα, οἷς ποτὲ ἐνωμίλησα, ἐσβέσθη βραχυτάτου καιροῦ ῥοπῇ".

§. 20. Τοιούτοις ἀεὶ κατεπαλαίετο λογισμοῖς,
καὶ τρόπον τινὰ ἐξετραχηλίζετο, τὰς δὲ τῶν πολ- 989
λῶν συνόδους ἀποδιδράσκων διὰ τὴν παρακολου- P.
θοῦσαν αἰσχύνην, οὔτ' εἰς λιμένα κατῄει, οὔτ' εἰς

ἀγορὰν προελθεῖν ὑπέμενεν, ἀλλ' οἴκοι συγκλεισά-
μενος ἐφώλευε, μηδὲ τὴν αὔλειον ὑπερβαίνειν θαῤ-
ῥῶν. Ἔστι δ' ὅτε καὶ περὶ βαθὺν ὄρθρον, ἔτι
τῶν ἄλλων ἐν εὐναῖς ὄντων, μηδενὶ φανεὶς τὸ παρά-
παν, ἔξω τείχους προήει καὶ διημέρευεν ἐπὶ τῆς
ἐρημίας, ἐκτρεπόμενος εἴ πού τις ὑπαντήσειν ἔμελλε,
καὶ ταῖς ἐκαύλοις μνήμαις τῶν κακοπραγιῶν δια-
κναιόμενος, καὶ διεσθιόμενος τὴν ψυχὴν ὁ δείλαιος
νυκτὸς εἰςήει βαθείας, εὐχόμενος διὰ τὰς ἀμετρού-
σας καὶ τὰς ἀτελευτήτους ἀδημονίας, ἑσπέραν μὲν
πρωΐαν γενέσθαι, πεφρικὼς τὸ σκότος καὶ τὰς ἀλλο-
κότους φαντασίας, ὁπότε τύχοι καταδαρθὼν, ἅμα δὲ
τῇ ἕῳ πάλιν ἑσπέραν. Ὁ γὰρ περὶ αὐτὸν ζόφος ἐναν-
τιοῦτο τοῖς φαιδροῖς ἅπασιν. Ὀλίγοις δ' ὕστερον μησὶ
βραχύ τι γήδιον πριάμενος, ἐν αὐτῷ πολλὰ διέτρι-
βεν μονούμενος, καὶ τὸν οἰκεῖον ἐπιστένων καὶ κα-
τακλαίων δαίμονα. Λέγεται δέ ποτε καὶ περὶ μέσας
542 νύκτας ὥςπερ οἱ κορυβαντιῶντες ἔνθους γενόμε-
M. νος, ἐκ τῆς ἐπαύλεως ἔξω προελθὼν καὶ τὴν ὄψιν
ἀνατείνας εἰς οὐρανὸν καὶ τοὺς ἀστέρας, τὸν ἐν
κόσμῳ κόσμον ὄντως ἰδὼν, ἀναβοῆσαι, "Βασιλεῦ
θεῶν καὶ ἀνθρώπων! Οὐκ ἄρα τοῦ τῶν Ἰουδαίων
ἔθνους ἀμελῶς ἔχεις, οὐδ' ἐπιψεύδονται τὴν ἐκ σοῦ
πρόνοιαν, ἀλλ' ὅσοι φασὶν αὐτοὺς μὴ προαγωνιστῇ
σοὶ καὶ ὑπερμάχῳ χρῆσθαι, δόξης ὑγιοῦς διαμαρ-
τάνουσι. Σαφὴς δ' ἐγὼ πίστις. Ὅσα γὰρ κατε-
μάνην τῶν Ἰουδαίων, αὐτὸς πέπονθα. Τὰς οὐσίας
ἁρπαζομένων περιεῖδον, ἐκεχειρίαν τοῖς λεηλατοῦσι
διδοὺς, ἀφηρέθην διὰ τοῦτο τὰ πατρῷα καὶ μη-
τρῷα, καὶ ὅσα ἐν μέρει χάριτος καὶ δωρεᾶς ἔλα-
βον, ἢ ὅσα ἄλλα καθ' ἑτέρας ἰδέας ἐκτησάμην.
Ὠνείδισά ποτε ἀτιμίαν καὶ ξενιτείαν αὐτοῖς ἐπιτίμοις
οὖσι κατοίκοις, ἵν' ἡσθῶσιν οἱ ἀντίπαλοι πλῆθος
ἀσύντακτον καὶ πεφορημένον, ὑφ' οὗ κολακευόμενος
ὁ δυςτυχὴς ἠπατώμην. Διὰ τοῦτο ἠτίμωμαι, καὶ
φυγὰς ἐξ ἁπάσης ἐληλαμένος τῆς οἰκουμένης, ἐν-

ταυθοῖ συγκέκλεισμαι. Παράγων εἰς τὸ θέατρον ἐνίους, ἐν ὄψεσι τῶν ἐχθίστων αἰκίζεσθαι προςέταττον ἀδίκως. Τοιγαροῦν ἐγὼ δικαίως οὐκ εἰς θέατρον ἓν ἢ μίαν πόλιν ἐπὶ ταῖς ἐσχάταις ὕβρεσι παρήχθην, αἰκισθεὶς πρὸ τοῦ σώματος τὴν ἀθλίαν ψυχήν· ἀλλ' ἐπόμπευσα διὰ μὲν πάσης Ἰταλίας ἄχρι Βρεντησίου, διὰ δὲ πάσης Πελοποννήσου μέχρι Κορίνθου, διὰ δὲ τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν νήσων ἄχρις Ἄνδρου τῆς ἐμῆς εἱρκτῆς, καὶ πέπεισμαι σαφῶς, ὅτι οὐκ ἔστιν ὅρος οὗτος τῶν ἐμῶν κακοπραγιῶν, ἀλλ' ἐφεδρεύουσιν ἕτεραι, πρὸς ἐκπλήρωσιν ἀν- 990
τίῤῥοπον ὧν εἰργασάμην. Ἀνεῖλόν τινας, καὶ ἀναι- P.
ρεθεῖσι πρὸς ἑτέρων οὐκ ἐπεξῆλθον. Κατελύθησάν τινες, καὶ ζῶντες οἱ μὲν ἐνεπρήσθησαν, οἱ δὲ διὰ μέσης κατεσύρησαν ἀγορᾶς, ἕως ὅλα τὰ σώματα αὐτῶν ἐδαπανήθη. Τούτων οἶδ' ὅτι ἀναμένουσί με αἱ ποιναὶ, καὶ οἱ ἀλάστορες ὥςπερ ἐπὶ βαλβῖσιν ἑστᾶσιν ἤδη, καὶ φονῶντες ἔγκεινται, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, μᾶλλον δὲ ὥραν προαποθνήσκω, πολλοὺς θανάτους ὑπομένων ἀνθ' ἑνὸς τοῦ τελευταίου". Πολλάκις δὲ ἐδειματοῦτο καὶ διεπτόητο, καὶ φρίκῃ μὲν τὰ μέλη καὶ μέρη τοῦ σώματος κατέσειστο, φόβῳ δὲ ὑπότρομον εἶχε τὴν ψυχὴν, ἄσθματι καὶ παλμῷ τινασσομένην, ἅτε τοῦ μόνου παρηγορεῖν τὸν ἀνθρώπινον βίον ἐκ φύσεως δυναμένου στερόμενος χρηστῆς ἐλπίδος. Ὄρνις αἴσιος οὐδεὶς αὐτῷ προεφαίνετο. Πάντες δυςοιώνιστοι, κληδόνες παλίμφημοι, ἐπίπονος ἐγρήγορσις, περιδεὴς ὕπνος, ἡ μόνωσις θηριώδης. Ἀλλ' ἥδιστον αὐτῷ τὸ ἀγελαῖον·
543 ἀηδέστατον αἱ κατὰ πόλιν διατριβαί· ἀσφαλὲς
M. ὄνειδος ἡ κατ' ἀγρὸν ἐρημία, σφαλερὸν, ἀδυςώπητον· ὁ ἠρέμα προσιὼν ὕποπτος. "Βουλεύεταί τι", φησὶ, "κατ' ἐμοῦ ὁ θᾶττον βαδίζων, οὐ πρὸς ἕτερόν τι σπεύδων ἔοικεν, ἀλλ' ἐμὲ διώκει, ὁ ἡδὺς ἐνεδρεύει, ὁ παῤῥησιαστὴς καταφρονεῖ, σιτία μοι καὶ ποτὰ καθάπερ τοῖς θρέμμασιν ἐπὶ σφαγὴν

δίδοται. Μέχρι τίνος ὁ σιδηροῦς πρὸς τοσαύτας ἀντέχω συμφοράς; Οἶδ᾽ ὅτι μαλακίζομαι πρὸς θάνατον, ἐξ ἐπηρείας δαίμονος οὐκ ἐπιτρέποντός μοι τὴν ἀθλίαν ζωὴν συντόμως ἀποῤῥῆξαι, διά τινας ὑπερβολὰς ἀνηκέστων κακῶν, ἃ κατ᾽ ἐμοῦ θησαυριζόμενος χαρίζεται τοῖς δολοφονηθεῖσι".

§. 21. Τοιαῦτα ἀναπολῶν καὶ σφαδάζων, ἐκαραδόκει τῆς εἱμαρμένης τὸ πέρας. Καὶ τοῦ μὲν αἱ συνεχεῖς ὀδύναι τὴν ψυχὴν ἀνεκύκων καὶ ἀνέστρεφον· Γάϊος δὲ τὴν φύσιν ὠμόθυμος ὢν καὶ ἀκόρεστος ἐν ταῖς τιμωρίαις, οὐχ ὥςπερ ἔνιοι μεθίετο τοὺς ἅπαξ κολασθέντας, ἀλλ᾽ ἀτελεύτητα μηνιῶν, ἀεί τινα καινὴν ἐπ᾽ αὐτοῖς ἐμεγαλούργει συμφορὰν, τὸν δὲ Φλάκκον καὶ διαφερόντως ἤχθαιρεν, ὡς καὶ τοὺς ὁμωνύμους ἀλλοτριώσει τῆς κλήσεως ὑποβλέπεσθαι, καὶ πολλάκις αὐτὸν μετάνοια εἰςῄει, διότι κατέγνω φυγὴν, ἀλλ᾽ οὐχὶ θάνατον, καὶ τὸν παράκλητον αἰδούμενος ὅμως ᾐτιᾶτο Λέπιδον, ὡς ἐκεῖνος ἀπηγόρευσε φόβῳ τῆς καθ᾽ αὐτοῦ τιμωρίας. Ἐδεδίει γὰρ, ὡς εἰκὸς, μὴ παραίτιος ἄλλῳ γενόμενος κουφοτέρας δίκης, βαρυτέραν αὐτὸς ἐνδέξηται. Μηδενὸς οὖν ἔτι τι τῶν εἰς παραίτησιν λέγειν θαῤῥοῦντος, ἀμειλίκτοις καὶ ἀφέτοις ἐχρῆτο ταῖς ὀργαῖς, αἳ χρόνῳ δέον ἀμαυροῦσθαι, παρήγοντο μᾶλλον, καθάπερ αἱ ἐν τοῖς σώμασιν ὑποτροπιάζουσαι νόσοι. Τῶν γὰρ προτέρων εἰσὶν ἀργαλεώτεραι. Φασὶν ὅτι νύκτωρ ποτὲ διαγρυπνῶν ὁ Γάϊος εἰς ἔννοιαν ἦλθε 991
τῶν ἐν τέλει φυγάδων, ὀνόματι μὲν ὑποπτευομένων P.
ἀτυχεῖν, βίον δ᾽ ἀπράγμονα καὶ ἡσυχάζοντα καὶ ἐλεύθερον ὄντως περιπεποιημένων. Μετετίθει δὲ καὶ τὴν κλῆσιν ἀποδημίαν προςαγορεύων. "Ἀποδημία γάρ τίς ἐστιν", ἔφασκεν, "ἡ τῶν τοιούτων ἔλασις, ἐχόντων ἄφθονα τὰ ἐπιτήδεια, καὶ σὺν ἀπραγμοσύνῃ καὶ εὐσταθείᾳ ζῆν δυναμένων· οὓς ἄτοπον εἶναι τρυφᾶν, ἀπολαύοντας εἰρήνης, βίον καρπου-

μένους φιλόσοφον". Εἶτα προστάττει τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ ὧν πλεῖστος ὁ λόγος, ἀναιρεθῆναι, γραφὴν δοὺς ὀνομάτων, ἧς ἡγεῖτο Φλάκκος. Ἐπεὶ δ' ἧκον εἰς Ἄνδρον οἷς κτείνειν διείρητο, Φλάκκος μὲν ἐτύγχανεν ἀγρόθεν εἰς ἄστυ παραγενόμενος· οἱ δ'
544 ἐκ τοῦ λιμένος ὑπηντίαζον, καὶ πόῤῥωθεν ἀντι-
M. προεῖδον ἀλλήλους. Ὅθεν συναισθόμενος ἐφ' ὃ
σπεύδουσι — μαντικώτατον γὰρ ἡ ἑκάστου ψυχὴ, καὶ μάλιστα τῶν ἐν κακοπραγίαις — ἐκτραπόμενος τῆς ὁδοῦ, διὰ τραχείας ἔθει φεύγων ἐπιλελησμένος ἴσως, ὅτι νῆσος, ἀλλ' οὐκ ἤπειρός ἐστιν, ἐν ᾗ τί ὄφελος ὠκύτητος περικλειούσης θαλάττης; Ἀνάγκη γὰρ δυοῖν θάτερον, ἢ προσωτέρω χωροῦντα κατὰ τοῦ πελάγους ἐνεχθῆναι, ἢ συλληφθῆναι πρὸς αὐτὸ τὸ πέρας ἥκοντα. Βέλτιον ἄρ' ἐν συγκρίσει κακῶν ἡ κατὰ γῆν τῆς ἐν πελάγει φθορᾶς, ἐπειδήπερ ἀνθρώποις καὶ πᾶσι χερσαίοις οἰκειότερον ἡ φύσις χωρίον ἀπένειμε γῆν, οὐ μόνον ζῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἀποθανοῦσιν, ἵν' ἡ αὐτὴ καὶ τὴν πρώτην ὑποδέχηται γένεσιν καὶ τὴν ἐκ τοῦ βίου τελευταίαν ἀνάλυσιν. Οἱ δ' ἀπνευστὶ διώκοντες καταλαμβάνουσι. Καὶ οἱ μὲν εὐθὺς ὤρυττον βόθρον, οἱ δὲ πρὸς βίαν εἷλκον ἀφηνιάζοντα, καὶ κεκραγότα, καὶ διαπαλαίοντα, ὧν χάριν καὶ σύμπαν κατετρώθη τὸ σῶμα, καθάπερ τὰ θηρία ταῖς πληγαῖς ἐπιτρέχων. Ἐμπλεκόμενος γὰρ καὶ τῶν κτεινόντων ἐλλαμβανόμενος, νῦν μὲν ἐπιφέρειν τὰ ξίφη κωλυομένων, ἐγκαρσίους δὲ πληγὰς καταφερόντων, αἴτιος ἐγένετο βαρυτέρων ἑαυτῷ συμφορῶν. Διατμηθεὶς δὲ καὶ διακοπεὶς χεῖρας, βάσεις, κεφαλὴν, στέρνα, πλευρὰς, ὡς ἱερείου τρόπον κρεουργηθῆναι, ἔκειτο, τῆς δίκης σφαγὰς ἰσαρίθμους τοῖς φόνοις τῶν ἐκνόμως ἀναιρεθέντων Ἰουδαίων ἑνὶ σώματι βουληθείσης ἐργάσασθαι. Καὶ ὁ μὲν τόπος ἅπας αἵματι κατεῤῥεῖτο διὰ πλειόνων φλεβῶν, αἳ κατὰ μέρος διεκόπησαν, κρουνηδὸν ἐκχεομένων· συρο-

μένου δὲ εἰς τὸν ὀρωρυγμένων βόθρον τοῦ νεκροῦ τὰ πλεῖστα μέρη διελύετο, τῶν νεύρων κατεσχισμένων, οἷς ἡ κοινωνία συνεδεῖτο πᾶσα τοῦ σώματος. Τοιαῦτα καὶ Φλάκκος ἔπαθε; γενόμενος ἀψευδεστάτη πίστις τοῦ μὴ ὑπερορᾶσθαι τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἐπικουρίας τῆς ἐκ θεοῦ.

ΠΕΡΙ

ΑΡΕΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΓΑΙΟΝ.

DE

VIRTUTIBUS ET LEGATIONE

AD CAIUM.

Miseri sunt qui in rebus fortuitis maiorem fiduciam ponunt, quam in ipsa rerum natura (1). Id clarum erat, postquam Caius Caesar, ab initio in quolibet optimam futuri temporis spem excitans, a temperantia et humanitate ad immodicam vitam crudelemque saevitiam se vertit (2—4). Nepotem Tiberii, quem in imperii societatem assumere debebat, se ipsum interfici iussit (5), aeque ac Macronem eiusque uxorem (6—8), et M. Silanum, multosque alios homines nobiles (9); nec deerant qui facinora haec excusarent (10). Quibus confectis deum se haberi voluit hic homo (11), qui heroibus, quos veteres divino honore dignos habuerunt, si quis alius, impar erat (12—15). Omnes ceteri eum tamquam deum colebant; soli vero Iudaei suspecti erant, ut impio huic conamini adversaturi (16); quam ob rem bellum gravissimum movebatur contra Iudaeos (17), maxime Alexandriae, cuius incolae infimi generis atrocissimis cruciatibus eos necabant, eorumque domos et proseuchas vastabant (18—20). Quod si Caii effigiem in proseuchis collocare Iudaei nolebant, recte excusari poterant eo, quod ne Augusto quidem, qui iis summam benevolentiam exhibuit, statuas posuerant, neque ipse tales sibi collocari poposcerat (21—24). At Caius id eo magis flagitabat, quo proniores Alexandrini homini fastuosissimo honores divinos exhibebant, instigante eum Helicone, mancipio turpissimo (25—27). Hunc hominem postquam placare frustra tentarunt, legatio Iudaeorum Alexandrinorum, duce Philone, Caium ipsum supplicibus litteris adiit (28). His viris parva vel nulla spes arrisit Romam venientibus

(29), audiebant enim statim Caium colossum ad formam suam effictum et inauratum in templo Hierosolymitano, Petronium ponere iussisse (30. 31). Precibus igitur Iudaei Petronium adeunt, rogantes, ut id avertat (32), quibus hic permotus colossi perfectionem remorandam curavit (33). Hoc Caesar sentiens male ferebat, necemque Petronio parabat (34). Flectebatur quidem eius animus litteris Agrippae (35—41); nihilo minus tamen alium colossum, quem Petronius Sidone parare coeperat, Roma Iudaeis mittere (42) templumque, quod unum illaesum adhuc manserat, novo Iovi illustri Caio dicare statuit (43). Interea auctor libri legatus cum aliis Iudaeis Alexandria Romam mittitur, ut Caii animum mitiorem erga Iudaeos reddat (44); at, postquam Caesar eos diu multumque subsannavit, solliciti de eo, quod decreturus esset, Alexandriam redierunt; certum enim iudicium ex ore hominis inconstantis et impii non perceperant (45. 46).

---

545 §. 1. Ἄχρι τίνος ἡμεῖς οἱ γέροντες ἔτι παῖδές 992
M. ἐσμεν, τὰ μὲν σώματα χρόνου μήκει πολιοὶ, τὰς δὲ P.
ψυχὰς ὑπ' ἀναισθησίας κομιδῇ νήπιοι, νομίζοντες τὸ μὲν ἀσταθμητότατον, τὴν τύχην, ἀκλινέστατον, τὸ δὲ παγιώτατον, τὴν φύσιν, ἀβεβαιότατον; Ὑπαλλαττόμεθα γὰρ καθάπερ ἐν ταῖς πεττείαις τὰς πράξεις μετατιθέντες, οἰόμενοι τὰ μὲν τυχηρὰ μονιμώτερα εἶναι τῶν φύσει, τὰ δὲ κατὰ φύσιν ἀβεβαιότερα τῶν τυχηρῶν. Αἴτιον δὲ τὸ τὰ παρόντα βραβεύειν, ἀπροοράτως τῶν μελλόντων ἔχοντας, αἰσθήσει πεπλανημένῃ χρωμένους πρὸ διανοίας ἀφανοῦς. Ὀφθαλμοῖς μὲν γὰρ τὰ ἐν φανερῷ καὶ ἐν χερσὶ καταλαμ-
546 βάνεται, λογισμὸς δὲ φθάνει καὶ πρὸς τὰ ἀόρατα
M. καὶ μέλλοντα, οὗ τὴν ὄψιν ὀξυωπεστέραν οὖσαν τῆς δι' ὀμμάτων σώματος ἀμαυροῦμεν, οἱ μὲν ἀκράτῳ καὶ πλησμοναῖς ὑποσυγχέοντες, οἱ δὲ τῷ μεγίστῳ τῶν κακῶν ἀμαθίᾳ. Πλὴν ὁ παρὼν καιρὸς καὶ αἱ κατ' αὐτὸν κριθεῖσαι πολλαὶ καὶ μεγάλαι ὑποθέσεις, καὶ ἂν εἰ ἄπιστοι γεγόνασί τινες τοῦ προνοεῖν τὸ θεῖον ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα τοῦ ἱκετικοῦ γένους, ὃ τῷ πατρὶ καὶ βασιλεῖ τῶν ὅλων καὶ πάντων αἰτίῳ

προςκεκλήρωται, ἱκαναὶ τοῦ πεῖσαι αὐτούς. Τοῦτο δὲ τὸ γένος Χαλδαϊστὶ μὲν Ἰσραὴλ καλεῖται, Ἑλληνιστὶ δὲ ἑρμηνευθέντος τοῦ ὀνόματος, ὁρῶν θεὸν, ὅ μοι δοκεῖ πάντων χρημάτων ἰδίων τε καὶ κοινῶν εἶναι τιμιώτατον. Εἰ γὰρ πρεσβυτέρων ἢ ὑφηγητῶν ἢ ἀρχόντων ἢ γονέων ὄψις κινεῖ τοὺς βλέποντας πρὸς αἰδῶ καὶ εὐκοσμίαν καὶ σώφρονος βίου ζῆλον, πόσον τι νομίζομεν ἀρετῆς ἕρμα καὶ καλοκἀγαθίας ἀνευρήσειν ἐν ψυχαῖς, αἳ τὸ γενητὸν πᾶν ὑπερκύψασαι, τὸ ἀγένητον καὶ θεῖον ὁρᾷν πεπαίδευνται, τὸ πρῶτον ἀγαθὸν καὶ καλὸν καὶ εὔδαιμον, καὶ μακάριον, εἰ δεῖ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, τὸ κρεῖττον μὲν ἀγαθοῦ, κάλλιον δὲ καλοῦ, καὶ μακαρίου μὲν μακαριώτερον, εὐδαιμονίας δὲ αὐτῆς εὐδαιμονέστερον, καὶ 993
εἰ δή τι τῶν εἰρημένων τελειότερον; Οὐ γὰρ φθά- P.
νει προςαναβαίνειν ὁ λόγος ἐπὶ τὸν ἄψαυστον καὶ ἀναφῆ πάντη θεὸν, ἀλλ᾽ ὑπονοστεῖ καὶ ὑποῤῥεῖ, κυρίοις ὀνόμασιν ἀδυνατῶν ἐπιβάθρᾳ χρῆσθαι πρὸς δήλωσιν, οὐ λέγω τοῦ ὄντος — οὐδὲ γὰρ ὁ σύμπας οὐρανὸς ἔναρθρος φωνὴ γενόμενος, εὐθυβόλων καὶ εὐσκόπων εἰς τοῦτο ἂν εὐποροίη ῥημάτων — ἀλλὰ τῶν δορυφόρων αὐτοῦ δυνάμεων, κοσμοποιητικῆς τε καὶ βασιλικῆς, καὶ προνοητικῆς, καὶ τῶν ἄλλων ὅσαι εὐεργέτιδές τε καὶ κολαστήριοι. Εἰ μὴ καὶ τὰς κολαστηρίους ἐν εὐεργέτισι τακτέον, οὐ μόνον ἐπειδὴ νόμων καὶ θεσμῶν εἰσὶ μοῖραι — νόμος γὰρ ἐκ δυοῖν συμπληροῦσθαι πέφυκε, τιμῆς ἀγαθῶν καὶ πονηρῶν κολάσεως — ἀλλ᾽ ὅτι καὶ ἡ κόλασις νουθετεῖ καὶ σωφρονίζει πολλάκις μὲν καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας, εἰ δὲ μὴ, πάντως γοῦν τοὺς πλησιάζοντας. Αἱ γὰρ ἑτέρων τιμωρίαι βελτιοῦσι τοὺς πολλοὺς, φόβῳ τοῦ μὴ παραπλήσια παθεῖν.

§. 2. Τίς γὰρ ἰδὼν Γάϊον μετὰ τὴν Τιβερίου Καίσαρος τελευτὴν παρειληφότα τὴν ἡγεμονίαν πάσης γῆς καὶ θαλάττης ἀστασίαστον καὶ εὔνομον, καὶ πᾶσι τοῖς μέρεσιν ἡρμοσμένην εἰς τὸ σύμφωνον,

ἑῴοις, ἑσπερίοις, μεσημβρινοῖς, ἀρκτικοῖς — τοῦ
547 μὲν Βαρβαρικοῦ γένους τῷ Ἑλληνικῷ, τοῦ δὲ
M. Ἑλληνικοῦ τῷ Βαρβαρικῷ, καὶ τοῦ μὲν στρατιωτι-
κοῦ τῷ κατὰ πόλεις, τοῦ δὲ πολιτικοῦ τῷ στρα-
τευομένῳ συμφωνήσαντος εἰς μετουσίαν καὶ ἀπόλαυ-
σιν εἰρήνης — οὐκ ἐθαύμασε καὶ κατεπλάγη τῆς
ὑπερφυοῦς καὶ παντὸς λόγου κρείττονος εὐπραγίας,
ἐξ ἑτοίμου τὰ ἀγαθὰ ἀθρόα σωρηδὸν κεκληρονομη-
κότα, παμπληθεῖς θησαυροὺς χρημάτων, ἄργυρον
καὶ χρυσὸν, τὸν μὲν ὡς ὕλην, τὸν δὲ ὡς νόμισμα,
τὸν δὲ ὡς προβόσκημα, δι' ἐκπωμάτων καὶ τινων
ἑτέρων, ἃ πρὸς ἐπίδειξιν τεχνιτεύεται, παμπληθεῖς
δυνάμεις, πεζὰς, ἱππικὰς, ναυτικὰς, προσόδους ὥς-
περ ἐκ πηγῶν ἀεννάῳ τινὶ φορᾷ χορηγουμένας, ἀρχὴν
οὐχὶ τῶν πλείστων καὶ ἀναγκαιοτάτων μερῶν τῆς
οἰκουμένης, ἃ δὴ καὶ κυρίως ἄν τις οἰκουμένην εἴ-
ποι, δυσὶ ποταμοῖς ὁριζομένην, Εὐφράτῃ τε καὶ
Ῥήνῳ, τῷ μὲν ἀποτεμνομένῳ Γερμανίαν, καὶ ὅσα
θηριωδέστερα ἔθνη, Εὐφράτῃ δὲ Παρθύην, καὶ τὰ
Σαρματῶν γένη καὶ Σκυθῶν, ἅπερ οὐχ ἧττον ἐξη-
γρίωται τῶν Γερμανικῶν· ἀλλ' ὡς εἶπον ἤδη τὴν
ἀφ' ἡλίου ἀνιόντος ἄχρι δυομένου, τήν τε ἐντὸς
ὠκεανοῦ, καὶ ὑπερωκεάνιον, ἐφ' οἷς ὅ τε Ῥωμαίων
δῆμος ἐγεγήθει καὶ πᾶσα Ἰταλία, τά τε Ἀσιανὰ καὶ
Εὐρωπαῖα ἔθνη. Ὡς γὰρ ἐπ' οὐδενὶ τῶν πώποτε
γενομένων αὐτοκρατόρων ἅπαντες ἠγάσθησαν, κτῆ-
σιν, καὶ χρῆσιν ἰδίων τε καὶ κοινῶν ἀγαθῶν, οὐκ
ἐλπίζοντες ἕξειν, ἀλλ' ἔχειν ἤδη νομίζοντες πλή- 994
ρωμά τινος εὐτυχίας, ἐφεδρευούσης εὐδαιμονίας. P.
Οὐδὲν γοῦν ἦν ἰδεῖν ἕτερον κατὰ πόλεις, ἢ βωμοὺς,
ἱερεῖα, θυσίας, λευχειμονοῦντας, ἐστεφανωμένους,
φαιδροὺς, εὐμένειαν ἐξ ἱλαρᾶς τῆς ὄψεως προφαί-
νοντας, ἑορτὰς, πανηγύρεις, μουσικοὺς ἀγῶνας,
ἱπποδρομίας, κώμους, παννυχίδας μετ' αὐλῶν καὶ
κιθάρας, τέρψεις, ἀνέσεις, ἐκεχειρίας, παντοίας
ἡδονὰς διὰ πάσης αἰσθήσεως. Τότε οὐ πλούσιοι

πενήτων προέφερον, οὐκ ἔνδοξοι ἀδόξων, οὐ δανεισταὶ χρεωστῶν, οὐ δεσπόται δούλων περιῆσαν, ἰσονομίαν τοῦ καιροῦ διδόντος, ὡς τὸν παρὰ ποιηταῖς ἀναγραφέντα Κρονικὸν βίον μηκέτι νομίζεσθαι πλάσμα μύθου, διά τε τὴν εὐθηνίαν καὶ εὐετηρίαν· τό τε ἄλυπον καὶ ἄφοβον, καὶ τὰς πανοικίας ὁμοῦ καὶ πανδήμους μεθ' ἡμέραν τε καὶ νύκτωρ εὐφροσύνας, αἳ μέχρι μηνῶν ἑπτὰ τῶν πρώτων ἄπαυστοι καὶ
548 συνεχεῖς ἐγένοντο· τῷ δὲ ὀγδόῳ κατασκήπτει βα-
M.ρεῖα νόσος τῷ Γαΐῳ, τὴν πρὸ μικροῦ δίαιταν, ὅτε ἔζη Τιβέριος, εὐκολοτέραν καὶ διὰ τοῦτο ὑγιεινοτέραν οὖσαν, εἰς πολυτέλειαν μεθαρμοσαμένῳ. Πολὺς γὰρ ἄκρατος καὶ ὀψοφαγία, καὶ ἐπὶ πλήρεσι τοῖς ὄγκοις ἀπλήρωτοι ἐπιθυμίαι, θερμολουσίαι τε ἄκαιροι, καὶ ἔμετοι, καὶ εὐθὺς πάλιν οἰνοφλυγίαι καὶ ἔφεδροι γαστριμαργίαι, λαγνεῖαι διὰ παίδων καὶ γυναικῶν, καὶ ὅσα ἄλλα καθαιρετικὰ ψυχῆς καὶ σώματος καὶ τῶν ἐν ἑκατέρῳ δεσμῶν συνεπέθετο. Τὰ δὲ ἐπίχειρα ἐγκρατείας μὲν ὑγεία καὶ ἰσχὺς, ἀκρασίας δὲ ἀσθένεια καὶ νόσος γειτνιῶσα θανάτῳ.

§. 3. Διαγγελείσης οὖν τῆς ὅτι νοσεῖ φήμης, ἔτι πλοΐμων ὄντων — ἀρχὴ γὰρ ἦν μετοπώρου τελευταῖος πλοῦς τοῖς θαλαττεύουσιν, ἀπὸ τῶν ἁπανταχόθεν ἐμπορίων εἰς τοὺς οἰκείους λιμένας καὶ ὑποδρόμους ἐπανιοῦσι, καὶ μάλιστα οἷς πρόνοια τοῦ μὴ διαχειμάζειν ἐπὶ ξένης ἐστὶν — μεθέμενοι τὸν ἁβροδίαιτον βίον, ἐσκυθρώπαζον, συννοίας τε καὶ κατηφείας πᾶσα οἰκία καὶ πόλις ἐγένετο μεστὴ, ἰσοῤῥόπῳ λύπῃ τῆς πρὸ μικροῦ χαρᾶς ἀμφικλινοῦς γενομένης. Τὰ γὰρ μέρη πάντα τῆς οἰκουμένης αὐτῷ συνενόσησε, βαρυτέρᾳ νόσῳ χρησάμενα τῆς κατασχούσης Γάϊον. Ἐκείνη μὲν γὰρ σώματος ἦν αὐτὸ μόνον, ἡ δὲ τῶν πανταχοῦ πάντων ψυχῆς εὐσθενείας, εἰρήνης, ἐλπίδων, μετουσίας καὶ ἀπολαύσεως ἀγαθῶν. Ἀνεπόλουν γὰρ ὅσα καὶ ἡλίκα κακὰ ἐξ ἀναρχίας φύεται, λιμὸν, πόλεμον, δενδροτομίας, δῃώσεις,

χωρίων στερήσεις, χρημάτων ἀπαγωγάς, τοὺς 995
περὶ δουλείας καὶ θανάτου φόβους ἀνηκέστους, ὧν P.
ἰατρὸς ἦν οὐδεὶς, μίαν ἐχόντων θεραπείαν τὸ ῥωσθῆναι Γάϊον. Ὅτε γοῦν ἤρξατο λωφᾶν ἡ νόσος, ἐν βραχεῖ καὶ οἱ μέχρι περάτων συνῄσθοντο — φήμης γὰρ οὐδὲν ὠκύτερον — καὶ μετέωρος πᾶσα πόλις ἦν ἀκοῆς ἀεὶ διψῶσα βελτίονος, ἕως διὰ τῶν ἐπιφοιτώντων παντελὴς ῥῶσις εὐηγγελίσθη, δι' ἣν πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς ἐπὶ τὰς αὐτὰς ἐτρέποντο θυμηδίας, ἰδίαν ἑαυτῶν νομίζουσαι σωτηρίαν, πᾶσαι μὲν ἤπειροι, πᾶσαι δὲ νῆσοι. Μέμνηται γὰρ οὐδεὶς τοσαύτην χώρας μιᾶς ἢ ἑνὸς ἔθνους γενέσθαι χαρὰν ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ καταστάσει ἡγεμόνος, ὅσην ἐπὶ Γαΐῳ συμπάσης τῆς οἰκουμένης, καὶ παραλαβόντι τὴν ἀρχὴν καὶ ῥωσθέντι ἐκ τῆς ἀσθενείας. Ὥςπερ γὰρ ἐκ νομάδος βίου καὶ θηριώδους νῦν πρῶτον
549 ἀρχόμενοι μεταβάλλειν πρὸς τὸ σύννομον καὶ ὁμο-
M. δίαιτον, καὶ ἐξ ἐρημίας καὶ σηκῶν καὶ ὑπωρειῶν εἰςοικίζεσθαι πόλεσι τειχήρεσι, καὶ ἐξ ἀνεπιτροπεύτου ζωῆς ὑπὸ ἐπιτρόπῳ τάττεσθαι νομεῖ τινὶ καὶ ἀγελάρχῳ τῆς ἡμερωτέρας ἀγέλης, ἐγεγήθεισαν, ἀγνοίᾳ τῆς ἀληθείας. Τυφλώττει γὰρ ὁ ἀνθρώπειος νοῦς πρὸς τὴν τοῦ συμφέροντος ὄντως αἴσθησιν, εἰκασίᾳ καὶ στοχασμῷ μᾶλλον, ἢ ἐπιστήμῃ χρῆσθαι δυνάμενος.

§. 4. Εὐθὺς γοῦν οὐκ εἰς μακρὰν ὁ σωτὴρ καὶ εὐεργέτης εἶναι νομισθεὶς, καί τινας ἀγαθῶν πηγὰς νέας ἐπομβρήσειν Ἀσίᾳ τε καὶ Εὐρώπῃ πρὸς εὐδαιμονίαν ἀκαθαίρετον, ἰδίᾳ τε ἑκάστῳ καὶ πᾶσι κοινῇ, τὸ λεγόμενον δὴ τοῦτο ἀφ' ἑστίας ἤρξατο, μεταβαλὼν πρὸς τὸ ἀτίθασσον, μᾶλλον δὲ ἣν συνεσκίαζεν ἀγριότητα τῷ πλάσματι τῆς ὑποκρίσεως ἀναφήνας. Τὸν γὰρ ἀνεψιὸν καὶ κοινωνὸν ἀπολειφθέντα τῆς ἀρχῆς, καὶ οἰκειότερον αὐτοῦ διάδοχον — ὁ μὲν γὰρ θέσει υἱωνὸς ἦν, ὁ δὲ φύσει Τιβερίου — κτείνει προφασισάμενος ἐπιβουλὴν, μηδὲ τῆς ἡλικίας

*χωρούσης ἔγκλημα τοιοῦτον. Ἄρτι γὰρ ἐκ παίδων
εἰς μειράκιον ὁ δύστηνος μετῄει, καὶ ὥς γέ φασί
τινες εἰ βραχὺν ἐπεβίω χρόνον Τιβέριος, ὁ μὲν ἂν
ἐκποδὼν ἐγεγένητο Γάϊος, δι' ὑποψιῶν κεχωρηκὼς
ἀνηκέστων, ὁ δὲ γνήσιος υἱωνὸς μόνος ἀπεδέδεικτο
ἡγεμὼν καὶ κληρονόμος τῆς παππῴας ἀρχῆς. Ἀλλ'
ὁ μὲν ὑπὸ τῆς εἱμαρμένης ἔφθη συναρπασθεὶς, πρὶν
ἐπὶ τέλος ἀγαγεῖν τὰ βουλεύματα· Γάϊος δὲ τὴν ἐκ
τοῦ παραβαίνειν τὰ πρὸς τὸν κοινωνὸν δίκαια δια-
βολὴν ἐνόμιζεν ἀποδράσεσθαι καταστρατηγῶν. Τὸ
δὲ σόφισμα τοιοῦτον ἦν. Συναγαγὼν τοὺς ἐν τέλει,
„Βούλομαι μὲν", ἔφη, „τὸν γένει μὲν ἀνεψιὸν, εὐ-
νοίᾳ δὲ ἀδελφὸν, ἑπόμενος καὶ τῇ τοῦ τετελευτη-* 996
κότος Τιβερίου γνώμῃ, κοινοπραγεῖν τῆς αὐτοκρατοῦς P.
*ἐξουσίας· ὁρᾶτε δὲ καὶ αὐτοὶ νήπιον ἔτι ὄντα κο-
μιδῇ, καὶ χρῄζοντα ἐπιτρόπων, καὶ διδασκάλων, καὶ
παιδαγωγῶν. Ἐπεὶ τί ἂν ἦν μεῖζον ἀγαθὸν, ἢ τὰ
τοσαῦτα βάρη τῆς ἡγεμονίας μὴ μίαν ψυχὴν ἢ σῶ-
μα ἓν ἐπηχθίσθαι, ἀλλ' ἔχειν τὸν δυνησόμενον ἐπε-
λαφρίζειν καὶ συνεπικουφίζειν; Ἐγὼ δὲ", ἔφη,
„παιδαγωγοὺς καὶ διδασκάλους καὶ ἐπιτρόπους ὑπερ-
βαλὼν, ἐμαυτὸν ἤδη γράφω πατέρα, υἱὸν δὲ
ἐκεῖνον".*

550 §. 5. *Τούτοις καὶ τοὺς παρόντας ἀπατήσας καὶ*
M. *τὸ μειράκιον — δέλεαρ γὰρ ἦν ἡ θέσις οὐκ ἐλπιζο-
μένης ἡγεμονίας, ἀλλ' ἀφαιρέσεως, ἣν εἶχεν ἤδη —
τῷ συγκληρονόμων καὶ κοινωνῶν δικαίῳ, μετὰ πολ-
λῆς ἀδείας οὐδενὸς ἔτι πεφροντικὼς, ἐπεβούλευεν.
Ἡ γὰρ υἱοῦ παντελὴς ἐξουσία κατὰ τοὺς τῶν Ῥω-
μαίων νόμους ἀνάκειται πατρὶ, δίχα τοῦ καὶ ἀνυ-
πεύθυνον ἀρχὴν εἶναι τὴν αὐτοκράτορα, μηδενὸς
ἐπὶ τοῖς ὁπωσοῦν πεπραγμένοις λόγον ἀπαιτεῖν τολ-
μῶντος ἢ δυναμένου. Τοῦτον μὲν δὴ καθάπερ ἐν
τοῖς ἀγῶσιν ἔφεδρον ὑπολαβὼν εἶναι, καταπαλαίει,
μήτε συντροφίας μήτε οἰκειότητος μήτε ἡλικίας
οἶκτον λαβὼν, δύστηνον, ὠκύμορον, συνάρχοντα,*

συγκληρονόμον, τὸν ἐλπισθέντα ποτὲ καὶ μόνον οὐκ αὐτοκράτορα διὰ τὴν πρὸς Τιβέριον ἐγγυτάτην συγγένειαν. Υἱωνοὶ γὰρ πατέρων ἀποθανόντων ἐν υἱῶν τάξει παρὰ πάπποις καταριθμοῦνται. Λέγεται δὲ ὅτι καὶ κελευσθεὶς αὐτοχειρίᾳ κτείνειν ἑαυτὸν, ἐφεστώτων ἑκατοντάρχου καὶ χιλιάρχου, οἷς εἴρητο μὴ συνεφάψασθαι τοῦ ἄγους, ὡς οὐκ ἐξὸν αὐτοκρατόρων ἀπογόνους πρὸς ἑτέρων ἀναιρεῖσθαι — νόμων γὰρ ἐν ἀνομίαις, καὶ ὁσιότητος ἐν ἀνοσιουργίαις ἐμέμνητο, κατειρωνευόμενος τὴν φύσιν τῆς ἀληθείας — ἀπείρως ἔχων —, οὐδὲ γὰρ ἕτερόν τινα κτεινόμενον εἶδεν, οὐδ' ἤσκητό πω ταῖς ὁπλομαχίαις, αἳ μελέται καὶ προγυμνάσματα παίδων ἐφ' ἡγεμονίᾳ τρεφομένων εἰσὶ, διὰ τοὺς ἐνισταμένους πολέμους — τὸ μὲν πρῶτον τοὺς ἥκοντας παρεκάλει, τὸν αὐχένα ἀποτείνας, ἀνελεῖν· ὡς δ' οὐχ ὑπέμενον αὐτὸς, λαβὼν τὸ ξίφος ἐπυνθάνετο τὸν καιριώτατον τόπον ὑπ' ἀγνοίας καὶ ἀηθείας, ἵνα εὐσκόπῳ πληγῇ τὴν ἀθλίαν ζωὴν ἀποῤῥήξῃ. Καὶ οἱ μὲν οἷα διδάσκαλοι κακοδαιμονίας, ὑφηγοῦντό τε καὶ ἐδείκνυσαν τὸ μέρος, ᾧ χρὴ τὸ ξίφος ἐπενεγκεῖν· ὁ δὲ πρώτην καὶ ὑστάτην μάθησιν ἀναδιδαχθεὶς ἀνδροφόνος αὐτὸς αὑτοῦ γίνεται βιασθεὶς ὁ δύστηνος.

§. 6. Ἐπεὶ δὲ ὁ πρῶτος καὶ μέγιστος ἆθλος οὗτος Γαΐῳ κατείργαστο, μηδενὸς ἔτι λειπομένου τῆς ἡγεμονίας πρὸς ὃν ἀποκλινοῦσί τινες τῶν ἐθελοκακούντων καὶ ἐν ὑποψίαις ὄντων, ἐπὶ δεύτερον 997
εὐθὺς ἐκονίετο τὸν Μάκρωνος ἀνδρὸς εἰς πάντα P.
551 αὐτῷ συναγωνισαμένου τὰ τῆς ἀρχῆς οὐ μόνον
M. ἀποδειχθέντι ἡγεμόνι — κολακείας γὰρ ἴδιον τὰς εὐπραγίας θεραπεύειν — ἀλλὰ καὶ πρότερον εἰς τὸ τυχεῖν τῆς ἡγεμονίας. Ὁ γὰρ Τιβέριος φρονήσει βαθείᾳ χρώμενος, καὶ τῶν καθ' αὑτὸν ἁπάντων δεινότατος ὢν ἀφανὲς ἀνθρώπου βούλημα συνιδεῖν, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον συνέσει διενεγκὼν, ἐφ' ὅσον καὶ εὐτυχίᾳ, πολλάκις ὑπεβλέπετο τὸν Γάϊον, ὡς κακόνουν

μὲν ἅπαντι τῷ Κλαυδίου οἴκῳ, προςκείμενον δὲ μόνῳ τῷ μητρῴῳ γένει, καὶ ἐδεδίει περὶ τοῦ υἱωνοῦ, μὴ νέος ἀπολειφθεὶς παραπόληται. Πρός τε ἀρχὴν τοσαύτην ἀνεπιτηδείως ἔχοντα ἔκρινε, διά τε τὸ τῆς φύσεως ἄμικτον καὶ ἀκοινώνητον, καὶ τὴν τῶν ἠθῶν ἀνωμαλίαν. Ἀλλόκοτα γὰρ αὐτῷ καὶ ἐπιμανῆ κατεφαίνετο, μηδεμιᾶς σωζομένης ἀκολουθίας, μήτε ἐν λόγοις, μήτε ἐν ἔργοις, ἃ παντὶ σθένει κατὰ τὸ παρῆκον ὁ Μάκρων ἐθεράπευε, τὰς μὲν ὑπονοίας τοῦ Τιβερίου, καὶ ἐν οἷς μάλιστα ἐδόκει τὴν διάνοιαν ἑλκοῦσθαι, διὰ τὸν ἄληκτον ἐπὶ τῷ υἱωνῷ φόβον ἐξιώμενος. Εὔνουν γὰρ καὶ πειθαρχικὸν ἀπέφαινε τὸν Γάϊον, καὶ σφόδρα ἡττημένον τοῦ ἀνεψιοῦ, ὡς ἕνεκα φιλοστοργίας, καὶ μόνῳ ἂν ἐθελῆσαι τῆς ἀρχῆς ὑπεκστῆναι, τὴν δὲ αἰδῶ μὴ λυσιτελῆσαι πολλοῖς, ὑφ' ἧς καὶ Γάϊον ἁπλοῦν ὄντα, ποικίλον νομίζεσθαι. Καὶ ὁπότε μὴ πείθοι τὰ εἰκότα διεξιὼν, τὴν ἀπὸ συνθηκῶν ἐπέφερεν, "Ἐγγυῶμαι", λέγων, "ἀξιώχρεώς εἰμι πρὸς πίστιν, ἱκανὰς ἀποδείξεις δέδωκα· τοῦ φιλοκαῖσαρ ἰδίως καὶ φιλοτιβέριος εἶναι, τὴν ὑπόθεσιν καὶ καθαίρεσιν ἐγχειρισθεὶς Σηϊανοῦ". Καὶ συνόλως δὲ ἱκανὸς ἦν ἐν τοῖς εἰς Γάϊον ἐπαίνοις, εἰ δεῖ καλεῖν ἀξίας ἐπαίνου τὰς ἀπολογίας, αἳ πρὸς τὰς ἐξ ὑπονοιῶν αἰτίας καὶ κατηγορίας ἀδήλους καὶ ἀσαφεῖς ἐγίνοντο. Συνόλως γὰρ ὅσα περὶ ἀδελφῶν εἴποι τις ἂν ἢ υἱῶν γνησίων ἐγκώμια, τοσαῦτα καὶ ἔτι πλείω Μάκρων ὑπὲρ Γαΐου διεξήει πρὸς Τιβέριον. Αἴτιον δὲ, ὡς ὁ τῶν πολλῶν λόγος, οὐ μόνον τὸ ἀντιθεραπεύεσθαι πρὸς αὐτοῦ τὸν Μάκρωνα, πλεῖστον ἢ καὶ σύμπαν ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ δυνάμενον, ἀλλὰ καὶ ἡ Μάκρωνος γυνὴ διὰ σιωπωμένην αἰτίαν, ἣ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἤλειφε καὶ συνεκρότει τὸν ἄνδρα, μηδὲν ἀνιέναι σπουδῆς καὶ βοηθείας τῆς ὑπὲρ τοῦ νεανίσκου. Δεινὸν δὲ γυνὴ γνώμην ἀνδρὸς παραλῦσαι καὶ παραγαγεῖν, P. καὶ μάλιστα μαχλάς. Ἕνεκα γὰρ τοῦ συνειδό- 998

τος κολακικωτέρα γίνεται. Ὁ δὲ τὴν διαφθορὰν μὲν
552 τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκίας ἀγνοῶν, τὴν δὲ κολα-
M. κείαν εὔνοιαν ἀκραιφνεστάτην εἶναι νομίζων, ἀπα-
τᾶται, καὶ λανθάνει τοῖς στρατηγήμασι τοὺς ἐχθί-
στους ὡς φιλτάτους προσιέμενος.

§. 7. Εἰδὼς οὖν ὅτι παρὰ μικρὸν ἐλθόντα μυριάκις αὐτὸν ἀπολέσθαι διέσωσεν, ἀνυπούλοις καὶ πεπαῤῥησιασμέναις ἐχρῆτο ταῖς νουθεσίαις. Ἐβούλετο γὰρ ὡς ἀγαθὸς δημιουργὸς ἀκαθαίρετον διαμεῖναι τὸ οἰκεῖον ἔργον, μήτε ὑπ᾽ αὐτοῦ διαλυθὲν, μήτε ὑφ᾽ ἑτέρου. Ὁπότε οὖν ἢ καταδαρθέντα ἐν συμποσίῳ θεάσαιτο, περιὼν ἀνίστη, στοχαζόμενος ἅμα μὲν τοῦ πρέποντος, ἅμα δὲ καὶ τῆς ἀσφαλείας — εὐεπιβούλευτον γὰρ ὁ κοιμώμενος — ἢ τινας ἐκμανῶς ὀρχηστὰς ὁρῶντα, ἢ ὡς ἔστιν ὅτε συνορχούμενον, ἢ ἐπὶ μίμοις αἰσχρῶν καὶ σκωμμάτων, μὴ ὑπομειδιῶντα σεμνότερον, ἀλλὰ μειρακιωδέστερον καγχάζοντα, ἢ κιθαρῳδῶν, ἢ χορῶν τῆς ἐμμελείας ἡττώμενον, ὡς ἔστιν ὅπου καὶ συνᾴδειν, ἔνυττε πλησίον καθεζόμενος ἢ κατακεκλιμένος, καὶ ἐπέχειν ἐπειρᾶτο. Πολλάκις δὲ καὶ ἐπικλίνας πρὸς οὖς, ἵνα μὴ κατακούοι τις ἕτερος, ἡσυχῇ καὶ πράως ἐνουθέτει, φάσκων, „Οὐδενὶ τῶν παρόντων ἀλλ᾽ οὐδὲ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὅμοιον εἶναί σε δεῖ, οὔτε ἐν θεάμασιν, οὔτε ἐν ἀκούσμασιν, οὔτε ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ὅσα κατὰ τὰς αἰσθήσεις· ἀλλὰ προφέρειν ἐπὶ τοσοῦτον ἐν ἑκάστῳ τῶν περὶ βίον, ἐφ᾽ ὅσον καὶ ταῖς εὐτυχίαις διενήνοχας. Ἄτοπον γὰρ τὸν ἡγεμόνα γῆς καὶ θαλάττης νικᾶσθαι πρὸς ᾠδῆς, ἢ ὀρχήσεως, ἢ χλευαστικοῦ σκώμματος, ἢ τινος τῶν ὁμοιοτρόπων, ἀλλὰ μὴ ἀεὶ καὶ πανταχοῦ μεμνῆσθαι τῆς ἡγεμονίας, καθάπερ τινὰ ποιμένα καὶ ἐπιστάτην ἀγέλης, τὰ πρὸς βελτίωσιν ἀπὸ παντὸς οὑτινοσοῦν ἐφ᾽ ἑαυτὸν ἕλκοντα καὶ λόγου καὶ πράγματος“. Εἶτα ἔφασκεν, „Ὅταν παρατυγχάνῃς σκηνικοῖς ἀγῶσιν, ἢ γυμνικοῖς, ἢ τοῖς κατὰ τὰς ἱπποδρομίας, μὴ σκόπει

τὰ ἐπιτηδεύματα, ἀλλὰ τὴν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασι κατόρθωσιν, καὶ λάμβανε τὸν τοιοῦτον λογισμόν. Εἰ τὰ μηδὲν ὠφελοῦντα τὸν ἀνθρώπινον βίον, τέρψιν δὲ μόνην καὶ ἡδονὴν παρέχοντα θεαταῖς, ἐκπονοῦσιν οὕτω τινὲς, ὡς ἐπαινεῖσθαί τε καὶ θαυμάζεσθαι, καὶ γέρα καὶ τιμὰς καὶ στεφάνους μετὰ κηρυγμάτων λαμβάνειν, τί χρὴ πράττειν τὸν τῆς ἀνωτάτω καὶ μεγίστης τέχνης ἐπιστήμονα; Μεγίστη δὲ καὶ ἀρίστη πασῶν ἐστὶν ἡ ἡγεμονία, δι' ἧς πᾶσα μὲν ἡ ἀγαθὴ καὶ βαθεῖα πεδιάς τε καὶ ὀρεινὴ γεωργεῖται, πᾶσα δὲ θάλαττα φορτηγοῖς ὁλκάσιν ἀκινδύνως διαπλεῖται, κατὰ τὰς ἀντιδόσεις ὧν ἀλλήλαις ἀγαθῶν ἀντεκτείνουσιν αἱ χῶραι κοινωνίας ἱμέρῳ, τὰ μὲν ἐνδέοντα λαμβάνουσαι, ὧν δὲ ἄγουσι πε- 999
558 ριουσίαν ἀντιπέμπουσαι. Φθόνος γὰρ οὐδέποτε P.
M. πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκράτησεν, ἀλλ' οὐδὲ τὰς μεγάλας αὐτῆς ἀποτομὰς, ὅλην Εὐρώπην ἢ ὅλην Ἀσίαν· ἀλλ' ἰοβόλου τρόπον ἑρπετοῦ φωλεύει, βραχέσιν εἰςερπύσας χωρίοις ἀνδρὶ ἑνὶ, ἢ οἴκῳ ἑνὶ, ἢ εἴποτε πολὺς ἄγαν πνέοι, πόλει μιᾷ· πρὸς δὲ μείζονα κύκλον ἔθνους ἢ χώρας οὐ πρόςεισι, καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ τὸ ὑμέτερον γένος τὸ σεβάστιον ὄντως ἤρξατο πρυτανεύειν τῶν πανταχοῦ πάντων. Ὅσα μὲν γὰρ εὐημέρει τῶν βλαβερῶν καὶ ἐν μέσοις ἐξητάζετο, πρὸς ἐσχατιὰς ὑπερορίους καὶ ταρτάρου μυχοὺς ἤλασε, τὰ δὲ τρόπον τινὰ φυγαδευθέντα τῶν λυσιτελῶν καὶ ὠφελίμων κατήγαγεν ἀπὸ περάτων γῆς καὶ θαλάττης, εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην, ἃ πάντα μιᾷ χειρὶ σῇ κυβερνᾶν ἐπιτέτραπται. Παραπεμφθεὶς γοῦν ὑπὸ τῆς φύσεως ἐπὶ πρύμναν ἀνωτάτω, καὶ τοὺς οἴακας ἐγχειρισθεὶς, πηδαλιούχει τὸ κοινὸν ἀνθρώπων σκάφος σωτηρίως, ἐπὶ μηδενὶ μᾶλλον χαίρων καὶ τερπόμενος ἢ τῷ τοὺς ὑπηκόους εὐεργετεῖν. Ἄλλοι μὲν γὰρ ἄλλων ἔρανοι, οὓς ἀναγκαίως εἰςφέρουσιν ἰδιῶται κατὰ πόλεις· ἄρχοντι δὲ οἰκειότατος ἔρανος, βουλὰς ἀγαθὰς εἰςηγεῖσθαι περὶ

τῶν ὑποτεταγμένων, καὶ πράττειν τὰ βουλευθέντα ὀρθῶς, καὶ ἀταμίευτα προφέρειν τὰ ἀγαθὰ πλουσίᾳ χειρὶ καὶ γνώμῃ, πλὴν ὅσα κατὰ πρόνοιαν τῆς εἰς τὸ μέλλον ἀδηλότητος ἄξιον παραφυλάττειν".

§. 8. Τοιούτοις κατεπῇδεν ὁ δυςτυχὴς, ὥςτε βελτιῶσαι τὸν Γάϊον· ὁ δὲ φίλερις καὶ φιλόνεικος ὢν, ἐπὶ τὰ ἐναντία τὴν διάνοιαν ἔτρεπεν, ὥςπερ εἰς ἐκεῖνα παρακληθεὶς, καὶ τὸν σωφρονιστὴν ἄντικρυς ἀπεθάῤῥει δυςωπεῖν, ἔστι δὲ ὅτε καὶ πόῤῥωθεν ἀφικνούμενον ὁρῶν, πρὸς τοὺς πλησίον ταυτὶ διελάλει· "Πάρεστιν ὁ διδάσκαλος τοῦ μηκέτι μανθάνειν ὀφείλοντος, ὁ παιδαγωγὸς τοῦ μηκέτι παιδὸς ὄντος, ὁ νουθετητὴς τοῦ φρονιμωτέρου, ὁ τὸν αὐτοκράτορα τῷ ὑπηκόῳ πειθαρχεῖν ἀξιῶν, ἐθάδα τῆς ἡγεμονικῆς ἐπιστήμης, καὶ παιδευτὴν ἑαυτὸν γράφει, παρὰ τίνι μαθὼν τὰ ἀρχικὰ, ἔγωγε οὐκ οἶδα. Ἐμοὶ γὰρ ἐξ ἔτι σπαργάνων μυρίοι διδάσκαλοι γεγόνασι, πατέρες, ἀδελφοὶ, θεῖοι, ἀνεψιοὶ, πάπποι, πρόγονοι, μέχρι τῶν ἀρχηγετῶν, οἱ ἀφ' αἵματος πάντες καθ' ἑκάτερον γένος, τό τε πατρῷον καὶ μητρῷον, αὐτοκρατεῖς ἐξουσίας περιποιησάμενοι, χωρὶς τοῦ καὶ ἐν ταῖς πρώταις τῶν σπερμάτων καταβολαῖς εἶναί τινας δυνάμεις βασιλικὰς τῶν ἡγεμονικῶν. Ὡς γὰρ αἱ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ὁμοιότητες κατά τε τὴν μορφὴν, καὶ σχέσεις καὶ κινήσεις, βουλάς τε καὶ πράξεις ἐν τοῖς σπερματικοῖς σώζονται λόγοις,
οὕτως εἰκὸς ἐν τοῖς αὐτοῖς ὑπογράφεσθαι τυ- 1000
554 πωδέστερον καὶ τὴν πρὸς ἡγεμονίαν ἐμφέρειαν. P.
M. Εἶτα ἐμὲ, τὸν καὶ πρὸ τῆς γενέσεως ἔτι κατὰ γα-
στρὸς ἐν τῷ τῆς φύσεως ἐργαστηρίῳ διαπλασθέντα αὐτοκράτορα, τολμᾷ τις διδάσκειν ἀνεπιστήμων ἐπιστήμονα; Ποῦ γὰρ τοῖς ἰδιώταις πρὸ μικροῦ θέμις εἰς ἡγεμονικῆς ψυχῆς παρακῦψαι βουλεύματα; Τολμῶσι δὲ ὑπ' ἀναισχύντου θράσους ἱεροφαντεῖν καὶ τελεῖν τὰ ἡγεμονικὰ, μόλις ἂν ἐν μύσταις ἀναγραφέντες". Ἐκ δὲ τοῦ κατ' ὀλίγον μελετῶν ἀλλο-

τριοῦσθαι τοῦ Μάκρωνος, ἤρχετο καὶ ψευδεῖς μὲν πιθανὰς δὲ καὶ εὐπαραγώγους κατ᾽ αὐτοῦ πλάττειν αἰτίας. Δειναὶ γὰρ αἱ εὔθηκτοι καὶ μεγάλαι φύσεις εἰκοτολογῆσαι. Τοιαῦται δὲ ἦσαν αἱ προφάσεις· ʻἐμόν ἐστι τοῦ Μάκρωνος ἔργον Γάϊος· μᾶλλον αὐτὸν ἢ οὐχ ἧττον τῶν γονέων γεγέννηκα· τρὶς οὐχ ἅπαξ ἀνήρπαστο ἂν ἐπ᾽ αὐτῷ Τιβερίου φονῶντος, εἰ μὴ δι᾽ ἐμὲ καὶ τὰς ἐμὰς παρηγορίας· ἀλλὰ καὶ τελευτήσαντος ἔχων ὑπηκόους τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις, εὐθὺς εἰς τὴν ἐκείνου παρέπεμψα τάξιν, ἀναδιδάσκων ὅτι ἀνδρὸς ἑνὸς γέγονεν ἔνδεια· μένει δὲ ἄρτιος καὶ πλήρης ἡ ἡγεμονία᾽. Τούτοις συνεπείθοντό τινες ὡς ἀψευδέσιν, ἀγνοοῦντες τὸν φένακα τρόπον τοῦ λέγοντος. Οὔπω γὰρ ἦν τὸ πεπλασμένον αὐτοῦ καὶ ποικίλον τῶν ἠθῶν ἐμφανές. Ἀλλὰ γὰρ οὐ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις ἐκποδὼν ὁ κακοδαίμων γίνεται σὺν τῇ γυναικὶ, τῆς περιττῆς εὐνοίας ἀμοιβὰς τὰς ἀνωτάτω τιμωρίας ἀντιλαβών. Τοιοῦτόν ἐστιν ἡ εἰς τοὺς ἀχαρίστους χάρις. Ἀντὶ γὰρ ὧν ὠφελήθησαν, παρέχουσι τὰς μεγίστας ζημίας τοῖς εὐεργετήσασιν. Ὁ γοῦν Μάκρων πάντα ἐπ᾽ ἀληθείας πραγματευσάμενος μετ᾽ ἐκτενεστάτης σπουδῆς καὶ φιλοτιμίας, τὸ μὲν πρῶτον ὑπὲρ τοῦ σῶσαι Γάϊον, ἔπειτα δὲ ὑπὲρ τοῦ μόνον τὴν ἡγεμονίαν διαδέξασθαι, τοιαῦτα εὕρατο τὰ ἐπίχειρα. Λέγεται γὰρ ὅτι ἠναγκάσθη ὁ δείλαιος αὐτοχειρίᾳ κτεῖναι ἑαυτὸν, καὶ τὴν αὐτὴν ἀνεδέξατο συμφορὰν ἡ γυνὴ, καίτοι ποτὲ νομισθεῖσα διὰ συνηθείας αὐτῷ γενέσθαι. Βέβαιον δὲ οὐδέν φασι τῶν ἐν ἔρωτι φίλτρων εἶναι διὰ τὸ τοῦ πάθους ἀψίκορον.

§. 9. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Μάκρων πανοίκιος ἱερεύετο, τρίτῳ ἐπαπεδύετο δόλῳ βαρυτέρῳ. Πενθερὸς ἐγεγένητο αὐτῷ Μάρκος Σιλανὸς μεστὸς φρονήματος ἀνὴρ καὶ γένει λαμπρός. Οὗτος ὠκυμόρου τῆς θυγατρὸς ἀποθανούσης ἔτι περιεῖπε τὸν Γάϊον, εὔνοιαν προσφερόμενος, οὐ πενθεροῦ μᾶλλον, ἢ

γνησίου πατρὸς, ἣν ἐνόμιζεν. ἀντιλήψεσθαι κατὰ νόμον ἰσότητος μεθαρμοσάμενος τὸν γαμβρὸν 1001 εἰς υἱόν. Ἐλελήθει δὲ ἄρα ψευδοδοξῶν καὶ ἀπα- P. 655 τώμενος. Ὁ μὲν γὰρ τοὺς κηδομένους λόγους M. ἀεὶ διεξῄει, μηδὲν ἐπικρυπτόμενος τῶν εἰς βελτίωσιν, καὶ ὠφέλειαν ἠθῶν, καὶ βίου, καὶ ἡγεμονίας, ἔχων εἰς παῤῥησίαν, καὶ μεγάλας ἀφορμὰς, ὑπερβάλλουσάν τε εὐγένειαν, καὶ τὴν κατ' ἐπιγαμίαν οἰκειότητα· καὶ γὰρ ἡ θυγάτηρ οὐ πρὸ πολλῶν ἐτεθνήκει χρόνων, ὡς ἀμαυρωθῆναι τὰ δίκαια τῶν κηδεστῶν, ἀλλὰ μονονοὺκ ἔσπαιρεν ἔτι λειψάνων τινῶν ἱστάτων τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος ἐνυπαρχόντων, καὶ ἐγκατειλημμένων τῷ σώματι· ὁ δὲ πρὸς ὕβρεως τὰς νουθεσίας λαμβάνων τῷ πάντων οἴεσθαι φρονιμώτατος καὶ σωφρονέστατος, ἔτι δὲ ἀνδρειότατος εἶναι καὶ δικαιότατος, ἤχθαιρε μᾶλλον τῶν ὁμολογουμένων πολεμίων τοὺς διδάσκοντας. Ὑπολαβὼν οὖν καὶ τοῦτον εἶναι παρενόχλημα, τὴν πολλὴν αὐτῷ ῥύμην τῶν ἐπιθυμιῶν ἐφέξοντα, πολλὰ χαίρειν φράσας τοῖς δαίμοσι τῆς ἀποθανούσης γυναικὸς, εἰ πατέρα μὲν ἐκείνης, ἑαυτοῦ δὲ γενόμενον πενθερὸν μεταστήσεται, δολοφονεῖ.

§. 10. Καὶ τὸ πρᾶγμα ἤδη περιβόητον τοῖς ἐπαλλήλοις τῶν πρώτων ἀνδρῶν φόνοις ἐγεγένητο, ὡς διὰ παντὸς στόματος δυςκάθαρτα ἄγη συνηχεῖσθαι, φανερῶς μὲν οὐ διὰ δέος, ἠρεμαιοτέρᾳ δὲ τῇ φωνῇ. Καὶ ἔπειτα ἐκ μεταβολῆς — ὄχλος γὰρ ἀνίδρυτον ἐν ἅπασι, καὶ βουλαῖς, καὶ λόγοις, καὶ πράγμασιν — ἀπιστοῦντες, εἰ οὕτως ἀθρόαν ἐνδέδεκται τροπὴν ὁ πρὸ μικροῦ χρηστὸς καὶ φιλάνθρωπος, ἴσος τε καὶ κοινωνικὸς εἶναι νομισθεὶς Γάϊος, ἀπολογίας ἐσκόπουν, καὶ διερευνῶντες εὕρισκον, ἐπὶ μὲν τῷ ἀνεψιῷ καὶ συγκληρονόμῳ, τοιαῦτα φάσκοντες, "Ἀκοινώνητον ἀρχὴν θεσμὸς φύσεως ἀκίνητος. Οὗτος ἃ παθεῖν ἐμέλλησεν ἂν ὑπὸ δυνατωτέρου, προδιέθηκεν. Ἰσχυρότερος ὢν, ἠμύνατο.

Τουτέστιν οὐκ ἀνδροφονία. Τάχα δὲ καὶ προνοητικῶς ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ σύμπαντος ἀνθρώπων γένους τὸ μειράκιον ἐκποδὼν γεγένηται, τῶν μὲν τούτῳ, τῶν δὲ ἐκείνῳ προσκληρουμένων, ἐξ ὧν ταραχαὶ, ἐμφύλιοί τε καὶ ξενικοὶ πόλεμοι συνίστανται. Τί δὲ ἄμεινον εἰρήνης; Εἰρήνη δὲ ἐξ ἡγεμονίας ὀρθῆς φύεται. Ἡγεμονία δ' ἀφιλόνεικος καὶ ἀνερίθευτος ὀρθὴ μόνη, δι' ἧς καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὀρθοῦται." *Ἐπὶ δὲ Μάκρωνι, "Πλέον ἐφυσήθη τοῦ μετρίου. Τὸ Δελφικὸν γράμμα οὐ διέγνω, τὸ 'γνῶθι σαυτόν'. Φασὶ δὲ, τὴν μὲν ἐπιστήμην εὐδαιμονίας, τὴν δὲ ἄγνοιαν κακοδαιμονίας αἰτίαν εἶναι. Τί παθὼν ὑπηλλάττετο καὶ μετετίθει, τὸν μὲν ὑπήκοον αὐτὸν εἰς τάξιν ἄρχοντος, τὸν δὲ αὐτοκράτορα Γάϊον εἰς*
556 *ὑπηκόου χώραν; Οἰκειότατον ἡγεμόνι μὲν τὸ* 1002
M. *προστάττειν, ὅπερ ἐποίει Μάκρων· ὑπηκόῳ δὲ τὸ* P.
πειθαρχεῖν, ὅπερ ὑπομένειν ἠξίου Γάϊον". Ἐκάλουν γὰρ οἱ ἀνεξέταστοι τὴν παραίνεσιν πρόσταξιν, καὶ τὸν σύμβουλον ἄρχοντα, ἤτοι μὴ συνιέντες ὑπ' ἀναισθησίας ἢ διὰ κολακείαν, τὰς φύσεις τῶν ὀνομάτων ὁμοῦ καὶ πραγμάτων μεταχαράττοντες. Ἐπὶ δὲ Σιλανῷ, "Χλεύης ἄξιον ὁ Σιλανὸς ἔπαθεν, οἰηθεὶς τὸν πενθερὸν τοσοῦτον παρὰ γαμβρῷ δύνασθαι, ὅσον πατέρα γνήσιον παρ' υἱῷ. Καί τοι πατέρες ἰδιῶται γενομένων ἐν ἀρχαῖς μεγάλαις καὶ ἐξουσίαις υἱῶν ὑποστέλλουσιν, ἀγαπητῶς φερόμενοι τὰ δευτερεῖα· ὁ δὲ ἠλίθιος, οὐδὲ πενθερὸς ὢν ἔτι, τὰ μὴ καθ' ἑαυτὸν προσπεριειργάζετο, μὴ συνιεὶς, ὅτι τῷ θανάτῳ τῆς θυγατρὸς συνετεθνήκει καὶ ἡ κατ' ἐπιγαμίαν οἰκειότης. Δεσμὸς γὰρ οἴκων ὀθνείων αἱ ἐπιγαμίαι, τὴν ἀλλοτριότητα εἰς οἰκειότητα μετάγουσαι, οὗ λυθέντος λέλυται καὶ τὰ τῆς κοινωνίας, καὶ μάλιστα ὅταν ἀνεπανορθώτῳ πράγματι λυθῇ, τελευτῇ τῆς εἰς ἀλλότριον οἶκον δεδομένης ἐπὶ γάμῳ". Τοιαῦτα ἐν ἅπασι τοῖς συλλόγοις ἐθρύλλουν, πλεῖστον διδόντες μέρος τῷ μὴ βούλεσθαι

δοκεῖν ὠμὸν εἶναι τὸν αὐτοκράτορα. Χρηστότητα γὰρ καὶ φιλανθρωπίαν ἐλπίσαντες, ὅσην παρ' οὐδενὶ τῶν προτέρων ἐνιδρύσθαι τῇ Γαΐου ψυχῇ, σφόδρα ἄπιστον ἐνόμιζον, εἰ τοσαύτην καὶ οὕτως ἀθρόαν ἐνδέδεκται μεταβολὴν πρὸς τὰ ἐναντία.

§. 11. Κατεργασάμενος οὖν τρεῖς τοὺς εἰρημένους ἄθλους ἐκ τριῶν τῶν ἀναγκαιοτάτων μερῶν, δυοῖν μὲν ἐκ τῆς πατρίδος, τοῦ τε βουλευτικοῦ καὶ τοῦ τῆς ἱππικῆς τάξεως, τρίτου δὲ τοῦ συγγενικοῦ, καὶ ὑπολαβὼν τῶν ἰσχυροτάτων καὶ δυνατωτάτων περιγενόμενος καταπληκτικώτατον δέος ἐνειργάσθαι τοῖς ἄλλοις ἅπασι, διὰ μὲν τῆς Σιλανοῦ σφαγῆς, τοῖς βουλευταῖς — ἦν γὰρ οὐδενὸς τῶν ἐν συγκλήτῳ δεύτερος —, διὰ δὲ τῆς Μάκρωνος τοῖς ἱππικοῖς — οἷα γὰρ χοροῦ τινὸς ἡγεμὼν ἐγεγένητο φερόμενος τὰ πρωτεῖα τῆς τιμῆς καὶ εὐδοξίας —, διὰ δὲ τῆς τοῦ ἀνεψιοῦ καὶ συγκληρονόμου τοῖς ἀφ' αἵματος ἅπασιν· οὐκ ἔτι ἠξίου μένειν ἐν τοῖς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὅροις, ἀλλ' ὑπερέκυπτε σπουδάζων θεὸς νομίζεσθαι. Καὶ ἐν ἀρχῇ ταύτης τῆς παραπληξίας φασὶν αὐτὸν χρήσασθαι τοιούτῳ λογισμῷ. Καθάπερ γὰρ οἱ τῶν ἄλλων ζώων ἀγελάρχαι βουκόλοι καὶ αἰπόλοι καὶ νομεῖς οὔτε βόες εἰσὶν οὔτε αἶγες
557 οὔτε ἄρνες, ἀλλ' ἄνθρωποι κρείττονος μοίρας καὶ
M. κατασκευῆς ἐπιλαχόντες· τὸν αὐτὸν τρόπον ἀγε-
λαρχοῦντα καὶ ἐμὲ τῆς ἀρίστης ἀνθρώπων γένους
ἀγέλης, νομιστέον διαφέρειν καὶ μὴ κατ' ἄν- 1003
θρωπον εἶναι, μείζονος δὲ καὶ θειοτέρας μοίρας P.
τετυχηκέναι. Ταύτην τὴν ὑπόληψιν ἐνσφραγισάμενος τῇ διανοίᾳ, περιέφερεν ὁ ἠλίθιος ἐν ἑαυτῷ μυθικὸν πλάσμα, ὡς ἀψευδεστάτην ἀλήθειαν. Καὶ ἐπειδὴ ἅπαξ ἐθρασύνατο καὶ ἀπετόλμησεν εἰς τοὺς πολλοὺς ἐξενεγκεῖν τὴν ἀθεωτάτην ἐκθέωσιν αὐτοῦ, τὰ ἀκόλουθα καὶ συνῳδὰ πράττειν ἐπεχείρει, καὶ οἷα δι' ἀναβαθμῶν ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον εἰς τὸ ἄνω προῄει. Ἤρχετο γὰρ ἐξομοιοῦν τὸ πρῶτον τοῖς

λεγομένοις ἡμιθέοις ἑαυτὸν, Διονύσῳ καὶ Ἡρακλεῖ καὶ Διοσκούροις· Τροφώνιον καὶ Ἀμφιάραον καὶ Ἀμφίλοχον, καὶ τοὺς ὁμοίους, χρηστηρίοις αὐτοῖς καὶ ὀργίοις χλεύην τιθέμενος, κατὰ σύγκρισιν τῆς ἰδίας δυνάμεως. Εἶθ᾽ ὥςπερ ἐν θεάτρῳ σκευὴν ἄλλοτε ἀλλοίαν ἐλάμβανε, τοτὲ μὲν λεοντῆν καὶ ῥόπαλον, ἀμφότερα ἐπίχρυσα, διακοσμούμενος εἰς Ἡρακλέα· ποτὲ δὲ πίλους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὁπότε ἀσκοῖτο εἰς Διοσκούρους· ἔστι δὲ ὅτε κιττῷ καὶ θυρσῷ καὶ νεβρίσιν εἰς Διόνυσον ἠσκεῖτο. Καὶ ταύτῃ διαφέρειν ἀξιῶν, ὅτι ἐκείνων μὲν ἕκαστος ἰδίας ἔχων τιμὰς, οὐ μετεποιεῖτο ὧν ἐκοινώνουν ἕτεροι· ὁ δὲ τὰς πάντων ἀθρόον ἐσφετερίζετο φθόνῳ καὶ πλεονεξίᾳ, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοὺς ἐκείνους, οὐκ εἰς Γηρυόνην τὸν τρισώματον μεταβαλὼν, ἵνα τῷ πλήθει παραγάγῃ τοὺς ὁρῶντας· ἀλλ᾽ ὃ δὴ παραδοξότατον ἦν, ἑνὸς σώματος οὐσίαν μετασχηματίζων καὶ μεταχαράττων εἰς πολυτρόπους μορφὰς, Αἰγυπτίου τρόπον Πρωτέως, ὃν εἰςήγαγεν Ὅμηρος μεταβολὰς παντοίας ἐνδεχόμενον, εἴς τε τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ ἐκ τούτων ζῶα καὶ φυτά. Καί τοι τί παρασήμων ἔδει σοὶ, Γάϊε, οἷς ἔθος ἀρκεῖσθαι τὰ τῶν εἰρημένων ἀφιδρύματα. Ἐχρῆν γὰρ ζηλοῦν τὰς ἐκείνων ἀρετάς. Ἡρακλῆς ἐκάθηρε γῆν καὶ θάλατταν, ἄθλους ἀναγκαιοτάτους καὶ ὠφελιμωτάτους ἅπασιν ἀνθρώποις ὑποστὰς, ἕνεκα τοῦ τὰ βλαβερὰ καὶ κακωτικὰ φύσεως ἑκατέρας ἀνελεῖν. Διόνυσος ἡμερώσας ἄμπελον καὶ ποτὸν ἐξ αὐτῆς ἀναχέας ἥδιστον ὁμοῦ καὶ ὠφελιμώτατον ψυχαῖς τε καὶ σώμασι, τὰς μὲν ἄγει πρὸς εὐθυμίαν, κακῶν λήθην καὶ ἀγαθῶν ἐλπίδας ἐνεργαζόμενος, τὰ δὲ σώματα ὑγιεινότερα καὶ κραταιότερα καὶ εὐκινητότερα παρασκευάζει· καὶ ἰδίᾳ τε ἕκαστον αὐτῶν βελτίονα ποιεῖ, καὶ πολυανθρώπους οἰκίας καὶ συγγενείας ἐξ αὐχμήρου καὶ ἐπιπόνου βίου μεθαρμόζεται πρὸς ἀνειμένης σχῆμα καὶ ἱλαρᾶς διαίτης, καὶ πά-

558 σαις πόλεσιν Ἑλληνικαῖς τε καὶ Βαρβαρικαῖς εὐω-
M. χίας, εὐφροσύνας, θαλίας, ἑορτὰς ἐπαλλήλους πα-
ρέχει. Πάντων γὰρ τῶν λεχθέντων αἴτιος ἄκρατος.
Πάλιν Διοσκούρους λόγος ἔχει κοινώσασθαι τὴν
ἀθανασίαν. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν θνητὸς, ὁ δὲ 1004
ἀθάνατος ἦν, οὐκ ἐδικαίωσεν ὁ τῆς κρείττονος μοί- P.
ρας ἀξιωθεὶς φιλαυτῆσαι μᾶλλον, ἢ πρὸς τὸν
ἀδελφὸν εὔνοιαν ἐπιδείξασθαι. Φαντασιωθεὶς γὰρ
τὸν ἄπειρον αἰῶνα, καὶ λογισάμενος, ὅτι αὐτὸς
μὲν ἀεὶ βιώσεται, ὁ δὲ ἀδελφὸς ἀεὶ τεθνήξεται, καὶ
μετὰ τῆς ἀθανασίας ἀθάνατον τὸ ἐπ' ἐκείνῳ πένθος
ἀναδέξεται, θαυμαστὴν ἐμεγαλούργησεν ἀντίδοσιν,
ἀνακερασάμενος αὐτῷ μὲν τὸ θνητὸν, τῷ δὲ ἀδελ-
φῷ τὸ ἄφθαρτον, καὶ ἀνισότητα τὴν ἀδικίας ἀρχὴν
ἀνεκαίνισεν ἰσότητι, ἥτις ἐστὶ πηγὴ δικαιοσύνης.

§. 12. Οὗτοι πάντες, ὦ Γάϊε, διὰ τὰς ὑπηργμένας εὐεργεσίας ἐθαυμάσθησαν, καὶ ἔτι νῦν θαυμάζονται, καὶ σεβασμοῦ τε καὶ τῶν ἀνωτάτω τιμῶν ἠξιώθησαν. Εἰπὲ δὲ καὶ αὐτὸς ἡμῖν, ἐπὶ τίνι γαυριᾷς καὶ πεφύσησαι τῶν παραπλησίων; Ἐμιμήσω τοὺς Διοσκούρους εἰς φιλαδελφίαν, ἵνα ἐντεῦθεν ἄρξωμαι; Τὸν μὲν ἀδελφὸν καὶ συγκληρονόμον οὐκ ἐν ἀκμῇ τῆς πρώτης ἡλικίας, ὦ σιδήρειε καὶ ἀνηλεέστατε, ὠμῶς ἀπέσφαξας, τὰς ἀδελφὰς ὕστερον ἐφυγάδευσας, μὴ καὶ αὗται τὸν περὶ ἀφαιρέσεως ἀρχῆς φόβον εἰργάζοντό σοι; Ἐμιμήσω Διόνυσον; Εὑρετὴς καινῶν γέγονας χαρίτων; Ὡς ἐκεῖνος εὐφροσύνης κατέπλησας τὴν οἰκουμένην; Ἀσία καὶ Εὐρώπη τὰς ἐκ σοῦ γεγενημένας δωρεὰς οὐ χωρεῖ; Καινὰς μὲν οὖν τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἀνεῦρες, ὡς κοινὸς λιμεὼν καὶ παλαμναῖος, αἷς μεταβάλλεις τὰ ἡδέα καὶ χαρτὰ πρὸς ἀηδείας καὶ λύπας, καὶ ἀβίωτον βίον τοῖς πανταχοῦ πᾶσι, τὰ μὲν παρ' ἑτέροις ἀγαθὰ καὶ καλὰ πάντα σφετεριζόμενος ἀπλήστοις καὶ ἀκορέστοις ταῖς ἐπιθυμίαις, τὰ ἀπὸ τῶν ἑῴων, τὰ ἀπὸ τῶν ἄλλων τοῦ παντὸς κλιμάτων, εἴ τινα ἢ

κατὰ μεσημβρίαν ἦν, ἢ πρὸς ἄρκτον· τὰ δὲ ἀπὸ τῆς σαυτοῦ πικρίας, καὶ ὅσα ταῖς ἐπαράτοις καὶ ἰοβόλοις ψυχαῖς γεννᾶν ἔθος βλαβερὰ καὶ ἐπιζήμια ἀντιδιδοὺς καὶ ἀντιπέμπων· διὰ ταῦτα ὁ νέος Διόνυσος ἡμῖν ἀνεφάνης. Ἀλλὰ καὶ Ἡρακλέα ἐζήλωσας τοῖς ἀκαμάτοις σαυτοῦ πόνοις καὶ ταῖς ἀτρύτοις ἀνδραγαθίαις, εὐνομίας καὶ εὐδικίας, εὐθηνίας τε καὶ εὐετηρίας, καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ἀφθονίας, ὧν ἡ βαθεῖα εἰρήνη δημιουργός, ἀναπλήσας ἠπείρους τε καὶ νήσους ὁ ἀγενέστατος, ὁ δειλίας μεστός, ὁ τῶν μὲν εἰς εὐστάθειαν καὶ εὐδαιμονίαν ἁπάντων κενώσας τὰς πόλεις, μεστὰς δὲ
559 τῶν εἰς ταραχὰς καὶ θορύβους καὶ τὴν ἀνωτάτω
M. βαρυδαιμονίαν ἀναφήνας. Ἐπὶ δὲ ταῖς τοσαύταις φοραῖς ἃς ἤνεγκας ἐπ' ὀλέθρῳ εἰπέ μοι, ὦ Γάϊε, ζητεῖς ἀθανασίας μεταλαχεῖν, ἵνα μὴ ὀλιγοχρονίους καὶ ἐφημέρους, ἀλλὰ ἀθανάτους ἀπεργάσῃ συμφοράς; Ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ ἐναντίον, εἰ καί τις ἔδοξας γεγενῆσθαι θεός, πάντως ἄν σε μεταβαλεῖν ἕνεκα 1005
τῶν πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων εἰς κοινὴν φύσιν καὶ P.
θνητήν. Εἰ γὰρ ἀθανατίζουσιν ἀρεταί, πάντως φθείρουσι κακίαι. Μήτε οὖν ἐν Διοσκούροις γράφου τοῖς φιλαδελφοτάτοις, ὁ σφαγεὺς καὶ λυμεὼν τῶν ἀδελφῶν γεγονώς, μήτε Ἡρακλέους ἢ Διονύσου τιμαῖς κοινοπράγει τῶν τὸν βίον ὀνησάντων, ὁ κακωτὴς καὶ διαφθορεὺς ὧν ἔδρασαν ἐκεῖνοι.

§. 13. Τοσαύτη δέ τις περὶ αὐτὸν ἦν λύττα καὶ παράφορος καὶ παράκοπος μανία, ὥστε καὶ τοὺς ἡμιθέους ὑπερβάς, ἐπανῄει καὶ ἐπαπεδύετο τοῖς τῶν μειζόνων καὶ ἀμφιθαλῶν εἶναι δοκούντων σεβασμοῖς, Ἑρμοῦ καὶ Ἀπόλλωνος καὶ Ἄρεως, Ἑρμοῦ τὸ πρῶτον κηρυκείοις καὶ πεδίλοις καὶ χλαμύδιν ἐνσκευαζόμενος, τάξιν τε ἐν ἀταξίᾳ καὶ τὸ ἀκόλουθον ἐν συγχύσει καὶ λογισμὸν ἐν φρενοβλαβείᾳ παρεπιδεικνύμενος. Εἶτα ὁπότε δόξειεν αὐτῷ τὰ μὲν ἀπετίθετο, εἰς δὲ Ἀπόλλωνα μετεμορφοῦτο καὶ

μετεσκευάζετο, στεφάνοις μὲν ἀκτινοειδέσι τὴν κε-
φαλὴν ἀναδούμενος, τόξον δὲ τῇ εὐωνύμῳ καὶ βέλη
κρατῶν χειρὶ, χάριτας δὲ τῇ δεξιᾷ προτείνων, ὡς
δέον τὰ μὲν ἀγαθὰ ὀρέγειν ἐξ ἑτοίμου καὶ τετάχθαι
τὴν βελτίονα τάξιν τὴν ἐπὶ δεξιά· τὰς δὲ κολάσεις
ὑποστέλλειν καὶ τὴν καταδεεστέραν χώραν κεκληρῶ-
σθαι τὴν ἐπ᾽ εὐώνυμα. Χοροί τε εὐθὺς εἱστήκεσαν
συγκεκροτημένοι, παιᾶνας εἰς αὐτὸν ᾄδοντες, οἱ
πρὸ μικροῦ Βάκχον καὶ Εὐήϊον καὶ Λυαῖον ὀνομά-
ζοντες καὶ ὕμνοις γεραίροντες, ἡνίκα τὴν Διονυσια-
κὴν ἀνελάμβανε σκευήν. Πολλάκις δὲ καὶ θώρακα
ἐνδυόμενος ξιφήρης προῄει μετὰ κράνους καὶ ἀσπί-
δος, Ἄρης ἀνακαλούμενος, καὶ παρ᾽ ἑκάτερα οἱ
Ἄρεως τοῦ καινοῦ καὶ νέου θεραπευταὶ συμπροῄεσαν,
ἀνδροφόνων καὶ δημοκοίνων θίασος, ὑπηρετήσαντες
κακὰς ὑπερησίας φονῶντι καὶ διψῶντι ἀνθρωπείου αἵ-
ματος. Εἶτα τοῖς ταῦτα ὁρῶσι κατάπληξις ἦν ἐπὶ τῷ
παραλόγῳ, καὶ ἐθαύμαζον, πῶς ὁ τὰ ἐναντία δρῶν οἷς
ἰσότιμος εἶναι προαιρεῖται, τὰς μὲν ἀρετὰς αὐτῶν
ἐπιτηδεύειν οὐκ ἀξιοῖ, τοῖς δὲ παρασήμοις εἰς ἕκα-
στον σκευάζεται. Καί τοι τὰ περίαπτα ταῦτα καὶ
προκοσμήματα ξοάνοις καὶ ἀγάλμασι προςκαθίδρυ-
560 ται, διὰ συμβόλων μηνύοντα τὰς ὠφελείας, ἃς
M. παρέχονται τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων οἱ τιμώμενοι.
Πέδιλα Ἑρμῆς ὑποδεῖται πτερῶν τάρσους ἔχοντα.
Διὰ τί; Ἆρα οὐχ ὅτι προςήκει τὸν ἑρμηνέα καὶ
προφήτην τῶν θεῶν, ἀφ᾽ οὗ καὶ Ἑρμῆς προςωνό-
μασται, τὰ ἀγαθὰ διαγγέλλοντα — κακοῦ γὰρ οὐχ
ὅτι θεὸς, ἀλλ᾽ οὐδὲ σοφὸς ἀνὴρ γίνεται μηνυτής —
ποδωκύτατόν τε εἶναι καὶ μονονοὺ πτηνὸν φέρεσθαι
διὰ σπουδὴν ἀνυπέρθετον; Ἐπειδὴ τὰ λυσιτελῆ 1006
φθάνοντα εὐαγγελίζεσθαι προςήκει, καθάπερ τὰ P.
παλίμφημα μέλλοντα, εἰ μὴ ἐπιτρέποι τις αὐτὰ
ἡσυχάζεσθαι. Πάλιν κηρύκειον ἀναλαμβάνει δεῖγμα
συμβατηρίων σπονδῶν. Πόλεμοι γὰρ ἀνοχὰς καὶ
διαλύσεις λαμβάνουσι διὰ κηρύκων εἰρήνην καθι-

σταμένων· οἱ δὲ ἀκήρυκτοι συμφορὰς ἀτελευτήτους ἀπεργάζονται, καὶ τοῖς ἐπιφέρουσι καὶ τοῖς ἀμυνομένοις· Γάϊος δὲ πρὸς τίνα χρείαν πέδιλα ἀνελάμβανεν; Ἢ ἵνα τὰ δύςφημα καὶ δυςώνυμα δέον ἡσυχάζεσθαι βοηδρομῆται, τάχει συντόνῳ πάντη συνηχοῦντα; Καί τοι τί κινήσεως ἐπεσπευμένης ἔδει; Μένων γὰρ κακὰ ἐπὶ κακοῖς ἀμύθητα, ὥςπερ ἐξ ἀεννάων πηγῶν, εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης ὤμβρει. Τί δὲ κηρύκειον τῷ μηδὲν εἰρηναῖόν ποτε μήτε εἰπόντι μήτε δράσαντι, πᾶσαν δὲ οἰκίαν καὶ πόλιν ἐμφυλίων ἀναπλήσαντι πολέμων κατά τε τὴν Ἑλλάδα καὶ Βάρβαρον; Ἀποθέσθω δὴ τὸν Ἑρμῆν ἀφοσιωσάμενος τὴν ἀνοίκειον κλῆσιν ὁ ψευδώνυμος.

§. 14. Τί δὲ τῶν Ἀπολλωνιακῶν ἐμφερές ἐστι παρ' αὐτῷ; Στέφανον ἀκτινωτὸν φορεῖ, εὖ πως ἀπομαξαμένου τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας τοῦ τεχνίτου. Ἐκείνῳ δὲ ἥλιος ἢ φῶς συνόλως ἀσπαστόν ἐστιν, ἀλλ' οὐχὶ νὺξ, καὶ εἴ τι σκότους ἀφεγγέστερον, εἰς τὴν τῶν ἐκνόμων ἔργων διάθεσιν; Ἐπειδὴ τὰ μὲν καλὰ περιαυγείας μεσημβρινῆς δεῖται πρὸς ἐπίδειξιν· τὰ δὲ αἰσχρά φασιν ἐσχατιᾶς ταρτάρου, εἰς ὃν ἄξιον συνωθεῖσθαι δεόντως ἐπικρυφθησόμενα. Μεταθέτω καὶ τὰ ἐν ἑκατέρᾳ χειρὶ, καὶ μὴ κιβδηλευέτω τὴν τάξιν. Τὰ μὲν βέλη καὶ τόξα τῇ δεξιᾷ προφερέτω. Βάλλειν γὰρ καὶ τοξεύειν εὐσκόπως οἶδεν, ἄνδρας, γυναῖκας, συγγενείας ὅλας, εὐανδρούσας πόλεις, ἐπ' ὀλέθρῳ παντελεῖ. Τὰς δὲ χάριτας ἢ ῥιψάτω θᾶττον, ἢ τῇ εὐωνύμῳ συσκιαζέτω. Τὸ γὰρ κάλλος ᾔσχυνεν αὐτῶν, προςοφθαλμιῶν καὶ προςκεχηνὼς ταῖς μεγάλαις οὐσίαις εἰς ἁρπαγὰς ἀδίκους, αἷς ἐπικατεσφάττοντο οἱ δεσπόται, τῆς εὐτυχίας ἕνεκα κακοδαιμονοῦντες. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἰατρικὴν Ἀπώλλωνος εὖ πως μετεχάραξεν. Ὁ μὲν γὰρ σωτηρίων φαρμάκων εὑρετὴς ἐγένετο πρὸς ὑγείαν ἀνθρώπων, ἀξιῶν καὶ τὰς ὑφ' ἑτέρων ἐγγινομένας

νόσους αὐτὸς ἰᾶσθαι διὰ τὴν ἐκ φύσεως καὶ ἐπιτη-
561 δεύσεως ὑπερβάλλουσαν ἡμερότητα· ὁ δὲ ἔμ-
M. παλιν νόσους μὲν τοῖς ὑγιαίνουσι, πηρώσεις δὲ τοῖς
ὁλοκλήροις, καὶ συνόλως θανάτους τοῖς ζῶσι χειρο-
ποιήτους πρὸ τοῦ μοιριδίου χαλεπῶς ἐπέφερε, 1007
πάντα τὰ φθοροποιὰ χορηγίαις ἀφθόνοις παρεσκευ- P.
ασμένος, οἷς εἰ μὴ ἔφθασε προαναιρεθεὶς ὑπὸ τῆς
δίκης χρήσασθαι, καὶ ἂν τὸ ἐν ἑκάστῃ πόλει δοκι-
μώτατον ἤδη διέφθαρτο. Πρὸς τοὺς γὰρ ἐν τέλει
καὶ πλουσίους εὐτρεπεῖς ἦσαν αἱ παρασκευαὶ, καὶ
μάλιστα τοὺς ἐν Ῥώμῃ καὶ τοὺς ἐν τῇ ἄλλῃ Ἰταλίᾳ,
παρ' οἷς ἄργυρος καὶ χρυσὸς ἐτεθησαύριστο τοσοῦ-
τος, ὥςτε εἰ σύμπας ὁ ἐξ ἁπάσης τῆς ἄλλης οἰκου-
μένης ἀπὸ περάτων αὐτῶν συνενεχθείη, πολλῷ κα-
ταδεέστερος ἂν εὑρεθῆναι. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς πα-
τρίδος ὥσπερ ἀφ' ἱερᾶς ἤρχετο τὰ σπέρματα τῆς εἰ-
ρήνης ἀποῤῥίπτειν, ὁ μισόπολις, ὁ δημοβόρος, ἡ
λύμη, τὸ φθοροποιὸν κακόν. Λέγεται μὴ μόνον
ἰατρὸς, ἀλλὰ καὶ μάντις ἀγαθὸς Ἀπόλλων εἶναι,
χρησμοῖς προλέγων τὰ μέλλοντα πρὸς ὠφέλειαν ἀν-
θρώπων, ἵνα μή τις ἐπισκιασθεὶς περὶ τὸ ἄδηλον,
ἀπροοράτως καθάπερ τυφλὸς, τοῖς ἀβουλήτοις, ὡς
λυσιτελεστάτοις ἐπιτρέχων ἐπεμπίπτῃ· προμαθὼν δὲ
τὸ μέλλον ὡς ἤδη παρὸν, καὶ βλέπων αὐτὸ τῇ δια-
νοίᾳ, οὐχ ἧττον ἢ τὰ ἐν χερσὶν ὀφθαλμοῖς σώμα-
τος φυλάττηται, προνοούμενος τοῦ μηδὲν ἀνήκεστον
παθεῖν. Ἆρα ἄξιον τούτοις ἀντιθεῖναι τὰ παλίμ-
φημα Γαΐου λόγια, δι' ὧν πενίαι καὶ ἀτιμίαι καὶ
φυγαὶ καὶ θάνατοι προεμηνύοντο τοῖς πανταχοῦ
τῶν ἐν τέλει καὶ δυνατῶν; Τίς οὖν κοινωνία πρὸς
Ἀπόλλωνα, τῷ μηδὲν οἰκεῖον ἢ συγγενὲς ἐπιτετη-
δευκότι; Πεπαύσθω καὶ ὁ ψευδώνυμος Παιὰν, τὸν
ἀληθῆ παιᾶνα μιμούμενος. Οὐ γὰρ ὥςπερ τὸ νό-
μισμα παράκομμα, καὶ θεοῦ μορφὴ γίνεται.

§. 15. Πάντα γε μὴν ἐλπίσειεν ἄν τις μᾶλλον,
ἢ τοιοῦτον σῶμα καὶ ψυχὴν, ἄμφω μαλακὰ καὶ κατ-

εαγότα, τῇ περὶ ἑκάτερον Ἄρεως ἀλκῇ δυνηθῆναί ποτε ἐξομοιωθῆναι. Ὁ δὲ ὥσπερ ἐπὶ σκηνῆς ἐναλλάττων πολυειδῆ προσωπεῖα φαντασίαις ψευδέσιν ἠπάτα τοὺς ὁρῶντας. Φέρε οὖν μηδὲν τῶν περὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἐξεταζέσθω διὰ τὴν ἐν πάσαις σχέσεσι καὶ κινήσεσιν ἀλλοτριότητα πρὸς τὸν εἰρημένον δαίμονα. Τὴν Ἄρεως οὐκ οὐχὶ τοῦ μεμυθευμένου, τοῦ δὲ ἐν τῇ φύσει λόγου, ὃν ἀνδρία κεκλήρωται, δύναμιν οὐκ ἴσμεν ἀλεξίκακον οὖσαν καὶ βοηθὸν καὶ παραστάτιν ἀδικουμένων, ὡς καὶ αὐτό που δηλοῖ τὸ ὄνομα; Παρὰ γὰρ τὸ ἀρήγειν ὅπερ βοηθεῖν ἐστὶ κατὰ γλῶτταν Ἄρης ὠνομάσθαι μοι δοκεῖ, καθαιρετικὸς πολέμων δημιουργὸς εἰρήνης, ἧς ἐχθρὸς μὲν ἦν ἕτερος, ἑταῖρος δὲ πολέμων, τὴν εὐστάθειαν εἰς ταραχὰς καὶ στάσεις μεθαρμοζόμενος. 1008

562 §. 16. Ἆρά γε ἤδη μεμαθήκαμεν ἐκ τούτων, P.

M. ὅτι οὐδενὶ θεῶν ἀλλ' οὐδὲ ἡμιθέων ἐξομοιοῦσθαι δεῖ Γάϊον, μήτε φύσεως μήτε οὐσίας ἀλλὰ μηδὲ προαιρέσεως τετυχηκότα τῆς αὐτῆς; Τυφλὸν δὲ ὡς ἔοικεν ἡ ἐπιθυμία, καὶ μάλισθ' ὅταν προσλάβῃ κενοδοξίαν ὁμοῦ καὶ φιλονεικίαν μετὰ τῆς μεγίστης ἐξουσίας, ὑφ' ἧς ἡμεῖς οἱ πρότερον ἀτυχεῖς ἐπορθούμεθα. Μόνους γὰρ Ἰουδαίους ὑπεβλέπετο, ὡς δὴ μόνους τὰ ἐναντία προῃρημένους, καὶ δεδιδαγμένους ἐξ αὐτῶν τρόπον τινὰ σπαργάνων ὑπὸ γονέων καὶ παιδαγωγῶν καὶ ὑφηγητῶν, καὶ πολὺ πρότερον τῶν ἱερῶν νόμων, καὶ ἔτι τῶν ἀγράφων ἐθῶν, ἕνα νομίζειν τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν τοῦ κόσμου θεόν. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πάντες, ἄνδρες, γυναῖκες, πόλεις, ἔθνη, χῶραι, κλίματα γῆς, ὀλίγου δέω φάναι πᾶσα ἡ οἰκουμένη καί τοι στένοντες ἐπὶ τοῖς γινομένοις, οὐδὲν ἧττον ἐκολάκευον αὐτὸν ἀποσεμνύνοντες πλέον τοῦ μετρίου, καὶ τὸν τῦφον συναύξοντες. Ἔνιοι δὲ καὶ τὸ βαρβαρικὸν ἔθος εἰς Ἰταλίαν ἤγαγον, τὴν προσκύνησιν, τὸ συγγενὲς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐλευθερίας παραχαράττοντες. Ἓν δὲ μόνον ἔθνος ἐξαίρετον τῶν

Ἰουδαίων ὕποπτον ἦν ἀντιπράξειν, εἰωθὸς ἑκουσίους ἀναδέχεσθαι θανάτους ὥσπερ ἀθανασίαν, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν τῶν πατρίων περιϊδεῖν ἀναιρούμενον, εἰ καὶ βραχύτατον εἴη, διὰ τὸ καθάπερ ἐπὶ τῶν οἰκοδομημάτων, ὑφαιρέσει ἑνὸς καὶ τὰ ἔτι παγίως ἑστάναι δοκοῦντα συμπίπτειν πρὸς τὸ κενωθὲν χαλώμενα καὶ καταῤῥέοντα. Μικρὸν δὲ οὐκ ἦν τὸ κινούμενον, ἀλλὰ τὸ μέγιστον τῶν ὄντων, ἀνθρώπου γενητὴν καὶ φθαρτὴν φύσιν εἰς ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον ὅσα τῷ δοκεῖν θεοπλαστῆσαι, ὅπερ ἀσεβημάτων ἔκρινεν εἶναι χαλεπώτατον — θᾶττον γὰρ ἂν εἰς ἄνθρωπον θεὸν, ἢ εἰς θεὸν ἄνθρωπον μεταβαλεῖν — δίχα τοῦ καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἀνωτάτω κακίας ἀναδέξασθαι, ἀπιστίαν ὁμοῦ καὶ ἀχαριστίαν πρὸς τὸν τοῦ κόσμου παντὸς εὐεργέτην, ὃς τῇ αὐτοῦ δυνάμει τοῖς μέρεσι πᾶσι τοῦ παντὸς ἀφθόνους περιουσίας ἀγαθῶν ἐκδίδωσι.

§. 17. Μέγιστος οὖν καὶ ἀκήρυκτος πόλεμος ἐπὶ τῷ ἔθνει συνεκροτεῖτο. Τί γὰρ ἂν εἴη δούλῳ βαρύτερον κακὸν, ἢ δεσπότης ἐχθρός; Δοῦλοι δὲ αὐτοκράτορος οἱ ὑπήκοοι, καὶ εἰ μηδενὸς ἑτέρου τῶν προτέρων, διὰ τὸ σὺν ἐπιεικείᾳ καὶ μετὰ νόμων ἄρχειν, ἀλλά τοι Γαΐου πᾶσαν ἐκτετμημένου τῆς ψυ-
χῆς ἡμερότητα, καὶ παρανομίαν ἐζηλωκότος —νό- 1009
μον γὰρ ἡγούμενος ἑαυτὸν, τοὺς τῶν ἑκασταχοῦ νο- P.
μοθετῶν, ὡς κενὰς ῥήσεις ἔλυεν — ἡμεῖς δὲ οὐ μόνον ἐν δούλοις, ἀλλὰ καὶ δούλων τοῖς ἀτιμοτάτοις ἐγραφόμεθα, τοῦ ἄρχοντος τρέποντος εἰς δεσπότην.

563 §. 18. Ὅπερ συναισθόμενος ὁ Ἀλεξανδρέων μιγὰς
M. καὶ συμπεφορημένος ὄχλος, ἐπέθετο ἡμῖν καιρὸν ἐπιτηδειότατον παραπεπτωκέναι ὑπολαβὼν, καὶ τὸ τυφόμενον ἐκ μακρῶν χρόνων μῖσος ἀνέφηνε, πάντα κυκῶν καὶ συνταράττων. Ὡς γὰρ ἐκδοθέντας εἰς ὁμολογουμένας καὶ τὰς ἀνωτάτω συμφορὰς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ἢ πολέμῳ κρατηθέντας, ἐκμανέσι καὶ

θηριωδεστάταις ὁρμαῖς κατειργάζοντο, ταῖς οἰκίαις ἐπιτρέχοντες, τοὺς δεσπότας αὐταῖς γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἐλαύνοντες, ἃς κενὰς οἰκητόρων ἀπέφηναν. Ἔπιπλα καὶ κειμήλια οὐκ ἔτι ὡς λησταὶ νύκτα καὶ σκότον ἐπιτηροῦντες διὰ φόβον ἁλώσεως ἔκλεπτον, ἀλλὰ φανερῶς μεθ' ἡμέραν ἐξεφόρουν ἐπιδεικνύμενοι τοῖς ἀπαντῶσιν, ὥσπερ οἱ κεκληρονομηκότες ἢ πριάμενοι παρὰ τῶν κυρίων. Εἰ δὲ καὶ πλείους συνέθεντο κοινοπραγῆσαι τῶν ἁρπάγων, τὴν λείαν ἐν ἀγορᾷ μέσῃ διενέμοντο, πολλάκις ἐν ὄψεσι τῶν δεσποτῶν καταχερτομοῦντες καὶ ἐπιχλευάζοντες. Δεινὰ μὲν οὖν καθ' ἑαυτὰ καὶ ταῦτα. Πῶς γὰρ οὔ; Πένητας ἐκ πλουσίων καὶ ἀπόρους ἐξ εὐπόρων γεγενῆσθαι μηδὲν ἀδικοῦντας ἐξαίφνης, καὶ ἀνοίκους καὶ ἀνεστίους, ἐξεωσμένους καὶ πεφυγαδευμένους τῶν ἰδίων οἰκιῶν, ἵνα μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ὕπαιθροι διατελοῦντες, ἢ ταῖς ἀφ' ἡλίου φλεγώσεσιν, ἢ νυκτεριναῖς περιψύξεσι διαφθαρῶσι. Κουφότερα δὲ τῶν μελλόντων λέγεσθαι ταῦτα. Συνελάσαντες γὰρ τοσαύτας μυριάδας ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν καὶ τέκνων, καθάπερ βοσκήματα καὶ θρέμματα ἐξ ἁπάσης τῆς πόλεως εἰς μοῖραν ἐλαχίστην οἷά τινα σηκὸν, ᾠήθησαν ὀλίγαις ἡμέραις σωροὺς ἀθρόων νεκρῶν ἐφευρήσειν, ἢ λιμῷ διαφθαρέντων διὰ σπάνιν τῶν ἀναγκαίων οὐ προηυτρεπισμένων τὰ ἐπιτήδεια κατὰ μαντείαν τῶν ἐξαπιναίων κακοπραγιῶν, ἢ δι' ὠθισμὸν καὶ πνῖγος μηδεμιᾶς εὐρυχωρίας προςφερομένης, ἀλλὰ καὶ τοῦ πέριξ ἀέρος κακωθέντος, καὶ ὅσον ἦν ἐν αὐτῷ ζωτικὸν ταῖς ἀναπνοαῖς, εἰ δὲ δεῖ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, τοῖς ἐκπνεόντων ἄσθμασιν ἀποβαλόντος. Ὑφ' ὧν φλεγόμενος, καὶ τρόπον τινὰ καταβολῇ πυρετοῦ πιεσθεὶς, θερμὸν καὶ ἄτοπον πνεῦμα διὰ μυκτήρων καὶ στόματος εἰςέπεμπε, τὸ λεγόμενον κατὰ τὴν παροιμίαν πῦρ ἐπιφέρων πυρί. Τῶν γὰρ ἐντὸς σπλάγχνων ἡ δύναμις ἐκ φύσεως 1010
φλογωδεστάτη καθέστηκεν, ἣν ὅταν μὲν αἱ θύραθεν P.

αὖραι μετρίως ψυχραὶ καταπνέωσιν, εὐοδεῖ τὰ τῆς ἀναπνοῆς ὄργανα ταῖς εὐκρασίαις· ὅταν δὲ μεταβάλωσι πρὸς τὸ θερμότερον, ἀνάγκη δυςοδεῖν πυρὸς ἐπιῤῥέοντος πυρί.

564 §. 19. Μηκέτι οὖν ὑπομένειν τὴν δυςχωρίαν
M. οἷοί τε ὄντες, ἐξεχέοντο εἰς ἐρημίαν καὶ αἰγιαλοὺς καὶ μνήματα, γλιχόμενοι σπᾶσαι καθαροῦ καὶ ἀβλαβοῦς ἀέρος. Εἰ δέ τινες ἢ προκατελείφθησαν ἐν τοῖς ἄλλοις μέρεσι τῆς πόλεως, ἢ ἀγνοίᾳ τῶν κατασκηψάντων κακῶν ἀγρόθεν παρεγένοντο, πολυτρόπων ἀπήλαυον συμφορῶν, ἢ καταλευόμενοι, ἢ κεράμῳ τιτρωσκόμενοι, ἢ πρίνου κλάδοις καὶ δρυὸς τὰ κυριώτατα μέρη τοῦ σώματος καὶ μάλιστα κεφαλὴν ἄχρι θανάτου καταγνύμενοι. Περικαθήμενοι δὲ ἐν κύκλῳ τινὲς τῶν ἀργεῖν καὶ σχολάζειν εἰωθότων, τοὺς συνεληλαμένους καὶ συνεωσμένους εἰς ἐσχατιᾶς βραχύ τι μέρος ὡς ἔφην, καθάπερ τοὺς τειχήρεις γεγονότας ἐπετήρουν, μή τις ὑπεξέλθοι λαθών. Ἔμελλον δὲ ἄρα οὐκ ὀλίγοι διὰ σπάνιν τῶν ἀναγκαίων, ἀλογήσαντες τῆς ἰδίας ἀσφαλείας ἐξιέναι, δέει τοῦ μὴ λιμῷ πανοίκιοι παραπολέσθαι. Τούτων τὰς διαδύσεις καραδοκοῦντες ἐπετήρουν, καὶ τοὺς συλληφθέντας εὐθέως διέφθειρον αἰκιζόμενοι πάσαις αἰκίαις. Ἕτερος δὲ λόχος ἦν ἐφεδρεύων τοῖς τοῦ ποταμοῦ λιμέσι πρὸς ἁρπαγὴν τῶν καταγομένων Ἰουδαίων, καὶ ὧν κατ᾽ ἐμπορίαν ἐκόμιζον. Ἐπειςβαίνοντες γὰρ ταῖς ναυσὶ τὸν φόρτον ἐν ὄψεσι τῶν κυρίων ἐξεφόρουν, καὶ αὐτοὺς ἐξαγκωνίζοντες ἐνεπίμπρασαν, ὕλῃ χρώμενοι πηδαλίοις, οἴαξι, κοντοῖς, καὶ ταῖς ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων σανίσι. Τοῖς δὲ ἐν μέσῳ τῇ πόλει κατακαιομένοις οἰκτρότατος ἦν ὄλεθρος. Σπάνει γὰρ ἔστιν ὅτε ξύλων φρύγανα συνεφόρουν, καὶ ταῦτα ἀνάψαντες ἐπεῤῥίπτουν τοὺς ἀθλίους. Οἱ δὲ ἡμίφλεκτοι καπνῷ τὸ πλέον ἢ πυρὶ διεφθείροντο τῆς φρυγανώδους ὕλης, πῦρ μὲν ἀμενηνὸν καὶ καπνῶδες ἐξαπτούσης καὶ αὐτίκα σβεν-

νυμένης, ἀνθρακοῦσθαι δὲ διὰ κουφότητα μὴ δυναμένης. Πολλοὺς δὲ ἔτι ζῶντας ἱμᾶσι καὶ βρόχοις περιβαλόντες καὶ ἐπισφίγξαντες τὰ σφυρὰ, διὰ μέσης κατέσυρον ἀγορᾶς ἐναλλόμενοι, καὶ μηδὲ νεκρῶν ἀπεχόμενοι τῶν σωμάτων. Διαρταμῶντες γὰρ αὐτὰ κατὰ μέλη καὶ μέρη, καὶ πατοῦντες οἱ καὶ τῶν ἀτιθάσσων θηρίων ὠμότεροι καὶ ἀγριώτεροι, πᾶσαν ἰδέαν ἐξανήλισκον, ὡς μηδὲ λείψανον γοῦν, ὃ δυνήσεται ταφῆς ἐπιλαχεῖν, ὑπολιπέσθαι.

§. 20. Τοῦ δὲ ἐπιτρόπου τῆς χώρας, ὃς μόνος ἐδύνατο βουληθεὶς ὥρᾳ μιᾷ τὴν ὀχλοκρατίαν 1011
καθελεῖν, προσποιουμένου ἅ τε ἑώρα μὴ ὁρᾶν καὶ ὧν P.
ἤκουε μὴ ἐπακούειν, ἀλλ᾽ ἀνέδην ἐφιέντος πολεμοποιεῖν, καὶ τὴν εἰρήνην συγχέοντος, ἔτι μᾶλλον ἐξοτρυνόμενοι, πρὸς ἀναισχύντους καὶ θρασυτέρας ὥρ-
565 μησαν ἐπιβουλὰς, καὶ συνταξάμενοι στίφη πολυ-
M. ανθρωπότατα, τῶν προσευχῶν — πολλαὶ δέ εἰσι καθ᾽ ἕκαστον τμῆμα τῆς πόλεως — τὰς μὲν ἐδενδροτόμησαν, τὰς δὲ αὐτοῖς θεμελίοις κατέσκαψαν, εἰς ἃς δὲ καὶ πῦρ ἐμβαλόντες ἐνέπρησαν ὑπὸ λύττης καὶ μανίας ἔκφρονος, ἀλογήσαντες καὶ τῶν πλησίον οἰκιῶν· πυρὸς γὰρ ὁπότε λάβοιτο ὕλης, οὐδὲν ὠκύτερον. Καὶ σιωπῶ τὰς συγκαθαιρεθείσας καὶ συμπρησθείσας τῶν αὐτοκρατόρων τιμὰς ἀσπίδων καὶ στεφάνων ἐπιχρύσων καὶ στηλῶν καὶ ἐπιγραφῶν, δι᾽ ἃ καὶ τῶν ἄλλων ὤφειλον ἀπέχειν, ἀλλ᾽ ἐθάῤῥουν, ἅτε τὴν ἐκ Γαΐου τίσιν οὐ δεδιότες, ὃν εὖ ἠπίσταντο μῖσος ἄλεκτον ἔχοντα πρὸς Ἰουδαίους, ὡς ὑπονοεῖν ὅτι οὐδεὶς οὐδὲν αὐτῷ χαρίζοιτο μεῖζον, ἢ πάσας κακῶν ἰδέας ἐπιφέρων τῷ ἔθνει. Βουλόμενοι δὲ καινοτέραις κολακείαις ὑπελθόντες αὐτὸν, ἀνυπευθύνοις χρῆσθαι κατὰ τὸ παντελὲς ταῖς εἰς ἡμᾶς ἐπηρείαις, τί ποιοῦσι; Προσευχὰς ὅσας μὴ ἐδυνήθησαν ἐμπρήσεσι καὶ κατασκαφαῖς ἀφανίσαι, διὰ τὸ πολλοὺς καὶ ἀθρόους πλησίον οἰκεῖν Ἰουδαίους, ἕτερον τρόπον ἐλυμήναντο μετὰ τῆς τῶν νόμων καὶ

ἐθῶν ἀνατροπῆς. Εἰκόνας γὰρ ἐν ἁπάσαις μὲν ἱδρύοντο Γαΐου, ἐν δὲ τῇ μεγίστῃ καὶ περισημοτάτῃ, καὶ ἀνδριάντα χαλκοῦν ἐποχούμενον τεθρίππῳ. Καὶ τοσοῦτον ἦν τὸ τάχος καὶ σύντονον τῆς σπουδῆς, ὥστε οὐκ ἔχοντες ἐν ἑτοίμῳ καινὸν τέθριππον, ἐκ τοῦ γυμνασίου παλαιότατον ἰοῦ γέμον, ἠκρωτηριασμένον ὦτα καὶ οὐρὰς καὶ βάσεις καὶ ἕτερα οὐκ ὀλίγα, ὡς δέ φασί τινες καὶ ὑπὲρ γυναικὸς ἀνατεθὲν τῆς ἀρχαίας Κλεοπάτρας, ἥτις ἦν προμάμμη τῆς τελευταίας. Ἡλίκην μὲν οὖν καθ᾽ αὐτὸ τοῦτο τοῖς ἀναθεῖσιν ἐπέφερε κατηγορίαν, παντί τῳ δῆλον. Τί γὰρ, εἰ καινὸν γυναικός; Τί δὲ, εἰ καὶ παλαιὸν ἀνδρός; Τί δὲ, εἰ συνόλως ἐπιφημισθὲν ἑτέρῳ; Τοὺς τοιοῦτον ἀνατιθέντας ὑπὲρ αὐτοκράτορος οὐκ εἰκὸς ἦν εὐλαβηθῆναι, μή τις γένηται μήνυσις τῷ πάντα σεμνοποιοῦντι τὰ κατ᾽ αὐτὸν διαφερόντως; Οἱ δέ γε ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἤλπιζον ἐπαινεθήσεσθαι, καὶ μειζόνων καὶ λαμπροτέρων ἀπολαύσειν ἀγαθῶν, ἕνεκα τοῦ καινὰ τεμένη προσαναθεῖναι Γαΐῳ τὰς προσευχὰς, οὐχ ἕνεκα τιμῆς τῆς εἰς
ἐκεῖνον, ἀλλ᾽ ὑπὲρ τοῦ πάντα τρόπον ἐμφορεῖσθαι 1012
τῶν ἐπὶ τῷ ἔθνει κακοπραγιῶν. Ἐναργεῖς δὲ πίστεις P.
566 λαβεῖν ἔστι. Πρῶτον μὲν ἀπὸ τῶν βασιλέων δέ-
M. κα που σχεδὸν ἢ καὶ πλειόνων ἐν τριακοσίοις ἔτεσιν ἑξῆς γενομένων, οἳ ἀνάθεσιν εἰκόνων ἢ ἀνδριάντων ἐν προσευχαῖς οὐδεμίαν ἐποιήσαντο, καίτοι γε οἰκείων ὄντων καὶ συγγενῶν, οὓς θεοὺς καὶ ἐνόμιζον καὶ ἔγραφον καὶ ἐκάλουν. Τί δὲ οὐκ ἔμελλον ἀνθρώπους γε ὄντας; Οἳ κύνας καὶ λύκους καὶ λέοντας καὶ κροκοδείλους, καὶ ἄλλα πλείονα θηρία, καὶ ἔνυδρα, καὶ χερσαῖα, καὶ πτηνὰ θεοπλαστοῦντες, ὑπὲρ ὧν βωμοὶ καὶ ἱερὰ καὶ ναοὶ καὶ τεμένη κατὰ πᾶσαν Αἴγυπτον ἵδρυνται;

§. 21. Τάχα που νῦν φήσουσι τότε οὐκ ἂν εἰπόντες. Τὰς γὰρ τῶν ἀρχόντων εὐπραγίας μᾶλλον, ἢ τοὺς ἄρχοντας αὐτοὺς εἰώθασι θεραπεύειν, ὅτι

μείζους μὲν οἱ αὐτοκράτορες τὰ ἀξιώματα καὶ τὰς τύχας τῶν Πτολεμαίων εἰσί· μειζόνων δὲ καὶ τιμῶν τυγχάνειν ὀφείλουσιν. Εἶτα, ὦ πάντων ἀνθρώπων, ἵνα μηδὲν ἀναγκασθῶ βλάσφημον εἰπεῖν, εὐηθέστατοι, διὰ τί τὸν πρὸ Γαΐου Τιβέριον, ὃς καὶ ἐκείνῳ τῆς ἡγεμονίας αἴτιος γέγονε, τρία πρὸς τοῖς εἴκοσι ἔτη γῆς καὶ θαλάττης ἀναψάμενον τὸ κράτος, καὶ μηδὲν σπέρμα πολέμου, μήτε κατὰ τὴν Ἑλλάδα, μήτε κατὰ τὴν Βάρβαρον ὑποτυφόμενον ἐάσαντα· τὴν δὲ εἰρήνην καὶ τὰ τῆς εἰρήνης ἀγαθὰ παρασχόμενον ἄχρι τῆς τοῦ βίου τελευτῆς ἀφθόνῳ καὶ πλουσίῳ χειρὶ καὶ γνώμῃ, τῆς ὁμοίας τιμῆς οὐκ ἠξιώσατε; Τὸ γένος ἦν ἐλάττων; Ἀλλ' εὐγενέστατος κατ' ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς. Ἀλλὰ τὴν παιδείαν; Καὶ τίς ἦν φρονιμώτερος ἢ λογιώτερος ἐκείνου τῶν κατ' αὐτὸν ἀκμασάντων. Ἀλλὰ τὴν ἡλικίαν; Καὶ ποῖος μᾶλλον ἢ βασιλέων ἢ αὐτοκρατόρων εὐγήρως; Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἔτι νέος ὢν, ὁ πρεσβύτης ἐλέγετο δι' αἰδῶ τὴν περὶ τὴν ἀγχίνοιαν. Οὗτος οὖν ὁ τοιοῦτος καὶ τοσοῦτος ὑμῖν παρώφθη καὶ παρεσύρη. Τί δέ, ὁ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὑπερβαλὼν ἐν ἁπάσαις ταῖς ἀρεταῖς, ὁ διὰ μέγεθος ἡγεμονίας αὐτοκράτους ὁμοῦ καὶ καλοκἀγαθίας πρῶτος ὀνομασθεὶς σεβαστὸς, οὐ διαδοχῇ γένους ὥσπερ τι κλήρου μέρος τὴν ἐπωνυμίαν λαβὼν, ἀλλ' αὐτὸς γενόμενος ἀρχὴ σεβασμοῦ καὶ τοῖς ἔπειτα; Ὁ τοῖς μὲν πράγμασι τεταραγμένοις καὶ συγκεχυμένοις ἐπιστὰς, ἅτε εὐθὺς παρῆλθεν ἐπὶ τὴν τῶν κοινῶν ἐπιμέλειαν. Νῆσοι γὰρ πρὸς ἠπείρους, καὶ ἤπειροι πρὸς νήσους περὶ πρωτείων ἀντεφιλονίκουν, ἡγεμόνας ἔχουσαι καὶ προαγωνιστὰς Ῥωμαίων τοὺς ἐν τέλει δοκιμωτάτους. Καὶ αὖθις τὰ μεγάλα τμή-
ματα τῆς οἰκουμένης Ἀσία πρὸς Εὐρώπην, καὶ 1013
Εὐρώπη πρὸς Ἀσίαν ἡμιλλῶντο περὶ κράτους ἀρ- P.
M. *χῆς, τῶν Εὐρωπαίων καὶ Ἀσιανῶν ἐθνῶν ἀπὸ ἐσχά-*
567 *των γῆς ἀναστάντων, καὶ βαρεῖς πολέμους ἀντεπι-*

φερόντων διὰ πάσης γῆς καὶ θαλάττης πεζομαχίαις, ὡς σμικροῦ σύμπαν τὸ ἀνθρώπων γένος ἀναλωθὲν ταῖς ἀλληλοκτονίαις, εἰς τὸ παντελὲς ἀφανισθῆναι, εἰ μὴ δι' ἕνα ἄνδρα καὶ ἡγεμόνα, τὸν Σεβαστὸν, ἧκον ἐπὶ τὸ βέλτιον, ὃν ἄξιον καλεῖν ἀλεξίκακον. Οὗτός ἐστι Καῖσαρ, ὁ τοὺς καταῤῥάξαντας πανταχόθι χειμῶνας εὐδιάσας, ὁ τὰς κοινὰς νόσους Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ἰασάμενος, αἳ κατέβησαν μὲν ἀπὸ τῶν μεσημβρινῶν καὶ ἑῴων, ἔδραμον δὲ καὶ μέχρι δύσεως καὶ ἄρκτου, ὡς τὰ μεθόρια χωρία καὶ πελάγη κατασπειρᾶσθαι τῶν ἀβουλήτων. Οὗτός ἐστιν ὁ τὰ δεσμὰ οἷς κατέζευκτο καὶ ἐπεπίεστο ἡ οἰκουμένη παραλύσας, οὐ μόνον ἀνείς. Οὗτος ὁ καὶ τοὺς φανεροὺς καὶ ἀφανεῖς πολέμους διὰ τὰς ἐκ ληστῶν ἐπιθέσεις ἀνελών. Οὗτος ὁ τὴν θάλατταν πειρατικῶν μὲν σκαφῶν κενὴν ἐργασάμενος, φορτίδων δὲ πληρώσας. Οὗτος ὁ τὰς πόλεις ἁπάσας εἰς ἐλευθερίαν ἐξελόμενος, ὁ τὴν ἀταξίαν εἰς τάξιν ἀγαγὼν, ὁ τὰ ἄμικτα ἔθνη καὶ θηριώδη πάντα ἡμερώσας καὶ ἁρμοσάμενος. Ὁ τὴν μὲν Ἑλλάδα Ἑλλάσι πολλαῖς παραυξήσας, τὴν δὲ Βάρβαρον ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις τμήμασιν ἀφελληνίσας· ὁ εἰρηνοφύλαξ, ὁ διανομεὺς τῶν ἐπιβαλλόντων ἑκάστοις, ὁ τὰς χάριτας ἀταμιεύτους εἰς μέσον προθεὶς, ὁ μηδὲν ἀποκρυψάμενος ἀγαθὸν ἢ καλὸν ἐν ἅπαντι τῷ ἑαυτοῦ βίῳ.

§. 22. Τοῦτον οὖν τὸν τοσοῦτον εὐεργέτην ἐν τρισὶ καὶ τεσσαράκοντα ἐνιαυτοῖς, οὓς ἐπεκράτησεν Αἰγύπτου, παρεκαλύψαντο, μηδὲν ἐν προςευχαῖς ὑπὲρ αὐτοῦ, μὴ ἄγαλμα, μὴ ξόανον, μὴ γραφὴν ἱδρυσάμενοι. Καὶ μὴν εἴ τινι καινὰς καὶ ἐξαιρέτους ἔδει ψηφίζεσθαι τιμὰς, ἐκείνῳ προςῆκον ἦν, οὐ μόνον ὅτι τοῦ σεβαστίου γένους ἀρχή τις ἐγένετο καὶ πηγή, οὐδὲ ὅτι πρῶτος καὶ μέγιστος καὶ κοινὸς εὐεργέτης, ἀντὶ πολυαρχίας ἑνὶ κυβερνήτῃ παραδοὺς τὸ κοινὸν σκάφος οἰακονομεῖν ἑαυτῷ θαυμασίῳ τὴν

ἡγεμονικὴν ἐπιστήμην — τὸ γὰρ, “Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη”, λέλεκται δεόντως, ἐπειδὴ πολυτρόπων αἰτίαι κακῶν αἱ πολυψηφίαι — ἀλλ᾽ ὅτι καὶ πᾶσα ἡ οἰκουμένη τὰς ἰσολυμπίους αὐτῷ τιμὰς ἐψηφίσατο. Καὶ μαρτυροῦσι καὶ ναοὶ, προπύλαια, προτεμενίσματα, στοαὶ, ὥςτε ὅσαι τῶν πόλεων, ἢ νέαι ἢ παλαιαὶ, ἔργα φέρουσι μεγαλοπρεπῆ, τῷ κάλλει καὶ μεγέθει τῶν Καισαρείων παρευημερεῖσθαι, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἡμετέραν Ἀλεξάνδρειαν. Οὐδὲν γὰρ τοιοῦτόν ἐστι τέμενος οἷον τὸ λεγόμενον Σεβάστιον, ἐπιβατηρίου Καίσαρος νεὼς, ἀντικρὺ τῶν εὐορ- 1014
μοτάτων λιμένων μετέωρος ἵδρυται μέγιστος καὶ P.
568 ἐπιφανέστατος, καὶ οἷος οὐχ ἑτέρωθι, κατάπλεως
M. ἀναθημάτων, ἐν γραφαῖς καὶ ἀνδριάσι, καὶ ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ περιβεβλημένος ἐν κύκλῳ, τέμενος εὐρύτατον, στοαῖς, βιβλιοθήκαις, ἀνδρῶσιν, ἄλσεσι, προπυλαίοις, εὐρυχωρίαις, ὑπαίθροις, ἅπασι τοῖς εἰς πολυτελέστατον κόσμον ἠσκημένον, ἐλπὶς καὶ ἀναγομένοις καὶ καταπλέουσι σωτήριος.

§. 23. Ἔχοντες οὖν τοιαύτας ἀφορμὰς καὶ τοὺς πανταχοῦ πάντας ὁμογνώμονας, οὔτε περὶ τὰς προςευχὰς ἐνεωτέρισαν, καὶ καθ᾽ ἕκαστον νόμιμον ἐφύλαξαν, ἤ τινα σεβασμὸν παρέλιπον τῶν ὀφειλομένων Καίσαρι. Καὶ τίς ἂν εὖ φρονῶν εἴποι, διὰ τί οὖν ἐστέρησαν; Ἐγὼ φράσω μηδὲν ὑποστειλάμενος. Ἤιδεισαν αὐτοῦ τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ ὅτι τοσαύτην ποιεῖται τῆς βεβαιώσεως τῶν παρ᾽ ἑκάστοις πατρίων, ὅσην καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν, καὶ ὅτι δέχεται τὰς τιμὰς οὐκ ἐπὶ καθαιρέσει τῶν παρ᾽ ἐνίοις νομίμων τυφλοπλαστῶν ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ τῷ μεγέθει τῆς τοσαύτης ἡγεμονίας ἑπόμενος, ἣ διὰ τῶν τοιούτων πέφυκε σεμνοποιεῖσθαι. Τοῦ δὲ μὴ ταῖς ὑπερόγκοις τιμαῖς δεθῆναι καὶ φυσηθῆναί ποτε πίστις ἐναργεστάτη, τὸ μὴ δεσπότην μήτε θεὸν ἑαυτὸν ἐθελῆσαι προςειπεῖν ἀλλὰ καὶ ἂν εἰ λέγοιτό τις, δυσχεραίνειν, καὶ τὸ τοὺς Ἰουδαίους ἀποδέχεσθαι, οὓς ἀκριβῶς ᾔδει πάντα ἀφοσιουμένους

τὰ τοιαῦτα. Πῶς οὖν ἀπεδέχετο τὴν πέραν τοῦ Τιβέ-
ρεως ποταμοῦ μεγάλην τῆς Ῥώμης ἀποτομὴν, ἣν οὐκ
ἠγνόει κατεχομένην καὶ οἰκουμένην πρὸς Ἰουδαίων; Ῥω-
μαῖοι δὲ ἦσαν οἱ πλείους ἀπελευθερωθέντες. Αἰχμά-
λωτοι γὰρ ἀχθέντες εἰς Ἰταλίαν, ὑπὸ τῶν κτησαμένων
ἠλευθερώθησαν, οὐδὲν τῶν πατρίων παραχαράξαι
βιασθέντες. Ἠπίστατο οὖν καὶ προσευχὰς ἔχοντας
καὶ συνιόντας εἰς αὐτὰς, καὶ μάλιστα ταῖς ἱεραῖς
ἑβδόμαις, ὅτε δημοσίᾳ τὴν πάτριον παιδεύονται φι-
λοσοφίαν. Ἠπίστατο καὶ χρήματα συναγαγόντας
ἀπὸ τῶν ἀπαρχῶν ἱερὰ, καὶ πέμποντας εἰς Ἱεροσό-
λυμα διὰ τῶν τὰς θυσίας ἀναξόντων. Ἀλλ' ὁ μὲν
569 οὔτε ἐξῴκισε τῆς Ῥώμης ἐκείνους, οὔτε τὴν Ῥω-
M. μαϊκὴν αὐτῶν ἀφείλετο πολιτείαν, ὅτι καὶ τῆς Ἰου-
δαϊκῆς ἐφρόντιζεν, οὔτε ἐνεωτέρισεν εἰς τὰς προς-
ευχὰς, οὔτε ἐκώλυσε συνάγεσθαι πρὸς τὰς τῶν νό-
μων ὑφηγήσεις, οὔτε ἠναντιώθη τοῖς ἀπαρχομένοις,
ἀλλ' οὕτως ὡσίωτο περὶ τὰ ἡμέτερα, ὥστε μονονοὺ
πανοίκιος ἀναθημάτων πολυτελείαις τὸ ἱερὸν ἡμῶν
ἐκόσμησε, προστάξας καὶ δι' αἰῶνος ἀνάγεσθαι θυ-
σίας ἐνδελεχεῖς ὁλοκαύτους καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐκ
τῶν ἰδίων προσόδων, ἀπαρχὴν τῷ ὑψίστῳ θεῷ,
αἳ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐπιτελοῦνται, καὶ εἰς ἅπαν 1015
ἐπιτελεσθήσονται, μήνυμα τρόπων ὄντως αὐτοκρα- P.
τορικῶν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς μηνιαίοις τῆς
πατρίδος διανομαῖς, ἀργύριον ἢ σῖτον ἐν μέρει παν-
τὸς τοῦ δήμου λαμβάνοντος, οὐδέποτε τοὺς Ἰουδαί-
ους ἠλάττωσε τῆς χάριτος, ἀλλ' εἰ καὶ συνέβη τῆς
ἱερᾶς ἑβδόμης ἐνεστώσης γενέσθαι τὴν διανομὴν, ὅτε
οὔτε λαμβάνειν, οὔτε διδόναι, ἢ συνόλως τι πράτ-
τειν τῶν κατὰ βίον, καὶ μάλιστα τὸν ποριστὴν ἐφεῖ-
ται, προσετέτακτο τοῖς διανέμουσι ταμιεύειν τοῖς
Ἰουδαίοις εἰς τὴν ὑστεραίαν τὴν κοινὴν φιλαν-
θρωπίαν.

§. 24 Τοιγαροῦν οἱ πανταχοῦ πάντες εἰ καὶ φύ-
σει διέκειντο πρὸς Ἰουδαίους οὐκ εὐμενῶς, εὐλαβῶς

εἶχον ἐπὶ καθαιρέσει τινὸς τῶν Ἰουδαϊκῶν νομίμων
προσάψασθαι· καὶ ἐπὶ Τιβερίου μέντοι τὸν αὐτὸν
τρόπον, καίτοι τῶν ἐν Ἰταλίᾳ παρακινηθέντων, ἡνί-
κα Σηϊανὸς ἐσκευώρει τὴν ἐπίθεσιν. Ἔγνω γὰρ εὐ-
θέως μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν, ὅτι τὰ κατηγορη-
θέντα τῶν ᾠκηκότων τὴν Ῥώμην Ἰουδαίων ψευδεῖς
ἦσαν διαβολαὶ, πλάσματα Σηϊανοῦ τὸ ἔθνος ἀναρ-
πάσαι θέλοντος, ὅπερ ἢ μόνον, ἢ μάλιστα ᾔδει
βουλαῖς ἀνοσίοις καὶ πράξεσιν ἀντιβησόμενον, ὑπὲρ
τοῦ παρασπονδηθῆναι κινδυνεύσαντος αὐτοκράτορος.
Καὶ τοῖς πανταχόσε χειροτονουμένοις ὑπάρχοις ἐπέ-
σκηψε, παρηγορῆσαι μὲν τοὺς κατὰ πόλεις τῶν ἀπὸ
τοῦ ἔθνους, ὡς οὐκ ἐπὶ πάντας προβάσης τῆς ἐπεξ-
ελεύσεως, ἀλλ' ἐπὶ μόνους τοὺς αἰτίους — ὀλίγοι δὲ
ἦσαν — κινῆσαι δὲ μηδὲν τῶν ἐξ ἔθους, ἀλλὰ καὶ
παρακαταθήκην ἔχειν, τούς τε ἄνδρας ὡς εἰρηνικοὺς
τὰς φύσεις, καὶ τὰ νόμιμα ὡς ἀλείφοντα πρὸς εὐ-
στάθειαν.

§. 25. Ὁ δὲ Γάϊος ἑαυτὸν ἐξετύφωσεν, οὐ λέ-
γων μόνον, ἀλλὰ καὶ οἰόμενος εἶναι θεός. Εἶτα οὐ-
δένας εὗρεν οὔτε Ἑλλήνων οὔτε Βαρβάρων ἐπιτη-
δειοτέρους Ἀλεξανδρέων εἰς τὴν τῆς ἀμέτρου καὶ
ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην ἐπιθυμίας βεβαίωσιν. Δει-
νοὶ γάρ εἰσιν τὰς κολακείας καὶ γοητείας καὶ ὑπο-
κρίσεις, παρεσκευασμένοι μὲν θῶπας λόγους, ἀνει-
570 μένοις δὲ στόμασι καὶ ἀχαλίνοις πάντα φύροντες.
M. Θεοῦ κλῆσις οὕτως ἐστὶ σεμνὸν παρ' αὐτοῖς, ὥςτε
καὶ ἴβεσι, καὶ ἰοβόλοις ἀσπίσι ταῖς ἐγχωρίοις, καὶ
πόλλοις ἑτέροις τῶν ἐξηγριωμένων αὐτῆς θηρίων
μεταδεδώκασιν. Ὥςτε εἰκότως ἀταμιεύτοις χρώμενοι
ταῖς εἰς θεὸν τεινούσαις προσηγορίαις, ἀπατῶσι μὲν
τοὺς ὀλιγόφρονας καὶ ἀπείρους τῆς Αἰγυπτιακῆς
ἀθεότητος, ἁλίσκονται δὲ ὑπὸ τῶν ἐπισταμένων τὴν
πολλὴν αὐτῶν ἠλιθιότητα, μᾶλλον δὲ καὶ ἀσέβειαν.
Ἧς ἄπειρος ὢν Γάϊος, ὑπελάμβανε τῷ ὄντι νομί-
ζεσθαι παρ' Ἀλεξανδρεῦσι θεὸς, ἐπειδήπερ οὐ

πλαγίως, ἀλλ' ἄντικρυς ἅπασιν ἐχρῶντο κατακόρως τοῖς ὀνόμασιν, ὅσα τοῖς ἄλλοις ἔθος ἐπιφημίζεσθαι 1016 P. θεοῖς. Εἶτα καὶ τὴν περὶ τὰς προσευχὰς νεωτεροποιίαν, ἀπὸ καθαροῦ τοῦ συνειδότος καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀκραιφνοῦς τιμῆς ᾤετο γεγενῆσθαι, τῇ μὲν ταῖς ὑπομνηματικαῖς ἐφημερίσιν, ἃς ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας διεπέμποντό τινες προσέχων — ἥδιστον μὲν γὰρ ἦν ἀνάγνωσμα τοῦτο αὐτῷ, ὡς καὶ τὰ τῶν ἄλλων συγγραφέων καὶ ποιητῶν ἀηδέστατα συγκρίσει τῆς ἐν τούτοις χάριτος νομίζεσθαι — τῇ δὲ καὶ δι' ἐνίους οἰκέτας τοὺς τωθάζοντας ἀεὶ καὶ χλευάζοντας σὺν αὐτῷ.

§. 26. Τούτων ἦσαν οἱ πλείους Αἰγύπτιοι, πονηρὰ σπέρματα, κροκοδείλων καὶ ἀσπίδων τῶν ἐγχωρίων ἀναμεμαγμένοι τὸν ἰὸν ὁμοῦ καὶ θυμὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς. Ἡγεμὼν δὲ οἷά τις ἦν χοροῦ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ θιάσου παντὸς Ἑλίκων, ἐπάρατον καὶ ἐξάγιστον ἀνδράποδον, παρεισφθαρὲν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν οἰκίαν. Ἀπεγεύσατο γὰρ τῶν ἐγκυκλίων κατὰ φιλοτιμίαν τοῦ προτέρου δεσπότου, ὃς αὐτὸν ἐδωρήσατο Τιβερίῳ Καίσαρι. Τότε μὲν οὖν οὐδεμιᾶς ἐτύγχανε προνομίας, ὅσα μειρακιώδη χαριεντίσματα Τιβερίου διαμεμισηκότος, ἐπειδὴ πρὸς τὸ σεμνότερόν τε καὶ αὐστηρότερον σχεδὸν ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐπικλινῶς εἶχεν. Ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν ἐτελεύτησε, Γάϊος δὲ τὴν ἡγεμονίαν διεδέξατο, νέῳ δεσπότῃ παρεπόμενος εἰς ἀνέσεις καὶ τρυφὴν τὴν διὰ πάσης αἰσθήσεως ἐπικαλοῦντι, "Σὸς", εἶπε, "νῦν ὁ καιρός ἐστιν, Ἑλίκων· Ἐπέγειρε σαυτόν. Ἔχεις πρὸς ἐπίδειξιν ἀκροατὴν καὶ θεατὴν τὸν πάντων ἄριστον. Εὔθικτος εἶ τὴν φύσιν. Σκώπτειν καὶ χαριεντίζεσθαι δύνασαι μᾶλλον ἑτέρων. Ἀθύρματα καὶ παιδιὰς ληρώδεις καὶ παρασεσυρμένας οἶδας. Τῶν ἐγκυκλίων οὐχ ἧττον πεπαίδευσαι τὰ ἀγόρευτα. Πρόσεστί σοι καὶ τὸ στωμύλον οὐκ ἀτερπές. Ἐὰν οὖν τι κέντρον ἐγκαταμίξῃς τοῖς τωθασμοῖς ὑποκακόηθες,

ὡς μὴ γέλωτα κινεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ πικρίαν ἐκ τοῦ
571 καχυπόνου, τὸν δεσπότην ὅλον ἥρπακας εὐφυῶς
M. διακείμενον πρὸς ἀκρόασιν τῶν μετὰ χλεύης ἐγκλημάτων. Ἀναπέπταται γὰρ αὐτοῦ, ὡς οἶδας, τὰ ὦτα, καὶ ἀνωρθίασται πρὸς τοὺς ἐπιτετηδευκότας συνυφαίνειν τὸ βλασφημεῖν τῷ συκοφαντεῖν. Ὕλας δὲ μὴ ζήτει περιττοτέρας, ἔχεις τὰς κατὰ Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐθῶν καταβολὰς, αἷς ἐνετράφης, ἐξ ἔτι σπαργάνων ἀνεδιδάχθης αὐτὰς, οὐ παρ' ἑνὸς ἀνδρὸς, ἀλλὰ τοῦ γλωσσαλγοτάτου μέρους τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως. Ἐπίδειξαι τὰ μαθήματα."

§. 27. Τούτοις τοῖς παραλόγοις καὶ ἐπαράτοις λογισμοῖς ἐπάρας καὶ συγκροτήσας ἑαυτὸν, συνεῖχε καὶ περιεῖπε τὸν Γάϊον, οὐ νύκτωρ, οὐ μεθ' ἡμέραν ἀφιστάμενος, ἀλλὰ πανταχοῦ συμπαρὼν, ταῖς ἐρημίαις καὶ ἀναπαύλαις αὐτοῦ κατεχρῆτο πρὸς τὰς 1084
κατὰ τοῦ ἔθνους αἰτίας, ἡδονὰς κινῶν τὰς διὰ σκωμ- P.
μάτων ὁ πανουργότατος, ἵνα τιτρώσκωσιν αἱ διαβολαί. Τὸν γὰρ ἐπ' εὐθείας κατήγορον οὔτε ὡμολόγει, οὔτε ὁμολογεῖν ἐδύνατο, πλαγιάζων δὲ καὶ τεχνιτεύων, χαλεπώτερος καὶ βαρύτερος ἦν ἐχθρὸς τῶν ἀπογεγραμμένων ἄντικρυς τὴν δυσμένειαν. Φασὶ δὲ, ὅτι καὶ τῶν Ἀλεξανδρέων οἱ πρέσβεις εὖ τοῦτο εἰδότες, ἀφανῶς ἐμεμίσθωντο αὐτὸν μεγάλοις μισθοῖς, οὐ διὰ χρημάτων μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ τιμαῖς ἐλπίδων, ἃς ὑπέσπειραν αὐτῷ παρέξειν οὐκ εἰς μακρὰν, ἐπειδὰν ἀφίκηται Γάϊος εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ δὲ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ὀνειροπολῶν ἐν ᾧ παρόντος τοῦ δεσπότου καὶ σὺν αὐτῷ σχεδόν τι τῆς οἰκουμένης — οὐ γὰρ ἦν ἄδηλον ὅτι κατὰ θεραπείαν Γαΐῳ συνειςβαλεῖ τὸ δοκιμώτατον καὶ ὅσον τῶν πόλεων ὄψις ἐστὶν ἀναστὰν ἀπὸ περάτων αὐτῶν ὑπὸ τῆς μεγίστης καὶ ἐνδοξοτάτης πόλεως τιμηθήσεται, πάντα ὑπισχνεῖτο. Μέχρι μὲν οὖν τινος τὸν ἐμφωλεύοντα ἔνδον πολέμιον ἀγνοοῦντες, ἐφυλαττόμεθα τοὺς ἔξω μόνους. Ἐπεὶ δὲ ᾐσθόμεθα, διηρευνῶμεν πε-

ριβλεπόμενοι πάσας ὁδοὺς εἴ πως δυνησόμεθα μαλ-
θάξαι καὶ τιθασσεῦσαι τὸν ἄνθρωπον, ἐξ ἅπαντος
τρόπου καὶ τόπου βάλλοντα καὶ τοξεύοντα ἡμᾶς
εὐσκόπως. Συνεσφαίριζε γὰρ καὶ συνεγυμνάζετο, καὶ
συνελούετο, καὶ συνηρίστα, καὶ μέλλοντι κοιμᾶσθαι
παρῆν Γαΐῳ, τὴν τοῦ κατακοιμιστοῦ καὶ κατ' οἰκίαν
ἀρχισωματοφύλακος τεταγμένος τάξιν, ὅση μηδενὶ
προσῆν ἄλλῳ, ὡς μόνος ἔχειν εὐκαιρούσας καὶ σχο-
λαζούσας ἀκοὰς αὐτοκράτορος, τῶν ἔξω διαφειμένας
θορύβων εἰς ἀκρόασιν, ὧν μάλιστα ἐπόθει. Δια-
συρμοὶ δὲ ἦσαν ἀνακεκραμένοι κατηγορίαις, ἵνα τοῖς
μὲν ἡδονὰς κινῇ, ἡμᾶς δὲ τὰ μέγιστα βλάπτῃ. Τὸ
μὲν γὰρ προηγούμενον ἔργον εἶναι δοκοῦν ὁ διασυρ-
μὸς, πάρεργον ἦν αὐτῷ — τὸ δὲ φαινόμενον πάρεργον
αἱ κατηγορίαι, πρῶτον καὶ μόνον ἔργον — πάντα δὴ
κάλων ἀνασείων ὡς οἱ πνεῦμα δεξιὸν κατ' οἰάκων
572 ἔχοντες, ἐφέρετο πλησίστιος οὐριοδρομῶν, ἄλλας
M. ἐπ' ἄλλαις συντιθεὶς καὶ συνείρων αἰτίας· τοῦ δὲ
ἐνετυποῦτο ἡ διάνοια παγιώτερον, ὡς ἄληστον εἶ-
ναι τὴν τῶν ἐγκλημάτων μνήμην.

§. 28. Ἐν ἀπόροις οὖν καὶ ἐν ἀμηχάνοις ὄντες,
ἐπειδὴ πάντα λίθον κινοῦντες ὑπὲρ τοῦ τὸν Ἑλικῶ-
να ἐξευμενίσασθαι, πάροδον οὐδεμίαν ἀνευρίσκομεν,
μηδενὸς μήτε εἰπεῖν, μήτε προσελθεῖν τολμῶντος ἕνε-
κα τῆς ἀλαζονείας καὶ βαρύτητος, ᾗ πρὸς πάντας
ἐκέχρητο· καὶ ἅμα διὰ τὸ ἀγνοεῖν εἴ τίς ἐστιν αὐτῷ
πρὸς τὸ Ἰουδαίων γένος ἀλλοτρίωσις, ἀλείφοντι τὸν
δεσπότην ἀεὶ καὶ συγκροτοῦντι κατὰ τοῦ ἔθνους, 1018
τὸ μὲν ἔτι πονεῖσθαι περὶ τοῦτο τὸ μέρος εἰάσαμεν, P.
τοῦ δὲ ἀναγκαιοτέρου περιειχόμεθα. Γραμματεῖον
γὰρ ἔδοξεν ἀναδοῦναι Γαΐῳ κεφαλαιώδη τύπον πε-
ριέχον, ὧν τε ἐπάθομεν, καὶ ὧν τυχεῖν ἠξιοῦμεν.
Ἦν δὲ σχεδὸν τοῦτο ἐπιτομή τις ἱκετείας μακροτέ-
ρας, ἣν ἐπεπόμφειμεν πρὸ ὀλίγου δι' Ἀγρίππα τοῦ
βασιλέως· ἐκ τύχης γὰρ ἐπεδήμησε τῇ πόλει μέλλων
εἰς Συρίαν κατὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ βασιλείαν ἀπι-

ρειν. Ἐλελήθειμεν δὲ ἄρα ἔτι ἀπατῶντες ἑαυτούς, καὶ γὰρ πρότερον, ὅτε εὐθὺς ἠρξάμεθα πλεῖν οἰόμενοι, πρὸς κριτὴν ἀφίξεσθαι τευξόμενοι τῶν δικαίων. Ὁ δὲ ἦν ἐχθρὸς ἄσπονδος, δελεάζων ὅσα τῷ δοκεῖν φαιδρῷ τῷ βλέμματι καὶ ἱλαρωτέραις ταῖς προςρήσεσι. Δεξιωσάμενος γὰρ ἡμᾶς ἐν τῷ πρὸς Τιβέρει πεδίῳ τὸ πρῶτον — ἔτυχε δὲ οὐκ τῶν μητρῴων ἐξιὼν κήπων — ἀντιπροςηγόρευσε, καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα κατέσεισεν, αἰνιττάμενος εὐμένειαν, καὶ τὸν ἐπὶ τῶν πρεσβειῶν, Ὅμιλον ὄνομα, προςπέμψας, "Αὐτὸς", ἔφη, "τῆς ὑμετέρας ὑποθέσεως ἀκούσομαι προςευκαιρήσας", ὥςτε τοὺς ἐν κύκλῳ πάντας συνήδεσθαι καθάπερ ἤδη νενικηκόσι, καὶ τῶν ἡμετέρων, ὅσοι ταῖς ἐπιβολαίοις παράγονται φαντασίαις. Ἐγὼ δὲ φρονεῖν τι δοκῶν περιττότερον καὶ δι' ἡλικίαν καὶ τὴν ἄλλην παιδείαν, εὐλαβέστερος ἤμην ἐφ' οἷς ἔχαιρον οἱ ἄλλοι. "Διὰ τί γὰρ", ἔφασκον, ἀνακινῶν τὸν ἐμαυτοῦ λογισμὸν, "τοσούτων ὄντων πρεσβευτῶν, σχεδὸν ἀπὸ πάσης γῆς ἀφιγμένων, ἡμῶν εἶπε τότε μόνων ἀκούσεσθαι; Τί βουλόμενος; Οὐ γὰρ ἠγνόει γε ὄντας Ἰουδαίους, οἷς ἀγαπητὸν τὸ μὴ ἐλαττοῦσθαι. Τὸ δὲ δὴ καὶ προνομίας οἴεσθαι τυγχάνειν παρ' ἀλλοεθνεῖ καὶ νέῳ καὶ αὐτεξουσίῳ δεσπότῃ μὴ καὶ μανίας ἐγγύς ἐστιν;
573 Ἀλλ' ἔοικε τῇ τῶν ἄλλων Ἀλεξανδρέων μερίδι
M. προςκεῖσθαι, ᾗ διδοὺς προνομίαν θᾶττον ὑπέσχετο δικάσειν. Ἐὰν ἄρα μὴ, τὸν ἴσον καὶ κοινὸν ἀκροατὴν ὑπερβὰς, ἀντὶ δικαστοῦ γένηται τῶν μὲν συναγωνιστὴς, ἡμῶν δὲ ἀντίπαλος".

§. 29. Ταῦτα λογιζόμενος ἐσφάδαζον, καὶ οὔτε μεθ' ἡμέραν οὔτε νύκτωρ ἠρέμουν. Ἀθυμοῦντος δέ μου καὶ τὴν ἄγνοιαν στένοντος — οὐδὲ γὰρ ἀνενεγκεῖν ἀσφαλὲς ἦν — ἕτερον κατασκήπτει βαρύτατον ἐξαπιναίως ἀπροςδόκητον κακὸν, οὐχ ἑνὶ μέρει τοῦ Ἰουδαϊκοῦ τὸν κίνδυνον ἐπάγον, ἀλλὰ συλλήβδην ἅπαντι τῷ ἔθνει". Ἀφίγμεθα μὲν γὰρ ἀπὸ Ῥώμης εἰς Δι-

καισάρχειαν ἐπακολουθοῦντες Γαΐῳ. Κατεληλύθει δὲ ἐπὶ θάλατταν καὶ διέτριβε περὶ τὸν κόλπον, ἀμείβων τὰς ἰδίας ἐπαύλεις, πολλὰς καὶ πολυτελῶς ἠσκημένας. Φροντίζουσι δὲ ἡμῖν τῆς ὑποθέσεως — ἀεὶ γὰρ κληθήσεσθαι προσεδοκῶμεν — προσέρχεταί τις ὕφαιμον καὶ ταραχῶδες ὑποβλεπόμενος, ἄσθματος μεστὸς, καὶ μικρὸν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀπαγαγών — πλησίον γὰρ ἦσάν τινες — "Ἠκούσατε", ἔφη, "τὰ καινά"; Καὶ μέλλων ἀπαγγέλλειν ἐπεσχέθη, δακρύων ἀθρόας φορᾶς ἐνεχθείσης. Καὶ πάλιν ἀρξάμενος, δεύτερον ἐπεσχέθη καὶ τρίτον. "Ἅπερ ὁρῶντες ἡμεῖς, ἐπτοήμεθα καὶ παρεκαλοῦμεν "μηνῦσαι τὸ πρᾶγμα, οὗ χάριν ἐλθεῖν ἔφασκεν. Οὐ γὰρ ἕνεκα τοῦ διὰ μαρτύρων κλαίειν· εἰ δὲ ἄξια δακρύων ἐστὶ, μὴ μόνος ἀπόλαυε τῆς λύπης. Ἐθάδες γεγόναμεν ἤδη κακοπραγιῶν". Ὁ δὲ μόλις μὲν, ἀναλύζων δὲ ὅμως κεκομμένῳ τῷ πνεύματί φησιν, "Οἴχεται ἡμῶν τὸ ἱερόν! Ἀνδριάντα κολοσσιαῖον εἰσωτάτω τῶν ἀδύτων ἀνατεθῆναι Γάϊος προσέταξε Διὸς ἐπίκλησιν αὐτοῦ". Θαυμασάντων δὲ τὸ λεχθὲν καὶ πεπηγότων ὑπ' ἐκπλήξεως, καὶ μηδὲ προελθεῖν ἔτι δυναμένων — ἀχανεῖς γὰρ εἱστήκειμεν ὀλιγοδρανοῦντες καὶ καταῤῥέοντες, περὶ αὐτοῖς τῶν σωματικῶν τόνων ἐκνενευρισμένων — ἕτεροι παρῆσαν τὰς αὐτὰς φέροντες ὠδῖνας. Καὶ ἔπειτα συγκλεισάμενοι πάντες ἀθρόοι, ἰδίας ὁμοῦ καὶ κοινὰς τύχας ἐθρηνοῦμεν, καὶ οἷα ὑπέβαλεν ὁ νοῦς διέξειμεν — λαλίστατον γὰρ ἄνθρωπος ἀτυχῶν — ἀγωνιαζόμενοι: "Ὑπὲρ τοῦ μὴ εἰς ἅπαντας ταῖς ἐν αὐτοῖς παρανομίαις ἀφεθῆναι χειμῶνος μέσου διεπλεύσαμεν, ἀγνοοῦντες ὅσος χειμὼν ἔφεδρός ἐστιν ὁ κατὰ γῆν, ἀργαλεώτερος πολλῷ τοῦ κατὰ θάλατταν. Τοῦ μὲν γὰρ ἡ φύσις αἰτία, διακρίνουσα τοὺς ἐτησίους καιρούς. Φύσις δὲ σωτήριον. Ἐκείνους δὲ ἄνθρωπος
M. οὐδὲν φρονῶν ἀνθρώπινον, νέος καὶ νεωτεροποιὸς
574 ἀνημμένος τὴν ἐφ' ἅπασιν ἀνυπεύθυνον ἀρχήν,

1019 P.

Νεότης δὲ μετ᾽ ἐξουσίας αὐτοκρατοῦς ὁρμαῖς ἀκα-
θέκτοις χρωμένη, κακὸν δύσμαχον. Ἐξέσται δὲ
προσελθεῖν ἢ διᾶραι τὸ στόμα περὶ προσευχῶν, τῷ
λυμεῶνι τοῦ πανιέρου; Δῆλον γὰρ ὡς οὐ φροντιεῖ
τῶν ἀφανεστέρων καὶ τιμῆς ἐλάττονος ἠξιωμένων,
ὁ τὸν περισημότατον καὶ ἐπιφανέστατον νεὼν, εἰς
ὃν ἀνατολαὶ καὶ δύσεις ἀποβλέπουσιν ἡλίου τρόπον
πανταχόσε λάμποντα καθυβρίζων. Εἰ δὲ καὶ γένοι-
τό τις ἄδεια προσόδου, τί χρὴ προσδοκᾶν, ἢ θά-
νατον ἀπαραίτητον; Ἀλλ᾽ ἔστω, τεθνηξόμεθα. Ζωὴ
γάρ τίς ἐστιν ὁ ὑπὲρ φυλακῆς νόμων εὐκλεέστατος
θάνατος. Εἰ δὲ ἐκ τῆς ἡμετέρας τελευτῆς γενήσε-
ται μηδὲν ὄφελος, οὐ μανία παραπολέσθαι, καὶ ταῦ-
τα προσβεύειν δοκοῦντας, ὡς τῶν πεμψάντων μᾶλ-
λον ἢ τῶν ὑπομενόντων εἶναι τὴν συμφοράν; Οὐ
μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσοι τὰς φύσεις μισοπονηρότατοι τῶν
ὁμοφύλων, ἀσέβειαν ἡμῶν κατηγορήσουσιν, ὡς ἐν 1020
ἐσχάτῳ κινδύνῳ τῶν ὅλων σαλευόντων ἐπιμνησθέν- P.
των ὑπὸ φιλαυτίας ἰδίου τινός. Τοῖς γὰρ μεγάλοις
τὰ βραχέα, καὶ τοῖς κοινοῖς τὰ ἴδια ὑποστέλλειν
ἀναγκαῖον, ὧν οἰχομένων, ἔῤῥει καὶ ἡ πολιτεία.
Ποῦ γὰρ ὅσιον ἢ θεμιτὸν ἄλλως ἀγωνίζεσθαι, δει-
κνύντας ὡς ἐσμὲν Ἀλεξανδρεῖς, οἷς ὁ περὶ τῆς κα-
θολικωτέρας πολιτείας ἐπικρέμαται κίνδυνος τῆς Ἰου-
δαίων; Ἅμα γὰρ τῇ τοῦ ἱεροῦ καταλύσει, δέος μὴ
καὶ τὸ κοινὸν τοῦ ἔθνους ὄνομα συναφανισθῆναι
κελεύσῃ ὁ νεωτεροποιὸς καὶ μεγαλουργὸς ἄνθρωπος.
Ἀμφοτέρων οὖν τῶν ὑποθέσεων δι᾽ ἃς ἐστάλημεν
οἰχομένων, ἴσως φήσει τις, Τί οὖν; οὐκ ᾔδεισαν
πραγματεύεσθαι τὴν μετὰ ἀσφαλείας ἐπάνοδον;
Πρὸς ὃν εἴποιμι ἄν, Ἢ οὐκ ἔχεις ἀνδρὸς εὐγενοῦς
πάθος γνήσιον, ἢ οὐκ ἐνετράφης, οὐδὲ ἐνησκήθης
τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν. Ἐλπίδων εἰσὶ πλήρεις οἱ ὄν-
τως εὐγενεῖς, καὶ οἱ νόμοι τοῖς ἐντυγχάνουσι μὴ χεί-
λεσιν ἄκροις ἐλπίδας ἀγαθὰς δημιουργοῦσιν. Ἴσως
ἀπόπειρα ταῦτα τῆς καθεστώσης γενεᾶς ἐστι, πῶς

ἔχει πρὸς ἀρετὴν, καὶ εἰ πεπαίδευται φέρειν τὰ δει-
νὰ λογισμοῖς ἰσχυρογνώμοσιν οὐ προκαταπίπτουσα.
Τὰ μὲν οὖν ἐξ ἀνθρώπων ἅπαντα καὶ ἔῤῥει καὶ ἐῤ-
ῥέτω. Μενέτω δὲ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἀκαθαίρετος ἡ
ἐπὶ τὸν σωτῆρα θεὸν ἐλπὶς, ὃς πολλάκις ἐξ ἀμηχά-
νων καὶ ἀπόρων περιέσωσε τὸ ἔθνος.

§. 30. Ταῦτα ὅμα μὲν ὀλοφυρόμενοι τὰς ἀπροσ-
δοκήτους ἀτυχίας, ἅμα δὲ καὶ παρηγοροῦντες ἑαυτοὺς
ἐλπίδι μεταβολῆς γαληνοτέρας διέξιμεν. Μικρὸν δὲ
575 ἐπισχόντες πρὸς τοὺς ἀπαγγείλαντας, "Τί καθ' ἡ-
M. συχίαν", εἴπομεν, "κάθησθε, σπινθῆρας αὐτὸ μόνον
τοῖς ὠσὶν ἡμῶν ἐνιέντες, ὑφ' ὧν καιόμεθα καὶ πυρ-
πολούμεθα, δέον προσεξηγεῖσθαι καὶ τὰ κεκινηκότα
τὸν Γάϊον"; Οἱ δὲ "Τὴν μὲν ἀνωτάτω καὶ πρώτην
αἰτίαν ἴστε, ἣν καὶ πάντες ἴσασιν ἄνθρωποι. Θεὸς
βούλεται νομίζεσθαι. Ὑπείληφε δὲ μόνους Ἰουδαί-
ους μὴ πείσεσθαι, οἷς μεῖζον οὐδὲν ἂν προςτρίψαι-
το κακὸν, ἢ λυμηνάμενος τὴν τοῦ ἱεροῦ σεμνότητα.
Κατήχηται δὲ, ὅτι καὶ πάντων ἱερῶν τῶν πανταχοῦ
κάλλιστόν ἐστιν, ἐξ ἀπείρων χρόνων ἀπαύστοις καὶ
ἀφειδέσι δαπάναις ἀεὶ προςκοσμούμενον. Δύςερις δὲ
καὶ φιλόνεικος ὢν, σφετερίσασθαι τοῦτο εἰς ἑαυτὸν
διανοεῖται. Παρατέθηκται δὲ νῦν μᾶλλον ἢ πρότε-
ρον ἐξ ἐπιστολῆς, ἣν ἔπεμψε Καπίτων. Φόρων ἐκ-
λογεὺς ὁ Καπίτων ἐστὶν τῶν τῆς Ἰουδαίας· ἔχει δέ
πως πρός τοὺς ἐγχωρίους ἐγκότως. Πένης γὰρ
ἀφιγμένος, καὶ ἐξ ὧν νοσφίζεται καὶ παρεκλέγει ποι-
κίλον τινὰ καὶ πολὺν πλοῦτον ἠθροικὼς, εἶτα εὐλα-
βηθεὶς, μήτις αὐτοῦ γένηται κατηγορία, τέχνην 1021
ἐπενόησεν ἢ διαβολαῖς τῶν ἀδικηθέντων διακρούσε- P.
ται τὰς αἰτίας. Ἀφορμὴν δὲ αὐτῷ δίδωσιν εἰς ὅ-
περ ἐβούλετο συντυχία τις τοιαύτη. Τὴν Ἰάμνειαν —
πόλις δέ ἐστι τῆς Ἰουδαίας ἐν ταῖς μάλιστα πολυ-
άνθρωπος — ταύτην μιγάδες οἰκοῦσιν, οἱ πλείους
μὲν Ἰουδαῖοι, ἕτεροι δέ τινες ἀλλόφυλοι παρειςφθα-
ρέντες ἀπὸ τῶν πλησιοχώρων, οἳ τοῖς τρόπον τινὰ

αὐθιγενέσιν ὄντες μέτοικοι, κακὰ καὶ πράγματα παρέχουσιν, ἀεί τι παραλύοντες τῶν πατρίων Ἰουδαίοις. Οὗτοι παρὰ τῶν ἐπιφοιτώντων ἀκούοντες, ὅση σπουδῇ κέχρηται Γάϊος περὶ τὴν ἰδίαν ἐκθέωσιν, καὶ ὡς ἀλλοτριώτατα διάκειται πρὸς ἅπαν τὸ Ἰουδαϊκὸν γένος, καιρὸν ἐπιτήδειον εἰς ἐπίθεσιν παραπεπτωκέναι νομίζοντες, αὐτοσχέδιον ἀνιστῶσι βωμὸν εἰκαιοτάτης ὕλης, πηλὸν σχηματίσαντες εἰς πλίνθους, ὑπὲρ τοῦ μόνον ἐπιβουλεύειν τοῖς συνοικοῦσιν. Ἤιδεσαν γὰρ οὐκ ἀνεξομένους καταλυομένων τῶν ἐθῶν, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Θεασάμενοι γὰρ καὶ δυσχεράναντες ἐπὶ τῷ τῆς ἱερᾶς χώρας τὸ ἱεροπρεπὲς ὄντως ἀφανίζεσθαι, καθαιροῦσι συνελθόντες. Ὁ δὲ εὐθὺς ἐπὶ τὸν Καπίτωνα ἧκον, ὃς ἦν τοῦ δράματος ὅλου δημιουργός. Ἕρμαιον δὲ εὑρηκέναι νομίσας, ὅπερ ἐκ πολλῶν χρόνων ἀνεζήτει, γράφει Γαΐῳ, διαίρων τὰ πράγματα καὶ μετεωρίζων. Ὁ δὲ διαγνοὺς, πλουσιώτερον καὶ μεγαλοφρονέστερόν τι ἀντὶ τοῦ πλινθίνου βωμοῦ τοῦ κατ᾽ ἐπήρειαν ἀνασταθέντος

576 *ἐν Ἰαμνείᾳ, κελεύει κολοσσιαῖον ἀνδριάντα ἐπί-*

M. *χρυσον ἐν τῷ τῆς μητροπόλεως ἱερῷ καθιδρυθῆναι, συμβούλοις χρησάμενος τοῖς ἀρίστοις καὶ σοφωτάτοις, Ἑλίκωνι τῷ εὐπατρίδῃ, δούλῳ σπερμολόγῳ, περιτρίμματι, καὶ Ἀπελλῇ τινι τραγῳδῷ, ὃς ἀκμῇ μὲν τῆς πρώτης ἡλικίας, ὥς φασιν, ἐκαπήλευσε τὴν ὥραν, ἔξωρος δὲ γενόμενος ἐπὶ τὴν σκηνὴν παρῆλθεν. Ὅσοι δὲ σκηνοβατοῦσιν ἐμπορευόμενοι θεαταῖς καὶ θεάτροις, αἰδοῦς εἰσὶ καὶ σωφροσύνης, ἀλλ᾽ οὐκ ἀναισχυντίας καὶ ἀκοσμίας ἐρασταὶ τῆς ἀνωτάτω. Διὰ ταῦτα εἰς τὴν τοῦ συμβούλου τάξιν ὁ Ἀπελλῆς παρῆλθεν, ἵνα βουλεύσηται Γάϊος, μεθ᾽ οὗ μὲν ὡς σκωπτέον μεθ᾽ οὗ δὲ ὡς ᾀστέον, ὑπερβὰς τὰς περὶ τῶν ὅλων σκέψεις, ὡς εἰρηνεύεσθαι καὶ εὐνομεῖσθαι τὰ πανταχοῦ πάντα. Ὁ μὲν οὖν Ἑλίκων σκορπιῶδες ἀνδράποδον τὸν Αἰγυπτιακὸν ἰὸν εἰς Ἰουδαίους ἤφιεν, ὁ δὲ Ἀπελλῆς τὸν ἀπὸ Ἀσκά-*

λωνος· ἦν γὰρ ἐκεῖθεν. Ἀσκαλωνίταις δὲ ἀσύμβα-
τός τις καὶ ἀκαταλλάκτος δυςμένεια πρὸς τοὺς τῆς
ἱερᾶς χώρας οἰκήτορας Ἰουδαίους ἐστὶν, οὖσιν ὁμό-
ροις". Ταῦτα ἀκούοντες ἐφ' ἑκάστου ῥήματος καὶ
ὀνόματος ἐτιτρωσκόμεθα τὰς ψυχάς. Ἀλλ' οἱ μὲν
καλῶν πράξεων καλοὶ σύμβουλοι μικρὸν ὕστερον τὰ
ἐπίχειρα εὗρον τῆς ἀσεβείας, ὁ μὲν ὑπὸ Γαΐου σι-
δήρῳ δεθεὶς ἐφ' ἑτέραις αἰτίαις καὶ στρεβλούμε- 1022
νος καὶ τροχιζόμενος ἐκ περιτροπῆς, ὥςπερ ἐν ταῖς P.
περιοδιζούσαις νόσοις· ὁ δὲ Ἑλίκων ὑπὸ Κλαυδίου
Γερμανικοῦ Καίσαρος ἀναιρεθεὶς, ἐφ' οἷς ἄλλοις ὁ
φρενοβλαβὴς ἠδίκησεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον
ἐγένετο.

§. 31. Ἡ δὲ περὶ τῆς ἀναθέσεως τοῦ ἀνδριάντος ἐπιστολὴ γράφεται, καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ὡς οἷόν τε ἦν περιεσκεμμένως εἰς ἀσφάλειαν. Κελεύει γὰρ Πετρωνίῳ τῷ τῆς Συρίας ἁπάσης ὑπάρχῳ, πρὸς ὃν καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἐγεγράφει, τῆς παρ' Εὐφράτην στρατιᾶς, ἥτις διάβασιν τῶν ἑῴων βασιλέων καὶ ἐθνῶν παρεφύλαττε τὴν ἡμίσειαν ἄγειν ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους, τὸν ἀνδριάντα παραπέμψουσαν, οὐχ ἵνα σεμνοποιήσῃ τὴν ἀνάθεσιν, ἀλλ' ἵνα εἰ διακωλύει τις, εὐθὺς ἀπόληται. Τί λέγεις, ὦ δέσποτα; Προειληφὼς οὐκ ἀνεξομένους, ἀλλ' ὑπερασπιοῦντας τοῖς νόμοις καὶ προαποθανουμένους τῶν πατρίων πολεμοποιεῖς; Οὐ γάρ ἔοικας δι' ἄγνοιαν ὧν εἰκὸς ἦν ἀποβήσεσθαι τοῦ περὶ τὸ ἱερὸν ἅψασθαι νεωτερισμοῦ. Προμαθὼν δὲ ἀκριβῶς τὰ μέλλοντα ὡς ἤδη
577 παρόντα, καὶ τὰ γενησόμενα, ὡς χειρούμενα, τὴν
M. στρατιὰν προςάγειν προςέταξας, ἵνα θυσίαις ἐναγέσι
πρώταις καθιερωθῇ τὸ ἀφίδρυμα, σφαγαῖς ἀθλίων ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν. Ὁ μὲν οὖν Πετρώνιος τὰ ἐπισταλέντα διαναγνοὺς ἐν ἀμηχάνοις ἦν, οὔτε ἐναντιοῦσθαι δυνάμενος διὰ φόβον — ᾔδει γὰρ ἀφόρητον οὐ μόνον κατὰ τῶν τὰ κελευσθέντα μὴ πραξάντων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν μὴ εὐθύς — οὔτε ἐγ-

χειρεῖν εὐμαρῶς. Ἤιδει γὰρ ἀνθ' ἑνὸς θανάτου μυρίους ἂν εἴπερ δυνατὸν ἦν ἐθελήσοντας ὑπομεῖναι μᾶλλον, ἢ περιιδεῖν τι τῶν ἀπειρημένων δρώμενον. Ἅπαντες γὰρ ἄνθρωποι φυλακταὶ τῶν ἰδίων ἐθῶν εἰσιν, διαφερόντως δὲ τὸ Ἰουδαῖον ἔθνος. Θεόχρηστα γὰρ λόγια τοὺς νόμους εἶναι ὑπολαμβάνοντες, καὶ τοῦτο ἐκ πρώτης ἡλικίας τὸ μάθημα παιδευθέντες, ἐν ταῖς ψυχαῖς ἀγαλματοφοροῦσι τὰς τῶν διατεταγμένων εἰκόνας. Εἶτα ἐναργεῖς τύπους καὶ μορφὰς αὐτῶν καθοροῦντες ἀεὶ, τοῖς λογισμοῖς αὐτῶν τεθήπασι, καὶ τοὺς μὲν τιμητικῶς ἔχοντας ἀλλοφύλους αὐτῶν, οὐχ ἧττον τῶν ἰδίων ἀποδέχονται πολιτῶν. Τοῖς δὲ ἤδη καθαιροῦσιν ἢ χλευάζουσιν ὡς πολεμιωτάτοις ἀπέχθονται, καὶ πεφρίκασι μὲν ἕκαστον τῶν διηγορευμένων οὕτως, ὡς ἅπασαν τὴν παρ' ἀνθρώποις εἴτε εὐτυχίαν, εἴτε εὐδαιμονίαν χρὴ καλεῖν, μηδέποτ' ἂν ὑπὲρ παραβάσεως καὶ τοῦ τυχόντος ἂν ὑπαλλάξασθαι. Περιττοτέρα δὲ καὶ ἐξαίρετός ἐστιν αὐτοῖς ἅπασιν ἡ περὶ τὸ ἱερὸν σπουδή. Τεκμήριον δὲ μέγιστον, θάνατος ἀπαραίτητος ὥρισται κατὰ τῶν εἰς τοὺς ἐντὸς περιβόλους παρελθόντων — δέχονται γὰρ εἰς τοὺς 1023
ἐξωτέρω τοὺς πανταχόθεν πάντας — τῶν οὐχ ὁμο- P.
εθνῶν. Εἰς δὴ ταῦτα ἀφορῶν ὁ Πετρώνιος βραδὺς ἦν ἐγχειρητὴς, ὅσον τόλμημα μεγαλουργεῖται σκεπτόμενος, καὶ συγκαλέσας ὡς ἐν συνεδρίῳ τοὺς τῆς ψυχῆς ἅπαντας λογισμοὺς, τὴν ἑκάστου γνώμην διηρεύνα, καὶ πάντας εὕρισκεν ὁμογνομονοῦντας περὶ τοῦ μηδὲν κινεῖν τῶν ἐξ ἀρχῆς καθωσιωμένων. Πρῶτον, διὰ τὸ φύσει δίκαιον καὶ εὐσεβὲς, ἔπειτα διὰ τὸν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον, οὐκ ἐκ θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπηρεαζομένων. Ἐννοιά τε αὐτὸν εἰςῄει τοῦ ἔθνους, ὅσον ἐστὶν ἐν πολυανθρωπίᾳ, ὅπερ οὐκ ἐξεδέξατο καθάπερ τῶν ἄλλων ἕκαστον μιᾶς χώρας τῆς ἀποκεκληρωμένης αὐτῷ μόνῳ περίβολος, ἀλλ' ὀλίγου δέω φάναι πᾶσα ἡ οἰ-

κουμένη. Κέχυται γὰρ ἀνά τε τὰς ἠπείρους καὶ νήσους ἁπάσας, ὡς τῶν αὐθιγενῶν μὴ πολλῷ τινι δοκεῖν ἐλαττοῦσθαι. Τοσαύτας μυριάδας ἐφέλκεσθαι πολεμίων ἆρ' οὐ σφαλερώτατον; Ἀλλὰ μή ποτε γένοιτο συμφρονήσαντας τοὺς ἑκασταχοῦ πρὸς ἄμυναν ἐλθεῖν; Ἄμαχόν τι συμβήσεται χρῆμα, δίχα τοῦ
578 καὶ τοὺς τὴν Ἰουδαίαν κατοικοῦντας ἀπείρους τε
M. εἶναι τὸ πλῆθος, καὶ τὰ σώματα γενναιοτάτους καὶ τὰς ψυχὰς εὐτολμοτάτους, καὶ προαποθνήσκειν αἱρουμένους τῶν πατρίων ὑπὸ φρονήματος, ὡς μὲν ἔνιοι τῶν διαβαλλόντων εἴποιεν ἂν Βαρβαρικοῦ, ὡς δὲ ἔχει τὸ ἀληθὲς, ἐλευθερίου καὶ εὐγενοῦς.' Ἐφόβουν δὲ αὐτὸν καὶ αἱ πέραν Εὐφράτου δυνάμεις· ᾔδει γὰρ Βαβυλῶνα καὶ πολλὰς ἄλλας τῶν σατραπειῶν ὑπὸ Ἰουδαίων κατεχομένας οὐκ ἀκοῇ μόνον ἀλλὰ καὶ πείρᾳ. Καθ' ἕκαστον γὰρ ἐνιαυτὸν ἱεροπομποὶ στέλλονται χρυσὸν καὶ ἄργυρον πλεῖστον κομίζοντες εἰς τὸ ἱερὸν, τὸν ἀθροισθέντα ἐκ τῶν ἀπαρχῶν, δυσβάτους καὶ ἀτριβεῖς καὶ ἀνηνύτους ὁδοὺς περαιούμενοι, ἃς λεωφόρους εἶναι νομίζουσιν, ὅτι πρὸς εὐσέβειαν ἄγειν δοκοῦσι. Περιδεὴς οὖν ὡς εἰκὸς ἦν μὴ πυθόμενοι τὴν καινουργουμένην ἀνάθεσιν, ἐπιφοιτήσωσιν ἐξαίφνης καὶ περίσχωσιν, οἱ μὲν ἔνθεν οἱ δὲ ἔνθεν, κύκλος γενόμενοι, καὶ συνάψαντες ἀλλήλοις, τοὺς ἐναποληφθέντας μέσους δεινὰ ἐργάσωνται. Τοιούτοις μὲν λογισμοῖς χρώμενος ἀπώκνει. Πάλιν δὲ ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀνθείλκετο, "Δεσπότου", λέγων, "ἡ πρόσταξίς ἐστι καὶ νέου, καὶ ὅ τι ἂν βουληθῇ, τοῦτο συμφέρον κρίνοντος, καὶ τὸ γνωσθὲν ἅπαξ ἐπιτελεσθῆναι καὶ ἂν ἀλυσιτελέστατον ᾖ, καὶ φιλονεικίας καὶ ἀλαζονείας γέμον, ὅς γε καὶ ὑπερπηδήσας τὸν ἄνθρωπον, ἐν θεοῖς ἤδη γράφει ἑαυτόν. Ἐπικρέμαται δή μοι κίνδυνος ὁ 1024
περὶ ψυχῆς καὶ ἐναντιωθέντι καὶ εἴξαντι. Ἀλλ' εἴ- P.
ξαντι μὲν, μετὰ πολέμου, καὶ τάχα ἀμφίβολος καὶ οὐ πάντως ἀποβησόμενος· ἐναντιωθέντι δὲ, ἀπαραί-

τητος καὶ ὁμολογούμενος ἐκ Γαΐου. — Συνελάμ-
βανον δὲ τῇ γνώμῃ ταύτῃ πολλοὶ τῶν συνδιεπόντων
τὰ κατὰ Συρίαν αὐτῷ Ῥωμαίων, εἰδότες ὅτι καὶ ἐπ'
αὐτοὺς πρώτους αἱ ἀπὸ Γαΐου χωρήσουσιν ὀργαὶ
καὶ τιμωρίαι, ὡς συναιτίους τοῦ τὸ κελευσθὲν μὴ
γενέσθαι. Παρέσχε δὲ εἰς ἀκριβεστέραν σκέψιν ἀνα-
χώρησιν ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀνδριάντος. Οὔτε γὰρ
ἀπὸ τῆς Ῥώμης διεπέμψαντο — θεοῦ μοι προνοίᾳ
δοκῶ, τὴν χεῖρα τῶν ἀδικουμένων ἀφανῶς ὑπερέ-
χοντος — οὔτε τῶν κατὰ Συρίαν, ὅς τις ἂν ἄριστος
εἶναι δοκιμασθῇ, μετακομίζειν προσέταξεν, ἐπεὶ καὶ
ἐν τῷ τάχει τῆς παρανομίας ταχὺς ἐξήφθη ὁ πόλε-
μος. Καιρὸν οὖν σχὼν εἰς τὴν τοῦ συμφέροντος
579 διάσκεψιν — τὰ γὰρ αἰφνίδια καὶ μεγάλα ὅταν
M. ἀθρόα προσπέσῃ κατακλᾷ τὸν λογισμὸν — προστάτ-
τει τὴν κατασκευὴν ἔν τινι τῶν ὁμόρων ποιεῖσθαι.
Μεταπεμψάμενος οὖν ὁ Πετρώνιος δημιουργοὺς τῶν
ἐν Φοινίκῃ τοὺς φρονιμωτάτους, δίδωσι τὴν ὕλην.
Οἱ δὲ ἐν Σιδῶνι εἰργάζοντο. Μεταπέμπεται δὲ καὶ
τοὺς ἐν τέλει τῶν Ἰουδαίων ἱερεῖς τε καὶ ἄρχοντας
ἅμα μὲν δηλώσων τὰ ἀπὸ Γαΐου, ἅμα δὲ καὶ συμ-
βουλεύσων ἀνέχεσθαι τῶν ὑπὸ τοῦ δεσπότου προσ-
ταττομένων, καὶ τὰ δεινὰ πρὸ ὀφθαλμῶν λαμβά-
νειν. Εὐτρεπεῖς γὰρ εἶναι τῶν κατὰ Συρίαν στρα-
τιωτικῶν δυνάμεων τὰς μαχιμωτέρας, αἳ πᾶσαν τὴν
χώραν καταστορέσουσι νεκρῶν. Ὤιετο γάρ, εἰ προ-
μαλάξειε τούτους, δυνήσεσθαι δι' αὐτῶν καὶ τὴν
ἄλλην πληθὺν ἅπασαν ἀναδιδάξειν, μὴ ἐναντιοῦσθαι.
Γνώμης δὲ ὡς εἰκὸς διημάρτανε. Πληχθέντας γάρ
φασιν ὑπὸ τῶν πρώτων ῥημάτων, εὐθὺς αὐτοὺς
ἀληθοῦς κακοῦ διηγήσει καταπλαγῆναι, καὶ ἀχανεῖς
γενομένους φορὰν τινα δακρύων ὥσπερ ἀπὸ πηγῶν
ἀθρόαν ἐκχεῖν, τὰ γένεια καὶ τὰς τρίχας τῆς κεφα-
λῆς τίλλοντας καὶ τοιαῦτα ἐπιλέγοντας, „Πολλὰ εἰς-
ηνέγκαμεν εἰς εὐγήρων βίον οἱ λίαν εὐτυχεῖς, ἵνα ὃ
μηδεὶς πώποτε εἶδε τῶν προγόνων ἡμεῖς θεασώμεθα.

Τίσιν ὀφθαλμοῖς; Ἐκκοπήσονται πρότερον μετὰ τῆς ἀθλίας ψυχῆς καὶ τῆς ἐπωδύνου ζωῆς, ἢ τοιοῦτον ὄψονται κακὸν, ἀθέατον θέαν, ἣν οὔτε ἀκοῦσαι θέμις, οὔτε νοῆσαι".

§. 32. *Καὶ οἱ μὲν τοιαῦτα ὠλοφύροντο. Πυθόμενοι δὲ οἱ κατὰ τὴν ἱερόπολιν καὶ τὴν ἄλλην χώραν τὸ κινούμενον, ὥςπερ ἀφ᾽ ἑνὸς συνθήματος συνταξάμενοι, τοῦ κοινοῦ πάθους τὸ σύνθημα δόντος, ἐξεληλύθεισαν ἀθρόοι, καὶ κενὰς τὰς πόλεις καὶ κώμας καὶ οἰκίας ἀπολιπόντες, μιᾷ ῥύμῃ συνέτεινον εἰς Φοινίκην. Ἐκεῖ γὰρ ὢν ἐτύγχανεν ὁ Πετρώνιος. Ἰδόντες δὲ τῶν Πετρωνίου τινὲς ὄχλον* 1025
ἀμύθητον φερόμενον, ἐβοηδρόμουν ἀπαγγέλλοντες P.
ἵνα φυλάττηται, πόλεμον προςδοκήσαντες. Ἔτι δὲ διηγουμένων ὁ μὲν ἀφρούρητος ἦν, ἡ δὲ τῶν Ἰουδαίων πληθὺς ἐξαπιναίως ὥςπερ νέφος ἐπιστᾶσα, πᾶσαν Φοινίκην ἐπέσχε, κατάπληξιν τοῖς οὐκ εἰδίσι τὴν τοῦ ἔθνους πολυανθρωπίαν ἐργασαμένη. Καὶ βοὴ μὲν τοσαύτη τὸ πρῶτον ἤρθη μετὰ κλαυθμῶν καὶ στερνοτυπιῶν, ὡς ἂν μηδὲ τὰς ἀκοὰς τῶν παρόντων χωρεῖν τὸ μέγεθος. Οὐδὲ γὰρ ἐπαύσατο παυσαμένων, ἀλλ᾽ ἡσυχασάντων ἔτι συνήχει. Ἔπειτα πρόςοδοι καὶ δεήσεις, οἵας ὁ καιρὸς ὑπέβαλλε. Διδάσκαλοι γὰρ τοῦ παρόντος αὗται αἱ συμφοραί. Εἰς τάξεις δὲ ἓξ διενεμήθησαν, πρεσβυτῶν, νέων, παίδων, πάλιν ἐν μέρει πρεσβυτίδων, γυναικῶν τῶν ἐν ἡλικίᾳ, παρθένων. Ἐπεὶ δὲ ὁ Πετρώνιος ἐξ ἀπό-
580 *πτου κατεφάνη, πᾶσαι αἱ τάξεις καθάπερ κελευ-*
M. *σθεῖσαι προςπίπτουσιν εἰς ἔδαφος, ὀλολυγὴν θρηνώδη τινὰ μεθ᾽ ἱκετηριῶν ἀφιεῖσαι. Παραινέσαντος δὲ ἀνίστασθαι καὶ προςελθεῖν ἐγγυτέρω, μόλις ἀνίσταντο, καὶ καταχεόμενοι πολλὴν κόνιν καὶ ῥεόμενοι δακρύοις, τὰς χεῖρας ἀμφοτέρας εἰς τὸ ὀπίσω περιαγάγοντες τρόπον ἐξηγκωνισμένων προςῄεσαν. Εἶτα ἡ γερουσία καταστᾶσα τοιάδε ἔλεξεν· "Ἄοπλοί ἐσμεν, ὡς ὁρᾷς, παραγενομένους δὲ αἰτιῶνταί τινες ὡς*

πολεμίους. Ἃ δὲ ἡ φύσις ἑκάστῳ προςένειμαν ἀμυντήρια μέρη, χεῖρας, ἀπεστροφάμεν, ἔνθα μηδὲν ἐργάσασθαι δύνανται, παρέχοντες αὐτῶν τὰ σώματα πρὸς εὐσκόπους τοῖς θέλουσιν ἀποκτεῖναι βολάς. Γυναῖκας καὶ τέκνα καὶ γενεὰς ἐπηγαγόμεθά σοι καὶ διὰ σοῦ προςπεσούμεθα Γαΐῳ, μηδένα οἴκοι καταλιπόντες, ἵνα ἢ περισώσητε πάντας, ἢ πάντας πανωλεθρίᾳ διαφθείρητε. Πετρώνιε, καὶ τὰς φύσεις ἐσμὲν εἰρηνικοὶ, καὶ τὴν προαίρεσιν, καὶ αἱ διὰ παιδοτροφίαν φιλεργίαι τοῦτο ἡμᾶς ἐξ ἀρχῆς ἐπαίδευσαν τὸ ἐπιτήδευμα. Γαΐῳ παραλαβόντι τὴν ἡγεμονίαν πρῶτοι τῶν κατὰ Συρίαν ἁπάντων ἡμεῖς συνήσθημεν, Οὐϊτελλίου τότε, παρ' οὗ διεδέξω τὴν ἐπιτροπὴν, ἐν τῇ πόλει διατρίβοντος, ᾧ τὰ περὶ τούτων ἐκομίσθη γράμματα, καὶ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας πόλεως εὐαγγελιουμένη πρὸς τὰς ἄλλας ἔδραμεν ἡ φήμη. Πρῶτον τὸ ἡμέτερον ἱερὸν ἐδέξατο τὰς ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς Γαΐου θυσίας, ἵνα πρῶτον ἢ καὶ μόνον ἀφαιρεθῇ τῆς θρησκείας τὸ πάτριον; Ἐξιστάμεθα τῶν πόλεων, παραχωροῦμεν τῶν οἰκιῶν καὶ κτημάτων, ἔπιπλα καὶ κτήματα καὶ κειμήλια καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν λείαν εἰςοίσομεν ἑκόντες. Λαμβάνειν, οὐ διδόναι ταῦτα νομιοῦμεν. Ἓν ἀντὶ πάντων αἰτούμεθα, μηδὲν ἐν τῷ ἱερῷ γενέσθαι νεώτερον, ἀλλὰ φυλαχθῆναι τοιοῦτον, οἷον παρὰ τῶν πάππων
καὶ προγόνων παρελάβομεν. Εἰ δὲ μὴ πείθομεν, 1026
παραδίδομεν ἑαυτοὺς εἰς ἀπώλειαν, ἵνα μὴ ζῶντες P.
ἐπίδωμεν θανάτου χεῖρον κακόν. Πυνθανόμεθα πεζὰς καὶ ἱππικὰς δυνάμεις ηὐτρεπίσθαι καθ' ἡμῶν, εἰ πρὸς τὴν ἀνάθεσιν ἀντιβαίημεν, οὐδεὶς οὕτω μέμηνεν, ὡς δοῦλος ὢν ἐναντιοῦσθαι δεσπότῃ. Παρέχομεν ἐν ἑτοίμῳ τὰς σφαγὰς ἄσμενοι, κτεινέτωσαν, ἱερευέτωσαν, κρεωνομείτωσαν ἀμαχεὶ καὶ ἀναιμωτὶ, πάντα ὅσα κεκρατηκότων ἔργα δράτωσαν. Τίς δὲ
581 *χρεία στρατιᾶς; Αὐτοὶ κατάρξομεν τῶν θυμάτων*
M. *οἱ καλοὶ ἱερεῖς, παραστησόμενοι τῷ ἱερῷ γυναῖκας*

οἱ γυναικοκτόνοι, ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφὰς οἱ ἀδελφοκτόνοι, κούρους καὶ κόρας τὴν ἄκακον ἡλικίαν οἱ παιδοφόνται. Τραγικῶν ὀνομάτων δεῖ τοῖς τὰς τραγικὰς συμφορὰς ὑπομένουσιν. Εἶτ' ἐν μέσοις στάντες καὶ λουσάμενοι τῷ συγγενικῷ αἵματι — τοιαῦτα γὰρ τὰ λουτρὰ τοῖς εἰς ᾅδου φαιδρυνομένοις — ἀνακερασόμεθα τὸ ἴδιον ἐπικατασφάξαντες αὑτούς. Ἀποθανόντων τὸ ἐπίταγμα γινέσθω, ‛μέμψαιτ' ἂν οὐδὲ θεὸς ἡμᾶς, ἀμφοτέρων στοχαζομένους, καὶ τῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα εὐλαβείας, καὶ τῆς πρὸς τοὺς καθωσιωμένους νόμους ἀποδοχῆς'. Γενήσεται δὲ τοῦτο, ἐὰν ὑπεκστῶμεν ἀβιώτου βίου καταφρονήσαντες. Ἀκοὴν ἐδεξάμεθα παλαιοτάτην ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα λογίων παραδοθεῖσαν, οἳ τὴν τῆς Γοργόνος κεφαλὴν τοσαύτην ἔχειν δύναμιν ὡμολόγουν, ὥς τε τοὺς προσιδόντας εὐθὺς λίθους καὶ πέτρους γίνεσθαι. Τοῦτο μύθου μὲν πλάσμα ἔοικεν εἶναι, τὸ δὲ ἀληθὲς αἱ μεγάλαι καὶ ἀβούλητοι καὶ μέγισται συντυχίαι ἐπιφέρουσιν. Ὀργαὶ δεσπότου θάνατον ἀπεργάζονται, ἢ παραπλήσιόν τι θανάτῳ. Νομίζεις, ὃ μήποτε γένοιτο, παραπεμπόμενον εἰ θεάσαντό τινες τῶν ἡμετέρων εἰς τὸ ἱερὸν τὸν ἀνδριάντα, οὐκ ἂν εἰς πέτρον μεταβαλεῖν; Παγέντων μὲν αὐτοῖς τῶν ἄρθρων, παγέντων δὲ τῶν ὀφθαλμῶν, ὡς μηδὲ κινηθῆναι δυνάσθαι, ὅλου δὲ τοῦ σώματος τὰς φυσικὰς κινήσεις μεταβαλόντος καθ' ἕκαστον τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ μερῶν αὐτοῦ; Τελευταίαν δέησιν, ὦ Πετρώνιε, ποιησώμεθα δικαιοτάτην. Οὐ φαμὲν μὴ δεῖν τὰ κελευσθέντα δρᾶν, ἀλλ' ἀναχώρησιν αἰτούμεθα προσικετεύοντες, ἵνα πρεσβείαν ἑλόμενοι πέμψωμεν τὴν ἐντευξομένην τῷ δεσπότῃ. Τάχα τῷ που πρεσβευσάμενοι πείσομεν, ἢ περὶ θεοῦ τιμῆς πως διεξελθόντες, ἢ περὶ νομίμων ἀκαθαιρέτων φυλακῆς, ἢ περὶ τοῦ μὴ πάντων, καὶ τῶν ἐν ἐσχατιαῖς ἐθνῶν, οἷς τετήρηται τὰ πάτρια, ἔλαττον ἐνέγκασθαι, ἢ περὶ ὧν πάππος αὐτοῦ καὶ πρόπαπ-

πος ἔγνωσαν, ἐπισφαγιζόμενοι τὰ ἡμέτερα ἔθη μετὰ πάσης ἐπιμελείας. Ἴσως ταῦτα ἀκούων ἔσται μαλακώτερος. Οὐκ ἐν ὁμοίῳ μένουσιν αἱ γνῶμαι τῶν 1027
μεγάλων. Αἱ δὲ σὺν ὀργῇ καὶ τάχιστα κάμνουσι. P.
Διαβεβλήμεθα, τὰς διαβολὰς ἐπίτρεψον ἰάσασθαι. Ἀκρίτους καταγνωσθῆναι χαλεπόν. Ἂν δὲ μὴ πεί-
582 σωμεν, τί λοιπὸν ἐμποδών ἐστιν, ἢ ταῦτα ἃ καὶ νῦν
M. διανοῇ πράττειν; Ἕως οὗ πεπρεσβεύμεθα, μὴ ἀποκόψῃς τὰς ἀμείνους ἐλπίδας μυριάδων τοσούτων, αἷς οὐχ ὑπὲρ κέρδους, ἀλλ' ὑπὲρ εὐσεβείας ἐστὶν ἡ σπουδή. Καί τοί γε ἡμάρτομεν τοῦτο εἰπόντες. Τί γὰρ ἂν εἴη κέρδος λυσιτελέστερον ὁσιότητος ἀνθρώποις";

§. 33. Ταῦτα δὲ διεξῄεσαν ὑπ' ἀγωνίας καὶ περιπαθήσεως ἄσθματι πολλῷ, κεκομμένῳ τῷ πνεύματι. Ῥεόμενοι γὰρ κατὰ μελῶν ἁπάντων ἱδρῶτι, μετὰ φορᾶς ἀπαύστων δακρύων, ὡς ἤδη συναλγεῖν τοὺς ἀκούοντας καὶ τὸν Πετρώνιον. Ἔστι γὰρ καὶ τὴν φύσιν εὐμενὴς καὶ ἥμερος ὑπὸ τῶν λεχθέντων καὶ δρωμένων συνηρπᾶσθαι. Ἐδόκει γὰρ αὐτῷ καὶ τὰ λεγόμενα εἶναι δικαιότατα, καὶ οἰκτρά τις ἡ τῶν δρωμένων περιπάθησις. Ἐπεξαναστὰς δὲ μετὰ τῶν συνέδρων ἐβουλεύετο τὰ πρακτέα, καὶ ἑώρα τοὺς μὲν πρὸ μικροῦ παντάπασιν ἐναντιουμένους ἐπαμφοτερίζοντας, τοὺς δ' ἐνδοιαστὰς ἐπιῤῥέποντας ἤδη τῷ πλείονι μέρει πρὸς ἔλεον, ἐφ' οἷς ἥδετο. Καί τοι τὴν φύσιν εἰδὼς τοῦ προεστῶτος, καὶ ὡς εἴη ἀπαραίτητος ὀργὴν, ἀλλ' εἶχέ τινα καὶ αὐτὸς ὡς ἔοικεν ἐναύσματα τῆς Ἰουδαϊκῆς φιλοσοφίας ἅμα καὶ εὐσεβείας, εἴγε καὶ πάλαι προμαθὼν ἕνεκα τῆς περὶ παιδείαν σπουδῆς, εἴτε καὶ ἀφ' οὗ τῶν χωρῶν ἐπετρόπευσεν, ἐν οἷς Ἰουδαῖοι καθ' ἑκάστην πόλιν εἰσὶ παμπληθεῖς Ἀσίας τε καὶ Συρίας, εἴτε καὶ τὴν ψυχὴν οὕτω διατεθεὶς, αὐτηκόῳ καὶ αὐτοκελεύστῳ καὶ αὐτομαθεῖ τινι πρὸς τὰ σπουδῆς ἄξια φύσει. Τοῖς δὲ ἀγαθοῖς ἀγαθὰς ὑπηχεῖν ἔοικε γνώμας ὁ θεὸς, δι' ὧν ὠφελοῦντες ὠφεληθήσονται· ὅπερ καὶ

ἐκείνῳ συνέβη. Τίνες οὖν ἦσαν αἱ γνῶμαι; „Μὴ
κατεπείγειν τοὺς δημιουργοὺς, ἀλλ᾿ ἀναπείθειν εὖ
τετεχνιτευμένον ἀπεργάσασθαι τὸν ἀνδριάντα, στο-
χαζομένους, καθ᾿ ὅσον ἂν οἷόν τε ᾖ, μὴ ἀπολει-
φθῆναι τῶν διωνομασμένων ἀρχετύπων εἰς πλείονος
χρόνου μῆκος· ἐπειδὴ τὰ μὲν αὐτοσχέδια φιλεῖ πως
ἐπιτέμνεσθαι, τὰ δὲ σὺν πόνῳ καὶ ἐπιστήμῃ μῆκος
χρόνων ἐπιζητεῖν. Ἣν δ᾿ ᾐτήσαντο πρεσβείαν, οὐκ
ἐπιτρέπειν· ἀσφαλὲς γὰρ οὐκ εἶναι. Τοῖς βουλομέ-
νοις, ἐπὶ τὸν πάντων ἡγεμόνα καὶ δεσπότην ἐκκα-
λεῖσθαι τὰ πράγματα, μὴ ἐναντιοῦσθαι· τῷ πλήθει,
μήτε ὁμολογεῖν, μήτε ἀρνεῖσθαι· ἑκάτερον γὰρ φέ-
583 ρειν κίνδυνον. Ἐπιστέλλειν Γαΐῳ, μηδὲ μὲν τῶν
M. Ἰουδαίων κατηγοροῦντα, μὴ δηλοῦντα δὲ ἐπ᾿ ἀλη-
θείᾳ τὰς ἱκετείας καὶ ἀντιβολίας αὐτῶν, καὶ τῆς πε-
ρὶ τὴν ἀνάθεσιν βραδυτῆτος αἰτιᾶσθαι, τὸ μέν τι
τὴν κατασκευὴν χρόνου μεμετρημένου δεομένην, 1028
τὸ δέ τι καὶ τὸν καιρὸν διδόντα μεγάλας ἀφορμὰς P.
εἰς ἀναβολὰς εὐλόγους, αἷς συναινέσειν οὐκ ἴσως,
ἀλλ᾿ ἀναγκαίως καὶ αὐτὸν Γάϊον. Ἐν ἀκμῇ μὲν γὰρ
τὸν τοῦ σίτου καρπὸν εἶναι, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα
σπαρτά. Δεδιέναι δὲ μὴ κατὰ ἀπόγνωσιν τῶν πα-
τρίων ἄνθρωποι καὶ τοῦ ζῆν καταφρονοῦντες ἢ δῃ-
ώσωσι τὰς ἀρούρας, ἢ ἐμπρήσωσι τὴν σταχυηφόρον,
ὀρεινὴν καὶ πεδιάδα, φυλακῆς δὲ χρῄζειν εἰς ἐπι-
μελεστέραν τῶν καρπῶν συγκομιδὴν, οὐ μόνον τῶν
σπειρομένων, ἀλλὰ καὶ ὧν ἡ δενδροφόρος παρέχει.
Διέγνωκε μὲν γὰρ, ὡς λόγος, πλεῖν εἰς Ἀλεξάν-
δρειαν τὴν πρὸς Αἰγύπτῳ. Πελάγει δὲ οὐκ ἀξιώ-
σει τοσοῦτος ἡγεμὼν διά τε τοὺς κινδύνους καὶ διὰ
τὸ πλῆθος τοῦ παραπέμποντος στόλου, καὶ ἅμα
διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ σώματος, ἃ δὴ πάντα γίνε-
ται ῥᾴως τὸν δι᾿ Ἀσίας καὶ Συρίας κύκλον περαι-
ουμένῳ. Δυνήσεται γὰρ καθ᾿ ἑκάστην ἡμέραν καὶ
πλεῖν καὶ ἀποβαίνειν, καὶ μάλιστα τὰς πλείστας
ναῦς ἐπαγόμενος μακρὰς, ἀλλ᾿ οὐχ ὁλκάδας, αἷς ὁ

παρὰ γῆν πλοῦς ἀνυσιμώτερος, ὡς ταῖς φορτίσι διὰ πελάγους ἐστίν. Ἀναγκαῖον οὖν καὶ χιλὸν κτηνέσι καὶ τροφὰς ἀφθόνους ἐν ἁπάσαις ταῖς Συριακαῖς πόλεσιν ηὐτρεπίσθαι, καὶ μάλιστα ταῖς παράλοις. Ἀφίξεται γὰρ παμπληθὴς ὄχλος καὶ διὰ γῆς καὶ διὰ θαλάττης, οὐ μόνον ἀπ' αὐτῆς Ῥώμης καὶ Ἰταλίας ἀναστὰς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἑξῆς ἄχρι Συρίας ἐπικρατειῶν ἐπηκολουθηκὼς, ὁ μὲν τῶν ἐν τέλει, ὁ δὲ καὶ στρατιωτικὸς, ἱππέων, πεζῶν, τῶν ἐν ταῖς ναυσὶν, ὁ καὶ οἰκετικὸς, οὐκ ἀποδέων τοῦ στρατιωτικοῦ. Δεῖ δὲ χορηγιῶν οὐ πρὸς τὰ ἀναγκαῖα συμμεμετρημένων αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς περιττὴν δαψίλειαν, ἣν ἐπιζητεῖ Γάϊος. Τούτοις ἐὰν ἐντύχῃ τοῖς γράμμασιν, ἴσως πρὸς τῷ μὴ δυσχερᾶναι, καὶ τῆς προνοίας ἡμᾶς ἀποδέξεται, ὡς ποιησαμένους τὴν ὑπέρθεσιν, οὐ χάριτι τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἕνεκα τῆς τῶν καρπῶν συγκομιδῆς.

§. 34. Ἀποδεξαμένων δὲ τὴν ἐπίνοιαν τῶν συνέδρων, κελεύει γράφεσθαι τὰς ἐπιστολὰς, καὶ ἐχειροτόνει τοὺς διακομιοῦντας ἄνδρας εὐζώνους, ἐθάδας δὲ καὶ τῶν κατὰ τὰς ὁδοιπορίας ἐπιτομῶν. Καὶ οἱ μὲν ἥκοντες ἀνέδοσαν τὰς ἐπιστολάς. Ὁ
584 δ' ἔτι μὲν ἀναγινώσκων διῴδει, καὶ μεστὸς ἦν ὀρ-
M. γῆς ἐφ' ἑκάστῳ σημειούμενος. Ὡς δὲ ἐπαύσατο, συνεκρότει τὰς χεῖρας, "Εὖ, Πετρώνιε", φάσκων, "οὐκ ἔμαθες ἀκούειν αὐτοκράτορος. Αἱ ἐπάλληλοί σε ἀρχαὶ πεφυσήκασιν. Ἄχρι τοῦ παρόντος οὐδὲ ἀκοῇ γνωρίζειν μοι δοκεῖς Γάϊον. Οὐκ εἰς μακρὰν αὐτοῦ πεῖραν ἕξεις. Μέλει μὲν γάρ σοι τῶν Ἰουδαϊκῶν νομίμων, ἐχθίστου μοι ἔθνους, ἀλογεῖς δὲ τῶν ἄρχοντος ἡγεμονικῶν προστάξεων. Ἐφοβήθης τὸ πλῆθος. Εἶτα οὐ παρῆσαν αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις, ἃς δέδιεν ἔθνη τὰ ἑῷα καὶ ἡγεμόνες αὐ- 1029
τῶν Παρθυαῖοι; Ἀλλ' ἠλέησας, εἶτα οἴκτῳ μᾶλ- P.
λον ἐνέδωκας ἢ Γαΐῳ. Προφασίζου νῦν ἄμητον, τὸν ἀπροφάσιστον οὐκ εἰς μακρὰν ἐνδεξόμενος αὐ-

τὸς τῇ κεφαλῇ. Συγκομιδὴν αἰτιῶ καρπῶν, καὶ τὰς εἰς τὴν ἡμετέραν ἄφιξιν παρασκευάς. Εἰ γὰρ ἀφορία παντελὴς ἐπέσχε τὴν Ἰουδαίαν, οὐκ ἦσαν αἱ πλησιόχωροι τοσαῦται καὶ οὕτως εὐδαίμονες ἱκαναὶ χορηγεῖν τὰ ἐπιτήδεια, καὶ τὴν μιᾶς ἔνδειαν ἀναπληρῶσαι; Ἀλλὰ τί προανίσταμαι τῶν χειρῶν; Τί δέ μου τῆς γνώμης προαισθάνονταί τινες; Ὁ μέλλων τὰ ἐπίχειρα καρποῦσθαι, γινωσκέτω πρῶτος ἐξ ὧν ἂν πάθῃ. Παύομαι λέγων· φρονῶν δὲ οὐ παύσομαι". Καὶ μικρὸν ὅσον ἐπισχὼν, τινὶ τῶν πρὸς ταῖς ἐπιστολαῖς ὑπέβαλε τὰς πρὸς Πετρώνιον ἀποκρίσεις, ἐπαινῶν αὐτὸν ὅσα τῷ δοκεῖν εἰς τὸ προμηθὲς, καὶ τὴν τοῦ μέλλοντος ἀκριβῆ περίσκεψιν. Σφόδρα γὰρ τοὺς ἐν ἡγεμονίαις εὐλαβεῖτο, τὰς πρὸς νεωτεροποιΐαν ἀφορμὰς ὁρῶν ἔχοντας ἐν ἑτοίμῳ, καὶ μάλιστα τοὺς ἐν ταῖς μεγάλαις καὶ μεγάλοις ἐπιτάττοντας στρατοπέδοις, ἡλίκα τὰ πρὸς Εὐφράτῃ κατὰ Συρίαν ἐστίν. Θεραπεύων οὖν τοῖς ὀνόμασι καὶ γράμμασιν ἄχρι καιροῦ τὸ ἔγκοτον ἐπεσκίαζε, βαρύμηνις ὤν. Εἶτα ἐπὶ πᾶσι γράφει κελεύων μηδενὸς οὕτω φροντίζειν, ἢ τοῦ θᾶττον ἀναθεῖναι τὸν ἀνδριάντα. Καὶ γὰρ ἤδη τὰ θέρη τὴν εἴτε πιθανὴν, εἴτε ἀληθῆ πρόφασιν συγκεκομίσθαι δύνασθαι.

§. 35. Μετ' οὐ πολὺ μέντοι παρῆν Ἀγρίππας ὁ βασιλεὺς κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀσπασόμενος Γάϊον. Ἤιδει δὲ ἁπλῶς οὐδὲν οὔτε ὧν ἐπεστάλκει ὁ Πετρώνιος, οὔτε ὧν ὁ Γάϊος ἢ πρότερον ἢ ὕστερον. Ἐτεκμαίρετο δὲ διὰ τῆς οὐκ ἐν τάξει κινήσεως καὶ τῆς τῶν ὀμμάτων ταραχῆς ὑποτυφομένην ὀργὴν, καὶ ἀνεσκόπει καὶ διηρεύνα ἑαυτὸν πάντῃ καὶ πρὸς πάντα μικρά τε αὖ καὶ μεγάλα τὸν λογισμὸν ἀποτείνων, μή τι δέδρακεν ἢ εἶπεν ὧν οὐ χρή. Ὡς δὲ συνόλως οὐδὲν εὕρισκεν, ἐτόπασεν, ὅπερ ἦν εἰκὸς, ἑτέροις τισὶ πικραίνεσθαι. Πάλιν δὲ ὅταν ὑποβλεπόμενον εἶδε καὶ τετακότα τὰς ὄψεις πρὸς μηδένα

585 τῶν παρόντων ἢ μόνον ἐπ' αὐτὸν, ἐδεδίει, καὶ
M. πολλάκις ἔρεσθαι διανοηθεὶς, ἐπέσχε, τοιοῦτον λαμ-
βάνων λογισμὸν, "Ἴσως τὴν ἀπειλὴν πρὸς ἑτέρους
οὖσαν, αὐτὸς ἕλξω, περιεργίας ὁμοῦ καὶ προπετείας
καὶ θράσους ὑπόληψιν ἐξενεγκάμενος". Ἐπτοημένον
δ' οὖν καὶ ἀποροῦντα θεασάμενος αὐτὸν Γάϊος —
ἦν γὰρ δεινὸς ἐκ τῆς φανερᾶς ὄψεως ἀφανὲς ἀν-
θρώπου βούλημα καὶ πάθος συνιδεῖν — "Ἀπο-
ρεῖς", εἶπεν, "Ἀγρίππα; Παύσω σε τῆς ἀπορίας.
Ἐπὶ τοσοῦτόν μοι χρόνον συνδιατρίψας ἠγνόησας,
ὅτι οὐ τῇ φωνῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὄμμασι
φθέγγομαι, μᾶλλον ἢ οὐχ ἧττον ἕκαστα διασημαί-
νων; Οἱ καλοί σου καὶ ἀγαθοὶ πολῖται παρ' οἷς
μόνοις ἐξ ἅπαντος ἀνθρώπων γένους θεὸς οὐ νομί-
ζεται Γάϊος, ἤδη μοι δοκοῦσι καὶ θανατᾶν ἀφη- 1030
νιάζοντες, ἐμοῦ κελεύσαντος ἐν τῷ ἱερῷ Διὸς ἀν- P.
δριάντα ἀνατεθῆναι, πανδημεὶ συνταξάμενοι, τῆς
πόλεως καὶ τῆς χώρας ὑπεξῆλθον, πρόφασιν ἱκε-
τεύσοντες, τὸ δ' ἀληθὲς ἐναντία τοῖς προστεταγμέ-
νοις ἐργασόμενοι". Μέλλοντος δὲ προσεπιφέρειν
ἕτερα, ὑπ' ἀγωνίας παντοδαπὰς χρόας ἐνήλλαττεν,
ἐν ταὐτῷ γινόμενος αἱμωπὸς, ὠχρὸς, πελιδνός. Ἤδη
δὲ καὶ ἀπὸ κεφαλῆς ἄκρας μέχρι ποδῶν φρίκη κατ-
έσχητο, τρόμος τε καὶ σεισμὸς πάντα αὐτοῦ τὰ
μέρη καὶ τὰ μέλη συνεκύκα, χαλωμένων τε καὶ
ἀνιεμένων τῶν σωματικῶν τόνων περὶ ἑαυτὸν
κατέῤῥει, καὶ τὰ τελευταῖα παρεθεὶς, μικροῦ κατ-
έπεσεν, εἰ μὴ τῶν παρεστώτων τινὲς ὑπέλαβον
αὐτόν. Καὶ κελευσθέντες φοράδην οἴκαδε κομίζου-
σιν, οὐδενὸς συναισθανόμενον ὑπὸ κάρου τῶν ἀθρό-
ον κατασκηψάντων κακῶν. Ὁ μὲν οὖν Γάϊος ἔτι
μᾶλλον ἐξετραχύνθη τὸ κατὰ τοῦ ἔθνους μῖσος ἐπι-
τείνων. "Εἰ γὰρ Ἀγρίππας", ἔφασκεν, "ὁ συνη-
θέστατος καὶ φίλτατος καὶ τοσαύταις ἐνδεδεμένος
εὐεργεσίαις ἥττηται τῶν ἐθῶν, ὡς μηδὲ ἀκοὴν ἀνέ-
χεσθαι τὴν κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ὑπ' ἐκλύσεως μικροῦ

καὶ τελευτῆσαι, τί χρὴ περὶ τῶν ἄλλων προςδοκᾷν
οἷς μηδεμία πρόςεστιν ὁλκὸς δύναμις εἰς τὸ ἐναν-
τίον"; Ὁ δὲ Ἀγρίππας τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν
καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ὑστεραίας ὑπὸ κάρου
πιεσθεὶς βαθέος, οὐδὲν ἐγνώριζε τῶν ὄντων. Περὶ
δὲ δείλην ἑσπέραν μικρὸν ὅσον τὴν κεφαλὴν ἐπάρας
καὶ βεβαρημένους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ βραχὺ μόλις
διοίξας, ἀμαυραῖς καὶ ἀχλυώδεσι ταῖς ὄψεσι τοὺς
ἐν κύκλῳ παρεθεᾶτο, μή πω γνωρίζειν δυνάμενος
ἐπ' ἀκριβὲς τὰς ἑκάστων ἰδέας. Πάλιν δὲ ὑπενεχ-
θεὶς εἰς ὕπνον, ἠρέμει τῆς προτέρας ὑγιαινοτέρᾳ
καταστάσει χρώμενος, ὡς ἐνῆν ἔκ τε τῆς ἀναπνοῆς
καὶ ἐκ τῆς περὶ τὸ σῶμα σχέσεως τεκμήρασθαι.
586 Περιαναστὰς δὲ ὕστερον ἐπυνθάνετο, "Ποῦ τα-
M. νῦν εἰμί; Μήτι παρὰ Γαΐῳ; Μὴ καὶ αὐτὸς πάρ-
εστιν ὁ δεσπότης"; Ἀποκριναμένων δὲ, "Θάῤῥει,
παρὰ σαυτῷ διατρίβεις, Γάϊος οὐ πάρεστιν. Ἱκα-
νῶς ἠρέμησας εἰς ὕπνον, ἀλλ' ἐπιστραφεὶς καὶ μετεω-
ρίσας σεαυτὸν τὸν ἀγκῶνα πῆξον, γνώρισον τοὺς
παρόντας, ἴδιοι πάντες εἰσὶ, φίλων καὶ ἀπελευθέ-
ρων καὶ οἰκετῶν οἱ μάλιστα τιμῶντες καὶ ἀντιτιμώ-
μενοι". Ὁ δὲ, νήφειν γὰρ ἤρχετο, καθεώρα τὸ
παρ' ἑκάστῳ συμπαθές. Καὶ κελευσάντων τοὺς
πολλοὺς μεταστῆναι τῶν ἰατρῶν, ἵνα δι' ἀλειμμά-
των καὶ τροφῆς καιρίου τὸ σωμάτιον ἀνακτήσωνται,
"Πάνυ γὰρ", εἶπε, "φροντιστέον ὑμῖν ἐπιμελεστέ-
ρας τῆς εἰς ἐμὲ διαίτης. Οὐ γὰρ ἐξαρκεῖ μοι τῷ
βαρυδαίμονι λιμὸν ἀκέσασθαι διὰ ψιλῆς καὶ εἰς εὐ-
τέλειαν ἀπηκριβωμένης τῆς τῶν ἀναγκαίων χρήσεως.
Οὐδ' αὐτὰ δὴ ταῦτα προςηκάμην ἂν, εἰ μὴ ἕνε- 1031
κα τελευταίας βοηθείας, ἣν ὀνειροπολεῖ μου ἡ διά- P.
νοια, τῷ ταλαιπώρῳ ἔθνει παρασχεῖν". Καὶ ὁ μὲν
δεδακρυμένος καὶ ἀναγκοφαγῶν δίχα προσοψήματος,
οὐδὲ κράματος προσενεχθέντος ἠνέσχετο, ἀλλ'
ὕδατος ἀπογευσάμενος, "Ἀπέχει μὲν", εἶπεν, "ἡ
τάλαινα γαστὴρ ὃ ἀπῄτει δάνειον. Ἐμοὶ δὲ τί

προςήκει ποιεῖν, ἢ δεῖσθαι Γαΐου περὶ τῶν ἐνεστώτων";

§. 36. Καὶ δέλτον λαβὼν ταῦτα ἐπιστέλλει· "Τὴν μὲν κατ' ὄψιν ἔντευξιν, ὦ δέσποτα, φόβος με καὶ αἰδὼς ἀφείλοντο, ὁ μὲν ἀπειλὴν ἐκτρεπόμενος, ἡ δὲ τῷ μεγέθει τοῦ περὶ σὲ ἀξιώματος καταπλήττουσα. Γραφὴ δὲ μηνύσει μου τὴν δέησιν, ἣν ἀνθ' ἱκετηρίας προτείνω. Πᾶσιν ἀνθρώποις, αὐτοκράτορ, ἐμπέφυκεν ἔρως μὲν τῆς πατρίδος, τῶν δὲ οἰκείων νόμων ἀποδοχή. Καὶ περὶ τούτων οὐδεμιᾶς ἐστί σοι χρεία διδασκαλίας, ἐκθύμως μὲν στέργοντι τὴν πατρίδα, ἐκθύμως δὲ τὰ πάτρια τιμῶντι. Καλὰ δὲ ἑκάστοις, εἰ καὶ μὴ πρὸς ἀλήθειάν ἐστι, διαφαίνεται τὰ οἰκεῖα. Κρίνουσιν γὰρ αὐτὰ οὐ λογισμῷ μᾶλλον, ἢ τῷ τῆς εὐνοίας πάθει. Γεγένημαι μὲν, ὡς οἶδας, Ἰουδαῖος. Ἔστι δέ μοι Ἱεροσόλυμα πατρὶς, ἐν ᾗ ὁ τοῦ ὑψίστου θεοῦ νεὼς ἅγιος ἵδρυται. Πάππων δὲ καὶ προγόνων βασιλέων ἔλαχον, ὧν οἱ πλείους ἐλέγοντο ἀρχιερεῖς, τὴν βασιλείαν τῆς ἱερωσύνης ἐν δευτέρᾳ τάξει τιθέμενοι, καὶ νομίζοντες, ὅσῳ θεὸς ἀνθρώπων διαφέρει κατὰ τὸ κρεῖττον, τοσούτῳ καὶ βασιλείας ἀρχιερωσύνην. Τὴν μὲν γὰρ εἶναι θεοῦ θεράπειαν, τὴν δὲ ἐπιμέλειαν ἀνθρώπων. Ἔθνει δὴ τοιούτῳ προςκεκληρωμένος καὶ πατρίδι καὶ ἱερῷ, δέομαι ὑπὲρ ἁπάντων· τοῦ μὲν ἔθνους, ἵνα μὴ τὴν ἐναντίαν δόξαν ἐξενέγκηται
587 τῆς ἀληθείας, εὐσεβέστατα καὶ ὁσιώτατα διακείμε-
M. νον ἐξ ἀρχῆς πρὸς ἅπαντα τὸν ὑμέτερον οἶκον. Ἐν οἷς γὰρ ἐφεῖται καὶ ἔξεστι μετὰ νόμων εὐσεβεῖν, οὐδενὸς οὔτε τῶν Ἀσιανῶν οὔτε τῶν ἐν Εὐρώπῃ λείπεται τὸ παράπαν, εὐχαῖς, ἀναθημάτων κατασκευαῖς, πλήθει θυσιῶν, οὐ μόνον ἐν ταῖς κατὰ τὰς δημοτελεῖς ἑορτὰς ἀναγομέναις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐντελεχέσιν, ἐξ ὧν οὐ στόματι καὶ γλώσσῃ μηνύουσι τὸ εὐσεβὲς μᾶλλον, ἢ ψυχῆς ἀφανοῦς βουλεύμασιν, οἱ μὴ λέγοντες ὅτι φιλοκαίσαρές

εἰσιν, ἀλλ' ὄντες ὄντως. Περὶ δὲ τῆς ἱεροπόλεως
τὰ προσήκοντά μοι λεκτέον. Αὕτη, καθάπερ ἔφην,
ἐμὴ μέν ἐστι πατρὶς, μητρόπολις δὲ οὐ μιᾶς χώ-
ρας Ἰουδαίας, ἀλλὰ καὶ τῶν πλείστων, διὰ τὰς
ἀποικίας ἃς ἐξέπεμψεν ἐπὶ καιρῶν, εἰς μὲν τὰς ὁμό-
ρους Αἴγυπτον, Φοινίκην, Συρίαν τήν τε ἄλλην
καὶ τὴν κοίλην προςαγορευομένην, εἰς δὲ τὰς πόῤῥω
διῳκισμένας Παμφυλίαν, Κιλικίαν, τα πολλὰ τῆς
Ἀσίας ἄχρι Βιθυνίας, καὶ τῶν τοῦ Πόντου μυχῶν·
τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ εἰς Εὐρώπην, Θετταλίαν,
Βοιωτίαν, Μακεδονίαν, Αἰτωλίαν, τὴν Ἀττικὴν,
Ἄργος, Κόρινθον, τὰ πλεῖστα καὶ ἄριστα Πελο- 1032
ποννήσου. Καὶ οὐ μόνον αἱ ἤπειροι μεσταὶ τῶν P.
Ἰουδαϊκῶν ἀποικιῶν εἰσιν, ἀλλὰ καὶ νήσων αἱ δο-
κιμώταται, Εὔβοια, Κύπρος, Κρήτη. Καὶ σιωπῶ
τὰς πέραν Εὐφράτου. Πᾶσαι γὰρ, ἔξω μέρους
βραχέος, Βαβυλὼν καὶ τῶν ἄλλων σατραπειῶν αἳ
ἀρετῶσαν ἔχουσι τὴν ἐν κύκλῳ γῆν, Ἰουδαίους ἔχου-
σιν οἰκήτορας. Ὥστε ἂν μεταλάβῃ σοῦ τῆς εὐμε-
νείας ἡ ἐμὴ πατρὶς, οὐ μία πόλις, ἀλλὰ καὶ μυρίαι
τῶν ἄλλων εὐεργετοῦνται καθ' ἕκαστον κλίμα τῆς
οἰκουμένης ἱδρυθεῖσαι, τὸ Εὐρωπαῖον, τὸ Ἀσιανὸν,
τὸ Λιβυκὸν, τὸ ἐν ἠπείροις, τὸ ἐν νήσοις πάραλόν
τε καὶ μεσόγειον. Ἁρμόττει δὲ σου τῷ μεγέθει τῆς
τοσαύτης τύχης, διὰ τῶν εἰς μίαν πόλιν εὐεργεσιῶν,
μυρίας ἄλλας συνευεργετεῖν, ὅπως διὰ πάντων τῶν
τῆς οἰκουμένης μερῶν ᾄδηταί σου τὸ κλέος, καὶ οἱ
μετ' εὐχαριστίας ἔπαινοι συνηχῶνται. Φίλων ἐνίων
πατρίδας ὅλης τῆς Ῥωμαϊκῆς ἠξίωσας πολιτείας,
καὶ γεγόνασιν οἱ πρὸ μικροῦ δοῦλοι, δεσπόται ἑτέ-
ρων· καὶ τῶν ἀπολελαυκότων τῆς χάριτος μᾶλλον ἢ
οὐχ ἧττον, οἱ δι' οὓς γέγονεν ἥδονται. Καὶ ἐγὼ
τίς εἰμι τῶν εἰδότων μὲν ὅτι δεσπότην ἔχω καὶ κύ-
ριον, κεκριμένων δὲ ἐν τῇ τάξει τῶν ἑταίρων, ἀξι-
588 ώματος μὲν ἕνεκα οὐ πολλῶν ὕστερος, εὐνοίας δὲ
M. οὐδενὸς δεύτερος, ἵνα μὴ λέγω πρῶτος, διά τε τὸ

πεφυκέναι καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν εὐεργεσιῶν, αἷς
με κατεπλούτισας, θαῤῥήσας ἂν ἴσως αἰτήσασθαι
τῇ πατρίδι καὶ αὐτὸς, εἰ καὶ μὴ τὴν Ῥωμαϊκὴν πο-
λιτείαν, ἐλευθερίαν γοῦν ἢ φόρων ἄφεσιν, οὐδὲν
δ' ἀπετόλμησα τοιοῦτον αἰτήσασθαι· τὸ δὲ φορητό-
τατον, χάριν, σοὶ μὲν ἀζήμιον δοῦναι, τῇ δὲ πα-
τρίδι λαβεῖν ὠφελιμωτάτην. Τί γὰρ ἂν γένοιτο εὐ-
μενείας ἡγεμόνος ὑπηκόοις ἄμεινον ἀγαθόν; Ἐν Ἱε-
ροσολύμοις πρῶτον, αὐτοκράτορ, ἠγγέλη σοῦ ἡ εὐκ-
ταία διαδοχὴ, καὶ ἀπὸ τῆς ἱεροπόλεως ἐπὶ τὰς παρ'
ἑκάτερα ἠπείρους ἐχώρησεν ἡ φήμη τῆς προνομίας.
Καὶ διὰ τοῦτο τυγχάνειν ἐστὶν ἀξία παρὰ σοί. Κα-
θάπερ γὰρ ἐν ταῖς συγγενείαις οἱ πρεσβύτατοι παῖ-
δες τυγχάνουσι πρεσβείων, ὅτι πρῶτοι τὸ πατρὸς
καὶ μητρὸς ὄνομα τοῖς γονεῦσιν ἐφήμισαν, τὸν αὐ-
τὸν τρόπον ἐπειδὴ τῶν ἀνατολικῶν πρώτη πόλις αὕ-
τη σε προςεῖπεν αὐτοκράτορα, δικαία τυγχάνειν
πλειόνων ἐστὶν ἀγαθῶν. Εἰ δὲ μὴ, τῶν γοῦν ἴσων.
Τοσαῦτα δικαιολογηθεὶς καὶ δεηθεὶς ἅμα περὶ τῆς
πατρίδος, εἶμι τὸ τελευταῖον ἐπὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ δέη-
σιν. Τοῦτο, Γάϊε δέσποτα, τὸ ἱερὸν χειρόκμητον
οὐδεμίαν ἐξ ἀρχῆς μορφὴν παρεδέξατο, διὰ τὸ ἕδος
εἶναι θεοῦ. Γραφέων μὲν γὰρ καὶ πλασμάτων ἔργα
μιμήματα τῶν αἰσθητῶν θεῶν εἰσιν. Τὸν δὲ ἀό-
ρατον εἰκονογραφεῖν ἢ διαπλάττειν οὐχ ὅσιον ἐνο-
μίσθη τοῖς ἡμετέροις προγόνοις. Ἀγρίππας ἐτίμησε
τὸ ἱερὸν ἐλθὼν, ὁ πάππος σου, καὶ ὁ Σεβαστὸς 1033
διὰ τοῦ κελεῦσαι τὰς πανταχόθεν ἀπαρχὰς ἐπιστο- P.
λαῖς πέμπειν ἐκεῖσε, καὶ διὰ τῆς ἐντελεχοῦς θυσίας,
καὶ ἡ προμάμμη σου **** Ὅθεν οὐδεὶς, οὐχ Ἕλ-
λην, οὐ Βάρβαρος, οὐ σατράπης, οὐ βασιλεὺς, οὐκ
ἐχθρὸς ἄσπονδος, οὐ στάσις, οὐ πόλεμος, οὐχ ἅλω-
σις, οὐ πόρθησις, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὄντων οὐδὲν
ἐνεωτέρισέ ποτε οὕτως εἰς τὸν νεὼν, ὡς ἄγαλμα ἢ
ξόανον ἤ τι τῶν χειροκμήτων ἱδρύσασθαι. Καὶ γὰρ
εἰ τοῖς οἰκήτορσι τῆς χώρας ἀπήχθοντο δυσμενεῖς

589 ὄντες, ἀλλ' αἰδώς γέ τις ἢ φόβος εἰσῄει παραλῦ-
M. σαί τι τῶν ἐξ ἀρχῆς νενομισμένων ἐπὶ τιμῇ τοῦ ποιητοῦ τῶν ὅλων καὶ πατρός. Ἤιδεσαν γὰρ ἐκ τούτων καὶ τῶν ὁμοιοτρόπων τὰς τῶν θεηλάτων κακῶν φυομένας ἀνηκέστους συμφοράς. Ἧς χάριν αἰτίας ἀσεβὲς σπέρμα σπείρειν εὐλαβοῦντο, δεδιότες μὴ θερίζειν ἀναγκασθῶσι τοὺς ἐπ' ὀλέθρῳ παντελεῖς καρπούς.

§. 37. "Ἀλλὰ τί μοι ξένους καλεῖν μάρτυρας, ἔχοντι πολλοὺς τῶν οἰκειοτάτων σοὶ παραστῆσαι; Μάρκος Ἀγρίππας εὐθέως ὁ πρὸς μητρός σου πάππος, ἐν Ἰουδαίᾳ γενόμενος, ἡνίκα Ἡρώδης ὁ ἐμὸς πάππος ἐβασίλευε τῆς χώρας, ἀναβῆναι μὲν ἀπὸ θαλάττης εἰς τὴν μητρόπολιν ἐν μεσογείῳ κειμένην ἠξίωσε. Θεασάμενος δὲ τὸ ἱερὸν, καὶ τὸν τῶν ἱερέων κόσμον, καὶ τὴν τῶν ἐγχωρίων ἁγιστίαν, ἠγάσθη, χρῆμα νομίσας ὑπέρσεμνόν τι, καὶ παντὸς λόγου μεῖζον ἑωρακέναι. Καὶ διήγημα οὐδὲν ἦν ἕτερον αὐτῷ πρὸς τοὺς συνόντας τότε τῶν ἑταίρων, ἢ ὁ τοῦ νεὼ καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ἁπάντων ἔπαινος. Ὅσας γοῦν ἡμέρας διέτριψεν ἐν τῇ πόλει κατὰ χάριν τὴν πρὸς Ἡρώδην, ἐφοίτησεν εἰς τὸ τέμενος τερπόμενος τῇ θέᾳ καὶ τῆς κατασκευῆς καὶ τῶν θυσιῶν καὶ τῆς περὶ τὰ ἱερουργούμενα λειτουργίας καὶ τάξεως καὶ τῆς περὶ τὸν ἀρχιερέα σεμνότητος, ὁπότε ἀσκηθείη τῇ ἱερᾷ στολῇ, καὶ κατάρχοι τῶν ἱερῶν. Ἀναθήμασι δὲ κοσμήσας ὅσαις ἐξῆν τὸ ἱερὸν, καὶ τοὺς οἰκήτορας εὐεργετήσας ὅσα μὴ βλάψῃ χαριζόμενος, Ἡρώδην εὐφημήσας πολλὰ καὶ εὐφημηθεὶς μυρία, παρεπέμφθη μέχρι λιμένων, οὐχ ὑπὸ μιᾶς πόλεως, ἀλλ' ὑπὸ τῆς χώρας ἁπάσης, φυλλοβολούμενός τε καὶ θαυμαζόμενος ἐπ' εὐσεβείᾳ. Τί δὲ ὁ ἕτερός σου πάππος Τιβέριος Καῖσαρ; Οὐχὶ ταῦτα φαίνεται προῃρημένος; Ἐν γοῦν τρισὶν καὶ εἴκοσιν ἔτεσιν οἷς αὐτοκράτωρ ἐγένετο, τὴν κατὰ τὸ ἱερὸν ἐκμηκίστων

χρόνων παραδεδομένην θρησκείαν ἐτήρησεν, οὐδὲν
αὐτῆς παραλύσας ἢ παρακινήσας μέρος.

§. 38. Ἔχω δέ τι καὶ φιλοτίμημα αὐτοῦ προσ-
διηγήσασθαι, καίτοι μυρίων ἀπολελαυκὼς ὅτε ἔζη
κακῶν, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς φίλον καὶ σοὶ τίμιον. Πι-
λᾶτος ἦν τῶν ὑπάρχων ἐπίτροπος ἀποδεδειγμένος
τῆς Ἰουδαίας. Οὗτος οὐκ ἐπὶ τιμῇ Τιβερίου μᾶλ-
λον, ἢ ἕνεκα τοῦ λυπῆσαι τὸ πλῆθος, ἀνατίθησιν
ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἱερόπολιν Ἡρώδου βασιλείοις 1034
590 ἐπιχρύσους ἀσπίδας, μήτε μορφὴν ἐχούσας, μήτε P.
M. ἄλλο τι τῶν ἀπηγορευμένων, ἔξω τινὸς ἐπιγραφῆς
ἀναγκαίας, ἣ δύο ταῦτα ἐμήνυε, τόν τε ἀναθέντα,
καὶ ὑπὲρ οὗ ἡ ἀνάθεσις. Ἐπεὶ δὲ ᾔσθοντο οἱ πολ-
λοί, καὶ περιβόητον ἦν ἤδη τὸ πρᾶγμα, προστη-
σάμενοι τούς τε βασιλέως υἱεῖς τέτταρας οὐκ ἀπο-
δέοντας τό τε ἀξίωμα καὶ τὰς τύχας τῶν βασιλέων,
καὶ τοὺς ἄλλους ἀπογόνους, καὶ τῶν παρ᾽ αὐτοῖς
τοὺς ἐν τέλει, παρεκάλουν τὸ νεωτερισθὲν περὶ τὰς
ἀσπίδας εἰς ἐπανόρθωσιν ἀγαγεῖν, καὶ μὴ κινεῖν ἔθη
πάτρια τὸν πρὸ τοῦ πάντα αἰῶνα διαφυλαχθέντα
καὶ πρὸς βασιλέων καὶ πρὸς αὐτοκρατόρων ἀκίνητα.
Στεῤῥῶς δὲ ἀντιλέγοντος — ἦν γὰρ τὴν φύσιν ἀκαμ-
πὴς καὶ μετὰ τοῦ αὐθάδους ἀμείλικτος — ἀνεβόησαν,
Μὴ στασίαζε, μὴ πολεμοποίει, μὴ κατάλυε τὴν εἰ-
ρήνην. Οὐκ ἔστιν ἀτιμία νόμων ἀρχαίων αὐτοκρά-
τορος τιμή, μὴ πρόφασις τῆς εἰς τὸ ἔθνος ἐπη-
ρείας ἔστω σοί. Τιβέριος οὐδὲν ἐθέλει τῶν ἡμετέ-
ρων καταλύεσθαι. Εἰ δὲ φῂς αὐτὸς, ἐπίδειξον ἢ
διάταγμα, ἢ ἐπιστολὴν, ἤ τι ὁμοιότροπον, ἵνα
παυσάμενοι τοῦ σοι διενοχλεῖν πρέσβεις ἑλόμενοι
δεώμεθα τοῦ δεσπότου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο μά-
λιστα αὐτὸν ἐξετράχυνε, καταδείσαντα μὴ τῷ ὄντι
πρεσβευσάμενοι καὶ τῆς ἄλλης αὐτοῦ ἐπιτροπῆς ἐξ-
ελέγξωσι τὰς δωροδοκίας, τὰς ὕβρεις, τὰς ἁρπαγὰς,
τὰς αἰκίας, τὰς ἐπηρείας, τοὺς ἀκρίτους καὶ ἐπαλλή-
λους φόνους, τὴν ἀνήνυτον καὶ ἀργαλεωτάτην ὠμότη-

τα διεξελθόντες. Οἷα οὖν ἐγκότως ἔχων καὶ βαρύ-
μηνις ἄνθρωπος, ἐν ἀμηχάνοις ἦν, μήτε καθελεῖν
τὰ ἅπαξ ἀνατεθέντα θαῤῥῶν, μήτε βουλόμενός τι
τῶν πρὸς ἡδονὴν τοῖς ὑπηκόοις ἐργάσασθαι, ἅμα
δὲ καὶ τὴν ἐν τούτοις σταθερότητα Τιβερίου μὴ
ἀγνοῶν. Ἅπερ ὁρῶντες οἱ ἐν τέλει καὶ συνιέντες ὅτι
μετανοεῖ μὲν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις, δοκεῖν δὲ οὐ
βούλεται, γράφουσι Τιβερίῳ δεητικωτάτας ἐπιστο-
λάς. Ὁ δὲ διαγνοὺς, οἷα μὲν εἶπε Πίλατον, οἷα
δὲ ἠπείλησεν; Ὡς δὲ ὠργίσθη, καίτοι οὐκ εὔλη-
πτος ὢν ὀργῇ, περιττόν ἐστι διηγεῖσθαι, τοῦ πράγ-
ματος ἐξ αὐτοῦ φωνὴν ἀφιέντος. Εὐθέως γὰρ οὐ-
δὲν εἰς τὴν ὑστεραίαν ὑπερθέμενος ἐπιστέλλει, μυ-
ρία μὲν τοῦ καινουργηθέντος τολμήματος ὀνειδίζων
καὶ ἐπιπλήττων, κελεύων δὲ αὐτίκα καθελεῖν τὰς
ἀσπίδας, καὶ μετακομισθῆναι ἐκ τῆς μητροπόλεως
εἰς τὴν ἐπὶ θαλάττῃ Καισάρειαν ἐπώνυμον τοῦ προ-
πάππου Σεβαστὴν, ἵνα ἀνατεθεῖεν ἐν τῷ Σεβαστείῳ·
καὶ ἀνετέθησαν. Οὕτως ἀμφότερα ἐφυλάχθη, καὶ
591 ἡ τιμὴ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἡ περὶ τὴν πόλιν
M. ἀρχαία συνήθεια.

§. 39. Τοτὲ μὲν οὖν ἀσπίδες ἦσαν, αἷς οὐδὲν
ἀνεζωγράφητο μίμημα· νυνὶ δὲ κολοσσιαῖος ἀν-
δριάς. Καὶ τοτὲ μὲν ἡ ἀνάθεσις ἐν οἰκίᾳ τῶν ἐπι- 1035
τρόπων ἦν· τὴν δὲ μέλλουσάν φασιν ἐσωτάτω τοῦ P.
ἱεροῦ κατ' αὐτὰ ἄδυτα γίνεσθαι, εἰς ἃ ἅπαξ τοῦ
ἐνιαυτοῦ ὁ μέγας ἱερεὺς εἰσέρχεται τῇ νηστείᾳ λεγο-
μένῃ μόνον ἐπιθυμιάσων, καὶ κατὰ τὰ πάτρια εὐ-
ξόμενος φορὰν ἀγαθῶν εὐετηρίαν τε καὶ εἰρήνην
ἅπασιν ἀνθρώποις. Καὶ ἂν ἄρα τίς που οὐ λέγω
τῶν ἄλλων Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱερέων, οὐχὶ
τῶν ὑστάτων, ἀλλὰ τῶν τὴν εὐθὺς μετὰ τὸν πρῶ-
τον τάξιν εἰληχότων, ἢ καθ' αὐτὸν ἢ καὶ μετ' ἐκεί-
νου συνεισέλθῃ, μᾶλλον δὲ καὶ ἂν αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς
δυσὶν ἡμέραις τοῦ ἔτους, ἢ καὶ τῇ αὐτῇ τρὶς, ἢ
καὶ τετράκις εἰσφοιτήσῃ, θάνατον ἀπαραίτητον ὑπο-

μένει. Τοσαύτη τίς ἐστιν ἡ περὶ τὰ ἄδυτα φυλακὴ τοῦ νομοθέτου, μόνα ἐκ πάντων ἄβατα καὶ ἄψαυστα βουληθέντος αὐτὰ διατηρεῖσθαι. Πόσους ἂν οὖν οἴει θανάτους ἑκουσίως ὑπομένειν τοὺς περὶ ταῦτα ὡσιωμένους, εἰ θεάσαιντο τὸν ἀνδριάντα εἰςκομιζόμενον; Ἐμοὶ μὲν δοκοῦσι γενεὰς ὅλας αὐταῖς γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀποσφάξαντες, ἐπὶ τοῖς τῶν οἰκείων πτώμασιν ἑαυτοὺς τελευταῖον καθιερεύσειν. Ταῦτα μὲν Τιβέριος ἔγνω· τί δὲ ὁ σὸς πρόπαππος, ὁ τῶν πώποτε γενομένων αὐτοκρατόρων ἄριστος, ὁ πρῶτος ἀρετῆς ἕνεκα καὶ τύχης Σεβαστὸς ὀνομασθεὶς, ὁ τὴν εἰρήνην διαχέας πάντη διὰ γῆς καὶ θαλάττης ἄχρι τῶν τοῦ κόσμου περάτων; Οὐκ ἀκοῇ πυνθανόμενος τὰ περὶ τὸ ἱερὸν, καὶ ὅτι οὐδέν ἐστιν ἀφίδρυμα ἐν αὐτῷ χειρόκμητον, ὁρατὸν ἀοράτου, μίμημα φύσεως, ἐθαύμαζε καὶ προσεκύνει; Φιλοσοφίας οὐκ ἄκροις χείλεσι γευσάμενος, ἀλλ' ἐπιπλέον ἑστιαθεὶς καὶ σχεδόν τι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἑστιώμενος, τὰ μὲν μνήμαις ὧν ἡ διάνοια προμαθοῦσα τὰ φιλοσοφίας ἀνεπόλει, τὰ δὲ καὶ ταῖς τῶν συνόντων ἀεὶ λογίων συνδιαιτήσεσι. Κατὰ γὰρ τὰς ἐν δείπνῳ συνουσίας ὁ πλεῖστος χρόνος ἀπενέμετο τοῖς ἀπὸ παιδείας, ἵνα μὴ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ τοῖς οἰκείοις ἀνατρέφοιτο.

§. 40. Τεκμηρίοις δὲ ἀφθόνοις πιστώσασθαι δυνάμενος, τὸ βούλημα τοῦ Σεβαστοῦ προπάππου σοῦ, δυσὶν ἀρκεσθήσομαι. Τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἀπέστειλε τοῖς ἐπιτρόποις τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐπικρατειῶν, πυθόμενος ὀλιγωρεῖσθαι τὰς ἱερὰς ἀπαρχὰς, ἵνα ἐπιτρέπωσι τοῖς Ἰουδαίοις μόνοις εἰς τὰ συναγώγια συνέρχεσθαι. Μὴ γὰρ εἶναι ταῦτα συνόδους ἐκ μέθης καὶ παροινίας ἐπὶ συστάσει ὡς λυ-
592 μαίνεσθαι τὰ τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ διδασκαλεῖα σω-
M. φροσύνης, καὶ δικαιοσύνης, ἀνδρῶν ἐπιτηδευόντων
μὲν ἀρετὴν ἀπαρχὰς δὲ ἐτησίους εἰςφερόντων, ἐξ ὧν ἀνάγουσι θυσίας, στέλλοντες ἱεροπομποὺς εἰς τὸ

ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερόν. Εἶτα κελεύει μηδένα ἐμποδὼν
ἵστασθαι τοῖς Ἰουδαίοις, μήτε συνιοῦσι, μήτε 1036
συνεισφέρουσι, μήτε διαπεμπομένοις κατὰ τὰ πά- P.
τρια εἰς Ἱεροσόλυμα. Ταῦτα γὰρ εἰ καὶ μὴ τοῖς ῥήμασι, τοῖς γοῦν πράγμασιν ἐπέσταλται. Μίαν δὲ ἐπιστολὴν ὑποτέταχα πρὸς τὴν σὴν τοῦ δεσπότου πειθὼ, ἣν Γάϊος Ναρβανὸς Φλάκκος ἐπιστέλλει, δηλῶν τὰ ὑπὸ Καίσαρος αὐτῷ γραφέντα. Ἔστι δὲ τῆς ἐπιστολῆς τὸ ἀντίγραφον τόδε·

Γάϊος Νορβανὸς Φλάκκος ἀνθύπατος Ἐφεσίων ἄρχουσι χαίρειν.

« Καῖσάρ μοι ἔγραψεν Ἰουδαίους, οὗ ἂν ὦσιν, ἰδίῳ ἀρχαίῳ ἐθισμῷ νομίζειν συναγομένους χρήματ' εἰσφέρειν ἃ πέμπουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα. Τούτους οὐκ ἠθέλησε κωλύεσθαι τοῦτο ποιεῖν. Ἔγραψα οὖν ὑμῖν, ἵν' εἰδῆτε ὡς ταῦτα οὕτω γίνεσθαι κελεύω".

Ἆρ' οὐκ ἐναργὴς πίστις ἐστὶν, αὐτοκράτορ, τῆς Καίσαρος προαιρέσεως ἡ περὶ τὴν τοῦ ἡμετέρου ἱεροῦ τιμὴν, ᾗ ἐκέχρητο, μὴ βουληθεὶς τῷ κοινῷ τόπῳ τῶν συνόδων ἀναιρεθῆναι τὰς τῶν Ἰουδαίων εἰς ταυτὸ συμφοιτήσεις, ἃς ἀπαρχῶν ἕνεκα ποιοῦνται καὶ τῆς ἄλλης εὐσεβείας; Ἕτερον δέ ἐστιν οὐκ ἀποδέον τούτου δεῖγμα σαφέστατον τῆς βουλήσεως τοῦ Σεβαστοῦ. Διετάξατο γὰρ ἐκ τῶν ἰδίων προσόδων ἀνάγεσθαι θυσίας ἐντελεῖς ὁλοκαύτους τῷ ὑψίστῳ θεῷ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, αἳ καὶ μέχρι νῦν ἐπιτελοῦνται — ἄρνες εἰσὶ δύο καὶ ταῦρος τὰ ἱερεῖα, οἷς Καῖσαρ ἐφήδρυνε τὸν βωμὸν — ἐπιστάμενος σαφῶς ὅτι οὐδέν ἐστιν ἀφίδρυμα οὔτε φανερὸν οὔτε ἀφανές. Ἀλλὰ ὁ τοσοῦτος ἡγεμὼν κατὰ φιλοσοφίαν οὐδενὸς δεύτερος, ἐλογίσατο παρ' ἑαυτῷ ὅτι ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐν τοῖς περιγείοις ἐξαίρετον ἀπονενεμῆσθαι τόπον ἱερὸν τῷ ἀοράτῳ θεῷ, μηδὲν ὁρατὸν

ἀπεικόνισμα περιέξοντα πρὸς μετουσίαν ἐλπίδων χρη-
στῶν καὶ ἀπόλαυσιν ἀγαθῶν τελείων. Ὑφηγητῇ
τοιούτῳ τῆς εὐσεβείας χρησαμένη καὶ ἡ προμάμμη
σου Ἰουλία σεβαστὴ κατεκόσμησε τὸν νεὼν χρυσαῖς
φιάλαις καὶ σπονδείοις, καὶ ἄλλων ἀναθημάτων πο-
λυτελεστάτων πλήθει. Τί παθοῦσα καὶ αὐτὴ, μη-
δενὸς ἔνδον ὄντος ἀφιδρύματος; Ἀσθενέστεραι γάρ
πώς εἰσι γνῶμαι γυναικῶν, ἔξω τῶν αἰσθητῶν μη-
δὲν ἰσχύουσαι νοητὸν καταλαβεῖν. Ἡ δέ γε καθά-
593 περ ἐν τοῖς ἄλλοις ὅλου τοῦ γένους καὶ ἐν τούτῳ
M. διηνέγκεν, ὑπὸ παιδείας ἀκράτου φύσει καὶ μελέτῃ
περιγεγενημένης, ἀῤῥενωθεῖσα τὸν λογισμὸν ὃς οὔ-
τως ὀξυδερκὴς ἐγεγένητο, ὡς μᾶλλον τὰ νοητὰ κα-
ταλαμβάνειν τῶν αἰσθητῶν, καὶ ταῦτα νομίζειν
ἐκείνων εἶναι σκιάς.

§. 41. Ἔχων οὖν δέσποτα τῆς ἡμετέρας προαι-
ρέσεως τοιαῦτα παραδείγματα πάντα οἰκειότατα καὶ
συγγενέστατα, ἀφ᾽ ὧν ἐσπάρης καὶ ἀνέβλαστες καὶ
τοσοῦτον ηὐξήθης, διατήρησον ἃ καὶ ἐκείνων ἕκαστος.
Παρακλητεύουσι τοῖς νόμοις αὐτοκρατεῖς πρὸς αὐτο-
κράτορα, σεβαστοὶ πρὸς σεβαστὸν, πάπποι καὶ 1037
πρόγονοι πρὸς ἔκγονον, πλείους πρὸς ἕνα, μονονουχὶ P.
φάσκοντες, ἐν ταῖς ἡμετέραις βουλήσεσιν, ἃ μένει
καὶ μέχρι τήμερον ἐφυλάχθη νόμιμα, μὴ καθέλῃς·
καὶ γὰρ εἰ μηδὲν ἐκ τῆς καταλύσεως αὐτῶν ἀπαν-
τηθείη παλίμφημον, ἀλλ᾽ ἥ γε τοῦ μέλλοντος ἀδη-
λότης, καὶ τοῖς θαῤῥαλεωτάτοις, εἰ μὴ καταφρονη-
ταὶ τῶν θείων εἰσὶν, οὐ παντελῶς ἐστιν ἄφοβος.
Ἐὰν καταλέγωμαι τὰς εἰς ἐμαυτὸν ἐκ σοῦ γενομένας
εὐεργεσίας, ἐπιλείψει με ἡ ἡμέρα, πρὸς τῷ μηδὲ
ἁρμόττον εἶναι προηγούμενον ἔργον παρέργον ἑτέρου
ποιεῖσθαι λόγον. Καὶ ἂν ἡσυχάζω μέντοι, τὰ πρά-
γματα αὐτὰ βοᾷ καὶ φωνὴν ἀφίησιν. Ἔλυσάς με
σιδήρῳ δεδεμένον. Τίς οὐκ οἶδεν; Ἀλλὰ μὴ χαλε-
πωτέροις δεσμοῖς, αὐτοκράτορ, ἐπισφίγξῃς. Οἱ μὲν

γὰρ λυθέντες μέρει περιεβέβληντο τοῦ σώματος· οἱ δὲ νῦν προςδοκώμενοι ψυχῆς εἰσιν, ὅλην αὐτὴν δι' ὅλων μέλλοντες πιέζειν. Τὸν ἐπικρεμάμενον ἀεὶ τοῦ θανάτου φόβον ἀπώσω, καὶ τεθνεῶτα τῷ δέει ζωπυρήσας, καθάπερ ἐκ παλιγγενεσίας ἀνήγειρας. Διατήρησον τὴν χάριν, αὐτοκράτορ, ἵνα μὴ ὁ σὸς Ἀγρίππας ἀποτάξηται τῷ βίῳ. Δόξω γὰρ οὐ τοῦ σωθῆναι χάριν ἀφίεσθαι μᾶλλον, ἢ τοῦ βαρυτέρας ἐνδεξάμενος συμφορὰς, ἐπισημότερον τελευτῆσαι. Τὸν μέγιστον καὶ εὐτυχέστατον ἐν ἀνθρώποις κλῆρον ἐχαρίσω μοι βασιλείαν, πάλαι μὲν μιᾶς χώρας, αὖθις δὲ καὶ ἑτέρας μείζονος, τὴν Τραχωνῖτιν λεγομένην καὶ τὴν Γαλιλαίαν συνάψας, μὴ τὰ πρὸς περιουσίαν μοι χαρισάμενος, ὦ δέσποτα, τὰ ἀναγκαῖα ἀφέλῃς· μηδὲ εἰς φῶς ἀναγαγὼν τηλαυγέστατον ἐξ ὑπαρχῆς εἰς βαθύτατον σκότος ῥίψῃς. Ἐξα-
694 νίσταμαι τῶν λαμπρῶν ἐκείνων, τὴν πρὸ μικροῦ
M. τύχην οὐ παραιτοῦμαι. Πάντα ὑπαλλάττομαι ἑνὸς τοῦ μὴ κινηθῆναι τὰ πάτρια. Τίς γὰρ ἄν μου γένοιτο λόγος ἢ παρὰ τοῖς ὁμοφύλοις, ἢ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις; Ἀνάγκη γὰρ δυοῖν θάτερον, ἢ προδότην τῶν ἰδίων, ἢ σοι μηκέτι ὁμοίως φίλον νομισθῆναι, ὧν τί ἂν εἴη μεῖζον κακόν; Εἰ μὲν γὰρ ἐν τῇ τάξει τῶν ἑταίρων ἔτι καταριθμοῦμαι, προδοσίας ἐξοίσομαι δόξαν, ἐὰν μήτε ἡ πατρὶς ἀπαθὴς παντὸς κάκου διαφυλαχθῇ, μήτε τὸ ἱερὸν ἄψαυστον. Τὰ γὰρ τῶν ἑταίρων καὶ προςπεφευγότων ταῖς αὐτοκρατορικαῖς ἐπιφανείαις ὑμεῖς οἱ μεγάλοι διασώζετε. Εἰ δὲ ὑποικουρεῖ τι σοῦ τὴν διάνοιαν ἄχθος, μὴ δήσῃς ὡς Τιβέριος, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ δεθῆναί ποτε αὖθις ἐλπίδα συνανελὼν, κέλευσον ἐκποδὼν αὐτίκα γενέσθαι. Τί γὰρ ἐμοὶ ζῆν καλὸν, ῳ μία σωτηρίας ἐλπὶς ἦν, τὸ σὸν εὐμενές";

§. 42. Ταῦτα γράψας καὶ σφραγισάμενος πέμπει Γαΐῳ, καὶ συγκλεισάμενος οἴκοι κατέμενεν, ἀγω- P.
νιῶν καὶ συγκεχυμένος, καὶ πῶς ἐντύχοι μάλιστα 1038

φροντίζων. Οὐ γὰρ βραχὺς ἐπέῤῥιπτο κίνδυνος, ἀλλ' ὁ περὶ ἀναστάσεως καὶ ἀνδραποδισμοῦ καὶ παντελοῦς πορθήσεως, οὐ μόνον τοῖς τὴν ἱερὰν χώραν κατοικοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης Ἰουδαίοις. Λαβὼν δὲ καὶ διαναγινώσκων ἐφ' ἑκάστῳ τῶν νοημάτων, ἅμα μὲν ᾤδει, μὴ κατορθουμένου τοῦ βουλήματος. Ἅμα δὲ καὶ ἐπεκλᾶτο ταῖς δικαιολογίαις ὁμοῦ καὶ δεήσεσι, καὶ τὸν Ἀγρίππαν τῇ μὲν ἐπῄνει, τῇ δὲ ἐμέμφετο. Ἠτιᾶτο μὲν τῆς εἰς τοὺς ὁμοφύλους ἄγαν ἀρεσκείας, μόνους ἀνθρώπων ἀφηνιάζοντας καὶ ἐκτρεπομένους αὐτοῦ τὴν ἐκθέωσιν. Ἐπῄνει δὲ τῷ μηδὲν ἐν ἑαυτῷ συσκιάζειν καὶ ἐπικρύπτειν, ἅπερ ἔλεγεν εἶναι δείγματα ἐλευθεριωτάτων καὶ εὐγενεστάτων ἠθῶν. Ἡμερωθεὶς οὖν, ὅσα τῷ δοκεῖν, ἀποκρίσεων χρηστοτέρων ἠξίωσεν, Ἀγρίππᾳ τὸ ἀνωτάτω καὶ μέγιστον δωρούμενος, τὸ μηκέτι γενέσθαι τὴν ἀνάθεσιν, καὶ Ποπλίῳ Πετρωνίῳ τῷ τῆς Συρίας ἐπιτρόπῳ κελεύει γραφῆναι μηδὲν ἐπὶ τῷ ἱερῷ τῶν Ἰουδαίων ἔτι νεώτερον κινεῖν. Ὅμως μέντοι καὶ τὴν χάριν διδοὺς, ἔδωκεν οὐκ ἀκέραιον, ἀλλ' ἀναμίξας αὐτῇ δέος ἀργαλεώτερον. Προσγράφει γάρ· „Ἐὰν δέ τινες ἐν ταῖς ὁμόροις ἔξω μιᾶς τῆς μητροπόλεως ἐθέλοντες βωμοὺς ἢ ἱερὰ ἤ τινας εἰκόνας ἢ ἀνδριάντας ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ τῶν ἐμῶν ἱδρύεσθαι, κωλύωνται τοὺς εἴργοντας ἢ παραχρῆμα κολάζειν, ἢ εἰς αὐτὸν ἀνάγειν". Τοῦτο δὲ οὐδὲν ἦν ἕτερον, ἢ στάσεων καὶ ἐμφυλίων πολέμων ἀρχὴ, καὶ τῆς δωρεᾶς ἣν ἐπ' εὐθείας ἐδόκει παρασχεῖν, πλάγιός τις ἀναίρεσις. Ἔμελλον γὰρ οἱ μὲν κατὰ τὴν πρὸς Ἰουδαίους φιλονεικίαν μᾶλλον ἢ τὸ πρὸς Γάϊον εὐσεβὲς καταπλήσειν τὴν
595 χώραν ἅπασαν ἀναθημάτων. Οἱ δὲ ἐν ὄψεσι
M. ταῖς αὐτῶν τὴν τῶν πατρίων ὁρῶντες κατάλυσιν, εἰ καὶ πάντων ἦσαν προπαθέστατοι, μὴ ἀνέχεσθαι. Γάϊος δὲ τοὺς παρακινηθέντας τιμωρίᾳ κρίνων μεγίστῃ, ἀνατεθῆναι πάλιν κελεύειν τὸν ἀνδριάντα ἐν

τῷ ἱερῷ. Προνοίᾳ δέ τινι καὶ ἐπιμελείᾳ τοῦ πάν-
τα ἐφορῶντος καὶ σὺν δίκῃ πρυτανεύοντος θεοῦ,
τῶν ὁμόρων παρεκίνησεν οὐδὲν οὐδὲ εἷς, ὡς μὴ
χρείαν τινὰ γενέσθαι, ἢ πρὸ μετριωτέρας μέμψεως
ἀπαραίτητοι ἔμελλον ἀπαρτᾶσθαι συμφοραί. Τί δὲ
ὄφελος, εἴποι τις ἄν. Οὐδὲ γὰρ ἠρεμούντων ὁ Γά-
ϊος ἠρέμει, μετανοῶν ἐπὶ τῇ χάριτι ἤδη καὶ τὴν πρὸ
μικροῦ ζωπυρῶν ἐπιθυμίαν. Προστάττει γὰρ ἕτε-
ρον ἀνδριάντα δημιουργεῖσθαι κολοσσιαῖον, χαλκοῦν
ἐπίχρυσον ἐν Ῥώμῃ, μηκέτι τὸν ἐν Σιδῶνι κινῶν,
ἵνα μὴ τῇ κινήσει διαταράξῃ τὸ πλῆθος, ἀλλ' ἠρε-
μοῦντος καὶ τῆς ὑπονοίας ἀπηλλαγμένου, κατὰ 1039
πολλὴν ἡσυχίαν ἀφανῶς ἐν ταῖς ναυσὶ κομισθέντα, P.
λαθὼν τοὺς πολλοὺς ἐξαίφνης ἱδρύσηται.

§. 43. Τοῦτο δὲ πράξειν ἔμελλεν ἐν παράπλῳ,
κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἀποδημίαν. Ἄλεκτος γάρ
τις αὐτὸν ἔρως κατεῖχε τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς ἣν
ἐπόθει σπουδῇ πάσῃ παραγενέσθαι, καὶ ἀφικόμενος
πλεῖστον χρόνον ἐνδιαιτηθῆναι, νομίζων τὴν ἐκθέω-
σιν, ἣν ὠνειροπόλει, μίαν ταύτην πόλιν καὶ γεγενη-
κέναι καὶ συναυξῆσαι, καὶ ταῖς ἄλλαις παράδειγμα
γεγενῆσθαι τοῦ σεβασμοῦ, μεγίστην τε οὖσαν καὶ
ἐν καλῷ τῆς οἰκουμένης. Τὰ γὰρ τῶν μεγάλων εἴ-
τε ἀνδρῶν εἴτε πόλεων τοὺς καταδεεστέρους ἄνδρας
τε καὶ δήμους ζηλοῦν ἐπιχειρεῖν. Ἦν μέντοι καὶ
πρὸς τὰ ἄλλα πάντα τὴν φύσιν ἄπιστος, ὡς εἰ καί
τι χρηστὸν ἐργάσαιτο, μετανοεῖν εὐθύς, καὶ τρόπον
τινὰ δι' οὗ καὶ τουτὶ λυθήσεται ζητεῖν μετὰ μείζο-
νος ἀνίας καὶ βλάβης. Οἷόν δή τι λέγω, δεσμώτας
ἔλυσεν ἐνίους, ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει πάλιν ἔδησε,
βαρυτέραν τῆς προτέρας ἐπαγαγὼν συμφορὰν τὴν
ἐκ δυσελπιστίας. Πάλιν κατέγνω φυγὴν ἑτέρων θα-
νάτον προσδοκησάντων, οὐκ ἐπειδὴ συνῄδεσαν αὐ-
τοῖς ἄξια θανάτου πεπραχέναι, ἢ συνόλως βραχυ-
τέρας ἡστινοσοῦν τιμωρίας, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑπερβάλ-
λουσαν ὠμότητα τοῦ δικαστοῦ μὴ προσδοκῶντες

ἀποφεύξεσθαι. Τούτοις ἕρμαιον ἦν ἡ φυγὴ καὶ ἰσότιμος καθόδῳ, τὸν περὶ ψυχῆς ἀνωτάτω κίνδυνον ἀποδεδρακέναι νομίζουσιν. Ἀλλ' οὐ μακρὸς διῆλθε χρόνος, καὶ τῶν στρατευομένων ἐπιπέμψας τινὰς, μηδενὸς καινοτέρου προςπεσόντος, τοὺς ἀρίστους καὶ εὐγενέστατους ἤδη ζῶντας ὡς ἐν πατρίσι
596 ταῖς νήσοις, καὶ τὴν ἀτυχίαν εὐτυχέστατα φέρον-
M. τας ἀθρόους ἀναιρεῖ, πένθος οἰκτρότατον καὶ ἀπροςδόκητον οἴκοις τῶν ἐν Ῥώμῃ μεγάλων προςβαλών. Εἰ δέ τισι καὶ δωρεὰν ἔδωκεν ἀργύριον, οὐχ ὡς δάνειον ἀνέπραττε, τόκους προςεκλέγων καὶ ἐπιτοκίας, ἀλλ' ὡς φώριον μετὰ μεγίστης τῶν λαβόντων ζημίας. Οὐ γὰρ ἐξήρκει τὰ δοθέντα τοῖς ἀθλίοις ἀποτιννύειν, ἀλλὰ καὶ τὰς οὐσίας ὅλας προςεισέφερον, ἃς ἢ παρὰ γονέων ἢ παρ' οἰκείων ἢ φίλων ἐκληρονόμουν, ἢ ποριστὴν ἑλόμενοι βίον ἐκτήσαντο αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν. Οἱ δὲ σφόδρα παρ' αὐτῷ εὐδοκιμεῖν οἰόμενοι τρόπον ἕτερον τὸν σὺν ἡδονῇ μετὰ προςποιήσεως φιλικῆς ἐβλάπτοντο, πάμπολλα μὲν εἰς τὰς ἀκρίτους καὶ ἀτάκτους καὶ ἐξαπιναίους ἀποδημίας ἀναλίσκοντες, πάμπολλα δὲ εἰς τὰς ἑστιάσεις. Ὅλας γὰρ οὐσίας ἐξανάλουν εἰς ἑνὸς δείπνου παρασκευὴν, ὡς καὶ δανείζεσθαι· τοσαύτη τις ἦν ἡ πολυτέλεια. Τοιγαροῦν ἀπηύχοντό τινες ἤδη τὰς δεδομένας ὑπ' αὐτοῦ χάριτας, ὑπολαμβάνοντες οὐκ ὠφέλειαν μόνον, ἀλλὰ δέλεαρ εἶναι καὶ ἐνέδραν 1040
ἀφορήτου ζημίας. Τοσαύτη μὲν οὖν τις περὶ τὸ P.
ἦθος ἦν ἀνωμαλία πρὸς ἅπαντας, διαφερόντως δὲ πρὸς τὸ Ἰουδαίων γένος, ᾧ χαλεπῶς ἀπεχθανόμενος, τὰς μὲν ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι προσευχὰς ἀπὸ τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἀρξάμενος σφετερίζεται, καταπλήσας εἰκόνων καὶ ἀνδριάντων τῆς ἰδίας μορφῆς. Ὁ γὰρ ἑτέρων ἀνατιθέντων ἀφεὶς, αὐτὸς ἱδρύετο δυνάμει. Τὸν δὲ ἐν τῇ ἱεροπόλει νεὼν, ὃς λοιπὸς ἦν ἄψαυστος, ἀσυλίας ἠξιωμένος τῆς πάσης, μεθηρμόζετο καὶ μετεσχημάτιζεν εἰς οἰκεῖον ἱερὸν,

ἵνα *Διὸς Ἐπιφανοῦς νέου* χρηματίζῃ *Γαΐου*.
Τί φῄς; Σὺ μὲν ἄνθρωπος ὢν αἰθέρα καὶ οὐρα-
νὸν ζητεῖς προςλαβεῖν, οὐκ ἀρκεσθεὶς τῷ πλήθει
τῶν τοσούτων ἠπείρων, νήσων, ἐθνῶν, κλιμάτων,
ὧν ἀνήψω τὴν ἀρχήν; Τὸν δὲ θεὸν οὐδενὸς τῶν
ἐνταῦθα καὶ παρ' ἡμῖν ἀξιοῖς, οὐ χώρας, οὐ πό-
λεως, ἀλλὰ καὶ τὸν βραχὺν οὕτως περίβολον αὐτῷ
καθιερωθέντα καὶ καθωσιωθέντα χρησμοῖς καὶ λο-
γίοις θεσφάτοις ἀφελέσθαι διανοῇ, ἵν' ἐν τῷ τῆς
597 τοσαύτης γῆς περιβόλῳ, μηδὲν ἴχνος, μηδὲν ὑπό-
M. μνημα καταληφθῇ τιμῆς καὶ εὐσεβείας τῆς εἰς τὸν
ὄντως ὄντα ἀληθῆ θεόν; Καλὰς ὑπογράφεις τῷ
γένει τῶν ἀνθρώπων ἐλπίδας. Ἀγνοεῖς ὅτι πηγὰς
ἀνατέμνεις ἀθρόων κακῶν, καινουργῶν καὶ μεγα-
λουργῶν ἃ μήτε δρᾷν μήτε λογίζεσθαι θέμις;

§. 44. Ἄξιον δὲ ἐπιμνησθῆναί καὶ ὧν εἴδομέν
τε καὶ ἠκούσαμεν, μεταπεμφθέντες ἀγωνίσασθαι τὸν
περὶ τῆς πολιτείας ἀγῶνα. Εἰςελθόντες γὰρ εὐθὺς
ἔγνωμεν ἀπὸ τοῦ βλέμματος καὶ τῆς κινήσεως, ὅτι
οὐ πρὸς δικαστὴν, ἀλλὰ κατήγορον ἀφίγμεθα, τῶν
ἀντιτεταγμένων μᾶλλον ἐχθρόν. Δικαστοῦ μὲν γὰρ
ἔργα ταῦτα ἦν, καθίσαι μετὰ συνέδρων ἀριστίνδην
ἐπιλελεγμένων ἐξεταζομένης ὑποθέσεως μεγίστης, ἐν
τετρακοσίοις ἔτεσιν ἡσυχασθείσης, καὶ νῦν πρῶτον
εἰςαγομένης ἐπὶ μυριάσι πολλαῖς τῶν Ἀλεξανδρέων
Ἰουδαίων, ἑκατέρωθεν στῆναι τοὺς ἀντιδίκους μετὰ
τῶν συναγορευόντων, ἐν μέρει μὲν ἀκοῦσαι τῆς κα-
τηγορίας, ἐν μέρει δὲ τῆς ἀπολογίας πρὸς μεμετρη-
μένον ὕδωρ, ἀναστάντα βουλεύσασθαι μετὰ τῶν
συνέδρων, τί χρὴ φανερῶς ἀποφήνασθαι γνώμῃ τῇ
δικαιοτάτῃ· τυράννου δὲ ἀμειλίκτου δεσποτικὴν
ὀφρὺν ἐπανατειναμένου τὰ πραχθέντα. Χωρὶς γὰρ
τοῦ μηδὲν ὧν ἀρτίως εἶπον ἐργάσασθαι, μεταπεμ-
ψάμενος τοὺς δυεῖν κήπων ἐπιτρόπους, τοῦ τε Μαι-
κήνα καὶ Λαμία — πλησίον δέ εἰσιν ἀλλήλων τε
καὶ τῆς πόλεως, ἐν οἷς ἐκ τριῶν ἢ τεττάρων ἡμε-

ρῶν διέτριβε· κεῖθι γὰρ ἐπὶ παροῦσιν ἡμῖν ἡ κατὰ
παντὸς τοῦ ἔθνους ἔμελλε σκηνοβατεῖσθαι δραματο-
ποιΐα — κελεύει τὰς ἐπαύλεις αὐτῷ πάσας πε- 1041
ριανοχθῆναι· βούλεσθαι γὰρ μετὰ ἀκριβείας ἑκά- P.
στας ἰδεῖν. Ἡμεῖς δὲ ὡς αὐτὸν εἰςαχθέντες ἅμα τῷ θεάσασθαι, μετ' αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας τῆς ἁπάσης νεύοντες εἰς τὸ ἔδαφος ἐδεξιούμεθα, Σεβαστὸν Αὐτοκράτορα προςειπόντες. Ὁ δὲ οὕτως ἐπιεικῶς καὶ φιλανθρώπως ἀντιπροςηγόρευσεν, ὡς μὴ μόνον τὴν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ζῆν ἀπογνῶναι. Σαρκάζων γὰρ ἅμα καὶ σεσηρώς, "Ὑμεῖς", εἶπεν, "ἐστὲ οἱ θεομισεῖς, οἱ θεὸν μὴ νομίζοντες εἶναί με, τὸν ἤδη παρὰ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀνωμολογημένον, ἀλλὰ τὸν ἀκατονόμαστον ὑμῖν"; Καὶ ἀνατείνας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπεφήμιζε πρόςρησιν, ἣν οὐδὲ ἀκούειν θεμιτόν, οὐχ ὅτι διερμηνεύειν αὐτολεξεί. Πάσης εὐθὺς ἀνεπλήσθησαν ἡδονῆς οἱ τῆς ἐναντίας μερίδος πρέσβεις, ἤδη κατωρθωκέναι διὰ τῆς πρώ-
της ἀναφθέγξεως Γαΐου τὴν πρεσβείαν νομίζοντες·
598 ἐπεχειρονόμουν, ἀνορχοῦντο, τὰς τῶν θεῶν ἁπάν-
M. των ἐπωνυμίας ἐπεφήμιζον αὐτῷ.

§. 45. Γανύμενον δὲ ταῖς ὑπὲρ ἀνθρωπίνην φύσιν προςρήσεσι, θεασάμενος ὁ πικρὸς συκοφάντης Ἰσίδωρος· "Ἔτι μᾶλλον", ἔφη, "δέσποτα, μισήσεις τοὺς παρόντας καὶ τοὺς ὧν εἰσιν ὁμόφυλοι, ἐὰν γνῷς τὴν εἰς σὲ κακόνοιαν αὐτῶν καὶ ἀσέβειαν. Ἁπάντων γὰρ ἀνθρώπων ὑπὲρ σωτηρίας τῆς σῆς θυσίας ἀναγόντων εὐχαριστηρίους, οὐχ ὑπέμειναν οὗτοι μόνοι θύειν. Ὅταν δὲ 'οὗτοι' λέγω, καὶ τοὺς ἄλλους Ἰουδαίους συμπαραλαμβάνω". Ἀναβοησάντων δὲ ἡμῶν ὁμοθυμαδόν, "Κύριε Γάϊε, συκοφαντούμεθα! Καὶ γὰρ ἐθύσαμεν, καὶ ἑκατόμβας ἐθύσαμεν, ὧν τὸ αἷμα τῷ βωμῷ περισπείσαντες τὰ κρέα οὐκ εἰς θοινὴν καὶ εὐωχίαν οἴκαδε ἐκομίσαμεν, ὡς ἔθος ἐνίοις ποιεῖν, ἀλλ' ὁλόκαυτα τὰ ἱερεῖα παραδόντες τῇ ἱερᾷ φλογί· καὶ τρίς, οὐχ ἅπαξ, ἤδη·

Πρῶτον μὲν ὅτι διεδέξω τὴν ἡγεμονίαν· δεύτερον
δὲ, ὅτι τὴν βαρεῖαν ἐκείνην νόσον, ἣν πᾶσα ἡ οἰ-
κουμένη συνενόσησεν ἐξέφυγες· τρίτον δὲ, κατὰ τὴν
ἐλπίδα τῆς γερμανικῆς νίκης". — "Ἔστω", φησὶ,
"ταῦτα ἀληθῆ, τεθύκατε, ἀλλ' ἑτέρῳ, καὶ οὐχ ὑπὲρ
ἐμοῦ. Τί οὖν ὄφελος; Οὐδὲ γὰρ ἐμοὶ τεθύκατε".
Φρίκη βύθιος εὐθὺς κατέσχεν ἡμᾶς ἐπὶ τῷ προτέρῳ
καὶ τοῦτο ἀκούσαντας, ἣ καὶ μέχρι τῆς ἐπιφανείας
ἀνεχύθη. Καὶ ταῦθ' ἅμα λέγων ἐπῄει τὰς ἐπαύλεις,
ἀνδρῶνας καταινοῶν, γυναικωνίτιδας, τὰ ἐν ἐπιπέδῳ,
τὰ ὑπερῷα ἅπαντα, αἰτιώμενος ἐνίας ὡς ἐλλιπεῖς κα-
τασκευὰς, ἑτέρας ἐπινοῶν καὶ προςδιατάττων πολυ-
τελεστέρας αὐτός. Εἶτα ἡμεῖς ἐλαυνόμενοι παρηκο-
λουθοῦμεν ἄνω κάτω, καταχλευαζόμενοι καὶ κερτο-
μούμενοι πρὸς τῶν ἀντιπάλων, ὡς ἐν θεατρικοῖς
μίμοις. Καὶ γὰρ τὸ πρᾶγμα μιμία τὶς ἦν. Ὁ μὲν
δικαστὴς ἀνειλήφει σχῆμα κατηγόρου, οἱ δὲ κα- 1042
τήγοροι φαύλου δικαστοῦ πρὸς ἔχθραν ἀποβλέπον- P.
τες, ἀλλ' οὐ τὴν φύσιν τῆς ἀληθείας. Ὅταν δὲ αἰ-
τιᾶται κρινόμενον δικαστὴς καὶ τοσοῦτος, ἀνάγκη
σιωπᾶν. Ἔστι γάρ πως καὶ δι' ἡσυχίας ἀπολογεῖ-
σθαι, καὶ μάλιστα πρὸς οὐδὲν ὧν ἐπεζήτει καὶ ἐπε-
πόθει δυναμένους ἀποκρίνασθαι, τῶν ἐθῶν καὶ νο-
μίμων τὴν γλῶτταν ἐπεχόντων, καὶ τὸ στόμα κλει-
όντων καὶ ἀποῤῥαπτόντων. Ἐπεὶ δὲ ἔνια τῶν περὶ
τὰς οἰκοδομὰς διετάξατο, μέγιστον καὶ σεμνὸν ἐρώ-
τημα ἠρώτα, "Διὰ τί χοιρείων κρεῶν ἀπέχεσθε";
Πάλιν πρὸς τὴν πεῦσιν γέλως ἐκ τῶν ἀντιδίκων
κατεῤῥάγη τοσοῦτος, τῇ μὲν ἡδομένων, τῇ δὲ καὶ
ἐπιτηδευόντων ἕνεκα κολακείας, ὑπὲρ τοῦ τὸ λεχθὲν
δοκεῖν σὺν εὐτραπελίᾳ καὶ χάριτι εἰρῆσθαι, ὥς τι-
599 νας τῶν ἑπομένων αὐτῷ θεραπόντων ἀγανακτεῖν
M. ἐπὶ τῷ καταφρονητικῶς ἔχειν αὐτοκράτορος, ἐφ' οὗ
καὶ τὸ μετρίως μειδιάσαι τοῖς μὴ πάνυ συνήθεσιν
οὐκ ἀσφαλές. Ἀποκριναμένων δὲ ἡμῶν ὅτι "Νό-
μιμα παρ' ἑτέροις ἕτερα, καὶ χρῆσις ἐνίων ὡς ἡμῖν

καὶ τοῖς ἀντιδίκοις ἀπείρηται", καὶ φαμένου τινὸς "ὡς πολλοί γε καὶ τὰ προχειρότατα ἀρνία οὐ προςφέρονται", γελάσας, "Εὖ γε", εἶπεν, "ἔστι γὰρ οὐχ ἡδέα". Τοιαῦτα φλυαρηθέντες καὶ κατακερτομηθέντες ἐν ἀμηχάνοις ἦμεν, εἶτα ὀψέ ποτε παρασεσυρμένως "Βουλόμεθα μαθεῖν", ἔφη, "τίσι χρῆσθε περὶ τῆς πολιτείας δικαίοις". Ἀρξαμένων δὲ λέγειν καὶ διδάσκειν, ἀπογευσάμενος τῆς δικαιολογίας, καὶ συνεὶς ὡς οὐκ ἔστιν εὐκαταφρόνητος, πρὶν ἐπενεγκεῖν τὰ ἐχυρώτερα, συγκόψας καὶ τὰ πρότερα, δρομαῖος εἰς μέγαν οἶκον εἰςεπήδησεν, καὶ περιελθὼν προςτάττει τὰς ἐν κύκλῳ θυρίδας ἀναληφθῆναι τοῖς ὑάλῳ λευκῇ διαφανέσι παραπλησίως λίθοις, οἳ τὸ μὲν φῶς οὐκ ἐμποδίζουσιν, ἄνεμον δὲ εἴργουσι καὶ τὸν ἀφ' ἡλίου φλογμόν. Εἶτα προελθὼν ἄνευ σπουδῆς μετριώτερον ἀνηρώτα, "Τί λέγετε"; Συνείρειν δὲ ἀρξαμένων τὰ ἀκόλουθα, εἰςτρέχει πάλιν εἰς ἕτερον οἶκον, ἐν ᾧ γραφὰς ἀρχετύπους ἀνατεθῆναι προςέταττεν. Οὕτω τῶν ἡμετέρων σπαραττομένων καὶ διαρτωμένων καὶ μονονοὺ συγκοπτομένων καὶ συντριβομένων δικαίων, ἀπειρηκότες καὶ μηδὲν ἔτι σθένοντες, ἀεὶ δὲ οὐδὲν ἕτερον ἢ θάνατον προςδοκῶντες, οὐκ ἔτι τὰς ψυχὰς ἐν αὐταῖς εἴχομεν, ἀλλ' ὑπ' ἀγωνίας ἔξω προεληλύθεσαν ἱκετεύειν τὸν ἀληθινὸν θεὸν, ἵνα τοῦ ψευδωνύμου τὰς ὀργὰς ἐπίσχῃ. Ὁ δὲ λαβὼν οἶκτον ἡμῶν, τρέπει τὸν θυμὸν αὐτοῦ πρὸς ἔλεον. Καὶ ἀνεθεὶς πρὸς τὸ μαλακώτερον, καὶ τοσοῦτον εἰπὼν, "Οὐ πονηροὶ μᾶλλον ἢ δυςτυχεῖς εἶναί μοι δοκοῦσιν ἄνθρωποι καὶ ἀνόητοι, μὴ πιστεύοντες, ὅτι θεοῦ κεκλήρωμαι φύσιν", ἀπ- 1043
αλλάττεται, προστάξας καὶ ἡμῖν ἀπέρχεσθαι. P.

§. 46. Τοιοῦτον ἀντὶ δικαστηρίου θέατρον ὁμοῦ καὶ δεσμωτήριον ἐκφυγόντες — ὡς μὲν γὰρ ἐν θεάτρῳ κλωσμὸς συριττόντων, καταμωκωμένων, ἄμετρα χλευαζόντων, ὡς δὲ ἐν εἱκτῇ πληγαὶ κατὰ σπλάγχνων φερόμεναι, βάσανοι, κατατάσεις τῆς ὅλης ψυχῆς, διά

τε τῶν εἰς τὸ θεῖον βλασφημιῶν καὶ διὰ τῶν ἐπα-
600 νατάσεων, ὡς τοσοῦτον αὐτοκράτωρ ἐπανετείνετο,
M. μνησικακῶν οὐ περὶ ἑτέρου, ῥᾳδίως γὰρ ἂν μετεβα-
λεν· ἀλλὰ περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῆς εἰς τὴν ἐκθέωσιν ἐπιθυμίας, ἣ μόνους ὑπελάμβανε μήτε συναινεῖν Ἰουδαίους, μήτε δύνασθαι συνυπογράψασθαι — μόλις ἀνεπνεύσαμεν. Οὐκ ἐπειδὴ φιλοζωοῦντες θάνατον κατεπτήχειμεν, ὃν ἄσμενοι καθάπερ ἀθανασίαν εἱλόμεθα ἄν, εἰ δή τι τῶν νομίμων ἔμελλεν ἐπανόρθωσιν ἕξειν· ἀλλ' εἰδότες ἐπ' οὐδενὶ λυσιτελεῖ παρανάλωμα γενησόμενοι μετὰ πολλῆς δυςκλείας. Ἃ γὰρ ἂν πρέσβεις ὑπομένωσιν ἐπὶ τοὺς πέμψαντας λαμβάνει τὴν ἀναφοράν. Τούτων μὲν δὴ χάριν ἐπὶ ποσὸν ἐδυνήθημεν ἀνακύψαι, τὰ δὲ ἄλλα ἡμᾶς ἐφόβει διεπτοημένους καὶ ἀποροῦντας, τί γνώσεται, τί ἀποφανεῖται, ποταπὴ γένοιτ' ἂν ἡ κρίσις. Ἤκουσε γὰρ τῆς ὑποθέσεως, ὃς πραγμάτων ἐνίων παρήκουσεν; Ἐν ἡμῖν δὲ πέντε πρεσβευταῖς σαλεύειν τὰ τῶν πανταχοῦ πάντων Ἰουδαίων οὐ χαλεπόν; Εἰ γὰρ χαρίσαιτο τοῖς ἡμετέροις ἐχθροῖς, τίς ἑτέρα πόλις ἠρεμήσει; Τίς οὐκ ἐπιθήσεται τοῖς συνοικοῦσι; Τίς ἀπαθὴς καταλειφθήσεται προσευχή; Ποῖον πολιτικὸν οὐκ ἀνατραπήσεται δίκαιον τοῖς κοσμουμένοις κατὰ τὰ πάτρια τῶν Ἰουδαίων; Ἀνατετράψεται, ναυαγήσει, κατὰ βυθοῦ χωρήσει, καὶ τὰ ἐξαίρετα νόμιμα καὶ τὰ κοινὰ πρὸς ἕκαστα τῶν πόλεων αὐτοῖς δίκαια. Τοιούτοις ὑπέραντλοι γενόμενοι λογισμοῖς ὑπεσυρόμεθα καταποντούμενοι. Καὶ γὰρ οἱ τέως συμπράττειν ἡμῖν δοκοῦντες ἀπειρήκεσαν. Καλουμένων γοῦν ἔνδον ὄντες οὐχ ὑπέμειναν, ἀλλ' ὑπεξῆλθον διὰ φόβον, ἀκριβῶς ἐπιστάμενοι τὸν ἵμερον, ᾧ κέχρητο πρὸς τὸ νομίζεσθαι θεός. Εἴρηται μὲν οὖν κεφαλαιωδέστερον ἡ αἰτία τῆς πρὸς ἅπαν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπεχθείας Γαΐου· λεκτέον δὲ καὶ τὴν παλινῳδίαν πρὸς Γάϊον.

ΦΙΛΟΝΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥ
ΠΕΡΙ ΚΟΣΜΟΥ.

PHILONIS IUDAEI LIBER
DE MUNDO.

Unus est deus, dominus totius universi, cui nihil in natura rerum aequiparandum, qui mundum ita creavit (1), ut nulla alia re, nisi lege (νόμῳ) dei aeterna nitatur, quae tanquam vinculum infractum cuncta amplectitur (2). Cuique mundi parti singula indita sunt ipsius propria, terrae terrestria, aquae natalitia, etc., quorum genera sunt duplicia. In aëre deus collocavit animas, quarum aliae in corpora humana descendunt, aliae eaeque purissimae, ministri dei in loco sublimiore remanent, et heroës Graecis, Moysi angeli dicuntur (3). Ceterarum rerum aliis indidit deus habitum (ἕξιν), aliis naturam (φύσιν), aliis vitam (ψυχήν), aliis rationem (λογικὴν ψυχήν) (4). Ratione, seu mente solus homo ornatus est. Hanc **liberam** esse voluit, ita ut sua sponte virtutem sequi pravitatemque aversari posset (5—7) — De ortu mundi alii aliter disputant; optime Moyses docet mundum genitum interitusque immunem esse, quod et aliis argumentis gravissimis niti videtur (8—13). Inprimis vero clare aeternitatem mundi demonstraverunt Boëthus philosophus (14—15), alii [quorum nomina non afferuntur] (16. 17), Theophrastus (18. 19), ita ut inepta eorum sententia videretur, qui vel igne vel aqua, vel alio modo mundum consumtum iri putarent (20—22).

---

601 §. 1. *Οὐδὲν τῶν ὄντων ἰσότιμον ὑφέστηκε* 1150
M. *θεῷ, ἀλλ' ἔστιν εἷς ἄρχων, καὶ ἡγεμὼν καὶ βασιλεύς,* P.
ᾧ πρυτανεύειν καὶ διοικεῖν μόνῳ θέμις τὰ σύμπαντα.
Τὸ γὰρ

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
Εἷς βασιλεύς·

οὐκ ἐπὶ πόλεων καὶ ἀνθρώπων λέγοιτ' ἂν ἐν δίκῃ

μᾶλλον, ἢ ἐπὶ κόσμου καὶ θεοῦ. Ἑνὸς γὰρ ἕνα ποιητήν τε καὶ δεσπότην ἀναγκαῖον εἶναι. Τούτου δὴ προομολογηθέντος, ἀκόλουθον ἂν εἴη συνυφαίνειν τὰ ἁρμόζοντα. Τίνα οὖν ἐστι, σκοπῶμεν. Εἷς
602 *ὢν ὁ θεὸς, δύο τὰς ἀνωτάτω δυνάμεις ἔχει. Διὰ*
M. *τούτων τῶν δυνάμεων ὁ ἀσώματος καὶ νοητὸς ἐπάγη κόσμος τὸ τοῦ φαινομένου τοῦδε ἀρχέτυπον, ἰδέαις ἀοράτοις συσταθεὶς ὥςπερ οὗτος ὄμμασιν ὁρατός. Καταπλαγέντες οὖν τινες τὴν ἑκατέρου τῶν κόσμων φύσιν, οὐ μόνον ὅλους ἐξεθείωσαν, ἀλλὰ καὶ τὰ κάλλιστα τῶν ἐν αὐτοῖς μερῶν, ἥλιον λέγω καὶ σελήνην καὶ τὸν συμπάντα οὐρανὸν, ἅπερ οὐδὲν αἰδεσθέντες θεοὺς ἐκάλεσαν. Ὧν τὴν ἐπίνοιαν κατιδὼν Μωϋσῆς φησι, „Κύριε βασιλεῦ τῶν θεῶν" *), ἔνδειξιν τῆς παρ' ὑπηκόους ἄρχοντος διαφορᾶς. Καὶ* 1151
ὁ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους πρεσβύτατος γένει μὲν ἦν P.
Χαλδαῖος, πατρὸς δὲ ἀστρονομικοῦ τῶν περὶ τὰ μαθήματα διατριβόντων οἱ τοὺς ἀστέρας θεοὺς νομίζουσι, καὶ τὸν συμπάντα οὐρανόν τε καὶ κόσμον. Παρ' οὓς τότε εὖ καὶ τὸ χεῖρόν φασιν ἀποβαίνειν, οὐδὲν ἔξω τῶν αἰσθητῶν αἴτιον ὑπολαμβάνοντες εἶναι. Τούτου δέ τι ἂν εἴη χαλεπώτερον, ἢ μᾶλλον ἀπελέγξαι τὴν ἐν τῇ ψυχῇ δυςγένειαν δυνάμενον δι' ἐπιστήμης τῶν πολλῶν καὶ δευτέρων καὶ γενητῶν, εἰς ἀνεπιστημοσύνην ἰούσης τοῦ ἑνὸς καὶ πρεσβυτάτου, καὶ ἀγενήτου καὶ ποιητοῦ τῶν ὅλων; καὶ διά τε ταῦτα ἀρίστου καὶ μυρία ἄλλα, ἃ διὰ μέγεθος ἀνθρώπινος λογισμὸς οὐ χωρεῖ. Ὃν ἐν νῷ λαβὼν καὶ ἐπιθειάσας καταλείπει μὲν πατρίδα καὶ γενεὰν καὶ πατρῷον οἶκον, εἰδὼς ὅτι μένοντος μὲν αἱ τῆς πολυθέου δόξης ἐγκαταμένουσαι ἀπάται ἔννοιαν ἀνύνυτον κατασκευάζουσιν εἰς τὴν τοῦ ἑνὸς εὕρεσιν, ὅς ἐστιν ἀΐδιος μόνος, καὶ τῶν ἄλλων πατὴρ νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν. Εἰ δὲ μετανασταίη, μεταναστῆ-

---

*) Deut. 10, 17.

ΦΙΛΩΝΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥ
ΠΕΡΙ ΚΟΣΜΟΥ.

PHILONIS IUDAEI LIBER
DE MUNDO.

Unus est deus, dominus totius universi, cui nihil in natura rerum aequiparandum, qui mundum ita creavit (1), ut nulla alia re, nisi lege (νόμῳ) dei aeterna nitatur, quae tanquam vinculum infractum cuncta amplectitur (2). Cuique mundi parti singula indita sunt ipsius propria, terrae terrestria, aquae natalitia, etc., quorum genera sunt duplicia. In aëre deus collocavit animas, quarum aliae in corpora humana descendunt, aliae eaeque purissimae, ministri dei in loco sublimiore remanent, et heroës Graecis, Moysi angeli dicuntur (3). Ceterarum rerum aliis indidit deus habitum (ἕξιν), aliis naturam (φύσιν), aliis vitam (ψυχήν), aliis rationem (λογικὴν ψυχήν.) (4). Ratione, seu mente solus homo ornatus est. Hanc liberam esse voluit, ita ut sua sponte virtutem sequi pravitatemque aversari posset (5—7) — De ortu mundi alii aliter disputant; optime Moyses docet mundum genitum interitusque immunem esse, quod et aliis argumentis gravissimis niti videtur (8—13). Inprimis vero clare aeternitatem mundi demonstraverunt Boëthus philosophus (14—15), alii [quorum nomina non afferuntur] (16. 17), Theophrastus (18. 19), ita ut inepta eorum sententia videretur, qui vel igne vel aqua, vel alio modo mundum consumtum iri putarent (20—22).

---

601 §. 1. Οὐδὲν τῶν ὄντων ἰσότιμον ὑφέστηκε 1150
M. θεῷ, ἀλλ᾽ ἔστιν εἷς ἄρχων, καὶ ἡγεμὼν καὶ βασιλεὺς, P.
ᾧ πριτανεύειν καὶ διοικεῖν μόνῳ θέμις τὰ σύμπαντα. Τὸ γὰρ

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
Εἷς βασιλεύς·

οὐκ ἐπὶ πόλεων καὶ ἀνθρώπων λέγοιτ᾽ ἂν ἐν δίκῃ

μᾶλλον, ἢ ἐπὶ κόσμου καὶ θεοῦ. Ἑνὸς γὰρ ἕνα ποιητήν τε καὶ δεσπότην ἀναγκαῖον εἶναι. Τούτου δὴ προομολογηθέντος, ἀκόλουθον ἂν εἴη συνυφαίνειν τὰ ἁρμόζοντα. Τίνα οὖν ἐστι, σκοπῶμεν. Εἷς
602 ὢν ὁ θεὸς, δύο τὰς ἀνωτάτω δυνάμεις ἔχει. Διὰ
M. τούτων τῶν δυνάμεων ὁ ἀσώματος καὶ νοητὸς ἐπάγη κόσμος τὸ τοῦ φαινομένου τοῦδε ἀρχέτυπον, ἰδέαις ἀοράτοις συσταθεὶς ὥςπερ οὗτος ὄμμασιν ὁρατός. Καταπλαγέντες οὖν τινες τὴν ἑκατέρου τῶν κόσμων φύσιν, οὐ μόνον ὅλους ἐξεθείωσαν, ἀλλὰ καὶ τὰ κάλλιστα τῶν ἐν αὐτοῖς μερῶν, ἥλιον λέγω καὶ σελήνην καὶ τὸν συμπάντα οὐρανὸν, ἅπερ οὐδὲν αἰδεσθέντες θεοὺς ἐκάλεσαν. Ὧν τὴν ἐπίνοιαν κατιδὼν Μωϋσῆς φησι, „Κύριε βασιλεῦ τῶν θεῶν" *), ἔνδειξιν τῆς παρ᾽ ὑπηκόους ἄρχοντος διαφορᾶς. Καὶ 1151
ὁ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους πρεσβύτατος γένει μὲν ἦν P.
Χαλδαῖος, πατρὸς δὲ ἀστρονομικοῦ τῶν περὶ τὰ μαθήματα διατριβόντων οἱ τοὺς ἀστέρας θεοὺς νομίζουσι, καὶ τὸν συμπάντα οὐρανόν τε καὶ κόσμον. Παρ᾽ οὓς τότε εὖ καὶ τὸ χεῖρόν φασιν ἀποβαίνειν, οὐδὲν ἔξω τῶν αἰσθητῶν αἴτιον ὑπολαμβάνοντες εἶναι. Τούτου δέ τι ἂν εἴη χαλεπώτερον, ἢ μᾶλλον ἀπελέγξαι τὴν ἐν τῇ ψυχῇ δυςγένειαν δυνάμενον δι᾽ ἐπιστήμης τῶν πολλῶν καὶ δευτέρων καὶ γενητῶν, εἰς ἀνεπιστημοσύνην ἰούσης τοῦ ἑνὸς καὶ πρεσβυτάτου, καὶ ἀγενήτου καὶ ποιητοῦ τῶν ὅλων, καὶ διά τε ταῦτα ἀρίστου καὶ μυρία ἄλλα, ἃ διὰ μέγεθος ἀνθρώπινος λογισμὸς οὐ χωρεῖ. Ὃν ἐν νῷ λαβὼν καὶ ἐπιθειάσας καταλείπει μὲν πατρίδα καὶ γενεὰν καὶ πατρῷον οἶκον, εἰδὼς ὅτι μένοντος μὲν αἱ τῆς πολυθέου δόξης ἐγκαταμένουσαι ἀπάται ἔννοιαν ἀνύνυτον κατασκευάζουσιν εἰς τὴν τοῦ ἑνὸς εὕρεσιν, ὃς ἐστιν ἀΐδιος μόνος, καὶ τῶν ἄλλων πατὴρ νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν. Εἰ δὲ μετανασταίη, μεταναστή-

*) Deut. 10, 17.

καί τε καὶ τῆς διανοίας τὴν ἀπάτην, μεταρμοσαμέ-
νης τὴν ψευδῆ δόξαν εἰς ἀλήθειαν. Ἅμα δὲ καὶ
τὸν πόθον ὃν ἐπόθει γνῶναι τὸ ὂν προςανερίπισε
λόγια τὰ χρησθέντα. Ὡς ποδηγετούμενος ἐπὶ τὴν
τοῦ ἑνὸς ἀοκνωτάτην σπουδὴν καὶ ζήτησιν ᾔει. Καὶ
οὐ πρότερον ἀνῆκεν, ἢ τρανωτέρας λαβεῖν φαντα-
573 σίας οὐχὶ τῆς οὐσίας — τοῦτο γὰρ ἀμήχανον-
M. ται — ἀλλὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ καὶ τῆς προνοίας.
Διὸ καὶ πιστεῦσαι λέγεται τῷ θεῷ πρῶτος. Ἐπει-
δὴ καὶ πρῶτος ἀκρίβη καὶ βεβαίαν ἔσχεν ὑπόληψιν,
ὡς ἔστιν ἓν αἴτιον ἀνώτατον τὸ προνοοῦν τοῦ τε
κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν οὐσίαν
ἄτακτον, συγκεχυμένην οὖσαν εἰς τάξιν ἐξ ἀταξίας,
καὶ ἐκ συγχύσεως εἰς διάκρισιν ἄγων ὁ κοσμοπλά-
στης, κοσμεῖν ἤρξατο γῆν μὲν καὶ ὕδωρ, ἐπὶ τὸ
μέσον ἐῤῥίζου, τὰ δὲ ἀέρος καὶ πυρὸς δένδρα πρὸς
τὴν μετάρσιον ἀνεῖλκεν ἀπὸ τοῦ μέσου χώραν· τὸν
δὲ αἰθέριον ἐν κύκλῳ τόπον ὠχυροῦτο, τῶν ἐν- 1152
τὸς ὅρον τε καὶ φυλακτήριον αὐτὸν τιθείς. Ἀφ' P.
οὗ καὶ οὐρανὸς ὠνομάσθαι δοκεῖ. Καὶ ταῦτα μὲν
τὰ τελεία τοῦ πάντος ἦν μοσχεύματα. Τὸ δὲ παμ-
μεγεθὲς καὶ παμφορώτατον ἔρνος ὁ κόσμος οὗτος,
οὗ παραφυάδες οἱ εἰρημένοι βλαστοί.

§. 2. Ὅπου ποτ' οὖν ἄρα τὰς ῥίζας καθῆκε,
καὶ τίς ἐστιν αὐτῷ βάσις, ἐφ' ἧς ὥςπερ ἀνδρίας
ἐρήρεισται σκεπτέον. Σῶμα μὲν οὐδὲν ἀπολειφθὲν
εἰκὸς ἐξαπλανᾶσθαι, τὴν δι' ὅλων ὕλην ἐργασαμέ-
νου καὶ διακοσμήσαντος θεοῦ. Τελειότατον γὰρ ἥρ-
μοττε τὸ μέγιστον τῶν ἔργων, τῷ μεγίστῳ δημιουρ-
γῷ διαπλάσασθαι. Τελειότατον δὲ οὐκ ἂν ἦν, εἰ
μὴ τελείοις συνεπληροῦτο μέρεσιν. Ὥςτε εἰ τῆς ἁ-
πάσης ὕλης μηδὲν ἔξω μὴ δὲ τῆς βραχυτάτης κα-
ταλειφθήσης συνέστη ὃ δὲ ὁ κόσμος· ἀνάγκη τοίνυν
ἐκτὸς ἢ κενὸν ἢ μηδὲν εἶναι. Εἰ μὲν δὴ κενὸν, πῶς
τὸν πλήρη καὶ ναστὸν καὶ τῶν ὄντων βαρύτατον εὑ-
ρέθη ταλαντεῦον, στερεοῦ μηδενὸς ἐπερείδοντος; Ἐξ

οὐ φάσματι ἂν ἐοικέναι δόξαι. Ζητούσης ἀεὶ τῆς
διανοίας βάσιν σωματικὴν, ἓν πᾶν ἔχειν εἰκὸς, ἐάν
γε κινούμενον τυγχάνῃ, τὸν δὲ δὴ κόσμον διαφερόν-
τως, ὅτι τὸ μέγιστον σωμάτων ἐστὶ, καὶ πλῆθος ἄλ-
λων σωμάτων ὡς οἰκεῖα ἐγκεκόλπισται μέρη. Τὰς
δυςωπίας οὖν εἴ τις ἀποδιδράσκειν βούλοιτο τὰς ἐν
τοῖς διαπορηθεῖσι λεγέτω μετὰ παῤῥησίας, ὅτι οὐ-
604 δὲν τῶν ὅλων κραταιὸν οὕτως, ὡς τὸν κόσμον
M. ἀχθηφορεῖν ἰσχύσαι. Νόμος δὲ ὁ ἀΐδιος θεοῦ αἰω-
νίου τὸ ὀχυρώτατον καὶ βεβαιότατον ἔρεισμα τῶν
ὅλων ἐστίν. Οὗτος ἀπὸ τῶν μέσων ἐπὶ τὰ πέρατα,
καὶ ἀπὸ τῶν ἄκρων εἰς μέσα ταθεὶς δολιχεύει τὸν
τῆς φύσεως δρόμον ἀήττητον, συνάγων πάντα τὰ
μέρη καὶ σφίγγων. Δεσμὸν γὰρ ἄῤῥηκτον τοῦ παν-
τὸς ὁ γεννήσας ἐποίει πατήρ. Εἰκότως οὖν οὐδὲ
γῆ πᾶσα διαλυθήσεται πρὸς ὕδατος· ὅπερ αὐτῆς οἱ
κόλποι κεχωρήκασιν οὐδ᾽ ὑπ᾽ ἀέρος σβεσθήσεται πῦρ,
οὐδ᾽ ἔμπαλιν ὑπὸ πυρὸς ἀὴρ ἀναφλεχθήσεται, τοῦ
θείου νόμου μεθόριον τάττοντος αὐτόν. Οὕπω μὲν
δὴ παμφορωτάτων φυτὸν ἐῤῥιζοῦτο, καὶ ῥιζωθὲν
ἐκρατεῖτο. Τῶν δὲ ἐν μέρει καὶ βραχυτέρων φυτῶν
τὰ μὲν μεταβατικῶς κινητὰ, τὰ δὲ ἄνευ μεταβάσεως
ὡς ἂν ἑστῶτα κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον ἐδημιουργεῖτο.
Τὰ μὲν οὖν μεταβατικῇ κινήσει χρώμενα, ἃ δή φαμεν
ἡμεῖς ζῶα εἶναι, ταῖς τοῦ παντὸς ὁλοσχερεστέ- 1153
ραις προςεγένετο μοίραις. Γῆ μὲν τὰ χερσαῖα, πλω- P.
τὰ δὲ τῷ ὕδατι, τὰ πτηνὰ δὲ ἀέρι, τοὺς ἀστέρας δὲ
ἐν οὐρανῷ.

§. 3. Διττὰ δὲ ἔν τε γῇ καὶ ὕδατι καὶ ἀέρι γέ-
νη ὁ ποιῶν ἐποίει· ἀέρι μὲν τὰ πτηνὰ, καὶ δυνά-
μεις ἄλλας, αἰσθήσει οὐδαμῇ οὐδαμῶς καταλαμβα-
νομένας. Ψυχῶν ὁ θιάσος οὕτως ἀσωμάτων ἐστὶ
διακεκοσμημένων οὖσαις αὐταῖς ἐν τάξεσι. Τὰς μὲν
γὰρ εἰςκρίνεσθαι λόγος ἔχει σώμασι θνητοῖς, καὶ κα-
τά τινας ὡρισμένας περιόδους ἀπαλλάττεσθαι πάλιν:
τὰς δὲ θειοτέρας κατασκευῆς λαχούσας ἅπαντας ἀλο-

γεῖν τοῦ τῆς γῆς χωρίου, ἀνωτάτω δὲ εἶναι πρὸς
αὐτῷ τῷ αἰθέρι τὰς καθαρωτάτας, ἃς οἱ μὲν παρ'
Ἕλλησι φιλοσοφήσαντες Ἥρωας καλοῦσι καὶ Δαίμο-
νας, Μωϋσῆς δὲ εὐθυβόλῳ χρώμενος ὀνόματι Ἀγγέ-
λους προσαγορεύει, πρεσβευομένας καὶ διαγγελλού-
σας τά τε παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τοῖς ὑπηκόοις ἀγαθὰ,
καὶ τῷ βασιλεῖ ὧν εἰσιν ὑπήκοοι χρείοι. Ἐκεῖναι δὲ
ὥςπερ εἰς πόταμον τὸ σῶμα καταβᾶσαι, ποτὲ μὲν
ὑπὸ συρμοῦ δίνης βιαιοτάτης ἁρπασθεῖσαι κατεπό-
θησαν, ποτὲ δὲ πρὸς τὴν φθορὰν ἀντίσχειν οὐ δυ-
νηθεῖσαι, τὸ μὲν πρῶτον ἀνενήξαντο, εἶτα ὅθεν
ὁρμήθησαν, ἐκεῖσε πάλιν ἀνέπτησαν. Αὗται μὲν
οὖν εἰσιν ψυχαὶ τῶν ἄνωθεν εὐσθενῶς φιλοσοφούν-
των, ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους μελετῶσαι τῶν μετὰ σω-
605 μάτων ἀποθνήσκειν βίον, ἵνα τῆς ἀσωμάτου καὶ
M. ἀφθάρτου παρὰ τῷ ἀγεννήτῳ καὶ ἀφθάρτῳ ζωῆς
μεταλάχωσιν· ἡ δὲ καταποθεῖσαι τῶν ἄλλων ἀνθρώ-
πων ὅσοι σοφίας ἠλόγησαν, ἐκδόντες ἀστράτοις καὶ
τυχηροῖς πράγμασιν ἑαυτοὺς, ὧν οὐδὲν εἰς ψυχὴν ἢ
νοῦν ἀναφέρεται, πάντα δὲ ἐπὶ τὸν συμφυᾶ νεκρὸν
ἡμῶν τὸ σῶμα, ἢ ἐπὶ τὰ ἀψυχότερα τούτου. Δό-
ξαν λέγω καὶ χρήματα καὶ ἀρχὰς, καὶ τιμάς· καὶ
ὅσα ἄλλα ὑπὸ τῶν μὴ τεθεαμένων τὰ πρὸς ἀλή-
θειαν καλὰ, ἀπάτῃ ψεύδους δόξης ἀναπλάττεται ἢ
ζωγραφεῖται. Ψυχὰς οὖν καὶ Δαίμονας καὶ Ἀγγέ-
λους, ὀνόματι μὲν διαφέροντας, ἓν δὲ καὶ ταυτὸν
ὑποκείμενον διανοηθεὶς, ἄχθος βαρύτατον ἀποθήσεις
δεισιδαιμονίαν. Ὥςπερ γὰρ ἀγαθοὺς δαίμονας καὶ
κακοὺς λέγουσιν οἱ πολλοὶ καὶ ψυχὰς ὁμοίως, οὕτω
καὶ Ἀγγέλους τοὺς μὲν τῆς προῤῥήσεως ἀξίους πρε- 1154
σβεύτας τινὰς τῶν ἀνθρώπων πρὸς θεὸν, καὶ θεοῦ P.
πρὸς ἀνθρώπους, ἱεροὺς καὶ ἀσύλους φύλακας διὰ
τὴν ἀνυπαίτιον καὶ παγκάλην ταύτην ὑπηρεσίαν· τοὺς
δὲ ἔμπαλιν ἀνιέρους καὶ ἀναξίους τῆς προῤῥήσεως
καὶ αὐτὸς ὑπολαμβάνων, οὐχ ἁμαρτήσεις. Μαρτυ-
ρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ὁ ὑμνογράφος οὑτωσὶ λέγων·

"Ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς ὀργὴν θυμοῦ αὐτοῦ δι' ἀγγέλων πονηρῶν*)". Ὕδατι δὲ ζῶα πλωτὰ καὶ ζωόφυτα, τῇ γῇ δὲ αὖ ζῶά τε χερσαῖα καὶ φυτά· καὶ τὰ μὲν φυτὰ κατάκαρα εἰργάσατο, τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐν τοῖς βαθέσι τοῖς τῆς γῆς μέρεσι πήξας. Ζώων δὲ τῶν ἀλόγων τὰς κεφαλὰς ἀνελκύσας ἀπὸ γῆς ἐπὶ προμήκους αὐχένος ἄκρας ἡρμόζετο τῷ αὐχένι, ὥσπερ ἐπίβασιν τοὺς ἐμπροσθίους πόδας θείς. Ἐξαιρέτου δὲ τῆς κατασκευῆς ἔλαχεν ἄνθρωπος· τῶν μὲν γὰρ ἄλλων τὰς ὄψεις περιήγαγε κάτω κύψας, διὸ νένευκε πρὸς χέρσον· ἀνθρώπου δὲ ἔμπαλιν ἀνώρθωσεν, ἵνα τὸν οὐρανὸν καταθεᾶται· φυτὸν οὐκ ἐπίγειον, ἀλλ' οὐράνιον, ὡς παλαιὸς λόγος. Ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι τῆς αἰθερίου φύσεως τὸν ἡμέτερον νοῦν μοῖραν εἴποντες εἶναι, συγγένειαν ἀνθρώπῳ πρὸς αἰθέρα συνῆψαν. Ὁ δὲ δὴ μέγας Μωϋσῆς οὐδενὶ τῶν γεγονότων τῆς λογικῆς ψυχῆς τὸ εἶδος ὁμοίως ὠνό-
606 μασεν· ἀλλ' εἶπεν αὐτὴν τοῦ θείου καὶ ἀοράτου
M. θεοῦ ἐκείνου εἰκόνα, δόκιμον εἶναι νομίσας ἧς εἴωθε
καὶ τυπωθὲν σφραγῖδα θεοῦ, ἧς ὁ χαρακτήρ ἐστιν ὁ ἀΐδιος λόγος. "Ἐνέπνευσε γάρ", φησὶν, "ὁ θεὸς εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς**)", ὥστε ἀνάγκη πρὸς τὸν ἐκπέμποντα τὸν δεχόμενον ἀπεικονίζεσθαι. Διὸ καὶ τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα φασὶ θεοῦ γεγενῆσθαι, οὐ μὴν κατ' εἰκόνα τινὸς τῶν γεγονότων.

§. 4. Ἀλλ' ἐπαναλαβόντες τὸν λόγον σαφηνείας χάριν εἴπωμεν, ὅτι τῶν σωμάτων τὰ μὲν ἐνεδύσαντο ἕξιν, τὰ δὲ φύσιν, τὰ δὲ ψυχὴν, τὰ δὲ λογικὴν ψυχήν. Λίθων μὲν οὖν καὶ ξύλων ἃ δὴ τῆς συμφυΐας ἀπέσπασται, δεσμὸν κραταιότατον, ἕξιν εἰργάσατο. Ἡ δέ ἐστι πνεῦμα ἀναστρέφον ἐφ' ἑαυτό. Ἄρχεται μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν μέσων ἐπὶ τὰ πέρατα

*) Psalm. 77, 49. **) Gen. 2, 7.

τείνεσθαι, φᾶσαν δὲ ἄκρας ἐπιφανείας ἀνακάμ- 1155
πτει πάλιν, ἄχρις ἂν ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀφίκηται τόπον, P.
ἀφ' οὗ τὸ πρῶτον ὡρμήθη. Ἕξεως ὁ συνεχὴς οὗτος δίαυλος. Τὴν δὲ φύσιν ἀπένειμε τοῖς φυτοῖς, κερασάμενος αὐτὴν ἐκ πλείστων δυνάμεων, θρεπτικῆς τε καὶ γεννητικῆς. Ψυχὴν δὲ φύσεως τρισὶ διαλλάττουσαν ὁ ποιῶν ἐποίει, αἰσθήσει, φαντασίᾳ, ὁρμῇ. Τὰ μὲν δὴ φυτὰ τούτων ἀμέτοχα, τῶν δὲ ζώων ἕκαστον ἀθρόων μετέχει τῶν εἰρημένων. Αἴσθησις μὲν οὖν, ὡς αὐτὸ δήπου δηλοῖ τὸ ὄνομα, εἴσθεσίς τις οὖσα τὰ φανέντα ἐπεισφέρει τῷ νῷ. Φαντασία δὲ τύπωσιν ἐν ψυχῇ, οἱονεὶ φαοστασία τις οὖσα. Ἃ γὰρ εἰσήγαγεν ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων ὥσπερ δακτύλιός τις, ἢ σφραγὶς ἐναπεμάξατο τὸν οἰκεῖον χαρακτῆρα, ἢ τὸ ἐκμαγεῖον φυλάττει παρ' ἑαυτῇ, μέχρις ἂν ἡ ἀντίπαλος τῇ μνήμῃ, τὸν τύπον λεάνασα λήθη, ἀμυδρὸν ἐργάσηται, ἢ παντελῶς ἀφανίσῃ. Τὸ δὲ φανὲν καὶ τυπῶσαν τοτὲ μὲν οἰκείως, τοτὲ δὲ ὡς ἑτέρου διέθηκε τὴν ψυχήν. Τοῦτο δὲ αὐτῆς πάθος ὁρμὴ καλεῖται. Ἣν ὁριζόμενοι πρώτην ἔφησαν ψυχῆς κίνησιν.

§. 5. Τοσούτοις μὲν ζῶα ὑπερέχει φυτῶν. Ἴδωμεν τοίνυν, τίνι τῶν ἄλλων ζώων ὑπερβέβηκεν ἄνθρωπος. Οὗτος δὴ ἐξαίρετον γέρας ἔλαχε διάνοιαν,
607 ἣ τὰς ἁπάντων φύσεις, σωμάτων τε καὶ πραγμά-
M. των, εἴωθε καταλαμβάνειν. Καθάπερ γὰρ ἐν μὲν τῷ σώματι τὸ ἡγεμονικώτατον ὄψις ἐστὶν, ἐν δὲ τῷ παντὶ ἡ τοῦ φωτὸς φύσις· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῶν ἐν ἡμῖν τὸ κρατιστεῦον, ὁ νοῦς. Ψυχῆς γὰρ ὄψις οὗτος ταῖς οἰκείαις περιλαμπόμενος αὐγαῖς, δι' ὧν ὁ πολὺς καὶ βαθὺς ζόφος, ὃν κατέχεεν ἄγνοια τῶν πραγμάτων, ἀνασκίδναται. Τοῦτο τῆς ψυχῆς τὸ εἶδος οὐκ ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων, ἐξ ὧν τα ἄλλα ἀπετελεῖτο, διεπλάσθη. Καθαρωτέρας δὲ καὶ ἀμείνονος ἔλαχε τῆς οὐσίας, ἐξ ἧς αἱ θεῖαι φύσεις ἐδημιουργοῦντο. Παρὰ καὶ μόνων τῶν ἐν ἡμῖν εἰ-

κότως ἄφθαρτον ἔδοξεν εἶναι διάνοια. Μόνην γὰρ αὐτὴν ὁ γεννήσας πατὴρ ἐλευθερίας ἠξίωσε, καὶ τὰ τῆς ἀνάγκης ἀνεὶς δεσμὰ ἄφετον εἴασε, δωρησάμενος αὐτῇ τοῦ πρεπωδεστάτου, καὶ οἰκείου κτήματος αὐτῶν, τοῦ ἑκουσίου μοῖραν, ἣν ἠδύνατο δέξασθαι. 1156
Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ζῶα, ὧν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡ ἐξαι- P.
ρουμένη εἰς ἐλευθερίαν διάνοια οὐκ ἔστι, καταζευχθέντα καὶ χαλινωθέντα πρὸς ὑπηρεσίαν ἀνθρώποις παραδίδοται, ὥσπερ οἰκέται δεσπόταις. Ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐθελουργοῦ καὶ αὐτοκελεύστου γνώμης λαχὼν, καὶ προαιρετικαῖς χρώμενος ταῖς ἐνεργείαις, εἰκότως ψόγον μὲν ἔσχεν ἐφ᾽ οἷς ἐκ προνοίας ἀδικεῖ, ἔπαινον δὲ ἐφ᾽ οἷς ἑκὼν καθορθοῖ. Παρὰ γὰρ θεοῦ τὴν ἑκούσιον κίνησιν εἰληφὼς, καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοιωθεὶς αὐτῷ, χαλεπῆς καὶ ἀργαλεωτάτης δεσποίνης τῆς ἀνάγκης ἐλευθερωθεὶς, κατηγορίας δεόντως τυγχάνει, ὅτι τὸν ἐλευθερώσαντα οὐ περιέπει. Τοιγάρτοι τὴν κατ᾽ ἀπελευθέρων ἀχαρίστων ἀπαραίτητον δίκην ὀρθότατα ἀποτίσει. Τῷ τοι καὶ τὸ σῶμα ἀνεγερθὲν πρὸς τὴν καθαρωτάτην τοῦ παντὸς μοῖραν, οὐρανὸν, τὰς ὄψεις ἀνέτεινεν, ἵνα τῷ φανερῷ τὸ ἀφανὲς ἐκδήλως καταλαμβάνηται. Ἐπειδὴ τοίνυν τὴν πρὸς τὸ ὂν διανοίας ὁλκὴν ἀμήχανὴν ἦν ἰδεῖν, ὅτι μὴ τοὺς ἀχθέντας πρὸς αὐτὸν μόνους, — ὃ γὰρ πέπονθεν ἕκαστα αὐτὸς ἐξαιρέτως οἶδεν —, εἴδωλον ἐναργὲς ἀειδοῦς ὄμματος, τὰ τοῦ σώματος ποιεῖ, δυνάμενα πρὸς αἰθέρα ἀπονεύειν. Ὁπότε γὰρ οἱ ἐκ φθαρτῆς παγέντες ὕλης ὀφθαλμοὶ, τοσοῦτον ἐπέβησαν, ὡς ἀπὸ τοῦ τῆς γῆς χωρίου πρὸς τὸν μακρὰν ὄντως ἀφεστῶτα ἀνατρέχειν οὐρανὸν, καὶ ψαύειν τῶν περάτων αὐτοῦ, πόσον τινὰ χρὴ νομίσαι τὸν δρόμον τῶν τῆς ψυχῆς ὀμμάτων; Ἅπερ ὑπὸ πολλοῦ τοῦ τὸ ὂν κατιδεῖν τηλαυγῶς ἱμέρου πτερωθέντα, οὐ μόνον πρὸς τὸν ἔσχατον αἰθέρα τεί-
608 νεται, ἀλλὰ κατώπου λιπὼν παντὸς τοῦ κόσμου
M. τοὺς ὅρους ἐπείγεται πρὸς τὸν ἀγένητον.

§. 6. *Διεξελθόντες οὖν περὶ τῶν ὁλοσχερεστέρων ἐν κόσμῳ φυτῶν, ἴδωμεν ὃν τρόπον καὶ τὰ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ βραχεῖ κόσμῳ, δένδρα ὁ πάνσοφος ἐδημιούργει θεός. Αὐτίκα τοίνυν ὥςπερ βαθύγειον χωρίον, σῶμα τὸ ἡμέτερον λαβὼν, δεξαμένας αὐτῷ τὰς αἰσθήσεις ἀπειργάζετο. Καὶ ἔπειτα, οἷα φυτὸν ἥμερον καὶ ὠφελιμώτατον, ἑκάστην αὐτῶν* 1157
ἐνετίθει· ἀκοὴν μὲν εἰς οὖς, ὄψιν δὲ εἰς ὄμματα, καὶ P.
*εἰς μυκτῆρας ὄσφρησιν, καὶ τὰς ἄλλας εἰς τὰ οἰκεῖα συγγενῆ χωρία. Μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ὁ θεσπέσιος ἀνὴρ, ἐν ὕμνοις λέγων ὧδε· "Ὁ φυτεύων οὖς οὐκ ἀκούει; Ὁ πλάσσων ὀφθαλμὸν οὐκ ἐπιβλέπει *)"; Καὶ τὰς διοικούσας μέντοι μέχρι σκελῶν τε καὶ χειρῶν, καὶ τῶν ἄλλων τοῦ σώματος μερῶν, ὅσα ἐντός τε καὶ ἐκτὸς δυνάμεις ἁπάσας εὐγενῆ μοσχεύματα εἶναι συμβέβηκε. Τὰ δὲ ἀμείνω καὶ τελειότερα τῷ μεσαιτάτῳ καὶ καρποφορεῖν δυνάμενα διαφερόντως ἡγεμόνι προςεῤῥίζου. Ταῦτα δέ εἰσι νόησις, κατάληψις, εὐστοχία, μελέται, μνῆμαι, ἕξεις, διαθέσεις, τεχνῶν ἰδέαι πολύτροποι, βεβαιότης ἐπιστημῶν, τῶν ἀρετῆς ἁπάσης θεωρημάτων ἄληστος ἀνάληψις. Τούτων οὐδὲν οὐδεὶς ἱκανῶς ἐντὸς φυτουργῆσαι. Πάντων δὲ ἀθρόον εἷς ὁ ἀγέννητος τεχνίτης, οὐ πεποιηκὼς μόνον, ἀλλὰ καὶ ποιῶν ἀεὶ καθέκαστον τῶν γιγνομένων τὰ φυτὰ ταῦτα.*

§. 7. *Τοῖς εἰρημένοις ἐστὶν ἀκόλουθος καὶ ἡ τοῦ παραδείσου φυτουργία. Λέγεται γάρ· "Ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς. Καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασε **)". Τὸ μὲν οὖν ἀμπέλους καὶ ἐλαιῶν, ἢ μηλεῶν ἢ ῥοιῶν ἢ τῶν παραπλησίων δένδρα οἴεσθαι, πολλὴ καὶ δυςθεράπευτος εὐήθεια. Ἀλλ' ὅπως μηδεὶς ὑπολάβοι τὸν ποιητὴν χρεῖον εἶναί τινος τῶν γεγονότων, ἀναγκαίως ἐπεβόησε Μωϋσῆς λέγων· "Κύριος βα-*

*) Psalm. 93, 9. **) Gen. 2, 8.

σιλεύων τῶν αἰώνων, καὶ ἐπ᾽ αἰῶνα καὶ ἔτι *)". Ὁ γὰρ δὴ θεὸς καὶ πατὴρ καὶ τεχνίτης καὶ ἐπίτροπος τῶν ἐν οὐρανῷ τε καὶ ἐν κόσμῳ πρὸς ἀλήθειάν ἐστι. Καὶ μὴν τά γε μέλλοντα συσκιάζεται ὑπὸ τοῦ αὖ-
609 θις χρόνου τοτὲ μὲν βραχεῖ, τοτὲ δὲ μακρῷ δια-
M. στήματι. Δημιουργὸς δὲ καὶ χρόνου ὁ θεός· καὶ γὰρ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πατήρ· πατὴρ δὲ κόσμος, χρόνου τὴν αὐτοῦ κίνησιν γένεσιν ἀποφήνας ἐκείνου· Ὥς τε οὐδὲν παρὰ θεῷ μέλλον, τῷ καὶ τὰ χρόνων ὑπηγμένῳ πέρατα. Καὶ γὰρ οὐ χρόνος, ἀλλὰ τὸ 1158
ἀρχέτυπον τοῦ χρόνου καὶ παράδειγμα. Ἐν αἰῶνι P.
δὲ οὔτε παρελήλυθεν οὐδέν, οὔτε μέλλει, ἀλλὰ μόνον ὑφέστηκεν.

§. 8. Ἱκανῶς οὖν διαλεχθέντος περὶ τούτων, σκεπτέον ἤδη καὶ περὶ ἀφθαρσίας αὐτοῦ. Τρίτται τοίνυν δόξαι παρὰ τοῖς φιλοσόφοις περὶ τούτου γεγόνασι, τῶν μὲν ἀΐδιον φαμένων ἀγέννητόν τε καὶ ἀνώλεθρον, τῶν δὲ ἐξ ἐναντίας γέννητόν τε καὶ φθαρτόν. Εἰσὶ δὲ οἱ παρ᾽ ἑκατέρων ἐκλαβόντες, τὸ μὲν γενητὸν ἀπὸ τῶν ὑστέρων, παρὰ δὲ τῶν προτέρων τὸ ἄφθαρτον, μικτὴν δόξαν ἀπέλιπον, γενητὸν καὶ ἄφθαρτον οἰηθέντες αὐτὸν εἶναι. Δημόκριτος μὲν οὖν καὶ Ἐπίκουρος, καὶ ὁ πολὺς ὅμιλος τῶν ἀπὸ τῆς στοᾶς φιλοσόφων, γένεσιν καὶ φθορὰν ἀπολείπουσι τοῦ κόσμου· πλὴν οὐχ ὁμοίως. Οἱ μὲν γὰρ πολλοὺς κόσμους ὑπογράφουσιν, ὧν τὴν γένεσιν ἀλληλοτυπίαις καὶ ἐπιπλοκαῖς ἀτόμων ἀνατιθέασι, τὴν δὲ φθορὰν ἀντικοπαῖς καὶ προσράξεσι τῶν γεγονότων. Οἱ δὲ Στωϊκοὶ κόσμον μὲν ἕνα, γενέσεως δὲ αὐτοῦ τὸν θεὸν αἴτιον, φθορᾶς δὲ μηκέτι θεόν. Ἀλλὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τοῖς οὖσι πρὸς ἀκαμάτων δύναμιν χρόνων μακραῖς περιόδοις ἀναλέγουσαν τὰ πάντα εἰς ἑαυτήν, ἐξ ἧς πάλιν ἀναγένησιν τοῦ κόσμου συνίστασθαι προμηθείᾳ τοῦ τεχνίτου. Ἀριστο-

*) Exod. 15, 18.

τέλης δὲ ἀγέννητον καὶ ἄφθαρτον ἔφη τὸν κόσμον
εἶναι. Δεινὴν δὲ ἀθεότητα κατεγίνωσκε τῶν τὰ ἐν-
αντία διεξιόντων, οἳ τῶν χειροκμήτων οὐδὲν ᾠήθη-
σαν διαφέρειν τὸ τοσοῦτον ἔργον θεοῦ. Γέννητον
δὲ καὶ ἄφθαρτόν, φασιν, ὑπὸ Πλάτωνος ἐν Τιμαίῳ
δηλοῦσθαι. Τινὲς καὶ οἴονται σοφιζόμενοι κατὰ
Πλάτωνα γενητὸν λέγεσθαι τὸν κόσμον, οὐ τῷ λα-
βεῖν τὴν γενέσεως ἀρχὴν, ἀλλὰ τῷ εἴπερ ἐγίγνετο
μὴ ἂν ἑτέρως, ἢ τὸν εἰρημένον συστῆσαι τρόπον,
ἢ διὰ τὸ ἐν γενέσει καὶ μεταβολῇ τὰ μέρη θεωρεῖ-
σθαι. Βέλτιον δὲ καὶ ἀληθέστερον ὑπονοεῖν τὸ πρό-
τερον· οὐ μόνον ὅτι διὰ παντὸς τοῦ συγγράμματος
πατέρα μὲν καὶ ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τὸν θεό-
610 πλάστην ἐκεῖνον, καλλίεργον δὲ καὶ ἔγγονον του-
M. τονὶ τὸν κόσμον, ἀπ' ἀρχετύπου καὶ νοητοῦ παρα-
δείγματος μίμημα αἰσθητὸν, πάνθ' ὅσα ἐκείνῳ νοη- 1159
τὰ περιέχοντα, αἰσθητὰ ἐν αὐτῷ, τελειότατον πρὸς P.
τοῦ τελειότητα, ἐκμαγεῖον πρὸς αἴσθησιν· ἀλλ' ὅτι
καὶ Ἀριστοτέλης ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ Πλάτωνος,
διὰ τὴν τῆς φιλοσοφίας αἰδῶ μηδὲν ἂν ψευσάμενος.
Πατέρα δὲ τοῦ Πλατωνικοῦ δόγματος ἔνιοι νομίζου-
σιν τὸν ποιητὴν Ἡσίοδον, γέννητον καὶ ἄφθαρτον
οἰόμενον τὸν κόσμον ὑπ' ἐκείνου λέγεσθαι, γενητὸν
μὲν ὅτι φησίν·

Ἤτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεί·

ἄφθαρτον δὲ, ὅτι διάλυσιν καὶ φθορὰν οὐ μεμήνυ-
κεν αὐτοῦ. Χάος δὲ ὁ μὲν Ἀριστοτέλης τόπον οἴε-
ται, ὅτι τὸ δεξόμενον ἀνάγκη προϋποκεῖσθαι σώμα-
τι. Τὸ τοίνυν γενητὸν εἶναι τὸν κόσμον ἐναργέστα-
τα παρ' Ἡσιόδῳ μεμήνυται. Μικροῖς δὲ χρόνοις
πρότερον ὁ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους νομοθέτης Μωϋ-
σῆς γενητὸν καὶ ἄφθαρτον ἔφη τὸν κόσμον ἐν ἱε-
ραῖς βίβλοις. Εἰσὶ δὲ πέντε ὧν τὴν πρώτην ἐπέ-
γραψε Γένεσιν, ἐν ᾗ ἄρχεται τὸν τρόπον τοῦτον·

"Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν *)".

§. 9. Τοὺς δὲ ἀγεννήτον καὶ ἄφθαρτον κατασκευάζοντας λόγους προτέρους τακτέον, οἰκείαν ἀρχὴν λαβόντας. Ἅπασι δὲ τοῖς φθορὰν ἐνδεχομένοις, αἰτίαι διτταὶ τῆς ἀπωλείας. Ἡ μὲν ἐντὸς, ἡ δὲ ἐκτὸς πρωϋπόκεινται. Σίδηρον γοῦν καὶ χαλκὸν καὶ τὰς τοιουτοτρόπους οὐσίας εὕροις ἂν ἀφανιζομένας· ἐξ ἑαυτῶν μὲν ὅταν ἑρπινώδους νοσήματος τρόπον ἰὸς ἐπιδραμὼν διαφάγοι· πρὸς δὲ τὸν ἐκτὸς, ὅταν ἐμπιπραμένης οἰκίας ἢ πόλεως συναναφλεχθεῖσαι τῇ πυρὸς βιαίῳ ῥοπῇ διαλυθῶσιν. Ὁμοιοτρόπως δὲ καὶ ζώοις ἐπιγίνεται τελευτή· νοσήμασι δὲ ἐξ ἑαυτῶν, ὑπό τε τῶν ἐκτὸς, σφαττομένοις, ἢ καὶ λευκομένοις, ἢ ἐμπιπραμένοις, ἢ θάνατον καθαρὸν τὸν δι᾽ ἀγχόνης ὑπομένουσιν. Εἰ δὲ φθείρεται καὶ ὁ κόσμος ἐξ ἀνάγκης, ἤτοι ὑπό τινος τῶν ἐν αὐτῷ διαφθειρήσεται δυνάμεων. Ἀμήχανον δὲ ἑκάτερον.
611 Ἐκτὸς μὲν γὰρ οὐδέν ἐστι τοῦ κόσμου, πάντων
M. εἰς τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ συνερανισθέντων. 1160
Οὕτως γὰρ εἷς τέ ἐστι, καὶ ὅλος καὶ ἀγήρως. Εἷς μὲν P.
καὶ ὅλος, διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν· ἀγήρως δὲ καὶ ἄνοσος, ἐπειδὴ τὰ νόσοις καὶ γήρᾳ σώματα ἁλωτὰ, θερμότησι καὶ ψύχεσι καὶ ταῖς ἄλλαις ἐναντιώσεσι πρὸς ἐπιπιπτούσαις ἔξωθεν ἰσχυρῶς, ἀνατρέπεται· ὧν οὐδεμία δυνάμις ἀποδρᾶσα κυκλοῦται καὶ ἐπιτίθεται παθῶν μηδενὸς ἀποστατοῦντος μέρους, ἀλλ᾽ ὁλοκλήρων ἐγκατειλημμένων εἴσω. Εἴ δὲ ἄρα τί ἐστιν ἐκτὸς, πάντως ἂν εἴη κενὸν ἢ ἀπαθὴς φύσις, ἣν ἀδύνατον παθεῖν τι, ἢ δρᾶσαι. Καὶ μὴν οὐδὲ ὑπό τινος αἰτίας διαλυθήσεται τῶν ἐντὸς αὐτοῦ. Πρότερον μὲν, ἐπειδὴ τοῦ ὅλου τὸ μέρος καὶ μεῖζον ἔσται καὶ κραταιότερον, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτατον. Ὁ γὰρ κόσμος ἀνυπερβλήτῳ κράτει χρώμενος,

---

*) Gen. 1, 1.

τέλης δὲ ἀγέννητον καὶ ἄφθαρτον ἔφη τὸν κόσμον εἶναι. Δεινὴν δὲ ἀθεότητα κατεγίνωσκε τῶν τὰ ἐναντία διεξιόντων, οἳ τῶν χειροκμήτων οὐδὲν ᾠήθησαν διαφέρειν τὸ τοσοῦτον ἔργον θεοῦ. Γέννητον δὲ καὶ ἄφθαρτόν, φασιν, ὑπὸ Πλάτωνος ἐν Τιμαίῳ δηλοῦσθαι. Τινὲς καὶ οἴονται σοφιζόμενοι κατὰ Πλάτωνα γενητὸν λέγεσθαι τὸν κόσμον, οὐ τῷ λαβεῖν τὴν γενέσεως ἀρχὴν, ἀλλὰ τῷ εἴπερ ἐγίγνετο μὴ ἂν ἑτέρως, ἢ τὸν εἰρημένον συστῆσαι τρόπον, ἢ διὰ τὸ ἐν γενέσει καὶ μεταβολῇ τὰ μέρη θεωρεῖσθαι. Βέλτιον δὲ καὶ ἀληθέστερον ὑπονοεῖν τὸ πρότερον· οὐ μόνον ὅτι διὰ παντὸς τοῦ συγγράμματος πατέρα μὲν καὶ ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τὸν θεο-
610 πλάστην ἐκεῖνον, καλλίεργον δὲ καὶ ἔγγονον τού-
M. τονὶ τὸν κόσμον, ἀπ' ἀρχετύπου καὶ νοητοῦ παραδείγματος μίμημα αἰσθητὸν, πάνθ' ὅσα ἐκείνῳ νοη- 1159
τὰ περιέχοντα, αἴσθητα ἐν αὐτῷ, τελειότατον πρὸς P.
τοῦ τελειότητα, ἐκμαγεῖον πρὸς αἴσθησιν· ἀλλ' ὅτι καὶ Ἀριστοτέλης ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ Πλάτωνος, διὰ τὴν τῆς φιλοσοφίας αἰδῶ μηδὲν ἂν ψευσάμενος. Πατέρα δὲ τοῦ Πλατωνικοῦ δόγματος ἔνιοι νομίζουσιν τὸν ποιητὴν Ἡσίοδον, γέννητον καὶ ἄφθαρτον οἰόμενον τὸν κόσμον ὑπ' ἐκείνου λέγεσθαι, γενητὸν μὲν ὅτι φησίν·

Ἤτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεί·

ἄφθαρτον δὲ, ὅτι διάλυσιν καὶ φθορὰν οὐ μεμήνυκεν αὐτοῦ. Χάος δὲ ὁ μὲν Ἀριστοτέλης τόπον οἴεται, ὅτι τὸ δεξόμενον ἀνάγκη προϋποκεῖσθαι σώματι. Τὸ τοίνυν γενητὸν εἶναι τὸν κόσμον ἐναργέστατα παρ' Ἡσιόδῳ μεμήνυται. Μακροῖς δὲ χρόνοις πρότερον ὁ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους νομοθέτης Μωϋσῆς γενητὸν καὶ ἄφθαρτον ἔφη τὸν κόσμον ἐν ἱεραῖς βίβλοις. Εἰσὶ δὲ πέντε ὧν τὴν πρώτην ἐπέγραψε Γένεσιν, ἐν ᾗ ἄρχεται τὸν τρόπον τοῦτον·

“Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν *)”.

§. 9. Τοὺς δὲ ἀγεννήτον καὶ ἄφθαρτον κατασκευάζοντας λόγους προτέρους τακτέον, οἰκείαν ἀρχὴν λαβόντας. Ἅπασι δὲ τοῖς φθορὰν ἐνδεχομένοις, αἰτίαι διτταὶ τῆς ἀπωλείας. Ἡ μὲν ἐντὸς, ἡ δὲ ἐκτὸς προϋπόκεινται. Σίδηρον γοῦν καὶ χαλκὸν καὶ τὰς τοιουτοτρόπους οὐσίας εὕροις ἂν ἀφανιζομένας· ἐξ ἑαυτῶν μὲν ὅταν ἑρπινώδους νοσήματος τρόπον ἰὸς ἐπιδραμὼν διαφάγοι· πρὸς δὲ τὸν ἐκτὸς, ὅταν ἐμπιπραμένης οἰκίας ἢ πόλεως συναναφλεχθεῖσαι τῇ πυρὸς βιαίῳ ῥοπῇ διαλυθῶσιν. Ὁμοιοτρόπως δὲ καὶ ζώοις ἐπιγίνεται τελευτή· νοσήμασι δὲ ἐξ ἑαυτῶν, ὑπό τε τῶν ἐκτὸς, σφαττομένοις, ἢ καὶ λευκομένοις, ἢ ἐμπιπραμένοις, ἢ θάνατον καθαρὸν τὸν δι' ἀγχόνης ὑπομένουσιν. Εἰ δὲ φθείρεται καὶ ὁ κόσμος ἐξ ἀνάγκης, ἤτοι ὑπό τινος τῶν ἐν αὐτῷ διαφθειρήσεται δυνάμεων. Ἀμήχανον δὲ ἑκάτερον.
611 Ἐκτὸς μὲν γὰρ οὐδέν ἐστι τοῦ κόσμου, πάντων
M. εἰς τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ συνερανισθέντων. 1160
Οὕτως γὰρ εἷς τέ ἐστι, καὶ ὅλος καὶ ἀγήρως. Εἷς μὲν P.
καὶ ὅλος, διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν· ἀγήρως δὲ καὶ ἄνοσος, ἐπειδὴ τὰ νόσοις καὶ γήρᾳ σώματα ἁλωτὰ, θερμότησι καὶ ψύχεσι καὶ ταῖς ἄλλαις ἐναντιώσεσι πρὸς ἐπιπιπτούσαις ἔξωθεν ἰσχυρῶς, ἀνατρέπεται· ὧν οὐδεμία δυνάμις ἀποδρᾶσα κυκλοῦται καὶ ἐπιτίθεται παθῶν μηδενὸς ἀποστατοῦντος μέρους, ἀλλ' ὁλοκλήρων ἐγκατειλημμένων εἴσω. Εἴ δὲ ἄρα τί ἐστιν ἐκτὸς, πάντως ἂν εἴη κενὸν ἢ ἀπαθὴς φύσις, ἣν ἀδύνατον παθεῖν τι, ἢ δρᾶσαι. Καὶ μὴν οὐδὲ ὑπό τινος αἰτίας διαλυθήσεται τῶν ἐντὸς αὐτοῦ. Πρότερον μὲν, ἐπειδὴ τοῦ ὅλου τὸ μέρος καὶ μεῖζον ἔσται καὶ κραταιότερον, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτατον. Ὁ γὰρ κόσμος ἀνυπερβλήτῳ κράτει χρώμενος;

---

*) Gen. 1, 1.

ἄγει τὰ πάντα μέρη πρὸς μηδενὸς αὐτῶν ἀγόμενος. Ἐπει τὰ διότι διττῶν οὐσῶν τῶν φθορᾶς αἰτιῶν, τῆς μὲν ἐντὸς, τῆς δὲ ἐκτὸς, ἃ τὴν ἑτέραν οἴεται ὑπομένειν, δέκτικα καὶ τῆς ἑτέρας ἐστὶ πάντως. Σημεῖον δὲ βοῦς, ἵππος, ἄνθρωπος, καὶ τὰ παραπλήσια ζῶα, διότι πέφυκεν ἀναιρεῖσθαι ὑπὸ σιδήρου, καὶ νόσῳ τελευτήσει.

§. 10. Ἐπειδὴ τοίνυν ὑπ᾽ οὐδενὸς τῶν ἐκτὸς φθαρησόμενος ἐδείχθη ὁ κόσμος, τῷ μηδὲν ἔξω καταλελεῖφθαι, πάντων οὐδ᾽ ὑπό τινος τῷ ἐν τῷ αὐτῷ διὰ τὴν προεπιλογισθεῖσαν ἀπόδειξιν, καθ᾽ ἣν τὸ ἁλωτὸν τῇ ἑτέρᾳ τῶν αἰτιῶν, καὶ τὴν ἑτέραν ἐπεφύκει δέχεσθαι. Μαρτύρια δὲ καὶ τὰ ἐν Τιμαίῳ περὶ τοῦ τὸν κόσμον ἄνοσον εἶναι καὶ μὴ φθαρησόμενον τάδε· "Τῶν δὲ δὴ τεττάρων ἓν ἕκαστον εἴληφεν ὅλον ἡ τοῦ κόσμου σύστασις. Ἐκ γὰρ πυρὸς παντὸς ὕδατός τε καὶ ἀέρος καὶ γῆς συνέστησεν αὐτὸν ὁ συνιστὰς, μέρος οὐδὲν οὐδενὸς οὐδὲ δύναμιν ἔξωθεν ἀπολιπὼν, τάδε διανοηθεὶς, πρῶτον μὲν ἵνα ὅλον ὅτι μάλιστα ζῶον τέλειον ἐκ τελείων μερῶν εἴη, πρὸς δὲ τούτοις ἓν, ἅτε οὐχ ὑπολελειμμένων ἐξ ὧν ἄλλο τοιοῦτον γένοιτ᾽ ἄν, ἔτι δὲ ἵνα ἀγήρω καὶ ἄνοσον ᾖ, κατανοῶν ὡς τὰ τῷ σώματι θερμὰ καὶ ψύχρα,
612 καὶ πάνθ᾽ ὅσα δυνάμεις ἔχει ἰσχυρὰς, καὶ πε- 1161
M. ριστάμενα ἔξωθεν καὶ προσπίπτοντα ἀκαίρως λύει, P.
καὶ νόσους καὶ γῆρας ἐπάγοντα φθίνειν ποιεῖ. Διὰ δὴ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ τὸν λογισμὸν τόνδε θεὸς ὅλον ἐξ ὅλων ἁπάντων τέλειον καὶ ἀγήρω καὶ ἄνοσον αὐτὸν ἐτεκτήνατο".

§. 11. Τοῦτο μὲν δὴ παρὰ Πλάτωνος πρὸς τὴν ἀφθαρσίαν τοῦ κόσμου μαρτύριον εἰλήφθω· τὸ δὲ ἀγέννητον παρὰ τῆς φυσικῆς ἀληθείας. Ἕπεται γὰρ τῷ γενομένῳ διάλυσις· ἀφθαρσία δὲ τῷ ἀγενήτῳ, ἐπεὶ καὶ ὁ τὸ τρίμετρον ἐκεῖνο ποιήσας,

Τό τοι γενόμενον κατθανεῖν ὀφείλεται.

Δοκεῖ μὲν ἀπὸ σκοποῦ συνθεὶς· ἀλλ' ἀκολουθίαν τῆς φθορᾶς ὧδ' ἔχει. Ἑτέρῳ δέ ἐστι τοιόνδε. Πάνθ' ὅσα τῶν συνθέτων φθείρεται, διαλύσιν εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη λαμβάνει. Διάλυσις δὲ οὐδὲν ἦν ἄρα; ἢ πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ἑκάστων ἐπάνοδος. Ὥςτε κατὰ τὸ ἐναντίον ἡ σύνθεσις εἰς τὸ παρὰ φύσιν τὰ συνελθόντα βεβίασται. Καὶ δῆτα οὕτως ἔοικεν ἀψευδέστατα ἔχειν. Ἄνθρωποι γὰρ ἀπὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων, ἃ δὴ ὅλα τοῦ παντός ἐστιν, οὐρανοῦ, γῆς, ἀέρος τε καὶ πυρὸς, βραχέα μέρη δανεισάμενοι συνεκράθησαν. Τὰ δ' ἀνακραθέντα τῆς κατὰ φύσιν θέσεως ἐστέρηται, θερμότης μὲν τῆς ἀνωφύτου, κάτω δὲ τῆς γεώδους καὶ βάρος ἐχούσης οὐσίας ἐπελαφρισθείσης, καὶ τὸν ἄνω τόπον ἀντιλαβούσης, ὧν τὸ γεωδέστατον τῶν ἐν ἡμῖν ἐπέσχε κεφαλή. Δεσμὸς δὲ φαυλότατος, ὃν ἔσφιγξε βία· βιαίος ἐστὶ καὶ ὀλιγοχρόνιος. Ῥήγνυται γὰρ θᾶττον ὑπὸ τῶν δεθέντων, ὥστε ἀπαυχενισθέντων διὰ πόθον ὑπὸ τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως πρὸς ἣν σπεύδοντα μετανίσταται. Κατὰ γὰρ τὸν τραγικόν,

Χωρεῖ δ' ὀπίσω τὰ μὲν ἐκ γαίας
φύντ' ἐς γαῖαν, τὰ δ' ἀπ' αἰθερίου
βλαστόντα γονῆς εἰς οὐράνιον
πόλον ἦλθε πάλιν. Θνήσκει δ' οὐδὲν
τῶν γενομένων, διακρινόμενον δ'
ἄλλο πρὸς ἄλλο
μορφὴν ἑτέραν ἀπέδειξε.

613 M. Τοῖς μὲν δὴ φθειρομένοις ἅπασι νόμος ἀναγέγραπται καὶ θεσμὸς οὗτος. Ὁπότε μὲν ὑφέστηκε τὰ συνεληλυθότα ἐν τῇ κράσει πρὸ τῆς κατὰ 1162 P.
φύσιν τάξεως ἀταξίας ἀντιμετειληφέναι, τὸ πρὸς τοὺς ἐναντίους τόπους μετανιστάσθαι, ὡς τρόπον τινὰ ξενιτεύειν δοκεῖν· ὁπότε δὲ δυαλύοιτο, πρὸς τὴν οἰκεῖαν τῆς φύσεως λῆξιν ἀνακάμπτειν. Ὁ δὲ κόσμος ἀμέτοχος τῆς ἐν τοῖς λεχθεῖσιν ἀταξίας ἐστίν. Ἐπεὶ φέρε θεασώμεθα. Φθειρομένου τὰ μέρη νυνὶ

μὲν ἀνάγκῃ τετάχθαι παρὰ φύσιν ἕκαστα χώραν· τοῦτο δὲ ὑπονοεῖν οὐχ εὐαγές. Ἀρίστην γὰρ θέσιν καὶ τάξιν ἐναρμόνιον τὰ τοῦ κόσμου μέρη εἴληχεν, ὡς ἕκαστον καθάπερ πατρίδι φιλοχωροῦν, μὴ ζητεῖν ἀμείνω μεταβολήν. Διὰ τοῦτο γῇ μὲν ὁ μεσαίτατος ἀπενεμήθη τόπος, ἐφ᾽ ᾗ πάντα τὰ γεώδη, καὶ ἂν ἀναῤῥίψῃς τι τῶν γεωδῶν, κάτω φέρεται· τόδ᾽ ἔστι σημεῖον χώρας τῆς κατὰ φύσιν. Ἔνθα γὰρ μὴ ὑπὸ βίας ὁτιοῦν ἐνεχθὲν ἵσταται καὶ ἠρεμεῖ, τὸν οἰκεῖον εἴληχε χῶρον. Ὕδωρ δὲ ἐπὶ γῆν ἀνακέχυται δεύτερον, ἀὴρ δὲ καὶ πῦρ ἀπὸ τοῦ μέσου πρὸς τὸν ἄνω κεχώρηκεν· ἀὴρ μὲν τὸν μεθόριον ὕδατος καὶ πυρὸς κληρωσάμενος τόπον, πῦρ δὲ τὸ ἀνώτατον. Διὸ καὶ ἂν ἁψάμενος δᾷδα πρὸς γῆν καταφέρῃς, ἡ φλὸξ οὐδὲν ἧττον ἀντιβιάσεται, καὶ πρὸς τὴν φυσικὴν τοῦ πυρὸς κίνησιν ἐπικουφίσασα αὑτὴν ἀναδραμεῖται. Εἰ δὴ φθορᾶς μὲν αἴτιον ἡ παρὰ φύσιν κίνησις τῶν ἄλλων ἔχει ζώων, ἐν δὲ τῷ κόσμῳ κατὰ φύσιν ἕκαστα τῶν μερῶν διατέτακται τὰς οἰκείας διακληρωσάμενα χώρας, ἐνδίκως ἂν λέγοιτο ὁ κόσμος ἄφθαρτος.

§. 12. Ἔτι τοίνυν ἐκεῖνο παντὶ τῷ δῆλον, ὅτι φύσις ἑκάστη διατηρεῖν καὶ διασώζειν, εἰ δ᾽ οἷόν τε ἦν, καὶ ἀθανατίζειν ἕκαστα ὧν φύσις ἐστὶν ἐσπούδακεν, ἡ μὲν ἐν τοῖς δένδρεσι τὰ δένδρα, ἡ δὲ ἐν τοῖς ζώοις τῶν ζώων ἕκαστον. Ἐξασθενεῖ δὲ ἡ ἐπὶ μέρους ἀναγκαίως ἄγειν πρὸς ἀϊδιότητα. Ἢ γὰρ ἔνδεια, ἢ φλογμὸς, ἢ κρυμὸς, ἢ μυρία ἄλλα τῶν εἰωθότων ἐπισυνίστασθαι καταχήψαντα διέσεισε καὶ διέλυσε τὸν συνέχοντα δεσμὸν, καὶ τέλος κατέῤῥηξε. Τοιοῦτον δὲ εἰ μηδὲν ἐφήδρευεν ἔξω, καὶ ἂν ὅσον
614 ἐφ᾽ ἑαυτῇ μικρή τε αὖ καὶ μεγάλα ἀγήρω διεφύ-
M. λαττεν. Ἀναγκαῖον οὖν τὴν τοῦ κόσμου φύσιν 1163
γλίχεσθαι τὴν ὅλου διαμονήν. Οὐ γὰρ δὴ τῶν ἐπὶ P.
μέρη ἐστὶ χείρων, ὡς ἀποδιδράσκουσα καὶ λιποτα-

κτοῦσα νόσον ἀνθ' ὑγείας, καὶ φθορὰν ἄντι σωτηρίας παντελοῦς ἐπιχειρεῖν τεχνάζειν, ἐπειδὴ

Πασάων ὕπερ ἥδε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα,
ῥεῖά τ' ἀριγνώτη πέλεται καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Ἀλλ' εἰ τοῦτ' ἀληθές ἐστι, φθορᾶς ὁ κόσμος οὐ δέξεται. Διὰ τί; Ὅτι ἡ συνέχουσα φύσις αὐτὸν ἀήττητός ἐστι κατὰ πολλὴν ἰσχύος ῥώμην, τῶν ἄλλων ὅσα βλάπτειν ἔμελλεν ἅπαξ ἁπάντων ἐπικρατοῦσα. Διὸ καὶ Πλάτων φησὶν, „Ἀπήει τε γὰρ οὐδὲν, οὐδὲ προςήειν αὐτῷ ποθὲν οὐδὲν — οὐ γὰρ ἦν — αὐτὸ γὰρ ἑαυτῷ τροφὴν τὴν ἑαυτοῦ φθίσιν παρέχον καὶ πάντα ἐν ἑαυτῷ καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ πάσχον καὶ δρῶν ἐκ τέχνης γέγονεν. Ἡγήσατο γὰρ αὐτὸ ὁ συνθεὶς αὔταρκες ὂν ἄμεινον ἔσεσθαι μᾶλλον ἢ προςδεὲς ἄλλων".

§. 13. Ἀποδεικτικώτατός γε μὴν καὶ ἐκεῖνος ὁ λόγος ἐστὶν, ἐφ' ᾧ μυρίους οἶδα σεμνυνομένους ὡς ἠκριβωμένῳ καὶ πάνυ ἀνεξελέγκτῳ. Πυνθάνονται γὰρ, τίνος ἕνεκα τὸν κόσμον φθείρει ὁ θεός; Ἤτοι γὰρ ὑπὲρ τοῦ μηκέτι κοσμοποιῆσαι, ἢ ὑπὲρ τοῦ ἕτερον κατασκευάσαι. Τὸ μὲν δὴ πρότερον ἀλλότριον θεοῦ, πρὸς τάξιν γὰρ ἀταξίαν μεταβάλλειν δέον, οὐ πρὸς ἀταξίαν τάξιν. Εἶτα δὲ, ὅτι καὶ μετάνοιαν πάθος καὶ νόσημα δέξεται ψυχῆς. Ἔδει γὰρ ἢ μὴ κοσμοποιῆσαι τὸ παράπαν, ἢ κρίνοντα πρέπον αὐτῷ τὸ ἔργον χαίρειν τῷ γενομένῳ. Τὸ δὲ δεύτερον ἄξιον οὐ βραχείας ἐρευνῆς. Εἰ γὰρ ἕτερον ἀντὶ τοῦ νῦν ὄντος κατασκευάσει, πάντως ὁ γενόμενος ἢ χείρων ἢ κρείττων ἢ ὅμοιος ἀποτελεσθήσεται, ὧν ἕκαστον ἐπίληπτον. Εἰ μὲν γὰρ χείρων ὁ κόσμος, χείρων καὶ ὁ δημιουργός. Ἀμώμητα δὲ καὶ ἀνεξέλεγκτα καὶ ἀνεπανόρθωτα τὰ τοῦ θεοῦ, τελειοτάτη τέχνη
615 καὶ ἐπιστήμη δημιουργηθέντα. Εὐπρεπὲς δὲ θεῷ
M. τὰ ἄμορφα μορφοῦν, καὶ τοῖς αἰσχίστοις περιτιθέ- P.
ναι θαυμαστὰ κάλλη. Εἰ δὲ ὅμοιος, ὁ τεχνίτης 1164

οὐδὲν κομιδῇ νηπίων παίδων διαφέρων, οἳ πολλάκις παρ' αἰγιαλοῖς ἀθροίζοντες ψάμμους γεωλόφους ἀνιστᾶσι, καὶ ἔπειτα ὑφαιροῦντες ταῖς χερσὶ, πάλιν ἐρείπουσι. Πολὺ γὰρ ἄμεινον τοῦ κατασκευάζειν ὅμοιον μηδὲν μήτε ἀφαιροῦντα, μήτε προςτιθέντα, μήτε πρὸς τὸ ἄμεινον ἢ χεῖρον μεταβάλλοντα, τὸν ἐξ ἀρχῆς γενόμενον ἅπαξ κατὰ χώραν ἐᾶν. Εἰ δὲ κρείττονα δημιουργήσει, γενήσεται τότε κρείττων καὶ ὁ δημιουργὸς, ὥςτε ἡνίκα κατεσκεύαζε καὶ τὴν τέχνην καὶ τὴν διάνοιαν, ἦν ἀτελέστερος, ὅπερ οὐδὲ θέμις ὑπονοεῖν. Πρὸς δὲ τούτοις τὰ μὲν τῶν θνητῶν ἔργα ἡμῶν φθαρτὰ δεόντως ἂν γένοιτο, τὰ δὲ τοῦ ἀθανάτου κατὰ τὸν εἰκότα λόγον ἄφθαρτα δήπου· τῇ γὰρ φύσει τῶν τεχνιτῶν εὔλογον τὰ δημιουργηθέντα ἐξομοιοῦσθαι.

§. 14. Ἀποδείξεσι δὲ οἱ περὶ τὸν Βοηθὸν κέχρηνται πιθανωτάταις, ἃς αὐτίκα λέξομεν. Φασὶ γὰρ, εἰ γεννητὸς καὶ φθαρτὸς ὁ κόσμος, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τι γεννήσεται, ὅπερ καὶ τοῖς Στωϊκοῖς ἀτοπώτατον δοκεῖ εἶναι. Διὰ τί; Ὅτι οὐδεμίαν φθοροποιὸν αἰτίαν εὑρεῖν ἐστιν οὔτ' ἐντὸς οὔτ' ἐκτὸς, ἣ τὸν κόσμον ἀνελεῖ. Ἐκτὸς μὲν γὰρ οὐδέν ἐστιν, ὅτι μὴ τάχα που κενὸν, τῶν στοιχείων ἀποκριθέντων, εἰς αὐτὸν ὁλοκλήρων. Εἴσω δὲ οὐδὲν νόσημα τοιοῦτον, ὃ γένοιτ' ἂν αἴτιον τῷ τοσούτῳ διαλύσεως. Εἰ δὲ ἀναιτίως φθείρεται· δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἔσται ἡ γένεσις τῆς φθορᾶς, ὅπερ οὐδ' ἡ διάνοια παραδέξεται. Καὶ μὴν φασιν ὅτι γενικοὶ φθορᾶς τρόποι εἰσὶ τρεῖς, ὅτε κατὰ διαίρεσιν, καὶ ὁ κατὰ ἀναίρεσιν τῆς ἐπεχούσης ποιότητος, καὶ ὁ κατὰ σύγχυσιν. Τὰ μὲν οὖν ἐκ διεστηκότων αἰπόλια, βουκόλια, στρατεύματα, χοροὶ, ἢ πάλιν ἐκ συναπτομένου σώματος παγέντα διαστάσει καὶ διαιρέσει λύεται. Κατὰ δὲ ἀναίρεσιν τῆς ἐπεχούσης ποιότητος, ὁ μετασχηματιζόμενος, ἵνα μηδὲ ἑτεροειδῆ τινα τύπον παράσχῃ μορφῆς. Κατὰ δὲ σύγχυ-

σιν, ὡς ἡ παρὰ ἰατροῖς τετραφάρμακος. Αἱ γὰρ
δυνάμεις τῶν συνενεχθέντων ἠφανίσθησαν εἰς ἐξαι-
616 ρέτους μιᾶς γένεσιν ἀποτελεσθεῖσαι. Ποίῳ δὴ
M. τούτων ἄξιον, τὸν κόσμον φθείρεσθαι φάναι, τῷ 1165
κατὰ διαίρεσιν; Ἀλλ' οὔτε ἐκ διεστηκότων ἐστὶν ὡς P.
τὰ μέρη σκεδασθῆναι, οὔτε ἐκ συναπτομένων ὡς
διαλυθῆναι, οὔτε τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς ἡμετέροις
ἥνωται σώμασι. Τὰ μὲν γὰρ ἐπικήρως τε ἐξ ἑαυ-
τῶν ἔχει, καὶ δυναστεύεται πρὸς μυρίων ἀφ' ὧν
βλάπτεται· τοῦ δὲ ἀήττητος ἡ ῥώμη πολλῇ τινι
περιουσίᾳ πάντων κατακρατοῦσα. Ἀλλ' ἀναιρέσει
παντελεῖ τῆς ποιότητος; Ἀλλ' ἀμήχανον τοῦτό γε.
Μένει γὰρ κατὰ τοὺς τὰ ἐναντία αἱρουμένους ἡ τῆς
διακοσμήσεως ποιότης, ἐπ' ἐλάττονος οὐσίας τῇ τούτου
ἰδιοσταλοῦσα κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν. Ἀλλὰ τῷ κατὰ
σύγχυσιν; Ἄπαγε. Δεήσει γὰρ πάλιν ὡς τὸ μὴ ὂν
γίνεσθαι τὴν φθορὰν παραδέχεσθαι. Τοῦ χάριν; ὅτι
εἰ μὲν ἕκαστον ἐν μέρει τῶν στοιχείων ἐφθείρετο,
μεταβολὴν ἠδύνατο τὴν εἰς ἕτερον δέχεσθαι, πάν-
των συλλήβδην ἀθρόον κατὰ σύγχυσιν ἀναιρουμέ-
νων, ἀνάγκη ὑπονοεῖν τὸ ἀδύνατον.

§. 15. Ἐκεῖνο δὲ ἄξιον διαπορῆσαι, τίνα τρό-
πον ἔσται παλιγγενεσία πάντων εἰς πῦρ ἀναλυθέν-
των. Ἐξαναλωθείσης γὰρ τῆς οὐσίας ὑπὸ πυρὸς,
ἀνάγκη καὶ τὸ πῦρ οὐκ ἔτ' ἔχον τροφὴν ἀπεσβέσθη-
ναι. Μένοντος μὲν οὖν, ὁ σπερματικὸς ἐσώζετο
λόγος τῆς διακοσμήσεως, ἀναλυθέντος δὲ συνανῄ-
ρηται. Τὸ δέ ἐστιν ἔκθεσμον καὶ ἀσέβημα ἤδη δι-
πλοῦν, μὴ μόνον φθορὰν τοῦ κόσμου κατηγορεῖν,
ἀλλὰ καὶ παλιγγενεσίαν ἀναιρεῖν, ὥςπερ ἀκοσμίᾳ καὶ
ἀπραξίᾳ, καὶ τοῖς πλημμελέσι πᾶσι χαίροντος θεοῦ.
Τὸν δὲ λόγον ἀκριβέστερον ὧδε διερευνητέον. Πυ-
ρὸς τριττὸν εἶδος, τὸ μὲν ἄνθραξ τὸ δὲ φλὸξ τὸ
δὲ αὐγή. Ἄνθραξ μὲν οὖν ἐστι πῦρ ἐν γεώδει, ὃ
τρόπον ἕξεως πνευματικῆς πεφώλευκε καὶ ἐλλοχᾷ δι'
ὅλης ἄχρι περάτων τεταμένον. Φλὸξ δέ ἐστιν, ὅπερ

ἐκ τροφῆς αἴρεται μετεωριζόμενοι. Αὐγὴ δὲ τὸ
ἀποστελλόμενον ἐκ φλογὸς, συνεργὸν ὀφθαλμοῖς εἰς
τὴν τῶν ὁρατῶν ἀντίληψιν. Μέσην δὲ χώραν αὐ-
γῆς τε καὶ ἄνθρακος εἴληχε φλόξ. Σβεσθεῖσα μὲν
γὰρ εἰς ἄνθρακα τελευτᾷ, ζωπυρουμένη δὲ ἔχει
φέγγος, ὃ τὴν καυστικὴν ἀφῃρημένον δύναμιν ἀστρά-
πτει. Εἰ κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν οὖν τὸν κόσμον
617 ἀναλύεσθαι φῶμεν, ἄνθραξ μὲν οὐκ ἂν γένοιτο,
M. διότι παμπληθὲς ὑπολήψεως τοῦ γεώδους, ὡς 1166
τὸ πῦρ ἐγκατειλῆφθαι συμβέβηκεν. Ἀρέσκει δὲ μη- P.
δὲν τότε τῶν ἄλλων ὑφεστάναι σωμάτων, ἀλλὰ γῆν
καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα εἰς ἄκρατον πῦρ ἀναλύεσθαι.
Καὶ μὴν οὐδὲ φλὸξ, ἅμμα γὰρ τροφῆς ἐστι. Μη-
δενὸς δὲ καταλειφθέντος ἀτροφήσασα αὐτίκα ἀπο-
σβεσθήσεται. Τούτοις ἕπεται τὸ μηδ᾽ αὐγὴν ἀπο-
τελεῖσθαι. Καθ᾽ ἑαυτὴν γὰρ ὑπόστασιν οὐκ ἔχει,
ῥεῖ δ᾽ ἀπὸ τῶν προτέρων ἄνθρακος καὶ φλογὸς,
ἀφ᾽ οὗ μὲν ἔλαττον, πολὺ δὲ ἀπὸ φλογός. Ἐκεί-
νων δὲ, ὡς ἐδείχθη, κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν οὐκ ὄν-
των, οὐδ᾽ ἂν αὐγὴ γένοιτο, ὥστ᾽ ἀμήχανον παλιγ-
γενεσίαν τὸν κόσμον λαβεῖν, μηδενὸς ἐντυφομένου
σπερματικοῦ λόγου. Ἐξ ὧν ἐστι δῆλον, ὅτι ἀγένη-
τος καὶ ἄφθαρτος ὢν διατελεῖ.

§. 16. Δίχα τοίνυν τῶν εἰρημένων, καὶ ἐκείνῳ χρήσαιτο ἄν τις εἰς πίστιν, ὃ καὶ τοὺς μὴ πέρα τοῦ μέτρου φιλονεικεῖν αἱρουμένους ἐπισπάσεται. Τῶν ἐν ταῖς συζυγίαις ἐναντίων ἀμήχανον τὸ μὲν εἶναι, τὸ δὲ μή. Λευκοῦ γὰρ ὄντος, ἀνάγκη καὶ μέλαν ὑπάρχειν, καὶ μεγάλου βραχὺ, καὶ περιττοῦ ἄρτιον, καὶ γλυκεὸς πικρὸν, καὶ ἡμέρας νύκτα, καὶ ὅσα τούτοις ὁμοιότροπα. Γενομένης δὲ ἐκπυρώσεως, ἀδύνατόν τι συμβήσεται· τὸ μὲν γὰρ ἕτερον ὑπάρξει τῶν ἐν ταῖς συζυγίαις, τὸ δὲ ἕτερον οὐκ ἔσται. Φέρε δὲ οὑτωσὶ θεασώμεθα. Πάντων γὰρ εἰς πῦρ ἀναλυθέντων, κοῦφον μὲν ἔσται, καὶ μανὸν καὶ θέρμον· ἴδια γὰρ πυρὸς ταῦτα. Βαρὺ δ᾽ οὐδὲν ἢ

πυκνὸν ἢ ψυχρὸν τὰ τοῖς λεχθεῖσιν ἐναντία. Πῶς οὖν ἄν τις ἐπισχῆται μᾶλλον τὴν πεπλεγμένην ἐκ τῆς ἐκπυρώσεως ἀκοσμίαν ἢ τὰ φύσει συνυπάρχοντα δεικνὺς ἀπαρτώμενα τῆς συζυγίας; Ἡ δ᾽ ἀλλοτρίωσις ἐπὶ τοσοῦτον κεχώρηκεν, ὡς τοῖς μὲν ἀϊδιότητα προσομολογεῖν, τοῖς δὲ τὸ ἀνύπαρκτον. Ἔτι τοίνυν καὶ ἐκεῖνό μοι δοκεῖ, μὴ ἀπὸ σκοποῦ τοῖς ἰχνηλατοῦσι τὸ ἀληθὲς εἰρῆσθαι. Φθειρόμενος ὁ κόσμος ἤτοι ὑπό τινος φθαρήσεται αἰτίας, ἢ ὑπὸ θεοῦ. Ὑπ᾽ ἄλλου δὲ οὐδενὸς τὸ παράπαν δέξεται διάλυσιν. Οὐδὲν γάρ ἐστι ὃ μὴ περιέχει. Τὸ δὲ
618 περιεχόμενον καὶ κρατούμενον ἀσθενέστερον δήπου
M. τοῦ περιέχοντος, ὑφ᾽ οὗ καὶ κατακρατεῖται. Ὑπὸ δὲ θεοῦ φθείρεσθαι λέγειν αὐτὸν, πάντων ἀνοσιώτατον. Ὁ γὰρ θεὸς οὐκ ἀταξίας καὶ ἀκοσμίας 1167
καὶ φθορᾶς, ἀλλὰ τάξεως καὶ εὐκοσμίας καὶ ζωῆς, P.
καὶ παντὸς αἴτιος ἀγαθοῦ ἀνωμολόγηται παρὰ τοῖς τὰ ἀληθῆ δοξάζουσι.

§. 17. Προσφιλοτεχνοῦντες δέ τινες τῶν ἀΐδιον ὑπολαμβανόντων τὸν κόσμον εἶναι, καὶ τοιούτῳ πρὸς κατασκευὴν λόγῳ χρῶνται. Φθορᾶς τέτταρας εἶναι τρόπους τοὺς ἀνωτάτω συμβέβηκε, πρόσθεσιν, ἀφαίρεσιν, μετάθεσιν καὶ ἀλλοίωσιν. Δυὰς μὲν οὖν προσθέσει μονάδος εἰς τριάδα φθείρεται, μηκέτι μένουσα δυάς· τετρὰς δ᾽ ἀφαιρέσει μονάδος εἰς τριάδα. Μεταθέσει δὲ τὸ Ζ στοιχεῖον εἰς Η, ὅταν αἱ μὲν ἐγκάρσιοι παράλληλοι πρὸς ὀρθὰς διαναστῶσιν, ἡ δὲ πρὸς ὀρθὰς ἐπεζευγμένη πλαγιασθεῖσα συνάψῃ τὰς παρ᾽ ἑκάτερα. Κατ᾽ ἀλλοίωσιν δὲ μεταβάλλων οἶνος εἰς ὄξος. Τῶν δὲ κατειλεγμένων τρόπων οὐδεὶς ἐφάπτεται τοῦ κόσμου τοπαράπαν. Ἐπεὶ καί τι φῶμεν; Προστιθέναι τι τῷ κόσμῳ πρὸς ἀναίρεσιν; Ἀλλ᾽ οὐδέν ἐστιν ἐκτὸς, ὃ μὴ μέρος γέγονεν αὐτοῦ ὅλον. Περιέχεται γὰρ καὶ κατακρατεῖται. Ἀλλ᾽ ἀφαιρεῖσθαι; Πρῶτον μὲν τὸ ἀφαιρεθὲν πάλιν κόσμος ἔσται τοῦ νῦν βραχύτερος,

ἔπειτα ἀμήχανον ἔξω τι σῶμα τοῦ ὅλου διαρτηθὲν τῆς συμφυΐας σκεδασθῆναι. Ἀλλὰ τὰ μέρη μετατίθεσθαι; Μένει μὲν οὖν ἐν ὁμοίῳ τοὺς τόπους οὐκ ἐναλλάττοντα. Οὐ γὰρ ἐπορχηθήσεταί ποτε ἔτι ὕδατι πᾶσα ἡ γῆ, οὔθ' ὕδωρ ἀέρι, καὶ οὗτος πυρί. Ἀλλὰ τὰ μὲν φύσει βαρέα ἐν γῇ, καὶ ὕδωρ τὸ μέσον ὑφέξει τόπον, γῆς μὲν θεμελίου τρόπον ὑπερειδούσης, ὕδατος δὲ ἐπιπολάζοντος· ἀὴρ δὲ καὶ πῦρ τὰ φύσει κοῦφα τὸν ἄνω. Καὶ μὴν οὐδὲ κατὰ ἀλλοίωσιν φθείρεσθαι νομιστέον. Ἰσοκρατὴς γὰρ ἡ τῶν στοιχείων μεταβολή. Τὸ δὲ ἰσοκρατὲς ἀκλινοῦς βεβαιότητος, καὶ ἀσαλεύτου μονῆς αἴτιον, ἅτε μὴ
619 πλεονεκτούμενον. Ὥστε ἀντίδοσις καὶ ἡ ἀντέκτισις
M. τῶν δυναμένων ἀναλογίαις ἐξισουμένη κανόσιν, ὑγιείας καὶ ἀτελευτήτου σωτηρίας δημιουργός, ἐξ ὧν ἀΐδιος ὁ κόσμος ἀποδείκνυται.

§. 18. Θεόφραστος μέντοι φησὶ τοὺς γένεσιν καὶ φθορὰν τοῦ κόσμου καθηγοροῦντας ὑπὸ τεττάρων ἀπατηθῆναι τῶν μεγίστων, γῆς ἀνωμαλίας, 1168
θαλάττης ἀναχωρήσεως, ἑκάστων τῶν τοῦ ὅλου με- P.
ρῶν διαλύσεως, χερσαίων φθορᾶς κατὰ γένη ζώων. Κατασκευάζει δὲ τὸ μὲν πρῶτον οὕτως. Εἰ μὴ γενέσεως ἀρχὴν ἔλαβεν ἡ γῆ, μέρος ὑπανεστὸς οὐδὲν ἂν ἔτι αὐτῆς ἑωρᾶτο, χθαμαλὰ δὲ ἤδη τὰ ὄρη πάντα ἐγεγένητο, καὶ οἱ γεώλοφοι πάντες ἰσόπεδοι τῇ πεδιάδι. Τοσούτων γὰρ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὄμβρων ἐξ ἀϊδίου φερομένων, εἰκὸς ἦν τῶν διηρμένων εἰς ὕψος τὰ μὲν χειμάῤῥοις ἀποῤῥῆχθαι, τὰ δὲ ὑπονοστήσαντα κεχαλᾶσθαι, πάντα δὲ διὰ πάντων ἤδη λελειάνθαι. Νυνὶ δὲ συνεχεῖς ἀνωμαλίαι, καὶ παμπόλλων ὀρῶν αἱ πρὸς ὕψος ὑπερβολαὶ μηνύματ' ἐστὶ τοῦ τὴν γῆν μὴ ἀΐδιον εἶναι. Πάλαι γάρ, ὡς ἔφην, ἐν ἀπείρῳ χρόνῳ ταῖς ἐπομβρίαις ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα πᾶσα λεωφόρος ἐγεγένητο. Πέφυκε γὰρ ἡ ὕδατος φύσις καὶ μάλιστα ἀπὸ ὑψηλοτάτων καταράττουσα, τὰ μὲν ἐξωθεῖν τῇ βίᾳ,

τὰ δὲ τῷ συνεχεῖ τῶν ψεκάδων κλάπτουσα κοιλαί-
νειν, ὑπεργάζεσθαί τε τὴν σκληρόγεων καὶ λιθοδε-
στάτην ὀρυκτήρων οὐκ ἔλαττον. Καὶ μὴν ἥ
γε θάλασσα, φασὶν, ἤδη μεμείωται. Μάρτυ-
ρες δὲ αἱ νήσων εὐδοκιμώταται Ῥόδος τε καὶ
Δῆλος. Αὗται γὰρ τὸ μὲν παλαιὸν ἠφανισμέναι
κατὰ τῆς θαλάττης ἐδεδύκεσαν ἐπικλυζόμεναι, χρό-
νῳ δὲ ὕστερον ἐλαττουμένης ἠρέμα, κατ᾽ ὀλίγον
ἀνίσχουσαι διεφάνησαν, ὡς αἱ περὶ αὐτῶν γραφεῖ-
σαι μηνύουσιν ἱστορίαι. Πρὸς δὲ τούτοις μεγάλων
πελαγῶν μεγάλους κόλπους καὶ βαθεῖς ἀναξηραν-
θέντας ἠπειρῶσθαι, καὶ γεγενῆσθαι τῆς παρακει-
μένης χώρας μοῖραν οὐ λυπρὰν, σπειρομένους καὶ
φυτευομένους· οἷς σημεῖα τὰ τῆς παλαιᾶς ἐναπο-
λελεῖφθαι θαλαττώσεως, ψηφῖδας τε καὶ κόγχας,
καὶ ὅσα ὁμοιότροπα πρὸς αἰγιαλοὺς εἴωθεν ἀπο-
βράττεσθαι. Εἰ δὲ μειοῦται ἡ θάλαττα, μειωθή-
σεται μὲν καὶ ἡ γῆ· μακραῖς δὲ ἐνιαυτῶν περιόδοις
καὶ εἰςάπαν ἑκάτερον στοιχεῖον ἀναλυθήσεται. Δα-
πανηθήσεται καὶ ὁ σύμπας ἀὴρ, ἐκ τοῦ κατ᾽ ὀλίγον
ἐλαττούμενος· ἀποκριθήσεται δὲ πάντα εἰς μίαν
οὐσίαν τὴν πυρός. Πρὸς δὲ τὴν τοῦ τρίτου κα-
τασκευὴν κεφαλαίου χρῶνται λόγῳ τοιῷδε. Φθείρε-
620 ται πάντως ἐκεῖνο, οὗ πάντα τὰ μέρη φθαρτά
M. ἐστι· τοῦ δὲ κόσμου πάντα τὰ μέρη φθαρτά ἐστι,
φθαρτὸς ἄρα καὶ ὁ κόσμος. Ὃ δὲ ὑπερεθέμεθα,
νῦν ἐπισκεπτέον. Ποῖον μέρος τῆς γῆς, ἵνα ἀπὸ
ταυτοῦ ἀρξώμεθα, μεῖζον ἢ ἔλαττον, οὐ χρόνῳ 1169
διαλύεται; Λίθων οἱ κραταιότατοι ἆρ᾽ οὐ μυδῶσι P.
καὶ σήπονται κατὰ τὴν ἕξεως ἀσθένειαν; — ἥδ᾽
ἔστι πνευματικὸς τόνος, δεσμὸς οὐκ ἄρρηκτος, ἀλλὰ
μόνον δυςδιάλυτος· — θρυπτόμενοι καὶ ῥέοντες εἰς
λεπτὴν τὸ πρῶτον ἀναλύονται κόνιν, εἶθ᾽ ὕστερον
δαπανηθέντες ἐξαναλύονται. Τί δὲ, εἰ μὴ πρὸς
ἀνέμου ῥιπίζοιτο τὸ ὕδωρ, οὐκ ἀκίνητον ἐαθὲν ὑφ᾽
ἡσυχίας νεκροῦται; Μεταβάλλει γοῦν, καὶ δυςωδέ-

στατον γίγνεται, οἷα ψυχὴν ἀφῃρημένον ζῶον. Αἱ γε μὴν ἀέρος φθοραὶ παντὶ τῷ δῆλον· νοσεῖν γὰρ καὶ φθίνειν, καὶ τρόπον τινὰ ἀποθνήσκειν πέφυκεν. Ἐπεὶ, τί ἄν τις μὴ στοχαζόμενος ὀνομάτων εὐπρεπείαις, ἀλλὰ τοῦ ἀληθοῦς εἴποι λοιμὸν εἶναι, πλὴν ἀέρος θάνατον, τὸ οἰκεῖον πάθος ἀναχέοντος ἐπὶ φθορᾷ πάντων, ὅσα ψυχῆς μεμοίραται; Τί χρὴ μακρηγορεῖν περὶ πυρός; Ἀτροφῆσαν γὰρ αὐτίκα σβέννυται. Εἰ δὴ τῶν μερῶν ἕκαστον τοῦ κόσμου φθορὰν ἐπιμένει, δηλονότι καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν παγεὶς κόσμος ἄφθαρτος οὐκ ἔσται.

§. 19. *Τὸν δὲ τέταρτον καὶ λοιπὸν λόγον ἀκριβέστερον ὧδέ φασιν. Εἰ ὁ κόσμος ἀΐδιος ἦν, ἦν ἂν καὶ τὰ ζῶα ἀΐδια, καὶ πολύ γε μᾶλλον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὅσῳ καὶ τῶν ἄλλων ἄμεινον. Ἀλλὰ καὶ ὀψίγονον φανῆναι τοῖς βουλομένοις ἐρευνᾶν τὰς φύσεις. Εἰκὸς γὰρ, μᾶλλον δὲ ἀναγκαῖον, ἀνθρώπους συνυπάρξαι τὰς τέχνας, ὡς ἂν ἰσήλικας, οὐ μόνον ὅτι λογικῇ φύσει ἐμμέθοδον τὸ οἰκεῖον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ζῆν ἄνευ τούτων οὐκ ἔστιν. Ἴδωμεν οὖν τοὺς ἑκάστων χρόνους, ἀλογήσαντες τῶν ἐπιτραγῳδουμένων θεοῖς μύθων. Εἰ μὴ ἀΐδιος ἄνθρωπος, οὐδ' ἄλλο τι ζῶον, ὥςτε οὐδὲ αἱ δεδεγμέναι ταῦτα χῶραι, γῆ καὶ ὕδωρ καὶ ἀὴρ, ἐξ ὧν*
621 *τὸ φθαρτὸν εἶναι τὸν κόσμον δῆλόν ἐστιν. Ἀνα-*
M. *γκαῖον δὲ πρὸς τὴν τοσαύτην εὑρεσιλογίαν ἀπαντῆσαι, μήτις τῶν ἀπειροτέρων ὑπαχθῇ· καὶ ἀρκτέον γε τῆς ἀντιῤῥήσεως, ἀφ' οὗ καὶ τῆς ἀπάτης οἱ σοφισταί. Τὰς ἀνωμαλίας οὐκ ἔτ' ἐχρῆν εἶναι τῆς γῆς, εἴπερ ἀΐδιος ἦν ὁ κόσμος. Διὰ τί, ὦ γενναῖοι; Φήσουσι γὰρ ἕτεροι παρελθόντες, ὅτι δένδρων οὐδὲν αἱ φύσεις τῶν ὀρῶν διαφέρουσιν, ἀλλὰ καθ-* 1170
ἅπερ ἐκεῖνα καιροῖς μὲν τισι φυλλοῤῥοεῖ, καιροῖς P.
δὲ πάλιν ἀνηβᾷ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῶν ὀρῶν τὰ μὲν ἀποθραύεται μέρη, τὰ δὲ προςφύεται. Μακροῖς δὲ χρόνοις ἡ πρόςφυσις καθίσταται γνώριμος,

διότι τὰ μὲν δένδρα ὠκυθέρα χρώμενα τῇ φύσει, θᾶττον καταλαμβάνειν ἔχει τὴν ἐπίδοσιν, τὰ δὲ ὄρη βραχυτέρα, διὸ καὶ τὰς ἐκφύσεις αὐτῶν αἰσθητὰς, ὅτι μὴ χρόνῳ μακρῷ μόλις εἶναι συμβέβηκεν. Ἐοίκασί τε τὸν τρόπον τῆς γενέσεως αὐτῶν ἀγνοεῖν, ἐπεὶ καὶ ἂν ἴσως αἰδεσθέντες ἡσύχασαν. Φθόνος δ' οὐδεὶς ἀναδιδάσκειν. Ἔστι δ' οὔτε νέον τὸ λεγόμενον οὐθ' ἡμέτερον ῥῆμα, ἀλλὰ παλαιῶν καὶ σοφῶν ἀνδρῶν, οἷς οὐδὲν ἀδιερεύνητον τῶν εἰς ἐπιστήμην ἀναγκαίων ἀπολέλειπται. Ὅταν τὸ κατακεκλεισμένον ἐν τῇ γῇ πυρῶδες ἄνω τῇ τοῦ πυρὸς ἐλαύνηται φυσικῇ δυνάμει, πρὸς τὸν οἰκεῖον τόπον στείχει. Καὶ ἂν λάβηται βραχείας ἀναπνοῆς, ἄνω μὲν συναvασπᾷ πολλὴν τῆς γεώδους οὐσίας, ὅσον ἂν οἷόν τε ᾖ. Ἔξω δὲ ἐπιγινομένον φέρεσθαι βραχυτέραν, ἡ μέχρι πολλοῦ συμπαρελθεῖν βιασθεῖσα, πρὸς μήκιστον ἀρθεῖσα ὕψος συστέλλεται κορυφουμένη, καὶ πρὸς ὀξεῖαν ἀποτελευτᾷ κορυφὴν πυρὸς σχῆμα μιμουμένη. Γίνεται γὰρ τοῦ κουφοτάτου καὶ βαρυτάτου τότε τῶν φύσει ἀντιπάλων, ἀναγκαία συρραξάντων διαμάχη, πρὸς τὴν οἰκείαν ἑκατέρου χώραν ἐπειγομένου, καὶ τὸ βιαζόμενον ἀντιτείνοντος. Τὸ μὲν δὴ πυρῶν συνανέλκον γῆν ὑπὸ τοῦ περὶ αὐτὴν νευστικοῦ, βρίθειν ἀναγκάζεται· ἡ δὲ γῆ κατωτάτω ταλαντεύουσα τῷ τοῦ πυρὸς ἀνωφοίτῳ ἐπελαφρισθεῖσα, μόλις ὑπὸ δυνατωτέρας τῆς ἐπικουφιζούσης ἰσχύος, ἄνω πρὸς τὴν τοῦ πυρὸς ἕδραν ὠθεῖται καὶ ἵσταται. Τί οὖν θαυμαστὸν, εἰ μὴ τὰ ὄρη ταῖς τῶν ὑετῶν φοραῖς ἐξανήλωται, τῆς συνεχούσης αὐτὰ δυνάμεως,
622 ὑφ' ἧς καὶ διανίσταται μάλα παγίως καὶ κραταιῶς
M. ἐνειλημμένης; Λυθέντος γὰρ δεσμοῦ τοῦ συνέχοντος, εἰκὸς ἦν διαλυθῆναι καὶ πρὸς ὕδατα σκεδασθῆναι. Δυνάμει δὲ σφιγγόμενα τῇ τοῦ πυρὸς στεγανώτερον πρὸς τὰς τῶν ὑετῶν φορὰς ἀντέχει.

§. 20. Ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν λελέχθω περὶ τοῦ τὴν ἀνωμαλίαν τῆς γῆς πιστὶν οὐκ εἶναι γενέσεως

καὶ φθορᾶς κόσμου. Πρὸς δὲ τὸ ἀπὸ τῆς μειώσεως τῆς θαλάσσης ἐπιχειρηθὲν, ἐκεῖνο δεόντως ἂν λέ-
γοιτο, μὴ τὰς ἀνισχούσας νήσους αὐτὸ μόνον, 1171
ἀλλὰ καὶ εἰ μηδ᾽ εἴ τινες ἀποτομαὶ κατακλυζόμεναι P.
τοῖς πάλαι χρόνοις αὖθις ἠπειρώθησαν, σκοπεῖν χρή. Φυσιολογίας γὰρ ἀντίπαλον φιλονεικία, τριπόθητον ἡγουμένης ἀλήθειαν ἰχνηλατήσειν. Ἀλλὰ πολυπραγμονεῖται καὶ τὸ ἐαντίον· ὅσαι μὲν ἠπείροις οὐ παράλιοι μόνον, ἀλλὰ καὶ μεσόγεοι μοῖραι κατεπόθησαν· ὅση δὲ χέρσος θαλαττωθεῖσα μυριοφόροις ναυσὶν ἐμπλεῖται. Ἡ περὶ τὸν Σικελικὸν πορθμὸν ᾀδομένη ἱστορία ἀγνοεῖται παρ᾽ οὐδενὸς τῶν ἐλλογίμων, τὸ παλαιὸν ἠπείρῳ Ἰταλίᾳ Σικελίαν προσάπτουσα. Μεγάλων δὲ τῶν παρ᾽ ἑκάτερα πελαγῶν βιαίοις πνεύμασιν ἐξ ἐναντίας ἐπιδραμόντων, ἡ μεθόριος ἐπεκλύσθη καὶ ἀνεῤῥάγη, παρ᾽ ἣν καὶ πόλις ἐπώνυμος τοῦ πάθους Ῥήγιον κτισθεῖσα ὠνομάσθη. Καὶ τὸ ἐαντίον οὗ προσεδόκησεν ἄν τις ἀπέβη. Συνεζεύχθη μὲν γὰρ τὰ τέως διεστῶτα πελάγη κατὰ τὴν σύῤῥευσιν ἑνωθέντα. Ἡ δὲ ἠνωμένη γῆ τῷ μεθορίῳ πορθμῷ διεζεύχθη, παρ᾽ ὃν ἤπειρος οὖσα Σικελία νῆσος ἐβιάσθη γενέσθαι.

§. 21. Πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας λόγος τῆς θαλάττης ὑπερεχούσης ἠφανίσθαι πόλεις καταποθείσας. Ἐπεὶ καὶ κατὰ Πελοπόννησόν φασι τρεῖς, Αἴγειράν τε, Βοῦράν τε, καὶ ὑψηλὴν Ἑλικὴν, πολλῇ τοῦ πελάγους ἐπικλυσθῆναι φορᾷ. Ἡ δὴ Ἀτλάντις νῆσος ἅμα Λιβύης καὶ Ἀσίας μείζων, ᾗ φησιν ἐν Τιμαίῳ Πλάτων, ἡμέρᾳ μιᾷ καὶ νυκτὶ, σεισμῶν ἐξαισίων καὶ κατακλυσμῶν γενομένων, δῦσα κατὰ τῆς θαλάττης, ἐξαίφνης ἠφανίσθη, γενομένη πέλαγος οὐ πλωτὸν ἀλλὰ βαραθρῶδες. Οὐδὲν οὖν εἰς τὸ φθείρεσθαι τὸν κόσμον ἡ πλασθεῖσα τῷ λόγῳ μείωσις τῆς θα-
623 λάττης συνεργεῖ. Φαίνεται γὰρ ὧν μὲν ἐξ ἀνα-
M. χωροῦσα, τὰ δὲ ἐπικλύζουσα. Ἐχρῆν δὲ μὴ θάτερον τῶν γινομένων, ἀλλὰ συνάμφω θεωροῦντας ἐπι-

κρίνειν, ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς περὶ βίον ἀμφισβητήμασι ὁ νόμος δικαστὴς, πρὶν παρὰ τῶν ἀντιδίκων ἀκοῦσαι γνώμην, οὐκ ἀποφανεῖται.

§. 22. Καὶ μὴν ὁ τρίτος λόγος ἐξ ἑαυτοῦ διελέγχεται, μὴ ὑγιῶς ἐρωτηθεὶς ἀπὸ τῆς εὐθὺς ἐν ἀρχῇ φάσεως. Οὐ γὰρ δήπουθεν, οὗ πάντα τὰ μέρη φθείρεται, φθαρτόν ἐστιν ἐκεῖνο, ἀλλ' οὗ πάντα τὰ μέρη ἅμα καὶ ἐν ταὐτῷ ἄθροα κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον. Ἐπεὶ καὶ ἂν ἄκρον ἀποκοπείς τις δάκτυλον,
ζῆν οὐ κεκώλυται· εἰ δὲ τὴν κοινωνίαν τῶν με- 1172
ρῶν καὶ μελῶν πᾶσαν, αὐτίκα τελευτήσει· τὸν αὐ- P.
τὸν οὖν τρόπον, εἰ μὲν συλλήβδην ὑπαξάπαντα τὰ στοιχεῖα ὑφ' ἕνα καιρῶν ἠφανίζετο, φάσκειν ἐνδέχεσθαι τὸν κόσμον φθορὰν ἦν ἀναγκαῖον. Εἰ δὲ ἕκαστον ἰδίᾳ πρὸς τὴν τοῦ γείτονος μεταβάλλει φύσιν, ἀθανατίζεται μᾶλλον ἢ φθείρεται. Παντελής γε μὴν εὐήθεια τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν τεχνῶν ἐξετάζεσθαι. Τῇ γὰρ περὶ τὸν λόγον ἀτοπίᾳ τις ἀκολουθήσας, νέον τὸν κόσμον ἀποφανεῖ κομιδῇ, μόλις πρὸ χιλίων παγέντα ἐνιαυτῶν. Ἐπεὶ καὶ οὓς παρειλήφαμεν τῶν ἐπιστημῶν εὑρετὰς, τὸν λεχθέντα ἐνιαυτῶν ἀριθμὸν οὐχ ὑπερβάλλουσιν. Εἰ δὲ δὴ καὶ λεκτέον τὰς τέχνας ἰσήλικας ἀνθρώπων γένει, μεθ' ἱστορίας φυσικῆς ἀλλ' οὐκ ἀπερισκέπτως καὶ ῥαθύμως λεκτέον. Ἡ δὲ ἱστορία τι; Φθοραὶ τῶν κατὰ γῆν οὐκ ἀθρόων ἁπάντων ἀλλὰ τῶν πλείστων δυσὶ ταῖς μεγίσταις αἰτίαις ἀνατίθενται, πυρὸς καὶ ὕδατος ἀλέκτοις φοραῖς. Κατασκήπτειν δὲ ἑκατέραν φασὶν ἐν μέρει, ἐν πανυμακραῖς ἐτῶν περιόδοις. Ὁτὲ μὲν οὖν ἐμπρησμοῖς καταλαμβάνει ῥεῦμα αἰθερίον πυρὸς ἄνωθεν ἐγχεόμενον, πολλαχῇ σκεδάννυται μεγάλα κλίματα τῆς οἰκουμένης ἐπιτρέχον· ὁτὲ δὲ κατακλυσμὸς ἅπασαν τὴν ὕδατος κατυσύρει φύσιν, αὐθιγενῶν ποταμῶν καὶ χειμάῤῥων οὐ πλημμυρούντων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ καθεστὸς προςυπερβαλλόντων τῆς ἐπιβάσεως. Κατὰ δὴ τοὺς λεχθέντας τρόπους, δίχα

μυρίων ἄλλων βραχυτέρων, φθειρομένου τοῦ πλεί-
στου μέρους ἀνθρώπων, ἐπιλιπεῖν ἐξ ἀνάγκης καὶ
624 τὰς τέχνας. Δίχα γὰρ τοῦ μεθοδεύοντος οὐκ εἶ-
M. ναι καθ᾽ αὑτὴν ἰδεῖν τὴν ἐπιστήμην. Ἐπειδὰν δὲ
αἱ μὲν κοιναὶ νόσοι χαλάσωσιν, ἄρξηται δὲ ἀνηβᾶν
καὶ βλαστάνειν τὸ γένος ἐκ τῶν προσκαταλειφθέντων
τοῖς ἐπιβρίσασι δεινοῖς, ἄρχεσθαι καὶ τὰς τέχνας
πάλιν ἀνιστᾶσθαι, οὐ τὸ πρῶτον γενομένας, ἀλλὰ
τῇ μειώσει τῶν ἐχόντων ὑποσπανισθείσας. Ἃ μὲν
οὖν περὶ κόσμου παρειλήφαμεν, εἴρηται κατὰ δύ-
ναμιν.

PHILONIS IUDAEI

F R A G M E N T A.

Ex Eusebii Praeparat. Evangel. Lib. VII. Cap. XIII.

625 Ἵνα δὲ μὴ σοφίζεσθαί με ταῦτα νομίσῃς, ἑρ-
M. μηνέα σοι τῆς ἐν τῇ γραφῇ διανοίας, Ἑβραῖον ἄνδρα παραστήσω, τὰ οἰκεῖα πατρόθεν ἀκριβοῦντα, καὶ παρὰ διδασκάλων τὸ δόγμα μεμαθηκότα, εἰ δή σοι τοιοῦτος ὁ Φίλων. Ἐπάκουσον οὖν καὶ τοῦδε, ὅπως τὰς θείας ἑρμηνεύει φωνάς.

*Διὰ τί, ὡς περὶ ἑτέρου θεοῦ φησι τὸ, "ἐν εἰκόνι θεοῦ ἐποίησα τὸν ἄνθρωπον," *) ἀλλὰ οὐχὶ τῇ ἑαυτοῦ; Παγκάλως καὶ σοφῶς τουτὶ κεχρησμῴδηται. Θνητὸν γὰρ οὐδὲν ἀπεικονισθῆναι πρὸς τὸν ἀνωτάτω καὶ πατέρα τῶν ὅλων ἐδύνατο, ἀλλὰ πρὸς τὸν δεύτερον θεὸν, ὅς ἐστιν ἐκείνου λόγος. Ἔδει γὰρ τὸν λογικὸν ἐν ἀνθρώπου ψυχῇ τύπον ὑπὸ θείου λόγου χαραχθῆναι· ἐπειδὴ ὁ πρὸ τοῦ λόγου θεὸς κρείσσων ἐστὶν ἢ πᾶσα λογικὴ φύσις· τῷ δὲ ὑπὲρ τὸν λόγον, ἐν τῇ βελτίστῃ καὶ τινι ἐξαιρέτῳ καθεστῶτι ἰδέᾳ, οὐδὲν θέμις ἦν γενητὸν ἐξομοιοῦσθαι. Ταῦτα ἐκ τοῦ πρώτου μοι κείσθω τῶν Φίλωνος "ζητημάτων καὶ λύσεων."*

Ex Eodem, Cap. XXI.

Καὶ ὁ Ἑβραῖος δὲ Φίλων ἐν τῷ "περὶ τῆς προνοίας" ταῦτα περὶ τῆς ὕλης διέξεισι·

---

*) Gen. 1, 27.

Περὶ δὲ τοῦ ποσοῦ τῆς οὐσίας, εἰ δὴ γέγονεν
ὄντως, ἐκεῖνο λεκτέον. Ἐστοχάσατο πρὸς τὴν τοῦ
κόσμου γένεσιν ὁ θεὸς αὐταρκεστάτης ὕλης, ὡς μήτε
626 ἐνδέοι, μήτε ὑπερβάλλοι. Καὶ γὰρ ἄτοπον ἦν τοῖς
M. μὲν κατὰ μέρος τεχνίταις, ὁπότε τι δημιουργοῖεν,
καὶ μάλιστα τῶν πολυτελῶν, τὸ ἐν ὕλαις αὔταρκες
σταθμήσασθαι· τὸν δὲ ἀριθμοὺς καὶ μέτρα, καὶ
τὰς ἐν τούτοις ἰσότητας ἀνευρηκότα μὴ φροντίσαι
τοῦ ἱκανοῦ. Λέξω δὴ μετὰ παῤῥησίας, ὅτι οὔτε
ἐλάττονος, οὔτε πλείονος οὐσίας ἔδει τῷ κόσμῳ πρὸς
κατασκευήν. Ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐγεγένητο τέλειος, οὐδὲ ἐν
πᾶσι τοῖς μέρεσιν ὁλόκληρος, εὖ δεδημιουργημένος,
ἐκ τελείας οὐσίας ἀποτετέλεσται. Πανσόφου γὰρ
τὴν τέχνην ἴδιον, πρὶν ἄρξασθαί τινος κατασκευῆς,
τὴν ἱκανὴν ἰδεῖν ὕλην. Ἄνθρωπος μὲν οὖν καὶ ἂν
εἰ τῶν ἄλλων τὴν ἐπιστήμην διαφέροι, μὴ δυνάμε-
νος κατὰ τὸ παντελὲς ἐκφυγεῖν τὸν συγγενῆ τῶν
θνητῶν πλάνην, ἀπατῷτο ἂν ἴσως περὶ τὴν ποσό-
τητα τῆς ὕλης, ὁπότε τεχνιτεύοι· τοτὲ μὲν ὡς ἔλατ-
τον προστιθέναι, τοτὲ δὲ ὡς περιττῆς ἀφαιρεῖν. Ὁ
δὲ πηγή τις ὢν ἐπιστημῶν, ἐνδέον ἢ περιττεῦον οὐ-
δὲν ἔμελλεν ὑποβάλλεσθαι, μέτροις ἅτε χρώμενος
εἰς ἀκρίβειαν ὑπερφυῶς πεπονημένοις, ἅπασιν ἐπαι-
νετοῖς. Ὁ δὲ βουλόμενος ἄλλως ὑθλεῖν, οὐκ ἂν
φθάνοι, καὶ τὰ πάντων ἔργα τῶν τεχνιτῶν αἴτια
τιθέμενος, ὡς ἄμεινον τῆς κατασκευῆς ἐπιλαχόντα
προςθέσει τινὸς ἢ μειώσει ταῖς ἐν ὕλαις. Ἀλλὰ γὰρ
σοφιστείας μὲν ἔργον εὑρεσιλογεῖν, σοφίας δὲ, ἕκαστα
διερευνᾶν τῶν ἐν τῇ φύσει. Καὶ τὰ μὲν τοῦ Φί-
λωνος τοῦτον ἐχέτω τὸν τρόπον.

Ex Ejusdem Lib. VIII. Cap. V.

Πρῶτα δὲ θήσω Φίλωνος τὰ περὶ τῆς ἀπὸ Αἰ-
γύπτου πορείας τῶν Ἰουδαίων, ἣν πεποίηνται Μωϋ-
σέως ἡγουμένου ἀπὸ τοῦ πρώτου συγγράμματος, ὧν

ἐπέγραψεν "Ὑποθετικῶν"· ἔνθα τὸν ὑπὲρ Ἰουδαίων, ὡς πρὸς κατηγόρους αὐτῶν, ποιούμενος λόγον, ταῦτά φησιν·

Τὸν μὲν παλαιὸν αὐτοῖς πρόγονον ἀπὸ Χαλδαίων εἶναι, τὸν δὲ λαὸν ἀναστῆναι τοῦτον ἐξ Αἰγύπτου μετῳκισμένον ἀπὸ Συρίας τὸ πάλαι, μυριάσι τε ἀμυθήτοις πλήθοντα· καὶ τῆς γῆς οὐκ οὔσης ἱκανῆς, πρὸς δὲ ἔτι καὶ νεότητι φρονημάτων ἐντεθραμμένον μεγάλως, καὶ ἅμα τοῦ θεοῦ διὰ φασμάτων καὶ ὀνειράτων ἔξοδον αὐτοῖς δηλοῦντος, καὶ οὐδενὸς ἧττον εἰς πόθον κατὰ δαίμονα ἐμπεσόντας τῆς πατρίου
627 καὶ ἀρχαίας γῆς· ὅθεν δὴ καὶ τὸν πρόγονον ἐκεῖ-
M. νον αὐτοῖς μετελθεῖν εἰς Αἴγυπτον, εἴτε τῷ θεῷ δὴ δόξαν, εἴτε προνοίᾳ τινὶ, πάντων εὐδαιμονῆσαι μάλιστα, ὡς ἀπὸ ἐκείνου μέχρις εἰς τὸ παρὸν, τό τε ἔθνος αὐτοῖς καὶ γεγενῆσθαι καὶ διαμένειν, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὑπερβάλλειν εἰς πολυανδρίαν. Καὶ μετὰ βραχέα φησίν· ἀνήρ γε μὴν αὐτοῖς ἡγεῖτο τῆς τε ἐξόδου καὶ τῆς πορείας, εἷς οὐδὲν τῶν πολλῶν, εἰ βούλει, διάφορος· οὕτω καὶ ἐλοιδόρουν γόητα καὶ κέρκωπα λόγων. Καλῆς μέντοι γοητείας καὶ πανουργίας, ἐξ ἧς τόν γε λαὸν ἅπαντα ἐν ἀνυδρίᾳ καὶ λιμῷ, καὶ τῶν ὁδῶν ἀγνοίᾳ, καὶ ἀπορίᾳ τῶν συμπάντων, οὐ μόνον εἰς τὸ παντελὲς διεσώσατο, καὶ ὥςπερ ἐν εὐθηνίᾳ πάσῃ, καὶ παραπομπῇ τῶν μεταξὺ κειμένων ἐθνῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀστασιάστους αὐτοὺς, καὶ πρὸς ἑαυτὸν μάλιστα εὐπειθεῖς διεφύλαξε. Καὶ ταῦτα οὐκ ὀλίγον δήπου χρόνον, ἀλλὰ ὅσον οὐδὲ οἰκίαν ἐν ὁμοφροσύνῃ συμμεῖναι μετὰ πάσης εὐθηνίας εἰκός ἐστιν. Καὶ οὐ δίψος, οὐ λιμὸς, οὐ φθορὰ σωμάτων, οὐχὶ φόβος περὶ τῶν μελλόντων, οὐκ ἄγνοια τῶν συμβησομένων, ἐπὶ τὸν γόητα ἐκεῖνον ἐπῆρε τοὺς ἐξαπατωμένους καὶ περιφθειρομένους λαούς. Καίτοι τί βούλει φῶμεν; Ἐκείνῳ τινὰ εἶναι τοσαύτην τέχνην, ἢ δεινότητα λόγων, ἢ σύνεσιν, ὡς τῶν τοσούτων καὶ

τοιούτων αἰτίων, καὶ πρὸς ὄλεθρον ἅπαντας ἀγόντων ἐπικρατεῖν; Ἡ γὰρ τὰς φύσεις τῶν ὑπὸ αὐτὸν ἀνθρώπων οὐκ ἀμαθῶς οὐδὲ δυσκόλως, ἀλλὰ εὐπειθῶς καὶ τοῦ μέλλοντος οὐκ ἀπρονοήτως ἔχειν· ἢ τούτους μὲν ὡς μάλιστα κακοὺς εἶναι, τὸν δὲ θεὸν τὰς δυσκολίας αὐτῶν πραΰνειν, καὶ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος ὥσπερ ἐπιστατεῖν. Ὅπερ γάρ σοι μάλιστα ἂν ἐκ τούτων ἀληθὲς εἶναι δόξῃ, πρὸς ἐπαίνου καὶ τιμῆς καὶ ζήλου περὶ αὐτῶν συμπάντων ἰσχύειν φαίνεται. Καὶ τὰ μὲν τῆς ἐξόδου δὴ ταῦτα. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν γῆν ταύτην ἦλθον, ὅπως μέν ποτε ἄρα ἱδρύνθησαν, καὶ τὴν χώραν ἔσχον, ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀναγραφαῖς δηλοῦσιν· οὐ μὴν ἔγωγε δικαιῶ μᾶλλον κατὰ ἱστορίαν, ἢ κατά τινα λογισμὸν περὶ αὐτῶν τὰ εἰκότα ἐπεξελθεῖν. Πότερον γάρ ποτε βούλει; Τῷ πλήθει τῶν σωμάτων ἔτι περιόντας, καίπερ εἰς τέλος κεκακωμένους, ὅμως δὲ διϊσχύοντας, καὶ τὰ ὅπλα ἐν χερσὶν ἔχοντας, εἶτα
628 κατὰ κράτος ἑλεῖν τὴν χώραν, Σύρους τε ὁμοῦ
M. καὶ Φοίνικας ἐν αὐτῇ τῇ ἐκείνων γῇ μαχομένους νικῶντας; Ἢ τοὺς μὲν ἀπολέμους καὶ ἀνάνδρους εἶναι, καὶ παντελῶς ὀλίγους ὑποθώμεθα, καὶ τῶν εἰς πόλεμον παρασκευῶν ἀπόρους, αἰδέσεως δὲ τυχεῖν παρὰ τούτοις, καὶ τὴν γῆν λαβεῖν παρὰ ἑκόντων; Ἔπειτα δὲ εὐθὺς οὐκ εἰς μακρὸν, τόν τε νεὼν οἰκοδομῆσαι καὶ τὰ ἄλλα εἰς εὐσέβειαν καὶ ἁγιστείαν καταστήσασθαι; Δηλοῖ γὰρ, ὡς ἔοικε, ταῦτα, καὶ θεοφιλεστάτους αὐτοὺς ἀνωμολογῆσθαι καὶ παρὰ ταῖς ἐχθροῖς. Ἐχθροὶ γὰρ ἦσαν ἐξ ἀνάγκης, ὧν ἐπὶ τὴν γῆν ἐξαίφνης ἦλθον, ὡς ἀφαιρησόμενοι. Παρὰ τούτοις δὲ οὖν αἰδέσεως καὶ τιμῆς τυγχάνοντες, πῶς οὐχ ὑπερβάλλειν εὐτυχίᾳ τοὺς ἄλλους φαίνονται; Τίνα δὲ τὰ δεύτερα ἐφεξῆς, ἢ τὰ τρίτα πρὸς τούτοις λέγωμεν; Πότερον τὰ τῆς εὐνομίας καὶ εὐπειθείας αὐτῶν, ἢ τῆς ὁσιότητος καὶ δικαιοσύνης καὶ εὐσεβείας; Ἀλλὰ τὸν μὲν ἄνδρα ἐκεῖνον,

ὅστις ποτὲ ἦν ὁ τοὺς νόμους αὐτοῖς θεὶς, οὕτω σφόδρα ἐθαύμασαν, ὡς ὅ τι δήποτε ἔδοξεν ἐκείνῳ καὶ αὐτοῖς. Εἴτε οὖν λελογισμένος αὐτὸς, εἴτε ἀκούων παρὰ δαίμονος ἔφρασε, τοῦτο ἅπαν εἰς τὸν θεὸν ἀνάγειν· καὶ πλειόνων ἐτῶν διεληλυθότων, τὸ μὲν ἀκριβὲς οὐκ ἔχω λέγειν ὁπόσα πλέω δὲ οὖν ἢ δισχίλια ἔτη, μὴ ῥῆμά γε αὐτοὺς μόνον τῶν ὑπὸ αὐτοῦ γεγραμμένων κινῆσαι, ἀλλὰ καὶ ἂν μυριάκις αὐτοὺς ἀποθανεῖν ὑπομεῖναι θᾶττον, ἢ τοῖς ἐκείνου νόμοις καὶ ἔθεσιν ἐναντία πεισθῆναι." Ταῦτα εἰπὼν, ἐπιτέμνεται τὴν ἐκ τοῦ Μωϋσέως νόμων καταβεβλημένην τῷ Ἰουδαίων ἔθνει πολιτείαν, γράφων οὕτως.

Ex Eodem, Cap. VII.

*Ἆρα τί τούτων ἢ τούτοις προςόμοιον παρὰ ἐκεί-
νοις ἐστὶ, πρᾷον εἶναι δοκεῖ καὶ τιθασσόν; Καὶ
δικῶν ἐπαγωγὰς καὶ σκήψεις καὶ ἀναβολὰς, καὶ τι-
μήσεις, καὶ πάλιν ὑποτιμήσεις ἔχον; Οὐδὲν, ἀλλὰ
πάντα ἁπλᾶ καὶ δῆλα. Ἐὰν παιδεραστῇς, ἐὰν μοι-
χεύῃς, ἐὰν βιάσῃ παῖδα — ἄῤῥενα μὲν μηδὲ λέγε —
ἀλλὰ καὶ ἂν θήλειαν· ὁμοίως ἐὰν σαυτὸν καταπορ-
νεύῃς, ἐὰν παρὰ ἡλικίαν αἰσχρόν τι παθῇς, ἢ δο-
κῇς, ἢ μέλλῃς, θάνατος ἡ ζημία. Ἐὰν εἰς δοῦλον
σῶμα, ἐὰν εἰς ἐλεύθερον ὑβρίζῃς, ἐὰν δεσμοῖς συν-
έχῃς, ἐὰν ἀπάγων πωλῇς, ἐὰν βέβηλα, ἐὰν ἱερὰ
παρακλέπτῃς, ἐὰν ἀσεβῇς, οὐκ ἔργῳ μόνον, ἀλλὰ
καὶ ἐὰν ῥήματι τῷ τυχόντι, εἰς μὲν θεὸν αὐτὸν —
ἵλεως ἡμῖν ὁ θεὸς, καὶ αὐτῆς τῆς περὶ τούτων ἐν-*
629 *νοίας γένοιτο — οὐδὲ ἄξιον λέγειν, ἀλλὰ εἰς πα-*
M. *τέρα ἢ μητέρα, ἢ εὐεργέτην σαυτοῦ, θάνατος ὁμοίως·
καὶ οὗτος οὐ κοινὸς, οὐδὲ ὁ τυχὼν, ἀλλὰ δεῖ κατα-
λευσθῆναι τὸν εἰπόντα μόνον, ὡς οὐ χείρονα ἀσε-
βείας πράξαντα. Ἀλλὰ δὲ αὖ πάλιν, ὁποῖά τινα·
γυναῖκας ἀνδράσι δουλεύειν, πρὸς ὕβρεως μὲν οὐδε-
μιᾶς, πρὸς εὐπείθειαν δὲ ἐν ἅπασι. Γονεῖς παί-*

θων ἄρχειν ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ πυλωρίᾳ. Τῶν ἑαυ-
τοῦ κτημάτων ἕνα ἕκαστον κύριον εἶναι, μὴ θεόν
γε ἐπιφημίσαντα αὐτοῖς, μηδὲ ὡς τῷ θεῷ ταῦτα
ἀνίησιν. Εἰ δὲ λόγῳ μόνον ὑποσχέσθαι προςπέσοι,
ψαῦσαι καὶ θίγειν αὐτῶν οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ εὐθὺς
ἁπάντων ἀποκεκλεῖσθαι. Μή μοι τὰ τῶν θεῶν ἁρ-
πάζειν, μηδὲ ἀποσυλᾶν ἑτέρων ἀναθημάτων· ἀλλὰ
καὶ τῶν οἰκείων, ὥςπερ ἔφην, προςπεσόν τι καὶ λα-
θὸν αὐτὸν ῥῆμα, ἐπαναθήσει. Εἰπόντα δὲ, πάντων
στέρεσθαι· μεταγινώσκοντι δὲ ἢ ἐπανορθουμένῳ τὰ
λελεγμένα, καὶ τὴν ψυχὴν προςαφαιρεῖσθαι. Καὶ
ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὧν κυριεύει, ὁ αὐτὸς λόγος. Ἐὰν
ἐπιφημίσῃ τροφὴν γυναικὸς ἀνὴρ, ἱερὰν εἶναι τρο-
φῆς ἀνέχειν. Ἐὰν πατὴρ υἱῷ, ἐὰν ἄρχων τῷ ὑπη-
κόῳ, ταὐτόν. Καὶ ἔκλυσις δὲ ἐπιφημισθέντων, ἡ
μὲν τελειοτάτη καὶ μεγίστη τοῦ ἱερέως ἀποφήσαντος·
ὑπὸ γὰρ τοῦ θεοῦ, κύριος οὗτος δέξασθαι· καὶ μετὰ
ταύτην δὲ, ἡ παρὰ τῶν μᾶλλον ἀεὶ κυρίων ὁσία
ἵλεων τὸν θεὸν ἀποφαίνειν· ὡς μηδὲ ἐπὶ ἀνάγκαις
τὴν ἀνάθεσιν δέχεσθαι. Μυρία δὲ ἄλλα ἐπὶ τού-
τοις, ὅσα καὶ ἐπὶ ἀγράφων ἐθῶν καὶ νομίμων. Καὶ
ἐν τοῖς νομίμοις αὐτοῖς· ἅ τις παθεῖν ἐχθαίρει, μὴ
ποιεῖν αὐτόν. Ἃ μὴ κατέθηκεν, μηδὲ ἀναιρεῖσθαι,
μηδὲ ἐκ πρασιᾶς, μηδὲ ἐκ ληνοῦ, μηδὲ ἐξ ἅλωνος·
μὴ θημῶνος ὑφαιρεῖσθαι μέγα ἢ μικρὸν ἁπλῶς μη-
θέν. Μὴ πυρὸς δεηθέντι φθονεῖν. Μὴ νάματα ὑδά-
των ἀποκλείειν· ἀλλὰ καὶ πτωχοῖς καὶ πηροῖς τρο-
φὴν ἐρανίζουσι πρὸς τὸν θεὸν εὐαγῶς ἀνέχειν. Μὴ
ταφῆς νεκρῶν ἐξείργειν, ἀλλὰ καὶ γῆς αὐτοῖς ὅσον
γε εἰς τὴν ὁσίαν, προςεπιβάλλειν· μὴ θήκας, μὴ
680 M. μνήματα ὅλως κατοιχομένων κινεῖν. Μὴ δεσμὰ,
μὴ κακὸν μηδὲν πλέον τῷ ἐν ἀνάγκαις προςεπιφέρειν.
Μὴ γονὴν ἀνδρῶν ἐκτέμνοντας, μὴ γυναικῶν ἀτο-
κίοις καὶ ἄλλαις μηχαναῖς ἀμβλοῦν. Μὴ ζώοις ἔμ-
παλιν ἢ κατέδειξεν, εἴτε οὖν ὁ θεὸς, εἴτε τις καὶ
νομοθέτης, προςφέρεσθαι. Μὴ σπέρμα ἀφανίζειν·

μὴ γένημα δουλοῦν. Μὴ ζυγὸν ἄδικον ἀνθυποβάλλειν, μὴ χοίνικα ἄμετρον, μὴ νόμισμα ἄδικον. Μὴ φίλων ἀπόῤῥητα ἐν ἔχθρᾳ φαίνειν. Ποῖ δὴ πρὸς τοῦ θεοῦ ἡμῖν τὰ βουζύγια ἐκεῖνα; Ἀλλὰ δὲ πρὸς τούτοις ὅρα. Μὴ παίδων διοικίζειν γονέας μηδὲ ἂν αἰχμαλώτους ἔχῃς· μὴ γυναῖκα ἀνδρὸς, καὶ ἂν νομίμως ἐωνημένος ᾖς δεσπότης. Ἦ που σεμνότερα καὶ μείζω ταῦτα· ἄλλα δὲ μικρὰ καὶ τὰ τυχόντα. Μὴ νεοττίαν φησὶ, κατοικίδιον ἐρημοῦν. Μὴ ζώων ἱκεσίαν οἷά ἐστι ὅτε προσφευγόντων ἀναιρεῖν· μὴ εἴ τι τῶν τοιούτων ἧττόν ἐστιν. Οὐδενὸς ἄξια ταῦτά γε εἴποις ἄν. Ἀλλὰ ὅ γε ἐπὶ αὐτοῖς νόμος ἐστὶ μέγας, καὶ πάσης ἐπιμελείας αἴτιος. Καὶ αἱ προῤῥήσεις μεγάλαι, καὶ ἀραὶ κατά τε ἐξωλείας, καὶ ὁ θεὸς ἐπόπτης τῶν τοιούτων, καὶ τιμωρὸς ἁπανταχοῦ." Καὶ μετὰ βραχέα φησὶν, "Ὅλην δὲ ἡμέραν εἰ τύχοι, μᾶλλον δὲ οὐδὲ μίαν, ἀλλὰ πολλὰς, καὶ ταύτας οὐκ εὐθὺς ἐφεξῆς ἀλλήλαις, ἀλλὰ ἐκ διαλειμμάτων — καὶ τούτων δὲ παρὰ ἑπτὰ, κρατοῦντος, ὡς καὶ εἰκὸς αἰεὶ, τοῦ παρὰ τὰς βεβήλους ἔθους — μητὲ ἓν ἂν παραβῆναι τῶν προστεταγμένων, οὐ θαυμάζεις; Ἆρα οὐ πρὸς ἀσκήσεως μόνον αὐτοῖς τοῦτο ἐγκρατείας ἐστὶν, ὡς ἐξ ἴσου καὶ δρᾶν τι ποιοῦντας, καὶ ἀνέχειν ἰσχύειν ἀπὸ τῶν ἔργων, εἰ δέοι; Οὐ δῆτα· ἀλλὰ καὶ πρὸς ἔργου μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ τινος ᾠήθη δεῖν ὁ νομοθέτης, αὐτοὺς μήτε ἄλλα μόνον ἱκανοὺς εἶναι δρᾶν ὡσαύτως, ἀλλὰ ἔτι καὶ τῶν πατρίων νόμων καὶ ἐθῶν ἐμπείρως ἔχειν. Τί οὖν ἐποίησε ταῖς ἑβδόμαις ταύταις ἡμέραις; Αὐτοὺς εἰς ταὐτὸν ἠξίου συνάγεσθαι, καὶ καθεζομένους μετὰ ἀλλήλων, σὺν αἰδοῖ καὶ κόσμῳ τῶν νόμων ἀκροᾶσθαι, τοῦ μηδένα ἀγνοῆσαι χάριν. Καὶ δῆτα συνέρχονται μὲν ἀεὶ, καὶ συνεδρεύουσι μετὰ ἀλλήλων· οἱ μὲν πολλοὶ σιωπῇ, πλὴν εἴ τι προςεπιφημίσαι τοῖς ἀναγινωσκομένοις νομίζεται. Τῶν ἱερέων δέ τις ὁ παρὼν, ἢ τῶν γερόντων εἷς ἀναγι-

631 νώσκει τοὺς ἱεροὺς νόμους αὐτοῖς, καὶ κατὰ ἕκα-
M. στὸν ἐξηγεῖται μέχρι σχεδὸν δείλης ὀψίας· καὶ ἂν τοῦδε ἀπολύονται, τῶν τε νόμων τῶν ἱερῶν ἐμπείρως ἔχοντες, καὶ πολὺ δὴ πρὸς εὐσέβειαν ἐπιδεδωκότες. Ἆρά σοι οὐ δοκεῖ ταῦτα παντὸς σπουδάσματος μᾶλλον ἀναγκαῖα αὐτοῖς; Τοιγαροῦν οὐκ ἐπὶ θεσμῳδοὺς ἔρχονται περὶ τῶν πρακτέων· καὶ μὴ διερωτῶντες οὐδὲ κατὰ ἑαυτοὺς ὑπὸ ἀγνοίας τῶν νόμων ῥᾳδιουργοῖσιν· ἄλλα ὅν τινα αὐτῶν κινεῖς, καὶ περὶ τῶν πατρίων διαπυνθάνῃ, προχείρως ἔχει καὶ ῥᾳδίως εἰπεῖν· καὶ ἀνὴρ γυναικὶ, καὶ παισὶ πατὴρ, καὶ δούλοις δεσπότης ἱκανὸς εἶναι δοκεῖ τοὺς νόμους παραδιδόναι. Καὶ μὴν περὶ τοῦ γε ἔτους τοῦ ἑβδόμου ῥᾴδιον ὡςαύτως λέγειν, οὐ μὴν ταὐτὸν ἴσως. Οὐ γὰρ αὐτοὶ τῶν ἔργων ἀφεστᾶσιν, ὥςπερ ταῖς ἑβδόμαις ἐκείναις ἡμέραις· ἀλλὰ τὴν γῆν ἀργὴν ἀφιᾶσιν εἰς τὰ μέλλοντα αὖθις, εὐθηνίας χάριν. Πολὺ γὰρ διαφέρειν αὐτὴν ἀνάπαυλαν λαβοῦσαν, εἶτα δὲ εἰς νεώτα γεωργεῖσθαι, καὶ μὴ τῇ συνεχείᾳ τῆς ἐργασίας κατεξάνθαι. Ταὐτὸν δὲ καὶ περὶ τὰ σώματα ἂν ἴδοις συμβαῖνον εἰς ῥώμην· αὐ γὰρ δὴ πρὸς ὑγείαν μόνον διαλείμματα, καὶ τινας ἀναπαύλας ἀπὸ τῶν ἔργων τοὺς ἰατροὺς προστάττοντας. Τὸ γὰρ συνεχὲς καὶ ὁμοιοειδὲς ἀεὶ, μάλιστα δὲ ἐπὶ ἔργων, βλάπτειν ἔοικε. Σημεῖον δέ· τὴν γὰρ γῆν αὐτὴν εἴ τις ἐπαγγέλλοιτο αὐτοῖς ἐξεργάσασθαι πολὺ μᾶλλον πρόσθεν τὸ ἕβδομον ἔτος τουτὶ, καὶ τῶν καρπῶν πάντων συμπαραχωρήσειν ὅλων, οὐκ ἂν οὐδαμῶς δέξαιντο. Οὐ γὰρ αὐτοὶ τῶν πόνων ἀνέχειν οἴονται δεῖν μόνοι· καίτοι καὶ ἂν εἰ τοῦτο ἐποίουν, οὐδὲν ἂν θαυμαστὸν ἦν· ἀλλὰ τὴν χώραν αὐτοῖς ἄνεσίν τινα καὶ ῥᾳστώνην, εἰς ἀρχὴν ἑτέραν τῆς αὖθις ἐπιμελείας καὶ γεωργίας λαβεῖν. Ἐπεὶ, τί ἐκώλυε πρὸς τοῦ θεοῦ, ἐπὶ τοῦ παραθέντος ἔτους αὐτὴν προεκδοῦναι, καὶ παρὰ τῶν ἐργαζομένων τὸν ἐκείνων φόρον. τοῦ ἔτους ἐκλέγειν; Ἀλλὰ ὥςπερ ἔφην, κατὰ

οὐδένα τρόπον, οὐδὲ τῶν τοιούτων, προνοίᾳ μοι δοκεῖ, τῆς χώρας ἐκδέχονται. Τῆς δὲ φιλανθρωπίας αὐτῶν, καὶ τοῦτο μέγα, ὡς ἀληθῶς, σημεῖον· Ἐπεὶ γὰρ αὐτοὶ τῶν ἔργων ἐκείνου τοῦ ἔτους ἀνέχουσι, τοὺς γινομένους καρποὺς οὐκ οἴονται δεῖν συλλέγειν, οὐδὲ ἀποτίθεσθαι μὴ ἐκ τῶν οἰκείων πόνων περιόντας αὐτοῖς· ἀλλὰ, ἅτε τοῦ Θεοῦ παρεσχηκότος αὐτοῖς, ἀνιείσης ἐπὶ αὐτομάτου τῆς γῆς, τοὺς βουλομένους ἢ δεομένους τῶν τε ὁδοιπόρων καὶ
632 τῶν ἄλλων, ἀξιοῦσι μετὰ ἀδείας χρῆσθαι. Καὶ
M. περὶ μὲν τούτων ἅλις σοι. Τὸ γὰρ ταῖς ἑβδόμαις ἤδη τὸν νόμον αὐτοῖς στῆσαι, ταῦτα οὐκ ἂν ἐμὲ ἀπαιτήσαις, ἴσως πολλῶν πολλάκις, καὶ ἰατρῶν, καὶ φυσιολόγων, καὶ φιλοσόφων ἀκηκοότι περὶ τοῦ ἑβδόμου πρότερον, ἣν ἄρα δύναμιν ἔχει πρός τε τὴν τῶν συμπάντων, καὶ δὴ πρὸς τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν. Οὗτος ὁ τῆς ἑβδόμης λόγος.

Ex Eodem, Cap. VIII.

Τῇ τοῦ Φίλωνος ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκεσθήσομαι μαρτυρίᾳ, ἣν περὶ τῶν δηλουμένων κατὰ πολλὰ τῶν οἰκείων ὑπομνημάτων τέθειται. Τούτων δὲ ἀπὸ τῆς ὑπὲρ Ἰουδαίων ἀπολογίας λαβὼν σύγε ἀνάγνωθι ταῦτα·

Μυρίους δὲ τῶν γνωρίμων ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἤλειψεν ἐπὶ κοινωνίαν, οἳ καλοῦνται μὲν Ἐσσαῖοι, παρὰ τὴν ὁσιότητα, μοὶ δοκῶ, τῆς προσηγορίας ἀξιωθέντες. Οἰκοῦσι δὲ πολλὰς μὲν πόλεις τῆς Ἰουδαίας, πολλὰς δὲ κώμας, καὶ μεγάλους καὶ πολυανθρώπους ὁμίλους. Ἔστι δὲ αὐτοῖς ἡ προαίρεσις οὐ γένει· γένος γὰρ ἐφ᾽ ἑκουσίοις οὐ γράφεται· διὰ δὲ ζῆλον ἀρετῆς καὶ φιλανθρωπίας ἵμερον. Ἐσσαίων γοῦν κομιδῇ νήπιος οὐδεὶς, ἀλλὰ οὐδὲ πρωτογένειος, ἢ μειράκιον· ἐπεὶ τά γε τούτων ἀβέβαια ἤθη τῷ τῆς ἡλικίας ἀτελεῖ συνεωτερίζονται· τέλειοι δὲ ἄν-

δρες, καὶ πρὸς γῆρας ἀποκλίναντες ἤδη, μηκέτι ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος ἐπιῤῥοῆς ἐπικλυζόμενοι, μήτε ὑπὸ τῶν παθῶν ἀγόμενοι, τὸν ἀψευδῆ δὲ καὶ μόνην ὄντως ἐλευθερίαν καρπούμενοι. Μάρτυς δὲ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ὁ βίος. Ἴδιον οὐδεὶς οὐδὲ ὑπομένει κτήσασθαι τὸ παράπαν οὐδὲν, οὐκ οἰκίαν, οὐκ ἀνδράποδον, οὐ χωρίον, οὐ βοσκήματα, οὐχ ὅσα ἄλλα παρασκευαὶ, καὶ χορηγίαι πλούτου. Πάντα δὲ εἰς μέσον ἀθρόα κατατιθέντες, κοινὴν καρποῦνται τὸν ἁπάντων ὠφέλειαν. Οἰκοῦσι δὲ ἐν ταὐτῷ, κατὰ θιάσους ἑταιρίας καὶ συσσίτια ποιούμενοι, καὶ πάντα ὑπὲρ τοῦ κοινωφελοῦς πραγματευόμενοι διατελοῦσιν.
638 *Ἀλλὰ ἑτέρων ἕτεραι πραγματεῖαι, αἷς ἐπαποδύντες*
M. *ἀόκνως διαθλοῦσιν, οὐ κρυμὸν, οὐ θάλπος, οὐχ ὅσα ἀέρος νεωτερίσματα προφασιζόμενοι· πρὶν δὲ ἥλιον ἀνασχεῖν ἐπὶ τὰ συνήθη τρεπόμενοι, δυομένου μόλις ἐπανίασι χαίροντες, οὐχ ἧττον τῶν ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἐξεταζομένων ἀγῶσιν. Ὑπολαμβάνουσι γὰρ ἅττα ἂν ἐπιτηδεύσωσιν, εἶναι βιωφελέστερα καὶ ἡδίω ψυχῇ καὶ σώματι τὰ γυμνάσματα καὶ πολυχρονιώτερα τῶν ἐν ἀθλήσεσι, μὴ συναφηβῶντα τῇ τοῦ σώματος ἀκμῇ. Εἰσὶ γὰρ αὐτῶν, οἱ μὲν γεηπόνοι τῶν περὶ σπορὰν καὶ γεωργίαν ἐπιστήμονες. Οἱ δὲ ἀγελάρχαι παντοδαπῶν θρεμμάτων ἡγεμόνες. Ἔνιοι δὲ σμήνη μελιττῶν ἐπιτροπεύουσι. Ἄλλοι δὲ δημιουργοὶ τῶν κατὰ τέχνας εἰσὶν, ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ὧν αἱ ἀναγκαῖαι χρεῖαι βιάζονται παθεῖν, οὐδὲν ἀναβαλλόμενοι τῶν εἰς πορισμὸν ἀνυπαίτιον. Ἐκ δὴ τῶν οὕτως διαφερόντων ἕκαστοι τὸν μισθὸν λαβόντες, ἑνὶ διδόασι τῷ χειροτονηθέντι ταμίᾳ. Λαβὼν δὲ ἐκεῖνος αὐτίκα τὰ ἐπιτήδεια ὠνεῖται, καὶ παρέχει τροφὰς ἀφθόνους, καὶ τὰ ἄλλα ὧν ὁ ἀνθρώπινος βίος χρειώδης. Οἱ δὲ ὁμοδίαιτοι καὶ ὁμοτράπεζοι, κατὰ ἑκάστην ἡμέραν εἰσὶ τοῖς αὐτοῖς ἀσμενίζοντες, ὀλιγοδείας ἐρασταὶ, πολυτέλειαν, ὡς ψυχῆς καὶ σώματος νόσον, ἐκτρεπόμενοι. Κοινὴ δὲ οὐ τράπεζα*

μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐσθὴς αὐτοῖς ἐστι. Πρόκεινται γὰρ χειμῶνι μὲν στρυφναὶ χλαῖναι, θέρει δὲ ἐξωμίδες εὐτελεῖς, ὡς εὐμαρῶς ἐξεῖναι τῷ βουλομένῳ, ἣν ἂν ἐθελήσοι λαβεῖν· ἐπειδὴ καὶ τὰ ἑνὸς ἁπάντων, καὶ τὰ πάντων ἔμπαλιν ἑνὸς ὑπείληπται. Καὶ μὴν εἴ τις αὐτῶν ἀσθενήσειεν, ἐκ τῶν κοινῶν νοσηλεύεται, θεραπευόμενος ταῖς ἁπάντων ἐπιμελείαις καὶ φροντίσιν. Οἱ δὲ δὴ πρεσβῦται, καὶ ἂν εἰ τύχοιεν ἄτεκνοι, καθάπερ οὐ πολύπαιδες μόνον ἀλλὰ καὶ σφόδρα εὔπαιδες, ἐν εὐτυχεστάτῳ καὶ λιπαρωτάτῳ γήρᾳ τὸν βίον εἰώθασι καταλύειν· ὑπὸ τοσούτων προνοίας ἀξιούμενοι καὶ τιμῆς, ἑκουσίῳ γνώμῃ μᾶλλον ἢ φύσεως ἀνάγκῃ θεραπεύειν ἀξιούντων. Ἔτι τοίνυν, ὅπερ ἢ μόνον ἢ μάλιστα τὴν κοινωνίαν ἔμελλε διαλύειν, ὀξυδερκέστερον ἰδόντες, γάμον παρῃτήσαντο, μετὰ τοῦ διαφερόντως ἀσκεῖν ἐγκράτειαν. Ἐσσαίων γὰρ οὐδεὶς ἄγεται πυναῖκα, διότι φίλαυτον ἡ γυνὴ, καὶ ζηλότυπον οὐ μετρίως, καὶ δεινὸν ἀνδρὸς ἤθη παρασαλεῦσαι, καὶ συνεχέσι γοητείαις ὑπάγεσθαι. Μελετήσασα γὰρ θῶπας λόγους, καὶ τὴν ἄλλην
634 ὑπόκρισιν, ὥσπερ ἐπὶ σκηνῆς, ὄψεις καὶ ἀκοὰς
M. ὅταν δελεάσῃ, διηπατημένων οἷα ὑπηκόων, τὸν ἡγεμόνα νοῦν φενακίζει. Παῖδες δὲ εἰ γένοιντο, φρονήματος ὑποπλησθεῖσα καὶ παῤῥησίας, ὅσα κατὰ εἰρωνείαν πρότερον ὑπούλως ὑπηνίττετο, ταῦτα ἀπὸ εὐτολμοτέρου θράσους ἐκκαλεῖ, καὶ ἀναισχυντοῦσα βιάζεται πράττειν, ὧν ἕκαστον κοινωνίας ἐχθρόν. Ὁ γὰρ ἢ γυναικὸς φίλτροις ἐνδεθεὶς, ἢ τέκνων, ἀνάγκῃ φύσεως, προκηδόμενος, οὐκέτι πρὸς ἄλλους ὁ αὐτός ἐστιν, ἀλλὰ ἕτερος γέγονε, λεληθὼς ἀντὶ ἐλευθέρου δοῦλος. Οὗτος γοῦν ὁ βίος ἐστὶν αὐτῶν περιμάχητος. Ὥστε οὐκ ἰδιῶται μόνον, ἀλλὰ καὶ μεγάλοι βασιλεῖς ἀγάμενοι τοὺς ἄνδρας, τεθήπασι, καὶ τὸ σεμνὸν αὐτῶν ἀποδοχαῖς καὶ τιμαῖς ἔτι μᾶλλον σεμνοποιοῦσι.

Ex Eodem, Cap. XIII.

Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ γεννητὸν εἶναι τὸν κόσμον. Ὁ δὲ αὐτὸς ἀνὴρ καὶ περὶ τοῦ προνοίᾳ διοικεῖσθαι τὸ πᾶν, ἐν τῷ περὶ προνοίας, νεανικώτατα διέξεισι, τὰς τῶν ἀθέων ἀντιθέσεις προτάξας, καὶ πρὸς αὐτὰς ἑξῆς ἀποκρινάμενος. Καὶ τούτων δὲ, εἰ καὶ μακρότερα δόξειεν, ἀλλὰ ὡς ἀναγκαῖα, τὰ πλεῖστα συντεμὼν, ἐκθήσομαι. Κατασκευάζει δὲ τὸν λόγον τοῦτον τὸν τρόπον·

"Πρόνοιαν εἶναι λέγεις ἐν τοσαύτῃ τῶν πραγμάτων ταραχῇ καὶ συγχύσει; Τί γὰρ τῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον διατέτακται; Τί μὲν οὖν οὐκ ἀταξίας γέμει καὶ φθορᾶς; Ἢ μόνος ἀγνοεῖς, ὅτι τοῖς μὲν κακίστοις, καὶ πονηροτάτοις ἄφθονα ἐπικωμάζει τὰ ἀγαθὰ, πλοῦτος, εὐδοξία, τιμαὶ παρὰ τοῖς πλήθεσιν, ἡγεμονία, πάλιν ὑγεία, εὐαισθησία, κάλλος, ἰσχὺς, ἀπόλαυσις ἡδονῶν ἀκώλυτος, διά τε παρασκευῶν περιουσίαν, καὶ διὰ τὴν εἰρηνικωτάτην σώματος εὐμοιρίαν; Οἱ δὲ φρονήσεως καὶ ἀρετῆς ἁπάσης ἐρασταί τε καὶ ἀσκηταὶ πάντες εἰσὶν, ὀλίγου δέω φάναι, πένητες, ἀφανεῖς, ἄδοξοι, ταπεινοί."

Ταῦτα εἰς ἀνασκευὴν, καὶ μυρία ἄλλα πλείω τούτων εἰπὼν, ἑξῆς ἐπιλύεται τὰς ἀντιθέσεις διὰ τούτων. Οὐ τύραννος ὁ θεὸς, ὠμότητα καὶ βίαν,
635 *καὶ ὅσα δεσπότης ἀνημέρου ἀρχῆς ἔργα ἐπιτετη-*
M. *δευκὼς, ἀλλὰ βασιλεὺς ἥμερον καὶ νόμιμον ἀνημμένος ἡγεμονίαν, μετὰ δικαιοσύνης τὸν σύμπαντα οὐρανόν τε καὶ κόσμον βραβεύει. Βασιλεῖ δὲ οὐκ ἔστι πρόσρησις οἰκειοτέρα πατρός. Ὃ γὰρ ἐν ταῖς συγγενείαις πρὸς τέκνα γονεῖς, τοῦτο βασιλεὺς μὲν πρὸς πόλιν, πρὸς δὲ κόσμον ὁ θεός· δύο κάλλιστα, φύσεως θεσμοῖς ἀκινήτοις, ἀδιαλύτῳ ἑνώσει ἁρμοσάμενος, τὸ ἡγεμονικὸν μετὰ τοῦ κηδεμονικοῦ. Καθάπερ οὖν τῶν ἀσώτων υἱέων οὐ περιορῶσιν οἱ τοκέες, ἀλλὰ τῆς ἀτυχίας οἶκτον λαμβάνοντες περιέπουσι καὶ*

τημελοῦσι· νομίζοντες ἐχθρῶν ἀσπόνδων ἔργον εἶναι,
κακοπραγίαις ἐπεμβαίνειν, φίλων δὲ καὶ συγγενῶν,
ἐπελαφρίζειν τὰ πταίσματα. Πολλάκις δὲ καὶ τού-
τοις μᾶλλον ἢ τοῖς σώφροσιν ἐπιδαψιλευόμενοι χα-
ρίζονται· σαφῶς εἰδότες, ὡς ἐκείνοις μὲν ἄφθονος εἰς
εὐπορίαν ἀφορμὴ πάρεστιν ἡ σωφροσύνη, τοῖς δὲ
ἐλπὶς μία, οἱ γονεῖς· ἧς εἰ σφαλεῖεν, ἀπορήσουσι
καὶ τῶν ἀναγκαίων. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ θεὸς,
λογικῆς συνέσεως πατὴρ ὢν, ἁπάντων μὲν τῶν λο-
γισμοῦ μεμοιραμένων κήδεται, προμηθεῖται δὲ καὶ
τῶν ὑπαιτίως ζώντων, ἅμα μὲν καιρὸν εἰς ἐπανόρ-
θωσιν αὐτοῖς διδούς· ἅμα δὲ καὶ τῶν ἵλεων φύσιν
αὐτοῦ μὴ ὑπερβαίνων, ἧς ὀπαδὸς ἀρετὴ καὶ φιλαν-
θρωπία γέγονεν ἐπαξία τὸν θεῖον περιπολεῖν κόσμον.
Ἕνα μὲν δὴ λόγον τοῦτον, ὦ ψυχὴ, δέξαι τέως αὐ-
τοῦ παρακαταθήκην, ἕτερον δὲ συνῳδὸν καὶ ἐναρ-
μόνιον αὐτῷ τοιόνδε. Μὴ τοσοῦτόν ποτε ψευσθεί-
σης τῆς ἀληθείας, ὡς εὐδαίμονά τινα τῶν φαύλων
εἶναι νομίσαι, καὶ ἂν πλουσιώτερος μὲν ᾖ Κροίσου,
Λυγκέως δὲ ὀξυωπέστερος, ἀνδρειότερος δὲ τοῦ Κρο-
τωνιάτου Μίλωνος, καλλίων δὲ Γανυμήδους,

Ὃν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεύειν
Κάλλεος εἵνεκα οἷο *).

Τὸν γοῦν ἴδιον δαίμονα, λέγω δὲ τὸν ἑαυτοῦ νοῦν,
μυρίων ὅσων δεσποτῶν δοῦλον ἀποφήνας, ἔρωτος,
ἐπιθυμίας, ἡδονῆς, φόβου, λύπης, ἀφροσύνης, ἀκο-
λασίας, δειλίας, ἀδικίας, οὐκ ἂν εἶναί ποτε δύναιτο
εὐδαίμων, καὶ ἂν οἱ πολλοὶ σφαλλόμενοι κρίσεως ἀλη-
θοῦς, νομίζωσι, δεκασθέντες ὑπὸ κακοῦ διδύμου, τύφου
καὶ κενῆς δόξης, δεῖν παρασαλεῦσαι καὶ παραγαγεῖν
ἀνερματίστους ψυχὰς, περὶ ἃ κηραίνει γένος τὸ πλεῖστον
636 ἀνθρώπων. Εἰ μέντοι τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα τείνας,
M. βουληθείης περιαθρῆσαι θεοῦ πρόνοιαν, ὡς ἔνεστιν
ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ, τρανωτέραν τὸν τοῦ πρὸς ἀλή-

---

*) Il. XX. 234.

Ex Eodem, Cap. XIII.

Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ γεννητὸν εἶναι τὸν κόσμον. Ὁ δὲ αὐτὸς ἀνὴρ καὶ περὶ τοῦ προνοίᾳ διοικεῖσθαι τὸ πᾶν, ἐν τῷ περὶ προνοίας, νεανικώτατα διέξεισι, τὰς τῶν ἀθέων ἀντιθέσεις προτάξας, καὶ πρὸς αὐτὰς ἑξῆς ἀποκρινάμενος. Καὶ τούτων δὲ, εἰ καὶ μακρότερα δόξειεν, ἀλλὰ ὡς ἀναγκαῖα, τὰ πλεῖστα συντεμὼν, ἐκθήσομαι. Κατασκευάζει δὲ τὸν λόγον τοῦτον τὸν τρόπον·

"Πρόνοιαν εἶναι λέγεις ἐν τοσαύτῃ τῶν πραγμάτων ταραχῇ καὶ συγχύσει; Τί γὰρ τῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον διατέτακται; Τί μὲν οὖν οὐκ ἀταξίας γέμει καὶ φθορᾶς; Ἢ μόνος ἀγνοεῖς, ὅτι τοῖς μὲν κακίστοις, καὶ πονηροτάτοις ἄφθονα ἐπικωμάζει τὰ ἀγαθὰ, πλοῦτος, εὐδοξία, τιμαὶ παρὰ τοῖς πλήθεσιν; ἡγεμονία, πάλιν ὑγεία, εὐαισθησία, κάλλος, ἰσχὺς, ἀπόλαυσις ἡδονῶν ἀκώλυτος, διά τε παρασκευῶν περιουσίαν, καὶ διὰ τὴν εἰρηνικωτάτην σώματος εὐμοιρίαν; Οἱ δὲ φρονήσεως καὶ ἀρετῆς ἁπάσης ἐρασταί τε καὶ ἀσκηταὶ πάντες εἰσὶν, ὀλίγου δέω φάναι, πένητες, ἀφανεῖς, ἄδοξοι, ταπεινοί."

Ταῦτα εἰς ἀνασκευὴν, καὶ μυρία ἄλλα πλείω τούτων εἰπὼν, ἑξῆς ἐπιλύεται τὰς ἀντιθέσεις διὰ τούτων. Οὐ τύραννος ὁ θεὸς, ὠμότητα καὶ βίαν,
635 καὶ ὅσα δεσπότης ἀνημέρου ἀρχῆς ἔργα ἐπιτετη-
M. δευκὼς, ἀλλὰ βασιλεὺς ἥμερον καὶ νόμιμον ἀνημμένος ἡγεμονίαν, μετὰ δικαιοσύνης τὸν σύμπαντα οὐρανόν τε καὶ κόσμον βραβεύει. Βασιλεῖ δὲ οὐκ ἔστι πρόσρησις οἰκειοτέρα πατρός. Ὃ γὰρ ἐν ταῖς συγγενείαις πρὸς τέκνα γονεῖς, τοῦτο βασιλεὺς μὲν πρὸς πόλιν, πρὸς δὲ κόσμον ὁ θεός· δύο κάλλιστα, φύσεως θεσμοῖς ἀκινήτοις, ἀδιαλύτῳ ἑνώσει ἁρμοσάμενος, τὸ ἡγεμονικὸν μετὰ τοῦ κηδεμονικοῦ. Καθάπερ οὖν τῶν ἀσώτων υἱέων οὐ περιορῶσιν οἱ τοκέες, ἀλλὰ τῆς ἀτυχίας οἶκτον λαμβάνοντες περιέπουσι καὶ

τημελοῦσι· νομίζοντες ἐχθρῶν ἀσπόνδων ἔργον εἶναι, κακοπραγίαις ἐπεμβαίνειν, φίλων δὲ καὶ συγγενῶν, ἐπελαφρίζειν τὰ πταίσματα. Πολλάκις δὲ καὶ τούτοις μᾶλλον ἢ τοῖς σώφροσιν ἐπιδαψιλευόμενοι χαρίζονται· σαφῶς εἰδότες, ὡς ἐκείνοις μὲν ἄφθονος εἰς εὐπορίαν ἀφορμὴ πάρεστιν ἡ σωφροσύνη, τοῖς δὲ ἐλπὶς μία, οἱ γονεῖς· ἧς εἰ σφαλεῖεν, ἀπορήσουσι καὶ τῶν ἀναγκαίων. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ θεὸς, λογικῆς συνέσεως πατὴρ ὢν, ἁπάντων μὲν τῶν λογισμοῦ μεμοιραμένων κήδεται, προμηθεῖται δὲ καὶ τῶν ὑπαιτίως ζώντων, ἅμα μὲν καιρὸν εἰς ἐπανόρθωσιν αὐτοῖς διδούς· ἅμα δὲ καὶ τῶν ἵλεων φύσιν αὐτοῦ μὴ ὑπερβαίνων, ἧς ὀπαδὸς ἀρετὴ καὶ φιλανθρωπία γέγονεν ἐπαξία τὸν θεῖον περιπολεῖν κόσμον. Ἕνα μὲν δὴ λόγον τοῦτον, ὦ ψυχὴ, δέξαι τέως αὐτοῦ παρακαταθήκην, ἕτερον δὲ συνῳδὸν καὶ ἐναρμόνιον αὐτῷ τοιόνδε. Μὴ τοσοῦτόν ποτε ψευσθείσης τῆς ἀληθείας, ὡς εὐδαίμονά τινα τῶν φαύλων εἶναι νομίσαι, καὶ ἂν πλουσιώτερος μὲν ᾖ Κροίσου, Λυγκέως δὲ ὀξυωπέστερος, ἀνδρειότερος δὲ τοῦ Κροτωνιάτου Μίλωνος, καλλίων δὲ Γανυμήδους,

Ὃν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διῒ οἰνοχοεύειν
Κάλλεος εἵνεκα οἷο *).

Τὸν γοῦν ἴδιον δαίμονα, λέγω δὲ τὸν ἑαυτοῦ νοῦν, μυρίων ὅσων δεσποτῶν δοῦλον ἀποφήνας, ἔρωτος, ἐπιθυμίας, ἡδονῆς, φόβου, λύπης, ἀφροσύνης, ἀκολασίας, δειλίας, ἀδικίας, οὐκ ἂν εἶναί ποτε δύναιτο εὐδαίμων, καὶ ἂν οἱ πολλοὶ σφαλλόμενοι κρίσεως ἀληθοῦς, νομίζωσι, δεκασθέντες ὑπὸ κακοῦ διδύμου, τύφου καὶ κενῆς δόξης, δεῖν παρασαλεῦσαι καὶ παραγαγεῖν ἀνερματίστους ψυχὰς, περὶ ἃ κηραίνει γένος τὸ πλεῖστον
636 ἀνθρώπων. Εἰ μέντοι τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα τείνας,
M. βουληθείης περιαθρῆσαι θεοῦ πρόνοιαν, ὡς ἔνεστιν
ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ, τρανωτέραν τὸν τοῦ πρὸς ἀλή-

---

*) Il. XX. 234.

θειαν ἀγαθοῦ λαβὼν φαντασίαν, γελάσῃ τὰ παρὰ ἡμῖν, ἃ τέως ἐθαύμαζες. Ἀεὶ γὰρ ἀπουσία τῶν κρειττόνων τιμᾶται τὰ χείρονα, τὸν ἐκείνων κληρονομοῦντα τάξιν· ἐπιφανέντα δὲ, ὑποστέλλει, δευτερείοις ἄθλων ἀρκούμενα. Καταπλαγεὶς οὖν τὸ θεοειδὲς ἐκεῖνο ἀγαθόν τε καὶ καλὸν, πάντως ἐννοήσεις, ὅτι παρὰ θεῷ τῶν εἰρημένων πρότερον οὐδὲν κατὰ ἑαυτὸ τῆς ἀγαθῆς μοίρας ἠξίωται. Διότι τὰ μὲν ἀργύρου μέταλλα καὶ χρυσοῦ γῆς ἐστι ἡ φαυλοτάτη μοῖρα, τῆς πρὸς καρπῶν ἀνειμένης γένεσιν ὅλῳ καὶ τῷ παντὶ λειπομένη. Οὐ γάρ ἐστι ὅμοιον τροφῆς, ἧς ἄνευ ζῆν ἀδύνατον, εὐπορία χρημάτων. Μία τούτων ἐστὶ βάσανος ἐναργεστάτη, λιμὸς, ᾧ τὸ πρὸς ἀλήθειαν ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον δοκιμάζεται. Θησαυροὺς γὰρ τοὺς πανταχοῦ πάντας ἀντικαταλλάξαιτο ἄν τις βραχείας ποτὲ τροφῆς ἄσμενος. Ὅταν δὲ ἡ τῶν ἀναγκαίων ἀφθονία, μυρίῳ φθορᾶς ἀκασχέτῳ πλήθει ῥυεῖσα, κατὰ πόλεις ἀναχέηται, τοῖς τῆς φύσεως ἀγαθοῖς ἐντρυφῶντες, ἐπὶ αὐτῶν μόνων οὐκ ἀξιοῦμεν ἵστασθαι, κόρον ὑβριστὴν ἡγεμόνα τοῦ βίου ποιησάμενοι, ἀργύρου τε καὶ χρυσοῦ κτήσεσιν ἐπαποδύντες, ἅπασι παρὰ ὧν ἄντι κερδανεῖν ἐπελπίσωμεν, κοινώμεθα καθάπερ τυφλοὶ, μηκέτι τῇ διανοίᾳ βλέποντες ὑπὸ φιλαργυρίας, ὅτι γῆς εἰσιν ὄγκοι· περὶ ὧν ἐκ μὲν εἰρήνης συνεχὴς καὶ ἀδιάστατος πόλεμος. Ἐσθῆτές γε μὴν προβάτων εἰσὶν, ὥς οἱ ποιηταί που φασὶν, ἄνθος, κατὰ δὲ τὴν δημιουργὸν τέχνην, ὑφαντῶν ἔπαινος. Εἰ δέ τις ἐπὶ δόξῃ μεγαφρονεῖ, τὴν παρὰ τῶν φαύλων ἀποδοχὴν ἀσπαζόμενος, ἴστω μὲν καὶ αὐτὸς φαῦλος ὤν. Τὸ γὰρ ὅμοιον χαίρει τῷ ὁμοίῳ. Εὐχέσθω δὲ, καθαρσίων μεταλαχὼν ἰαθῆναι τὰ ὦτα, διὰ ὧν αἱ μεγάλαι ψυχῇ νόσοι κατασκήπτουσι. Μαθέτωσαν δὲ καὶ ὅσοι ἐπὶ εὐτονίᾳ πεφύσηνται, μὴ ὑψαυχεῖν· ἀπιδόντες εἰς τὰς τῶν ἡμέρων καὶ ἀτιθάσσων ζώων ἀμυθήτους ἀγέλας, αἷς ἰσχὺς καὶ ῥώμη συγγεγένηνται. Τῶν

γὰρ ἀτοπωτάτων ἐστὶν, ἐπὶ θηρίων ἀρεταῖς, καὶ ταῦτα παρευημερούμενον ὑπὸ αὐτῶν, ἄνθρωπον ὄντα, σεμνύνεσθαι. Διὰ τί δὲ ἄν τις εὐφρονῶν, ἐπὶ σώματος εὐμορφίᾳ ἀγάλλοιτο, ἣν βραχὺς καιρὸς
637 ἔσβεσε, πρὶν ἐπὶ μήκιστον ἀνθῆσαι, τὴν ἀπατηλὴν
M. αὐτῆς ἀκμὴν ἀμαυρώσας; Καὶ ταῦτα, ὁρῶν ἐν ἀψύχοις περιμάχητα καλλιγράφων ἔργα καὶ πλαστῶν, καὶ ἄλλων τεχνιτῶν, ἔν τε ζωγραφήμασι, καὶ ἀνδριᾶσι, καὶ ὑφασμάτων ποικιλίαις, ἐν Ἑλλάδι καὶ Βαρβάρῳ κατὰ πόλιν ἑκάστην εὐδοκιμοῦντα. Τούτων οὖν, ὅπερ ἔφην, οὐδὲν παρὰ θεῷ τῆς ἀγαθῆς μοίρας ἠξίωται. Καὶ τί θαυμάζομεν, εἰ μὴ παρὰ θεῷ; Οὐδὲ γὰρ παρὰ ἀνθρώποις τοῖς θεοφιλέσι, παρὰ οἷς τὰ πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθὰ καὶ καλὰ τετίμηται, φύσεως μὲν εὐμοίρου λαχοῦσι, μελέτῃ δὲ μετὰ ἀσκήσεως τὴν φύσιν ἐπικοσμήσασιν, ὧν ἡ ἄνοθος φιλοσοφία δημιουργός. Ὅσοι δὲ νόθου παιδείας ἐπεμελήθησαν, οὐδὲ τοὺς ἰατροὺς ἐμιμήσαντο, τὸ δοῦλον ψυχῆς σῶμα θεραπεύοντας, οἱ τὴν δέσποιναν ἐπιφάσκοντες ἰᾶσθαι. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ, ἐπειδάν τις εὐτυχὴς νοσήσῃ, καὶ ἂν ὁ μέγας ᾖ βασιλεὺς, πάντα ὑπερβάντες τὰ περίστωα, τοὺς ἀνδρῶνας, τὰς γυναικωνίτιδας, γραφὰς, ἄργυρον, χρυσὸν, ἄσημον, ἐπίσημον, ἐκπωμάτων ἢ ὑφασμάτων πλῆθος, τὸν ἄλλον τῶν βασιλέων ἀοίδιμον κόσμον, ἔτι δὲ τὸν οἰκετικὸν ὄχλον, καὶ τὴν φίλων ἢ συγγενῶν, ὑπηκόων, τῶν ἐν τέλει θεραπείαν ὑπερβάντες τῶν σωματοφυλάκων, ἄχρι τῆς εὐνῆς ἀφικόμενοι, καὶ τῶν περὶ αὐτὸ τὸ σῶμα ἀλογήσαντες· οὔτε ὅτι κλίναι λιθοκόλλητοι καὶ ὁλόχρυσοι θαυμάσαντες, οὔτε ὅτι ἀραχνοϋφεῖς ἢ λίθῳ γεγραφημέναι στρωμναὶ, οὔτε ὅτι ἐσθημάτων ἰδέαι διάφοροι. Προσέτι δὲ τὰς περὶ αὐτὸν χλαίνας ἀπαμφιέσαντες, ἅπτονται χειρῶν, καὶ τὰς φλέβας προσπιέζοντες, ἀκριβοῦσι τοὺς παλμοὺς εἰ σωτήριοι. Πολλάκις δὲ καὶ τοὺς χιτῶνας ἀναστείλαντες, εἰ περιπληθής ἐστι ἡ γαστὴρ ἐξετάζουσιν· εἰ πεπυρωμένος

ὁ θώραξ, εἰ ἄτακτον ἡ καρδία πηδᾷ. Καὶ ἔπειτα τὴν οἰκείαν προςφέρουσι θεραπείαν. Ἔδει δὲ καὶ τοὺς φιλοσόφους ἰατρικὴν ὁμολογοῦντας ἐπιτηδεύειν τῆς φύσει βασιλίδος ψυχῆς, καταφρονεῖν μὲν ἁπάντων, ὅσα αἱ κεναὶ δόξαι τυφοπλαστοῦσιν· εἴσω δὲ προςιόντας ἅπτεσθαι διανοίας αὐτῆς· εἰ ὑπὸ ὀργῆς ἀνισοταχεῖς καὶ παρὰ φύσιν κεκινημένοι παλμοί·
638 ἅπτεσθαι καὶ γλώττης, εἰ τραχεῖα καὶ κακήγορος,
M. εἰ πεπορνευκυῖα καὶ ἀταμίευτος. Ἅπτεσθαι καὶ γαστρὸς, εἰ ἀπλήστῳ σχήματι ἐπιθυμίας διῴδηκε· καὶ συνόλως παθῶν καὶ νοσημάτων καὶ ἀῤῥωστημάτων, εἰ κεκρᾶσθαι δοκεῖ, διερευνᾶν ἕκαστον, ἵνα μὴ διαμαρτάνωσι τῶν προςφόρων εἰς τὸ σώζειν. Νυνὶ δὲ ὑπὸ τῆς τῶν ἔξω περιαυγασθέντες λαμπρότητος, ἅτε νοητὸν φῶς ἰδεῖν ἀδυνατοῦντες, πλαζόμενοι διετέλεσαν τὸν αἰῶνα· πρὸς μὲν τὸν βασιλέα λογισμὸν φθάσαι μὴ δυνηθέντες, ἄχρι δὲ τῶν προπυλαίων μόλις ἀφικνούμενοι καὶ τοὺς ἐπὶ θύραις ἀρετῆς, πλοῦτόν τε καὶ δόξαν καὶ ὑγείαν καὶ τὰ συγγενῆ τεθαυμακότες, προςεκίνουν. Ἀλλὰ γὰρ ὡς ὑπερβολὴ μανίας, χρωμάτων κριταῖς χρῆσθαι τυφλοῖς, ἢ κωφοῖς τῶν κατὰ μουσικὴν φθόγγων· οὕτω καὶ φαύλοις ἀνδράσι τῶν πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθῶν. Καὶ γὰρ οὗτοι τὸ κυριώτατον τῶν ἐν αὐτοῖς, διάνοιαν, πεπήρωνται, ἧς βαθὺ σκότος ἀφροσύνη κατέχειν. Εἶτα νῦν θαυμάζομεν, εἰ Σωκράτης, καὶ ὁ δεῖνα τῶν σπουδαίων ἐν πενίᾳ διῆγον; Ἄνθρωποι μηδὲν πώποτε τῶν εἰς πορισμὸν ἐπιτηδεύσαντες, ἀλλὰ μηδὲ ὅσα ἢ παρὰ φίλων πολυχρημάτων ἢ παρὰ βασιλέων δωρεὰς μεγάλας προτεινόντων, παρῆν, λαβεῖν ἀξιώσαντες· ἕνεκα τοῦ μόνον ἀγαθὸν καὶ καλὸν τὴν τῆς ἀρετῆς κτῆσιν ἡγεῖσθαι, περὶ ἣν πονούμενοι, τῶν ἄλλων ἀγαθῶν πάντων ἠλόγουν. Τίς δὲ οὐκ ἂν ἀλογήσαι νόθων ἕνεκα προνοίας τῶν γνησίων; Εἰ δὲ σώματος θνητοῦ μεταλαχόντες, καὶ κηρῶν γέμοντες ἀνθρωπίνων, καὶ μετὰ τοσούτου πλήθους

ἀδίκων ζῶντες, ὧν οὐδὲ ἀριθμὸν εὑρεῖν εὔπορον, ἐπεβουλεύθησαν, τί τὴν φύσιν αἰτιώμεθα, δέον τὴν τῶν ἐπιθεμένων κακίζειν ὠμότητα; Καὶ γὰρ εἰ ἐν ἀέρι γεγένητο λοιμικῷ, πάντως ὤφειλον νοσῆσαι. Καταστάσεως δὲ λοιμικῆς μᾶλλον, ἢ οὐχὶ ἧττον φθοροποιός ἐστιν ἡ κακία. Ὡς δὲ ὁπόταν ὑετοῦ μὲν ὄντος, ἀνάγκη τὸν σοφὸν, εἰ ἐν ὑπαίθρῳ διάγοι, καταβρέχεσθαι. Βορέου δὲ ψυχροῦ καταπνέοντος, ῥίγει πιεσθῆναι καὶ ψύχει· θέρους δὲ ἀκμάζοντος ἀλεαίνεσθαι· ταῖς γὰρ ἐτησίοις τροπαῖς τὰ σώματα συμπάσχειν νόμος φύσεως. Τὸν αὐτὸν τρόπον τὸν ἐν τοῖς τοιούτοις χωρίοις ἐνοικοῦντα,

Ἔνθα φόνοι τε λίμοι τε, καὶ ἄλλων ἔθνεα κηρῶν, ἐναλλάττεσθαι τὰς ἀπὸ τῶν τοιούτων τιμὰς ἀναγκαῖον. Ἐπεὶ Πολυκράτει γε, ἐφ᾽ οἷς δεινοῖς ἠδίκησε
639 *καὶ ἠσέβησε, χορηγὸς ἀπήντησε χείρων μὲν ἡ τοῦ*
M. *βίου βαρυδαιμονία. Πρόσθες δὲ ὡς ὑπὸ μεγάλου βασιλέως ἐκολάζετο, καὶ προσηλοῦτο, χρησμὸν ἐκπιπλάς· οἶδα, ἔφη, καὶ ἐμαυτὸν πρὸ πολλοῦ θεωρῆσαι δόξαντα, ὑπὸ μὲν Ἡλίου ἀλείφεσθαι, λούεσθαι δὲ ὑπὸ Διός. Αἱ γὰρ διὰ συμβόλων αἰνιγματώδεις αὗται φάσεις, ἀδηλούμεναι τὸ πάλαι, τὴν διὰ τῶν ἔργων ἀριδηλοτάτην ἐλάμβανον πίστιν. Οὐκ ἐπὶ τέλει δὲ μόνον, ἀλλὰ παρὰ πάντα τὸν ἐξ ἀρχῆς βίον, ἐλελήθει πρὸ τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν κρεμάμενος. Αἰεὶ γὰρ φοβούμενος καὶ τρέμων, τὸ πλῆθος τῶν ἐπιτιθεμένων ἐπτόητο· σαφῶς ἐξεπιστάμενος, ὅτι εὔνους μὲν ἦν οὐδεὶς, ἐχθροὶ δὲ πάντες δυσπραξίᾳ ἀμείλικτοι. Τῆς δὲ ἀνηνύτου καὶ συνεχοῦς εὐλαβείας, μάρτυρες οἱ τὰ Σικελικὰ συγγράψαντες· οἵ φασιν, ὅτι καὶ τὴν θυμηρεστάτην ὕποπτον εἶχε γυναῖκα. Σημεῖον δέ· τὴν εἰς τὸ δωμάτιον εἴσοδον, διὰ ἧς φοιτήσειν ἔμελλεν ὡς αὐτὸν, ἐκέλευσε στορεσθῆναι σανίσιν, ἵνα μὴ λάθῃ ποτὲ παρεισερπύσασα. Ψόφῳ δὲ καὶ κτύπῳ τῆς ἐπιβάσεως προμηνύῃ τὴν ἄφιξιν. Εἶτα οὐκ ἀντίμονα μόνον, ἀλλὰ*

καὶ πᾶσι τοῖς μέρεσι γυμνὴν, ἃ μὴ θέμις ὑπὸ ἀνδρῶν ὁρᾶσθαι, παρέρχεσθαι. Πρὸς δὲ τούτοις, τὸ συνεχὲς τοῦ κατὰ τὴν ὁδὸν ἐδάφους, εἰς τάφρου γεωργικῆς εὖρος καὶ βάθος διακοπῆναι, κατὰ δέος μή τι πρὸς ἐπιβουλὴν ἀφανῶς ἐπικρύπτηται, ὅπερ ἢ ἅλμασιν ἢ μακραῖς διαβάσεσιν ἔμελλε διελέγχεσθαι.

Πόσων ἄρα κακῶν ὁ ταῦτα παρατηρῶν καὶ τεχνάζων ἐπὶ γυναικὸς, ἣ πρὸ τῶν ἄλλων ὤφειλε πιστεύειν, μεστὸς ἦν; Ἀλλὰ γὰρ ἐῴκει τοῖς διὰ ἀποῤῥῶγος ὄρους, ἐπὶ τῷ τὰς ἐν οὐρανῷ φύσεις ἀριδηλοτέρως κατανοῆσαι κρημναβατοῦσιν· οἳ μόλις φθάνοντες ἄχρι προνενευκότος αὐχένος, οὔτε ἀναχωρεῖν ἔτι δύνανται, πρὸς τὸ λειπόμενον ὕψος ἀπειρηκότες, οὔτε καταβαίνειν θαῤῥοῦσι, πρὸς τὴν ὄψιν τῶν χασμάτων ἰλιγγιῶντες. Ἐρασθεὶς γὰρ, ὡς θείου πράγματος καὶ περιμαχήτου, τυραννίδος, οὔτε μένειν οὔτε ἀποδιδράσκειν ἀσφαλὲς εἶναι ὑπελάμβανε. Μένοντι μὲν γὰρ ἀλλεπάλληλα ἐπέῤῥει κακὰ ἀμύθητα· βουλομένῳ δὲ ἀποδιδράσκειν ὁ περὶ τοῦ ζῆν ἐπεκρέ-
640 ματο κίνδυνος· ὡπλισμένων, εἰ καὶ μὴ τοῖς σώ-
M. μασιν, ἀλλά τοι ταῖς διανοίαις κατὰ αὐτοῦ. Δηλοῖ δὲ καὶ τὸ ἔργον, ᾧ πρὸς τὸν μακαρίζοντα τὸν τῶν τυράννων βίον φασὶ χρήσασθαι Διονύσιον. Καλέσας γὰρ αὐτὸν ἐπὶ λαμπροτάτου καὶ πολυτελεστάτου δείπνου παρασκευὴν, ἐκ μηρίνθου πάνυ λεπτῆς προσέταξεν ἠκονημένον ὑπεραιωρηθῆναι πέλεκυν. Ἐπεὶ δὲ κατακλιθεὶς εἶδεν αἰφνίδιον, οὔτε ἐξαναστῆναι θαῤῥῶν διὰ τὸν τύραννον, οὔτε ἀπολαῦσαί τινος τῶν παρεσκευοσμένων διὰ δέος οἷός τε ὢν, ἀφθόνων καὶ πλουσίων ἀλογήσας ἡδονῶν, ἀνατείνας τὸν αὐχένα καὶ τὰς ὄψεις, ἐκαραδόκει τὸν οἰκεῖον ὄλεθρον. Συνεὶς δὲ ὁ Διονύσιος, "Ἆρα ἤδη κατανοεῖς," ἔφη, "τὸν ἀοίδιμον καὶ περιμάχητον ἡμῶν βίον; Ἔστι γὰρ τοιοῦτος, εἰ μὴ βούλοιτό τις ἑαυτὸν φενακίζειν· ἐπειδὴ περιέχει παμπληθεῖς μὲν χορηγίας, ἀπόλαυσιν δὲ οὐδενὸς χρηστοῦ· φόβους δὲ ἐπαλλήλους, καὶ

κινδύνους ἀνηκέστους, καὶ νόσον ἑρπηνώδους καὶ φθινώδους χαλεπωτέραν, ἀθεράπευτον ἀεὶ φέρουσαν ὄλεθρον." Οἱ δὲ πολλοὶ τῶν ἀνεξετάστων ὑπὸ τῆς λαμπρᾶς φανερότητος ἀπατώμενοι, ταὐτὸν πεπόνθασι τοῖς ἀγκιστρευομένοις ὑπὸ τῶν εἰδεχθῶν ἑταιριδίων· ἃ τὴν δυσμορφίαν ἐσθῆτι καὶ χρυσῷ, καὶ ταῖς τῆς ὄψεως ὑπογραφαῖς ἐπισκιάζοντα, γνησίου κάλλους ἀπορίᾳ, νόθον ἐπὶ ἐνέδρᾳ τῶν θεωμένων δημιουργεῖ.

Τοιαύτης γέμουσι βαρυδαιμονίας οἱ λίαν εὐτυχεῖς, ἧς τὰς ὑπερβολὰς αὐτοὶ δικάσαντες παρὰ ἑαυτοῖς οὐ στέγουσιν. Ἀλλὰ ὥςπερ οἱ τὰ ἄῤῥητα ὑπὸ ἀνάγκης ἐκλαλοῦντες, ἀφιᾶσι τὰς ἐκπάθους ἀψευδεστάτας φωνὰς, ἐπὶ συνουσίᾳ τιμωριῶν καὶ παρουσῶν καὶ προσδοκωμένων ζῶντες, καθάπερ τῶν θρεμμάτων τὰ πρὸς ἱερουργίαν πιαινόμενα. Καὶ γὰρ ταῦτα τῆς πλείστης ἐπιμελείας ἐπὶ τῷ σφαγῆναι τυγχάνει, διὰ πολύκρεων εὐωχίαν. Εἰσὶ δὲ οἳ καὶ περὶ χρημάτων ἀσεβῶν οὐκ ἀδήλους, ἀλλὰ φανερὰς ἔδοσαν δίκας, ὧν τὰ πλήθη καταλέγεσθαι, περιττὸς πόνος· ἀπόχρη δὲ ἓν ἔργον παράδειγμα πάντων ἐστάναι. Λέγεται τοίνυν ὑπὸ τῶν ἀναγεγραφότων τὸν ἱερὸν πόλεμον τὸν ἐν Φωκίδι, νόμου κειμένου, τὸν ἱερόσυλον κατακρημνίζεσθαι, ἢ καταποντοῦσθαι, ἢ καταπίμπρασθαι· τρεῖς συλήσαντας τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν Φιλόμηλον καὶ Ὀνόμαρχον, καὶ Φάϋλλον, διανείμασθαι τὰς τιμωρίας. Τὸν μὲν γὰρ διὰ λόφου τραχέως καὶ λιθώδους, ῥαγείσης πέτρας κατακρημνισθῆναί τε καὶ καταλευσθῆναι· τὸν δὲ, ἀφηνιά-
641 σαντος τοῦ κομίζοντος ἵππου, καὶ μέχρι θαλάσσης
M. καταβάντος, ἐπιδραμόντος τοῦ πελάγους, εἰς ἀχανῆ
βυθὸν αὐτῷ ζώῳ καταδῦναι. Φάϋλλον δὲ φθινώδει νόσῳ — διττὸς γὰρ ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος —, συντακῆναι, ἢ ἐν τῷ ἐν Ἄβαις ἱερῷ συνεμπρησθέντα ἀπολέσθαι. Ταῦτα γὰρ φιλονεικότατον λέγειν ἀποβῆναι κατὰ τύχην· εἰ μὲν γάρ τινες, ἢ ἐν διαφέρουσι

καιροῖς, ἢ ἑτέραις ἐκολάσθησαν τιμωρίαις, εἰκὸς ἦν τὸ ἄστατον τῆς τύχης προφασίζεσθαι· πάντων δὲ ἀθρόως, καὶ ὑφ᾽ ἕνα καιρὸν, καὶ μὴ ἑτέραις τιμωρίαις, ἀλλὰ ταῖς περιεχομέναις ἐν τοῖς νόμοις κολασθέντων, εὔλογον φάσκειν, ὅτι θεοῦ δικάσαντος ἑάλωσαν. Εἰ δέ τινες τῶν ὑπολειφθέντων βιαίων, καὶ τοῖς πλήθεσιν ἐπαναστάντων, καὶ δουλωσαμένων, οὐ μόνον δήμους ἑτέρους ἀλλὰ καὶ πατρίδας τὰς ἑαυτῶν, ἀτιμώρητοι διετέλεσαν, θαυμαστὸν οὐδέν. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐχ ὁμοίως ἄνθρωπος δικάζει καὶ θεός. Διότι τὰ μὲν φανερὰ ἡμεῖς ἐρευνῶμεν, ὁ δὲ ἄχρι μυχῶν ψυχῆς εἰςδυόμενος ἀψοφητὶ, καθάπερ ἐν ἡλίῳ, λαμπρὰν διάνοιαν αὐγάζει· ἀπαμπίσχων μὲν τὰ περίαπτα, οἷς ἐγκεκάλυπται, γυμνὰ δὲ περιαθρῶν τὰ βουλήματα καὶ διαγινώσκων εὐθὺς τά τε παράσημα καὶ δόκιμα.

Μηδέποτε οὖν τὸ οἰκεῖον δικαστήριον τοῦ θείου προκρίναντες, ἀψευδέστερον αὐτὸ καὶ εὐβουλότερον εἶναι φῶμεν· οὐ γὰρ ὅσιον. Ἐν ᾧ μὲν γὰρ πολλὰ τὰ σφάλλοντα· ἀπατηλαὶ αἰσθήσεις, πάθη ἐπίβουλα, κακιῶν ὁ βαρύτατος ἐπιτειχισμός· ἐν ᾧ δὲ, οὐδὲν μὲν τῶν ἐπὶ ἐξαπάτῃ δικαιότης δὲ καὶ ἀλήθεια, αἷς ἕκαστον βραβευόμενον, ἐπαινετῶς ἐξορθοῦσθαι πέφυκεν. Ἔπειτα, ὦ γενναῖε, μὴ νομίσῃς ἀλυσιτελὲς ἐπίκαιρον εἶναι τυραννίδα. Οὐδὲ γὰρ ἡ κόλασις ἀλυσιτελὲς, ἀλλὰ τιμωρίας διδόναι τοῖς ἀγαθοῖς ἢ ὠφελιμώτερον, ἢ οὐκ ἀποδέον. Οὗ χάριν ἐν ἅπασι μὲν τοῖς ὀρθῶς γραφεῖσι παρείληπται νόμοις· οἱ δὲ γράψαντες ὑπὸ πάντων ἐπαινοῦνται. Ὅπερ γὰρ ἐν δήμῳ τύραννος, τοῦτο ἐν νόμῳ κόλασις. Ἐπειδὰν οὖν ἔνδεια μὲν καὶ σπάνις δεινὴ καταλάβῃ τὰς πόλεις ἀρετῆς, ἀφθονία δὲ ἀφροσύνης ἐπιπολάσῃ, τηνικαῦτα ὁ θεὸς, ὥςπερ ῥεῦμα χειμάῤῥου, τὴν φορὰν τῆς κακίας ἀποχετεῦσαι γλιχόμενος, ἵνα καθάρῃ τὸ
642 γένος ἡμῶν, ἰσχὺν καὶ κράτος δίδωσι τοῖς τὰς
M. φύσεις ἀρχικοῖς. Ὠμῆς γὰρ δίχα ψυχῆς οὐ καθαί-

ϱεται κακία. Καὶ ὅνπερ τρόπον αἱ πόλεις ἐπὶ ἀνδροφόνοις καὶ προδόταις καὶ θεοσύλοις δημίους ἀνατρέφουσιν, οὐ τὴν γνώμην ἀποδεχόμεναι τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ τὸ τῆς ὑπηρεσίας χρήσιμον ἐξετάζουσαι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ τῆς μεγαλοπόλεως, τοῦδε τοῦ κόσμου, κηδεμὼν, οἷα δημίους κοινοὺς, ἐφίστησι τοὺς τυράννους ταῖς πόλεσιν, ἐν αἷς ἂν αἴσθηται βίαν, ἀδικίαν, ἀσέβειαν, τὰ ἄλλα κακὰ πλημμύροντα, ὅπως ἤδη ποτὲ στάντα λωφήσῃ. Τηνικαῦτα καὶ τοὺς αἰτίους, ὡς ἐκ δυσκαθάρτου καὶ ἀνηλεοῦς ψυχῆς ὑπηρετήσαντας, ἐφ' ἅπασιν, ὥςπερ τινὰς κορυφαίους ἀξιοῖ μετέρχεσθαι. Καθάπερ γὰρ ἡ τοῦ πυρὸς δύναμις, ὅταν παραβληθεῖσαν ὕλην ἀναλώσῃ, τελευταῖον αὐτὴν ἐπινέμεται· τοῦτον τὸν τρόπον καὶ οἱ ἐπὶ τοῖς πλήθεσι δυναστείας εἰληφότες, ὅταν δαπανήσαντες τὰς πόλεις κενὰς ἀνδρῶν ἐργάσωνται, τὰς ὑπὲρ ἁπάντων τίνοντες δίκας ἐπιδιαφθείρονται. Καὶ τί θαυμάζομεν εἰ διὰ τυράννων ὁ θεὸς κακίαν ἀναχυθεῖσαν ἐν πόλεσι καὶ χώραις καὶ ἔθνεσιν ἀποδιοπομπεῖται; Πολλάκις γὰρ μὴ χρώμενος ὑπηρέταις ἄλλοις, αὐτὸς διὰ ἑαυτοῦ τοῦτο ἐργάζεται, λιμὸν ἐπάγων, ἢ λοιμὸν, ἢ σεισμὸν, καὶ ὅσα ἄλλα θεήλατα, οἷς ὅμιλοι μεγάλοι καὶ πολυάνθρωποι κατὰ ἑκάστην ἡμέραν ἀπόλλυνται, καὶ πολλὴ μοῖρα τῆς οἰκουμένης ἐρημοῦται, διὰ προμήθειαν ἀρετῆς.

Ἱκανῶς μὲν οὖν εἴς γε τὰ παρόντα, περὶ τοῦ μήτινα τῶν φαύλων εὐδαιμονεῖν, ὡς οἶμαι, λέλεκται· διὰ ὧν μάλιστα παρίσταται τὸ εἶναι πρόνοιαν. Εἰ δὲ μηδὲ πέπεισαι, τὸν ἔτι ὑποικουροῦντα ἐνδοιασμὸν εἰπὲ θαῤῥῶν· ἀμφότεροι γὰρ, ᾗ τὸ ἀληθὲς ἔχει, συνδιαπονήσαντες εἰσόμεθα."

Καὶ μετὰ ἕτερα πάλιν φησίν, "Ἀνέμων καὶ ὑετῶν φορὰς οὐκ ἐπὶ λύμῃ τῶν πλεόντων, ὡς ἐνόμιζες, ἢ γεωργούντων, ἀλλὰ ἐπὶ ὠφελείᾳ τοῦ παντὸς ἡμῶν γένους ὁ θεὸς ἐργάζεται. Ὕδασι μὲν γὰρ τὴν γῆν καθαίρει, τὸν δὲ ὑπὸ σελήνην ἅπαντα χῶρον πνεύ-

μασιν· ἀμφοτέροις δὲ ζῶα καὶ φυτὰ τρέφει καὶ αὔξει καὶ τελειοῖ. Εἰ δὲ τοὺς μὴ ἐν καιρῷ πλωτῆρας ἢ γεωπόνους ἐστὶν ὅτε βλάπτει, θαυμαστὸν οὐδέν. Βραχὺ γὰρ οὗτοι μέρος· ἡ δὲ ἐπιμέλεια τοῦ παντὸς ἀνθρώπων γένους. Ὥσπερ οὖν τὸ ἐν τῷ γυμνασίῳ ἄλειμμα τίθεται μὲν ἐπὶ ὠφελείᾳ, πολλάκις δὲ ὁ γυμνασίαρχος ἕνεκα πολιτικῶν χρειῶν, ὥρας
643 τῆς ἐν ἔθει μετέθηκε τὴν τάξιν, δι᾽ ἧς ὑστέρησαν
M. ἔνιοι τῶν ἀλειφομένων· οὕτω καὶ ὁ θεὸς, οἷα πόλεως, τοῦ παντὸς ἐπιμελούμενος κόσμου, θέρη χειμαίνοντα, καὶ χειμῶνας ἐαρίζοντας εἴωθε ποιεῖν, ἐπὶ τῇ τοῦ παντὸς ὠφελείᾳ· καὶ ἂν εἰ ναύκληροί τινες ἢ γῆς ἐργάται μέλλοιεν ταῖς τούτων ἀνωμαλίαις ζημιοῦσθαι. Τὰς οὖν τῶν στοιχείων εἰς ἄλληλα μεταβολὰς, ἐξ ὧν ὁ κόσμος ἐπάγη καὶ συνέστηκεν, εἰδὼς ἀναγκαιότατον ἔργον, ἀκωλύτους παρέχεται· πάχναι δὲ καὶ χιόνες καὶ ὅσα ὁμοιότροπα, ἀέρος ἐπακολουθεῖ καταψύξει· καὶ πάλιν προσρήξει καὶ παρατρίψει νεφῶν, ἀστραπαί τε καὶ βρονταί. Ὧν οὐδὲν ἴσως κατὰ πρόνοιαν· ἀλλὰ ὑετοὶ καὶ πνεύματα ζωῆς καὶ τροφῆς καὶ αὐξήσεως τοῖς περὶ γῆν αἴτια, ὧν ταῦτα ἐπακολουθήματα. Οἷα γυμνασιάρχου φιλοτιμίαις πολλάκις ἀνειμένας ποιουμένου δαπάνας, ἀντὶ ὕδατος ἐλαίῳ καταιονούμενοί τινες τῶν ἀπειροκάλων, εἰς τὸ ἔδαφος ῥανίδας ἀποστάζουσιν· ὁ δὲ ὀλισθηρότατος αὐτίκα γίνεται πηλός. Ἀλλ᾽ οὐκ ἄν τις εὖ φρονῶν εἴποι, τὸν πηλὸν καὶ τὸν ὄλισθον προμηθείᾳ τοῦ γυμνασιάρχου γεγονέναι, παρηκολουθηκέναι δὲ ἄλλως τῇ ἀφθονίᾳ τῶν χορηγιῶν ταῦτα. Ἶρις δὲ καὶ ἅλως καὶ ὅσα ὁμοιότροπα, πάλιν ἐστὶν αὐτῶν ἐγκιρναμένων τοῖς νέφεσιν ἐπακολουθήματα, οὐκ ἔργα φύσεως προηγούμενα, φυσικοῖς δὲ ἐπισυμβαίνοντα ἔργοις. Οὐ μὴν ἀλλὰ παρέχει τινὰ καὶ ταῦτα χρείαν ἀναγκαίαν τοῖς φρονιμωτέροις· νηνεμίας γὰρ καὶ πνεύματα, εὐδίας τε καὶ χειμῶνας ἀπὸ τούτων τεκμαιρόμενοι προλέγουσι. Τὰς μετὰ

πόλιν στοάς οὐχ ὁρᾷς; Τούτων αἱ πλείους πρὸς
μεσημβρίαν νενεύκασιν, ὑπὲρ τοῦ τοὺς ἐμπεριπα-
τοῦντας χειμῶνος μὲν ἀλεαίνεσθαι, θέρους δὲ κατα-
πνεῖσθαι. Παρακολουθεῖ δέ τι καὶ ἕτερον, ὃ μὴ
τῇ γνώμῃ τοῦ κατεσκευακότος ἐπιγίνεται. Τί δὲ
τοῦτο ἐστιν; Αἱ ἀπὸ τῶν ποδῶν ἐκπίπτουσαι σκιαὶ
τῇ ἡμετέρᾳ πείρᾳ διασημαίνουσι τὰς ὥρας. Καὶ μὴν
δὲ τὸ πῦρ φύσεως ἀναγκαιότατον ἔργον, ἐπακο-
λούθημα δὲ τούτου, καπνός· ἀλλὰ ὅμως παρέχεταί
τινα ὠφέλειαν ἔστιν ὅτε καὶ αὐτός. Ἐν γοῦν ταῖς
μεθημεριναῖς πυρσείαις, ἡνίκα τὸ πῦρ ὑπὸ τῶν ἡλια-
κῶν καταλαμπόμενον αὐγῶν ἐξαμαυροῦται, καπνῷ
μηνύεται πολεμίων ἔφοδος. Οἷός γε οὖν ἐπὶ τῆς
ἴριδος, τοιοῦτος καὶ ἐπὶ τῶν ἐκλείψεων ὁ λόγος.
Θείαις φύσεσι γὰρ ἡλίου καὶ σελήνης ἐπακολουθοῦ-
σιν ἐκλείψεις· αἱ δὲ μηνύματά εἰσιν ἢ βασιλέων τε-
644 λευτῆς, ἢ πολεων φθορᾶς, ὃ καὶ Πίνδαρος ἠνί-
M. ξατο γενομένης ἐκλείψεως, διὰ τῶν πρόσθεν εἰρη-
μένων. Ὁ δὲ δὴ τοῦ γάλακτος κύκλος τῶν μὲν
αὐτῆς οὐσίας τοῖς ἄλλοις ἄστροις μετέσχηκε· δυςαι-
τιολόγητος δὲ εἴπερ ἐστὶ, μὴ ἀποκνείτωσαν οἱ τὰ
φύσεως ἐρευνᾶν εἰωθότες. Ὠφελιμώτατον γὰρ ἡ
εὕρεσις, ἥδιστον δὲ καὶ κατὰ αὐτὸ τοῖς φιλομαθέσιν
ἡ ζήτησις. Ὥςπερ οὖν ἥλιος καὶ σελήνη προνοίᾳ γε-
γόνασιν, οὕτω καὶ τὰ ἐν οὐρανῷ πάντα, καὶ ἂν
ἡμεῖς τὰς ἑκάστων φύσεις τε καὶ δυνάμεις ἰχνηλατεῖν
ἀδυνατοῦντες, ἡσυχάζωμεν. Σεισμοί τε καὶ λοιμοὶ,
καὶ κεραυνῶν βολαὶ, καὶ ὅσα τοιαῦτα, λέγεται μὲν
εἶναι θεήλατα, πρὸς δὲ ἀλήθειαν οὐκ ἔστι. Θεὸς
γὰρ οὐδενὸς αἴτιος κακοῦ τὸ παράπαν, ἀλλὰ αἱ τῶν
στοιχείων μεταβολαὶ ταῦτα γεννῶσιν, οὐ προηγού-
μενα ἔργα φύσεως, ἀλλὰ ἑπόμενα τοῖς ἀναγκαίοις,
καὶ τοῖς προηγουμένοις ἐπακολουθοῦντα. Εἰ δέ τι-
νες τῶν χαριεστέρων συναπολαύουσι τῆς ἀπὸ τού-
των βλάβης, οὐκ αἰτιατέον τὴν διοίκησιν. Πρῶτον
μὲν γὰρ, οὐκ εἴ τινες ἀγαθοὶ παρὰ ἡμῖν νομίζονται,

καὶ πρὸς ἀλήθειάν εἰσιν· ἐπειδὴ τὰ θεοῦ κριτήρια τῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν πάντων ἀκριβέστερα. Δεύτερον δὲ, τὸ προμηθὲς ἐπὶ τὰ τῶν ἐν κόσμῳ συνεκτικώτατα ἐφορᾶν ἀγαπᾷ, καθάπερ ἐν ταῖς βασιλείαις καὶ στρατάρχίαις ἐπὶ τὰς πόλεις καὶ τὰ στρατόπεδα οὐκ ἐπί τινα τῶν ἠμελημένων καὶ ἀφανῶν ἕνα τὸν προστυχόντα. Λέγουσι δέ τινες, καθάπερ ἐν ταῖς τυραννοκτονίαις καὶ τοὺς συγγενεῖς ἀναιρεῖσθαι νόμιμόν ἐστι, ὑπὲρ τοῦ μεγέθει τῆς τιμωρίας ἐπισχεθῆναι τὰ ἀδικήματα· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἂν ταῖς λοιμώδεσι νόσοις, παραπόλλυσθαί τινας τῶν μὴ ὑπαιτίων, ἵνα πόῤῥωθεν οἱ ἄλλοι σωφρονίζωνται. Δίχα τοῦ ἀναγκαῖον εἶναι τοὺς ἐμφερομένους ἀέρι νοσώδει, νοσεῖν· ὥςπερ καὶ τοὺς ἐν νηῒ χειμαζομένους κινδυνεύειν ἐξίσου. Τὰ δὲ ἄλκιμα τῶν θηρίων γέγονεν, οὐ γὰρ ὑποσιωπητέον — ὡς ἂν εἰ καὶ τῷ δεινῶς εἰπεῖν οἰομένῳ προλαβὼν τὴν ἀπολογίαν διέσυρες — ἀσκήσεως ἕνεκα τῆς πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας. Τὰ γὰρ γυμνάσια καὶ αἱ συνεχεῖς θῆραι συγκροτοῦσι, καὶ πρὸ τῶν σωμάτων τὰς ψυχὰς ἐθίζουσιν, ἐχθρῶν ἐξαπιναίας ἐφόδους
645 τῷ καρτερῷ τῆς ῥώμης ἀλογεῖν. Τοῖς δὲ τὰς φύ-
M. σεις εἰρηνικοῖς ἔξεστιν οὐ μόνον τειχῶν ἐντὸς, ἀλλὰ καὶ κλεισιάδων θαλαμευομένοις, ἀποζῆν ἀνεπιβουλεύτως, ἔχουσιν εἰς ἀπόλαυσιν ἀφθονωτάτας ἡμέρων ἀγέλας. Ἐπειδὴ σῦς, καὶ λέοντες, καὶ ὅσα ὁμοιότροπα, ἑκουσίᾳ φύσει χρώμενα, μακρὰν ἄστεος, ἀπελήλαται, τὸ μηδὲν παθεῖν ἀγαπῶντα τῆς ἀνθρώπων ἐπιβουλῆς. Εἰ δέ τινες ὑπὸ ῥᾳθυμίας ἄοπλοι, καὶ ἀπαράσκευοι, ταῖς καταδύσεσι τῶν θηρίων ἀδεῶς ἐνδιαιτῶνται, τῶν συμβαινόντων ἑαυτοὺς ἀλλὰ μὴ τὴν φύσιν αἰτιάσθωσαν· διότι φυλάξασθαι παρὸν, ὠλιγώρησαν. Ἤδη γοῦν καὶ ἐν ἱπποδρομίαις εἶδόν τινας εἴξαντας ἀλογιστίᾳ, οἳ, δέον ἐγκαθέζεσθαι καὶ σὺν κόσμῳ θεωρεῖν, ἐν μέσῳ στάντες, ποσὶ καὶ τροχοῖς κατηλοήθησαν, ἀνοίας τὰ ἐπίχειρα εὑράμενοι.

Περὶ μὲν οὖν τούτων ἀπόχρη τὰ λεχθέντα. Τῶν δὲ ἑρπετῶν τὰ ἰοβόλα, γέγονεν οὐ κατὰ πρόνοιαν, ἀλλὰ κατὰ ἐπακολούθησιν, ὡς καὶ πρότερον εἶπον. Ζωογονεῖται γὰρ, ὅταν ἡ ἐνυπάρχουσα ἰκμὰς μεταβάλῃ πρὸς τὸ θερμότερον. Ἔνια δὲ καὶ σῆψις ἐψύχωσεν, ὡς ἕλμινθας μὲν ἡ περὶ τροφήν· φθεῖρας δὲ, ἡ ἀπὸ τῶν ἱδρώτων. Ὅσα δὲ ἐξ οἰκείας ὕλης, κατὰ φύσιν σπερματικὴν καὶ προηγουμένην ἔχει γένεσιν, εἰκότως ἐπιγέγραπται πρόνοιαν. Ἤκουσα δὲ καὶ περὶ ἐκείνων διττοὺς λόγους, ὡς ἐπὶ ὠφελείᾳ τοῦ ἀνθρώπου γεγονότων, οὓς οὐκ ἂν ἐπικρυψαίμην. Ἦν δὲ ὁ μὲν ἕτερος, τοιόςδε· πρὸς πολλὰ τῶν ἰατρῶν ἔφασάν τινες τὰ ἰοβόλα συνεργεῖν, καὶ τοὺς μεθοδεύοντας τὴν τέχνην εἰς ἃ δεῖ καταχρωμένους αὐτοῖς ἐπιστημόνως ἀλεξιφαρμάκων εὐπορεῖν, ἐπὶ τῇ τῶν μάλιστα ἐπισφαλῶς ἐχόντων ἀπροςδοκήτῳ σωτηρίᾳ. Καὶ μέχρι νῦν ἐστιν ἰδεῖν τοὺς μὴ ῥαθύμως καὶ ἀμελῶς ἰατρεύειν ἐπιχειροῦντας, ἐν ταῖς συνθέσεσι τῶν φαρμάκων καταχρωμένους ἑκάστοις οὐ παρέργως. Ὁ δὲ ἕτερος λόγος οὐκ ἰατρικὸς, ἀλλὰ φιλόσοφος ἦν, ὡς ἔοικε. Τῷ γὰρ θεῷ ταῦτα ἔφασκεν ἠυτρεπίσθαι κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων κολαστήρια, ὡς στρατηγοῖς καὶ ἡγεμόσι βοστρύχους ἢ σίδηρον· οὗ χάριν, ἠρεμοῦντα τὸν ἄλλον χρόνον, ἀνερεθίζεσθαι πρὸς ἀλκὴν ἐπὶ τοῖς καταχριθεῖσιν, ὧν ἡ φύσις ἐν τῷ ἀδωροδοκήτῳ δικαστηρίῳ ἑαυτῆς κατέγνω θάνατον. Τὸ δὲ ἐν ταῖς οἰκίαις πεφωλευκέναι μᾶλλόν ἐστι μὲν ψεῦδος· ἔξω γὰρ ἄστεος ἐν ἀγρῷ καὶ ἐρημίαις θεω-
646 *ρεῖται φεύγοντα ὡς δεσπότην τὸν ἄνθρωπον. Οὐ*
M. *μὴν ἀλλὰ εἰ καὶ ἀληθές ἐστιν, ἔχει τινὰ λόγον· ἐν γὰρ μυχοῖς σεσώρευται φορυτὸς, καὶ σκυβάλων πλῆθος, οἷς εἰςδύεσθαι φιλεῖ, δίχα τοῦ καὶ τὴν κνίσσαν ὁλκικὴν ἔχειν δύναμιν. Εἰ δὲ καὶ χελιδόνες ἡμῖν συνδιαιτῶνται, θαυμαστὸν οὐδέν· τῆς γὰρ τούτων θήρας ἀπεχόμεθα. Σωτηρίας δὲ πόθος ἐν ταῖς ψυχαῖς οὐ λογικαῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀλόγοις ἀνίδρυται.*

καὶ πρὸς ἀλήθειάν εἰσιν· ἐπειδὴ τὰ θεοῦ κριτήρια
τῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν πάντων ἀκριβέστερα.
Δεύτερον δὲ, τὸ προμηθὲς ἐπὶ τὰ τῶν ἐν κόσμῳ
συνεκτικώτατα ἐφορᾷν ἀγαπᾷ, καθάπερ ἐν ταῖς βα-
σιλείαις καὶ στρατιαρχίαις ἐπὶ τὰς πόλεις καὶ τὰ
στρατόπεδα οὐκ ἐπί τινα τῶν ἠμελημένων καὶ ἀφα-
νῶν ἕνα τὸν προστυχόντα. Λέγουσι δέ τινες, κα-
θάπερ ἐν ταῖς τυραννοκτονίαις καὶ τοὺς συγγενεῖς
ἀναιρεῖσθαι νόμιμόν ἐστι, ὑπὲρ τοῦ μεγέθει τῆς τι-
μωρίας ἐπισχεθῆναι τὰ ἀδικήματα· τὸν αὐτὸν τρό-
πον καὶ ἂν ταῖς λοιμώδεσι νόσοις, παραπόλλυσθαί
τινας τῶν μὴ ὑπαιτίων, ἵνα πόῤῥωθεν οἱ ἄλλοι σω-
φρονίζωνται. Δίχα τοῦ ἀναγκαῖον εἶναι τοὺς ἐμφε-
ρομένους ἀέρι νοσώδει, νοσεῖν· ὥςπερ καὶ τοὺς ἐν
νηΐ χειμαζομένους κινδυνεύειν ἐξίσου. Τὰ δὲ ἄλκιμα
τῶν θηρίων γέγονεν, οὐ γὰρ ὑποσιωπητέον — ὡς
ἂν εἴ καὶ τῷ δεινῶς εἰπεῖν οἰομένῳ προλαβὼν τὴν
ἀπολογίαν διέσυρες — ἀσκήσεως ἕνεκα τῆς πρὸς
τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας. Τὰ γὰρ γυμνάσια καὶ αἱ
συνεχεῖς θῆραι συγκροτοῦσι, καὶ πρὸ τῶν σωμάτων
τὰς ψυχὰς ἐθίζουσιν, ἐχθρῶν ἐξαπιναίας ἐφόδους
645 τῷ καρτερῷ τῆς ῥώμης ἀλογεῖν. Τοῖς δὲ τὰς φύ-
M. σεις εἰρηνικοῖς ἔξεστιν οὐ μόνον τειχῶν ἐντὸς, ἀλλὰ
καὶ κλεισιάδων θαλαμευομένοις, ἀποζῆν ἀνεπιβου-
λεύτως, ἔχουσιν εἰς ἀπόλαυσιν ἀφθονωτάτας ἡμέρων
ἀγέλας. Ἐπειδὴ σῦς, καὶ λέοντες, καὶ ὅσα ὁμοιό-
τροπα, ἑκουσίῳ φύσει χρώμενα, μακρὰν ἄστεος,
ἀπελήλαται, τὸ μηδὲν παθεῖν ἀγαπῶντα τῆς ἀν-
θρώπων ἐπιβουλῆς. Εἴ δέ τινες ὑπὸ ῥαθυμίας ἄο-
πλοι, καὶ ἀπαράσκευοι, ταῖς καταδύσεσι τῶν θηρίων
ἀδεῶς ἐνδιαιτῶνται, τῶν συμβαινόντων ἑαυτοὺς ἀλλὰ
μὴ τὴν φύσιν αἰτιάσθωσαν· διότι φυλάξασθαι πα-
ρὸν, ὠλιγώρησαν. Ἤδη γοῦν καὶ ἐν ἱπποδρομίαις
εἶδόν τινας εἴξαντας ἀλογιστίᾳ, οἷς δέον ἐγκαθέζεσθαι
καὶ σὺν κόσμῳ θεωρεῖν, ἐν μέσῳ στάντες, ποσὶ καὶ
τροχοῖς κατηλοήθησαν, ἀνοίας τὰ ἐπίχειρα εὑράμενοι.

Περὶ μὲν οὖν τούτων ἀπόχρη τὰ λεχθέντα. Τῶν δὲ ἑρπετῶν τὰ ἰοβόλα γέγονεν οὐ κατὰ πρόνοιαν, ἀλλὰ κατὰ ἐπακολούθησιν, ὡς καὶ πρότερον εἶπον. Ζωογονεῖται γάρ, ὅταν ἡ ἐνυπάρχουσα ἰκμὰς μεταβάλῃ πρὸς τὸ θερμότερον. Ἔνια δὲ καὶ σῆψις ἐψύχωσεν, ὡς ἕλμινθας μὲν ἡ περὶ τροφήν· φθεῖρας δέ, ἡ ἀπὸ τῶν ἱδρώτων. Ὅσα δὲ ἐξ οἰκείας ὕλης, κατὰ φύσιν σπερματικὴν καὶ προηγουμένην ἔχει γένεσιν, εἰκότως ἐπιγέγραπται πρόνοιαν. Ἤκουσα δὲ καὶ περὶ ἐκείνων διττοὺς λόγους, ὡς ἐπὶ ὠφελείᾳ τοῦ ἀνθρώπου γεγονότων, οὓς οὐκ ἂν ἐπικρυψαίμην. Ἦν δὲ ὁ μὲν ἕτερος, τοιόσδε· πρὸς πολλὰ τῶν ἰατρῶν ἔφασάν τινες τὰ ἰοβόλα συνεργεῖν, καὶ τοὺς μεθοδεύοντας τὴν τέχνην εἰς ἃ δεῖ καταχρωμένους αὐτοῖς ἐπιστημόνως ἀλεξιφαρμάκων εὐπορεῖν, ἐπὶ τῇ τῶν μάλιστα ἐπισφαλῶς ἐχόντων ἀπροσδοκήτῳ σωτηρίᾳ. Καὶ μέχρι νῦν ἔστιν ἰδεῖν τοὺς μὴ ῥαθύμως καὶ ἀμελῶς ἰατρεύειν ἐπιχειροῦντας, ἐν ταῖς συνθέσεσι τῶν φαρμάκων καταχρωμένους ἑκάστοις οὐ παρέργως. Ὁ δὲ ἕτερος λόγος οὐκ ἰατρικός, ἀλλὰ φιλόσοφος ἦν, ὡς ἔοικε. Τῷ γὰρ θεῷ ταῦτα ἔφασκεν ἠυτρεπίσθαι κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων κολαστήρια, ὡς στρατηγοῖς καὶ ἡγεμόσι βοστρύχους ἢ σίδηρον· οὗ χάριν, ἠρεμοῦντα τὸν ἄλλον χρόνον, ἀνερεθίζεσθαι πρὸς ἀλκὴν ἐπὶ τοῖς κατακριθεῖσιν, ὧν ἡ φύσις ἐν τῷ ἀδωροδοκήτῳ δικαστηρίῳ ἑαυτῆς κατέγνω θάνατον. Τὸ δὲ ἐν ταῖς οἰκίαις πεφωλευκέναι μᾶλλόν ἐστι μὲν ψεῦδος· ἔξω γὰρ ἄστεος ἐν ἀγρῷ καὶ ἐρημίαις θεω-
646 M. *ρεῖται φεύγοντα ὡς δεσπότην τὸν ἄνθρωπον. Οὐ μὴν ἀλλὰ εἰ καὶ ἀληθές ἐστιν, ἔχει τινὰ λόγον· ἐν γὰρ μυχοῖς σεσώρευται φορυτός, καὶ σκυβάλων πλῆθος, οἷς εἰσδύεσθαι φιλεῖ, δίχα τοῦ καὶ τὴν κνίσσαν ὁλκικὴν ἔχειν δύναμιν. Εἰ δὲ καὶ χελιδόνες ἡμῖν συνδιαιτῶνται, θαυμαστὸν οὐδέν· τῆς γὰρ τούτων θήρας ἀπεχόμεθα. Σωτηρίας δὲ πόθος ἐν ταῖς ψυχαῖς οὐ λογικαῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀλόγοις ἀνίδρυται.*

Τῶν δὲ πρὸς ἀπόλαυσιν οὐδὲν ὁμοδίαιτον, διὰ τὰς ἐξ ἡμῶν ἐπιβουλὰς, πλὴν παρὰ οἷς ἡ τῶν τοιούτων χρῆσις ἀπηγόρευται νόμῳ. Τῆς Συρίας ἐπὶ θαλάττῃ πόλις ἐστὶν, Ἀσκάλων ὄνομα· γενόμενος ἐν ταύτῃ, κατὰ ὃν χρόνον εἰς τὸ πατρῷον ἱερὸν ἐστελλόμην εὐξόμενός τε καὶ θύσων, ἀμήχανόν τι πελειάδων πλῆθος ἐπὶ τῶν τριόδων καὶ κατὰ οἰκίαν ἑκάστην ἐθεασάμην. Πυνθανομένῳ δέ μοι τὴν αἰτίαν, ἔφασαν οὐ θεμιτὸν εἶναι συλλαμβάνειν· ἀπειρῆσθαι γὰρ ἐκ παλαιοῦ τοῖς οἰκήτορσι τὴν χρῆσιν. Οὕτως ἡμέρωται τὸ ζῶον ὑπὸ ἀδείας, ὥςτε οὐ μόνον ὑπωρόφιον, ἀλλὰ καὶ ὁμοτράπεζον ἀεὶ γίνεσθαι, καὶ ταῖς ἐκεχειρίαις ἐντρυφᾶν. Ἐν Αἰγύπτῳ δὲ καὶ θαυμασιώτερον ἰδεῖν ἐστιν· τὸ γὰρ ἀνθρωποβόρον καὶ θηρίων ἀργαλεώτατον κροκόδειλος, γεννώμενος καὶ τρεφόμενος ἐν τῷ ἱερωτάτῳ Νείλῳ, τῆς ὠφελείας, καίτοι βύθιος ὤν, ἐπαισθάνεται. Παρὰ οἷς μὲν γὰρ τιμᾶται, πληθύνει μάλιστα· παρὰ δὲ τοῖς λυμαινομένοις, οὐδὲ ὄναρ φαίνεται· ὡς τῶν πλεόντων ὅπου μὲν καὶ τοὺς ἄγαν δειλοὺς, ἐξαλλομένους νήχεσθαι μετὰ παιδιᾶς. Χώρα δὲ ἡ Κυκλώπων, ἐπειδὴ τὸ γένος αὐτῶν ἐστι πλάσμα μύθου, δίχα σπορᾶς καὶ γεωπόνων ἀνδρῶν ἥμερος καρπὸς οὐ φύεται, καθάπερ οὐδὲ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τι γεννᾶται. Τῆς δὲ Ἑλλάδος οὐ κατηγορητέον, ὡς λυπρᾶς καὶ ἀγόνου· πολὺ γὰρ καὶ ἂν ταύτῃ τὸ βαθύγειον. Εἰ δὲ ἡ Βάρβαρος διαφέρει ταῖς εὐκαρπίαις, πλεονεκτεῖ μὲν τροφαῖς, ἐλαττοῦται δὲ τοῖς τρεφομένοις, ὧν χάριν αἱ τροφαί. Μόνη γὰρ ἡ Ἑλλὰς ἀψευδῶς ἀνθρωπο-
647 γονεῖ, φυτὸν οὐράνιον καὶ βλάστημα θεῖον, ἠκρι-
M. βωμένον λογισμὸν, ἀποτίκτουσα, οἰκειούμενον ἐπιστήμῃ. Τὸ δὲ αἴτιον· λεπτότητι ἀέρος ἡ διάνοια πέφυκεν ἀκονᾶσθαι. Διὸ καὶ Ἡράκλειτος οὐκ ἀπὸ σκοποῦ φησιν· οὗ γῆ ξηρὴ, ψυχὴ σοφωτάτη καὶ ἀρίστη. Τεκμηριώσαιτο δὲ ἂν τις καὶ ἐκ τοῦ τοὺς μὲν νήφοντας καὶ ὀλιγοδεεῖς συνετωτέρους εἶναι, τοὺς

δὲ ποτῶν ἀεὶ καὶ σιτίων ἐμπιπλαμένους ἥκιστα φρονίμους, ἅτε βαπτιζομένου τοῖς ἐπιοῦσι τοῦ λογισμοῦ. Διὸ κατὰ τὴν Βάρβαρον ἔρνη μὲν ταῖς εὐτροφίαις καὶ στελέχη περιμήκιστα, καὶ ζώων ἀλόγων σφοδρὰ τὰ γονιμώτατα· νοῦς δὲ οὔ, ἢ ἥκιστα γεννᾶται, διότι τὸ ὑψωθῆναι ἐξ ἀέρος αὐτοῦ, αἱ γῆς καὶ ὕδατος ἐπάλληλοι καὶ συνεχεῖς ἀναθυμιάσεις κατεκράτησαν. Ἰχθύων δὲ καὶ ὀρνίθων καὶ χερσαίων γένη ζώων οὐκ ἔστιν ἐγκλήματα φύσεως ἐφ᾽ ἡδονὴν παρακαλούσης, ἀλλὰ δεινὸς ψόγος τῆς ἡμῶν αὐτῶν ἀκρασίας. Ἀναγκαῖον μὲν γὰρ ἦν εἰς τὴν τοῦ ὅλου συμπλήρωσιν, ἵνα γένηται κόσμος ἐν ἑκάστῳ μέρει, φῦναι ζώων ἰδέας ἁπάντων· οὐκ ἀναγκαῖον δὲ ἐπὶ τὴν τούτων ἀπόλαυσιν ὁρμῆσαι τὸ σοφίας συγγενέστατον χρῆμα, τὸν ἄνθρωπον, μεταβαλόντα εἰς ἀγριότητα θηρίων. Διὸ καὶ μέχρι νῦν οἷς λόγος ἐγκρατείας, ἅπαξαπάντων ἀπέχονται, λαχανώδει χλόῃ καὶ καρποῖς δένδρων προσοψήμασιν, ἡδίστῃ ἀπολαύσει, χρώμενοι. Τοῖς δὲ τὸν τῶν εἰρημένων θοίνην ἡγουμένοις εἶναι κατὰ φύσιν ἐπέστησαν διδάσκαλοι, σωφρονισταί, νομοθέται κατὰ πόλεις, οἷς ἐμέλησε τὴν ἀμετρίαν τῶν ἐπιθυμιῶν στεῖλαι, μὴ ἐπιτρέψασι τὴν χρῆσιν ἀδεᾶ πᾶσι πάντων. Εἰ δὲ καὶ ῥόδα, καὶ κρόκος, καὶ ἡ ἄλλη τῶν ἀνθῶν ποικιλία, πρὸς ὑγίειαν, οὐ πρὸς ἡδονὴν γέγονεν. Ἄπλετοι γὰρ τούτων αἱ δυνάμεις ἀριδηλοτέρας παρέχεται· καθάπερ εἰς ζώου γένεσιν ἡ ἄρρενος καὶ θήλεος μῖξις· ἰδίᾳ ἑκατέρου μὴ πεφυκότος ποιεῖν, ὅπερ ἄμφω συνελθόντα." Ταῦτα ἀναγκαίως λέλεκται πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν ὑπό σου διαπορηθέντων, ἱκανὴν πίστιν ἐργάσασθαι δυνάμενα τοῖς μὴ φιλονείκως ἔχουσι, περὶ τοῦ τὸν θεὸν τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιμελεῖσθαι πραγμάτων.

Ex Iohannis Damasceni Sacris Parallelis.

Περὶ τῆς ἀστάτου καὶ ἀβεβαίου τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καταστάσεως.

648 Pag. 326. C. *Πάντων μὲν, εἰ δεῖ τὸ ἀληθὲς*
M. *εἰπεῖν, ἄκυρον ἄνθρωπος, οὐδενὸς ἐνειλημμένος, οὐχ ὅτι τῶν ἄλλων, ἀλλὰ οὐδὲ τῶν περὶ αὐτὸν βεβαίως· οὐχ ὑγείας, οὐκ εὐαισθησίας, οὐκ ἀρτιότητος τῆς περὶ τὰ ἄλλα τοῦ σώματος, οὐχὶ φωνῆς, οὐκ ἀγχινοίας. Τὰ γὰρ κατὰ πλοῦτον, ἢ δόξαν, ἢ φίλους, ἢ ἀρχὰς, ἢ ὅσα ἄλλα τυχηρὰ, τίς οὐκ οἶδεν, ὡς ἐστὶν ἀβέβαια; Ὥςτε ἀνάγκη ὁμολογεῖν, ὅτι περὶ ἕνα τὸ κῦρος τῶν ἁπάντων ἐστὶ, τὸν ὄντα ὄντως κύριον.*

Περὶ ἀσεβῶν καὶ ἁμαρτωλῶν, κ. τ. λ.

P. 341. D. *Εἰ βούλει ὑπὸ τοῦ θεοῦ βασιλεύεσθαι, μὴ βούλει ἁμαρτάνειν. Εἰ δὲ ἁμαρτάνεις, πῶς βασιλεύσῃ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ;* —

Περὶ ἀποταξαμένων, καὶ ἐξ ὑποστροφῆς ἐκεῖνα πραττόντων, οἷς ἀπετάξαντο.

P. 343. D. *Ἔνιοι προκόψαντες ἐπὶ ἀρετὴν ὑπενόστησαν πρὶν ἐφικέσθαι τοῦ τέλους· τὴν ἄρτι φυομένην ἀριστοκρατείαν ἐν ψυχῇ καθελούσης τῆς παλαιᾶς ὀλιγοκρατείας, ἣ πρὸς ὀλίγον ἠρεμήσασα, πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς μετὰ πλείονος δυνάμεως ἐναπέθετο.*

Ibid. *Ὅταν ἄνθρωπος κατορθώσῃ βίον ἐνάρετον διὰ ἀσκήσεως, καὶ ἀγαθῆς πολιτείας, καὶ ἔστιν ὑπὸ πάντων ἐγνωσμένος, ὅτι ἔστιν εὐσεβὴς καὶ φοβούμενος τὸν θεὸν, καὶ ἐκπέσῃ εἰς ἁμαρτίαν, τοῦτό ἐστι παράπτωμα. Ἀνῆλθεν γὰρ εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πέπτωκεν εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ᾅδου.*

Περὶ ἀναστάσεως καὶ κρίσεως.

649 P. 349. A. Οὐκ ἔστι παρὰ θεῷ, οὔτε πονηρὸν
M. ὄντα ἀπολέσαι τὸν ἀγαθὸν μισθὸν περὶ ἑνὸς ἀγαθοῦ μετὰ πλειόνων κακῶν πεπραγμένου· οὔτε πάλιν ἀγαθὸν ὄντα, ἀπολέσαι τὴν κόλασιν, καὶ μὴ λαβεῖν αὐτὴν, εἰ μετὰ πλειόνων ἀγαθῶν ἔν τινι γένηται πονηρεύων. Ἀνάγκη γὰρ ζυγῷ καὶ σταθμῷ πάντα ἀποδιδόναι τὸν θεόν.

Ibid. B. Ὁ νοῦς ἑκάστῳ μάρτυς ἐστὶν ὧν ἐν ἀφανεῖ ἐβουλεύσαντο, καὶ τὸ συνειδὸς ἔλεγχος ἀδέκαστος, καὶ πάντων ἀψευδέστατος.

Περὶ ἀρχομένων.

P. 359. A. Ὁ μαθὼν ἄρχεσθαι, καὶ ἄρχειν εὐθὺς μανθάνει. Οὐδὲ γὰρ εἰ πάσης γῆς καὶ θαλάττης τὸ κράτος ἀνάψαιτό τις, ἀρχῶν ἂν εἴη πρὸς ἀλήθειαν, εἰ μὴ μάθοι καὶ προπαιδευθείη τὸ ἄρχεσθαι.

Περὶ ἀναρχίας.

Ibid. D. Ὦ πόσα καὶ ἡλίκα κακὰ ἐξ ἀναρχίας φύεται; Λιμὸς, πόλεμος, δῃώσεις χωρίων, στέρησις χρημάτων, ἀπαγωγαὶ, οἱ περὶ δουλείας καὶ θανάτου φόβοι.

Περὶ ἄφρονος καὶ ἀνοήτου, κ. τ. λ.

P. 362. E. Τῶν φαύλων πλούσιος οὐδεὶς, καὶ ἂν τὰ πανταχοῦ μέταλλα κέκτηται, ἀλλά εἰσι πάντες οἱ ἄφρονες πένητες. Στενοχωρεῖται πᾶς ἄφρων θλιβόμενος ὑπὸ φιλαργυρίας καὶ φιλοδοξίας καὶ φιληδονίας, καὶ τῶν ὁμοιοτρόπων ἅπερ οὐκ ἐᾷ τὴν διάνοιαν ἐν εὐρυχωρίᾳ διάγειν.

P. 363. A. Μεῖζον ἀνθρώπῳ κακὸν ἀφροσύνης οὐδέν ἐστι, τοῦ ἰδίου τοῦ λογισμοῦ γένους, τὸν νοῦν ζημιωθέντι.

Pag. 368. A. Νόσου καὶ φθορᾶς αἴτιον ἀπαιδευσία.

Περὶ ἀπάτης κατὰ οἰκονομίαν γινομένης.

P. 367. D. Οὐ πᾶς δόλος ὑπαίτιός ἐστιν, ἐπεὶ καὶ λῃστὰς νυκτοφύλακες, καὶ πολεμίους στρατηγοί, οὓς ἀδόλως συλλαβεῖν οὐκ ἔστιν, ἐνεδρεύοντες κατορθοῦν δοκοῦσι, καὶ τὰ λεγόμενα στραταγήματα τοιοῦτον ἔχει λόγον, καὶ τὰ τῶν ἀθλητῶν ἀγωνίσματα. Καὶ γὰρ ἐπὶ τούτων ἡ ἀπάτη νενόμισται τίμιον.

Περὶ ἀδυνάτων πραγμάτων.

P. 370. B. Ἀμήχανον συνυπάρχειν τὴν πρὸς κόσμον ἀγάπην τῇ πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπῃ, ὡς ἀμήχανον συνυπάρχειν ἀλλήλοις φῶς καὶ σκότος.

Περὶ ἁγίων.

650 M. P. 372. E. Μακαρία φύσις, ἡ ἐπὶ παντὶ χαίρουσα, καὶ μηδενὶ δυσαρεστοῦσα τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τὸ παράπαν, ἀλλὰ εὐαρεστοῦσα τοῖς γινομένοις, ὡς καλῶς καὶ συμφερόντως γινομένοις.

Περὶ ἀπραγμοσύνης καὶ ἡσυχίας.

P. 376. A. Ὁ σοφὸς ἠρεμίαν, καὶ ἀπραγμοσύνην καὶ σχολὴν μεταδιώκει, ἵνα τοῖς θείοις θεωρήμασιν ἐν ἡσυχίᾳ ἐντύχῃ.

Περὶ αἰσχρολογίας.

P. 379. D. Αἰσχροὶ καὶ εἰκαῖοι, οἱ ἐν τοῖς ματαίοις εὐφυΐαν ἀνεπιδεικνύντες, βραδεῖς μὲν ὄντες τὰ καλὰ παιδεύεσθαι, τὰ δὲ ἐναντία μανθάνειν ὀξύτατοι καὶ προχειρότατοι.

Περὶ βουλῆς.

P. 397. D. Τὰ μὴ σὺν λόγῳ πάντα αἰσχρὰ ὥσπερ τὰ σὺν λόγῳ κόσμια.

Περὶ γερόντων.

P. 404. C. *Ἀκίμαντος λιμὴν πολιά.*
Ibid. *Σώματος παρακμὴ καταστολὴ παθῶν.*

Περὶ γυμνασίου.

P. 405. D. *Ἡ συνεχὴς ἄσκησις ἐπιστήμην παγίαν ἐργάζεται, ὡς ἀμαθίαν ἀμελετησία· καὶ πάλιν αὔξει τὴν πεῖραν ἡ περὶ αὐτὴν τριβή.*
Ibid. *Μελέτη τροφὸς ἐπιστήμης.*

Περὶ διαβολῆς.

P. 436. D. *Διάβολοι, καὶ θείας ἀπόπεμπτοι χάριτος, οἱ τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ διαβολικὴν νοσοῦντες κακοτεχνίαν, θεοστυγεῖς τε καὶ θεομισεῖς πάντῃ, καὶ πάσης εὐδαιμονίας ἀλλότριοι.*

Ibid. *Τί ἂν γένοιτο διαβολῆς χεῖρον; κηλεῖ γὰρ τὰ ὦτα, καὶ ἐκπλήττει τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν, ἐκθηριοῖ δὲ αὐτοὺς οἷόν τι θρέμμα τοῖς κακοῖς ἀεὶ ἐφεδρεύοντας. Οἱ δὲ τῷ σώφρονι λογισμῷ μάλα ἑρματισμένοι καὶ ἀναχαιτιζόμενοι, τῷ διαβάλλοντι ἀπεχθαίνουσι μάλιστα ἢ τῷ διαβεβλημένῳ, ἐπιτιμήσαντες καὶ ἐπιστομίσαντες ταῖς πρὸς μέμψιν ὁρμαῖς, ἄχρις ἂν ἐναργὴς μαρτυρίῳ ἡ ἀπόδειξις γένηται.*

Περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀρετῆς.

P. 438. D. *Εἴ τις πάσας τὰς ἀρετὰς διὰ σπουδῆς καὶ νήψεως ἐγκεκόλπισται, οὗτος βασιλεὺς χρη-*
651 M. *ματίζει καὶ ἂν ἰδιώτης τυγχάνοι.*

Περὶ ἑκουσίων δὲ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων.

P. 526. B. *Ὡς τὰ ἑκουσίως ἁμαρτάνειν ἐστὶν ἄδικον, οὕτω τὸ ἀκουσίως καὶ κατὰ ἄγνοιαν οὐκ εὐθὺς δίκαιον, ἀλλὰ τάχα που μεθόριον ἀμφοῖν, δι-*

καίου καὶ ἀδίκου, τὸ ὑπό τινων καλούμενον ἀδιάφορον. Ἁμάρτημα γὰρ οὐδὲν ἔργον δικαιοσύνης.

Περὶ θείας μυσταγωγίας.

P. 533. C. *Οὐ θέμις τὰ ἱερὰ μυστήρια ἐκλαλεῖν ἀμυήτοις.*

Περὶ θαλάσσης.

P. 551. D. *Ἄξιον θαυμάσαι θάλασσαν, διὰ ἧς τὰς ἀντιδόσεις τῶν ἀγαθῶν αἱ χῶραι ἀλλήλαις ἀντεκτείνουσιν, καὶ τὰ μὲν ἐνδέοντα λαμβάνουσιν, ὧν δὲ ἀργοῦσι περιουσίαν ἀναπέμπουσι.*

Περὶ ἰσότητος.

P. 556. D. *Τὸ νέμειν ἴσα τοῖς ἀνίσοις, τῆς μεγίστης ἐστὶν ἀδικίας.*

Περὶ ἰατρῶν καὶ ἰατρείας.

Ἀγαθὸς ἰατρὸς οὐ μιᾷ ἡμέρᾳ τῷ νοσοῦντι πάντα ἀθρόα τὰ ὑγιεινὰ ἐπιφέρειν ἂν ἐθελήσειεν, εἰδὼς βλάβην ἐργασόμενος μᾶλλον ἢ ὠφέλειαν· ἀλλὰ διαμετρησάμενος τοὺς καιροὺς ἐπιδιανέμει τὰ σωτήρια· καὶ ἄλλοτε ἄλλα προστιθεὶς πράως ὑγιείαν ἐμποιεῖ.

Περὶ καιροῦ.

P. 563. C. *Λάλει ἃ δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ οὐκ ἀκούσεις ἃ μὴ δεῖ.*

Ibid. *Χρόνου φείδεσθαι καλόν.*

Περὶ μυστηρίων.

P. 576. D. *Οἱ λάλοι τὰ ὀφείλοντα ἡσυχάζεσθαι ῥήγνυντες, τρόπον τινὰ ὑπὸ γλωσσαλγίας προχέουσιν εἰς ὦτα ἀκοῆς οὐκ ἄξια.*

Περὶ μαθητευομένων.

P. 613. D. Τὸ ζητεῖν καὶ πυνθάνεσθαι πρὸς διδασκαλίαν ἀνυσιμώτατον.

Ibid. Ὁ πεινῶν καὶ διψῶν ἐπιστήμης, καὶ τοῦ μαθεῖν ἃ μὴ οἶδεν, τὰς ἄλλας μεθιέμενος φροντίδας, ἐπείγεται πρὸς ἀκρόασιν, καὶ νύκτωρ καὶ μετὰ ἡμέραν θυρωρεῖ τὰς τῶν σοφῶν οἰκίας.

Ibid. Τὸ εἰδέναι τινὰ ὅτι ἀγνοεῖ, σοφίας ἐστὶν, ὡς καὶ τὸ εἰδέναι ὅτι ἠδίκησε, δικαιοσύνης.

Περὶ ὀνειδισμοῦ.

652 P. 630. C. Μηδενὶ συμφορὰν ὀνειδίσῃς — κοινὴ
M. γὰρ ἡ φύσις, καὶ τὰ ἐπιόντα ἄδηλα — μήποτε τοῖς αὐτοῖς ἁλοὺς αὐτοκατάκριτος ἐν τῷ συνειδότι εὑρεθῇς.

Περὶ πολιτείας σεμνῆς.

P. 657. C. Τὸ ὑποτάσσεσθαι κρείττοσιν ὠφέλιμον.

Περὶ πολιτείας ψεκτῆς.

Ἐκ τοῦ πέμπτου τῶν ἐν Γενέσει.

P. 658. E. Ἀναιδὲς βλέμμα καὶ μετέωρος αὐχὴν, καὶ συνεχὴς κίνησις ὀφθαλμῶν, καὶ βάδισμα σεσοβημένον, καὶ τὸ ἐπὶ μηδενὶ τῶν φαυλῶν ἐρυθριᾶν, σημεῖά ἐστι ψυχῆς αἰσχύστης, τοὺς ἀφανεῖς τῶν οἰκείων ὀνειδῶν τόποις ἐγγραφούσης τῷ φανερῷ σώματι.

Περὶ συνηθείας.

P. 681. D. Αἱ πάντων ἀθρόως πρὸς τὰ ἐναντία μεταβολαὶ σκληρόταται, καὶ μάλιστα ὅταν μήκει χρόνου αἱ ὑποῦσαι στηριχθῶσι δυνάμεις.

Περὶ σωφρονισμοῦ.

P. 683. D. Χρήσιμον καὶ ταῖς ἑτέρων ἀτυχίαις σωφρονίζεσθαι.

Ibid. Ἡ κόλασις νουθετεῖ καὶ σωφρονίζει πολλάκις μὲν καὶ ἁμαρτάνοντας· εἰ δὲ μὴ, πάντως γοῦν τοὺς πλησιάζοντας. Αἱ γὰρ ἑτέρων τιμωρίαι βελτιοῦσι τοὺς πολλοὺς, φόβῳ τοῦ μὴ παραπλήσια παθεῖν.

Περὶ συνδιαγωγῆς κακῶν ἀνδρῶν.

P. 692. A. Βλαβεραὶ αἱ τῶν ἀνοήτων συνουσίαι· καὶ ἄκουσα πολλάκις ἡ ψυχὴ τῆς ἐκείνων φρενοβλαβείας ἀπομάττεται τὰ εἴδωλα.

Περὶ σοφίας.

P. 693. E. Πᾶς σοφὸς θεοῦ φίλος.

Περὶ ὑπερηφάνων.

Οἴησις, ὥς ὁ τῶν ἀρχαίων λόγος, ἐστὶν ἐκκοπὴ προκοπῆς. Ὁ γὰρ κατοιόμενος βελτίωσιν οὐκ ἀνέχεται. Οἴησις ἀκάθαρτον φύσει.

Περὶ φυσικῶν.

P. 711. C. Ὥςπερ τὸ παρὰ φύσιν ἐγκεντρίσαι,
καὶ εἰςοικίσαι τι τῇ φύσει δυςεργὸν, οὕτω καὶ αὖ
653 πάλιν τὰ φύσει πεφυκότα μεταθεῖναι, καὶ ἀναχαι-
M. τίσαι. Εἴρηται γὰρ εὖ· φύσεως ἀντιπραττούσης,
κενὰ πάντα *).

Περὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων.

P. 748. A. Τί ἐστιν, „ἕως τοῦ ἐπιστρέψαι σε

*) Vide De Sacrif. Ab. et C. §. 35.

εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης;*)" Οὐ γὰρ ἐκ γῆς διεπλάσθη μόνον ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ θείου πνεύματος. Ἐπειδὴ δὲ οὐ διέμεινεν ἀδιάστροφος, προςτάξεως θείας ἠλόγηκε, καὶ τοῦ κρείττονος μέρους ἀποτεμνόμενος οὐρανομίμητον πολιτείαν, ὅλον αὐτὸν προςένειμε τῇ γῇ. Εἰ μὲν γὰρ ἀρετῆς, ἥτις ἀθανατίζει, ἐραστὴς ἐγένετο, πάντως ἂν ἐλάμβανε κλῆρον τὸν οὐρανόν· ἐπειδὴ δὲ ἡδονὴν ἐζήτησε, διὰ ἧς ψυχικὸς θάνατος ἐπιγίνεται, τῇ γῇ προςενεμήθη.

Περὶ Ἀδάμ.

Ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων.

P. 748. B. "Ἤγαγεν ὁ θεὸς τὰ ζῶα πρὸς τὸν Ἀδὰμ, ἰδεῖν τι καλέσει αὐτά **)". Οὐ γὰρ ἐνδοιάζει θεὸς ἀλλὰ ἐπειδὴ νοῦν ἔδωκε τῷ ἀνθρώπῳ τῷ πρωτογενεῖ καὶ σπουδαίῳ, κατὰ ὃ ἐπιστημονικὸς ὢν, πέφυκε λογίζεσθαι, καθάπερ ὑφηγητὴς γνώριμον κινεῖ πρὸς ἐπίδειξιν οἰκείαν, καὶ ἀφορᾷ τὰ ἄριστα αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἔγγονα. Φανερῶς δέ παλιν καὶ διὰ τούτου πᾶν τὸ ἑκούσιον καὶ ἐφ' ἡμῖν διατυποῖ· τοὺς πάντα κατὰ ἀνάγκην εἶναι λέγοντας δυςωπῶν· ἢ ἐπεὶ ἔμελλον οἱ ἄνθρωποι χρῆσθαι, διὰ τοῦτο ἄνθρωπον αὐτὰ θέσθαι προςέταττεν· ἀνδρὸς δὲ ἐπιστημονικωτάτου καὶ φρονήσει διαφέροντος οἰκειότατον τοῦτο τὸ ἔργον· οὐ σοφῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ πρώτῳ εὐγενεῖ τῶν ὀνομάτων ἡ θέσις. Ἔδει γὰρ ἡγεμόνα μὲν τοῦ ἀνθρωπείου, βασιλέα δὲ τῶν γηγενῶν πάντων, καὶ τοῦτο λαχεῖν γέρας ἐξαίρετον· ἵνα ὥςπερ πρῶτος ᾔδει τὰ ζῶα, καὶ πρῶτος εἰςηγητὴς καὶ εὑρετὴς γένηται τῶν ἐπωνυμιῶν. Ἄτοπον γὰρ ἦν, ἀνώνυμα αὐτὰ καταλειφθέντα, ὑπό τινος νεωτέρου προςονομασθῆναι, ἐπὶ τῆς τοῦ πρεσβυτέρου τιμῆς τε καὶ εὐκλείας. Καὶ θεασάμενος ὁ Ἀδὰμ τὸ

*) Gen. 3, 19. **) Gen. 2, 19.

πλάσμα τῆς γυναικὸς, ὥς προφήτης φησὶν, οὔτε γεγονέναι ἐκ συνομιλίας, οὔτε ἐκ γυναικὸς, ὡς οἱ μετέπειτα, ἀλλά τινα φύσιν ἐν μεθορίῳ, καθάπερ ἀπὸ ἀμπέλου κληματίδος ἀφαιρεθείσης εἰς ἑτέρας ἀμπέλου γέννεσιν, διό φησιν; "Ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ
654 προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ
M. ἔσονται δύο εἰς σάρκα μίαν,*)" ἔφη τὸ εὐαφέστατον καὶ αἰσθητικώτατον, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἀλγεῖν καὶ τὸ ἥδεσθαι.

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ, ἤτοι τοῦ τελευταίου τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητουμένων.

Ἄβατος καὶ ἀπροσπέλαστος ὄντως ἐστὶν ὁ θεῖος χῶρος, οὐδὲ τῆς καθαρωτάτης διανοίας τοσοῦτον ὕψος προσαναβῆναι δυναμένης ὡς θίξει μόνον ἐπιψαῦσαι. Ἀμήχανον ἀνθρωπίνῃ φύσει τὸ τοῦ ὄντος πρόσωπον θεάσασθαι. Τὸ δὲ πρόσωπον οὐ κυριολογεῖται· παραβολὴ δέ ἐστιν εἰς δήλωσιν τῆς καθαρωτάτης καὶ εἰλικρινεστάτης τοῦ ὄντος ἰδέας. Ἐπειδὴ καὶ ἄνθρωπος οὐδενὶ γνωρίζεται μᾶλλον, ἢ προσώπῳ κατὰ τὴν ἰδίαν ποιότητα καὶ μορφήν. Οὐ γάρ φησιν ὁ θεὸς, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὁρατὸς τὴν φύσιν. Τίς δὲ μᾶλλον ὁρατὸς, ἢ ὁ τὰ ἄλλα πάντα γεννήσας ὁρατά; Πεφυκὼς δὲ τοιοῦτος εἰς τὸ ὁρᾶσθαι, ὑπὸ οὐδενὸς ἀνθρώπων ὁρῶμαί, φησι. Τὸ δὲ αἴτιον ἡ ἀδυναμία τοῦ γενητοῦ. Καὶ ἵνα μὴ περιπλέκων μηκύνω· θεὸν γενέσθαι δεῖ πρότερον· ὅπερ οὐδὲ οἷόν τε· ἵνα θεὰν ἰσχύσῃ τις καταλαβεῖν. Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ μὲν τις τὸν θνητὸν βίον, ζήσῃ δὲ ἀντιλαβὼν τὸν ἀθάνατον, ἴσως ὃ μηδέποτε εἶδεν ὄψεται. Αἱ φιλοσοφίαι πᾶσαι κατά τε τὴν Ἑλλάδα καὶ Βάρβαρον ἀκμάσασαι, ζητοῦσαι τὰ φύσεως, οὐδὲ τὸ βραχύτατον

---

*) Gen. 2, 24.

ἠδυνήθησαν τηλαυγῶς ἰδεῖν. Σαφὴς δὲ πίστις, αἱ διαφωνίαι, αἱ διαμάχαι καὶ ἑτεροδοξίαι, τῶν ἑκάστης αἱρέσεως ἀνασκευαζόντων καὶ ἀνασκευαζομένων μέρη· καὶ πᾶσιν ὁρμητήρια πολέμων γεγόνασιν αἱ τῶν αἱρεσιαμάχων οἰκίαι, τυφλοῦσαι τὸν δυνάμενον βλέπειν ἀνθρώπινον νοῦν ταῖς ἀντιλογικαῖς ἔρισιν, μηχανοῦντα τίνα δεῖ προέσθαι, καὶ τίνα διώσασθαι. Δεῖ τὸν βουλόμενον φαντασιωθῆναι τὸν τῶν ὅλων ἄριστον, στῆναι τὸ πρῶτον κατὰ ψυχὴν, ἱδρυνθέντα παγίως γνώμῃ μιᾷ, καὶ μηκέτι πρὸς πολλὰ πλάζεσθαι· ἔπειτα δὲ στῆναι ἐπὶ φύσεως καὶ γνώμης ξηρᾶς, καὶ ἀγόνου παντὸς, ὅσα φθαρτά. Ἐὰν γὰρ προςήσεταί τι τῶν μαλακωτέρων, σφαλήσεται τῆς προθέσεως· ἀδυνατήσει καὶ τὸ ὀξυωπέστατον βλέπον, ἰδεῖν τὸ ἀγένητον· ὡς τυφλωθῆναι πρότερον, ἢ θεάσασθαι, διὰ τὴν ὀξυαύγειαν, καὶ τὸν ἀπειςρέοντα χείμαῤῥον τῶν μαρμαρυγῶν. Οὐχ ὁρᾷς, ὅτι τοῦ πυρὸς ἡ δύναμις, τοῖς μὲν ἀφεστηκόσι μεμετρημένον διάστημα, παρέχει φῶς, κατακαίει δὲ τοὺς ἐγγίζοντας; Ὅρα μὴ τοιοῦτόν τι πάθῃς τῇ διανοίᾳ, μή σε ὁ πολὺς πόθος ἀδυνάτου πράγματος ἀναλώσῃ.

655 M. *Περὶ ἀρχομένων.*

Ἐκ τοῦ πρώτου τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων.

P. 749. E. Ὥςπερ κίονες οἰκίας ὅλας ὑπερείδουσιν, οὕτω καὶ αἱ θεῖαι δυνάμεις τὸν σύμπαντα κόσμον, καὶ τοῦ ἀνθρωπείου τὸ ἄριστον καὶ θεοφιλέστατον γένος.

Ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων.

P. 750. C. Ἐάν τις κατὰ οἰκίαν ἢ κώμην, ἢ πόλιν, ἢ ἔθνος γένηται φρονήσεως ἐραστὴς, ἀνάγκη τὴν οἰκίαν καὶ τὴν πόλιν ἐκείνην ἀμείνονι βίῳ χρήσασθαι. Ὁ γὰρ ἀστεῖος κοινὸν ἀγαθόν ἐστιν ἅπασιν, ἐξ ἑτοίμου τὴν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ προτείνων ὠφέλειαν.

Περὶ ἀγγελλόντων καὶ μεσαζόντων ἀπόκρισιν.

Ἐκ τῆς τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.

P. 751. B. Ἡ φορὰ τῶν κακιῶν ἀνακυκᾷ, καὶ στροβεῖ τὴν ψυχὴν, ἴλιγγον αὐτῇ περιτιθεῖσα τὸν καλύπτοντα, καὶ καμμύειν ἐκβιαζόμενον τὴν φύσει μὲν πρέπουσαν ὄψιν, ἐπιτηδεύσει δὲ τυφλουμένην.

Ibid. Οὐδὲν ἐναντίον καὶ μαχόμενον ταῖς ὁσιωτάταις τοῦ θεοῦ δυνάμεσιν, ὡς ἀδικία.

Περὶ ἁμαρτάνοντος καὶ σφάλλοντος.

Ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων.

Ibid. C. Τὸ μὴ ἁμαρτάνειν μηδὲν τὸ παράπαν, μέγιστον ἀγαθόν· τὸ ἁμαρτάνοντα ἐντραπῆναι, συγγενὲς ἐκείνου· νεώτερον, ὡς ἂν τις εἴποι, παρὰ πρεσβύτερον. Εἰσὶ γὰρ οἵ ἐπὶ ἁμαρτανομένοις, ὡς ἐπὶ κατορθώμασιν ἀγαλλόμενοι, δυσίατον μᾶλλον δὲ ἀνίατον νόσον ἔχοντες.

Περὶ τοῦ ἄφευκτον εἶναι θεόν.

Ἐκ τοῦ τελευταίου τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.

P. 752. A. Περιέχει τὰ πάντα ὑπὸ οὐδενὸς περιεχόμενος· ὥς γὰρ ὁ τόπος περιεκτικὸς σωμάτων ἐστὶ, καὶ καταφυγὴ, οὕτω καὶ ὁ θεῖος λόγος περιέχει τὰ ὅλα, καὶ πεπλήρωκεν.

Περὶ ἀληθείας καὶ μαρτυρίας πιστῆς.

Ἐκ τοῦ δευτέρου ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.

P. 754. C. Παρὰ ἐνίοις νομοθέταις ἀπείρηται μαρτυρεῖν ἀκοῇ, ὡς τὸ μὲν ἀληθὲς ὄψει πιστούμενον, τὸ δὲ ψεῦδος ἀκοῇ.

Περὶ ἀπραγμοσύνης καὶ ἡσυχίας.

Ἐκ τοῦ τετάρτου τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.

Ὁ σοφὸς ἠρεμίας καὶ ἀπραγμοσύνην μεταδιώκει, ἵνα τῶν θείων ἐν εὐκαιρίᾳ ἐπιτύχῃ.

656 M. Ἐκ τοῦ πέμπτου τῶν αὐτῶν.

Ibid. E. Οὕτως γὰρ ὁ σοφίας ἐραστὴς οὐδενὶ τῶν εἰκαιοτέρων, καὶ ἂν συμπεφυκὼς τυγχάνῃ, σύνεστιν, ἢ συνδιατρίβει πονηροτάτῳ, διεζευγμένος τῶν πολλῶν διὰ λογισμῶν, διὰ οὓς οὔτε συμπλεῖν, οὔτε συμπολιτεύεσθαι οὔτε συζῆν λέγεται.

Ibid. Τοῦ αὐτοῦ. Ὁ σοφὸς μέτοικος καὶ μετανάστης ἐστιν ἐκ τοῦ περιπεφυρμένου βίου πρὸς εἰρηναίοις καὶ μακαρίοις πρέπουσαν ζωήν.

Περὶ τῆς φοβερᾶς ἀναστάσεως.

Ἐκ τοῦ πρώτου τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων.

P. 772. B. Πνευματικὴ δὲ ἡ τῶν ἀγγέλων οὐσία. Εἰκάζονται δὲ πολλάκις ἀνθρώπων ἰδέαις, πρὸς τὰς ὑποκειμένας χρείας μεταμορφούμενοι.

Ἐκ τῶν τοῦ δευτέρου τῶν αὐτῶν.

Ibid. Αἱ τοῦ θεοῦ πᾶσαι δυνάμεις πτεροφυοῦσι, τῆς ἄνω πρὸς τὸν πατέρα ὁδὸν γλιχόμεναί τε καὶ ἐφιέμεναι.

Περὶ αἱρετικῶν.

Ἐκ τοῦ πρώτου τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.

P. 774. B. Ὥσπερ οἱ προσπταίσαντες, ἀρτίοις βαίνειν πόσιν ἀδυνατοῦντες, μακρὰν τοῦ κατὰ τὴν ὁδὸν τέλους ὑστερίζουσι προσκάμνοντες· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τὴν πρὸς εὐσέβειαν ἄγουσαν ὁδὸν ἀνύειν κωλύεται, προεντυγχάνουσα ταῖς ἀσεβείας ἀνοδίαις.

Αὗται γὰρ εἰσιν ἐμπόδια καὶ προσπταισμάτων αἰτίαι, διὰ ὧν κυλλαίνων ὁ νοῦς ὑστερίζει τῆς κατὰ φύσιν ὁδοῦ. Ἡ δὲ ὁδός ἐστιν ἡ ἐπὶ τὸν πατέρα τῶν ὅλων τελευτῶσα.

Τοῦ αὐτοῦ. Αἱ περὶ τῶν τοῦ θεοῦ ἀρετῶν ἐναγώνιοι ζητήσεις βελτιοῦσι τὴν διάνοιαν, καὶ ἀθλοῦσιν ἄθλους ἡδίστους, ἅμα καὶ ὠφελιμωτάτους· καὶ μάλιστα ὅταν μὴ, ὡς οἱ νῦν, τὴν ψευδώνυμον κλῆσιν ὑποδυόμενοι, μέχρι τοῦ δοκεῖν ὑπερμαχοῦσι τῶν δογμάτων, ἀλλὰ πάθει γνησίῳ μετὰ ἐπιστήμης ἰχνηλατοῦσιν ἀλήθειαν.

Ἐκ τοῦ δευτέρου τῶν αὐτῶν.

Τὸ ἐμμελὲς καὶ εὔρυθμον οὐκ ἐν φωνῇ μᾶλλον ἢ διανοίᾳ ἐπιδείκνυσθαι περιρωμένους. Ὁ τοῦ σοφοῦ λόγος οὐκ ἐν ῥήμασι, ἀλλὰ ἐν τοῖς δηλουμένοις πράγμασιν ἐπιδείκνυσιν τὸ κάλλος.

Ἐκ τοῦ τελευταίου τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.

Τοὺς ἐντυγχάνοντας τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν οὐ δεῖ
657 *συλλαβομαχεῖν, ἀλλὰ πρὸ τῶν ὀνομάτων καὶ ῥη-*
M. *μάτων τὴν διάνοιαν σκοπεῖν, καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τρόπους, κατὰ οὓς ἕκαστα λέγεται. Πολλάκις γὰρ αἱ αὐταὶ λέξεις ἑτέροις καὶ ἑτέροις πράγμασιν ἐφαρμόζουσιν· καὶ κατὰ τὸ ἐναντίον διαφέρουσαι λέξεις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τιθέμεναι πράγματος συνᾴδουσιν.*

Ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.

Ἀτόπως δρῶσιν, ὅσοι ἐκ μέρους τινὸς κρίνουσι τὸ ὅλον, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον ἐκ τοῦ ὅλου τὸ μέρος. Οὕτω γὰρ ἄμεινον, καὶ σῶμα, καὶ πρᾶγμα δοκιμάζοιτο ἄν. Ἔστιν οὖν ἡ θεία νομοθεσία τρόπον τινὰ ζῶον ἡνωμένον, ἣν ὅλην διὰ ὅλου χρὴ μεγάλοις ὄμμασι περισκοπεῖν, καὶ τὴν βουλὴν τῆς συμπάσης γραφῆς ἀκριβῶς καὶ τηλαυγῶς περιαθρεῖν, μὴ κατα-

κόπτοντας τὴν ἁρμονίαν, μηδὲ τὴν ἕνωσιν διαρτῶντας. Ἑτερόμορφα γὰρ καὶ ἑτεροειδῆ φανεῖται τῆς κοινωνίας στερούμενα.

Ἐκ τοῦ τετάρτου τῶν αὐτῶν.

Νόμος ἔστω κατὰ τῶν τὰ σεμνὰ καὶ θεῖα μὴ σεμνῶς καὶ θεοπρεπῶς ὁρᾶν ἀξιούντων, κόλασιν ἐπιφέρειν ἀορασίας.

Ἐκ τοῦ δευτέρου τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.

P. 775. Οὐδὲν οὔτε ἥδειον οὔτε σεμνότερον, ἢ θεῷ δουλεύειν, ὃ καὶ τὴν μεγίστην βασιλείαν ὑπερβάλλει. Καί μοι δοκοῦσιν οἱ πρῶτοι βασιλεῖς ἅμα καὶ ἀρχιερεῖς γενέσθαι· δηλοῦντες ἔργοις, ὅτι χρὴ τοὺς τῶν ἄλλων δεσπόζοντας δουλεύειν τοῖς λατρεύουσι θεῷ *).

Περὶ βασιλέως μὴ λίαν θαυμαζομένου.

Ἐκ τοῦ πρώτου τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.

Ibid. E. Τῶν μὲν ἀφρόνων βασιλεὺς οὐδείς, καὶ ἂν τὸ πάσης γῆς καὶ θαλάσσης ἀνάψηται κράτος· μόνος δὲ ὁ ἀστεῖος καὶ θεοφιλής, κἂν τῶν παρασκευῶν καὶ τῶν χορηγιῶν ἀμοιρῇ, διὰ ὧν οἱ πολλοὶ κρατύνονται τὰς δυναστείας. Ὥςπερ γὰρ τῷ κυβερνητικῆς ἢ ἰατρικῆς ἢ μουσικῆς ἀπείρῳ παρέλκον πρᾶγμα, οἴακες, καὶ φαρμάκων σύνθεσις, καὶ αὐλοί, καὶ κιθάραι, διότι μηδενὶ τούτων δύναται χρῆσθαι πρὸς ὃ πέφυκε· κυβερνήτῃ δὲ καὶ ἰατρῷ καὶ μουσικῷ λέγοιτο ἂν ἐφαρμόζειν δεόντως. Οὕτως ἐπειδὴ τέχνη τίς ἐστι βασιλική, καὶ τεχνῶν ἀρίστη, τὸν μὲν ἀνεπιστήμονα χρήσεως ἀνθρώπων ἰδιώτην νομιστέον, βασιλέα δὲ μόνον τὸν ἐπιστήμονα.

*) Servus servorum dei.

Περὶ βεβαίου καὶ ἀβεβαίου ἀνδρός.

'Εκ τῶν ἐν Γενέσει ζητουμένων.

P. 776. E. Ἀνθρώποις τὸ εὐμετάβλητον διὰ τὴν
658 ἐν τοῖς ἐκτὸς ἀβεβαιότητα συμβαίνειν ἀνάγκη. Οὕτω
M. γοῦν φίλους ἑλόμενοι πολλάκις, καὶ βραχύν τινα αὐτοῖς διατρίψαντες χρόνον, οὐδὲν ἐγκαλεῖν ἔχοντες, ἀπεστράφημεν ὡςεὶ ἐχθρῶν.

Περὶ τῶν γνωσιμαχούντων, καὶ ἑαυτοὺς καταμεμφομένων.

P. 776. E. Φίλωνος. Ὁ μὲν Κάϊν ἐπειδὴ τὸ μέγεθος τοῦ ἄγους ἠγνόησε, τοῦ μηδέποτε περιπεσεῖν θανάτῳ, τιμωρίας δίδωσιν ἁπλουστέρας· ὁ δὲ μιμητὴς ἐκείνου, μὴ δυνάμενος εἰς τὴν ἀπολογίαν τῆς ἀγνοίας καταφυγεῖν, διπλᾶς εἰκότως ὑπομένει δίκας. Διὰ τοῦτο ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἑπτά, διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν, κατὰ ἣν ὁ δεύτερος ἁμαρτὼν, καὶ μὴ σωφρονισθεὶς τῇ τοῦ προηδικηκότος τιμωρίᾳ, τήν τε ἐκείνου παντελῶς ἀναδέχεται ἁπλουστέραν οὖσαν. Καθάπερ ἐν ἀριθμοῖς αἱ μονάδες ἔχουσι καὶ πολυπλασιωτέραν ὁμοιουμένην ταῖς ἐναρίθμαις δεκάσιν, ἣν γνωσιμαχῶν Λάμεχ κατὰ ἑαυτοῦ.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν αὐτῶν.

P. 777. Τὸ ἐπαισθάνεσθαι τῶν ἐσφαλμένων, καὶ ἑαυτοῦ καταμέμφεσθαι πρὸς δικαίου ἀνδρός· τὸ δὲ ἀνεπαισθήτως διακεῖσθαι, ἀργαλεώτερα ποιεῖ τῇ ψυχῇ τὰ δεινὰ, πρὸς κακοῦ ἀνδρός.

Περὶ γυναικὸς ἀνδρείας.

Φίλωνος, ἐκ τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.

Ibid. B. Λέγεται ὑπὸ φυσικῶν ἀνδρῶν, οὐδὲν ἕτερον εἶναι θῆλυ, ἢ ἀτελὲς ἄρσεν.

Περὶ θείων λογίων.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ δευτέρου τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.

P. 782. A. Οὐ θέμις τὰ ἱερὰ μυστήρια ἐκλαλεῖν ἀμυήτοις, ἄχρις ἂν καθαρθῶσι τελείᾳ καθάρσει. Ὁ γὰρ ἀνοργίαστος καὶ εὐχερὴς, ἀσώματον καὶ νοητὴν φέσιν ἀκούειν ἢ βλέπειν ἀδυνατῶν, ὑπὸ τῆς φανερᾶς ὄψεως ἀπατηθεὶς, μωμήσεται τὰ ἀμώμητα. Τοῖς ἀμυήτοις ἐκλαλεῖν μυστήρια καταλύοντός ἐστι τοὺς θεσμοὺς τῆς ἱερατικῆς τελετῆς.

Ibid. B. Τοῦ αὐτοῦ. Ἄτοπον ἐν μὲν ταῖς πόλεσιν νόμον εἶναι, τοῦ μυστικὰ μυστήρια μὴ ἐξαγγεῖλαι τοῖς ἀμυήτοις, τὰς δὲ ἀληθεῖς τελετὰς, αἳ πρὸς εὐσέβειαν ἄγουσιν καὶ ὁσιότητα εἰς ὦτα μεστὰ φλυαρίας ἐκρίπτειν. Οὐ πάντων κοινωνητέον πά-
659 σιν, οὔτε λόγων, οὔτε πραγμάτων, καὶ μάλιστα
M. ἱερῶν. Πολλὰ γὰρ προϋπάρξαι δεῖ τοῖς ἐφιεμένοις τῆς μετουσίας τούτων. Πρῶτον μὲν καὶ μέγιστον καὶ ἀναγκαιότατον, πρὸς τὸν ἕνα καὶ ὄντα θεὸν εὐσέβειαν καὶ ὁσιότητα ἔχειν, τὴν ἐπὶ τοῖς ἀγάλμασι, καὶ ξοάνοις, καὶ συνόλως ἀφιδρύμασι, τελεταῖς τε ἀτελέστοις, καὶ μυστηρίοις ἀνοργιάστοις, ἀνήνυτον πλάνην ἀπωσαμένοις. Δεύτερον δὲ καθαρθῆναι τὰς ἁγνευούσας καθάρσεις, κατά τε σῶμα καὶ ψυχὴν, διὰ νόμων πατρίων καὶ ἠθῶν. Τρίτον, ἀξιόπιστον τοῦ συνασμενισμοῦ παρασχεῖν ἐνέχυρον, ἵνα μὴ τροφῆς μεταλαβόντες τῆς ἱερᾶς, ἀσώτων μειρακίων τρόπον, ὑπὸ κόρου καὶ πλησμονῆς ἐναλλοιωθῶσιν, ἐμπαροινοῦντες, οἷς οὐ θέμις.

Περὶ κακοποιῶν.

Φίλωνος, ἐκ τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητουμένων.

Ibid. D. Ἐντὸς φέρει τὸν ὄλεθρον ὁ τῇ κακίᾳ συζῶν, ἐπεὶ σύνοικον ἔχει τὴν ἐπίβουλον, καὶ πολέμιον. Ἱκανὸς γὰρ πρὸς τιμωρίαν ἢ τοῦ φαύλου

συνείδησις, οἰκόθεν ὡς ἐκ πηγῆς δειλίαν προτείνουσα τῇ ψυχῇ.

Ibid. Τοῦ αὐτοῦ. Τοῦ φαύλου ὁ βίος ἐπίλυπος, καὶ περιδεὴς, καὶ ὅσα κατὰ τὰς αἰσθήσεις ἐνεργεῖ, φόβοις καὶ ὀδύναις ἀνακέκραται.

Περὶ μοναχῶν παλιμβόλων.

Φίλωνος, ἐκ τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.

P. 784. C. Ἐνίοις ἀψίκορος ἐγγίνεται λογισμὸς, οἱ πρὸς ὀλίγον ἀναπτεροφορηθέντες, αὐτίκα ὑπενόστησαν, οὐκ ἀναπτάντες μᾶλλον ἢ ὑποσυρέντες εἰς ταρτάρου, φησὶν, ἐσχατιάς. Εὐδαίμονες δὲ οἱ μὴ παλινδρομοῦντες.

Ibid. Τοῦ αὐτοῦ. Ἤδη τινὲς ἀψίκοροι γευσάμενοι καλοκαγαθίας, καὶ ἐλπίδα παρασχόντες ὑγείας, εἰς τὴν αὐτὴν ἐπανέστρεψαν νόσον.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.

Ibid. D. Τὸ ἐπιορκεῖν ἀνόσιον καὶ ἀλυσιτελέστατον.

Περὶ φίλων χρηστῶν.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ πρώτου τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.

P. 788. Φίλους ἡγητέον τοὺς βοηθεῖν καὶ ἀντωφελεῖν ἐθέλοντας, καὶ ἂν μὴ δύνωνται. Φιλία γὰρ ἐν τῷ χρειώδει μᾶλλον, ἢ κράσει καὶ συμφωνίᾳ βεβαίῳ τῶν ἠθῶν· ὡς ἕκαστον τῶν συνελθόντων εἰς φιλικὴν κοινωνίαν τὸ Πυθαγόρειον ῥῆμα ἐπιφθέγξασθαι, ὅτι ἆρά ἐστι φίλος ἕτερον ὡς ἐγώ;

660 M.

Περὶ χαρισμάτων θεοῦ.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ πρώτου τῶν ἐν Ἐξόδῳ.

P. 789. A. Ὅταν οἱ τῶν σπαρτῶν καρποὶ τελειωθῶσιν, οἱ τῶν δένδρων γενέσεως ἀρχὴν λαμβά-

νουσιν, ἵνα δολιχεύωσιν αἱ τοῦ Θεοῦ χάριτες τὸν αἰῶνα, ἵνα ἄλλαι ἄλλην διαδεχόμεναι, καὶ συνάπτουσαι τέλη μὲν ἀρχαῖς, ἀρχὰς δὲ τέλεσιν, ἀτελεύτητοι ὦσιν.

Ἐκ τοῦ δευτέρου τῶν αὐτῶν.

Ibid. Αἱ τοῦ Θεοῦ χάριτες οὐ μόνον ἀναγκαῖα παρέχονται, ἀλλὰ καὶ ὅσα πρὸς περιττὴν καὶ δαψιλεστέραν ἀπόλαυσιν.

Sequuntur fragmenta alia extracta ex Cod. MS. Collegii Ludovici Magni Soc. Ies. Qui Cod. sic inscribitur: Ἰωάννου πρεσβυτέρου καὶ Μοναχοῦ τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐκλόγων βιβλίον Α καὶ Β. Titulorum vero discrepantia, tum inversa ordinis ratio, liquido sunt argumento excerptorem hunc alium esse a Damasceno illo sacrorum Parallelorum auctore. Cui sententiae suffragatur vir summae eruditionis et humanitatis Michael Lequien, sancti Iohannis Damasceni operum praeclarus editor, qui docet Codicem istum noni esse saeculi. Eius Apographum cui Iohannis Monachi inediti nomen damus, magno fuit nobis subsidio, non solum in restituendis Philonis deperditis, verum et in innumeris editorum locis emendandis. (M.)

Περὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅτι αὐτεξούσιον αὐτὸν πεποίηκεν ὁ Θεός.

Σοὶ λέγεται, ὦ γενναῖε, καὶ τῶν θείων ὑπήκοε, παντὶ σθένει πειρῶ μὴ μόνον ἄσινῆ καὶ ἀκιβδήλευτα φυλάττειν ἃ ἔλαβες, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐπιμελείας ἀξιοῦν, ὡς αὐτεξούσιος καὶ δυνατὸς, ἵνα ὁ παρακαταθέμενος μηδὲν ἔχῃ τῆς παραφυλακῆς αἰτιάσασθαι. Παρακατέθετο δὲ τῇ σῇ προαιρέσει, ψυχὴν, λόγον,

αἴσθησιν, ὁ ζωοπλάστης. Οἱ μὲν οὖν ταῦτα καλῶς δεξάμενοι καὶ φυλάξαντες τῷ δεδωκότι, τὴν μὲν διάνοιαν ἐτήρησαν, ἵνα μηδὲν ἄλλο ἢ περὶ θεοῦ καὶ τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ διανοῆται· τὸν δὲ λόγον, ἵνα ἀχαλινῷ στομάτι ἐγκωμίοις καὶ ὕμνοις γεραίρῃ τὸν τῶν ὅλων πατέρα· τὴν δὲ αἴσθησιν, ἵνα φαντασιουμένη τὸν αἰσθητὸν ἅπαντα κόσμον, οὐρανὸν καὶ γῆν, καὶ τὰς μεταξὺ φύσεις, ἀδόλως, καὶ καθαρῶς τῇ ψυχῇ διαγγέλλῃ.

661 M. *Περὶ ἀρχομένων, κ. τ. λ.*

Φίλωνος, ἐκ τοῦ τετάρτου τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας.

Τῶν πολιτικῶν ἐὰν τὰς ὕλας ἀφέλῃς, κενὸν τῦφον εὑρήσεις νοῦν οὐκ ἔχοντα· μέχρι μὲν γὰρ ἡ τῶν ἐκτὸς πρόσεστιν ἀφθονία, σύνεσις ἐπακολουθεῖν δοκεῖ καὶ ἀγχίνοια· ὅταν δὲ περιαιρεθῇ, συμπεριαιρεῖ καὶ τὸ δοκεῖν ἔτι φρονεῖν.

Περὶ ἀρίστων ἀνδρῶν, κ. τ. λ.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ περὶ μέθης.

Ἄνδρες ἀγαθοὶ, τροπικώτερον εἰπεῖν, κρείττονές εἰσι δήμων ὅλων, ὑπερείδοντες καθάπερ οἰκίας μεγάλας τὰς πόλεις καὶ πολιτείας.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἕνεκα μὲν τῶν φαύλων, οὐδεμία πόλις ἠρέμησεν ἄν· διαμένουσι δὲ ἀστασίαστοι διὰ ἑνὸς ἢ δευτέρου δικαιοσύνην οἰκοῦντος· οὗ ἡ ἀρετὴ τὰς πολεμικὰς νόσους ἰᾶται γέρας ἀπονέμοντος τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ καλοκἀγάθων, τοῦ μὴ μόνον αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πλησιάζοντας ὠφελεῖσθαι.

Τοῦ αὐτοῦ. Τόπος τῶν κατὰ γῆν ἱερώτερος σοφοῦ διανοίας οὐδὲ εἷς ἐστιν, ἣν τρόπον ἀστέρων ἀρεταὶ περιπολοῦσιν.

Περὶ ἀδήλων καὶ ἀγνοουμένων ἡμῖν πραγμάτων.

Φίλωνος. Ἡ τῶν μελλόντων κατάληψις ἀνοίκειος ἀνθρώπῳ.

Τοῦ αὐτοῦ. Οὐ πάντα τῷ θνητῷ γένει γνώριμα.

Τοῦ αὐτοῦ. Τὸ τέλος τῶν ἀποβησομένων θεὸς οἶδε μόνος.

Περὶ ἀγγελίας κακῆς.

Βελτίων τῶν κατὰ ἡδονὴν λόγων ἡ ἀκίνδυνος ἡσυχία.

Περὶ αὐταρέσκων, κ. τ. λ.

Φίλωνος. "Οὐ ποιήσετέ," φησιν ὁ νομοθέτης, "πάντα ὅσα ἡμεῖς ποιήσομεν ὧδε σήμερον *)" · ἕκαστος τὸ ἄρεστον ἐναντίον αὐτοῦ· μονονουχὶ βοῶν, ὅτι πάντα τὰ κακὰ ἡ φιλαυτία καὶ αὐταρεσκία δημιουργεῖ· ἣν ὡς ἀνίερον ἐκθυτέον τῆς διανοίας. Μηδεὶς οὖν τὸ ἀρεστὸν ἑαυτῷ μᾶλλον ἢ τῇ φύσει δεξιωσάσθω. Τὸ μὲν γὰρ βλάβης, τὸ δὲ ὠφελείας εὑρίσκεται αἴτιον.

662 Τοῦ αὐτοῦ. Οἱ ἑαυτῶν μόνον ἕνεκα πάντα
M. πράττοντες, φιλαυτίαν, μέγιστον κακὸν, ἐπιτηδεύουσιν, ὃ ποιεῖ τὸ ἄμικτον, τὸ ἀκοινώνητον, τὸ ἄφιλον, τὸ ἄδικον, τὸ ἀσεβές. Τὸν γὰρ ἄνθρωπον ἡ φύσις κατεσκεύασεν, οὐχ ὡς τὰ μονωτικὰ θηρία, ἀλλὰ ὡς ἀγελαῖα καὶ σύννομα κοινωνικώτατον· ἵνα μὴ μόνῳ ἑαυτῷ ζῇ, ἀλλὰ καὶ πατρὶ, καὶ μητρὶ, καὶ ἀδελφοῖς, καὶ γυναικὶ, καὶ τέκνοις, καὶ τοῖς ἄλλοις συγγενέσι καὶ φίλοις, καὶ δημόταις, καὶ φυλέταις καὶ πατρίδι, καὶ ὁμοφύλοις, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις. Ἔτι μέντοι καὶ τοῖς μέρεσι τοῦ πάντος· καὶ τῷ ὅλῳ κόσμῳ, καὶ πολὺ πρότερον τῷ πατρὶ καὶ ποιητῇ. Δεῖ γὰρ εἶναι, εἴγε ὄντως ἐστὶ λογικὸς, κοινωνικὸν, φιλόκοσμον, φιλόθεον, ἵνα γένηται καὶ θεοφιλής.

*) Deut. 12, 28.

Περὶ τοῦ ἀκατάληπτον εἶναι τὸν Θεόν.

Ἐκ τοῦ πρώτου τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.

Μυρία γε, οὐ λέγω τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν βραχυτάτων εἶναι δοκούντων ἐκφεύγει τὸν ἀνθρώπινον νοῦν.

Τοῦ αὐτοῦ. Οὐδεὶς αὐχήσει τὸν ἀόρατον Θεὸν ἰδεῖν, εἴξας ἀλογιστίᾳ.

Περὶ τοῦ ὅτι ἀγγέλους φύλακας ἡμῖν ἐποίησεν ὁ Θεός.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ πρώτου τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.

Ὥσπερ κίονες οἰκίας ὅλας ὑπερείδουσιν, οὕτω *) καὶ αἱ θεῖαι δυνάμεις τὸν σύμπαντα κόσμον, καὶ τοῦ ἀνθρωπείου τὸ ἄριστον καὶ θεοφιλέστατον γένος.

Περὶ ἀναμαρτησίας.

Ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων.

Ἀδύνατον οἶμαι μηδὲν ῥυπωθῆναι τῆς ψυχῆς, μηδὲ τὰ τελευταῖα καὶ κατωτάτω αὐτῆς· καὶ ἂν ὡς ἐν ἀνθρώποις τέλειος εἶναι δοκεῖ.

Περὶ βραδυβουλίας.

Ἀκερδὴς ὁ βραδὺς λογισμὸς, καὶ ἀνωφελὴς ὁ ἐν ἐσχάτοις μετάμελος.

Περὶ διδασκάλων αἱρετικῶν, κ. τ. λ.

Τοῦ αὐτοῦ. Ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς τοῦ διδασκάλου τρόπος, καὶ ἂν ἐν ἀρχῇ σκληραύχενας ἴδῃ φύσει, οὐκ ἀπογινώσκει τὴν ἀμείνω μεταβολήν· ἀλλὰ ὥσπερ ἀγαθὸς ἰατρὸς οὐκ εὐθὺς ἐπιφέρει τὴν θεραπείαν, ἅμα τῷ κατασκῆψαι τὴν νόσον, ἀλλὰ ἀνα-

---

*) Eodem leguntur supra p. 655. M.

663 χώρησιν τῇ φύσει δοὺς ἵνα προανατέμνῃ τὴν εἰς
M. σωτηρίαν ὁδὸν, τηνικαῦτα χρῆται τοῖς ὑγιεινοῖς καὶ σωτηρίοις φαρμάκοις. Οὕτω καὶ σπουδαῖος λόγοις κατὰ φιλοσοφίαν καὶ δόγμασιν.

Ἐὰν ἄρτι πρῶτον εἰςαγομένου καὶ μανθάνοντος σπουδάσεις πᾶσαν τὴν ἀμαθίαν ἐκτεμὼν, ἀθρόαν ἐπιστήμην εἰςοικίσαι, τὸ ἐναντίον οὗ διανοῇ πράξεις. Οὔτε γὰρ τὴν ἀφαίρεσιν ἐνὶ καιρῷ γινομένην ὑπομεῖναι, οὔτε ἄφθονον ῥύμην καὶ φορὰν τῆς διδασκαλίας χωρῆσαι· ἀλλὰ κατὰ ἑκάτερον, τό τε ἐκτεμνόμενον, καὶ προςτιθέμενον, ὀδυνηθεὶς καὶ περιαλγήσας ἀφηνιάσει. Τὸ δὲ ἡσυχῇ καὶ μετρίως ἀφαιρεῖν μὲν τῆς ἀπαιδευσίας, προςτιθέναι δὲ τῆς παιδείας τὸ ἀνάλογον, ὠφελείας γένοιτο ἂν ὁμολογουμένης αἴτιον.

Περὶ διανοουμένων καὶ ἐνθυμουμένων τὰ κακά.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ περὶ μετονομαζομένων.

Ἡ τυχοῦσα τῆς κακίας γένεσις δουλοῖ τὸν λογισμὸν, καὶ ἂν μήπω τέλειον αὐτῆς ἐκφυτίσῃ τὸ γέννημα. Ἶσον γάρ ἐστι τῷ κατὰ τὴν παροιμίαν λεγομένῳ, πλίνθον πλύνειν ἢ δικτύῳ ὕδωρ κομίζειν, τὸ κακίαν ἐξελεῖν ἀνθρώπου ψυχῆς. "Ὅρα γὰρ αἷς ἐγκεχάρακται πάντων ἡ διάνοια", ὥς φησιν, "ἐπιμελῶς *)", καὶ οὐ παρέργως· τουτέστιν οὐ κεκόλληται καὶ προςήρμοσται. Τὸ δὲ σὺν ἐπιμελείᾳ καὶ φροντίδι κατεσκεμμένον ἐστὶ καὶ διηγορευμένον εἰς ἀκρίβειαν· καὶ τοῦτο οὐκ ὄψει καὶ μόλις, ἀλλὰ "ἐκ νεότητος"· μονονουχὶ λέγων, ἐξ αὐτῶν τῶν σπαργάνων, ὥςπερ τι μέρος τεινόμενον.

Περὶ δειλῶν καὶ διψύχων.

Οἱ ἄνανδροι ὑπὸ τῆς ἐμφύτου μαλακίας, πρὶν ἢ

*) Gen. 8, 21.

δυνατώτερον ἀντιβιάσωνται προκαταπίπτοντες, αἰσχύνη καὶ γέλως ἑαυτῶν γίνονται.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἡ ἐν τῷ φαύλῳ κακία διδυμοτοκεῖ. Διχόνους γὰρ ἐπαμφοτερὴς ὁ ἄφρων, τὰ ἄμικτα μιγνὺς, καὶ φύρων καὶ συγχέων τὰ διακρίνεσθαι δυνάμενα· τοιαῦτα ἐν ψυχῇ χρώματα ἐπιφέρων, οἷάπερ ὁ λέπρος ἐν τῷ σώματι, μιαίνων καὶ τοὺς ὑγιεῖς λογισμοὺς ἀπὸ τῶν θανατούντων ἅμα καὶ πονούντων.

Τοῦ αὐτοῦ. Τοῦ φαύλου ἕτερα μὲν τὰ ἐνθύμια, ἕτερα δὲ τὰ ῥήματα, πολλαὶ δὲ αἱ πράξεις, διαφορὰ δὲ καὶ μαχόμενα πάντα πᾶσι. Λέγει γὰρ οὐκ ἃ φρονεῖ, καὶ βεβούλευται τὰ ἐναντία οἷς διέξεισι, καὶ πράττει τὰ τούτοις μὴ συνᾴδοντα· ὥστε κυρίως εἰπεῖν, ὅτι τοῦ φαύλου ὁ βίος πολέμιος.

664 M.

Περὶ διακρίσεως.

Φίλωνος. Ἀνελεύθερον τὸ ἀδιάκριτον, ἀπονοίας καὶ ὑπεροψίας αἴσχιστον βλάστημα. Ὡς γὰρ συνέσεως καὶ φρονήσεως ὅμα ἡ ἐφ' ἑκάστου τῶν πρακτέων διάκρισις, τιμητικόν τε καὶ ἐπαίνετον, οὕτωγε ἀφροσύνης καὶ ἀτιμίας τὸ ἀνερυθρίαστον. Ὅθεν ὃν ἀσεβέσω ὁ ἕτερος λόγος συντάττει τὸν τοιόνδε νοσοῦντα πάθος· φάσκων ἀσεβὴς, ὁ μὴ εἰδὼς τιμῆσαι πρόσωπον ἐντίμου, μηδὲ ἐξανίστασθαι ἀπὸ προςώπου πρεσβυτέρου, μηδὲ κατευθύνων αὐτὸν πρὸς τὸ εὖ ἔχον.

Περὶ τῶν δουλευόντων τῷ θεῷ.

Οἱ ὑπηρέται τῶν σπουδαίων τὴν πρὸς τὸν θεὸν ἑκούσιον ἀναδέχονται λατρείαν. Οὐ γὰρ ἀνθρωπίνοις δουλεύουσιν, ἀλλὰ σοφοῖς. Ὁ δὲ σοφίας δοῦλος, θεραπευτὴς λέγοιτο ἂν δικαίως εἶναι θεοῦ.

Περὶ δικαίων.

Φίλωνος. Ἄσπονδος καὶ ἀκήρυκτος πόλεμός ἐστ

ἀθέοις πρὸς τοὺς φιλοθέους, οὕτως ὥςτε καὶ δεσποτείαν ἀπειλεῖν.

Περὶ δικαιοσύνης.

Φίλωνος. Σωτήριον ἐν τοῖς μάλιστα δικαιοσύνη, καὶ ἀνθρώπων, καὶ τῶν τοῦ κόσμου μερῶν, γῆς καὶ οὐρανοῦ.

Περὶ τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων.

Τοῦ αὐτοῦ. Καλόν ἐστιν ἀρξαμένους κατὰ ἑκάστην ἡμέραν ἀπὸ τῶν θείων καί ἁγίων ἔργων ἐπὶ τὰς κατηναγκασμένας ὑπηρεσίας τοῦ βίου χωρεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν τῶν προσταγμάτων μελέτην προςέταξεν *) ἀεὶ μάλιστα δὲ εὐθὺς περιαναστάντας ἅμα τῆς ἕω ποιεῖσθαι, ἵνα πάσης ἀνθρωπίνης πράξεως αἱ ἅγιαι σπουδαὶ προηγοῦνται, χορηγὸν ἔχουσαι τὴν περὶ θεοῦ μνήμην.

Τοῦ αὐτοῦ. Ψυχὴ πᾶσα ἣν εὐσέβεια λιπαίνει τοῖς ἰδίοις ὀργίοις, ἀκοιμήτους ἔχει πρὸς τὰ θεῖα καὶ διανίσταται πρὸς τὴν θεὰν τῶν θέας ἀξίων. Τοῦτο γὰρ τὸ πάθος τῆς ψυχῆς ἐν ἑορτῇ μεγίστη καὶ καιρὸς ἀψευδὴς εὐφροσύνης.

Περὶ διαφορᾶς θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Φίλωνος. Μακρὰν τὰ τῆς γενέσεως τοῦ ἀγεννήτου, καὶ ἂν σφόδρα συνεγγίζῃ, ταῖς ὁλκαῖς χάρισι τοῦ σωτῆρος ἐπακολουθοῦντα.

665 M.
Περὶ θαρσέων καὶ ἀνδρείων.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ περὶ γιγάντων.

Ἀνδρείας ἐστὶ τὸ δύςπληκτον εἶναι ὑπὸ φόβων τῶν περὶ θάνατον, καὶ τὸ εὐθαρσῆ ἐν τοῖς δεινοῖς, καὶ τὸ εὔτολμον ἐν τοῖς κινδύνοις, καὶ τὸ μᾶλλον

*) Deut. 6, 7.

αἱρεῖσθαι τεθνάναι καλῶς ἢ αἰσχρῶς σωθῆναι, καὶ τὸ νίκης αἴτιον εἶναι. Παρέπεται δὲ τῇ ἀνδρείᾳ ἡ εὐτολμία καὶ εὐψυχία καὶ τὸ θάρσος.

Περὶ ἰσότητος.

Φίλωνος. Ὥςπερ τῶν τελειοτάτων ἀγαθῶν τὸ ἰσόμετρον αἴτιον, οὕτω τῶν μεγίστων κακῶν ἡ ἀμετρία, τὸν ὠφελιμώτατον λύουσα δεσμὸν ἰσότητος.

Τοῦ αὐτοῦ περὶ μέθης.

Τὸ ἄνισον λυπηρὸν καὶ διαστατικὸν, ὥςπερ καὶ τὸ ἴσον ἄλυπον, καὶ συνδετικὸν εἰς ὠφέλειαν.

Τοῦ αὐτοῦ. Τὸ ἔννομον καὶ τὸ ἴσον εἰρήνης σπέρμα, καὶ σωτηρίας αἴτιον, καὶ τῆς εἰς ἅπαντα διαμονῆς. Ἀνισότης δὲ καὶ πλεονεξία ὁρμητήρια πολέμου, καὶ λυτικὰ τῶν ὄντων.

Περὶ κακούργων.

Φίλωνος. Τὰ τῶν προτέρων κολαστήρια τῶν δευτέρων εἰσὶν, εἰ σωφρονοῖεν, φυλακτήρια καὶ σωτήρια.

Περὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὁράσεως.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ περὶ κοσμοποιΐας.

Αἱ αἰσθήσεις θυρίσιν ἐοίκασι. Διὰ γὰρ τούτων ὡςανεὶ θυρίδων ἐπειςέρχεται τῷ νῷ ἡ κατάληψις τῶν αἰσθητῶν· καὶ πάλιν ὁ νοῦς ἐκκύπτει διὰ αὐτῶν. Μέρος δέ ἐστι τῶν θυρίδων, λέγω δὴ τῶν αἰσθήσεων, ἡ ὅρασις, ἐπεὶ καὶ ψυχῆς μάλιστα συγγενής. Ὅτι περ καὶ τῷ καλλίστῳ τῶν ὄντων, φωτὶ, οἰκεία, καὶ ὑπηρέτης τῶν θείων. Ἥτις καὶ τὴν εἰς φιλοσοφίαν ὁδὸν ἔτεμε τὴν πρώτην. Θεασάμενος γὰρ ἡλίου κίνησιν καὶ σελήνης, καὶ τὰς τῶν ἀστέρων περιόδους, καὶ τὴν ἀπλανῆ περιφορὰν τοῦ σύμπαντος οὐρανοῦ, καὶ τὴν παντὸς τοῦ λόγου κρείττονα τάξιν

τε καὶ ἁρμονίαν, καὶ τὸν τοῦ κόσμου μόνον ἀψευ-
δέστατον κοσμοποιὸν, διήγγελλε τῷ ἡγεμόνι λογισμῷ
ἃ εἶδεν. Ὁ δὲ ἐν ὄμματι ὀξυδερκεστέρῳ θεασάμε-
νος καὶ ταῦτα καὶ παραδείγματι καὶ εἴδει διὰ τούτων
ἀνωτέρω, καὶ τῶν ἁπάντων αἴτιον, εὐθὺς εἰς ἔννοιαν
ἦλθε θεοῦ καὶ γενέσεως καὶ προνοίας· λογισάμενος,
666 ὅτι ὅλη φύσις οὐκ αὐτοματισθεῖσα γέγονεν, ἀλλὰ
M. ἀνάγκη ποιητὴν εἶναι καὶ πατέρα, κυβερνήτην τε καὶ
ἡνίοχον, ὃς καὶ πεποίηκε, καὶ ποιήματα αὐτοῦ σώζει.

Περὶ ὀλιγοδείας.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἐὰν πολὺς ῥέῃ πλοῦτος, μὴ συγκατασυρῇς τῇ φορᾷ· πειρῶ δὲ ἀντιλαμβάνεσθαί τινος ξηροῦ πρὸς ἵδρυσιν τῆς γνώμης βεβαιοτάτην. Τοῦτο δὲ ἦν ἡ μετὰ δικαιοσύνης καὶ χρηστότητος ἐπιδέξιος χρῆσις. Καὶ ἂν τὰ ποιητικὰ τῶν μετὰ γαστέρα ἐπιθυμιῶν ἀφθόναις χορηγῆται, μὴ συναρπασθῇς αὐτῶν τῇ περιουσίᾳ, τὴν σωτήριον εὐκολίαν ἀντιθεὶς, οἷα ξηρὸν ἔδαφος εἰς πορείαν ἀντὶ βαραθρώδους τέλματος.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἀσκητέον ὀλίγων δεηθῆναι· τοῦτο γὰρ ἐγγυτάτω θεῷ, τὸ δὲ ἐναντίον, μακροτάτω.

Περὶ Πίστεως καὶ Εὐσεβείας εἰς θεόν.

Φίλωνος. Ἡ ἀληθὴς ἱερουργία τίς ἂν εἴη πλὴν ψυχῆς θεοφιλοῦς εὐσέβεια; Ἧς τὸ εὐχάριστον ἀθανατίζεται παρὰ τῷ θεῷ· συνδιαιωνίζουσα ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ τῷ παντὶ κόσμῳ.

Περὶ πονηρῶν καὶ ἀσεβῶν.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἀβέβαιοι αἱ πονηρῶν ἀνθρώπων ἐλπίδες εἰκαζόντων μὲν τὰ χρηστότερα, τὰ δὲ παλίμφημα, καὶ ὧν ἄξιοί εἰσι, πάσχοντες.

Περὶ συνειδήσεως πονηρᾶς.

Φίλωνος ἐκ τοῦ περὶ μετονομαζομένων.

Τίς ἐξαμαρτὼν οὐχὶ, ὥςπερ ἐν δικαστηρίῳ, ὑπὸ τοῦ συνειδότος κατηγορεῖται, καὶ ἂν μηδεὶς ἐλέγχῃ;

Περὶ συμβούλων.

Φίλωνος, ἐκ τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.

Ἐπειδὴ πρὸς πολλὰ τῶν κατὰ τὸν βίον τυφλὸς ὁ τῶν μὴ πεφιλοσοφηκότων νοῦς, χρηστέον τοῖς βλέπουσι τὰς τῶν πραγμάτων ἰδέας πρὸς ὁδηγίαν.

Περὶ ταχυλόγων.

Φίλωνος. Τῷ μὴ ἐφεδρεύει αἰδὼς ἢ φόβος, ἀχάλινον τὸ στόμα καὶ ἀνειμένη γλῶττα λέλυται.

667 M.

Περὶ τελειότητος.

Φίλωνος. Ἐν θεῷ μόνον τὸ τέλειον καὶ ἀνενδεὲς, ἐν δὲ ἀνθρώπῳ τὸ ἐπιδεὲς καὶ ἀτελές· δίδακτος γὰρ ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἂν γὰρ σοφώτατος, ἄλλος ἀπὸ ἄλλου, ἀλλὰ οὐκ ἀδιδάκτως, οὐδὲ αὐτοφυῶς· καὶ εἰ ἐπιστημονικώτερος ἕτερος ἑτέρου, οὐκ ἐμφύτως, ἀλλὰ μεμαθημένως.

Περὶ ταπεινοφρονούντων.

Φίλωνος. Φυσικώτατα ταῦτα δέδεικται· κατάβασιν μὲν ψυχῆς τὴν διὰ οἰήσεως ἀνάβασιν, ἄνοδον δὲ καὶ ὕψος τὴν ἀλαζονείας ὑπονόστησιν.

Τοῦ αὐτοῦ. Τῆς καρτερίας καὶ φρονήσεως καὶ δικαιοσύνης ἐραστὴν οἴησιν χρὴ καὶ τὸ μεγάλαυχον καθαιρεῖν. Τοῦ γὰρ ἐπιτηδεύειν ἀνόθως ἀρετὴν δεῖγμα οὐ μικρὸν ἄσκησις ἀτυφίας.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἐὰν δόξαις καὶ ἀρχαῖς μέγα φυσώσαις ἐφίεσθαι, καθάπερ νηὸς ἀγαθῆς κυβερνήτης

τὴν πολλὴν τῶν ἱστίων χύσιν στεῖλον, ἵνα μὴ εἰς ἀτόπους πράξεις ἐκτραχηλισθῇς.

Περὶ ὕπνου.

Φίλωνος. Ὁ ὕπνος κατὰ τὸν προφήτην ἔκστασίς ἐστιν, οὐχὶ κατὰ μανίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν αἰσθήσεων ὕφεσιν καὶ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ λογισμοῦ. Τότε γὰρ αἱ μὲν αἰσθήσεις ἐξίστανται τῶν αἰσθητῶν, ὁ δὲ οὐκ ἔτι νευροσπαστῶς, οὐδὲ παρέχων κίνησιν αὐταῖς ἠρεμεῖ, αἱ δὲ τὰς ἐνεργείας ἀποτετμημέναι, τῷ διεζεῦχθαι τῶν αἰσθήσεων, ἀκίνητοι καὶ ἀργαὶ ὑπεκλέλυνται.

Τοῦ αὐτοῦ. Εἰκότως μελέτην μὲν θανάτου, σκίαν δὲ καὶ ὑπόγραμμον τῆς αὖθις ἐπομένης ἀναβιώσεως τὸν ὕπνον οἱ τὰ ἀληθῆ πεφρονηκότες ἀπεφήναντο. Ἑκατέρων γὰρ ἐναργεῖς φέρει τὰς εἰκόνας. Μεθιστᾷ γὰρ καὶ παριστᾷ τὸν αὐτὸν ἐξ ὁλοκλήρου.

Περὶ τῶν ὑπισχνουμένων, κ. τ. λ.

Φίλωνος. Τοῦ [μὴ] προθύμως ὠφελεῖν ἄμεινον τὸ μηδὲ ὅλως ὑπισχνεῖσθαι. Τῷ μὲν γὰρ οὐδεμία μέμψις ἕπεται, τῷ δὲ, παρὰ μὲν τῶν ἀσθενεστέρων ἄχθος, παρὰ δὲ τῶν δυνατωτέρων μέγα μῖσος καὶ κόλασις αἰώνιος.

668 M.

Περὶ ὑπερηφάνων, κ. τ. λ.

Ἐκ τοῦ πρώτου τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας.

Φασί τινες, ὅτι ὕστατον ἀποδύεται τὸν τῆς κενοδοξίας χιτῶνα ὁ σοφός. Καὶ ἂν γὰρ τῶν ἄλλων τις παθῶν περικρατήσῃ, ἀλλὰ τῆς δόξης καὶ τοῦ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐπαίνου πέφυκεν ἡττᾶσθαι.

Τοῦ αὐτοῦ. Οἴησις ἀκάθαρτον φύσει.

Περὶ ὑποσχέσεων, κ. τ. λ.

Φίλωνος. Τὸ εὐχαριστεῖν θεῷ κατὰ ἑαυτὸ, ὀρ-

θῶς ἔχον ἐστί· τὸ δὲ μήτε πρῶτον, μήτε ἐκ τῶν πρώτων ἐπαρχόμενον, ψεκτόν. Οὐ γὰρ δεῖ τὰ μὲν πρεσβεῖα ἐν τῇ γενέσει τιθέναι, τὰ δὲ δεύτερα τῷ δωρησαμένῳ θεῷ προσφέρειν. Ἡ δέ ἐστιν ἐπίληπτος διαίρεσις, ἀταξίαν τινὰ τάξεως εἰσηγουμένη.

Περὶ φθόνου.

Φίλωνος. Πέφυκε τοῖς μεγάλοις ἀκολουθεῖν φθόνος.

Περὶ φιλέργων.

Τοῦ αὐτοῦ. Τὰ τέλεια καὶ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν ἀσκητικαῖς ἀθλήσεσι καὶ ἡ βῶσι πόνοις εἴωθε περιγίγνεσθαι.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἄτοπόν ἐστι διώκοντα τιμὰς φεύγειν τοὺς πόνους, διὰ ὧν αἱ τιμαί.

Περὶ ψυχῆς καὶ νοῦ.

Τοῦ αὐτοῦ. Τί ἐστιν, „Ἐν αἵματι ψυχῆς κρέας οὐ φάγεσθε *);" Ἔοικε διὰ τοῦτο δηλοῦν, ὅτι ψυχῆς οὐσία αἷμά ἐστι· ψυχῆς μέντοι τῆς αἰσθητικῆς, οὐχὶ τῆς κατὰ ἐξοχὴν γενομένης, ἥτις ἐστὶ λογικὴ καὶ νοερά. Τρία γὰρ μέρη ψυχῆς, τὸ μὲν θρεπτικὸν, τὸ δὲ αἰσθητικὸν, τὸ δὲ λογικόν. Τοῦ μὲν οὖν λογικοῦ τὸ θεῖον πνεῦμα οὐσία, κατὰ τὸν θεολόγον. Φησὶ γὰρ, ὅτι „Ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς **)". Τοῦ δὲ αἰσθητικοῦ καὶ ζωτικοῦ τὸ αἷμα οὐσία. Λέγει γὰρ ἐν ἑτέροις, ὅτι „ψυχὴ πάσης σαρκὸς αἷμα ***)" εἴρηκε. Περὶ σάρκα δὲ ἡ αἴσθησις καὶ τὸ πάθος, οὐχ ὁ νοῦς καὶ ὁ λογισμός. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν αἵματι ψυχῆς μηνύει, ὅτι ἕτερόν ἐστι ψυχὴ καὶ ἕτερον σῶμα. Ὡς εἶναι ψευδῶς ψυχὴν μὲν οὐσίαν πνεῦμα, μὴ κατὰ ἑαυτὸ δὲ χωρὶς αἵματος τόπον ἐπέχειν, ἀλλὰ ἐμφέρεσθαι καὶ συγκεκρᾶσθαι αἵματι.

---

*) Gen. 9, 4. **) Gen. 2, 9. ***) Deut. 12, 23.

Περὶ βοηθείας θεοῦ.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ τετάρτου τῆς νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας.

Τῆς εὐδαιμονίας ἐστὶ τὸ πέρας θεοῦ βοήθεια. Οὐ γὰρ ἐνδεῖν ἔτι δύναται, βοηθοῦντος θεοῦ.

669 M. ### Περὶ δημιουργίας κόσμου.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ πρώτου τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.

Ἀμήχανον ἁρμονίαν καὶ τάξιν καὶ λόγον, καὶ ἀναλογίαν καὶ τοσαύτην συμφωνίαν καὶ τῷ ὄντι εὐδαιμονίαν ἀπαυτοματισθεῖσαν γενέσθαι. Ἀνάγκη γὰρ εἶναι ποιητὴν καὶ πατέρα, κυβερνήτην τε καὶ ἡνίοχον, ὃς γεγέννηκεν καὶ γεννηθέντα σώζει.

Περὶ ἐκκλησίας θεοῦ.

Τοῦ αὐτοῦ. Βουληθεὶς ὁ θεὸς τῆς θείας ἀρετῆς ἀπὸ οὐρανοῦ καταπέμψαι τὴν εἰκόνα ἐπὶ τὴν γῆν, διὰ ἔλεον τοῦ γένους ἡμῶν, ἵνα μὴ ἀτυχήσῃ τῆς ἀμείνονος μοίρας — καὶ ἀπολουσόμενον τὰ καταῤῥυπαίνοντα ἡμῶν τὸν ἄθλιον καὶ δυςκλείας γέμοντα βίον.

Περὶ τοῦ ζητεῖν τὸν θεόν.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ τελευταίου τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.

Μία ἀνάπαυσις ψυχῆς ἐστιν ἡ κρατίστη εἰς τὸν ἱερὸν τοῦ ὄντος πόθον, ἡγεμόνι χρῆσθαι θεῷ καὶ βουλευμάτων καὶ λόγων καὶ πράξεων.

Τοῦ αὐτοῦ. Πέρας εὐδαιμονίας τὸ ἀκλινῶς καὶ ἀῤῥεπῶς ἐν μόνῳ θεῷ στῆναι.

Περὶ ἡμέρας ἐσχάτης.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ δευτέρου τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.

Οἱ ἀστέρες στρέφονται, καὶ εἱλοῦνται κύκλον· οἱ μὲν κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ σύμπαντι οὐρανῷ, οἱ δὲ καὶ κινήσεσιν ἰδίαις ἔλαχον ἐξαιρέτοις.

Περὶ μισοπονηρίας θεοῦ.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ δευτέρου τῶν ἐν Γενέσει ζητημάτων.

Ἔνιοι νομίζουσι μεταμέλειαν ἐμφαίνεσθαι περὶ τὸ θεῖον διὰ τῶν ὁμομάτων· οὐκ εὖ δὲ ὑπονοοῦσι. Χωρὶς γὰρ τοῦ μὴ τρέπεσθαι τὸ θεῖον, οὔτε τὸ "ἐνεθυμήθη" οὔτε τὸ "ἐνενόησεν*)" δηλωτικὰ μεταμελείας ἐστίν — τὸ δὲ θεῖον ἄτρεπτον — ἀλλὰ ἀκραιφνοῦς λογισμοῦ περιεσκεμμένου τὴν αἰτίαν ἧς ἕνεκα ἐποίησεν τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν αὐτῶν. Οὔτε ἐνδυασμὸς οὔτε φθόνος περὶ θεόν. Χρῆται δὲ πολλάκις ὀνόμασιν ἐνδυαστικοῖς ἢ διανοητικοῖς κατὰ ἀναφορὰν ἐπὶ τὸ, ὡς ἄνθρωπος, κεφάλαιον. Διττὰ γὰρ, ὡς πολλάκις
670 ἔφην, ἐστὶν τὰ ἀνωτάτω κεφάλαια· τὸ μὲν οὐχ
M ὡς ἄνθρωπος ὁ θεὸς, τὸ δὲ ὡς ἄνθρωπος παιδεύει
τὸν υἱόν· τὸ μὲν πρότερον ἐξουσίας, τὸ δὲ δεύτερον παιδείας καὶ εἰςαγωγῆς ἐστιν.

Περὶ ὑποσχέσεων.

Φίλωνος, ἐκ τοῦ τελευταίου τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητημάτων.

Ὁ μὴ ἐκ προαιρέσεως ἀπάρχων θεῷ, καὶ ἂν τὰ μεγάλα πάντα κομίζῃ μετὰ τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν, ἀπαρχὰς οὐ φέρει. Οὐ γὰρ ἐν ὕλαις ἀλλὰ ἐν εὐσεβείᾳ διαθέσει τοῦ κομίζοντος ἡ ἀληθὴς ἀπαρχή.

Περὶ φιλανθρωπίας καὶ πραότητος θεοῦ.

Φίλωνος, ἐκ τῶν ἐν Ἐξόδῳ ζητουμένων.

Ἀεὶ φθάνουσι τὴν δίκην αἱ τοῦ θεοῦ χάριτες. Ἔργον γὰρ αὐτῷ προηγούμενον τὸ εὐεργετεῖν, τὸ δὲ κολάζειν, ἑπόμενον. Φιλεῖ δὲ, ὅταν μέλλῃ μεγάλα

*) Gen. 6, 6.

συνίστασθαι κακὰ, μεγάλων καὶ πολλῶν ἀγαθῶν ἀφθονία προγενέσθαι.

Ex Antonio.

Ser. I. *Ἀρεταὶ μόναι τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα κυβερνᾶν ἐπίστανται.*

Ἡ θεωρία τῆς ἀρετῆς παγκάλη, καὶ ἡ πρᾶξις καὶ ἡ χρῆσις περιμάχητος.

Ser. II. *Εἰ βούλει διττῶς εὐδοκιμεῖν, καὶ τοὺς κάλλιστα πράττοντας προτίμα, καὶ τοὺς τὰ χείρονα πράττοντας ἐπιτίμα.*

Ser. VIII. *Συγγνώμην αἰτούμενος ἁμαρτημάτων, συγγίνωσκε καὶ αὐτὸς τοῖς εἴς σε πλημμελοῦσιν· ὅτι ἀφέσει ἀντιδίδοται ἄφεσις, καὶ ἡ πρὸς τοὺς ὁμοδούλους ἡμῶν καταλλαγὴ τῆς θείας ὀργῆς γίνεται ἀπαλλαγή.*

Ser. IX. *Φιλάνθρωπος ὁ ἀστεῖος, καὶ εὐμενὴς καὶ συγγνώμων οὐδενὶ μνησικακεῖ τὸ παράπαν, ἀλλὰ νικᾶν ἀξιῶν ἐν τῷ ποιεῖν εὖ μᾶλλον ἢ βλάπτειν.*

Ibid. *Καλὸν τότε καλόν ἐστι, ὅταν τῆς ἀφ' ἑτέρου συστάσεως οὐ δέηται, ἀλλὰ ἐν αὐτῷ περιφέρῃ τῆς οἰκείας καλλονῆς τὰ γνωρίσματα.*

Ser. X. *Καλὸν ἀεὶ τῷ κρείττονι τὸ χεῖρον ἀκολουθεῖν, διὰ βελτιώσεως ἐλπίδα.*

671 Ser. XI. *Εὐδαιμονιστέον μὲν καὶ πόλιν καὶ χώ-*
M. *ραν καὶ οἰκίαν, ὅταν ἔχῃ τινὰ σπούδαιον· κακοδαι-*
μονιστέον δὲ, ὅτον ἔρημος ᾖ τοιούτου.

Ser. XVI. *Οἷς ἰσχὺς οὐ πρόςεστι τῶν τὰς φύσεις τυραννικῶν, πανουργίαις τὰς ἐπιβουλὰς κατορθοῦσι.*

Ser. XX. *Βλαβεραὶ τῶν ἀνοήτων αἱ συνουσίαι· καὶ ἀκούουσα πολλάκις ψυχὴ τῶν ἐκείνων φρενοβλαβείας ἀπομάττεται εἴδωλα.*

Οὐ ποιεῖ ἀγρὸς φαύλους, οὐδὲ ἄστυ σπουδαίους, ἀλλὰ ἡ μετὰ τοιῶνδε συνδιατριβή.

Ser. XXVIII. *Οὔτε ἀῤῥώστου πληγὴν, οὔτε ἀνοήτου ἀπειλὴν δεῖ εὐλαβεῖσθαι.*

Οἱ ἔλαφροι τῶν ἀνθρώπων, ὥςπερ τὰ κενὰ τῶν ἀγγείων, εὐβαστάκτοι τοῖς ὠτίοις εἰσίν.

Ser. XXX. *Χωρὶς θεωρίας ἐπιστημονικῆς οὐδὲν τῶν πραττομένων καλόν. Ἐπιστήμη γὰρ ἔγγονον εὐβουλίας· ἀβουλία δὲ πηγὴ κακῶν πάντων.*

Περισσος ὑπὲρ τοῦ δικαίου πᾶς ὁ λόγος, ὅταν ἡ τῶν ἀκουόντων πρὸς τὸ χεῖρον ὁμόνοια ᾖ.

Ser. XXXVIII. *Ὁ φαῦλος πόλιν τε καὶ τὸν κατὰ πόλιν ὄχλον τε καὶ φυρμὸν ἀνθρώπων ὁμοῦ καὶ πραγμάτων μεταδιώκει. Φιλοπραγμοσύναι γὰρ καὶ πλεονεξίαι, δημοκοπίαι τε καὶ δημαρχίαι τῷ τοιούτῳ τιμαὶ, τὸ δὲ ἡσυχάζειν ἀτιμώτατον.*

Δυςεύρετον ἢ καὶ παντελῶς ἀνεύρετον ἐν πεφυρμένῳ βίῳ τὸ καλόν.

Ser. XLIII. *Οὐδὲν οὕτως εὐάγωγον εἰς εὔνοιαν ὡς ἡ εὐεργετημάτων εὐφημία.*

Ser. XLVII. *Τὸ μὴ ἑαυτὸν μαρτυρεῖν ἱκανὸν, τῆς δὲ ἀφ᾽ ἑτέρου χρῇζον συνηγορίας ἀβέβαιον εἰς πίστιν.*

Ser. LII. *Ἀποστρέφου τῶν κολάκων τοὺς ἀπατηλοὺς λόγους· ἐξαμβλύνοντες γὰρ τοὺς λογισμοὺς οὐ συγχωροῦσι τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν. Ἢ γὰρ ἐπαινοῦσι τὰ ψόγου ἄξια, ἢ ψέγουσι πολλάκις τὰ ἐπαίνων κρείττονα.*

Ser. LVI. *Τὸ μέγιστον ἀγαθὸν εἰρήνη, ὃ μηδεὶς ἱκανὸς ἀνθρώπων παρασχεῖν, ἐπεὶ θεῖον τοῦτο ἔργον.*

672 M. Ser. LVII. *Τοιοῦτος γίνου περὶ τοὺς σοὺς οἰκέτας, οἷον εὔχῃ σοι τὸν θεὸν γενέσθαι. Ὡς γὰρ ἀκούομεν ἀκουσθησόμεθα, καὶ ὡς ὁρῶμεν ὁρασθησόμεθα ὑπὸ αὐτοῦ. Προενέγκωμεν οὖν τοῦ ἐλέου τὸν ἔλεον, ἵνα τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀντιλάβωμεν.*

Ser. LXIX. *Ὕπνος ἐστὶ φύσεως ποσὸς σύστασις, εἰκὼν θανάτου, αἰσθήσεων ἀργία.*

Εἷς μὲν ὁ ὕπνος, πολλὰς δὲ ὑποθέσεις καὶ ἡ ἐπιθυμία ἔχει· λέγω δὴ ἐκ φύσεως, ἐκ βρωμάτων, ἐκ δαιμόνων· ἢ τάχα καὶ ἄκρας καὶ ἐπιτεταμένης νηστείας· ἐξ ἧς ἐξατονοῦσα ἡ σὰρξ, διὰ ὕπνου λοιπὸν αὐτὴν παραμυθήσασθαι βούλεται.

Ὥςπερ ἡ πολυποσία συνήθεια εἴρηται, οὕτως καὶ πολυπνία· χαλεπὸν οὖν συνήθειαν μακρὰν ἰάσασθαι.

Ser. LXXXIV. Συγγνώμη μετάνοιαν πέφυκε γεννᾶν.

Ser. LXXIX. Ἀναισχυντία μὲν ἴδιον φαύλου, αἰδὼς δὲ σπουδαίου· τὸ δὲ μήτε αἰσχύνεσθαι μήτε ἀναισχυντεῖν τοῦ ἀκαταλήπτως ἔχοντος καὶ ἀσυγκαταθέτως.

Ser. LXXXII. Ἐπειδή περ ἀοράτως εἰς τὸν τῆς ψυχῆς χῶρον εἰςδύεται ὁ θεὸς, παρασκευάζωμεν τὸν τόπον ἐκεῖνον ὡς ἔνεστι κάλλιστον, ἀξιόχρεων ἐνδιαίτημα θεοῦ γενησόμενον. Εἰ δὲ μὴ, λήσεται μετανάστας εἰς ἕτερον οἶκον ὁ θεός.

Οἶκος θεοῦ σοφοῦ διάνοια· τούτου καλεῖται θεὸς ἰδίως ὁ συμπάντων, ὡς φησιν ὁ προφήτης, "ᾧ θεὸς ἐμπεριπατεῖ,*)" οἷα βασιλείῳ.

Ὀφθαλμοῖς μὲν τὰ ἐν φανερῷ, καὶ τὰ ἐν χερσὶ καταλαμβάνεται. Λογισμὸς δὲ ἀκέραιος φθάνει πρὸς τὰ ἀόρατα καὶ μέλλοντα.

Ser. LXXXVII. Τὸν ὀμνύντα μάτην ἐπὶ ἀδίκῳ, θεὸς ὁ τὴν φύσιν ἵλεως οὔ ποτε τῆς αἰτίας ἀπαλλάξει, δυςκάθαρτον καὶ μίαρον ὄντα· καὶ ἂν διαφεύγῃ τὰς ἀπὸ ἀνθρώπων τιμωρίας.

Ser. XCIX. Τὰ καὶ ἂν φθόνῳ πρὸς ὀλίγον ἐπισκιασθέντα χρόνον, ἐπὶ καιρῷ λυθέντα αὖθις ἀναλάμπει.

673 Ser. CIV. Τῇ μὲν οὐσίᾳ ἴσος τοῦ παντὸς ἀν-
M. θρώπου ὁ βασιλεὺς, τῇ ἐξουσίᾳ δὲ τοῦ ἀξιώματος ὅμοιός ἐστι τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ. Οὐκ ἔχει γὰρ ἐπὶ

*) Levit. 26, 12.

γῆς αὐτοῦ ὑψηλότερον. Χρὴ τοίνυν καὶ ὡς θνητὸν μὴ ἐπαίρεσθαι, καὶ ὡς θεὸν μὴ ὀργίζεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ εἰκόνι θεϊκῇ τετίμηται, ἀλλὰ καὶ κόνει χοϊκῇ συμπέπλεκται, διὰ ἧς ἐκδιδάσκεται τὴν πρὸς πάντας ἁπλότητα.

Ser. CXVI. *Καὶ ἀναγώγοις καὶ ἄφροσιν οἰκέταις φοβερὸς δεσπότης ὠφέλιμος. Τὰς γὰρ ἐπαναστάσεις αὐτοῦ δεδιότες, ἄκοντες φόβῳ νουθετοῦνται.*

Ser. CXVIII. *Μέγιστον ἐγκώμιον οἰκέτου, μηδενὸς ὧν ἂν ὁ οἰκοδεσπότης προστάξει ὀλιγωρεῖν, ἀόκνως δὲ καὶ φιλοπόνως ὑπὲρ δύναμιν πάντα σπουδάζειν αἰσίῳ γνώμῃ κατορθοῦν.*

Ser. CXXIII. *Ἡ Φίλωνος γυνὴ ἐρωτηθεῖσα ἐν συνόδῳ πλειόνων γυναικῶν, διὰ τί μόνη τῶν ἄλλων οὐ φορεῖ κόσμον χρυσοῦν, ἔφη· "Αὐτάρκης κόσμος ἐστὶ γυναικὶ ἡ ἀνδρὸς ἀρετή."*

Ser. CXXX. *Τέκνων ἀρεταὶ δόξα πατέρων.*

Εὔπαιδες οἱ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἐπιστήμονες.

Ser. CXXXV. *Ἐκ χρυσοῦ ποτηρίου πίνειν φάρμακον, καὶ ἐκ φίλου ἀγνώμονος συμβουλίαν λαμβάνειν, ταυτόν ἐστιν.*

Σκεύη μὲν τὰ καινὰ κρείττονα, φιλία δὲ ἡ παλαιοτέρα.

Οἱ μὲν ἐκ γῆς καρποὶ κατὰ ἐνιαυτὸν, οἱ δὲ ἐκ τῆς φιλίας κατὰ πάντα καιρὸν φύονται.

Πολλοὶ φίλους αἱροῦνται, οὐ τοὺς ἀρίστους, ἀλλὰ πλουτοῦντας.

Πολλοὶ δοκοῦντες φίλοι οὐκ εἰσι, καὶ οὐ δοκοῦντές εἰσι· σοφοῦ οὖν ἐστι γιγνώσκειν ἕκαστον.

Ser. CLII. *Νεότης πονεῖν οὐκ ἐθέλουσα πρὸς τὸ γῆρας κακοπραγεῖ.*

Ser. CLVI. *Οὐ τὸ κολάζεσθαι ἐνταῦθα κακὸν, ἀλλὰ τὸ ἄξιον τῆς ἐκεῖσε γένεσθαι κολάσεως.*

Ser. CXXV. *Ἐλπίδα ὁ θεὸς τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐγκατέσπειρεν, ἵνα ἔχοντες σύμφυὲς παρα-*

μύθιον ἐπελαφρύνωνται τὰς ἀνίας οἱ μὴ ἀνίατα δράσαντες.

674 Ser. CLXXXII. Δοκεῖ μὲν λεῖά τις εἶναι κίνησις ἡ ἡδονή, τὸ δὲ ἀληθὲς, τραχεῖα εὑρίσκεται καὶ ἐστί.
M.

Ex Anonymi Collectione Florilega MS. Barocc. No. 143. in Bibliotheca Bodleiana Oxonii.

ΦΙΛΩΝΟΣ.

Περὶ φίλων.

Ἡ πρὸς τοὺς φίλους βεβαιότης τῆς ὅλης ἐστὶ τῶν ἠθῶν εὐσταθείας σημεῖον. Διὸ χρὴ πρότερον δοκιμάσαντα οὕτως συναινεῖν εἰς φιλίαν. Μετὰ γὰρ τὸ κτήσασθαι φίλον, ἅμα μὴ φέρειν τὰ βάρη ὅσα ψυχὴν καθέλκον, καὶ μὴ διΐστασθαι τῆς συναφείας. Ἀγνοούμενος γὰρ τοῖς πολλοῖς ὁ τῆς διαστάσεως αἴτιος, κοινὴν κατηγορίαν ἀμφοῖν; πολλάκι δὲ καὶ ἀναιτίου μᾶλλον ἢ αἰτίου εἴωθε ποιεῖσθαι.

Τῶν ἀποῤῥήτων ἃ μὲν τὴν σὴν ἀρετὴν αὐξάνει, κοινώνει τοῖς φαύλοις· ἃ δὲ τὴν γνώμην φαυλίζει, μήτε αὐτὸς μετέρχου, μήτε τοῖς φίλοις ἀνατίθη.

Ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος ὁμοιούμενος πελάγει, κυματώσεις καὶ στροφὰς παντοίας προσεπιδέχεται, κατά τε εὐπραγίας. Ἵδρυται γὰρ οὐδὲν τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ ὧδε καὶ ἐκεῖσε διαφέρεται, οἷα σκάφος θαλαττεῦον ὑπὸ ἐναντίων πνευμάτων.

Περὶ ἁμαρτίας.

Φοβηθῶμεν οὐχὶ νόσον τὴν ἔξωθεν, ἀλλὰ ἁμαρτήματα διὰ ἃ ἡ νόσος, νόσον ψυχῆς, οὐχὶ σώματος.

Περὶ λύπης.

Στενοχωρεῖται πᾶς ἄφρων, θλιβόμενος ὑπὸ φιλαργυρίας, καὶ φιλοδοξίας καὶ φιληδονίας, καὶ τῶν ὁμοιοτρόπων, ὅπερ οὐκ ἐᾷ τὴν διάνοιαν εὐρυχωρίᾳ διαβαίνειν.

Περὶ γαστριμαργίας.

Τὴν εὐταξίαν μητέρα τῆς κατὰ σῶμα εὐεξίας ἰατρῶν παῖδες ἐδογμάτισαν, τῆς κατὰ ψυχὴν ὑγιείας ἥκιστα φροντίσαντες. Ἡμεῖς δὲ οὐ τὴν τῶν σωματικῶν περιττωμάτων ἀναιρετικὴν τιθέμεθα μόνον εὐταξίαν· πολλῷ δὲ μᾶλλον τὴν τῶν ψυχοφθόρων παθῶν καθαιρετικὴν ὑγιείαν ἀληθεστάτην γνωρίζομεν.

Περὶ συνηθείας καὶ ἔθους.

Ἐγχρονίζον ἔθος φύσεως κραταιότερόν ἐστι, καὶ τὰ μικρὰ μὴ κωλυόμενα φύεται καὶ ἐπιδίδοται πρὸς μέγεθος αὐξάνοντα.

Ex Catena Inedita Cod. Reg. No. 1825 in Bibliotheca Regis Christanissimi.

Φίλωνος Ἑβραίου. Ad Gen. VI. 7.

675 Διὰ τί ἄνθρωπον ἀπειλῶν ἀπαλεῖψαι, καὶ τὰ
M. ἄλογα προσδιαφθείρει; Διότι οὐ προηγουμένως διὰ ἑαυτὰ γέγονε τὰ ἄλογα, ἀλλὰ χάριν ἀνθρώπων, καὶ τῆς τούτων ὑπηρεσίας· ὧν διαφθειρομένων, εἰκότως καὶ ἐκεῖνα συνδιαφθείρεται, μηκέτι ὄντων διὰ οὓς γέγονε.

Τοῦ αὐτοῦ. Gen. XVII. 14.

Οὐδὲν τῶν ἀκουσίων ἔνοχον ἀποφαίνει ὁ νόμος, ὁπότε καὶ τῷ φόνον ἀκούσιον δράσαντι συγγινώσκει.

Τὸ δὲ ὀκτὼ ἡμερῶν μετὰ γέννησιν βρέφος εἰ μὴ περιτέμνηται, τί ἀδικεῖ, ὡς καὶ θανάτου τιμωρίαν ὑπομένειν; Ἔνιοι μὲν οὖν φασιν ἀναφορικὸν εἶναι τὸν τῆς τιμωρίας τρόπον ἐπὶ τοὺς γονεῖς, καὶ ἐκείνους κολάζεσθαι οἴονται δεινῶς, ὡς ὠλιγορηκότας τῆς τοῦ νόμου διατάξεως. Ἔνιοι δὲ ὅτι ὑπερβολῇ χρώμενοι, κατὰ τοῦ βρέφους ὅσα τῷ δοκεῖν, ἠγανάκτησεν· ἵνα τοῖς τελείοις καταλύσασι τὸν νόμον, ἀπαραίτητος ἐπάγηται τιμωρία. Οὐκ ἐπειδὴ τὸ ἔργον τῆς περιτομῆς ἀναγκαῖον, ἀλλὰ ὅτι ἡ διαθήκη ἀθετεῖται, τοῦ σημείου, διὰ οὗ γνωρίζεται, μὴ πληρουμένου.

Τοῦ αὐτοῦ. Gen. XIX. 23.

Διὰ τί ἐξῆλθεν ὁ ἥλιος ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ Λὼτ εἰσῆλθεν εἰς Σηγώρ; Καί φησιν· ὁ αὐτὸς χρόνος γίνεται καὶ τοῖς προκόπτουσιν εἰς σωτηρίαν, καὶ τοῖς ἀνιάτως ἔχουσι πρὸς κόλασιν· καὶ ἐν ἀρχῇ δὲ ἡμέρας εὐθὺς ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, τὴν δίκην ἐπάγει, βουλόμενος ἐπιδεῖξαι, ὅτι ἥλιος καὶ ἡμέρα, καὶ φῶς καὶ ὅσα ἄλλα ἐν κόσμῳ καλὰ καὶ τίμια, μόνοις ἀπονέμεται τοῖς ἀστείοις, φαύλῳ δὲ οὐδενὶ τῶν ἀθεράπευτον κακίαν ἐχόντων.

Τοῦ αὐτοῦ. Gen. XXVII. 24—27.

Κατάσκοποι μᾶλλον ἢ ἔνσπονδοι γενησόμενοι, καὶ πρὸς ἑκάτερον παρεσκευασμένοι· πόλεμον μέν, εἰ ἀσθενοῦντα κατίδοιεν, εἰρήνη δέ, εἰ δυνατώτερον αὐτῶν.

676 M. ### *Τοῦ αὐτοῦ.* Gen. XXVI. 28 etc.

Αὗται αἱ συνθῆκαι ἃς ἐποίησαν, μὴ ἀναιρεθῆναι, καθάπερ καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη, τοὺς Φιλισταίους ὕστερον, παρὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Οὓς ἡ θεία γραφὴ πότε μὲν Χαναναίους καλεῖ, πότε δὲ Καππάδοκας. Ὕστερον δὲ Καππάδοκες μετῴκησαν.

Τοῦ αὐτοῦ. Ibid. v. 30.

Οὐ διὰ τὸν ἔπαινον· οὐ γὰρ κολάκειαν ἤ τινα ἄλλην θεραπείαν ὁ σοφὸς ἀσπάζεται, ἀλλὰ ἀποδεξάμενος αὐτῶν τὴν μετάνοιαν.

Τοῦ αὐτοῦ. Gen. XXVII. 6. etc.

Δυοῖν ὄντων τῶν υἱῶν, τοῦ μὲν ἀγαθοῦ, τοῦ δὲ ὑπαιτίου, τὸν μὲν ὑπαίτιον εὐλογήσειν φησίν· οὐκ ἐπειδὴ τοῦ σπουδαίου προκρίνει τοῦτον, ἀλλὰ ὅτι ἐκεῖνον οἶδε διὰ αὐτοῦ κατορθοῦν δυνάμενον, τοῦτον δὲ τοῖς ἰδίοις τρόποις ἁλισκόμενον, μηδεμίαν δὲ ἔχοντα σωτηρίας ἐλπίδα, εἰ μὴ τὰς εὐχὰς τοῦ πατρός· ὧν εἰ μὴ τύχοι, πάντων ἂν εἴη κακοδαιμονέστατος.

Τοῦ αὐτοῦ. Ibid. v. 11. etc.

Ἄξιον καὶ τὴν μητέρα τῆς εὐνοίας θαυμάσαι, τὰς κατάρας ὁμολογοῦσαν ἐκδέξασθαι τὰς ὑπὲρ ἐκείνου, καὶ τὸν υἱὸν τῆς εἰς ἀμφοτέρους τιμῆς. Ἀνθέλκεται γὰρ ὑπὸ τῆς πρὸς ἑκάτερον εὐσεβείας. Τὸν μὲν γὰρ πατέρα ἐδεδίει, μὴ δόξῃ φενακίζειν, καὶ ὑφαρπάζειν ἑτέρου γέρας, τὴν δὲ μητέρα, μὴ καὶ ταύτης νομισθῇ παρακούειν λιπαρῶς ἐγκειμένης. Ὅθεν ἄγαν εὐλαβῶς καὶ ὁσίως φησίν· οὐχ ὁ πατήρ με καταράσεται, ἀλλὰ ἐγὼ τὰς κατάρας ἐπὶ ἐμαυτὸν ἄξω. Ἐθάῤῥει μὲν τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ θεοῦ τῇ λεγούσῃ, ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι. Πάλιν δὲ ἐφοβεῖτο ὡς ἄνθρωπος, μήπως ἡ εὐλογία τοῦ πατρὸς ὡς δικαίου μεταθήσῃ τὴν ἀπόφασιν τοῦ θεοῦ.

Τοῦ αὐτοῦ. Ibid. v. 30. etc.

Οὐκ ἐπὶ τῷ μὴ τυχεῖν τῶν εὐλογιῶν οὕτω δυςχεραίνει, ὡς ἐπὶ τῷ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀξιωθῆναι. Βάσκανος γὰρ ὤν, ἐπιμελέστερον προκρίνει τῆς ἰδίας ὠφελείας τὴν ἐκείνου ζημίαν. Ταῦτα γὰρ ἐμφαίνεται

διὰ τοῦ μέγα καὶ πικρὸν ἀνοιμῶξαι καὶ ἐπιλέγειν· εὐλόγησον δὴ καὶ ἐμὲ, πάτερ.

Τοῦ αὐτοῦ.

Ἀλλὰ εἴ γε μετὰ δόλου ἔλαβεν, εἴποι τις ἂν οὐκ ἐπαινετός. Τί οὖν φησί; Καὶ εὐλογημένος ἔσται. Ἀλλὰ ἔοικεν αἰνίττεσθαι διὰ τοῦ λεχθέντος, ὅτι οὐ
677 *πᾶς δόλος ὑπαίτιός ἐστιν* *). *Ἐπεὶ καὶ λῃστὰς*
M. *νυκτοφύλακες καὶ πολεμίους στρατηγοὶ, οὓς ἀδόλως συλλαβεῖν οὐκ ἔστιν, ἐνεδρεύοντες κατορθοῦν δοκοῦσι. Καὶ τὰ λεγόμενα στρατηγήματα τοιοῦτον λόγον ἔχει, καὶ τὰ τῶν ἀθλητῶν ἀγωνίσματα. Καὶ γὰρ ἐπὶ τούτων ἡ ἀπάτη νενόμισται τίμιον· καὶ οἱ διὰ ἀπάτης περιγενόμενοι τῶν ἀντιπάλων βραβείων ἀξιοῦνται καὶ στεφάνων. Ὥςτε οὐ διαβολὴ τὸ μετὰ δόλου, ἀλλὰ ἐγκώμιον ἰσοδυναμοῦν τῷ μετὰ τέχνης. Οὐδὲν γὰρ ἀτεχνῶς πράττει ὁ σπουδαῖος.*

Τοῦ αὐτοῦ. Exod. XX. 25.

Τί ἐστι τὸ ἐγχειρίδιόν σου καὶ τὰ ἑξῆς; Οἱ τὴν φύσιν παρεγχειρεῖν τολμῶντες, καὶ τὰ ἔργα τῆς φύσεως ἐγχειρήμασιν ἰδίοις μεταμορφοῦντες τὰ ἀμίαντα μιαίνουσι. Τέλεια γὰρ καὶ πλήρη τὰ τῆς φύσεως, προςθήκης οὐδεμιᾶς δεόμενα.

Τοῦ αὐτοῦ. Exod. XXII. 19.

Ἐμφανέστατα παρίστησιν ὅτι προςήλυτός ἐστιν, οὐχ ὁ περιτμηθεὶς τὴν ἀκροβυστίαν ἀλλὰ ὁ τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰ ἄλλα πάθη τῆς ψυχῆς. Ἐν Αἰγύπτῳ γὰρ τὸ Ἑβραῖον γένος οὐ περιτέτμητο, κακωθὲν δὲ πάσαις κακώσεσι τῆς παρὰ τῶν ἐγχωρίων περὶ τοὺς ξένους ὠμότητος, ἐγκρατείᾳ καὶ καρτερίᾳ συνεβίου. Οὐκ ἀνάγκῃ μᾶλλον ἢ ἐθε-

---

*) Haec supra leguntur pag. 649. *Περὶ ἀπάτης.*

λουσίῳ γνώμῃ, διὰ τὴν ἐπὶ τὸν σωτῆρα θεὸν καταφυγὴν, ὃς ἐξ ἀπόρων καὶ ἀμηχάνων ἐπιπέμψας τὴν εὐεργέτιν δύναμιν, ἐῤῥύσατο τοὺς ἱκέτας. Διὰ τοῦτο προςτίθησιν, ὑμεῖς γὰρ οἴδατε τὴν ψυχὴν τοῦ προςηλύτου*). Τίς δὲ προςηλύτου διάνοιά ἐστιν; Ἀλλοτρίωσις τῆς πολυθέου δόξης, οἰκείωσις δὲ τῆς πρὸς τὸν ἕνα καὶ πατέρα τῶν ὅλων τιμῆς. Δεύτερον ἐπήλυδας ἔνιοι καλοῦσι τοὺς ξένους. Ξένιοι δὲ καὶ οἱ πρὸς τὴν ἀλήθειαν αὐτομοληκότες, τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ ξενιτεύσασιν. Οὗτοι μὲν γὰρ ἐπήλυδες χώρας, ἐκεῖνοι δὲ νομίμων καὶ ἐθῶν εἰσί· τὸ δὲ ὄνομα κοινὸν ἑκατέρων "ἐπηλύδων" ὑπογράφεται.

Τοῦ αὐτοῦ. Exod. XXII. 22.

Χήραν καὶ ὀρφανὸν ἀπείρηται κακοῦν, ἐξαιρέτου γὰρ προνοίας μεταδίδωσιν· ἐπειδὴ τοὺς ἀναγκαίους βοηθοὺς καὶ κηδεμόνας ἀφῄρηνται. Βούλεται γὰρ τῇ φυσικῇ κοινωνίᾳ χρωμένους τὰς ὑπὸ τῶν ἐνπεριουσίᾳ ἀναπληροῦσθαι.

Τοῦ αὐτοῦ. Exod. XXIII. 1.

Μάταιόν φησιν οὔτε ἀκοαῖς οὔτε ἄλλῃ τινὶ τῶν αἰσθήσεων προςιτέον. Ἐπακολουθοῦσι γὰρ ταῖς ἀπάταις αἱ μέγισται ζημίαι· δι' ὃ καὶ παρὰ ἐνίοις νομοθέταις ἀπείρηται μαρτυρεῖν ἀκοῇ· ὡς τὸ μὲν ἀληθὲς ὄψει πιστευόμενον, τὸ δὲ ψεῦδος ἀκοῇ.

Τοῦ αὐτοῦ. Exod. XXIII. 6.

Πενία κατὰ ἑαυτὴν μὲν ἐλέου χρῄζει, εἰς ἐπανόρθωσιν ἐνδείας· εἰς δὲ κρίσιν ἰοῦσα βραβευτῇ χρῆται τῷ τῆς ἰσότητος νόμῳ. Θεῖον γὰρ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἀδέκαστον. Ὅθεν καὶ ἐν ἑτέροις**) εὖ εἴρηται, ὅτι "ἡ κρίσις τοῦ θεοῦ δίκαιά ἐστιν."

*) Exod. 23, 10. **) Deut. 32, 4.

Τοῦ αὐτοῦ. Ibid. v. 18.

Ἀντὶ τοῦ, οὐ δεῖ ζυμωτὸν παρεῖναι ἐπὶ τῶν θυσιαζομένων, ἀλλὰ πάντα τὰ προςαγόμενα εἰς θυσίαν ἤτοι πρόςφορὰν ἄζυμα δεῖ εἶναι, αἰνίττεται διὰ συμβόλου δύο τὰ ἀναγκαιότατα· ἓν μὲν, τὸ καταφρονεῖν ἡδονῆς, ζύμη γὰρ ἥδυσμα τροφῆς, οὐ τροφή· ἕτερον δὲ, τὸ μὴ δεῖν ἐπαίρεσθαι φυσωμένους ὑπὸ κενῆς οἰήσεως. Ἀνίερον γὰρ ἑκάτερον, ἡδονή τε καὶ οἴησις, μητρὸς μιᾶς, ἀπάτης, ἔγγονα.

Τὸ αἷμα τῶν θυσιῶν δεῖγμα ψυχῆς ἐστὶ σπενδομένης θεῷ, μιγνύναι δὲ τὰ ἄμικτα οὐχ ὅσιον.

Τοῦ αὐτοῦ. Ibid. v. 20.

Φωνὴν θεοῦ τὸν πρὸ μικροῦ λεχθέντα ἄγγελον ὑπονοητέον μηνύεσθαι. Τοῦ γὰρ λέγοντος ὁ προφήτης ἄγγελος κυρίου ἐστίν. Ἀνάγκη γὰρ τὸν ἀκοῇ ἀκούοντα, τουτέστι, τὸν τὰ λεγόμενα βεβαίως παραδεχόμενον, ἔργοις ἐπιτελεῖν τὰ λεχθέντα. Λόγου γὰρ πίστις, ἔργον· ὁ δὲ καὶ τοῖς εἰρημένοις καταπειθὴς καὶ ἐνεργῶν τὰ ἀκόλουθα, σύμμαχον καὶ ὑπερασπιστὴν ἐξ ἀνάγκης ἔχει τὸν διδάσκαλον, ὅσα μὲν τῷ δοκεῖν, βοηθοῦντα τῷ γνωρίμῳ, τὸ δὲ ἀληθὲς, τοῖς αὐτοῦ δόγμασι καὶ παραγγέλμασιν * * ἅπερ οἱ ἐναντίοι καὶ ἐχθροὶ βούλονται καθαιρεῖν.

Τοῦ αὐτοῦ. Ibid. v. 24.

Στῆλαί εἰσι τὰ δόγματα συμβολικῶς, ἅπερ ἑστάναι καὶ ἐρηρεῖσθαι δοκεῖ. Τῶν δὲ κατεστηλιτευμένων δογμάτων τὰ μὲν ἀστεῖά ἐστιν, ἃ καὶ θέμις ἀνακεῖσθαι καὶ βεβαίαν ἔχειν τὴν ἵδρυσιν· τὰ δὲ ἐπίληπτα, ὧν τὴν καθαίρεσιν ποιεῖσθαι λυσιτελές. Τὸ δὲ καθαιρῶν καθελεῖς, καὶ συντρίβων συντρίψεις, τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν. Ἔνιά τινες καθαιροῦσιν ὡς ἀναστήσαντες, καὶ συντρίβουσιν ὡς αὖθις ἁρμοσόμενοι· βούλεται δὲ τὰ καθαιρεθέντα ἅπαξ

λουσίῳ γνώμῃ, διὰ τὴν ἐπὶ τὸν σωτῆρα θεὸν καταφυγὴν, ὃς ἐξ ἀπόρων καὶ ἀμηχάνων ἐπιπέμψας τὴν εὐεργέτιν δύναμιν, ἐῤῥύσατο τοὺς ἱκέτας. Διὰ τοῦτο προςτίθησιν, ὑμεῖς γὰρ οἴδατε τὴν ψυχὴν τοῦ προςηλύτου*). Τίς δὲ προςηλύτου διάνοιά ἐστιν; Ἀλλοτρίωσις τῆς πολυθέου δόξης, οἰκείωσις δὲ τῆς πρὸς τὸν ἕνα καὶ πατέρα τῶν ὅλων τιμῆς. Δεύτερον ἐπήλυδας ἔνιοι καλοῦσι τοὺς ξένους. Ξένιοι δὲ καὶ οἱ πρὸς τὴν ἀλήθειαν αὐτομοληκότες, τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ ξενιτεύσασιν. Οὗτοι μὲν γὰρ ἐπήλυδες χώρας, ἐκεῖνοι δὲ νομίμων καὶ ἐθῶν εἰσί· τὸ δὲ ὄνομα κοινὸν ἑκατέρων "ἐπηλύδων" ὑπογράφεται.

Τοῦ αὐτοῦ. Exod. XXII. 22.

Χήραν καὶ ὀρφανὸν ἀπείρηται κακοῦν, ἐξαιρέτου γὰρ προνοίας μεταδίδωσιν· ἐπειδὴ τοὺς ἀναγκαίους βοηθοὺς καὶ κηδεμόνας ἀφῄρηνται. Βούλεται γὰρ τῇ φυσικῇ κοινωνίᾳ χρωμένους τὰς ὑπὸ τῶν ἐνπεριουσίᾳ ἀναπληροῦσθαι.

Τοῦ αὐτοῦ. Exod. XXIII. 1.

Μάταιόν φησιν οὔτε ἀκοαῖς οὔτε ἄλλῃ τινὶ τῶν αἰσθήσεων προςιτέον. Ἐπακολουθοῦσι γὰρ ταῖς ἀπάταις αἱ μέγισται ζημίαι· δι' ὃ καὶ παρὰ ἐνίοις νομοθέταις ἀπείρηται μαρτυρεῖν ἀκοῇ· ὡς τὸ μὲν ἀληθὲς ὄψει πιστευόμενον, τὸ δὲ ψεῦδος ἀκοῇ.

Τοῦ αὐτοῦ. Exod. XXIII. 6.

Πενία κατὰ ἑαυτὴν μὲν ἐλέου χρῄζει, εἰς ἐπανόρθωσιν ἐνδείας· εἰς δὲ κρίσιν ἰοῦσα βραβευτῇ χρῆται τῷ τῆς ἰσότητος νόμῳ. Θεῖον γὰρ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἀδέκαστον. Ὅθεν καὶ ἐν ἑτέροις**) εὖ εἴρηται, ὅτι "ἡ κρίσις τοῦ θεοῦ δίκαιά ἐστιν."

---

*) Exod. 23, 10. **) Deut. 32, 4.

Τοῦ αὐτοῦ. Ibid. v. 18.

Ἀντὶ τοῦ, οὐ δεῖ ζυμωτὸν παρεῖναι ἐπὶ τῶν θυσιαζομένων, ἀλλὰ πάντα τὰ προσαγόμενα εἰς θυσίαν ἤτοι προσφορὰν ἄζυμα δεῖ εἶναι, αἰνίττεται διὰ συμβόλου δύο τὰ ἀναγκαιότατα· ἓν μὲν, τὸ καταφρονεῖν ἡδονῆς, ζύμη γὰρ ἥδυσμα τροφῆς, οὐ τροφή· ἕτετον δὲ, τὸ μὴ δεῖν ἐπαίρεσθαι φυσωμένους ὑπὸ κενῆς οἰήσεως. Ἀνίερον γὰρ ἑκάτερον, ἡδονή τε καὶ οἴησις, μητρὸς μιᾶς, ἀπάτης, ἔγγονα.

Τὸ αἷμα τῶν θυσιῶν δεῖγμα ψυχῆς ἐστὶ σπενδομένης θεῷ, μιγνύναι δὲ τὰ ἄμικτα οὐχ ὅσιον.

Τοῦ αὐτοῦ. Ibid. v. 20.

Φωνὴν θεοῦ τὸν πρὸ μικροῦ λεχθέντα ἄγγελον ὑπονοητέον μηνύεσθαι. Τοῦ γὰρ λέγοντος ὁ προφήτης ἄγγελος κυρίου ἐστίν. Ἀνάγκη γὰρ τὸν ἀκοῇ ἀκούοντα, τουτέστι, τὸν τὰ λεγόμενα βεβαίως παραδεχόμενον, ἔργοις ἐπιτελεῖν τὰ λεχθέντα. Λόγου γὰρ πίστις, ἔργον· ὁ δὲ καὶ τοῖς εἰρημένοις καταπειθὴς καὶ ἐνεργῶν τὰ ἀκόλουθα, σύμμαχον καὶ ὑπερασπιστὴν ἐξ ἀνάγκης ἔχει τὸν διδάσκαλον, ὅσα μὲν τῷ δοκεῖν, βοηθοῦντα τῷ γνωρίμῳ, τὸ δὲ ἀληθὲς, τοῖς αὐτοῦ δόγμασι καὶ παραγγέλμασιν * * ἅπερ οἱ ἐναντίοι καὶ ἐχθροὶ βούλονται καθαιρεῖν.

Τοῦ αὐτοῦ. Ibid. v. 24.

Στῆλαί εἰσι τὰ δόγματα συμβολικῶς, ἅπερ ἑστάναι καὶ ἐρηρεῖσθαι δοκεῖ. Τῶν δὲ κατεστηλιτευμένων δογμάτων τὰ μὲν ἀστεῖά ἐστιν, ἃ καὶ θέμις ἀνακεῖσθαι καὶ βεβαίαν ἔχειν τὴν ἵδρυσιν· τὰ δὲ ἐπίληπτα, ὧν τὴν καθαίρεσιν ποιεῖσθαι λυσιτελές. Τὸ δὲ καθαιρῶν καθελεῖς, καὶ συντρίβων συντρίψεις, τοιοῦτον ὑποβάλλει νοῦν. Ἔνιά τινες καθαιροῦσιν ὡς ἀναστήσαντες, καὶ συντρίβουσιν ὡς αὖθις ἁρμοσόμενοι· βούλεται δὲ τὰ καθαιρεθέντα ἅπαξ

679 καὶ συντριβέντα μηκέτι τυχεῖν ἀνορθώσεως, ἀλλὰ
M. εἰς ἅπαν ἠφανίσθαι τὰ ἐναντία τοῖς ἀγαθοῖς καὶ καλοῖς.

Τοῦ αὐτοῦ. Ibid. v. 28.

Σύμβολον δὲ ὑποληπτέον εἶναι τοὺς σφῆκας ἀνελπίστου δυνάμεως θείᾳ πομπῇ σταλησομένης· ἥτις ἀφ' ὑψηλοτέρων κατὰ ἄκρον τὸ οὖς ὑποφέρουσα τὰς πληγὰς, εὐστοχήσει πᾶσι τοῖς βλήμασι, καὶ διαθεῖσα, οὐδὲν ἀντιπεσεῖται τὸ παράπαν.

Τοῦ αὐτοῦ. Ibid. v. 31.

Ταῦτα μὲν αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐπηγγείλατο, πειθομένοις αὐτῷ καὶ τὰ προστεταγμένα φυλάττουσιν. Ἐπειδὴ δὲ παραβάται καὶ ἀπειθεῖς τοῦ θείου νόμου ἀπεδείκνυντο, συνέστειλε τὴν ἐπαγγελίαν ἀπὸ Δὰν ἕως Βηρσαβεέ.

Τοῦ αὐτοῦ. Exod. XXIV. 9. 10.

Τὸ μὲν ῥητὸν διήγημα φανερὰν ἔχει τὴν ἀπόδοσιν, ὡς ἁπάντων σώων διατηρηθέντων· τὸ δὲ πρὸς διάνοιαν, τὸ πάντας περὶ τὴν εὐσέβειαν σύμφρονας εἶναι, καὶ ἐν μηδενὶ τῶν ἀγαθῶν διαφωνεῖν.

Τοῦ αὐτοῦ. Ibid. v. 10.

Τοὺς ἑβδομήκοντα ἄνδρας λέγει τοὺς μετὰ Μωϋσέα καὶ Ἀαρὼν καὶ Ναδὰβ καὶ Ἀβιούδ. Τὸ δὲ οὐ διεφώνησαν, τοῦτο μᾶλλον δηλοῖ, ὅτι πάντες ἐπίσης εἶδον τὸν τόπον ἐν ᾧ εἱστήκει ὁ θεὸς, ἢ ὅτι οὐδὲν ἀπελείφθη.

Τοῦ αὐτοῦ. Ibid. v. 13.

Ἐναργέστατα δυσωπεῖ τοὺς ἐγγὺς ὑπὸ ἀσεβείας εἴτε ἠλιθιότητος οἰομένους τοπικὰς καὶ μεταβατικὰς κινήσεις εἶναι περὶ τὸ θεῖον. Ἰδοὺ γὰρ ἐμφανῶς οὐ

τὸν οὐσιώδη θεὸν, τὸν κατὰ τὸ εἶναι μόνον ἐπινοούμενον κατεληλυθέναι φησὶν, ἀλλὰ τὴν δόξαν αὐτοῦ. Διττὴ δὲ ἡ περὶ τὴν δόξαν ἐκδοχή· ἡ μὲν παρουσίαν ἐμφαίνουσα τῶν δυνάμεων, ἐπεὶ καὶ βασιλέως λέγεται δόξα ἡ στρατιωτικὴ δύναμις· ἡ δὲ τῇ δοκήσει αὐτοῦ μόνου καὶ ὑπολήψει δόξης θείας, ὡς ἐνεργάσθαι ταῖς τῶν παρόντων διανοίαις φαντασίαν ἀφίξεως θεοῦ, ὡς ἥκοντος εἰς βεβαιοτάτην πίστιν τῶν μελλόντων νομοθετεῖσθαι.

Τοῦ αὐτοῦ. Ibid. v. 17.

Τὸ δὲ εἶδος τῆς δόξης κυρίου φησὶν ἐμφερέστατον εἶναι φλογὶ, μᾶλλον δὲ οὐκ εἶναι ἀλλὰ φαίνεσθαι τοῖς ὁρῶσι. Τοῦ θεοῦ δεικνύντος ὅπερ ἐβού-
680 λετο δοκεῖν εἶναι, πρὸς τὴν τῶν θεωμένων κατά-
M. πληξιν[3] μὴ ὢν τοῦτο ὅπερ ἐφαίνετο. Ἐπιφέρει γοῦν τὸ ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἐναργέστατα μηνύων, ὅτι φαντασία φλογὸς ἦν, ἀλλὰ οὐ φλὸξ ἀληθής. Ὥςπερ δὲ ἡ φλὸξ πᾶσαν τὴν παραβληθεῖσαν ὕλην ἀναλίσκει, οὕτως ὅταν ἐπιφοιτήσῃ εἰλικρινὴς τοῦ θεοῦ ἔννοια τῇ ψυχῇ πάντας τοὺς ἑτεροδόξους ἀσεβείας λογισμοὺς διαφθείρει, καθοσιοῦσα τὴν ὅλην διάνοιαν.

Τοῦ αὐτοῦ. Exod. XXIV. 18.

Ὅτι ἔμελλε κατάκριτος ἔσεσθαι ἡ ἀποικισθεῖσα γενεὰ, καὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτεα φθείρεσθαι· μυρία μὲν εὐεργετηθεῖσα, διὰ μυρίων δὲ ἐπιδειξαμένη τὸ ἀχάριστον.

PHILONIS IUDAEI
OPERA, QUAE IN LINGUAM ARMENIAM TRANSLATA RESTANT,
LATINE REDDITA
AB
IO. BAPTISTA AUCHER. *)

Qui nostra memoria quum ab *Angelo Maio*, quem nemo nescit, quantum de literis antiquis e copiis Italarum bibliothecarum inexhaustis et instaurandis et emendandis sit meritus, discesserim, plus utilitatis in Philonem Iudaeum contulerit, praeter *Io. Baptistam Aucherum* Ancyranum scio neminem. Angelus enim Maius vir plane egregius quum alia multa et Graecorum et Latinorum scripta et quae pertinent ad orientis literas, requisivisset atque foras dedisset, tum duo Philonis libros, quorum unus *de parentibus*

---

*) Qui liber ab editore sic inscribitur:
Philonis Iudaei Paralipomena Armena. Libri videlicet *quatuor in Genesin*, libri duo *in Exodum*, sermo unus *de Sampsone*, alter *de Iona*, tertius *de tribus angelis Abraamo apparentibus*, opera hactenus inedita ex Armena versione antiquissima ab ipso originali textu Graeco ad verbum stricte exequuta saeculo V. nunc primum in Latium fideliter translata per P. Io. Baptistam Aucher, Vic. gen. Congr. Mechitaristarum. Venetiis typis Coenobii PP. Armenorum in insula S. Lazari. MDCCCXXVI. Superiorum permissu.

colendis inscriptus est, *de festo cophini* alter, quum aliquam diu in bibliotheca Florentina neglecti iacuissent, invenit ediditque Mediolani 1818: hic pervetustos codices nactus, in quibus libri Philonis ii, quos supra commemoravimus, in Armeniam linguam translati continentur, latine reddendos duxit atque ante paucos hos annos publicavit. *) Qui vir summus maximam se professus est habere gratiam Alexandro Raphaeli, Equiti Splendidissimo, qui suo aere hos libros typis describi liberalissime iusserit.

Haec Itali. Nos vero quum omnia quae reliqua essent Philonis Iudaei opera edere constituissemus, hos quoque libros colligere oportebat in editionemque nostram recipere. Quod ita faciundum putavimus, ut quum videremus Aucherum verba Armenia latine bene accurateque quidem expressisse, sed interdum in aperta vitia, quae facerent contra latinam consuetudinem, incidisse, huius interpretationem, quoad eius fieri posset, ab istis mendis liberatam purgatamque repeteremus easque annotationes viri praestantissimi, in quibus quemadmodum verba Armenia aut aliter acci-

*) Praeter id volumen quod supra descripsimus, quatuor annis ante Philonis Iudaei sermones tres e lingua Armenia latine versos ediderat, qui liber inscriptus est:

Philonis Iudaei Sermones tres hac tenus inediti, I. et II. de Providentia et III. de Animalibus, ex Armena versione antiquissima ab ipso originali textu graeco ad verbum stricte exequuta, nunc primum in Latium fideliter translati per P. Io. Baptistam Aucher Ancyranum, Monachum Armenum et Doctorem Mechitarensem. Venetiis, typis Coenobii PP. Armenorum in insula S. Lazari. MDCCCXXII. Superiorum permissu. fol. min. —

Quem librum septimo volumini adiiciendum curabimus.

pienda sint aut uberius explicanda, docetur, adderemus.

Sed quo melius iudicari queat, in conficienda horum librorum editione quibus copiis Aucherus instructus fuerit, iuvat hoc loco quaedam eorum explicare, quae in praefatione commemoravit.

Praesto erant codices Armenii quinque, quorum qui et aetate et virtute antecellit, Codex A. regius dicitur: est enim in usum Haethumii sive Hayton II., Armeniorum regis, anno p. Chr. nat. 1296. a Basilio, notario regio, scriptus totusque membranaceus. Ei libro aliquantum mutilato quae deerant, editor restituit ex libro Constantinopolitano, qui Cod. B. vocatur. Tertius Cod. C. asservatur in Coenobio Mechitaristarum, quod floret Venetiis in insula S. Lazari; huius libri quaedam ipsa quoque saeculo decimo tertio, alia aliquanto post videntur esse scripta. Quartus est novissimus Cod. D., quem Aucherus saeculo superiore scriptum esse ait, isque librum, qui est in Genesin, solum continet. Quintus Cod. E. est glossarii antiquissimi instar, ex quo multi omnium Philonis librorum loci melius rectiusque constitui possint atque explanari.

Ceterum Aucherus interpretem Armenium questus est in quibusdam obscuro Philone esse obscuriorem eamque his in libris difficultatem et ambiguitatem et dubitationem inesse, ut eos latine reddenti haud exiguam molestiam diceret sibi fecisse.

Tum Philonem dicit esse reprehendendum maxime, quod nec Messiam in V. T. annunciatum esse

viderit et bonorum operum vel morum doctrinam sola fere philosophia rationali superstruxerit atque de verbo divino essentiali quaedam nimis arcana et cabbalistica faciat verba.

Quod denique Ambrosium Mediolanensem non solum imitatum esse Philonem, sed multos eius libros suppresso auctoris nomine exscripsisse suosque fecisse dicit, id non tantum in bonum hunc hominem cadit, sed in alios etiam multos: praeter enim quam quod libri N. T. ii, qui *Ioannis* aliorumque Apostolorum Palaestinensium, quidam etiam qui *Paulli* nomine circumferuntur, inprimis vero epistola, quae est *ad Hebraeos*, Philonis vel quod idem est, Iudaeorum, qui Alexandriae olim Graece philosophati sunt, theologiam redolere videntur, praeterea omnes omnium veterum patrum ecclesiae Graecae et Romanae libri huic scholae plus minusve debent: quod quum viri docti ante nos multi iam viderint, nos quoque pro viribus alio tempore apertius accuratiusque conabimur demonstare.

M. R.

PHILONIS IUDAEI

QUAESTIONUM ET SOLUTIONUM, QUAE SUNT IN GENESI,

SERMO PRIMUS.

P. Auch.

Quare mundi creationem in mente revolvens ac recensens dixit: Hic est liber generationis caeli et terrae, quum facta sunt? *) 1

§. 1. Illud *quum facta sunt* indeterminatum atque incircumscriptum, ut visum est, tempus indicat. Hoc autem argumentum erit confutans illos, qui supputant numerum quendam annorum in unum redactum ex illo tempore quo mundus creari potuerit. *Hic* autem *liber generationis* ceu indicativus est libri P. A. suppositi, qui mundi continet creationem; ubi innuitur 2 dicta de mundo condito ad veritatem ipsam pertinere.

Quid est: Et fecit deus omne viride agri, antequam esset super terram; et omne foenum, priusquam germinasset? **)

§. 2. Incorporeas species assimulat ***) per haec: quoniam illud *antequam esset* consummationem innuit omnis virgulti et herbae, seminabilium arborumque. Quod autem dicit, *priusquam germinasset su-*

*) Gen. 2, 4. **) Ibid. v. 5. ***) Vel: ideas sub aenigmate designat. *Aucher*.

per terram, fecisse eum viride et foenum et cetera, patet incorporeas species sicut indicativas (prius) creatas esse secundum naturam intellectualem; quas ista, quae in terra sunt sensilia, imitatura erant.

Quid est: Fons ascendebat de terra et irrigabat omnem faciem terrae? *)

§. 3. At quomodo fieri queat, ut ex uno fonte irrigaretur universa terra, non solum prae magnitudine, verum etiam ob inaequalitatem montani campestrisque situs? Ne forte, sicut equus dicitur regis tota equitatus vis, ita fons (dicatur) universa terrae vena aquam potabilem administrans, quae instar fontis scaturit. Optime vero dicitur et illud, (fontem) non totam (terram), sed *faciem* eius P. A.
irrigasse; sicut in animante principem moderatorem 3
(mentem vel vultum): siquidem bona, fertilis, primaque pars terrae ea est, quae fructifera esse potest eaque fontium adiumentum desiderat.

Quis est homo creatus? et quo (modo) distinguitur ille, qui secundum imaginem est?

§. 4. Creatus ille sensibilis homo est et similitudo exempli intelligibilis; qui vero secundum formam intellectualis atque incorporeus, similitudo est archetypi secundum visum; et iste est forma principalioris characteris. Hoc autem est verbum dei, primum principium, originalis species (vel archetypa idea), praemetitor (vel prima mensura) universorum. Propterea creandus (vel fingibilis) ille tamquam a figulo, ex pulvere terraque formatus fuit secundum corpus; animam autem sortitus est insufflante deo P. A.
vitam in eius vultum, ita ut commixtum esset tem- 4
peramentum naturae ex corruptibili et incorruptibili. Alter vero qui secundum formam est, merus comperi-

*) Genes. 2, 7.

tur, expers mixturae, (proveniens) ex invisibili natura, simplici atque lucida.

Cur in faciem insufflasse dicitur vitam? *)

§. 5. Primum, quia primaria (pars) est corporis; reliqua enim velut basis facta fuit, at ista tamquam imago supra est condita. Adhaec animalis formae fons est sensus, sensus autem (totalis) in facie est. Secundo, homo non solum animae, sed etiam rationalis animae particeps est factus; caput autem templum est mentis, ut quidam dixere.

Cur deus dicitur paradisum plantasse? et cui? et quid est paradisus?

§. 6. Paradisus ad litteram nihil opus habet
solutionis expressivae; densus enim locus est omni-
modis arboribus confertus. Symbolice tamen est sa-
pientia, intelligentia divina humanaque, et (intelle-
ctio) causarum istarum. Quoniam conveniens erat post
mundi creationem constituere vitam contemplativam,
ut per visionem mundi, eorumque quae in eo sunt,
perveniri possit etiam ad laudem patris. Quandoqui-
dem non dabatur naturam ipsam videre, neque lau-
dare universorum conditorem sine sapientia; cuius
ideas velut arbores plantavit in principalis ducis P. A.
(mentis) rationali anima**) creator. Quod autem in me- 4
dio lignum erat vitae, scientia est non solum creatura-
rum, sed maioris quoque supremaeque causae univer-
sorum. Nam si quis poterit istius suscipere certam
apparitionem, fortunatus erit et felix atque vere im-
mortalis. Porro post mundum istum sapientia (hu-
mana) fuit, siquidem post mundi creationem paradi-
sus (factus est); sicut poetae musicorum chorum di-

*) Gen. 2, 7. **) Melius fortasse: *in principali duce (mente) rationalis animae.* *Auch.*

esset (constitutum fuisse), ut laudarent creatorem eiusque opera; quemadmodum dixit Plato creatorem velut maximum optimumque causarum, mundum vero sicut pulcherrimum creaturarum.

Quare in Adin (sive Edem) orientem versus dicitur plantasse paradisum? *)

§. 7. Primum, quia mundi motus est ex ortu solis in occasum; atqui unde est motus, primus est. Secundo, quia illa, quae est e regione orientis, dextra dicitur esse pars mundi; quae vero e regione occidentis, sinistra. Testatur etiam poeta, dexteras vocans aves orientales et sinistras occidentales; quum dicit: Si enim in partem dextram vadant, ad diem solemque (pergunt); si vero in sinistram, vesperam versus obscuram. Adin (Edem) autem nomen explicatum omnino est indicium deliciarum, gaudii et laetitiae; quoniam bona omnia atque gratia initium accipiunt a loco dominico (divino). Tertio, quoniam et sapientia ipsa et splendor (est) et lux.

P. A.

Cur in paradiso ponit creatum hominem, minime vero illum, qui secundum imaginem est? **) 6

§. 8. Nonnulli dixerunt, quum paradisum hortum esse putarent, quia creatus ille sensibilis sit, ergo eum iure meritoque in sensibilem locum pergere. Alter vero qui secundum imaginem, intelligibilis et invisibilis est, pro classe habuit species incorporales. Ego tamen dixerim paradisum symbolum esse putandum sapientiae; nam creatus ille mixtura quaedam est, ut compositus ex anima et corpore, opus habens doctrina ac disciplina, desiderando secundum legem philosophiae, ut felix fiat: ille vero qui est secundum formam, haud indigus est, per se auditor, per se doctus, et sui ipsius magister ex natura compertus.

*) Genes. 2, 8. **) Ibid. v. 15.

Cur dicit in paradiso omne lignum (fuisse) speciosum ad adspectum et bonum ad vescendum? *)

§. 9. Quoniam duplex est arborum virtus, frondere et fructum ferre; quorum unum ad oblectationem visus refertur, alterum ad gustus usum. Verum haud frustra dictum est speciosum: decet utique ut semper virides et perpetuo virescentes sint plantae, tamquam ad divinum paradisum pertinentes, velut P. A.
sempiternum; nec umquam degenerantes destituan- 7
tur frondibus. Fructum vero non ita pulcrum dixit, sed bonum: philosophice sane; ut pote quum cibis homines non solum ad delectationem, sed etiam ad utitilitatem utantur: utilitas autem est fluxus stillatioque boni.

Quid est lignum vitae et quare in medio paradisi?

§. 10. Nonnulli crediderunt, quasi vero plantae sint corporeae ac mortiferae, similiter etiam vitae immortalitatisque (causas): quoniam, inquiunt, vita et mors opponuntur sibi invicem; et quia plantarum quaedam exitiosae comperiuntur, ex necessitate salus erit (ab aliis plantis). Quid autem id salutare sit, nesciunt **); generatio enim, ut sapientum fert sententia, corruptionis est principium. At ne forte allegorice haec prolata sint. Nam quidam dicunt, lignum vitae terrae est, quippe quae omnia ad usum vitae producat, tam hominum, quam ceterorum omnium; quamobrem medium locum destinavit huic plantae: medium vero universi terra est. Sunt alii, qui inter septem circulos caeli medium asserant lignum vitae dictum fuisse. Nonnulli vero solem, quoniam medius fere est inter planetas, temporumque (quatuor)

*) Genes. 2, 9. **) Vel: *haec autem secunda sanane sit, nesciunt. Auch.*

causa, per quam omnia nascuntur. Aliqui demum vitae lignum dixere directionem animae: nam ista nervosum reddit ac solidum sensum ad actum sibi con-
venientem et communitatem corporis partium. Me- P. A.
dium vero quodam modo primarium est et principium, 8
sicut dux choreae. Verum tamen optimi viri lignum vitae dixerunt in homine optimam virtutum, pietatem, qua sola potius mens immortalitem assequitur.

Quid est lignum ad sciendum, cognoscibile boni et mali? *)

§. 11. Hoc sane perspicacius sententiam illam ex littera desideratam in conspectu exhibet, allegoriam prae se ferens. Est ergo figurate declarata prudentia; quae est intelligentia scientiae, qua noscuntur bona pulcraque et mala ac foeda atque omnia sibi invicem contraria: quorum aliqua praestantioris sunt classis, aliqua deterioris. Quae ergo in hoc mundo sapientia est, non deus ipse est, sed opus dei profecto; naturam illa cernit pervestigatque. Quae vero in homine est, vidit praepostere atque commixtim oculis subobscuris; imbecillis enim comperitur ad sincere clariusque videndum atque intelligendum unumquodque singillatim: proinde mixtum est eum humana sapientia genus deceptionis: quemadmodum oculis etiam saepius umbrae quaedam im-
pedimento sunt ad intuendum lumen nitidum: quon- P. A.
iam sicut se habet oculus in corpore, ita mens et 9
sapientia in anima.

Qui fluvius sit, qui ex Adin procedebat, unde paradisus irrigatur et quatuor dividuntur flumina, Phison et Gehon et Tigris et Euphrates? **)

§. 12. Dicuntur Deglathis et Arazaniae (sc. Tigridis et Euphratis) fontes exoriri ex montibus Armeniae: ibi vero paradisus non est (hodie), neque

*) Genes. 2, 9. **) Ibid. vv. 10. 11.

residui ambo fontes amnis. Ne forte igitur paradisus sit in longinquo a nostra habitatione mundi situ, fluviumque habeat sub terra currentem, qui plurimas maximasque irriget venas: ita ut illae consurgentes mittant sese in alias venas recipientes ob vastitatem; et istae gurgitibus fluctuum suppressae sint; unde violentia eis insita urgente, superius quum alibi erumpant, tum in montibus Armeniae. Isti sunt ergo fontes putati fluviorum potius fluxus; vel etiam fontes revera putati, eo quod omnino infallibilis sit scriptura divina denotans rem quatuor fluviorum: initium enim fluvius est, non fons. Verum fortasse locus ipse allegoriam prodit: quatuor enim flumina signa sunt quatuor virtutum; pru- P.A.
dentiae videlicet Phison dictae secundum parsimo- 10
niam: et sobrietatis Gehon, quippe quae in cibis elaboret et potibus, atque ventris, eorumque quae sunt sub ventre, voluptates operetur, ut pote terrena, et fortitudinis Tigris; haec enim furentem in nobis commotionem iracundiae regit; iustitiae autem Euphrates, quoniam in nullo ita laetatur hominis cogitatio magis, quam in iustitia.

Quare Euphratis solum non describit locum, sed Phison, inquit, circuit omnem terram Evilat, et Gehon circuit omnem terram Aethiopiae, et Tigris vadit contra Assyriam? *)

§. 13. Tigris nimium immitis ac perniciosus inter amnes est, ut Babylonii testantur, et Magi, ipsum comperientes tamquam alienum ab aquae natura: verum potuit (vel potuerunt) aliam quoque habere rationem aversandi. Euphrates autem mitior est et salubrior magisque nutritorius; quare adaugentem et proferentem ipsum vocant Hebraeorum Assyriorumque sapientes. Propterea non aliunde hic,

*) Genes. 2, 10—19.

sicut alii tres, sed de se ipso agnoscitur. Mihi sane videtur symbolice res se habere: nam prudentia est virtus partis rationalis, in qua malitia consistit; P. A.
et fortitudo, irascibilis; et sobrietas, concupiscibilis. 11
Ira autem et concupiscentia ferinae sunt. Tria itaque flumina per loca, quae circumeunt, denotavit; Euphraten vero ut symbolum iustitiae, minime: non enim certa sua pars data fuit animae, sed omnino possidetur harmonia quaedam trium animae partium et totidem virtutum.

Cur hominem in paradiso propter duplicem rem locavit, ut nempe operaretur et custodiret illum; quum nullius operae egebat paradisus, eo quod perfectus erat cunctis rebus, sicut a deo plantatus; nec etiam custodis, quis enim erat, qui popularetur? *)

§. 14. Duo haec sunt, quae agricola oportet attendat et consequatur: operatio campi et custodia rerum, quae ibi sunt; alias aut ex otio aut ex rapina corrumpitur. Paradisus autem etsi harum rerum non indigebat, verum tamen oportuit, ille qui accepit eius praefecturam et curam, primus, inquam, homo, tamquam lex quaedam esset operariis omnium rerum quicquid operari fas est. Immo conveniens fuit, ut quamquam omni plenus erat re, relinque- P. A.
ret agricolae curam atque opus diligentiae: ex. gr. 12
circumfodere, circumfovere, emollire, fossam cavare, aqua irrigare. Custodia vero opus erat, quamvis nullus homo esset, saltem ferarum ratione; maxime etiam aëris et aquae: ut aestu praevalente, abundantiore aqua afficere; humidiore autem tempestate aquam superabundantem compescendo alio cursum dirigere.

---

*) Genes. 2, 15.

Cur quando iubet comedere ex omni ligno paradisi, singulariter dicit: Comede; quando vero abstinere facit ex ligno notitiam dante boni et mali, pluraliter dicit: Ne edatis: qua enim die edetis, moriemini? *)

§. 15. Primum, quia unum ex multis factum bonum est; id autem haud exiguum his etiam rationibus, quoniam ille qui utilitatem fecit, unus est; et qui utilitatem consequitur, itidem unus. *Unum* autem dico non de illo, quod iuxta numerum antecedit duitatem, sed de virtute unifica, quatenus rite coalescunt plures et per concordiam imitantur unum: ut grex, armentum, pecus, chorus, exercitus, gens, tribus, soboles, civitas. Haec enim omnia per multa sunt una communitas dilectione velut osculo connexa; ubi immixta et incommunia sub duitatem multitudinemque cadent discerpta: nam discordiae P. A.
initium est duitas. Duo autem sicut unum eadem 13
philosophia utentes, illibatam ac nitidam exercent virtutem, quae expers malitiae est: ubi vero bonum et malum commixta sint, principium habent mixturae mortis.

Quid est: Morte moriemini? **)

§. 16. Proborum mors alterius vitae principium est. Duplex est enim vita: una in corpore corruptibilis; altera sine corpore incorruptibilis. Ergo unus improbus morte moritur, qui etiam adhuc spirans in viventibus iam pridem sepultus erat, ut nullam penitus scintillam in se conservaret verae vitae, quae est optima probitas. Probus autem vir tanto nomine dignus non morte moritur; sed ex vivente prolixo finem sortitur aeternum.

*) Genes. 2, 16. 17. **) Ibidem.

Cur dicit: Non est bonum esse hominem solum: faciamus ei adiutorem secundum ipsum?

§. 17. His designat communitatem habendam esse, non cum omnibus, sed cum iis, qui adiuvari et vicissim prodesse volunt, etsi vix possint. Quoniam amor non magis in utilitate, quam in concordia harmonica stabilis moris consistit; ita ut unusquisque convenientium in communitatem amoris P. A.
Pythagoream valeat vocem edere: *utique amicus est* 14
alter ergo. *)

Quare quum antea dixisset: faciamus adiutorem homini, bestias creat et pecora? **)

§. 18. Helluones fortassis insatiabilesque ventre dixerint, bestias ac volucria tamquam cibos necessarios adiutorio homini esse; cooperatur enim ventri esus carnis ad salutem vigoremque corporis. Ego tamen putem nunc homini ob malum sibi insitum inimica et oppugnantia esse animalia tam terrestria, quam volatilia: primo vero (homini) omnino virtutibus exornato tamquam socios belli in subsidium fuisse et amicos familiares ex natura cicuritate praeditos: familiaritatis autem ratio sola erat, sic enim decebat servos apud principem esse.

Cur iterum nunc creantur animantia et volatilia, quum iam antea denunciata fuerit creatio eorum in ordine sex dierum?

§. 19. Fortasse illa quae (creata) sex diebus fuere, incorporei erant (angeli) symbolice declarati, species animalium volatiliumque. Nunc vero producta reapse, similitudines eorum, sensibilia invisibilium.

---

*) Hoc fragmentum servatum est ab Ioanne Damasceno p. 788. cf. Vol. VI. p. 218. ed. nostrae. **) Gen. 2, 19.

P. A.

Quare cuncta animalia adducit ad hominem, ut nomina imponat eis?)* 15

§. 20. Magnam haesitationem philosophiae studentium exposuit admonendo, nomina ex positione esse, minime vero ex natura. Namque apte singulis naturalis accedit nomenclatio, quum homo sapiens scientiaque praestantior interveniat. Et profecto propria est menti sapientis solius, immo primo terrigenae positio nominum. Quoniam oportebat principem humani generis regemque universorum terrigenarum hanc quoque sortiri dignitatem. Qui nempe primus vidit animantia et ipse primus dignus fuit qui praeesset cunctis sicut princeps, eum decuit esse etiam primum nomenclatorem et inventorem nominum. Siquidem abs re erat et insanum anonyma ea relinquendo praetermittere, vel a iuniore quopiam nomina accipere in contemptum dissolutionemque honoris ac laudis senioris. Verum et illud praeterea arbitrari nobis liceat, ita facile accommodatam fuisse positionem nominum, ut illico simul atque ipse nomen posuisset, animal etiam id audiret, compulsum tamquam ex familiari sibi cognatoque indicio impositi nominis.

P. A.

*Cur dicit: Adduxit animalia ad Adam, ut videret quid vocaret ea; quandoquidem non dubitat deus? **)* 16

§. 21. Vere alienum est a divina virtute dubitare. Visum est itaque non dubitare, sed quoniam intellectum dedit homini, maxime primo terrigenae atque virtutis studioso, quatenus sapiens est effectus, ita ut ex ipsa natura praeditus fuerit, ut perpende-

*) Genes. 2, 19. **) Hoc fragmentum ex sacris parallelis Ioann. Damascen. p. 748. B. servatum est, Vol. VI. p. 209. ed. nostr.

ret sicut dux et princeps familiaris, dedit ei ut moveretur demonstraretque officium proprium; atque vidit reapse animi eius partum optimum. Adhaec evidenter per hoc omne voluntarium in nobis quoque imprimit, illos confutans, qui omnia ex necessitate fieri dictitant. Vel etiam quia hominum erat uti animantibus, ideo homini dedit, ut nomina illis poneret.

Quid est: Omne quodcumque vocavit animam viventem, hoc est nomen eius?

§. 22. Existimandus est nomina posuisse non solum animantibus, verum etiam plantis et ceteris omnino inanimatis, initio ducto a genere praestantiori: praestat autem animal (vivens). Satis ergo duxit (scriptura) mentionem melioris partis, non ita perfecte insipientibus ostendens nomenclaturam omnium. *) Quoniam inanimantium facilis erat ap- P. A.
pellatio, quae nec locum mutatura erant neque 17
usum affectuum animae habebant. At difficilior erat (nomenclatura) viventium ob motum corporis et propter animae impetum varium secundum imaginationem varietatemque sensuum et variantes turbationes animi **), quibus exsurgunt effectus operum. Mens itaque potuit nomen dare difficilioribus animantium generibus: quare conveniens erat dicere, (hominem) appellavisse ea tamquam facilia, quae praesto sunt.

Quid est: Adae vero non est inventus adiutor similis ei? ***)

§. 23. Adiuvabat et cooperabatur principi humani generis omne quidvis, terra, fluvii, mare, aër,

---

*) Gloss. videtur melius legisse vel intellexisse: *nomina sensu carentium omnium. Auch.* **) Sive *passiones* modernis dictas. Vel ita: *secundum autem sensuum differentiam sunt et vitia affectionum. Auch.* ***) Gen. 2, 20.

lux, caelum: cooperabantur etiam fructuum ac plantarum species omnes et pecudum coetus atque bestiae inibi minime efferatae. Nihilo minus nihil eorum erat utique simile ei coadiuvans, quoniam non homo erant. Certum itaque indicium dedit, ut hominem homini demonstraret auxiliatorem cooperatoremque fieri debere, similitudine perfecta praeditum secundum corpus et animam.

*Quid est: Et immisit ecstasim super Adam et dormire fecit? *)*

§. 24. Quomodo dormitur, mirum quantum huc haereat aqua philosophis. Verum quaestionem ipsam distincte explanavit propheta noster: somnus enim in se proprie ecstasis est, non ea, quae propior P. A.
est amentiae, sed secundum sensuum solutionem 18
absentiamque consilii. Tunc enim sensus recedunt a sensibilibus et intellectus abest a sensibus, non roborans nervos eorum neque praestans motum illis quoque, qui usum operationis sortiti sint; abductis a sensibilibus.

*Quid est costa, quam tulit ex terrigena, et quare costam in mulierem effingit? **)*

§. 25. Littera manifesta est; dicitur enim quasi iuxta symbolum partis, dimidium totius, uterque, vir et mulier, ceu sectiones naturae, coaequales ad constitutionem generis, quod vocatur homo. Ad mentem vero vir est symbolice intellectus; et huius costa una, virtus sensitiva; sensatio autem consilii magis variabilis erit mulier. Virtutem etiam ac vigorem aliqui costam nuncupant, unde et pugilem validae costae vocant apprime robustum. Itaque legislator ex viri costa factam mulierem dicit, significans di-

*) Genes. 2, 21. **) Ibidem.

midium corpus maris feminam esse. Testantur (id) etiam corporis apparatus, coniunctura, motus, virtus, vires animae, robur. Nam omnia velut in duplici ratione cernuntur: siquidem ut perfectior et (si liceat dici) duplicior est viri formatio formatione mulieris, sic etiam dimidio tempore opus habuit, diebus videlicet XL., ubi imperfectae atque ut ita dicam dimidiae viri sectioni; scilicet mulieri, (opus esset) duplici mensura, nempe diebus LXXX., ita ut P. A.
commutetur etiam duplicatio temporis naturae viri 19
ad comparationem proprietatis mulieris. Cuius enim natura corporis et animae, viri inquam, est in duplici ratione, delineatio et formatio est dimidiata: cuius vero natura corporis et constructio est in dimidia ratione, puta mulieris, ipsius formatio et delineatio est in duplici.

Quare formam mulieris aedificationem vocat? *)

§. 26. Ex viro et muliere congregatio concordiae et plenitudo symbolice est domus: at imperfectum et domo carens omnino est omne, quod desolatum est a muliere. Nam viro publicae res civitatis commissae sunt, mulieri vero res propriae domus; cuius defectus destructio erit (domus), praesentia autem actualis oeconomiam ostendit.

Cur non, ut cetera animantia et vir, pariter et mulier ex terra formata est, sed ex costa viri?

§. 27. Primo, ne aequalis dignitatis cum viro sit mulier. Secundo, ne aequalis aetatis, sed iunior: quapropter quicumque aetate provectas sibi ducunt mulieres, vituperandi sunt velut destruentes legem naturae. Tertio vult, ut vir gerat tamquam pernecessariae suae partis curam mulieris; mulier vero si-

*) Genes. 2, 22.

cut universitati partis mutuo servitium ei rependat. Quarto admonet virum sub aenigmate, ut sibi procuret mulierem veluti filiam; et mulierem, ut honoret virum sicuti patrem: iure quidem, quoniam habitationem mutat mulier (transiens) de sua pro- P. A.
genie ad virum; quapropter debet et decet, qui 20
suscipit, mutuo sibi assumere fidem datorum: quae vero translata fuit, quem parentibus iam antea honorem, eundem viro suo praestare condigne. Nam depositum commendatum sibi sumit vir mulierem a parentibus, mulier autem virum a lege.

Cur videns vir formatam mulierem, adiecit dicens: Haec (vel hoc, τοῦτο) nunc os ex ossibus meis, et caro ex carne mea: haec vocabitur mulier (vira, virago), quoniam ex viro sumpta est? *)

§. 28. Potuit negative, obstupefactus de ea quam videbat, dicere: Quomodo ista talis miranda atque optabilis species ex ossibus fuerit, exque carne informi et impolita, tanto pulcrioris formae et nimis decora vivens? Incredibilis res, quia similis est; et credibilis, quia deus ipse creator erat et pictor. Potuit etiam assertive dicere: Vere haec est vivens os meum et caro mea, nam de meis illis disiuncta constitit. Ceterum ossis et carnis mentionem facit nimis naturaliter: humanum (vel corporeum) enim tabernaculum compago est ossium carniumque, viscerum, venarum, nervorum, ligaminum, vasorum, spiraminis sanguinisque. Dicitur autem mulier (Gr. γυνή) vis generandi (viventis) fecundae veraciter; sive quod accepto P. A.
semine praegnans parit, sive ut propheta dicit, quia 21
de viro facta fuit, non ex terra, quemadmodum ille: neque ex semine, ut ceteri post illum, sed natura quadam mediocri, atque sicut ex vite ramus eductus ad alterius vitis generationem.

---

*) Genes. 2, 23.

Cur dicit: Propterea relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerebit uxori suae; et erunt duo in carne una? *)

§. 29. Summa excessione se gerere virum erga mulierem in communitate, ita ut et parentes patienter derelinquere iubeat; non ut sic magis conveniens sit, sed velut vix futuros causa fidelitatis erga mulierem. Optime sane et caute illud, quod non dixit, mulierem debere relictis parentibus viro suo adhaerere; quoniam audacior mulieris naturâ est praesumptio (viri): sed mulieris gratia id facere debere virum. Namque libenti ac facili impetu fertur ad concordiam scientiae, cui totus deditus, impedit atque coercet cupiditates suas, adinstar visci adhaerens soli coniugi. Maxime quod ipse dominico principatu gaudens, verendus est de fastu: mulier autem servitii sumens ordinem, probata est assentiri consorti vitae. Duos vero carnem unam dici, indicat nimium tangibilem ac sensibilem esse, in qua dolore affici et voluptate frui consistit; ut eadem gaudeant, doleant, sentiantque, imo et magis cogitent. P. A.
22

Quare utrique, terrigena et mulier, nudi dicuntur esse, et non confundebantur? **)

§. 30. Primum, quia propinqui sunt mundi; huius autem partes nudae sunt, singulae proprias qualitates indicantes, propriisque tegumentis usae. Secundo, ob morum simplicitatem sinceritatemque, eamque quae naturae inerat, superbiae inexpertam indolem; necdum enim ambitio enata erat. Tertio, quod clima vel caeli clementia tegmen erat eis satis sufficiens, ita ut nec frigus neque aestus laederet eos. Quarto propter affinitatem cum mundo intercedentem a nulla istius parte velut a proxima noxam sufferentes.

*) Genes. 2, 24. **) Ibid. v. 25.

Cur cunctis bestiis sapientiorem refert serpentem? *)

§. 31. Par est vere dicere, revera sapientiorem cunctis bestiis esse serpentem. Mihi tamen videtur sic dictus fuisse ob pronitatem ad vitium, cuius symbolum est. Vitium autem dico concupiscentiam; quoniam callidiores sunt voluptati dediti, inventoresque artium ac mediorum: astuti profecto in adinveniendis strategematis, tam illis quae voluptati favent, quam illis quae fruitionis modum procurant. Ceterum mihi videtur, quoniam praestans illud sapientia animal seducturum erat hominem, argumentum esse sapientioris non integrum genus, sed ille solus serpens ob rationem dictam. P. A. 23

An humaniter loquutus est serpens? **)

§. 32. Primum poterit esse, sub principium mundi conditi neque reliqua animantia ratione verbi plane carere; hominem tamen excellere voce copiosa ut evidentiori. Secundo quando mira quaedam patranda sunt, subiectas naturas commutat deus. Tertio quia anima nostra multis peccatis impleta est et surda reddita ad omnia dicta, praeter unam vel alteram linguam, quae est secundum solitum: protoplastorum autem (animae) ut a malo mundae essent et intemeratae, acutae erant omnino ad perceptionem cuiuscumque vocis. Siquidem neque sensus habemus tales; nos enim depravatos sortiti sumus, sicut et constructionem corporis exiguam: illi vero quemadmodum corpus sortiti sunt nimis grande et proceritatem gigantis, necesse fuit ut prae se ferrent sensus etiam certiores, et quod his praestantius est, philosophicos intuitus auditusque. Non enim frustra arbitrantur (nonnulli) oculis illos praeditos esse, quibus potuerunt etiam eas, quae in caelo sunt, naturas

---

*) Genes. 3, 1. **) Ibidem.

essentiasque et operationes videre, quemadmodum et auribus cuiuscumque generis voces percipere.

Quare mulierem alloquitur serpens, non vero virum? *)

§. 33. Virtute perpensa ob mortalitatem infe- P. A.
rendam artem machinatur fallacitatis; mulier autem 24
consuevit potius quam vir decipi. Huius enim consilium, sicut et corpus, masculinum est, et sufficiens ad solvendam sententiam seductionis; mulieris autem magis effeminatum, ita ut propter mollitiem facile concedat et captetur falsitate persuadente, veri similitudinem imitante. Quoniam ergo in senectute serpens exuit se squama a vertice capitis usque ad caudam, nuditate sua vituperat hominem, quia mortem cum immortalitate commutavit. A bestia natura innovatur et singulis temporibus assimilatur. Haec videns (mulier) decepta est; quam oportebat tamquam in exemplum perspicere in eum, qui contra se ingenium demonstrans machinabatur atque satagere ut vitam acquireret immunem senio atque inmarcidam.

Cur mentitur serpens dicens: Dixit deus, ne edatis ex omni ligno paradisi; quum ex adverso dixerat: Ex omni ligno paradisi edere praeter unum? **)

§. 34. Pugnantium mos est mentiri arte, ut ignorentur res, ita modo actum est. Quoniam in mandatis datum erat omnia usurpare excepto uno; malitiae vero insidiator interveniens dicit ex omnibus iussum datum fuisse non comedendi. Lubricum lapsum proposuit animae ancipitem rem, nam illud: *Non de omni comedere*, manifestat primum, ne vel ex uno, quod falsum est: secundo, non ex omni, P. A.
quasi vero diceretur, non ex aliquibus, quod verum 25
est. Talem ergo falsitatem manifestius asseruit.

Cur si in mandatis erat non edere de una sola planta, adiecit mulier adhaec etiam accessum ad

*) Genes. 3, 1. **) Ibid. v. 1 — 3. cl. c. 2. vv. 16. 17.

eam, dicens: Dixit, non edetis ex illa, neque tangetis? *)

§. 35. Primum, quia gustus omnisque sensus ex genere consistit in suo tactu. Secundo ad condemnandos se ipsos, qui id commiserunt. Si enim vel solus tactus erat prohibitus, quomodo qui praeter tactum praesumentes ut comederent, maiorem iniuriam minori addidere, non sui ipsius damnatores fuerint et castigatores?

Quid est: Eritis sicut dii ad cognoscendum bonum et malum? **)

§. 36. Unde reperit serpens plurale id nomen dii, quum unus est verus deus, et nunc primum id nominavit? Sed ni forte praescia quaedam virtus fuerit, declarans sententiam multitudinis deorum, quae deinceps futura esset apud homines: remque verificaverit primum historia, non ex rationali quodam, neque ex melioribus animalibus, sed ex bestiarum et serpentum virulentissimo ac vilissimo initium duxisse. Siquidem latescunt similia sub terra et cavernae eorum sunt in foraminibus fissurisque terrae. Etenim ratione praedito vere proprium est unum essentialiter ens aestimare deum, bestiae vero plures deos fingere, eosque brutos, veraciter vix exsistentes. Praeterea artem molitur (diabolus in ore serpentis): nam in divinitate non sola est boni et mali scientia, P. A.
sed complacentia quoque boni et recusatio mali: 26
haec autem non exposuit, quoniam utilia erant, sed meram scientiam amborum contrariorum, boni videlicet et mali suggessit. Secundo *sicut dii* pluraliter nunc dictum est haud inconsulto, sed ut bonus et malus (deus) induceretur: sunt autem isti duplicis qualitatis. Peculiaribus itaque diis convenit scientiam habere contrariorum, suprema tamen caussa praecellit.

---

*) Genes. 3, 3. **) Ibid. v. 5.

Quare mulier prius attigit lignum comeditque de eius fructu et postea vir quoque ab illa sumens? *)

§. 37. Littera sua vi id primum asserit, quod immortalitas et omne bonum conveniens erat ut sub facultate viri esset, mors autem et omne malum sub muliere: ad mentem vero mulier est symbolice sensus et vir intellectus. Porro ex necessitate tangit sensus sensibilia: medio vero sensu res transmittuntur etiam in mentem; nam movetur sensus ab obiecto **), intellectus autem a sensu.

Quid est: Deditque viro suo secum? ***)

§. 38. Nuper dictum refert, quoniam fere unum idemque tempus apparentiae est, in quo simul ex obiecto sensus percipitur et in intellectum sensus imprimit.

Quid est: Aperti sunt oculi amborum? †)

§. 39. Quod non caeci sunt conditi, patet vel P. A.
ex illo, quoniam cetera quoque omnia perfecta sunt 27
creata, animalia et plantae; nonne et potioribus partibus exornari homo debuit, oculis scilicet? Maxime quod paullo ante quibuscumque animantibus imponebat terrigena nomina: liquet porro eum ea prius vidisse. Nisi forte oculos symbolice animae visum dixerit, per quem unum bonorum et malorum, elegantium et turpium omniumque contrariorum fiunt perceptiones. Quod si consilium oculus est seorsum, quod vocatur monitum intellectionis, etiam aliud quoddam ratione carens oculus est separatus, quae opinio vocatur.

Quid est, quod agnoverunt, quia nudi erant? ††)

§. 40. Huius rei primum receperunt scientiam,

---

*) Genes. 3, 6. **) Vel ad verb. *subiecto*. ***) Genes. 3, 6. †) Ibid. v. 7. ††) Ibidem.

propriae scilicet nuditatis, postquam comederunt de fructu prohibito. Idque malitiae opinio et principium fuit, quum advertissent nondum operimento se usos fuisse; quippe quod partes universi immortales sunt et incorruptibiles: ipsi vero deinceps manufactura illa corruptibili indiguere. Haec autem scientia in nuditate ipsa fuit; non quod varietatis secundum se causa erat, sed quia novitatem anima concepit dissimilem universo mundo.

Cur folia ficus consuunt in perizomata? *)

§. 41. Primum, quia suavior est ficulneus P. A.
fructus et gustu iucundus. Symbolice itaque desi- 28
gnat eos, qui consuunt contexuntque voluptates voluptatibus multiplici ratione; ideo circumcingunt circa locum genitalium, quod instrumentum est maiorum negotiorum. Secundo quod quamvis fructus, ut dixi, ficulneus suavior ceteris est, at folia duriora. Vult ergo per symbolum patefacere, lubricum quidem ac lêvem videri motum voluptatis, vere tamen durum reperiri, ita ut fieri nequeat, ut quis sentiat gaudere, nisi prius dolens, et iterum de novo dolens: semper enim dolere est inter duplicem maerorem dolorosum, alterum puta incipientem et alterum supervenientem.

Quid est vox audita deambulationis dei, utrum verborum, an pedum strepitus est? atque deambuletne deus? **)

§. 42. Qui in caelo sunt sensibiles dii, in gyrum ambulant circumitionibus procedentes; suprema vero caussa stabilis est et immobilis, ut antiquis placet. Quoniam (deus verus) indicium quoddam praebet, quasi vero velit motus sensum dare: etenim non voce missa, audiunt prophetae, virtute quadam

*) Genes. 3, 7. **) Ibid. v. 8.

vocis divinitatis *) sonante vel ipsa dicta. Sicut ergo auditur non proferens, sic etiam sensum dat ambulandi, non ambulans, imo omnino immotus. Vides autem **), priusquam degustassent de malitia, sicut ipsos stabiles, constantes, immobiles, tranquillos, uniformes fuisse, aeque et pariter ens esse existimavisse divinitatem, ut vere profecto est: quum autem calliditatis participes facti fuerint, de se movere et A. P.
demutare immobilem, variationem commutationem- 29
que in eo autumantes.

Quare dum abscondunt se a facie dei, non prius mulier, quae prima comedit de fructu vetito, sed primo loco vir scribitur? Dicit enim: absconderunt se Adam et mulier eius. ***)

§. 43. Initium praevaricandi peccandique in legem facit imperfecta et prava (natura) femina; erubescendi vero pudendique, immo totius boni, mas, utpote melius et perfectius (opus).

Cur abscondunt se non alibi, sed in medio ligni paradisi? †)

§. 44. Non omnia consilio et sapientia aguntur a peccantibus, sed occurit, ut dum supra furtum resident fures, non videntes praesidem, proximum et pedi subiacens (furtum) exquisite intercipiatur quam ocissime. Tale quippiam et modo actum est; quum enim oportebat longius de ligno fugere, unde fuit delictum (ortum), medio ipso in loco captio facta est: quo evidentius arguerentur peccati, quin fuga ipsa illud mederentur. Et illud symbolice notat, (nempe) malo cuicumque malitiam in refugio esse et

*) Ad verb. *divinioris*. **) Vel interrogative, *Viden'...?*
***) Genes. 3, 8. †) Ibidem.

cupidini quemcumque deditum quasi ad asylum ad cupiditatem confugere. A. P. 30

Quare interrogat Adamum, qui omnia scit, ubi es? et quare non etiam mulierem? *)

§. 45. Non interrogatio videtur illud dictum, sed minae et coarguitio: Ubi es nunc, de quot bonis demutatus es, o homo? derelicta immortalitate vitaque felicissima ad mortem transmutatus es et miseriam, in quibus sepultus fuisti. Mulierem vero interrogare minime dignatus est, tamquam principium mali et ducem ei turpis vitae factam. Ceterum habet etiam locum allegoria prompta: quia pars principalis in homine, ut dux (h. e. mens), masculi habens rationem, quum aurem praebeat alicui, introducit vitium femineae quoque partis, puta sensus.

Quare vir dicit: Mulier dedit mihi de ligno et edi. Mulier autem: serpens non dedit, sed seduxit me et manducavi? **)

§. 46. Littera huiusmodi praebet sententiam acceptabilem, quod mulier solet potius decipi, quam maiora quaedam cogitare; vir autem e contrario. Quod vero ad mentem, singulos sensus imperfecti cuiusque sensibile ei accommodatum decipit et seducit; sensus autem iam ab obiecto vitiatus praebet vitium principi ac duci (menti). Mens ergo accipit a sensu dante illud, quod passus est. Sensus enim per obiectum A. P.
sensibile decipitur et fallitur; at sensus sapientis 31
infallibiles sunt, sicut et cogitationes mentis.

Cur primum maledicit serpenti, secundum mulieri, tertium viro? ***)

§. 47. Iniuriarum ordinem consecuta est et series maledictionis. Primum decepit serpens; secundo

*) Gen. 3, 9. **) Ibid. vv. 12. 13. ***) Ibid. vv. 14—19.

peccavit per eum mulier permittens (se) seductioni: tertio vir locum dans mulieris voluntati potius, quam divino mandato. Verum optime habet et rationem allegoriae hic ordo: quoniam serpens symbolum est cupiditatis, ut probatur; et mulier sensus; vir autem intellectus. Fit ergo peccati auctor pessimus cupiditas et ista primum decipit sensum; sensus autem mentem captivat.

Cur serpenti maledictio huiusmodi (datur), ut super pectus et ventrem ambulet et terram edat et inimicitiam habeat cum muliere? *)

§. 48. Littera manifesta est, quum pro testimonio habeamus quod vidimus; ad sententiam vero talem continet allegoriam. Siquidem symbolum cupiditatis est serpens, figurans voluptarium: is enim super pectus repit et ventrem, cibo et potu repletus, aethyiarum (mergorum) more alitur insatiabili cupiditate, incontinens in esu carnium; ita ut quidquid A. P.
ad cibum pertinet, terrestre quoddam sit omne; 32
quare terram comedere dicitur. Inimicitiam vero habet cupiditas ex natura cum sensu, quam symbolice mulierem appellavit: verum ubi tutores vel defensores caussae videntur esse cupiditates pro sensibus, sunt tamen certo certius adulatores machinantes more inimicorum. Et certatorum utique mos est, ut per ea, quae concedunt, maiora perpetrent damna. Oculos nempe convertunt in ruinam visus, aures ad gravem auditum et ceteros sensus ad insensibilitatem; efficiunt etiam integritati corporis dissolutionem ac paralysin, omnem auferentes sanitatem et plurimas easque pessimas inaniter construentes aegritudines.

Quare maledictio mulieris est multiplicatio tristitiae et gemituum, in tristitia parere et conversio ad virum suum et ab eo regi? **)

*) Genes. 3, 14 sq. **) Ibid. v. 16.

§. 49. Haec omnia patitur quaecumque mulier vitae consors est viri, non sicut maledictionem, sed sicut necessaria. Symbolice vero sensus humanus saevo subiicitur labori dolorique, domesticis perturbationibus ictus ac sauciatus. Famulatus autem sensus sunt isti: oculorum visus, aurium auditus, narium olfactus, oris gustus, tactuum appulsus. Quoniam mali improbique vita dolorosa est et egens, necesse est, ut et omnia secundum sensum perpetrata timore ac dolore commixta sint. Ad mentem, conversio fit sensus ad virum, non ut ad socium, P.A.
nam (tamquam mulier) subiecta est, ut prava, sed 33
tamquam ad dominum, eo quod praeelegerit vim (potius) quam iustitiam.

Cur ut serpentem et mulierem maledictione affecit relative ad ipsos, non tamen sic virum, sed terram assumit, dicens: Maledicta terra propter te; in tristitia comedes illam: spinas et tribulos germinabit tibi et edes foenum agri: in sudore vultus tui edes panem tuum? *)

§. 50. Quoniam intellectus spiratio est divina, haud aequum duxit maledicere ei condigne, sed convertit maledictionem in terram et culturam eius (viri). Terra autem connaturalis homini corpus est, cuius agricola intellectus. Quum virtute studioque sit praeditus ruricola, procreat et corpus fructus suos, sanitatem, optimam sensationem, robur, pulcritudinem. Sin autem saevus est, contra accidunt; nam maledictionem subit corpus, operarium sumens intellectum incastigatum et insanum. Fructus autem eius nihil est ex utilibus, nisi spinae et tribuli, tristitia et timor, ceteraque vitia, dum percutiunt et quasi telis confodiunt intellectum cogitationes. Cibus autem herba est per symbolum; quoniam sese mutavit

*) Genes. 3, 17 — 19.

in brutum ex rationali, neglectis cibis divinis; qui sunt per verba et leges datas regendae voluntati *) a philosophia condonati. P. A.

Quid est: Donec revertaris in terram, de qua sumptus es? non enim de terra sola creatus fuit homo, verum etiam ex divino spiritu. **) 34

§. 51. Primum terrigenam terra caeloque compactum fuisse constat: verum quia non constitit incorruptus, sed mandatum dei despexit, ex optima parte effugiens caelo, totum se mancipium terrae dedit, crassiori ac graviori elemento. Deinde si quis virtutis desiderio arsit, quae immortalem facit animam, omnino adeptus est sortem caelestem. Quia vero voluptatis aemulus fuit, qua mors acquiritur spiritualis, terrae se rursum tradidit: quamobrem dictum, terra es et in terram reverteris. Mali ergo et pravi tum principium, quum finis terra est; virtute vero praediti caelum.

Quare terrigena mulierem suam vocat vitam et asserit: Mater es omnium viventium? ***)

§. 52. Primum familiare id nomen protoplastae mulieri posuit *vitae*, quoniam fons futurus erat futurae post ipsos universae generationis. Secundo fortassis quia non de terra sumpsit exsistentiam substantiae suae, sed ex vivente, ex una nempe viri parte, sive costa formata in mulierem, ideo vita est nominata; quia ex vivente primum facta est, et primi P. A.
ratione praediti ex ipse generandi erant. Fieri ta- 35
men potest, ut metaphorice audiatur: nam sensus, quae symbolice mulier est, nonne iure vita appellatur? quia vivens a non vivente per sensum potissime di-

*) Vel: *leges voluntarias sive ex voluntate provenientes.*
) Hoc fragmentum servatum ab Ioann. Damasc. Parallel. Sacr. p. 748. A. legitur Vol. VI. p. 208 sq. ed. nostrae. Cf. Genes. 3, 19. *) Ibid. v. 20.

stinguitur, quo et imaginationes impetusque aguntur: nam utriusque caussa sensus est. Et revera sensus est mater viventium omnium: sicut enim sine matre nulla fuit generatio, sic et sine sensu vivens (animal).

Cur deus tunicas pelliceas facit Adae et mulieri eius et vestit eos? *)

§. 53. Fortasse aliquis litteram derideat, intuens vilitatem apparatus tunicarum, ac si minime dignae sint operatione talis et tanti creatoris. Vir tamen degustans de sapientia et virtute, iure meritoque deo decens existimabit hoc opus, ut inaniter laborantes doceat sapientiam; qui parum curantes procurare utilia, miseri honoris furore capti, sese dederunt commoditati, odio habentes studium sapientiae virtutisque et amantes vitam splendidam et humanae **) artis sapientiam a bono abhorrentem. Et nesciverunt miseri, nullatenus indigentem frugalitatem fieri quasi cognatam atque vicinam, lautum autem nitorem ceu inimicum procul inde amandatum degere. Pellicea ergo tunica, si vere iudicetur, nobilior possessio aestimanda est, quam floridis coloribus contexta purpura. Ad litteram itaque sic habet; ad mentem vero tunica pellicea symbolice est pellis naturalis, id est corpus nostrum. Deus enim intel- P. A.
lectum condens primum, vocavit illum *Adam*; deinde 36
sensum, cui *vitae* nomen dedit; tertio ex necessitate corpus quoque facit, *tunicam pelliceam* illud per symbolum dicens: oportebat enim ut intellectus et sensus velut tunica cutis induerent corpus; ut factura ipsa quoque divina virtute digna prius appareret. Siquidem humani corporis apparatus a quanam potentia melius decentiusque construi potest, nisi a deo? quapropter paravit, simulque induit; ubi humanum in-

*) Genes. 3, 21. **) *Vel manufactae.*

dumentum alii parant, et alii induunt, connaturalem vero istam tunicam, corpus scilicet, eiusdem erat opus tam parare, quam paratam induere.

Quibusnam dicit: Ecce Adam factus est tamquam unus ex nobis ad cognoscendum bonum et malum? *)

§. 54. Unus ex nobis pluralitatem ostendit; ne forte loquatur cum suis virtutibus, quibus tamquam P. A.
instrumentis usus fecit universitatem rerum. Illud 37
autem *tamquam*, instar aenigmatis similitudinisque et comparationis, non vero dissimilitudinis (*al.* similitudinis) est declarativum: aliter enim noscitur apud deos bonum intelligibile et sensibile, quemadmodum etiam contrarium et aliter apud homines. Quoniam quo distinguuntur naturae inquirentium et comprehendentium atque rerum, quae percipiuntur comprehenduntur quo certo (eo) et ipsa virtus comprehensiva. Haec autem omnia in hominibus similitudines sunt et formae imaginesque; verum apud deos prototypa, indicia, et lucidiora exemplaria subobscurorum. Ingenitus autem atque increatus ille pater se adiungit nemini, nisi intendens dilatare honorem virtutum suarum.

Quid est: Ne forte porrecta manu sumat de ligno vitae, edat et vivat in aeternum? non enim dubitatio, neque invidia est in deo **).

§. 55. Verum est nec dubitare ***), neque invidere deum; utitur tamen plerumque rebus nominibusque dubiis, annuens fere caput illud, ut homo. Duplex enim est, ut dixi, superius caput: aliquando, non ut homo, deus; et aliquando sicut homo instruit filium,

*) Genes. 3, 22. **) Ibidem.

***) Legitur hoc fragmentum ex Ioanne Monacho. vol. VI. p. 232. ed. nostrae.

sic dominus deus moneat te. Primum itaque P. A.
principatus est, secundum vero disciplinae, ac pri- 38
mae introductionis in instructionem, ut etiam volun-
tarium insinuetur. Quoniam illud *Ne forte* non est
haesitatio dei, sed relatio ad hominem natura sua
haesitantem, atque denunciatio affectionis in eo exsi-
stentis. Quum enim occurrit alicui apparentia quae-
dam alicuius rei, illico statim supervenit impetus ad
apparens, ab ipso apparente caussatus. Unde et se-
cunda dubitatio haesitabunda, huc illuc animum tra-
hens, utrum possidenda (vel acceptanda) res sit, nec-
ne; et ad istud secundum fortassis respectant prae-
sentia. Enim vero divinitas incapax est cuiusque ma-
litiae; nullo modo potest fieri ut invideat aut immor-
talitatem aut aliud quippiam bonum alterius. Argu-
mentum est firmissimum; nam a nullo rogatus mun-
dum condidit; indomitam et inordinatam patibilemque
essentiam benefactor propitius dulcem ac mitem effi-
ciens, magna bonorum harmonia atque ordine tamquam
chori; et plantavit lignum vitae verus ipse ens pro-
prio ingenio luminoso. Praeterea nullo intercessore
atque hortatore usus est in communicanda (homini)
incorruptione. Verum dum intellectus purissimus ex-
stitit, nullam apparentiam prae se ferens nec operis
neque sermonis mali, securus erat decorum habere
ducem qui se adduceret ad pietatem, quae est indu-
bia verissimaque immortalitas. Ex quo autem coepit
converti ad pravitatem, mortalem cupiens vitam,
aberravit ab immortalitate: namque malitiam immor-
talem reddi dedecet, inutile etiam accidit subiecto;
quoniam quanto longaevior sit malus atque impro- P. A.
bus, eo magis miser est quum aliis, tum sibi da- 39
mnum grave.

Cur nunc appellavit paradisum voluptatem *), *quando*

*) Melius fortasse Cod. C. *voluptatis*.

hominem emittit de illo ad-operandam terram, ex qua sumptus est? *)

§. 56. Agriculturae distinctio patet, quum in paradisi statu exercens culturam sapientiae tamquam in arboribus colendis atque immortalibus perquam utilissimis fructibus vescens immortalitate et ipse donabatur. Deinde eiectus de loco sapientiae, contraria experiretur imperitiae opera, quibus corpus coinquinatur et occaecatur intellectus, atque penuriam passus proprii cibi, tabescit usque ad mortem diram. Quare nunc in contemptum insipientis nuncupavit paradisum *voluptatem*, ut opponeret dolorosae ac saevissimae vitae. Enim vero quae in sapientia agitur vita, libera (vel liberae) laetitiae voluptas est, et fruitio animae rationali familiarissima; altera vero (vita) sapientiae expers et dura et dira comperitur: etsi nimium decipiatur a cupitatibus, quas et antecedit et sequitur dolor.

P. A.

Cur contra paradisum collocat Cherubim, et igneum gladium, qui vertebatur, ad custodiendam viam ligni vitae? **) 40

§. 57. Cherubim designant duas priores, quae apud divinitatem sunt, virtutes, creativam scilicet et regiam; quarum una nomen gerit *dei*, altera sive regia, *domini*. Forma creativae pacata lenisque et benefica est virtus; regiae autem legislatrix et castigatrix. Porro igneum gladium symbolice nominat caelum: aether enim flammei coloris est et versat se circumlatus circa aevum (vel universum). Haec ergo omnia istam custodiam sumpsere paradisi, puta quod praesides sunt sapientiae instar speculi: quoniam, ut exemplo utar, speculum quoddam sapientia mundi

*) Genes. 3, 23. **) Ibid. v. 24.

fuit divinarum virtutum, iuxta quas perfecta est, et regitur dispensaturque universitas istiusmodi rerum. Ad sapientiam vero via vocatur philosophia (amor vel studium sapientiae); quando quidem philosophia praedita est virtus creativa, philosophica et regia, philosophus etiam mundus. Sunt tamen aliqui, qui igneum gladium solem esse arbitrentur; eo quod secundum conversionem et circumactionem denotat tempora annua, ut custos vitae, et*) cuiusque rei, quae servit vitae omnium.

P. A.

An recte dictum fuerit de Cain: Acquisivi hominem per deum? **) 41

§. 58. Distinguitur esse ab aliquo et ex aliquo et per aliquid. Ex aliquo, sicut ex materia; ab aliquo, ut a caussa; et per aliquid, sicut per instrumentum. Atqui pater et creator universorum non est instrumentum, sed caussa; ergo deflectit a sano consilio, qui dicit non a deo, sed per deum factum esse, quod factum est.

Quare iunioris Abel prius artem describit, dicens: Fuit pastor ovium; Cain autem operabatur terram? ***)

§. 59. Quoniam etsi tempore iunior erat improbo probus, verum probitate senior erat: quapropter nunc, quum conferenda sint inter se ipsorum facta, anterior constitutus est. Quare unus ex eis artem exercet et curat animantia, quamvis ratione carentia, pastorale nimirum lubenter sibi concilians opus, quod est principatus regnique (quasi) praelusio; alter vero terrenis et inanimatis (rebus) operam dat.

---

*) *et* addidi e Ms. C. alias altero in genere nascitur sententia huiusmodi: *Custos nimirum est vitae, quicquid servit vitae omnium.*

) Genes. 4, 1. *) Ibid. v. 2.

P. A.

Cur Cain post dies primitias fructuum) offert; Abel autem de primogenitis et de adipibus**) non post dies? ***)* 42

§. 60. Inter sui ipsius amatorem atque dei amantissimum discrimen affert. Alter enim sumpsit sibi primitias fructuum et deum impie secundariis (inferioribus) dignum fecit. Nam illud *post dies*, non statim; et *de fructibus*, non de primis fructibus, talem prodit iniquitatem. Alter vero, primogenitos maioresque natu offerebat sine mora in omnibus; ut hoc pater (vel a patre) non aspernaretur.

Cur primum a Cain initio ducto, secundo loco meminit eius, quum dicit: Respexit deus ad Abel et ad munera eius; ad Cain vero et ad sacrificia illius non advertit? †).

§. 61. Primum, quia (bonus) qui natura primus est, non primus sensibilis est cuiquam, nisi suo tempore et ex moribus sanis ††). Secundo, quia duo sunt (distincti) bonus et malus, bonum admittit, videns eum boni amatorem et virtutis studiosum: quem praevidens in eam partem pronum in ordine naturae, recusat et aversatur malum. Optime itaque non oblata, sed oblatores munerum ante munera vidisse ait deum: nam homines in copiam respiciunt munerum probantque; deus autem in animae veritatem, declinans (vel declinantis) ab ambitione et illusione.

P. A. 43

*) Vel ita: *post dies primitiarum, primitias offert.*

**) *Sive crassis.*

***) Genes. 4, 3. 4. †) Ibid. v. 4. 5.

††) Sic explicare placuit locum obscurum, quem alio modo interpretatur glossarius: „*Primum illud* non ita „oportet accipere, quod primus sit, qui (primum) nominatur, ut Cain; sed qui tempore opportuno et ex sanis „moribus obtulit munus, ille est natura primus."

Quam distinctionem habet munus a sacrificio? *)

§. 62. Ille, qui mactat sacrificium divisione facta, sanguinem circa aram fundit et carnem ducit domum. Qui vero instar muneris offert, totum, ut visum est, offert acceptanti. Sui itaque ipsius amator distributor est, sicut Cain; amator vero dei munerator est, sicut Abel.

Unde scivit Cain suam oblationem non placuisse deo? **)

§. 63. Forsitan resolvit dubium caussa superaddita, tristitia enim invasit eum et concidit vultus eius; ergo pro indicio sumpsit macrorem, non placita mactans: quum laetitia et gaudium decebat mactantem illibate.

Quid est: non quod non recte offeras, sed quod (vel nisi) recte non dividas? ***)

§. 64. Ante omnia, recta vel non recta di- P. A.
visio nihil est aliud, nisi ordo. Per ordinem autem 44
universus mundus et huius partes factae sunt. Quoniam et mundi conditor quum indomitam inordinatamque et patibilem vim ordinare coepit, sectione usus est et divisione. Nam gravia et deorsum prona ex natura (*sc.*) terram et aquam in medio universi posuit, aëra vero et ignem sursum ob levitatem sublevatos. Puram autem naturam caelum segregans et separans circa omnia (*sive* universum) circumvexit, ut invisibilis (*fortasse:* visibilis) cunctis esset, inter se continens universim universum. Illud autem ex seminibus humidis aridisque fieri animalia et plantas quid aliud est, nisi sectio separatioque distinctionis? Hunc ergo ordinem necesse est imitari univer-

*) Genes. 4, 4. 5. **) Ibid. v. 5. ***) Ibid. v. 7.

sorum in rebus omnibus, maxime in gratia vel agenda vel habenda, qua vocamur ut vices quodammodo retribuantur impense maiora nobis tribuenti. Praeterea gratias referre deo *) in se ipso seorsum rectum est; non autem primum (auctorem) **), neque ex primitiis novella munera recipere eum (nostra negligentia) improbandum. Quoniam non oportet priora, quae dantur in creatis, sibi, secunda vero sapientissimo (creatori) offerre: quae est divisio vituperanda et improbanda, praeposterum referens ordinem.

Quid est: Peccasti, quiesce? ***) P. A. 45

§. 65. Oraculum profert quam utile. Quoniam nihil omnino peccare maximum est bonum: qui vero peccat et erubescens pudore afficitur, cognatus est eius, iunior, ut ita dixerim, maioris. Sunt enim, qui de peccatis tamquam de rectitudine exsultantes, difficili sanatu, imo insanabili morbo laborent. †)

Cur bonum in manum tradere mali videtur, quum dicit: Ad te conversio eius? ††)

§. 66. Non in manum tradit, sed est variata auditio: quoniam loquitur non de pio, sed actione peracta, dicens ad eum: huius impietatis conversio ac respectus apud te est. Noli ergo necesitatem caussari, sed morem tuum; ut et istic voluntarium repraesentet. Illud vero *tu princeps eris illius* iterum annuit ad operationem: primum utique inique agere incepisti et ecce magnam iniuriosamque

---

*) Cf. Fragm. ex Ioann. Monacho collect. vol. VI. p. 229 sq. ed. nostrae.

**) Verti poterat etiam sic: *primo momento.*

***) Genes. 4, 7.

†) Hoc quoque fragmentum ab Ioanne Damasceno p. 751. C. servatum legitur vol. VI. p. 212. ed. nostrae.

††) Genes. 4, 7.

iniquitatem sequitur alia quoque iniustitia. Itaque praecipuum omnis iniuriae voluntariae id esse existimat arguitque.

*Cur in campo fratrem occidit? *)* P. A. 46

§. 67. Ut quum (*al.* Ne) iterum seminando vel plantando, infecunditas vel sterilitas omnino superveniat, nefandae occisionis memor reprehendatur. Quoniam non erat eadem humus futura, postquam coacta est bibere de humano sanguine praeter naturam, ut cibum germinaret ei, qui imbuit illam sanguine coinquinante.

*Cur qui scit omnia, sciscitatur fratricidam: Ubi est Abel frater tuus? **)*

§. 68. Vult hominem de se ipso fateri sua sponte, ne omnia de necessitate fieri comminiscatur. Qui enim ex necessitate occidisset: ut invitus operatus, invitus confessus esset. ***) Quandoquidem quod non in nobis est, accusationem non meretur. Volunterie vero peccans negat: nam poenitentiae obnoxii sunt peccantes. Cunctis ergo partibus legislationis illud contexit, quod mali non est caussa divinitas ipsa.

Quare velut homini respondens, dicit: Nescio; numquid custos fratris mei ego sum? †)

§. 69. Athei sententia est non putare divinum oculum per omnia penetrare et cuncta simul intueri, non solum visibilia, verum etiam quicquid in ady- P. A.
tis, profundis abyssisque. Quomodo nescis, dixerit 47
ei aliquis, ubi (vel quum) frater tuus sit? et quid

*) Genes. 4, 8. **) Ibid. v. 9.
***) Vel: *invitus se occidisse fateretur.*
†) Genes. 4, 9.

id ignorasti, quum quartus adhuc homo esset *) ille in mundo una cum ambobus parentibus unicoque fratre. Ad haec illud dictum, *non sum custos fratris mei*, o quam pulcra apologia! Et cuinam alteri potius oportebat te, quam fratri custodem ac tutorem esse? Quod si violentiae, iniuriae, fraudi, homicidio, quae sunt nimis foeda abominandaque opera, diligentiam adhibuisti, quomodo fratris salutem tamquam negotium supervacaneum posthabuisti?

Quid est: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra? **)

§. 70. Hoc maximo exemplo est. Nam divinitas auscultat dignis, quamquam defuncti sunt, vivere eos sciens incorpoream vitam: a precibus autem malorum avertit faciem, etsi viventem vitam agant, quum arbitretur illos a vita vera emortuos esse, corpus sepulcri more in se gerentes, miseram animam in illo sepelientes.

P. A. 48

Cur maledictus asseritur super terra? ***)

§. 71. Extrema mundi pars terra est; ista ergo maledicente (vel maledicta), aestimandum est competentes maledictiones cetera quoque elementa ei obiicere, fontes, fluvios, mare, aera, ventum, ignem, lucem, solem, lunam, stellas, et communiter totum caelum. Namque si inanimata terrenaque natura, iuga detrectans militat adversus iniuriam, cur non potiore iure mundiores naturae? Quicum vero mundi partes bellum gerunt, quam ille in posterum habiturus sit spem salutis, ego ignoro.

Quid est: Gemens et tremens eris super terra? †)

---

*) Vel: *sis tu.* **) Genes. 4, 10. ***) Ibid. v. 11. †) Ibid. v. 12.

§. 72. Ratio est et haec generalis: in cunctis enim malis aliqua sunt, quae statim utique percipiantur, aliqua vero sunt futura. Enim vero futura timores adducunt, et quae illico (adsunt), tristitiam ferunt.

*Quid est: Maior est caussa (mea), (quam) ut dimittas me? *)*

§. 73. **Profecto nulla est aerumna maior, quam quum derelinquat et despiciat deus; nam saeva et** P.A.
nimis dura est insipientium anarchia: despici vero a 49
magno rege et decidere ut abiectus ex regimine principatus inenarrabilis miseria est.

*Quid est: Omnis qui invenerit me, occidet me? quum vix esset alius homo praeter parentes eius. **)*

§. 74. Primum poterat a mundi partibus damnum perpeti, quae quidem ad utilitatem, et in bonorum communitatem factae sunt, nihilo minus haud exiguam vindictam capiebant a malis. Secundo, quia bestiarum et reptilium damna metuebat; haec enim natura peperit ad vindictam iniquorum. Tertio, fortasse de parentibus etiam quis opinetur, quibus novum luctum, primumque eventum malum induxit, nescientibus quid esset mors.

*Cur omnis, qui occiderit Cain, septem vindictas exsolvet? ***)*

§. 75. Quum octo partibus anima nostra constet, ex rationali individua et irrationali in septem partes distingui solita, in quinque nempe sensus et in vocis instrumentum et geniturae, malitiae mali septem istae partes in caussis exsistunt; unde etiam

*) Genes. 4, 13. **) Ibid. v. 14. ***) Ibid. v. 15.

sub iudicium cadunt: mors autem principis praesi- P. A.
dis (mentis sc.) proprie est illa quae in eo sedet 50
malitia. Quicumque ergo mentem occidit, intermiscens insensatum (insipientiam) pro sensu, hic dissolutionem faciet irrationalium quoque septem partium. Quoniam ut habuerit ex virtute (partem) principalis dux, sic componuntur et partes ei subiectae.

Cur signum ponitur fratricidae, ne eum occidat omnis, qui invenerit eum? quum oportebat contra facere, in manum nempe tradere ad interitum. *)

§. 76. Primum, vivendi commutatio naturae mors una est: at expertes gaudio continuae tristitiae et pavores meri, bona spe vacui, plura et gravia et multiplicia inferunt mortes sensibiles. Secundo, statim sub principium vult ipsam de animae incorruptibilitate enarrare legem, et illos qui felicem reputant istam solam in corpore vitam, confutare ut fallaces. Ecce enim unus (fratrum) amborum, ingentium (vel iam dictorum) malorum reus est, impietatis et fratricidii; et adhuc vivit, proles gignit, urbes condit. Alter vero in pietate laudatus, fraude perimitur; non tantum evidenter dominica voce clamante, quod P. A.
nec sensibilis ista vita bona est, neque mors mala, 51
verum etiam quod nec illa (vita), quae in carne est, vita est: sed alia datur senio carens et magis immortalis, quam incorporeae animae sortitae sunt. Illud enim de Scylla poetae dictum **), *Id tibi non mortale, sed immortale malum est*, de male vivente longamque vitam per multos annos agente familiarius assertum sit. Tertio, quoniam ante omnia enorme Cain perpetravit fratricidium, immemorem fere iniu-

---

*) Genes. 4, 15.

**) Hom. Odyss. XII, 118. *ἡ δέ τοι οὐ θνητή, ἀλλ' ἀθάνατον κακόν ἐστιν.*

riae se illi praebet, pacatissimam legem pro primo delicto imponens cunctis iudicibus; non quod malos non deperdant, sed ut quiescentes modicum longanimitate, misericordiam supra atrocitatem colant. Ipse vero (deus) sapientissime familiaritatis et intelligentiae praescripsit canonem de primo peccatore; non interficiens homicidam, verum alio modo deperdens illum. Quoniam vix permisit una cum generatione patria ipsum annumerari, sed proscriptum non solum a parentibus, sed ab universo hominum genere demonstrat, separatam illi seiunctamque e rationali specie gentem designans, tamquam expulso profugoque et converso in bestiarum naturam.

P. A.

Cur Lamech post quintam generationem se reprehendit de maioris sui Cain fratricidio; dicens, ut scriptura ait, uxoribus suis Addae et Sellae: Virum occidi in vulnus mihi et adolescentulum mihi in plagam: quonian si septies vindictae capiuntur ex Cain, ex Lamech utique septuagies septem? *) 52

§. 77. In numeris unum prius decimo est tum ordine, tum virtute; primum enim principium est et elementum et mensura: decimus vero numerus posterior et mensuratus, tum ordine, tum virtute secundus: ergo et septenus septuagenario anterior est in origine et vetustior; septuagenarius vero septeno iunior est et generationis calculum habet. Hisce positis, primus qui peccavit, aeque ac si constanter nesciret (malum), primi ancipitis numeri instar, puta unius, simplicius castigatur. Secundus vero, eo quod pro exemplo habuit primum, ut excusari non possit, reus est voluntarii peccati; et quia non accepit honestam sapientiam ex simpliciore illo supplicio,

*) Genes. 4, 23 et 24.

consequens erit, ut et illud patiatur et insuper recipiat secundum istud, quod in denario (numero) est. Sicut enim in hippodromis idem ipse est equiso, qui primum secundumque praemium accepit *), sic aliqui malorum proni in iniustitias, victoriae assequuntur P. A.
miserum triumphum; ac deinde supplicio duplici ca- 53
stigantur, tum primo quod in uno, tum secundo quod in denario. Propterea et Cain **) auctor exsistens homicidii, quum ignoravit gravitatem inquinamenti, eo quod antea nunquam occurrerat mors, poenam luit simpliciorem, septuplum in unitatis ordine. Imitator autem eius quum haud posset ad eandem apologiam ignorantiae confugere, duplicem debet sustinere poenam, quum parem similemque illi, tum alteram inter decades septuplam. Etenim secundum legem septuplum agitur iudicium. Primum de oculis ***), quia illicita viderunt. Secundo de auribus, quia indebita audierunt. Tertio de olfactu, fumo et vapore seducto. Quarto de gustu, qui servit voluptati ventris. Quinto de tactu, quo praeter priorum sensuum opus commune in praevalentia supra spiritum, superadduntur et cetera separatim, ut captivitates urbium, interceptiones hominum subversionesque arcium civitatis, in quá consilia habitant. Sexto de lingua et vocis instrumentis, tacendo dicenda, dicendoque tacenda. Septimo de ventre humiliori, qui immoderata libidine cupiditates accendens extollit. Hoc est illud dictum, quod septuplum ultionum sumptum fuit ex Cain; ex Lamech vero septuagesies septem praedictis de caussis: eo quod secundus iste

---

*) Vel cum Gloss. „In Olympicis ludis quantam pendunt equitanti mercedem victoriae, duplam equisoni, qui „equum instruxerit." **) Hoc fragmentum ab Ioann. Damasc. p. 776. E. servatum legitur vol. VI. p. 216. ed. nostrae. ***) Ad verbum: *per oculos* vel *oculis*, sic etiam infra.

peccans, nec doctus poena primi delinquentis et eiusdem omnino percipit supplicium, quod simplicius P. A.
est, ut in numeris unum, et multiplicem poenam ae- 54
qualem denario inter numeros.

Quare Adam generans Seth, superinducit dicens: Suscitavit mihi deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain? *)

§. 78. Vere est Seth semen aliud et principium alterius nativitatis Abel secundum naturalem quandam rationem. Nam Abel similis est desuper deorsum venienti, quapropter iniuriose obiit; Seth vero gradienti deorsum sursum, quare etiam crescit. Et ad fidem huius rei, *Abel* explicatur *relatus oblatusque sursum ad deum:* at omnia sursum evehi non decet, sed tantum bona; deus enim malorum nullo modo caussa est. Ideo quod indistinctum est atque incertum, commixtum conturbatumque, mixtam habet etiam condigne laudem ac vituperationem: laudem, quia caussam honorat; et vituperationem, quoniam ut fortuito res accidit, ita se habet, non consilio inito neque gratiis actis. Proinde et natura gemellos ab illo separavit; bonum immortalitate dignum effecit, resolvens in vocem intercedentem apud deum; pra- P. A.
vum vero corruptioni tradidit. *Seth* autem exponi- 55
tur *irrigatus*, iuxta variationem plantarum, quae per rigationem crescunt, pullulant fructusque ferunt. Haec autem symbola sunt animae; ita ut non cunctis rebus aeque caussam asserere liceat divinitatem, sicut bonis, ita etiam malis, sed solum bonis; quae sola expedit viva plantari.

Cur filius Seth Enos speravit invocare nomen domini dei? **)

---

*) Genes. 4, 25. **) Ibid. v. 26.

§. 79. Enos explicatur homo; accipitur autem nunc non totum mixtum, sed animae pars rationalis, intellectus; cui convenit proprie sperare: nam irrationalia animalia expertia sunt spei. Spes autem praesagium quoddam gaudii est; ante vero gaudium exspectatio bonorum est.

Quare post spei mentionem dicit: Hic est liber generationis hominum? *)

§. 80. Praedicta hinc fide digna facit. Quid est homo? Homo est, spei prae ceteris animalium generibus copiosam miramque partem sortitus. Id autem quasi in ipsa natura inscriptum, est celebratum: namque suapte natura sperat intellectus humanus.

Cur in genealogia Adam, non amplius memorat Cain, sed Seth? quem ait secundum speciem ac formam suam esse. Unde generationes ab illo productas incipit retinere in genealogiam. **)

§. 81. Nefandum brutumque homicidam nec P. A.
in rationis neque in numeri ordinem referre liceat, 56
nam fimi instar reiiciendus est, ut quidam dixit, talem eum fuisse ratus. Quare neque terrigenae patris successorem eum indicat, neque caput posteriorum generationum; sed utrumque illibato distribuens praestat Seth, qui est potor aquae, ut a patre irrigatus et in suo incremento provectuque spem gignens. Quapropter haud inconsulto ac frustra istum secundum speciem formamque patris dicit, ad reprehensionem maioris; qui ob foeditatem homicidii nihil patrium in se praefert secundum corpus aut animam. Quare illum seiunxit a cognatione, huic autem partem distribuens dedit nobilitatem maioritatis.

---

*) Genes. 5, 1. **) Ibid. v. 3.

Quid illud sit: Placuit Enoch deo postquam genuit Mathusala, annis ducentis? *)

§. 82. Fontes omnium bonorum sub principium ipsum generationis **) per legem constituit. Quod autem dico, huiusmodi est. Misericordiam ac veniam destinavit paullo prius; nunc iterum poenitentiam decernit, non irridens neque obiurgans ullo modo eos, qui peccasse creduntur; simul praestans ascensum ***) animae de malitia ad virtutem, sicut conversio tendentium in laqueum. Ecce enim vir factus et pater una cum genitura ipsa initium fecit probitatis. Placere autem deo dicitur; quamvis enim non simul ac (natus fuit) perseveret in pietate, non tamen minus ei tempus illud (residuum) reputatum est ad lau- P. A.
dabilem vitae rationem, quia placuit per tot annos. 57
Haec autem dicuntur, non quod fortassis fuerit, sed fortasse potuit alias apparere. Sed rerum ordinem probat; nam indulgentia in Cain commonstrata, post non diutinam temporis intercapedinem inducit illud, quod Enoch poenitentiam exercuit, monens, indulgentiam poenitentiam producere solere.

Cur poenitentiam colens Enoch, ante poenitentiam dicitur vixisse annos centum et sexaginta quinque, post vero poenitentiam ducentos? †)

§. 83. Illud centum et sexaginta quinque coalescit ex singulari additione decem numerorum ab unitate ad denarium usque, ut I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. X., quorum summa est LV. necnon ab ea additione decem numerorum, qui seclusa unitate binario crescant, ut II. IV. VI. VIII. X. XII. XIV. XVI. XVIII. XX., qui faciunt centum et de-

---

*) Genes. 5, 22. **) Vel *libri Geneseos.* ***) Ad verbum: *descensum*, ut a superbia in humilitatem. †) Genes. 5, 21—24.

cem: quorum compositio (cum praemissis) parit centum et sexaginta quinque. In his autem numeri pares duplum superant impares: nam femina est violentior quam mas, more praepostero, quo improbus dominatur in probum, sensus in mentem, corpus in sensum, materia in caussam. Bis centum autem, in quibus poenitentia exercita fuit, ex duplici centenario coagmentatur; quorum prior centenarius P. A.
(numerus) purgationem innuit ab iniustitia, alter 58
vero plenitudinem virtutis consummatae. Etenim ab aegrotanti corpore ante omnia abscindenda est pars morbosa, eique deinde inferenda curatio: haec enim prima est, illa vero secunda fit. Praeterea bis centum numerus ex quaternis constat; gignitur enim velut a semine, ex quatuor trigonis, ex quatuor tetragonis, ex quatuor pentagonis, et ex hexagonis quatuor, quatuorque heptagonis: figitque, exempli gratia, in septenario gradum. Trianguli vero quatuor sunt isti, I. III. VI. X. ; qui conficiunt XX. Tetragoni autem quatuor, I. IV. IX. XVI. faciunt XXX. Ex pentagonis quatuor, I. V. XII. XXII. colligitur XL. Hexagoni porro quatuor, I. VI. XV. XXVIII. dant, L. Et heptagoni quatuor, I. VII. XVIII. XXXIV. faciunt LX. Haec omnia composita exhibent bis centum.

Cur poenitentiam agens, annis trecentis sexaginta quinque vixisse dicitur? *)

§. 84. Primum annus dies habet treeentos sexaginta quinque: illius ergo poenitentis vitam symbolo signavit solaris orbitae. Deinde quemadmodum sol est caussa diei et noctis; diei gyrum agens supra hemisphaerium terrae et noctis sub terram, sic etiam vita poenitentis ex tenebris et luce constat; ex tenebris, puta ex casibus perturbationum et iniu-

*) Genes. 5, 23.

riarum; et ex luce, quum lux oritur virtutis eiusque nitidus splendor. Tertio, numerum plenum ipsi dispertitus est, prout caelestium siderum princeps sol adornatus est, sub numero ducto etiam tempore poenitentiam praecedenti, pro oblivione ante factorum P. A.
peccatorum. Siquidem ut bonus est deus, abundan- 59
ter largitur gratias maximas et simul studentium virtutibus delet vetera delicta castiganda.

Quare decedente Enoch, superinducit illud: Placuit deo? *)

§. 85. Primum quod immortales esse animas declarat; quippe et corpore exutae, iterum placent. Secundo laude prosequitur poenitentem, eo quod perseveravit in eadem mutatione morum, neque recessit usque ad consummationem vitae: ecce enim nonnulli citius expleri videntur, gustata probitate; atque spe data sanitatis, denuo in eundem recidunt morbum.

Quid est: Non inveniebatur, quia transtulit eum deus? **)

§. 86. Primum finis proborum ac sanctorum non est mors, sed translatio accessioque ad alterum locum. Secundo mirificum aliquid factum est; putabatur enim rapi, ita ut invisibilis esset: tunc enim non inveniebatur. Pro indicio est quaeri ipsum ut invisibilem, non solum ab oculis eorum raptum: quandoquidem translatio in alium locum nihil aliud est, quam in alium locum positio; suggeritur tamen (transpositum esse) ex sensibili visibilique loco ad incorpoream et intelligibilem ideam. Hoc donum et P. A.
propheta summus assequutus est, nam illius quoque 60
sepulcrum nemo scivit. Alter etiam praeterea Elias

*) Genes. 5, 24. **) Ibidem.

ex terrenis his rebus in caelum secundum divinam faciem tunc sibi apparentem *) superiora est secutus, vel ut proprie dicam, ascendit.

*Quomodo illico in ipsa nativitate Noe, pater eius dicit: Iste quiescere nos faciet ab operibus et a tristitiis, deque terra, cui maledixit dominus deus? **)*

§. 87. Non nisi gravi de caussa sanctorum patres vaticinati sunt: nam etsi non semper neque de omni re, verum saltem semel et ob unum, quod noverint, quicumque digni facti sunt laude prophetica. Neque inane et hoc symbolum exemplorum est, quoniam iustitiae cognomen quoddam est Noe; de qua particeps factus intellectus requiescere nos facit de malitia operum, liberat a tristitiis timoribusque, securos et laetos reddens. Facit ut requiescamus etiam a terrena ista natura maledicta, quam dolore affectum hoc corpus attigit, maxime in iis qui caussam praebent atque conterunt vitam suam voluptatibus. Attamen attento rerum eventu ad litteram, fallitur vaticinium iam prolatum; quia iuxta istum virum, non quasi sedatio fit malorum, sed vehementior obstinatio et ingentes aerumnae et inauditus eventus diluvii. P. A. Tu autem diligenter attende, quod decimus est Noe a terrigena. 61

*Qui sunt tres Noe filii, Sem, Cham, Iapheth? ***)*

§. 88. Symbola sunt haec nomina trium rerum humanarum, boni et mali et indifferentis. Sem exemplum boni et Cham mali et Iapheth indifferentis.

---

*) Tam obscurum videtur dictum, ut possit etiam verti, *secundum modum, quo tunc poterat apparere deo.* **) Genes. 5, 29. ***) Ibid. v. 32.

Cur ex quo appropinquavit diluvium, in multitudinem crescere dicitur genus humanum? *)

§. 89. Semper divinae gratiae praecedunt iudicium; quoniam opus dei prius est benefacere, deperdere vero postmodum sequitur. Ipse tamen amat et solet, quando mala sunt futura gravia, ut producatur antea maiorum multorumque bonorum copia. Hoc pacto etiam Aegyptus, quum septem annorum futura esset infecunditas, ut ipse dicit propheta **), totidem annis continenter fecundissima facta est per P. A.
beneficam et salutarem vim (creatoris) universorum. 62
Eo autem (modo) quo benefacit, edocet abscedere et abstinere se ipsos a peccatis, ne bona in contraria demutentur. Propterea et nunc in generosam virtutem creverunt civitates de libertate morum: ut si qua postea corruptio superveniat, proprias improbarent nequitias extraordinarias atque irremediabiles; minime pro caussa habentes divinitatem, quae immunis est malitia et malis: sola enim bona prius largiri est eius opus.

Quid est: Non permanebit spiritus meus in hominibus in aeternum, quia carnes sunt ipsi? ***)

§. 90. Oraculum est velut lex prolatum: Divinus enim spiritus non est aëris motus, sed intellectio et sapientia; sicut et super illum, qui dominicum tabernaculum artificiose construit, is est Beseliel, influit, quum dixit: *replevit eum divino spiritu sapientiae et intellectionis.* Iste ergo spiritus in homines venit, sed non permanet neque perseverat. Rationem autem ipse adiicit, quum dicat: *quia carnes sunt;* carnis enim indoles aliena est a sapientia, quatenus familiaritatem init cum cupiditate. Unde pa-

*) Genes. 6, 1. **) Ibid. 41, 28—31. ***) Ibid. 6, 3.

tet, incorporeis levibusque animis nihil grave sub pede occurere, aut obstaculo esse ad cernendam P. A.
intelligendamque conditionem naturae, quia purum 63
ingenium una cum constantia acquiritur.

Quare dies hominum erunt anni centum viginti? *)

§. 91. Humanam vitam praescribere videtur hoc numero, multiplicem indicans praerogativam honoris. Primo enim est ab unitatibus secundum compositionem ex quindecimali; quindecimi autem ratio est lucidioris speciei: quoniam luna in decima et quinta, luce plena efficitur, mutuans de sole lumen vespere et mane illi tradens; ita ut ea nocte tenebrae vix appareant, sed totum lumen sit. Secundo centum et viginti triangulus est numerus et ex triangulis est decimus quintus. Tertio quia coalescit ex pari et impari, comprehensus vi facultatis pariter concurrentium sexaginta quatuor cum quinquaginta sex. Nam sexaginta quatuor paritas est composita ex unitatibus imparium istorum octo, I. III. V. VII. IX. XI. XIII. XV., quorum per partes reductio in quadrangulos, parit summam sexaginta quatuor: istud autem cubus est, et simul quadratum natum. Ex unitatibus autem duplicibus septem (oritur) imparitas quinquaginta sex, composita ex septem geminis paribus, generantibus alias productiones istorum, II. IV. VI. VIII. X. XII. XIV., quorum summa est quinquaginta sex. Quarto coaluit ex quatuor; ex uno triangulo, nimirum quindecim; et ex altero quadrato, nempe viginti quinque; et ex tertio quinquangulo, ex triginta quinque; et ex quarto sexangulo; ex quadraginta quinque, ex eadem analogia. Semper enim quintus accipitur secundum P. A.
singulas species: nam ex triangulorum unitate quin- 64
tus fit quindecim: itidem quadrangulorum quintus ex

*) Genes. 6, 3.

unitate, viginti quinque; et quinquangulorum ex unitate quintus, triginta quinque; et ex sexangulorum unitate quintus, quadraginta quinque. Unusquisque autem ex his numerus dominicus est et sacer; quindecimis, ut probatum fuit; viginti autem quinque Liviticae est tribûs *); et triginta quinque ex duplici diagrammate est arithmeticae, geometriae et harmoniae. Verum XVI. XVIII. XIX. XXI., quorum compositio parit septuaginta quatuor, quo creantur septemmensuales (nati): et quadraginta quinque ex triplici diagrammate est. Huius autem sexdecim, novemdecim, viginti duo, viginti octo; quorum compositio parit octoginta quinque, in quo procreantur novemmensuales. Quinto partes habet quindecim et compositionem duplicem sibi propriam; quippe bis sexaginta mensura (est aetatis) omnium; ter quadraginta, idea prophetiae; quater triginta, gens; quinquies viginti quatuor, diei noctisque mensura; sexies viginti, principium; octies quindecim, splendore plenus; decies duodecim, vivifer (zodiacus); duodecies decem, sanctus; quindecies octo, cubus primus; vigesies sex, creatio (genesis); vigesies quater quinque, sensûs species; trigesies quatuor, stereometriae initium; quadragesies tria, plenitudo; principium et medium et finis: sexagesies duo, femina; centum et viginti unum, mas. Unusquisque autem istorum numerorum magis naturalis est, ut in singulis pro- P.A.
batur. At compositio duplex est, fit enim ducenti 65
quadraginta, quod est signum duplici dignum esse vita: nam sicut numerus annorum duplicatus est, sic et vitam duplicem aestimare licet; unam cum corpore, alteram sine corpore donum accipere prophetiae unumquemque sanctum et perfectissimum. Sexto quia quintus et sextus exsurgit, tribus numeris multiplica-

*) Cf. Numer. 8, 24.

tis, ter quatuor quinquies; quoniam ter quatuor quinquies perficiunt sexaginta: similiter centum et viginti pariunt sequentia, quater quinque sexies; quater enim quinque sexies conficitur centum et viginti. Septimo, accepto numero viginti, in quo hominis initium est redimendi, viginti inquam, bisque terque in se ductis, ut viginti, quadraginta, sexaginta, fit centum et viginti (additis). Sed forsan non est generalis terminus vitae humanae numerus annorum centum et viginti, verum tantum eorum qui tum erant hominum, qui perituri erant diluvio post tot annorum intervallum, quod prolongavit benignus benefactor, data peccatis poenitentia; quum post dictum terminum ampliorem vitam vixere sequentibus saeculis.

P. A.

Qua ratione ex angelis et mulieribus gigantes? *) 66

§. 92. Poetae gigantes terrigenas referunt, ut terrae filios. Is (Moyses) autem improprie et frequenter usurpat id nomen, ut ostendat amplitudinem corporis procerum, atque Haicum **) (ut primum Herculem) imitantium. Commixtam autem refert istorum procreationem ex duobus, ex angelis nimirum et mortalibus mulieribus. Enim vero spiritalis est angelorum substantia, passim tamen occurit, ut hominum imitantes speciem pro rebus usurpandis sese commutent formenturque; sicut in mulieribus cognoscendis pro generatione Haicorum (gigantium). Quod si maternae nequitiae pueri aemulatores exsistant, ex paterna virtute recedentes abeant iuxta placitum voluntatis gentis pravae et ob contemptum summi numinis superbum sicut voluntariae iniuriae rei conde-

---

*) Genes. 6, 4. **) Armenii primum patriarcham nationalem, nomine *Hajk*, generosum gigantem afferunt pro exemplo cuiusque hominis fortitudine ac statura praecellentis: ut Graecis Hercules erat. *Aucher.*

mnentur. Ceterum aliquando angelos vocat dei filios, quoniam non ab ullo facti sunt mortali incorporei, quum sint spiritus corpore carentes. Potius autem exhortator iste (sive praeceptor Moyses) optimos praeditosque virtute viros filios dei nominat, pessimos vero et pravos, corpora (vel carnes).

P. A.

Quid est: Curavit cogitabundus, quia fecit hominem in terra; et in mente revolvit? *) 67

§. 93. Quidam putant **) poenitere divinitatem videri his verbis; verum haud recte putant: quoniam immutabilis est divinitas; nec (illud) curare cogitando, neque agitare in mente, indicia poenitentiae sunt, sed lucidi certique consilii, quo curam prae se fert agitans in mente caussam, quamobrem fecit hominem super terram. Quoniam autem terra locus est miseriae, etiam caelestis ille homo, mixtura conflata ex anima et corpore, ab ipsa nativitate usque ad finem nihil aliud est, nisi corporis assecla. Haec ergo curare ac perpendere patrem, nullum apparet paradoxum: siquidem et malitiam ante virtutem plures sibi acquirunt, impetu duplici ducti superius dicto ***), corporis natura corruptibilis, et horrido (vel algido) terrae situ cunctorum infimo.

Cur minatus hominem delere, iumenta quoque cum illo corrumpere ait, ab homine (inquiens) usque ad pecus, et a reptilibus usque ad volatilia? quid enim peccare poterant irrationalia? †)

§. 94. Littera sic se habet: certiores hos facit, quod non necessario ac primarie propter se ipsa facta sunt animalia, sed propter homines et pro ser- P. A. 68

*) Genes. 6, 6. **) Hoc fragmentum ex Ioann. Monacho legitur vol. VI. p. 232. ed. nostrae. ***) Vel *superiore, violentiore.* †) Genes. 6, 7.

vitio illorum: quibus corruptis iure meritoque et illa cum istis corrumpuntur, quum non amplius sint illi, in quorum gratiam facta fuere. Ad mentem vero, quoniam symbolice homo est in nobis intellectus et animal sensus, primo principe depravato corruptoque a malitia, perit cum illo et omnis sensus, eo quod nullas habebat virtutis reliquias, quae est salutis caussa.

*Cur dicit: Indignatus sum, quoniam feci eos? *)*

§. 95. Primum rursus tamquam de homine narrat celebre quoddam; verum tamen proprie deus non irascitur, sed immunis est et superior omnibus perturbationibus. Vult ergo illud demonstrare, excessu usurpato, quod adeo creverint hominum iniquitates, ut vel ipsum ex natura ira carentem invitarent ac provocarent ad iram. Secundo monet sub figura, quod insipienter acta sunt etiam poenae obnoxia; quae vero ex consilio sapientiae procedunt definitive, laudabilia.

*Cur nunc dicitur Noe gratiam invenisse coram deo? **)*

§. 96. Primum tempus postulat comparationem. Quoniam alii omnes ob ingratitudinem reiecti sunt, iustum vice eorum ponit, gratiam invenisse asse- P. A.
rens; non quod ipse solus dignus fuerit gratiae, 69
quum universim totum genus humanum beneficio cumulatum fuerat, sed quia solus gratiae memor apparuit. Secundo corruptioni tradita generatione, excepta una familia, necesse erat istam residuam, velut semen et scintillam vitae futuram novi generis humani, divina gratia dignam fuisse asserere: et

*) Genes. 6, 7. **) Ibid. v. 8.

quae gratia maior illa est, ut idem finis ac principium fieret hominum?

*Quare generationibus annumerat Noachum non ex maioribus (eius), sed ex virtutibus (propriis)? *)*

§. 97. Primum, quia eius temporis homines mali erant. Secundo legem ponit voluntati; quia virtutis studioso pro vera generatione est virtus: si quidem hominibus generationes sunt homines, animis vero virtutes. Propterea dicit, *iustus erat*, *perfectus et (deo) placens.* Iustitia autem et perfectio et gratia apud deum, virtutum maximae sunt.

*Quid, quod dixit: Corrupta est terra coram deo, et impleta est terra iniustitia? **)*

§. 98. Rationem ipse reddidit, eo quod ob P. A.
terrae corruptionem asseruit iniquitatem: liberatio 70
enim ab ista (vel in his ***)) potius iustitia est, quum mundi partibus, caelo et terrae, tum hominibus.

Quid est: Corrupit omnis caro viam eius (vel ipsius) super terram? †)

§. 99. Ante omnia hominem amori sui deditum carnem dixit: ideo ubi antea dixerat, caro (erat), induxit non eandem carnem, sed *eiusdem*, puta hominis (vel de ipso homine); qui enim vitam ducit incultam perplexamque intemperantia, caro est. Secundo caussam spiritualis corruptionis supponit, ut verum est, carnem; quia sedes cupiditatis est, unde tamquam ex fonte scaturiunt cupiditatum ceterorumque affectuum proprietates. Tertio magis naturaliter *eius*, casus est partialis declinatus (ab *Is*), vel de recto pronominis (*Ipse*) *ipsius*. Cui enim honorem

*) Genes. 6, 9. **) Ibid. v. 11. ***) Sic Cod. A.
†) Genes. 6, 12.

referimus, talem vix audemus proprio vocare nomine, sed per *ipse.* Hinc et Pythagoreorum sumptum principium, *Ipse dixit*, gloriose praedicando praeceptorem, veriti nominatim eum appellare. Idem mos obtinuit et in civitatibus domibusque; nam servi de domino adveniente dicunt, *Ipse intrat:* et singularum urbium princeps dum venerit, eandem appellationem *Ipse* proferunt de illo. Sed quorsum ista P. A.
prolixe a me repetita? Volui nimirum ostendere, 71
quod universorum pater est hîc memoratus: si quidem laude celebratissima virtutum (sunt) *ipsius* bona omnia et mira profecto nomina; itaque ob reverentiam id usurpavit cautius, eo quod corruptionem (diluvii) inducturus erat. Casus autem pronominis (*ipse*, *ipsius*) pro honore sumptus est in illis dictis: Corrupit omnis caro viam *ipsius*: quoniam revera patris viam corrupisse convincitur secundum carnis cupiditates ac voluptates; nam istae sunt oppugnatrices adversariae legibus continentiae, parsimoniae, castitatis, fortitudinis, iustitiae, quibus illa quae ad deum conducit via, reperitur et amplificatur, ita ut totum plane sit via trita.

Quid est: Tempus omnis hominis venit contra me, quia terra impleta est iniquitate? *)

§. 100. Qui fatum oppugnant, his et multis aliis argumentis procedunt; maxime subita morte strages faciente brevi tempore: ut in eversione domuum, in incendiis, naufragiis, tumultibus, bellis equestribus, pedestribus, navalibus, pestilentiis. Haec asserentibus eadem repetimus, quae nunc a propheta dicta sunt, ratione ab ipso accepta. Si quidem illud: *Tempus omnis hominis venit contra me*, huiuscemodi est: Omnium hominum tempus vi-

*) Genes. 6, 13.

P. A. vendi determinatum, ecce in unum tempus restrictum 72
conclusumque est (per diluvium). Quo facto, non amplius vivent secundum rationem fati conculcatam; ita ut uniuscuiusque ratio in unum redacta fuerit et simul finem sortita, nescio qua astrorum concordia atque periodo, quibus genus mortale constanter servatur aut dissolvitur. Haec itaque, utcumque volent, accipiant, qui his student et qui illis contra dicunt. Nobis tamen illud primum est dicendum, contrarium vel oppositum repugnansque mirificae virtuti (divinae) nihil ita comperiri, sicut iniquitatem: ideo postquam dixit, tempus omnis hominis venit contra me, adiecit rationem contrarii, repletam esse terram iniquitate. Secundo tempus (ut Cronus vel Chronus) ab hominum pessimis putatur deus, volentibus Ens essentiale abscondere: quapropter dixit: tempus cuiuscumque hominis venit contra me; quod nimirum humanum tempus deum creant (ethnici), et opponunt vero (deo). Attamen iam insinuatum est ceteris quoque locis (s. scripturae), ita se habentibus: *Longe abscessit ab illis tempus, dominus autem in nobis est* *). Ac si dicat: pravis hominibus tempus putatur caussa rerum mundi; sapientibus vero et optimis non tempus, sed deus, a quo tempora et tempestates. Caussa sane non omnium, sed bonorum tantum eorumque qui secundum virtutem sunt; sicut enim expers est malitiae; ita etiam nec caussa. P. A.
Tertio proposito illo sermone excessum quendam in- 73
dicat impietatis, dicens totius hominis tempus advenisse, omnes scilicet ubique convenisse una voluntate in impietatem. Alterum vero quod asseritur, repletam esse terram iniquitate, huiusmodi est, quasi nulla eius pars remanserit vacua, quae queat reci-

*) Numer. 14, 9. coll. Iesai. c. 8. Ierem. 46, 21—28. Psalm. 80, 16.

pere ac portare iustitiam. Illud autem *Contra me* fidem confirmat dictorum; quoniam divinae electionis iudicium solum est firmissimum.

(*Explicit*)

Philonis earum quae in Genesi sunt Quaestionum Solutionumque Sermo Primus.

PHILONIS IUDAEI

EARUM QUAE IN GENESI SUNT QUAESTIONUM AC SOLUTIONUM

SERMO SECUNDUS.

*Quid est Noachi *) apparatus? **)* P. A. 74

§. 1. Arcam istam si quis velit magis naturaliter in examen vocare, inveniet humani corporis apparatum; ut singillatim videbimus.

*Quare de lignis quadratis arcam facit? ***)* P. A. 75

§. 2. Primum quidem quadrati figura ubique collocata constanter se habet, angulis constans rectis; et humani corporis natura confirmata est illibatior. Secundo quod quamvis instrumentum sit corpus nostrum et unaquaeque pars eius sit orbiculata, nihilo minus membra ex illis partibus composita, quodam modo per vim reducunt ad quadranguli figuram ipsum orbem circularem. Pro exemplo sit pectus, quod quadratum potius est, quam orbiculatum. Similiter et venter, priusquam turgidus fiat cibis; aut ex naturali quodam excessu; sunt enim nonnulli ventrosi, quos excipi oportet ex praesenti sermone. Quod si tamen brachia et manus quis dispiciet tergumque et crura (superiora) et pedes, reperiet qua-

---

*) Sive *arcae constructio*. **) Genes. 6, 14 sqq. ***) Ibid. 6, 14 sqq.

drangulâ omnia simul membra omnino figura contexta una cum orbiculata. Tertio lignum quadrangulum impares fere omnes prae se fert distinctiones in sua extensione; quum longitudo latitudine maior sit et latitudo profunditate. Talis est et nostri corporis apparatus, compositus extensione magna, media, exigua: magna secundum longitudinem, exigua secundum profunditatem.

P. A. 76

*Quare dicit: Nidos nidos facies arcam? *)*

§. 3. Valde naturaliter; nam humanum corpus foraminibus est formatum nidorum instar: quorum unumquodque pullorum more nutritur, spiritali vi ab ipsa origine in ea penetrante: ut foramina quaedam ac nidi sunt oculi, in quibus sedem habet visus. Alii nidi aures, in quibus insidet auditus. Tertii nidi nares, in quibus latet odoratus. Quartus nidus anterioribus maior os, in quo residet gustus: magnus autem factus est, quoniam et aliud maius instrumentum vocis articulatae latitat in eo, lingua videlicet; quae, ut Socrates aiebat, huc illuc varie pulsando tangendoque vocabulum componit ac format, rationale profecto instrumentum exsistens **). Alius vero (nidus) sub cranio: quaeque membrana cerebri nuncupatur, nidus aliquis ingenii est. Sicut et pectus, pulmonis et cordis: et ambo ista intestinorum ceterorum sunt receptacula; respirationis, pulmones; et sanguinis atque respirationis, cor. Duos enim habet ventres P. A.
tamquam nidos quosdam in pectore veluti receptacula: 77
sanguinem, ex quo venae sicut percipientes irrigantur; et spiramen, quod rursum velut in perceptivos extenditur irrigans canales respirationis. Atque tam duriores, quam molliores partes, tamquam nidi parati sicut pullos nutriunt ossa: quorum duriora me-

*) Genes. 6, 14. **) Vel *rationalem profecto efficiens.*

dullae nidi sunt et carnes molliores voluptatis ac doloris: et cetera si quis disquirat, inveniet eandem habere naturam apparatus (cum arca).

Quare iubet intus et foris bitumine arcam illini? *)

§. 4. Bitumen dictum est ob viscosam tenacitatem, eo quod conglutinet, quidquid prius disiunctum, tamquam indissolubilis atque indivisibilis compages. Nam omne quod visco comprehenditur, illico tenetur ad naturalem unionem. Corpus autem nostrum ex multis compositum, extrinsecus unitum est, atque propria habitudine constat; superior autem habitudo connexionis istorum anima est, quae in medio consistens ubique permeat usque ad superficiem, deque superficie in medium vertitur: ut unica natura spiritualis duplici convolvatur ligamine, in firmiorem soliditatem unionemque coaptata. Haec ergo arca P. A.
bitumine linitur ob dictam caussam intrinsecus et 78
extrinsecus. Quae vero in sanctis (sanctorum) auro linitur, intelligibilis mundi similitudo est, sicut in sermone de illa declaratur: si quidem tamquam in figuris incorporeis incarnatus intelligibilis mundus est, simul exsistens, ex cunctis figuris harmonia quadam coalescens. Quoniam quanto aurum bitumine nobilius est, eo et arca, quae in sanctis, hac melior est. Propterea huius mensuram quadratam iussit, utilitatem respiciens; illius autem imputribilitatem: natura enim incorporeorum atque intelligibilium imputribilis est, incorrupta et permanens. Ista huc illuc agitatur, illa vero in sanctis habet stationem suam constanter. Stabilis autem cognata est divinae naturae; sicut illa, quae nunc ita, nunc aliter variatur demutaturque creatae (naturae). Adhaec ista arca diluvii,

*) Genes. 6, 14.

corruptionis quoddam exemplum, elevatur; illa vero in sanctis incorruptum imitatur statum. P. A. 79

Cur arcae mensuras tradidit huiuscemodi: Longitudo trecentorum cubitorum et latitudo eius quinquaginta et altitudo triginta; et in cubito desuper acuminata, paullatim collecta obelisci instar? *)

§. 5. Ad litteram necesse erat opus magnum construi, ut animalia tot ac tanta reciperentur, prout singulorum genera introducebantur una cum cibariis. Symbolice vero rectius perpensum pro notitia facturae corporis nostri usurpanda erit non quantitas cubitorum, sed quae in his continetur rationis certitudo. Rationes autem in illis comprehensae, sunt sextupla, decupla, et alterae partes adiectae: nam tercentum sextuplum est quinquagenarii numeri et decuplum tricenarii; quinquaginta autem tricenarii est superbipartiens tertias. Tales ergo sunt et corporis rationes; nam si quis velit perspicere diligenter considerando, inveniet hominem commensu praeditum, non nimis longum, neque nimis exiguum; atque demissa chorda a capite usque ad pedes, reperiet chordam sextuplam secundum latitudinem pectoris et decuplam secundum costarum profunditatem et latitudinem ut secundam partem profunditatis adiectam. Talis est certa ratio, iuxta naturam accepta, corporis humani ex commensu facti proprie optimorum, qui nec excessu neque defectu laborant. In cubito autem consummari summitatem optime determinavit: nam superior pars corporis imitatur unitatem, caput nimirum tamquam arx regis, habitatorem habens principem intellectum. Quae vero sub cervice sunt, dividuntur in singulas partes, ut in P. A. 80

*) Genes. 6, 15 sq.

manus et maxime in inferiores: quoniam crura et tibiae pedesque disiunguntur. Praedictam itaque analogiam cubitorum, quisquis velit discere, ut indicavi, facile noverit. Ceterum oportet minime ignorare, etiam cubitorum numerum unumquemque singillatim habere aliquam rationem necessariam, incipiendo tamen in primis a longitudine. Tercentum ergo componitur ex unitatibus continuo appositis, secundum unitatis augmentum, ab his viginti quatuor: I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX. X. XI. XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI. XXII. XXIII. XXIV. Vigesimus autem quartus numerus apprime naturalis in diei noctisque horas distributus est atque in litteralis vocis characteres: compositus autem ex tribus cubis, totus, plenus, ac confertus est in aequalitate. Nam ternio primam constanter prae se fert aequitatem, initium habens et medietatem finemque, quae omnia aequalia sunt. Et octo primus cubus, quia cum ceteris aequitatem rursus primam declaravit. Verum alias quoque virtutes habet viginti quatuor valde plurimas; quum sit substantia numeri trecentorum, ut indicatum est: haec ergo prima est (virtus). Et altera, quoniam componitur ex duodecim quadrangulis adiunctis unitate continua; adhaec ex duplicibus longis, geminis duodecim, compositis nempe ex duobus singillatim auctis per duo. Numeri itaque angulares, qui componunt P. A.
duodecim quadrangulos, sunt isti: I. III. V. VII. IX. 81
XI. XIII. XV. XVII. XIX. XXI. XXIII. Quadrangulus autem componit sequentia: I. IV. IX. XVI. XXV. XXXVI. XLIX. LXIV. LXXXI. C. CXXI. CXLIV. Qui vero ceteros longos componunt, numeri angulares sunt isti: I. IV. VI. VIII. X. XII. XIV. XVI. XVIII. XX. XXII. XXIV., simul duodecim. Atque ab istis compositi, II. VI. XII. XX. XXX. XLII. LVI. LXXII. XC. CX. CXXXII. CLVI.,

itidem duodecim. Quod si componas duodecim quadrangulos centum quadraginta quatuor et duodecim ceteros longos centum et quinquaginta sex, invenies tercentum natum atque concordiam plenae naturae perfectae, transcendentisque ad parem et infinitam; plena enim et perfecta natura, paritatis est factrix iuxta trianguli naturam; par autem et infinitum inaequalitatis iuxta alterius longi compositionem. Ex aequalitate vero et imparitate totum constitit; unde conditor ipse mundi etiam in corruptione terrenorum certum quasi exemplum praebuit in arca. Haec ergo satis dicta sint de trecentis. Dicendum tamen et de quinquaginta hoc tenore: nam primum compositum est ex rectangulo quadrangulorum; rectangulus enim componitur ex tribus, quatuor, quinque; ex his autem quadrangulus, novem, sexdecim, viginti quinque, quorum summa est quinquaginta. Secundo perfectum componitur quinquaginta ex unitatis triangulis istis quatuor, I. III. VI. X. et ex aequalibus unitatis iterum quatuor his (quadrangulis), I. IV. IX. XVI. Trianguli ergo collecti perficiunt viginti et quadran- P. A.
guli triginta; quibus constat quinquaginta. Si autem 82
triangulum et quadrangulum conveniant, pariunt septangulum; ita ut virtute contineatur in quinquagesimo dominico et sancto, in quod respiciens propheta festum iubilaeum declaravit: iubilaeus autem annus totus est liber et liberator. Tertium theorema, tres ex unitate consequenter trianguli et tres ex unitate continuo cubi pariunt quinquaginta: primi exempla sint, I. IV. IX., quae fiunt XIV. et secundi haec, I. VIII. XXVII., quae conficiunt XXXVI. Summa autem amborum est quinquaginta. Tandem triginta apprime naturale est; sicut enim in unitatis serie trinus est numerus, ita in denariis triginta: idque lunae cyclus, collectio singulorum mensium plena delineatione. Secundo componitur ex quatuor, continuatione unitatis

horum quadrangulorum, I. IV. IX. XVI. triginta constituentibus. Unde non gratis ac frustra Heraclitus generationem id vocavit, quum diceret: ex homine in tricennio potest avus haberi; quoniam pubertatem attingit quarto et decimo aetatis anno, quo seminare potest; semen autem eius inter annum confectum, iterum post annum quindecim generat similem sibi. Ex his autem nominibus avorum, patrum, filiorum natorum, sicut et matrum, filiarum (*al.* filiorum), filiarumque prolibus completa perficitur generatio. P. A. 83

Quid est ostium a latere? dicit enim ostium facies a latere. *)

§. 6. Non obscure ostendit humanum aedificium porta illa ex latere, quam decenter annotavit lateralem vocans, per quam excrementa stercoris foras expelluntur. Etenim optime, ut Socrates ait, sive a Moyse edoctus sive ex rebus ipsis motus, decentiam perpendens nostri corporis creator a sensibus retrovertit exitum meatumque rivorum: ne in purgandis bilis foetoribus tetram videntes faciem excrementorum taederet nos. Ideo et per dorsum atque posteriora, collium instar eminentia, circumclusit illum meatum; sicut et ad usum aliarum rerum factae sunt nates molles. P. A. 84

Cur dixit inferiora habitacula distega et tristega fieri? **)

§. 7. Optime designavit cibi receptacula, inferiora domus nominans: quoniam corruptibilis est cibus, corruptibile vero interioris est partis, quia deorsum fertur. Si quidem exigua quaedam ex cibo et potu sursum exhibentur, quibus vescimur, maior autem pars secreta foras eiicitur in

*) Genes. 6, 16. **) Ibidem.

stercus. Distega vero et tristega intestina facta sunt per providentiam creatoris ad sustentationem confulciendam factorum. Nam si directa fecisset receptacula cibi a visceribus usque ad nates, importunitates quaedam accidissent. Primum frequens defectio, indigentia et esuries, ex intempestivis eventibus supervenientes et subitanea evacuatio. Secundo ingens quaedam aviditas; nam evacuatis receptaculis necesse erat illico famem et sitim subire, more dominarum gravitate laborantium; et appetitum ciborum iucundum in aviditatem perverti et in statum non-philosophicum: nihil enim adeo in- P. A.
conveniens est, quam ventri vacare. Et tertio mors 85
ad ostium exspectans; quoniam praeveniri a morte oportet eos, qui simulatque edunt, illico esuriunt et bibentes statim sitiunt atque ante quam repleantur, evacuantur et fame affliguntur. Verum longis orbium anfractibus intestinorum liberamur ab omni esurie, aviditate et praeventu mortis: namque quanto tempore cibus sumptus manet interius, non ut transitus exigit, sed ut necessarium erat, variatio efficitur. Quoniam expurgatur expressione vis cibi imprimis in ventre; deinde in iecore calefactus educitur; postea quidquid gustu praevalebat, sursum emittitur ad singulas partes, pueris in accrementum, perfectis autem in vigorem; reliqua vero segregans in stercus et excrementum foras eiicit. Itaque pro tot et tantarum rerum dispositione multum temporis absumitur, facili negotio id peragente natura ad perseverantiam. Porro mihi videtur arca ipsa ad humanum corpus apte referri: quum enim viventium studiosissima (vel feracissima) est natura, eam ob rationem diluvio corruptis deperditisque viventibus oppositum simile terrae apparavit. Quidquid enim super terram vivens fovebatur, area magis generaliter in se portavit, ideo voluit (deus) illam, quae super undas ferebatur, esse

sicut terra matrix, nutrixque; atque educatores ipsos
tamquam gravidas intus ostendere, una cum sole P. A.
ac luna, ceteraque astrorum multitudine et univer- 86
so toto caelo. Quia videntes per id, quod arte factum est, rationem atque analogiam humani corporis evidentius edocerentur: haec enim causa fuit variarum disputationum apud homines. Quandoquidem nihil ita servum effecit hominem, aeque ac corporis humores essentiales, quaeque per illos eveniunt vitia, maxime pessimae voluptates cupiditatesque.

Quare dicit diluvium futurum esse ad corrumpendam omnem carnem, in qua spiritus vitalis est, sub caelo? *)

§. 8. Fere quod antea sub aenigmate dixerat, nunc enudavit: namque corruptionis hominum nulla alia erat causa, nisi quia voluptati cupiditatique servi effecti ita omnia faciebant et laborabant; proinde summae miseriae vitam attigere. Ceterum valde naturaliter adiecit, vitalis spiritus locum dicens sub caelo;
quod nimirum etiam in caelo sunt viventia: non P. A.
enim felix est corpus ex caelesti factum substantia, 87
quasi vero statum peculiarem mirum acceperit meliorem (ceteris) creaturis viventibus; sed caelum imprimis apparuit dignum esse factum hac gratia admirandorum divinorumque viventium, qui omnes omnino sunt spiritus intelligibiles (intellectuales): ita ut partem participationis praestent etiam in terra exsistentibus de vitali virtute et animent ea quae possunt animari.

Quare: Omnia, quae fuerint super terram, consumentur, inquit: quid enim peccant iumenta? **)

§. 9. Primum sicut in bello rege occiso, quum

---

*) Genes. 6, 17. **) Cf. ibid. 6, 17.

caeditur et virtus militaris; ita et nunc aequum
duxit, ut tamquam rege deperdito genere humano,
una cum illo deperderet (vel deperderentur) et ani-
mantium genera. Quamobrem et in pestilentiis prius
moriuntur animalia, maxime connutrita cohabitan- P. A.
tiaque cum hominibus, puta canes et similia, post- 88
modum homines. Secundo quemadmodum capite ab-
scisso, nemo incusat naturam, si tot ac tantae reli-
quae quoque partes corporis cum illo consumentur;
sic et nunc nemo accusabit: quoniam caput quoddam
principale est homo, quo exstincto nil mirum, si ce-
tera quoque animantia cum eo deperdantur. Tertio
animalia facta sunt *) non propter se, ut a sapientibus
dictum est, sed propter hominum servitium, opus-
que, decusque: iure igitur, sublatis iis, propter quos
fuere, illa quoque contigit vita privari: littera talis
est. Ad mentem vero dicamus liceat, quando anima
diluvium patiatur ex illuvie vitiorum, atque quodam-
modo suffocetur, ea quoque quae in terra sunt, ter-
rena inquam corporis, cum illa mori necesse esse.
Namque mors est in malitia acta vita; obeunt oculi
videntes, quum inique vident; obeunt et aures au-
dientes, quum inique audiunt; demoritur et univer-
sus sensus, quum inique sentiat.

Quid est: Statuam foedus meum tecum? **)

§. 10. Primum monet heredem divinae substan-
tiae neminem fore, nisi virtute praeditum homi- P. A.
nem. Siquidem hominum hereditas possidetur, quum 89
ipsi non amplius sunt, sed mortui sunt; deus autem
quum sit sempiternus, participationem hereditatis suae
concedit sapientibus, gaudens de eorum possessione:
qui enim omnia possedit, nullius rei eget; qui vero
omnium penuria laborant, nihil de veritate possede-

---

*) Vid. supra p. 675. ed. Mang. **) Genes. 6, 18.

runt. Quare benignum se monstrans probis, benefacit, concedendo eis illa, quibus indiguerint. Secundo ampliorem quandam largitur sapienti hereditatem: non enim dixit, ponam foedus meum tibi, sed te; id est, tu es iustum verumque foedus; quod statuam generi rationali pro possessione ac decore, quibus opus est virtutis.

Cur dicit: Intra tu et omnis domus tua in arcam; quia te vidi iustum coram me in generatione ista? *)

§. 11. Primum, certa fides comprobatur, quod
propter unum hominem iustum ac dignum multi P. A.
homines salvantur per affinitatem: veluti etiam nau- 90
tae et exercitus; illi quum bonum navarchum habeant, hi optimum ac belli peritissimum ducem. Secundo laude celebrat iustum virum, non sibi soli virtutes acquirentem, verum etiam universae familiae; quae proinde salutem meretur. Optime vero illud adiectum est, nimirum *te vidi iustum coram me;* aliter enim homines probant conversationem alicuius, aliter autem deus: nam illi ex visibilibus, iste vero ex animae consiliis invisibilibus (experimentum capiunt). Mirificum est et quod interea additur, illud nempe quod dicit, *in generatione hac te vidi iustum;* ne anteriores condemnare videretur, neque posteriorem futurorum spem concideret: litera talis est. Ad mentem vero, quando deus salvabit principem intellectum animae, qui est paterfamilias, tunc et totam familiam cum illo salvat; partes inquam omnes, omnesque qui sunt secundum partes et verbum prolatum et res corporis. Sicut enim in anima intellectus, sic in corpore anima: per consilia bene se habent omnes animae partes et omnis domus eius cum ea

*) Genes. 7, 1.

beneficium assequitur: quando autem bene se habuerit tota anima, etiam domus eius iterum secum beneficio affecta comperitur, corpus videlicet integritate morum et sobrietate, aviditatibus quae morborum causae sunt iam praecisis.

P. A. 91

Quare iubet in arcam induci ex mundis pecoribus septena, masculum et feminam; ex immundis vero bina masculum et feminam, ad nutriendum semen super omnem terram? *)

§. 12. Divinitus mundum asseruit septenum, binum vero immundum; quandoquidem ex natura mundus est septenus numerus, quippe qui virgo sit, incommixta et matre carens; nec generat neque generatur, sicut singuli eorum qui sub denario sunt, ob entis similitudinem, quod increatum est atque ingenitum et nihil ab illo generatur, licet ipse sit creationis generationisque causa; quia movet virtutes omnium, quae bene dispositae sint ad generationem factorum. Numerus autem binus non mundus: primum quia vacuus est, non densus; quod autem P. A. non est plenum, neque mundum est. Praeterea quod 92 est etiam initium infinitae immensitatis propter materiam. Necnon inaequalitate laborat ob ceteros longos (numeros). Nam qui a duobus in duplicem augentur, omnes alii longi sunt. Atqui inaequale non est mundum, sicut neque materiale, sed quod ab illo est, fallibile est et incomptum, indigens rationis puritatem, quae illud in desinentiam (vel perfectionem) conducat; conducit autem suapte (vi) canticis harmoniae et aequalitatis. Haec physice; restat ut moralia dicantur. Irrationales intellectuque carentes animae nostrae partes in septem dividuntur; in quinque nimirum sensus et in vocale instrumentum atque in

*) Genes. 7, 2. 3.

seminale. Hae in homine virtute praedito omnes sunt mundae et natura sunt feminae, quoniam irrationalis speciei sunt: bene tamen possidenti, masculi; nam viri virtute praediti consili etiam virtutem ipsis procreant, optima parte non permittente eos venire ad externos sensus temere atque effrenate, sed reprimente atque retorquente ad rectam rationem. At in improbo malitia gemella exsistit, quoniam anceps et dubius est iniquus ut haesitabundus, immixta commiscens inficiensque, confundendo ea quae facile disiungi possunt. Tales sunt, qui colorem induunt animae, velut variegatus ac leprosus in corpore, infecto et inquinato sano consilio a mortifero exitiosoque. Ceterum naturaliter adiecta est ratio animalium introitus atque custodiae; propter enim alendum semen ait; ad litteram, utpote, licet particularia corrumpantur, saltem genus servatur in semen aliorum: ut quippe dei propositio concepta in condendo mundo inexstinguibilis perpetuo maneret, salvatis generibus. Ad mentem vero, oportet et in irrationalibus (partibus) animi, mundos motus esse, P. A. ut seminalia quaedam principia, etsi non sint mun- 93 da (animalia). Quandoquidem hominis natura capax est contrariorum, virtutis puta atque malitiae; quarum utramque delineavit in mundi creatione per arborem nomen gerentem scientiae boni et mali. Etenim intellectus noster, in quo est scientia et intellectio, utrumque comprehendit, bonum et malum; verum tamen bonum affine est septenario, malum autem frater est dualitatis. Porro abundans in pulcritudine lex sapientiae studiosa dicit alendum semen non in uno loco, sed in universa terra: tam apprime naturaliter, quam proprie moraliter. Quia illud, quod dicatur in cunctis terrae partibus sectionibusque esse iterum semen animantium, valde naturale et conveniens est deo loca evacuata rursum replere similibus

per iteratam generationem. Nimis autem morale corpus nostrum, quum sit substantia terrena, non omnino derelinquere, ut ab animalibus desertum ac vacuum. Quoniam si vini potu, ciborum exquisitione, feminarum ardenti desiderio et omnino molli lubricaque vita utamur, cadaveris gestatores sumus in corpore: si vero miseratus deus avertat vitiorum illuviem et aridam reddat animam, incipiet vivum reddere atque animare corpus mundiori anima, cuius sapientia est moderatrix.

P. A.

Cur post ingressum in arcam septem dies transiere, post quos (supervenit) diluvium? *) 94

§. 13. Spatium dat benignus servator poenitentiae peccatorum, ut videntes arcam contra positum exemplar pro tempore factum atque animantium genera in ea recondita, quae in se ferebat terra iuxta partes ad speciem perspectantes, crederent praedicationi de diluvio factae; ut nempe corruptionem metuentes ante omnia ocissime converterentur, destruentes ac corrumpentes iniquitatem malitiamque omnem. Secundo summam copiam benignae suavitatis servatoris benefici evidenter repraesentat hic sermo, multorum annorum nequitiam hominum a natali fere usque in senium extensam dissolvendo in eis, qui paucis diebus poenitentiam agant: nam divinitas immemor est mali et amatrix virtutis; quando ergo viderit fidam virtutem in anima, honorem illi mirum in modum largitur, ut deleat omnia de primis delicti imminentia damna. Tertio septem dierum numerus, prout prohibuit oraculum post ingressum in arcam diluvium, memoria est creationis mundi, cuius natali-

---

*) Genes. 7, 10.

tia aguntur die septima; manifeste demonstrando P. A.
patris auctoritatem, ac si diceret: Ego sum condi- 95
tor mundi, quae non sunt exsistere iubens, et idem
qui nunc magno diluvio corrupturus sum terram. Verum causa erat geneseos mundi bonitas, quae mihi inest, ac benignitas; corruptionis vero futurae, ingratitudo atque impietas eorum, qui beneficiis a me cumulati fuerant. Intercipit ergo dies septem, ut recordentur increduli atque a fide deficientes geneseos mundi et suppliciter recurrentes ad universorum creatorem, reposcant operum suorum perpetuitatem; reposcant autem non ore ac lingua, sed potius animo correctionis sive resipiscendi.

Cur pluvia diluvii fit per quadraginta dies totidemque noctes? *)

§. 14. Primum dupliciter dies dicitur: alter tempus quod a mane usque ad vesperum est, ab ortu solis ex oriente usque ad occasum; ita qui definiunt, dicunt: Dies est, quousque fulget super terra sol. Alias dies dicitur etiam una cum nocte numeratus; ita dicimus mensem triginta diebus constare, coadunantes simulque supputantes tempus noctis. Hisce prius definitis non frustra usurpatum dico praesens verbum, quod prae se fert dies quadraginta et quadraginta noctes, sed ut duplicem numerum suggereret, determinatum ad generationem hominum, qua- P. A.
draginta nempe et octoginta: quemadmodum sugge- 96
runt multi medici nec non physici viri; praesertim vero in sacra lege describitur, (ea) quae fuit et ipsis principium physiologiae. Quoniam ergo corruptio erat invasura ubique universos viros ac mulieres, ob unionem in excessu iniquitatum inter dissidia, aequum duxit iudex aequale decernere tempus perditionis eis,

*) Genes. 7, 4.

quos distinxit in creatione naturae et primae vivificationis. Principium enim procreationis est in partibus seminis perseveratio. Necesse autem erat masculum honorare lumine puro, umbram nesciente; femina vero mixturam habebat massae cum nocte atque tenebris. Ideo in universorum constructione, masculi excessus (vel numerus impar) ex unitate compositus quadrangulos parit; femina vero numerus par, ex dualitate alios longos: porro quadrangulum splendor est et lumen ex aequalitate laterum coalescens; cetera vero longa noctem et tenebras prae se ferunt ob inaequalitatem, quoniam quod excedit, umbram ponit ei, qui subiacet excessui. Secundo numerus quadraginta plurimarum productor est virtutum, ut alias suggestum est, saepe etiam pro legislationis indicio usurpatum est, tum super illos, qui recte aliquid perfecerunt laudis et honoris, tum super illos, qui ob delictum subeunt vituperia suppliciaque; ita ut testimonia adducere manifesta nimium esset.

P. A. 97

Quid est: Delebo omnem suscitationem (naturae) vigentem, quam feci a facie terrae? *)

§. 15. Nonne ergo demirati resilitis haec audientes ob pulcritudinem sententiae? Non enim dixit de terra delere, sed *de facie terrae*, videlicet ex superficie: quod nempe in profunditate vitalis virtus seminum omnium incolumis servetur et immunis ab omni malo, quod potest damnum ferre. Quoniam propositionis suae non est oblitus creator, sed illos, qui obiter et secundum solam superficiem moventur, corrumpit; radices tamen in profunditate relinquit ad generationem aliarum causarum. Verum divinitus

*) Genes. 7, 4.

sane et illud: *delebo* scriptum est; evenit enim, ut
delendis deletis literis, pinax literarum permaneat
idem. Quo probat, quod inconstantem generationem
propter impietatem delebit literarum instar; conversa-
tionem autem et essentiam humani generis perpetuo
servabit pro futurorum semine. Huic concordat et P. A.
sequens, quoniam illi *delebo*, adest istud, *auscita-* 98
tionem (vel *surrectionem*) *naturalem*. Suscitatio au-
tem est dissolutio oppositorum: dissolutum autem qua-
litatem quidem deserit, corpus tamen materiamque
retinet. Littera haec est. Ad mentem vero, dilu-
vium symbolice spiritualis dissolutio est: quum ergo
per gratiam patris abiicere atque abluere velimus sen-
sibilia omnia ac corporalia, quibus intellectus infe-
ctus erat sicut ulceribus tumidis, quasi ab illuvie ex-
purgatur stagnum limosum, accedentibus dulcibus flu-
entis fontibusque potandis.

Quare dicit: Fecit Noe omnia, quae praecepit (vel mandavit) ei dominus deus? *)

§. 16. Grande iusto elogium; primum quod non
partem, sed omnia mandata perfecit ingenioso ani-
mo et dei amantissimo consilio. Secundo vero, quod
non vult iubere ei potius, quam mandare; iubent
enim domini servis, mandant autem dilecti (amici)
amicis, praesertim maiores minoribus. Mirificum er-
go donum est, etiam in servorum ordine reperiri at-
que in serie ministrorum dei; excessus autem bene-
ficii est dilectum quoque amicum esse laudatissimo
enti increato. Diligenter sane et utraque nomina P. A.
(dominum deum) usurpavit nunc declarativa supe- 99
riorum virtutum deperdendi ac benefaciendi, prae-
mittens dominum et postponens beneficum deum.

*) Genes. 7, 5.

Quandoquidem iudicii tempus erat, praecedat inquit deperditor (vindex). Sed tamen quum sit suavis benignusque rex, pro reliquiis relinquit seminalia elementa, quibus repleantur loca vacua; quapropter in principio creaturarum illud *fiat* non exterminatrix erat virtus, sed benefica. In creatione itaque demutavit vocationem nominum. Quum enim appellatio dei benefica est, istam frequentius usurpavit in constructione universorum: cunctis autem perfectis, nuncupavit etiam dominum in ipsa creatione; hoc enim regium est nomen et exterminativum. Quoniam ubi actio generationis est, deus praemittitur in ordine; ubi vero supplicium, dominus praeponitur quam deus.

*Cur in sexcentesimo (anno) vitae Noe fit diluvium, mense septimo, vigesimo septimo die mensis? *)*

§. 17. Contigit fortasse iustum natum fuisse initio mensis, mense primo, inchoante principio ipsius anni, quem solent vocare annum sacrum honoris ergo; alias non ita accurate designaret mensem et diem diluvii facti, mensem septimum, diem autem vigesimum septimum. Sed fortassis his manifesto ostendere volet tempus verni aequinoctii; id enim semper occurrit septimi mensis vigesimo septimo (die). At quare in aequinoctium vernum cadit diluvium? Quia circa P. A.
tempus illud omnium sunt incrementa et genera- 100
tiones tam viventium, quam plantarum. Poena itaque supplicii eo magis horrendas praebet minas virente aetate ubertatis manipulorum et in ipsa fertilitate supervenit malum in reprehensionem impietatis eorum qui poenae subiiciuntur. Ecce enim, inquit, universa natura continet in se sua vel plenissime, triticum, hordeum, cunctaque seminabilia, ad perfectam generationem perducta, quemadmodum et ar-

*) Genes. 7, 11.

borum fructus generare coepit. Vos tamen sicut mortales beneficia eius corrumpitis, corrumpentes divina simul dona consilia (vel mysteria). Quod si autumnali aequinoctio factum fuisset diluvium, quum nihil esset in terra, sed omnia collecta in congeriem propriam: nullatenus veluti supplicium crederetur, sed potius beneficium, aqua purgante campos et montes. Quum tamen et primus terrigena eadem tempestate creatus fuerit, quem oracula divina Adam vocant: quia nimirum omnimode decebat, ut etiam humani generis preavus, vel protoparens, sive pater, aut quoquo modo oporteat nominare maiorem illum, crearetur tempore verni aequinoctii, quum cuncta terrena fructibus plena essent. Vernum autem aequinoctium fit mense septimo, qui et primus dicitur sub vario conceptu. Quoniam itaque et a Noe post corruptionem a diluvio factam, primum generationis exordium fit, iterum seminatis hominibus, similis (ideo) P. A.
noscitur primo terrigenae, quantum fieri potest. 101
Annus autem sexcentesimus fontem habet sextum numerum; mundus vero creatus est sub numero sexto: per hunc ergo rursum et sceleratos reprehendit, pudore afficiens illos, quod nullo modo is, qui totum generavit per sextum, terrestres exstinxisset sub forma sexti, nisi ob nimium excessum iniquitatum. Namque forma sexti tertia et minor est numerus sexcentesimus; medium autem amborum sexaginta; siquidem denaria evidentius accipiunt similitudinem unitatis, minus vero centenaria.

Quid est: Rupti sunt omnes fontes abyssi et cataractae caeli apertae sunt? *)

§. 18. Littera patet, nam suggerit orbis extre-

*) Genes. 7, 11.

ma, terram et caelum, concurrisse in mortalium P. A. damnandorum perditionem, aquis undique sibi in- 102
vicem obviantibus; pars enim de terra sursum scaturivit, parsque de caelo deorsum defluxit. Et sane manifestius dictum illud est: *Rapti sunt fontes*; nam ruptura facta, sine obstaculo impetus fit. Ad mentem vero illud expedit dicere: Caelum est symbolice humanus intellectus, terra autem sensus et corpus: magna ergo aerumna calamitatum obtinet, quum neutrum permanserit, sed utrumque moliatur insidias. Quid est autem, quod dico? Saepe accidit intellectum vafritiam malitiamque prae se ferre et acerbius se in omnibus gerere; ubi corporis libidines coerceantur ac detineantur: saepe autem contrarium praevalet, libidines nimirum opportunitate gaudent et serpunt vigentes mollitie ac copia rerum. Portus ergo istarum sensus est cum corpore; sed quum intellectus, neglectis rebus, constet in se, illi inefficaces iacent ut derelicti. Quando vero ambo uniuntur, consilium cunctis malitiis usum et corpus cunctis sensibus irrigatum atque vitiis omnibus usque ad satietatem ingurgitatum, tunc illuviem patimur. Et hoc est ingens utique diluvium, dum intellectus fluenta aperiuntur iniquitate, insipientia, avida cupiditate, iniuria, arrogantia, impietate; et corporis fontes aperiuntur libidine, cupidine, ebrietate, ingluvie, liguritione, stupro cognatarum sororumque et morbis irremediabilibus.

P. A.
Quid est: Clausit deus de foris eius arcam? *) 103

§. 19. Quandoquidem corporis diximus humani apparatum designari symbolice per arcam animadvertendum est, quod de foris circumcluditur corpus nostrum dura ac densa pelle, in tegumentum cuncta-

*) Genes. 7, 16.

rum partium. Hanc enim natura tamquam tunicam fecit, ne frigus, neve calor compotes sint damni ferendi. Littera autem manifesta est: nam diligenter clauditur arca foris divina virtute custodiae causa, ne per aliquam partem aqua intret, quum anno integro fluctibus agitanda esset.

*Quid significat: Multiplicata est aqua et levavit arcam, quae ferebatur super aquam? *)*

§. 20. Littera liquet; verum allegorice refertur ad corpus nostrum, quod oportet tamquam per mare transferri, et fluctuando cum necessitatibus superare famem et sitim, frigus et aestum, quibus agitatur, turbatur, moveturque.

*Quare quindecim cubitis supra omnes excelsos montes redundabat aqua? **)*

§. 21. Notandum ad litteram, quod non su- P. A.
per omnes montes altos excessus fuit quindecim 104
cubitorum, sed super valde longiores altioresque; idcirco multo magis superavit humiliores. Verum oportet allegorice rem construere: montes enim altiores in corpore nostro obumbrant sensus, eo quod in altitudine capitis nostri concessum eis fuerit habere sedem firmitatis. Sunt autem quinque trini singuli considerati, ita ut omnes sint quindecim: ut visus, visibile, videre; auditus, audibile, audire; odoratus, odorabile, odorari; gustus, gustabile, gustare; et tactus, tangibile, tangere. Haec sunt quindecim cubiti excedentes: nam et isti illuvie obruuntur, per importunum eventu infinitorum vitiorum malorumque corrupti.

*Quid est: Mortua est omnis caro mobilis? ***)*

§. 22. Optime atque naturaliter carnem mobilem

---

*) Genes. 7, 17. **) Ibidem v. 19. ***) Ibid. 7, 21.

dixit corruptioni deditum; movet enim caeo voluptates et movetur a voluptatibus: tales autem motus causae sunt animarum corruptionis; sicut sobrietas et patientia salutis.

P. A.
Quid est: Omne quod erat in arida, mortuum est? *) 105

§. 23. Littera nota est, quia in magno illo diluvio omnia, quaecunque erant super terra, corrupta periere. Ad mentem vero quemadmodum materia lignorum, quum arida sit et sicca, statim ab igne consumitur: sic et anima quando non immiscetur cum sapientia, iustitia, pietate, ceterisque virtutibus constantibus, quae solae possunt laetificare cogitationes, siccata atque arefacta sicut planta carens pullulatione ac satu, aut sicut truncus senescens, emoritur, tradita diluvio corporis.

Quid est: Delevit omnem suscitationem, quae erat super faciem terrae? **)

§. 24. Littera manifestam praefert historiam; verum in allegoriam verti placet hoc modo: Non inconsulto dixit suscitationem; id enim nomen est ambitionis ac superbiae, qua contemnunt homines quum humana tum divina ***) iura. Ambitio autem et arrogantia super faciem terrenae ac corporeae naturae nostrae potius apparent, vultu elato et superciliis P. A. contractis. Quoniam sunt aliqui, qui pedibus pro- 106 pius accedunt, pectore tamen et cervice ac capite renituntur retroque feruntur ac staterae ritu resistunt; ita ut dimidio corporis per pedes anterius accedant, pectore autem superiori retrorsum se retrahentes similes iis, quorum musculi ac nervi (cervicis) dolo-

*) Genes. 7, 22. **) Ibid. v. 23. ***) Ad verbum: divinitatem.

rem patiuntur, unde impediuntur se naturaliter incurvare. Verum huiusmodi homines supprimi placuit ex dominicis monumentis et divina historia scripturarum.

*Quid est: Remansit solus Noe et qui cum eo erant in arca? *)*

§. 25. Littera manifesta est. Ad mentem verò huiusmodi licet prodere sententiam, quod sapientiae et iustitiae studiosus intellectus tamquam arbor, nocivas omnes germinationes apud se pullulantes, exsugentesque humores nutritionis à se amputat, affectuum inquam immoderationem ac malitiam eorumque effectus. Solus itaque sic cum suis relictus dicitur: sua vero uniuscuiusque proprie sunt illa omnia consilia, quae secundum virtutem ordinantur. Quapropter adiectum est, quod *remansit solus* (*ipse*) *et qui cum eo erant*, ad revelationem verioris laetitiae. P. A.
Remansit autem in arca, puta in corpore, quod erat 107
purgatum ab omni vitio morboque spirituali, nondum compos factus, ut omnino incorporeus esset. Verum gratiae reddendae etiam propter hoc beneficium patri salutari, eo quod coniugem ac collegam recepit non amplius ut praepotentem, sed sub potestate: quare neque in diluvio submergitur, sed superans diluvium corpus minime corrumpitur gurgitibus cataractarum, quas effluens sursum sustollit crapulosa, libidinosa et vanitatem amans voluntas.

*Quare dicit: Memor fuit deus Noe et bestiarum et iumentorum; vix tamen mulieris et puerorum meminit? **)*

§. 26. Quum concordet aequeturque cum uxore

*) Genes. 7, 23. **) Ibid. 8, 1.

vir et pater cum filiis, non est opus pluribus nominibus, sed unius primi. Ergo Noe dicendo reapse omnes dixit, qui domi erant. Nam quum discordia laborent vir et mulier et pueri et cognati, nec ultra patitur domus (una dici), sed loco unius plures fiunt: quando vero concordia est, una domus exhibetur ab uno maiori et omnes ab illo pendere comperiuntur, sicut arboris rami ab illa expullulantes aut a palmite fructus non decadentes. Dixit alicubi et propheta: *Respicite in Abraham patrem vestrum et in Sarram, quae parturivit vos:* quod nempe una erat stirps, ad mulierem versus concordiam patefacit. P. A. 108

Quare prius bestiarum, postea iumentorum memoriam fecit, dicens, quod recordatus est Noe et bestiarum et iumentorum? *)

§. 27. Primum poeticum illud haud frustra dictum est, quod *malos in mediam deduxit.* Bestias itaque in medio domesticorum constituit, hominum et iumentorum, ut pote cicuratus mansuefactusque sit accepta ex ambobus familiaritate. Secundo vix aequum arbitratus est bestiis providum beneficium simul facere; quia statim additurus erat principium diminutionis Diluvii. Littera talis est. Ad mentem vero iustus ille intellectus habitans in corpore velut in arca, habet etiam bestias et animantia; non tamen privata illa, quae mordeant ac laedant, sed ut ita dixerit quispiam, generalia (vel generativa), quae seminis atque originis rationem habent; quoniam sine his nequit anima in corpore apparere. Porro insipientis anima usurpat omnia venenosa ac mortifera; sapientis vero illa, quae commutarunt ferarum naturam in domesticam.

*) Genes. 8, 1.

P. A.

Quid est: Adduxit spiritum super terram, et cessavit aqua? *) 109

§. 28. Nonnulli dicant spiritum dictum esse ventum, quo cessaverit diluvium: ego tamen non novi aquam per ventum imminutam esse, sed turbatam agitatamque undis, alias iam ab antiquo tempore vastae latitudines maris consumptae essent. Nunc itaque visum est spiritum dixisse divinitatis, qua universum securitatem assequitur una cum calamitatibus mundi iisque, quae in aere sunt, quaeque in cunctis mixturis plantarum et animalium. Si quidem illius temporis diluvium non exigua aerumna erat aquae, sed immensa et infinita, pene diffluens extra columnas Herculis magnumque mare; quoniam universa terra, et montana spatia inundata erant; quae vix convenit vento evacuari, sed, ut dixi, invisibili virtute divina.

Quid est: Cooperti sunt fontes abyssi et cataractae caeli? **)

§. 29. Primum constat, quod prioribus quadraginta diebus continenter fuerunt aquae poenales, de imis terrae fontibus diruptis et desuper a caelo cataractis apertis, donec inundata sunt omnia loca campestria montanaque. Atque per alios dies centum P. A.
et quinquaginta integros non cessaverunt nec fluen- 110
ta ab effusione, neque fontes a scatebra; mitius tamen non ad incrementum, sed ad durationem extensionis aquae; cui et ab alto adiuvamen exstitit. Id significat interea dictum post centum et quinquaginta dies claudi fontes et cataractas: ergo dum adhuc non erant impediti, constat in actu fuisse. Secundo necesse erat, ut quod exhibuit diluvio inundationem,

*) Genes. 8, 1. **) Ibid. v. 2.

duplex nimirum aquae receptaculum, alterum ex terrae fontibus, alterum e caeli scaturiginibus clauderetur: quo magis enim deficiunt praebitiones materiae, ista consumitur a se; maxime quum divina virtus iussum dederit. Littera haec est. Ad mentem vero, quoniam animae illuvies a duobus oritur; nam a consilio velut de caelo, alias autem ex corpore et sensu velut de terra, malitiis per affectus et affectibus per malitias simul introductis, necesse erat, intrans divini medici verbum pro visitatione salutari, ad sanandum morbum, utramque impediret influxionem. Namque medicae artis principium est arcere infirmitatis causam, neque ultra relinquere materiam morbi. Id edocuit etiam in leproso, quando enim persistat, nec amplius extendatur, stationem eius et mansionem eodem in loco pro lege statuit, quod munda esset; quod enim movetur praeter naturam, immundum est.

P. A.

*Quid est, quod descendebat aqua deminuta post centum quinquaginta dies? *)* 111

§. 30. Quaerendum est, utrum distincti sint isti centum quinquaginta dies minuendae aquae per quinque menses, an respiciant ad anteriores, in quibus indesinens erat diluvium, sicut adhuc crescens?

*Cur dicit: Sedit arca mense septimo, vigesimo septimo die mensis? **)*

§. 31. Aequum est considerare, quomodo initium diluvii inchoet mense septimo, vigesimo septimo die; et diminutio, quando requievit arca in cacumine montium, iterum fit mense septimo, vigesimo septimo die mensis. Dicendum

*) Genes. 8, 3. **) Ibid. v. 4.

itaque, homonymiam esse mensium dierumque; nam principium diluvii factum est mense septimo, inchoans a natalitio die iusti prope vernum aequinoctium: diminutio autem mense septimo, incipiens a diluvio in autumnali aequinoctio; quoniam seiuncta sunt a se invicem aequinoctia septem mensibus, intervallum habentes mensium quinque. Namque septimus aequinoctii mensis, per virtutem est etiam primus, eo quod creatio mundi sub illo fuerit propter P.A.
plenitudinem omnium rerum ea tempestate. Simi- 112
liter et aequinoctii autumnalis mensis septimus secundum tempus, primus est dignitate, septimi ex aere habens principium. Fit itaque diluvium mense septimo, non secundum tempus, sed secundum naturam, principium habens vernum tempus.

Quare dicit: Decimo mense, prima (die mensis) apparuerunt capita montium? *)

§. 32. Sicut in numeris denarius unitatum extremitas est, definitivus atque perfectivus numerus; idem cyclus et finis unitatum et principium atque cyclus decadum infinitatisque numerorum: sic dignatus est creator cessante diluvio ut apparerent cacumina montium in numero decadis perfecto et definitivo.

Quare post quadraginta dies aperit iustus fenestram arcae? **)

§. 33. Nota accurate, eodem numero uti theologum tum in fluxu diluvii, tum in cessatione plenaque sanatione mali: quippe septimi mensis (die) vigesima septima, anno Noe sexcentesimo, puta ex nativitate eius, incipit diluvium verna tempestate; septimi vero mensis (die) vigesima septima requievit

*) Genes. 8, 5. **) Ibid. v. 6.

arca super cacumine montium in autumnali aequinoctio. Ex tribus (rebus) autem constat, invisibile reddi diluvium anno (Noe) sexcentesimo primo, itidem septimo mense, (die) vigesima septima, ut post annum iterum sedet, confirmetque terram ita, ut in momento corruptionis erat, verno tempore repullulantem ac virescentem plenamque cunctis fructibus. P. A.
Verum tamen simili modo per dies quadraginta fit 113
illuvies diluvii, apertis cataractis de caelo et ruptis fontibus ex inferis de terra; atque rursum spes instaurationis per dies quadraginta post sufficientem cessationem, quum et fenestram aperit. Et iterum duratio permanentis diluvii fit per dies centum et quinquaginta, sicut et diminutio per dies centum et quinquaginta. Ita ut mirari liceat aequalitatem, pari namque numero crevit malum ac cessavit, instar lunae, quae aequo numero incrementum etiam a collectione sua agit usque ad plenitudinem luminis perfectam atque decrementum, reversa in collectionem, postquam prius plena est. Similiter et in divinis castigationibus ordinem creator servat, enormitatem expellens de finibus divinis.

Quid est arcae fenestra, quam aperit iustus? *)

§. 34. Littera vix patitur difficultatem dubii, veluti patens; ad mentem itaque haec dicenda restant. Corporis fenestras imitatae sunt singulae partes sensuum, quoniam per istos tamquam per fenestras intrat in intellectum comprehensio sensibilium et rursus intellectus quasi porrectus attendit per istos. P. A.
Pars autem fenestrarum, sensuum, inquam, (no- 114
bilior) est visus; quippe qui et animae maxime affinis sit, et pulcherrimae entium lucis familiaris atque minister sacrorum: quique viam ad philosophiam pri-

*) Genes. 8, 6.

mus paravit. Videns enim solis motum ac lunae ceterorumque planetarum vagationes et infallibilem circumlationem totius caeli atque superiorem omni ratione ordinem harmoniamque, sicut et unicum mundi verum opificem, retulit solus uni principi consiliorum, quidquid vidit. Ille vero (intellectus) acuto oculo cernens quum ista, tum per ista superiores ideas demonstrativas universorumque causam, illico statim intellexit deum, una cum conceptu generationis ac providentiae; quod nempe visibilis haec natura non per se facta est. Nam fieri nequibat, ut talis harmonia, ordo, ratio, analogia constantissima, et talis ac tanta concordia, atque vera prosperitas felicissima suapte (vi) existeret, sed necesse est aliquem esse creatorem ac parentem sicut gubernatorem atque aurigam, qui haec generaverit et generata ipsa salva et sana servet.

P. A. 115

Cur corvum primum emittit? *)

§. 35. Ad litteram corvus dicitur esse animal legationi atque functioni addictum: namque hactenus volatum atque garritum suum multi expectant, diiudicantes aliquid significare de incognitis rebus. Ad mentem vero corvus quum sit nigrescens et arrogans et velox animal, signum malitiae est, quae noctem ac tenebras inducit animae;[1] atque velocior est pariter ad occurrendum cunctis mundi rebus pervolans. Adde audaciorem esse in exitium aucupantium; quoniam superbia parit et temerariam impudentiam: cui opponitur virtus luminis specie et constans et natura pudica verecundia decorata. Iure itaque si quid reliquum erat in intellectu tenebrarum, quae secundum insipientiam fiunt, id extra finem expellens eiicit.

*) Genes. 8, 6.

Quare corvus egressus non amplius redit, quum nondum siccata esset pars aliqua terrae? *)

§. 36. Allegoriam patitur locus, quoniam adversaria lumini iustitiae, iniustitia est; ita ut prae actis hominis virtute praediti praeclaris, (magis) P. A.
optandum existimet congaudere propinquo suo dilu- 116
vio; nam confusionis atque corruptionis amatrix est iniustitia.

Quare opposite dixit: donec siccaretur aqua a terra; quum non aqua de terra, sed terra de aqua (siccetur)? **)

§. 37. Allegorice haec profert, designans per casum aquarum immensitatem vitiorum; quibus saturatis ac saginatis corrumpitur anima: servatur autem illis siccatis et arefactis; tunc enim nihil damni inferre possunt, ut imbecillia reddita atque emortua.

Cur secundo emittit columbam, illamque a se, atque ut videret, an cessavisset aqua; quorum nihil dixit de corvo? ***)

§. 38. Columba imprimis est animal mundum, deinde cicur mansuefactum et vivens cum hominibus, quare etiam ipsi tributus est honor ut offerretur super ara in sacrificiis. Propterea sanciens atque asseverans dixit, *emisit a se*, cohabitantem sibi declaraturus. Per illud autem, ut videret, *an sedata esset aqua*, communem †) (patefacit curam). Symbola sunt autem isti, corvus et columba, malitiae et virtutis: unus enim (vel una, sive malitia ut corvus) domo caret et habitatione et civitate, insolens, in- P. A.
sociabilis. Virtus autem humanitatem colit et bo- 117

---

*) Genes. 8, 7. **) Ibid. ***) Ibid. v. 8. †) Vel: *aequalem ac concordem.*

num publicum; quam virtute praeditus legatum mittit pro rebus sanis ac salutaribus, volens per ipsam edoceri condignum: et illa legati more veram refert gratiam, ut caveantur noxia et studiose ac diligenter utilia admittantur.

Quare non inveniens columba requiem pedibus (suis) revertitur ad Noe? *)

§. 39. Nonne ergo evidens est probatio, symbolice per corvum et columbam declarari malitiam et virtutem? Ecce enim columba postmodum emissa, non invenit quietem; at quomodo corvus antea egressus, dum adhuc aerumna diluvii obtinet, potuit invenire locum ac demorari? nam neque cygnus vel ibis aut ex genere aquatilium erat corvus. Sed per aenigma demonstrat, malitiam egressam foras ad tumidos gurgites vitiorum et cupiditatum, quae inundant corrumpuntque animam ac vitam, laeto animo haec admittere et cum illis commorari atque coha- P. A.
bitare velut cum familiaribus ac propinquis. Vir- 118
tus autem vel primum aspectum (eorum) aversata, subito resilit nec revertitur, quietem vix reperiens pedibus, stationem videlicet nullam, nullum locum se dignum inveniens: quid enim aliud hoc maius sit malum, ut nec ullum neque exiguum inveniat virtus in anima locum pro quiete ac commoratione?

Quid est: Extendens manum accepit eam et induxit ad se? **)

§. 40. Littera manifesta est: ad mentem autem diligenter eliciendum verum. Sapiens virtute utitur ut ephoro legatoque rerum, qui quum eas viderit naturas esse se condignas, permanet habitans

*) Genes. 8, 9. **) Ibid. 8, 9.

in eis corrigendo ac meliores reddendo; quoniam valde communis aequalisque et utilis est sapientia. Quando vero videbit in oppositis eas redundare praepostere et omnino deficere, redit ad proprium locum: et admittit illam virtute praeditus, verbo extendens manum, et opere intellectum omnem aperiens atque explicans per numerum perfectum, parem et plenum, omni cum promptitudine. Neque tum, quum emittebat eam a se ad lustrandas aliorum naturas, seiun- P. A.
xerat a se, sed aeque ac sol radios in terram mit- 119
tit ad illustranda omnia; quia immensae eius lucis est minime disiungi.

Quare detentus adhuc septem alios dies rursus emisit columbam? *)

§. 41. Optimum vitae exemplum: quoniam etsi sub principio pertinaces videbit naturas, vix decidit spes earum mutandarum in meliora; et tamquam medicus prudens non statim adhibet morbo perfectam sanitatis curam, sed postquam permiserit naturae, ut prius aperiat viam salutis, tunc usurpat salutarem medicus medicinam, sic virtute praeditus verbum, quod est iuxta legem sapientiae. Septenarius autem numerus sacer est ac dominicus, quemadmodum et pater universorum quando mundum fecit, dicitur vidisse opus suum. Visio autem mundi et rerum in eo contentarum nihil aliud est, quam philosophia, egregia selectaque pars, quam comprehendit sapientia, continens in se etiam opus magis necessarium ad videndum.

P. A.
Quid est: Rediit iterum ad eum columba ad 120
vesperum, habens folium olivae ramum gracilem in ore suo? **)

---

*) Genes. 8, 10. **) Ibid. 8, 11.

§. 42. Cuncta haec signa selecta sunt probataque, redire et ad vesperum, habere folium olivae et ramus eius gracilis et oleum et in ore suo; singula tamen signorum certo certius scrutanda sunt. Nam reditus distinctus est ab anteriore: ille enim nuntiationem praeferebat naturae penitus corruptae ac rebellantis atque a diluvio deperditae (puta) a multa imperitia atque insolentia: iste autem incipientis se poenitere. Verum invenire poenitentiam non facile est, sed nimis difficile negotium atque laboriosum. Propterea ad vesperum venit, totam diem transigens in visitatione a mane usque ad vesperum; verbo lustrans loca, opere autem partes ipsius naturae attendens per visitationem atque manifeste ab initio usque ad finem videns: nam finis indicium est vespera. Tertium vero signum portare folium; folium autem exigua pars est arboris: non tamen sine arbore fit; cui aequiparatur incipere poenitentiam agere. Quoniam initium correctionis exiguum habet indicium; quasi vero folium dixeris, quo custodiam videtur accipere, potest tamen discuti; quominus magna sit spes omnino perveniendi ad comparandam correctionem non alterius arboris folium, sed solius olivae P. A.
esse; oleum autem luminis est materia. Namque 121
malitia, ut dixi, tenebrae sunt profundae, virtus vero splendor luminosus est: et poenitentia principium est luminis: initium autem poenitentiae nondum existimes in pullulantibus ac virescentibus, sed dum adhuc arida sunt et sicca seminali ratione habita. Quapropter quintum signum declaratur, advenientem portasse ramum gracilem. Et sextum signum, ramum gracilem in ore eius fuisse; primus enim numerus perfectus est sextus; quoniam virtus in ore, in sermone videlicet suo fert semina sapientiae et iustitiae, uno verbo, probitatis animae: et non solum fert, verum etiam partem participationis praestat

idiotis, hauriendo aquam animis et irrigando poenitentiae peccatorum desiderium.

Cur dicitur: Scivit Noe, quia cessavit aqua e terrā? *)

§. 43. Littera constat, quoniam si ex aqua sumptum fuisset folium, humidum utique ac madidum esset; nunc tamen aridum atque gracile dicit esse illud, ac si arefactum super terra siccata. Ad mentem vero symbolum poenitentiae sumit sapiens et aerumnas nimiae indocilitatis impedire vult adducendo folium; quamquam nondum erat virens, sed P. A.
gracile ob rationem praedictam. Simul autem mirari 122
licet de patre propter nimiam benignitatem; quamvis enim corruptio obtinuerat terrestres excessu iniquitatum, attamen remanserunt reliquiae vetustatis, illiusque quod ab initio erat, atque virtutum maiorum semen exile. Quo signatur nihilo minus non omnino corrumpi memoriam bonorum ab initio factorum: quare cognatus amicusque Moysis propheta quidam statuit huiusmodi oraculum: *Nisi dominus omnipotens reliquisset nobis semen, facti fuissemus sicut caeci et steriles*, nec scire bonum, neque generare valentes. Caecitatem vero et sterilitatem Chaldaei patria eorum lingua appellant *Sodomam et Gomorrham.*

Quare tertio post septem dies alias emisit columbam et (quae) non amplius rediit ad eum? **)

§. 44. Nulla deinceps ad eum reditio, verbo columbae est, opere autem virtutis; quod tamen non est alienationis indicium: quoniam, ut dixi, non seiuncta est eo tempore, sed radii more missa est ad visendas ceterorum naturas. Verum tunc non inve-

*) Genes. 8, 11. **) Ibid. 8, 12.

niens auditores correctionis, revertitur et rectius ad eum tendit solum. Nunc vero non amplius uni soli fit possessio, sed commune bonum cunctis illis, qui tamquam de terra accipere sapientiae emana- P. A. tiones voluere; ii nimirum, qui iam ab initio siti 123 magnae summae sapientiae laboravere.

Quare sexcentesimo primo anno vitae Noe, primo (die) mensis primi defuit aqua a terra? *)

§. 45. Illud *primum* **) iuxta tempus defectus, dictum est vel de mense vel de homine: rationem autem habet utrumque. Nam si tenendum sit primo mense deficere aquam, nihilo minus aestimandum est septimum velle dicere, illum scilicet, qui est secundum aequinoctium: quoniam idem mensis et primus est et septimus; puta, primus natura et virtute, septimus tempore. Alio itaque loco dicit, *Hic mensis vobis principium est mensium, primus est in mensibus anni;* primum vocans eum qui natura et virtute est primus, quique iuxta numerum temporum septimus; quoniam aequinoctium habet ordinem in serie, et meliorem anni rationem inter tempora. Si vero de homine audias illud *primum*, verius atque proprie dictum erit: vere enim atque proprie primus fuit iustus, tamquam navarchus in navi primus et princeps in civitate. Ille vero non tantum virtute primus est, sed etiam ordine, (quippe) secundi humani generis seminis in ipsa regeneratione ipse fuit principium et primus. Porro optime habetur hoc loco, in vita P. A. iusti fuisse diluvium, et iterum quiescendo redisse 124

---

*) Genes. 8, 13. **) Anceps enim fuit lectio in textu, ad verbum, *In uno et sexcentesimo anno vitae Noe, Primo, in uno mense.* Dictio autem *in uno*, aliena a constructione tam Armena, quam Latina, passim legitur in sequentibus; ubi nos reposuimus *unitas*, i. e. numerus primus.

in primam constantiam: quoniam et facto diluvio, ipsi soli vivendum esset cum tota domo, et sublato malo, solus super terra inveniebatur ante regenerationem in postrema sua vita. Verum quum de anteriori, tum de recenti haud frustra testatum est. Namque verae vitae, quae secundum virtutem est, iste solus desiderio arsit, reliquis ad mortem properantibus ob mortiferas malitias. Ex necessitate itaque sexcentesimo et primo anno cessat malum; etenim in sexti numeri ratione corruptio et in unitate salus facta est: quoniam unitas magis generatrix est animae, ac potior ad vivificandum; quare et novilunio fit defectus aquae, ut unitas praeferatur dignitate in mensibus et annis, quum deus salvat ea quae sunt super terra. Si quidem probos ferre mores (vel probum moribus) Hebraei patria lingua *Noe* vocant, Graecis vero δίκαιος sit dictus: ceterum non est exemptus a corporeis legibus. Quamvis enim non est sub potestate, sed princeps est, at tamen quia non minus morti addictus (ceu mortuus est), ratio illius sexti numeri copulatur cum unitate: quoniam non in uno (anno) seorsum sumpto cessat diluvium, sed una cum sexto (sexcenteno) familiari secundum corpus et imparitatem: quando quidem alter longus (numerus) est primum sextus (sexcentenus); quare dicitur, in uno et sexcentesimo. Iustus autem in generatione, non in illa quae generalis est, neque quae secundum corruptionem iustus est, sed iuxta quamdam; huius enim generatio comparationem praefert. Verum laudabilis est iste quoque, quem deus selegit praeter P. A.
cunctas generationes dignum vitae ratum, termi- 125
num ipsi ponens, ut futuro utriusque generationis ac saeculi fini et principio: finis (est) corruptibilis, principium sequentis. Imo magis convenit laudare eum, qui toto corpore sursum tendens suspexit ob familiaritatem cum deo.

*Quid est: Aperuit Noe tectum areae? *)*.

§. 46. Textus nulla eget enarratione; ad sententiam vero, quia symbolice arca est corpus nostrum, tectum corporis putandum est, quod illud operit et diu conservat vires eius: talis est concupiscentia, qua illud servatur ac durat, moderate nimirum et iuxta legem naturae; sicut dolore dissolvitur. Quando ergo caelesti desiderio intellectus capitur, vult sursum salire ideoque dirumpit omnem speciem concupiscentiae; ut pote sublato e medio illo, quod obvelans umbrae instar obscurabat, nudis incorporeisque naturis sensum adhibere possit.

*Quare septimo mense, septima et vigesima (die) siccata est terra? **)*

§. 47. Viden' quod paulo ante primum dixe- p. A.
rat mensem, nunc septimum profert? idem est 126
enim septimus quod attinet ad tempus, ut dixi, natura tamen primus est, ut initium aequinoctii. Verum optime et eventus diluvii agitur septimo mense, septima et vigesima (die), et terminus cessantis diluvii post annum iterum eodem mense septimo eademque die. Nam sub aequinoctio diluvium et redintegratio vitae; cuius rationem iam pridem indicavimus: huiusmodi autem mensibus diebusque synonymus comperitur mensis septimus et iterum dies occurrit vigesimus septimus, quum arca sedit supra montes. Hic mensis est, qui natura septimus est, tempore vero primus, qui nimirum aequinoctii est. Itaque in aequinoctiis electio datur per septimos menses et dies vigesimos septimos. Nam diluvium factum est mense septimo, quo aequinoctium occurrit vernale: ita ut tempore septimus sit, sed natura pri-

*) Genes. 8, 13. **) Ibid. v. 14.

mus. Eiusdem mensurae fuit et cessatio sive indulgentia, quando arca super cacumina montium quievit, rursum sane mense septimo, non eodem tamen, sed illo quo auctumnale occurrit aequinoctium: id est natura septimus, tempore vero primus. Verum perfectissima curatio mali plane arefacti itidem agitur septimo mense, vigesima septima (die) vernalis tempestatis: ut quum principium, quum finis diluvii iam inde determinationem sortietur eiusdem temporis; medietas autem vitae reparatae, medii temporis. Certius interea notandum illud dictum, annum integrum diebus computatis adaequasse diluvium una cum resanatione: coepit enim anno sexcentesimo, septimo mense, die vigesima septima; ita ut spatium tem- P. A.
poris intermedii annum perfectum confecerit, initio 127
ducto a vernali aequinoctio et desinens pariter in idem tempus vernalis aequinoctii. Atque hoc pacto, postquam corruptionem subiere, ut dixi, terrena ista fructibus plena; deperditis illis, qui his utebantur, exempta ab omni malo rursum inventa est terra plena seminibus et arboribus fructiferis iuxta productionem veris: aequum enim duxit, ut sicut erat terra, quando diluvium passa est, simili modo quum arefacta esset, se se iterum monstraret et retribueret (debitum naturale). Neque mirari debes, quod una die sibi relicta terra, per divinam virtutem omnia produxerit, quum semina, tum arbores, omnino completa subito plenis optimisque herbis, aristis, plantis atque fructibus: quoniam in erectione quoque mundi una die ex illis sex complevit ac perfecit plantarum generationem: praesentia vero iam in se perfecta erant et produxerunt tot fructuum sibi convenientium decenter vernali tempore; nam omnia deo fieri possunt, vix tempore indigente ad agendum.

P. A.
Cur terra arefacta non egreditur. Noe de arca, 128

antequam (novum) audisset oraculum? Dixit enim deus ad Noe: Exi tu et uxor tua et filii tui et uxores filiorum tuorum, una cum residuis viventibus. *)

§. 48. Timore praedita est iustitia, sicut ex adverso temeraria sibique arrogans iniustitia. Probatio autem timoris (dei) est, non propriae magis concedere ac consentire rationi, quam deo. Maxime illi, qui vidit immensum pelagus repente factum fuisse universam terram, conveniens erat suspicari, fieri potuisse, ut iterum reverteretur ipsum malum. Ad haec congruentem consequentiam quoque cogitavit, quod nempe, sicut iubente deo ingressus erat in arcam, eiusdem iussu itidem egrederetur: namque nihil perfecte agere se posse quis credat, nisi deus ipse conducat antecedenti eius praecepto.

Cur quum ingressi sunt arcam, ordo talis erat, ipsius et filiorum, postea vero uxorum eius et filiorum illius: in egressu vero res variat; ait enim, egressus est Noe et uxor eius, deinde filii et uxores filiorum eius? **)

§. 49. Ad litteram subindicat per ingressum privationem quoque seminis, per egressum vero generationem continuandam. Si quidem dum ingre- P. A.
diuntur, filii una cum patre describuntur et nurus 129
una cum socru; dum autem egrediuntur, pares uxores, pater cum sua uxore et singuli filii cum suis uxoribus: quoniam vult re potius, quam verbis edocere, quidquid decet amicos suos operari. Porro ore tenus nihil significans dixerat ingressuris, continere intus se se ab coitu mulierum: egressuris vero proles

*) Genes. 8, 16. **) Ibidem v. 18.

creandas esse secundum naturam; per ordinem impositum praedixit. Nec solo verbo usus est, ut proclamaret (de statu arcae): Post talem ac tantam corruptionem omnium terrestrium, nolite gaudere voluptatibus; non enim id convenit. Satis honoris est vobis vitam recepisse, in thalamum vero ascendere (in ipsa arca) cum uxoribus, libidini deditorum est. Quibus sane aequum fuit, ut tamquam consanguinei *) miseratione moverentur deperditi humani generis; maxime quod adhuc incerto rerum laborabant, ne forte ipsis quoque superveniat malum uspiam. P. A.
Ad haec absurdum erat, quum viventes perirent, istos 130
procurasse ut alii non exsistentes nascerentur, hora inopportuna insanientes et ardentes cupidine. Postea vero quam ira cessavit, exemptos a malo iterum per ordinem (egressus de arca) docet iam ad procreationem generationis venire, quum describat non viros cum viris, neque mulieres cum mulieribus, sed feminas cum maritis.

Ad sensum vero illud dicendum, quando animus lavaturus ac expurgaturus sit peccata sua, oportere masculum cum masculo vivere, intellectum (inquam) principem velut patrem adunari privatis cogitationibus sicut filiis, nihil admiscendo de genere femineo, quod secundum sensum est: quoniam tempus est pugnae, in qua ordinem cohortis oportet distinguere ac custodire, ne confusione permixti, victoriae loco reportandae (ab hostibus) vincantur. Quando vero integra fiat purgatio et arefactio ab omni imperitia atque exemtio a cunctis noxiis, tunc decet eum in unum colligere divisos; non ut mascula consilia mollitie effeminentur, sed ut femineum genus, sensus videlicet, masculi vi se induat, mascula consilia consequens et ab illis semen concipiens ad generatio-

*) Sive *consanguineis* sive *consanguineorum*.

nem; ita ut deinceps sapienter, honeste, iuste ac fortiter, et uno verbo per virtutem, omnia sentiat. Verum tamen praeterea illud quoque notare aequum erit, quod quando confusio pervaserit intellectum ad similitudinem diluvii atque negotiis huius mundi tamquam aggeribus contra erectis altercari inter se coeperint, fieri non potest, ut aliquid boni quis queat P. A.
aut seminare aut concipere et generare: quando 131
vero coerceantur infensiones perturbationum continuaeque incursiones consiliorum enormium, tunc tamquam arefacta pars terrae fertilissima producet virtutes optimaque opera.

Quare aedificavit aram, non iussus? *)

§. 50. Quae debentur deo gratiarum actiones sine iussu et mora cunctationis fieri oportet, liberum demonstrando a vitiis animum. Nam decet eum, qui bonis a deo praeditus fuerit, gratiam ipsi referre grato atque volente animo: qui vero cunctatur exspectans ordinem, ingratus est, veluti ex necessitate beneficum honorare coactus.

Quare deo altare, non autem domino, dicitur aedificasse? **)

§. 51. In locis beneficentiae atque regenerationis, sicut in mundi creatione, beneficam tantum virtutem usurpat, qua totum quiddam facit; facit autem, nomine regio dissimulato tamquam summam auctoritatem praeferente. Itaque nunc etiam, quo- P. A.
niam generationis iteratae principium est, benefi- 132
cam mutuatur virtutem, quae nomen gerit dei: namque regia ac principatum declarante, qua dominus

*) Genes. 8, 20. **) Ibid.

appellatur, usus est, quum illam per aquas punitionem inducebat.

Quid est: Sumpsit de pecoribus et volatilibus mundis et obtulit holocarpomata? *)

§. 52. Totum ad sensum dicitur; tum quod a deo sumpserit omnia velut gratias ac munera, tum quod ex genere mundorum; ut illibata de mansuefactis ac munda plane concremasset ceu integros fructus. Bonorum enim hostiae et integrae sunt, integritate plenae et fructus habent rationem: fructus autem finis est, propter quem et planta est. Littera ita se habet. Ad mentem vero pecora munda et volucres mundi sunt sapientis sensus et intellectus cum cogitationibus in mente agitatis; quae omnia par est integre ut fructum integrum factum afferre pro gratiarum actione ad patrem et ipsi offerre tamquam illibatam ac mundam oblationem hostiae.

Quare immolat beneficae virtuti dei, acceptio vero fit per utramque virtutem domini et dei: ait enim: Odoratus est dominus deus in odore (vel odorem) suavitatis? **)

§. 53. Quoniam nos quum ex improviso, ubi spes desit, servamur a malis supervenientibus, beneficentiam unice intuentes, benefico potius ob P. A. laetitiam referimus acceptionem, quam domino. 133 Beneficus autem ipse utraque conspicit virtute honorabiliter acceptans gratos animos, ne claudicare videatur in retributione, sed utrique virtuti entis gratissimum esse declarabit ***).

Quid est: Ait dominus deus, recogitans: Non per-

*) Genes. 8, 20. **) Ibid. v. 21. ***) Vel: *per utramque virtutem agere enti valde placet.*

gam iam maledicere terrae propter opera hominum; iacet enim cogitatio mentis humanae diligenter iugiterque in malis a iuventute. Non pergam iam ergo percutere omnem carnem viventem, sicut feci alias? *)

§. 54. Rationes allatae indicare videntur poenitentiam, quae non est affectio familiaris divinae virtuti. Nam hominum ingenia fragilia sunt atque inconstantia, ita ut (vel: *sicut et*) res apud illos incertae omnino sint; deo vero nihil incertum, nihil incomprehensum, validissimi enim consilii est ac constantissimi. Quomodo ergo quum eaedem rationes assint, quod nimirum ab initio conscius erat mentem humanam iacere diligenter in malis a iuventute, praevenerit corrumpere genus humanum per diluvium; posthac autem se dicit non ultra corrumpere velle, quum tamen restent in animo eadem mala? Verum existimandum est, cuncta huiusmodi verborum genera comprehendi lege ad doctrinam utilitatemque disciplinae potius, quam ad naturam veritatis. Si quidem quasi duo sunt capita, quae occurrunt in toto cursu legis: primo, ut dicitur, non sicut homo; et
altero, sicut homo, ens ipsum instruere filium cre- P. A.
ditur. Primum illud ad veritatem pertinet; re 134
enim vera non sicut homo est deus neque etiam sicut sol neque sicut caelum neque ut mundus sensibilis, sed sicut deus, si liceat id quoque proferre; quoniam similitudinem aut comparationem aut aenigma non patitur beatissimus ille ac felicissimus: imo superat vel ipsam beatitudinem ac felicitatem et quidquid his melius potiusque cogitari possit. Alterum vero pertinet ad doctrinam et directionem, exposite dictum **), sicut homo, ut notetur corrigere velle nos-

*) Genes. 8, 21. **) Vel: *ad enarrationem*.

terrigenas: ne forte iram poenamque iugiter luamus implacabili hostilitate sine pace. Satis est enim semel commoveri, exacerbari, et vindictas accipere de peccantibus; at saepius ob eandem rem (ulcisci) silvestris ac ferini animi est. Quoniam quum retribuam condignum, ut fieri potest, unicuique, propositi faciam decentem memoriam.

Ecce itaque *observasse deum in mente* optime dixit; mens enim et ingenium constantia maiore gaudent: voluntas autem nostra inconstans comperitur P. A.
et vacillans, quam ob rem haud proprie in mente 135
observando cogitamus. Quoniam per cogitationes transitus datur mentis *), extendi tamen per omnia impotens est mens humana, nequiens perfectius ac commodius permeare cuncta.

Verum illud *non ultra pergam maledicere terrae*, optime dictum est; non enim oportet superaddere factis novas maledictiones, eo quod iam plena sint mala. Quia etsi imperfecta sunt, in quantum benignus est et suavis, humanissimusque pater, allevat potius malum, quam adiiciat ad miserias. Sed quasi par est, secundum proverbium tritum: *laterem lavare*, vel *recte aquam haurire*, ac malitiam expellere ab hominis animo cum suis signis signatis. Nam si inest primum, non exsistit obiter, sed intus insculptum et adhaerens ei. Quoniam autem mens potentialis principalisque pars est animae, inducit illud *diligenter*: quod autem cum diligentia et cura perpensum est, cogitatio est exquisita certo certius. Diligentia vero non ad unum tendit malum, sed ut patet, *ad mala eaque omnia*. Neque exsistit perfunctorie, sed *a iuventute:* non solum modo, verum

*) Si aliter Armenia coniungas verba, sententia erit: *meditatio est lustratio cursus mentis:* ac fortasse melius.

etiam ab ipsis cunis; quasi vero aliqua tenus unitum simulque nutritum atque adultum una cum peccatis.

At tamen *omnem carnem*, inquit, *viventem non ultra percutiam*, monens se universim quidem totam partem hominum non ultra corrupturum esse, plures tamen singulos qui inenarrabiles perpetrant iniquitates. Non enim impunitam relinquit malitiam ne-
que libertatem sive impunitatem ei concedit, sed P. A.
indulgens curae generis (humani), ob suum propo- 136
situm, interitum in peccatores necessario constituit.

Quid est: Semen et messis, frigus et aestus, aestas et ver, die ac nocte non cessent? *)

§. 55. Ad litteram significat continuationem durationis annualium temporum, non ultra corrumpendam esse terrenam temperationem animalium et plantarum; quando quidem tempestates corruptae corrumpunt ista quoque et salvae conservatae salva conservant; secundum enim singulas salva et sana servata absque infirmitate, nasci quodammodo consueverunt seorsum mirabiliter et simul crescere. Natura vero tamquam harmonia composita est ex contrariis vocibus gravi et acuta; sic enim et mundus ex contrariis coalescit. Nam quando apprime mortales commixturae frigoris et caloris, humiditatis et siccitatis ordinem naturalem conservant inconfusum, in causa sunt quo minus corruptio occupet terrena uni-
versa. P. A.

Ad mentem vero semen principium est et mes- 137
sis finis; principium autem et finis ambo concurrentes salutis sunt causae: unum enim solum imperfectum est; quia principium finem exigit et finis principium versus acclivior est. Frigus autem et aestus, hiemem et auctumnum peragunt: nam flammeus est

*) Genes. 8, 22.

auctumnus, ita ut post anniversarium succedens igneum (aestum) frigefaciat. Symbolice vero circa animum, frigus timorem indicat, terrorem ac tremorem causans; aestus autem iram, quia iracundia flammae ignisque figuram praefert. Oportet enim ista quoque fieri et permanere semper cum factis corruptisque. Quoniam aestas et ver pro fructibus destinata sunt; ver ad seminum perfectionem, aestas autem fructuum et pupillarum arborum. Haec sane super mentem symbolice discernuntur, duplicem proferentes fructum; necessarium vernali tempore et supervacaneum computatum aestate. Cibus igitur necessarius fere est pro corpore quidquid producitur vere ex seminibus, sicut pro anima virtutes. Quotquot autem per excessum veniunt ex arboribus fructus aestate, praeter corpus animo quoque, ferunt bona corporalia ut externa; haec enim externa serviunt corpori, corpus autem animo, animus deo. Dies vero et nox mensurae sunt temporum ac numerorum: tempus autem et numerus continuo constant. Dies indicat lucidum consilium et nox tenebrosam insipientiam.

P. A.

Cur benedicens (deus) Noe et filiis eius dixit: Crescite et multiplicamini et replete terram et dominamini in ea et terror vester ac tremor sit super bestias et volatilia et reptilia et pisces, quos posui sub manu vestra? *) 138

§. 56. Hoc votum et in principio creationis die sexta elargitus est homini ad imaginem suam facti. Dicit enim (scriptura): *Et fecit deus hominem, ad formam dei fecit eum; masculum et feminam fecit eos. Benedixitque illis deus, dicens:*

*) Genes. 9, 1. 2.

Crescite et multiplicamini et replete terram et subiicite eam et dominamini piscibus et volatilibus et reptantibus super terra. Atqui nonne per haec evidenter indicavit, secundae quasi facturae hominum principium compertum Nec aequalem in honore tantum habere cum illo, qui secundum formam ipsius primum factus est? Principium itaque terrestrium esse pariter distribuens concessit illi et isti. Tu autem P. A.
diligenter attende, quod hunc, qui sub diluvio 139
iustus rex terrestrium extitit, aequalem in honore demonstravit esse non ipsi creato et terreno, sed illi qui secundum similitudinem et formam veri entis incorporei erat, cui ipsi quoque potestatem praebet, regem constituens non ipsum creatum (sive fictum de limo), sed illum qui secundum formam ac similitudinem est, id est incorporeus. Quapropter et creatio eius, qui secundum formam incorporeus est, per diem sextum notata est iuxta perfectum numerum sex: illius autem creati post mundi perfectionem postque generationem universorum die septimo; quia post demum fingitur terrena statua virilis. Post itaque dies generationis septimo (die) mundi dicit: *Non enim pluerat deus super terra et homo non erat, qui operaretur terram.* Deinde: *formavit autem deus hominem limum de terra et inspiravit in faciem eius spiraculum vitae et factus est homo in animam viventem.* Quomodo ergo eidem regno dignus efficiatur secundum imaginem formati hominis istud principium secundae facturae hominum, indicatum est per litteram referentem.

Ad mentem vero explicatio reddenda restat hoc modo. Vult, ut animae sapientium crescant magnitudine et multitudine speciei virtutum repleantque mentem velut terram iis speciebus, nullam vacuam atque inanem relinquentes partem pro insipientia;

**atque dominentur et subiiciant terrorem ac tremorem inferant bestiis; id est superari a voluntate malitias, quoniam indomita ac ferina malitia est: itidem (dominari) volatilium, quae ob levitatem extolluntur P. A.
animo et inani superbia iam armata, damna ferunt 140
maxima, vix impedita terrore: necnon reptilium, quae sunt symbola vitiorum exitialium; repunt enim per totam animam concupiscentia, desiderium, tristitia et timor, ferientes ac pungentes, sicut etiam piscibus signantur illi, qui humidam ac mollem vitam avide colunt, minime vero sobriam, sanam, durantem.**

Cur omne reptile, quod vivit, vobis erit, inquit, in cibum? *)

§. 57. Duplicis naturae sunt reptilia; unum venenosum, alterum domesticum: venenosi sunt serpentes, qui pedis loco, ventre et pectore utuntur reptantes per terram: domestici vero illi, qui habent crura (vel hamos) supra pedes. Littera talis est. Ad mentem vero, reptilia imitantur foeda vitia; munda autem gaudium: apud enim affectum concupiscentiae erunt gaudium et laetitia; apud desiderium voluntas et consilium; apud tristitiam punctio et compunctio; et apud aviditatem timor. Affectuum perturbationes igitur tales mortem ac necem minantur animis: gaudia vero vivunt utique, quem ad modum et ipse monuit per allegoriam, et vitam afferunt possidentibus.

P. A.
Quid est: Sicut olera pabuli dedi vobis omnia? **) 141

§. 58. Nonnulli dicunt per illud, *quasi olera pabuli dedi vobis omnia,* esum carnis permissum fuisse. Ego tamen, etiam si id quoque dimiserit,

---

*) Genes. 9, 3. **) Ibid. 9, 31.

ante omnia sicut necessarium oleris (sive graminis) usum lege constituere velle puto; alia vero additamenta supervacanea sub specie graminis concludit sine legis latione. Nunc autem usu venit *) non uni soli nationi inter gentes selectas cupidasque sapientiae, apud quas continentia religiosa honoratur, sed universis hominibus: qui fieri nequit ut universim cohibeantur ab esu carnis. Verum tamen fortassis neque de cibo est praesens sermo, sed de potestate habenda: etenim non omne esculentum est, quod gramen est, neque omnium viventium constantium constans est cibus et falli nescius: quoniam videbat et venenosa mortiferaque, quae etiam sunt de numero omnium. Fortasse igitur, inquam, haec vult dicere, subiecta esse omnia animalia bruta hominis potestati, sicut gramina seminamus curamusque per agri culturam.

P. A.

Quid est: Carnem in sanguine animae non comedetis? **) 142

§. 59. Visum est per hoc indicare, animae substantiam sanguinem esse; animae tamen sensibilis et vitalis, non eius quae cum quadam excellentia dicitur, quae est rationalis et intellectualis. Tres enim partes sunt animae (humanae), una nutritoria, altera sensibilis, tertia rationalis. Rationalis ergo divini spiritus substantia est secundum theologum (Moysen): nam (in ipsa mundi creatione) dicit: *insufflavit in faciem eius spiraculum vitae*, sicut constitutivum eius. Sensibilis autem et vitalis (spiritus) sanguis est es- P. A.
sentia; dicit enim alibi: *omni spiritui carnis sanguis est.* Proprie profecto carnis spiritui (vel spiri- 143

*) Vel: *mandati vis accommodatur.* **) Genes. 9, 4. Ceterum hoc Philonis fragmentum legitur supra pag. 230. ed. nostr.

tum) dixit sanguinem; eo quod in carne sunt sensus et affectiones, non intellectus, non cogitationes. Verum et per spiritum sanguinis notificat, aliud esse spiritum, et sanguinem aliud; ita ut animae essentia veraciter atque indubie spiritus sit: is autem spiritus non per se seorsum sine sanguine locum tenet (in corpore), sed contextus est ac commixtus sanguine. Sicut etiam venae spiramen referentes, ut vasa spirationis, non aera solum ac purum praeferunt, verum etiam sanguinem, quamvis forsan minus. Duo enim vasa sunt, venae et canales spiraminis; vena plus habet sanguinis, quam spirationis; canales autem spiraminis spirationem magis, quam sanguinem: temperatio igitur in utroque vase ut plus et minus distincta est. Littera haec prodit. Ad mentem vero sanguinem animae vocat ferventem istius atque ignitam virtutem fortitudinem: qui autem hac sapientia plenus est, contemnit omnem cibum et omnem voluptatem ventris aut eorum quae sub ventre sunt. Quod si dissolutus quis fuerit et volubilis ut ventus atque rigescens ob segnitiem vitamque humidam, nihil aliud agit, nisi cadens super ventrem tamquam reptile super terram ac terrena avide elinguit, sine gustatione de cibo caelesti vitam concludens, quem sortiuntur animi sapientiae studiosi.

P. A.

Quid est: Sanguinem animarum vestrarum exquirum ab omni bestia et de manu hominis fratris (sanguinem sive animam)? *) 144

§. 60. Duplex agmen fraudantium est, unum bestiarum, alterum hominum: paullo minus tamen laedunt bestiae; quia nullam habent cum eis, quos defraudare cupiunt, familiaritatem; maxime quod non

---

*) Genes. 9, 5.

sub principatum cadunt, sed principes demoliuntur. Fratres autem vocavit homines occisores, tria haec indicans: primum, quod omnes nos homines cognati sumus fratresque secundum supremae cognationis relationem sibi invicem adhaerentes; unius enim et eiusdem matris naturae rationalis sortem assecuti sumus. Secundum, quod plurima fere atque magna accidunt dissidia insidiaeque inter consanguineos, potius autem fratres sive ob partitionem hereditatis, sive ob dignitatem in familia (praeminentem): quoniam gentilis pugna peior utique aliena est, eo quod cum multa peritia rerum internarum feruntur ad congressum fratres vere ex natura genuini; satis conscii quo impetu utendum sit in praesenti marte. Tertium autem, ut mihi videtur, nomen nunc usurpat fratrum, ad monendam implacabilem ac severam poe- P. A.
nam homicidis servatam, ut sine misericordia id 145
quod fecerunt, patiantur; non enim alienos, sed germanos fratres necaverunt. Optime sane praesidem atque inspectorem a viro occisorum dixit deum; nam etsi homines despiciant ultionem, ne isti negligenter se gerant, quasi vero evaserint periculum impuri homines ferini, tamen sciant, quod in maiori tribunali iustitiae iam pridem prehensi sunt, in divino videlicet iudicio surgente in vindictam malignorum pro defensione eorum, qui iniuriosa atque indigna sustinuerunt. Littera sic se habet. Ad mentem vero meritum puritatis animae, cui convenit evitare incessabilem atque importabilem corruptionem, propitius ille ac beneficus, humanissimus solusque salvator, non despicit, ait, sed omnes qui circumstant inimici eius, expellens disperdit, bestias et homines fratres appellatos. Bestiae namque sunt symbolice furiosi mortem malam minitantes; homines autem et fratres tam singulae cogitationes, tam quae ore et lingua prolata verba, quia cognata sunt et

consequenter ingentia afferunt mala exitiosa, nullum reliquentes nec verbum nec opus quin laedant.

P. A.

Quid est: Qui effuderit sanguinem hominis, pro 146
sanguine eius effundetur (ipse)? *)

§. 61. Non est excessus in expositione, sed potius indicium maioris declarationis, eo quod dicit: *Ipse fundetur sicut sanguis, qui effundit sanguinem:* nam quod funditur, fluit et dissipatur, ita ut non teneat vim substantiae. Quo adumbrat, quod animae indigna perpetrantium mortale imitantur corpus per corruptionem, qua tenus singulis soleat corruptio supervenire. Corpus enim dissolvitur in ea, ex quibus compactum erat, reversum in propria elementa: anima vero dira, malis laborans, huc illuc fertur illuvie vitae lascivae; una cum illa et ipsa mala connutrita idem pati solita sunt ad modum partium membrorum.

Quare tamquam de alio quodam deo dicit, ad imaginem dei fecisse hominem, non autem ad suam? **)

§. 62. Optime et sine mendacio hoc oraculum P. A.
a deo datum est: mortale enim nihil formari ***) 147
ad similitudinem supremi patris universorum poterat, sed ad normam secundi dei, qui est eiusdem verbum. Si quidem oportet rationalem hominum animam typum verbi divini prae se ferre: quoniam primo verbo Deus superior est rationalissima natura; ille vero qui superior verbo est, in meliori ac singulari specie locum tenet; et quomodo poterat creatura similitudinem eius in se praeferre? Verum tamen illud

*) Genes. 9, 6. **) Ibid. ***) Hoc fragmentum est supra p. 175. laudatum.

quoque monere voluit, quod iure meritoque vindictas deus quaerit, pro defensione constantium proborumque (hominum), eo quod ista gerant in se familiaritatem cum verbo suo, cuius utique humana mens similitudo est et forma.

*Quid est: Non ultra erit diluvium, ut corrumpat omnem terram? *)*

§. 63. Per ultimum dictum satis declarat, P. A. fieri quidem diluvia varia, non tamen tale esse, ut 148
possit universam terram in stagnum maris convertere. Littera haec dicit. Ad mentem vero divina assignatur gratia, qua etsi non omnes animae partes cunctis virtutibus profecerint, quaedam tamen aliquatenus adornantur. Ut si quis nequeat toto corpore vigere, saltem id quod facere poterit, ut vigeat, omni diligentia procurare satagat; non vero, si quis imbecillior est aut impos ut omnem omnino vitam propriam corrigat, desperet de iis, quae potest ac consequi valet. Quoniam prout in unoquoque vis inest, non operans secundum illam, tam ignavus comprobatur, quam ingratus: ignavus per moram et ingratus, quoniam acceptis optimis mediis, adversatur essentiae rerum.

*Cur pro signo non ultra faciendi per universam terram diluvii dicit, se ponere arcum suum in nubibus? **)*

§. 64. Quidam autumant arcum dicere illud, quod a nonnullis zona Iovis appellatur, ex figura constantem referentes similitudinem ob iridem. Ego tamen non video id integre assertum fuisse. Primum, quia arcus memoratus propriam sibi naturam

*) Genes. 9, 11. **) Ibid. 9, 13.

essentialem habere debuit, eo quod dei (arcus) P. A.
nominatur; ait enim: *Arcum meum ponam;* atqui 149
quod et dei est et positum fuisse dicitur, id indicat
non esse sine essentia sive substantia. Zona vero
Iovis proprie non habet per se naturam separatam,
sed est solarium radiorum apparitio in humida nube;
cuius omnia phaenomena non exsistentia sunt atque in-
corporea: fidem praebet illud quoque, quod nunquam
zona Iovis nocte cernitur, quum tamen nubes adest.
Secundo vero illud dicendum, etiam die, nubibus ob-
scuratis, minime apparere illic zonam Iovis. Cete-
rum residua adhuc sine mendacio asserenda sunt,
quibus legis lator utitur*), dicens: *Arcum meum ponam
in nubibus;* ecce enim dum nubes adsunt, nulla cer-
nitur apparitio zonae Iovis: ille vero dixit in con-
gregatione nubium fiat arcus in nubibus; at saepe
congregatis nubibus et obscurato ac densato aere,
nusquam apparitio occurrit iridis. Ne forte igitur
aliud quoddam indicet per arcum theologus noster,
in ipsa videlicet tum indulgentia, tum acerbitate erga
terrestres nec ultimam dissolutionem futuram esse ad
modum (arcus) nimis mollis et inepti, neque violen-
tiam usque ad exitium (vel fractionem) accedentem,
sed mediocrem determinationem, mensurata utraque
virtute; diluvium enim magnum cum fractione ac di-
ruptione factum est; sicut et ipse fatetur, dicens;
*dirupti sunt fontes abyssi***): non tamen vehemen-
tia sine mensura. Praeterea est arcus non arma,
sed instrumentum armorum, sagittae nimirum ferien-
tis: atqui sagitta emissa per arcum longinquam par-
tem attingit, illaesa proxima; quod pro indicio da-
tur, nunquam dehinc universam terram diluvium pa-
ti, quemadmodum et nulla sagitta omnia attingit P. A.
loca, sed tantum longinqua. Itaque virtus divina 150

---

*) Vel: *legitime res exponitur.* **) Genes. 7, 11.

invisibilis symbolice est arcus in nube, solutus sane iuxta figuram serenitatis et condensatus secundum nubem; ita ut non permittat nubes omnes omnino in aquam resolvi, ne stagnetur terra (ut) sub diluvio, quod diligenter vetat atque disponit, ac quasi freno coercet condensationem aeris, qui tunc magis solitus est rebellem se prodere ob nimiam saturitatem: secundum enim nubes et ipse se se ostendit repletum, rorantem, saturum.

Quare memoratis filiis iusti, Sem, Cham, Iapheth, medii generationem tantum refert, dicens: Cham erat pater Chanaan. Et postmodum infert: Tres hi (sunt) filii Noe? *)

§. 65. Quatuor praesignans viros, Noe cum filiis, tres ait esse morigeratos **). Quia nepos (Chanaan) similis erat more patri suo genitori, pro uno ambos tenuit in dinumeratione, ita ut quatuor sint numero, virtute tres. Medii vero generationem solius interim refert in scriptura, ob postea dicen- P. A.
dam rem iustam ***); quippe quod etsi pater exsti- 151
tit eius (h. e. Cham Chanaan), patrem non corripuit, sed cuicui aequum duxit participem esse filium, de illo non dedit participationem genitori. Secundo fortassis illud etiam praemonet iis, qui acumine oculorum mentis possunt longinquam procul videre, terram scilicet Chananeorum multis post saeculis tollere velle et dare genti electae deique amantissimae. Vult igitur illius principem Chanaan atque incolam demonstrare, tum singulares propriasque usurpasse malitias, tum paternas, ut ex utraque parte ipsius mancipatio ac proscriptio ignobilis convinceretur. Littera

*) Genes. 9, 18. 19. **) Vel: *pro admonendis morigeratis;* vel: *eos, qui morum indicio fuere.* ***) Aut: *a iusto Noe.*

sic se habet. Ad mentem vero, non dixit, Cham filium habuisse Chanaan, sed illi soli adiungit progeniem, dicens; *Cham erat pater Chanaan:* quoniam talis semper indoles talis consilii pater est. Id patefaciunt et nominum declarationes; translatione enim facta in alteram *) linguam, *Cham* est *calor*, vel *calidus: Chanaan* autem *mercatores* (sive emptores), vel *caussae* (sive accipientes). Nunc ergo non manifeste de generatione agit, neque quod homo hominis pater sit, aut filius, sed consilii cum consilio cognationem evidenter probat, ob alienationem a familiaritate virtutis.

P. A.

(*De agri cultura*). *Quid est; Coepit Noe homo agricola esse terrae?* **). 152

§. 66. Comparat Noe primo illi creato homini terreno, eo enim modo loquitur et de isto, quum egressus est de arca. Si quidem principium agri culturae fuit tunc et nunc, utrumque post diluvium; nam etiam sub prima mundi creatione quasi diluvio stagnata terra erat. Non enim poterat dicere: *Congregentur aquae in congregationem unam et appareat arida*, nisi aquis inundata fuisset in abysso quodam terrae. Nec tamen frustra illud dictum est: *Coepit esse agricola*; nam in secunda generatione hominum ipse fuit tam seminis, quam agri culturae, aliorumque vitae ***) principium. Littera huiusmodi est. Ad mentem vero distinguitur agricolam esse et operatorem terrae; sicut etiam fratricida inducitur *operari terram*, non colere. Symbolice enim terra dicitur corpus nostrum, natura terrenum, quod im-

---

*) *In Armeniam* ait interpres Armenius, ubi Philo haud dubie scripserat *in Graecam*. **) Genes. 9, 20. ***) Tam hominum, quam rerum vitae humanae inservientium. *Auch.*

probus ac pravus operatur velut mercenarius iners; virtute autem praeditus colit ut peritus plantarum curator et praepositus bonorum agricultor. Quia operarius corporis mens (ut) carnalis carnales voluptates
procurat; agricola vero id studet, ut fructus utiles P. A.
assequatur, producendos videlicet per studium conti- 153
nentiae, modestiae sanaeque mentis; supervacaneos autem circumcirca mores, tamquam extonsos arborum ramos exiles succidat.

Cur iustus primum vineam plantat? *)

§. 67. Par erit in anxietatem venire dubii, unde nam plantam invenerit post diluvium, cunctis super terra decorruptis. Verum igitur visum est, quod paulo ante fuit dictum, vernali nimirum tempore arefactam esse terram: vere itaque germina producente, potuerunt inveniri radices ac stipites vitis vivaces atque sic colligi ab iusto. Cur vero imprimis vineam plantaverit, non ita triticum atque hordeum, advertendum nobis est. Si quidem fructuum aliqua necessaria sunt, sine quibus non vivitur, alia vero supervacaneae voluptatis materiae sunt. Ea ergo ad vitam necessaria utili consilio usus, consecravit reposuitque deo, ita ut non haberent cooperationem in progenerationem, supervacanea autem hominibus: nam supervacaneus est vini usus, non necessarius. Quemadmodum igitur fontes aquae bibendae sine cooperatione hominum scaturire iussit, et concessit per se
deus, simili modo etiam triticum, et hordeum; P. A.
ut pote utramque cibi speciem esui ac potui ser- 154
vientem ipse solus per se donasset; voluptati autem servientes non detraxit, neque invidit, quin homines assequerentur per industriam propriam.

---

*) Genes. 9, 20.

Quid est: Bibit de vino et inebriatus est? *)

§. 68. Primum non vinum bibit iustus, sed vini portionem, non totum; ubi incontinens et crapulosus non discedit a crapulis, nisi prius totum merum intus deposuerit: religioso vero sobrio temperata sunt omnia ad victum necessaria. Illud autem, *inebriatus est*, accipe pro *vino usus est*. Duplices enim modi sunt inebriandi: unum temulentiae abutentis vino, quod delictum est proprium improbo ac pravo; alterum usus vini cadentis in sapientes quoque. Secunda igitur significatione dicitur constans ille et sapiens inebriatus, non abusus, sed usus vino.

Quid est: Nudatus est in domo sua? **)

§. 69. Laus sapientis tam ad litteram, quam ad mentem ea est, quod nudatio eius non foris, sed domi fuit, operta tegumentis tecti. Nam corporis P. A.
nuditas tegitur per domum ex lapidibus lignisque 155
constructum, animae vero tegmen atque amictus est disciplina sapientiae. Duplex igitur nudatio est: una ex accidente, quae fit per delictum involuntarium; quia ut ita dicam, probitate ***) usus ut veste indutus, labat non sponte, sicut inebriati, aut dementia laborantes: nam in his delicta non sunt procurata praevise; opus est tamen officiosum se vestire, velut amictu, disciplina et studio probitatis. Altera est nudatio animae per summam virtutem, totum carnale pondus oneris a se expellens, sicut fugiens sepulcrum, in quo multum temporis ut in sepulcro tumulatus fuerat; sicut etiam evitans voluptates, aliorum etiam affectuum miserias, quam plurimas, at-

---

*) Genes. 9, 21. **) Ibid. ***) Ad verbum *rectitudine*, ut Graece ὀρθώσει. *Auch.*

que anxietates malorum singulosque ipsorum effectus
pessimos. Qui ergo praeclare valuit tot et tanta dis-
crimina vulneraque transmeare et spoliare se a cun-
ctis, felicitatis sortem assecutus est sine labe et P. A.
dedecore; hoc enim decus atque ornamentum pul- 156
critudinis dixerim eis, qui digni sunt effecti, ut in-
corporeo modo vitam ducerent.

Cur haud simpliciter dixit: Vidit Cham nudationem, sed vidit Cham pater Chanaan nudationem patris sui? *)

§. 70. Tam in patre filium, quam in filio patrem reprehendit, ut communiter patrantes opus insipientiae, iniquitatis et impietatis ceterorumque malorum. Littera talis est. Ad mentem vero, sicut iam actum est de his rebus.

Quid est: Narravit duobus fratribus suis foris? **)

§. 71. Gravitatem accusationis magis cumulat.
Primum, quod non uni soli fratri denuntiavit invo-
luntarium patris delictum, sed ambobus; quod si plu-
res etiam fuissent, apud omnes relaturus erat, quod
fecit apud quos potuit tantum; idque cum irrisione
in ipsis verbis, quod non risum atque irrisionem me-
rebatur, sed pudorem ac timorem cum reverentia.
Secundo eo quod dixit, non intus, sed *foras nun-
tiavit*, evidenter demonstrat eum non solis fratribus
patrem suum tradidisse, verum etiam illis, qui P. A.
circumstabant eos, viri et mulieres. Littera haec 157
indicat. Ad mentem vero, mos pravus ac malignus
irrisor est et contemptor; malum est autem***) alio-
rum miserias vel apud se solum iudicare, ut iudex

*) Genes. 9, 22. **) Ibidem. ***) Vel: *et male accusat. Auch.*

corrigens *); nunc vero peius accidit, laeto animo irridere involuntarium casum studiosi sapientiae, atque decantare ac divulgare miseriam admodum infensi accusatoris: cui sane rei venia potius danda erat, quam accusatio vel vituperatio superaddenda. Porro quia tria haec sunt, ut supra dixi, quasi fratres inter se, bonum, malum et indifferens, unius cogitationis proles, iuxta haec singula, praesides inventi sunt, quidam virtutes laude celebrantes, aliqui malignitates, nonnulli autem divitias, honores, ceteraque circa et extra corpus bona. Praesides malitiam aemulantes gaudent de sapientis lapsu, irrident et detrahunt, quasi vero ille per partes, quas praefert ac prosequitur sicut meliores pro animo, vel corpore aut externis suis, nihil profecerit nec internis virtutibus, quo minus et bonis circa corpus et extra: nisi propositi compos utique fuerit is solus, qui iniquitati studuit, quum ea sola soleat utilitatem ferre vitae P. A. humanae. Haec et similia praedicantes, qui improbitatis praesides sunt, irrident studiosos virtutis 158 earumque rerum, quibus virtus efficitur ac coalescit; sicut quidam existimant res illas, quae circa corpus et extra habent rationem instrumenti servientis. **)

*Quid est: Sumentes Sem et Iapheth vestimentum, imposuerunt super duos humeros suos et perrexerunt retrorsum et cooperuerunt nuditatem patris sui et non viderunt (eam)? ***)*

§. 72. Littera evidens est. Ad mentem vero dicendum est, levem hominem, et nimis festinantem tantum id quod coram est atque in conspectu oculo-

*) Vel: *sicut correctio*. *Auch.* **) Ulteriora huius capitis verba satis obscura, utcumque potui, exposui; substantia rerum certa est, sed aliqua accidentia fortassis alio quoque modo accipienda sunt. *Auch.* ***) Genes. 9, 23.

rum videre; sapientem vero ea quoque quae a tergo
sunt, futura scilicet. Quoniam sicut posteriora post
ponuntur anterioribus, sic praesentibus futura; quo-
rum visio propria est constanti viro sapientique, qui
profecto est alter Lynceus iuxta fabulas undique ocu-
lis praeditus. Omnis ergo sapiens, qui non ita ho-
mo est, quantum intellectus, retrorsum incedit, id
est posteriora cernit velut in corradiante luce; et
omnia undique certo prospiciens et circa se conspi-
ciens, armatus comperitur ac conclusus munitus- P. A.
que, ne ulla animae pars nuda aut indecora repe- 159
riatur ob eventus male accidentes.

*Quid est: Sobrius factus est Noe a vino? *)*

§. 73. Littera nimis nota; quae ergo ad men-
tem respiciunt, reddenda sunt. Quum corroboretur
intellectus, tum anteriora, tum posteriora, praesen-
tia inquam et futura videre certo potest sobrietate
sua. Qui vero nec praesens, neque futurum certe
cernere potest, caecitate laborat. Qui autem prae-
sentia vidit, at futura non praevidens minime cavet,
vinolentia atque ebrietate detentus est. Qui demum
sufficiens comperitur ad circumspiciendum, cernen-
dum ac comprehendendum alias naturas rerum prae-
sentium et futurarum, vigilantia sobrietatis est in illo.

*Quare quum Cham in medietate prolium sive me-
dium inter fratres dinumeraverit, nihilo minus iu-
niorem illum denominat, dicens: quae fecit ei fi-
lius eius minor? **)*

§. 74. Manifesta allegoria est, quod minorem
non eum qui aetate et tempore sit, accipit, sed iu-
niorem animo; quoniam malitia nequit percipere P. A.
doctrinam seniori propriam: seniores autem sunt 160

*) Genes. 9, 24. **) Ibidem.

cogitationes voluptatis vernaliter canescentis, non corpore itidem, sed mente.

Quare orans pro Sem sic dixit: Benedictus est dominus deus, deus Sem; et erit Chanaan famulus eius? *)

§. 75. Dominus et deus simul appositus propter principales virtutes est, beneficam et regiam, per quas mundus factus est. Rex enim fecit secundum beneficentiam; verum post perfectionem, sub regia (virtute) ordinatus est (mundus). Sapientem igitur tum communi honore dignum effecit, quem sortitus est universus mundus, iunctis itidem partibus mundi quoque cum virtutibus domini et dei; tum privata praerogativa, munifice praestans gratiam et donum (virtutis) beneficae. Quare bis nominatur benefica virtus dei: semel, ut dictum est, secundum appositionem iuxta regiam: et iterum sine copulatione visa, ut nempe tam communi quam peculiari dignus efficiatur dono sapiens, amabilis factus et mundo et deo: mundo propter gratiam communem, deo vero ob peculiarem.

Cur pro Iapheth orans dicit: Dilatet deus Iapheth et habitare iubeat in domo Sem; sitque Chanaan famulus eorum? **)

§. 76. Sine littera, quia patet illa, sensum P. A. ad mentem accedens videndum est: in quo secun- 161
da tertiaque bona extensionem habent latam et largam; ut sanitas et sensuum validitas, pulcritudo, robur et opulentia, nobilitas, amici, principatus, et cetera plurima. Quapropter dixit, *dilatet* (etc.) Quia seorsum per se tot et tantarum rerum copiosa pos-

*) Genes. 9, 26. **) Ibid. v. 27.

sessio multis detrimentum tulit, qui vix habitarunt apud iustitiam, sapientiam aliasque virtutes; quarum plena possessio, ea quae circa corpus et extra sunt, optime dispensat: alienatio vero sive absentia, sine dispensatione usuque relinquit. Desolatus autem à bonis curatoribus pro utilitate, quam exhibere poterat, damnum fert. Ideo orat pro habente ea quae circa corpus et extra sunt, *ut habitet in domo sapientiae*; ut ad normam omnium honorum attendens, videat regatque cursum proprium.

Quare Cham delinquente eius filium Chanaan servum declarat Sem et Iapheth? *)

§. 77. Primum, quia eandem malitiam usurparunt pater et filius, mixti et indiscreti unoque animo utentes ambo. Secundo vero, quia filii maledictione et pater vehementer contristaturus erat, satis conscius quod ille non adeo propter se, quantum propter patrem castigatur; sic poenam luit dux et magister malorum consiliorum, verborum et operum. Littera his continetur. Ad mentem vero reapse duo sunt non homines potius quam mores: id prodit et appellatio nominum, manifeste denotans et rerum naturam; explicatur enim *Cham*, *calor*, sive *calidus*, *Chanaan* autem *mercatores*, vel *causae*. P. A. 162

Cur post diluvium Noe vixit annos trecentos et quinquaginta? **)

§. 78. Bis septenis annis declaratur iam ex principio condita atque renovata (sub Noe) forma mundi; sapiens autem vixit (bis septem) vigesimis quintis: quatuordecies vero vigesimum quintum est septies quinquagesimus annus, sive quinquaginta septies.

---

*) Genes. 9, 27. **) Ibid. v. 28.

Anni demum septimi ratio et quinquagesimi, ordinem privatum habet in Levitico expositum decretumque. *)

P. A. 163

*Cur inter tres Noe filios Cham semper medium tenere videtur, extremitates vero variant; quando enim nati sunt, Sem primo loco ita collocatur, Sem, Cham, Iapheth; quando autem gignunt, praeponitur Iapheth et ab ipso Iapheth initium ducitur dinumerationis gentis? **)*

§. 79. Qui in litteralem divinarum literarum naturam inquirunt, hic verum habent de ordine, eum qui imprimis nominatus est Sem, iuniorem putantes et ultimum maiorem, Iapheth, scilicet. Utcumque ipsis placet, sentiant isti opinionis suae ratione ducti: nobis tamen qui ipsam in his sententiam quaerimus, dicendus est (theologus) inter haec tria, bona, mala et indifferentia, quae secundaria appellantur bona, malum semper in medio numerare, ut interclusum utraque parte debelletur ab uno ex una parte et ab altero ex altera; ita ut comprehensum coarctetur subigaturque. Bonum autem et indifferens sive secundarium bonum, commutant ordinem inter se; nam quando malum adsit tantum, non vero perfective, bonum primo gaudet loco, dispensatoris ac principis habens ordinem. Quando vero voluntatis quoque coniurationis effectus sit atque iniustitia non in solo intellectu permanserit, verum etiam in finem perducatur iniustis operibus, (tunc) mutatur ex

*) Sententia haec est: *Bis septem, id est 14, ductum in 25, dat factum 350 (iuxta annos iusti post diluvium). Itidem 7 ductum in 50, dat idem factum 350. Mysterium vero numerorum 7, et 50. comprehenditur in Leviticis constitutionibus Sabbati vel Hebdomadis et Iubilaei. Auch.* **) Genes. 10, 14.

suo ordine in alterum locum primum illud bonum, una cum bonis moribus ex eo pendentibus, recusans doctrinam ac dispensationem velut impos propositi consequendi; quemadmodum medicus (facit), quum insanabilem viderit morbum. Verum tamen illam, quae circa corpus et extra est, virtutem, admini- P. A.
strat maius natu bonum: extremitates ergo cautius 164
observando atque bestiam intercludendo cassibus satis demonstratur, illam non ultra audere mordere aut laedere. Dum vero sentiat non ita actum fuisse *), in securiorem constantioremque transfertur situm; superiore nimirum loco fortiori concesso, inferiorem tenet locum servatu facilem: faciliter enim observare semper accidit ei fortiori custodis vi, quoniam nihil virtute fortius exsistit.

Cur ex Iapheth Cetii, Rhodii et insulae gentium? **)

§. 80. Quoniam latitudinis nomen gerit (Iapheth), auctu et profectu dilatatus, non ultra ipsum illa pars rerum a natura concessarum in usum hominum sustinet, ea est terra: itaque transmeat alteram partem, mare videlicet eiusque insulas. Littera haec. Ad mentem vero ex natura externa bona, ut divitiae, honores, principatus effunduntur atque extenduntur ubique tam ad eos ***), quorum in manus venit, tam longinquum ad alios, qui non habent illa in manibus; ita ut plus vel non minus circumdent concludantque iuxta aviditatem amatorum opulentiae P. A.
et gloriae, quum studiosi sint principatus, quibus 165
nihil satis est ob insatiabilem cupiditatem.

*) Vel: *damnum non fecisse. Auch.* **) Genes. 10, 4. ***) Vel: *tam illa* etc., post tamen tota constructio mutatur. *Auch.*

Quare Cham maior filius (sit) Chus? *)

§. 81. Naturae convenientissimum protulit verbum theologus, mali natum maiorem dicens Chus, dissolutam ac dispersam terrae naturam, nam terra densa, fertilis, aquosa, herbis, cristis, arboribusque referta distributa est in fructuum germinationes: dissoluta vero et in pulverem redacta arida est et infructuosa sterilisque: adhaec in altum fertur a vento elevata, pulvere conficiens aera vitalem. Huiusmodi sunt mali germina prima, expertia generationis bonorum studiorum et causae sterilitatis animae partiumque eius omnium.

Quare Chus genuit Nemrod, qui coepit esse gigas venator contra dominum: quare dixerint: Sicut Nemrod gigas venator contra deum? **)

§. 82. Revera habens dissolutam naturam, hi- P. A.
gamen spirituale minime constringit nec animae nec 166
naturae neque morum constantiae pater, gigantis more terrena praeponens caelestibus, veram facere videtur illam de Gigantibus et Titanis fabulam. Nam profecto qui aemulator est terrestrium et corruptibilium, semper pugnam committit cum caelestibus mirisque naturis, aggerem construens terram contra caelum: atqui quae deorsum sunt, adversantur iis quae sursum. Quamobrem non frustra se habet illud, *Erat gigas contra deum*, declarans adversitatem in divinitatem. Impius enim nihil aliud est, nisi inimicus certans circa deum. Unde in proverbium cedit, quod omnis qui graviter peccat, debet ad istum referri sicut ad auctorem ac principem, *dictus, quasi alter Nemrod.* Nomen ipsum igitur est manifestatio rerum; nam explicatur Aethiops, et ars

*) Genes. 10, 6. **) Ibidem v. 8. 9.

eius venatoria; quorum utrumque detestandum: Aethiops, quia mera malitia non habet participationem lucis, sed noctem tenebrasque imitatur: venatoria vero ars quam maxime alienatur a rationali natura: qui enim cum feris degit, optat vitam ducere bestialem, ut coaequari brutis cum vitiis malitiae.

(*Finitus est*)

Philonis, de iis quae sunt in Genesi, Quaestionum et Solutionum Sermo Secundus.

Nachstehende Werke meines Verlags, habe ich a[…] unbestimmte Zeit, im Preise herabgesetzt:

Bach, C. P. E., Versuch über die wahre Art, das Clavier zu spielen, mit Exempeln und 18 Probestücken in 6 Sonaten erläutert. 1r Theil. 3e, mit Zusätzen und 6 neuen Clavierstücken verm. Aufl. sonst 3 thlr. 8 ggr. jetzt 1 thlr. 22 ggr.

— — Versuch ꝛc. 2r Theil, in welchem die Lehre von dem Akkompagnement und der freyen Phantasie abgehandelt wird. 2e, verbess. u. mit Zusätzen verm. Aufl., sonst 2 thlr. 16 gr. jetzt 1 thlr. 14 ggr.

Bremer, J. G., Lateinisches Wörterbuch für Anfänger. gr. 8. (50⅝ Bogen) sonst 1 thlr. jetzt 12 ggr.

Dictionnaire portatif des langues françoise, angloise et allemande. 3 Vol. 8. sonst 3 thlr. jetzt 2 thlr. 4 ggr.

Geschichte von Spanien, von der Niederlassung der Phönizischen Pflanzstadt zu Kadix bis auf den Tod Ferdinand des Weisen. Aus dem Englischen. 3 Thle. gr. 8. sonst 3 thlr. 8 ggr. jetzt 2 thlr.

Goldsmith, O., Geschichte der Griechen von den frühesten Zeiten bis auf den Tod Alexanders des Großen. Nebst einem kurzen Abriß d. Geschichte Griechenlands von dieser Periode an, bis auf die Eroberung Constantinopels durch die Osmanen. Aus d. Engl. übers. berichtigt und mit vielen Anmerk. und Zusätzen vers. von C. D. Beck, mit einer Charte von Griechenland. 2 Thle. 2e, umgearbeitete Ausg. gr. 8. sonst 3 thlr. jetzt 2 thlr.

Hirsching, F. C. G., historisch-literar. Handbuch, berühmter und denkwürdiger Personen, welche in dem achtzehnten Jahrhundert gelebt haben: oder historisch bio- u. bibliograph. Nachrichten von berühmten u. denkwürd. Monarchen, Fürsten, Feldherrn, Staatsmännern, Päpsten, Cardinälen, Erz- u. Bischöffen, Geschäftsmännern und Gelehrten, Künstlern, Kaufleuten, Mechanikern u. andern interessanten Personen beiderlei Geschlechts. Fortgesetzt u. herausgeg. von J. H. M. Ernesti. 17 Bände. gr. 8. (783½ Bogen) sonst 40 thlr. 8 ggr., jetzt 18 thlr.

Lexicon catholicon Latinae linguae, conjuncta quorundam doctorum hominum opera adornatum, und allgem. deutsch-latein. Wörterbuch, von einigen gelehrten Freunden bearbeitet u. herausgeg. 3 Theile, (235 Bogen in Lexicon-Format) sonst 5 thlr. 12 ggr. jetzt 2 thlr. 18 ggr.

Schmidt, **C. A., Diccionario Espannol y Aleman,** od. Handwörterb. der span. Sprache für die Deutschen, mit einer Vorrede von Bertuch. Spanisch-Deutsch u. Deutsch-Spanisch. 2 Thle. gr. 8. Sonst 7 thlr. jetzt 3 thlr. 20 ggr.